ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
1
MERCREDI
1er AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville, 75010 Paris

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.777

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.777

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

"ՅԱՌԱՋ" Քառասունեւութ Տարեկան

—0—

Այսօրուան թիւով Յառաջ կը դառնայ 48 տարեկան :

Առաջին թիւը լոյս կը տեսնէր 1925 Օգոստոս 1ին (Թուագրուած Օգոստոս 2) : Շուրջ երեք տարի էր անցած Իզմիրի աղէտէն ի վեր (1922 Սեպտեմբեր), երբ հայ գաղթականներու կարաւաններ սկսեր էին ապաստան փնտռել Ֆրանսայի հիւրընկալ հողին վրայ : Կեանքի ապահովութեան հետ կը յուսային այստեղ գտնել ապրուստի համեստ միջոցներ :

«Ժամուն բակը», աւելի ճիշդ Ժանկուժոն փողոցը դարձեր էր կիրակնօրեայ ժամադրավայր գաղթականներու համար, որոնք Թուրքիոյ զանազան շրջաններէն կը շարունակէին հասնիլ Փարիզ : Նորեկները կը փնտռէին նախապէս եկող հայրենակիցներ, ծանօթներ կամ բարեկամներ, բնակարանի ու գործի մասին խորհուրդներ ստանալու համար : Իրերօգնութիւնը դարձեր էր օրուան կարգախօս : Անոնք, որ կրցեր էին արմատ ձգել տեղ մը եւ իբրեւ բանուոր գործ մը ճարել կամ արհեստաւորի կրպակ մը բանալ, կը գրէին Յունաստան կամ Սուրիա-Լիբանան ապաստանած իրենց ազգականներուն ու բարեկամներուն եւ Ֆրանսա կը հրաւիրէին զանոնք :

1925 Յուլիսին Փարիզի եկեղեցիին առջեւ բաժնուած փոքրածաւալ թռուցիկներ կը ծանուցանէին մօտ օրէն երկօրեայ Յառաջի հրատարակութիւնը :

Բազմակողմանի էր թերթին նպատակը, — առաջնորդ հանդիսանալ տեղական լեզուին եւ օրէնքներուն անծանօթ գաղթական Հայերուն : Միութեան կապ դառնալ Ֆրանսայի զանազան անկիւնները ցրուած հայրենակիցներու միջեւ : «Կը փնտռուի»ներու միջոցաւ գտնել հետքերը իրարմէ բաժնուած հարազատներու : Քաջալերել հայրենակցական, երիտասարդական, մարզական, մշակութային, բարեսիրական եւ ազգային այլ միութեանց կազմութիւնը : «Զայներ գաւառէն»ով արձագանգ հանդիսանալ մայրաքաղաքէն հեռու մեծ ու պզտիկ քաղաքներու մէջ հաստատուած Հայերու ազգապահպանման ձեռնարկներուն : Փնտռել ու գտնել ագարակներու մէջ ցիրուցան եւ տաժանելի պայմաններու տակ աշխատող որբերը : Մէկ խօսքով՝ սատարել հայապահպանման նուիրական գործին՝ կարելի բոլոր միջոցներով :

Շաւարշ Միսաքեան եւ անմիջական գործակիցները անհուն զոհողութեամբ նուիրուեցան Յառաջը հաստատուն հիմերու վրայ դնելու աշխատանքին : Առանց դրամագլուխի եւ հաստատուն եկամուտներու ճամբայ ելած թերթը առաջին օրէն իսկ արժանացաւ լայն զանգուածներու ջերմ գնահատանքին :

Քաջալերուած ժողովրդական ընդունելութենէն, երեք ամիս վերջ Յառաջ կարապետ Յ. Ներսէսեանի հնամենի խեղճուկ տպարանէն փոխադրուեցաւ «Մասիս» նորահաստատ ու ներկայանալի տպարանը :

Ընդառաջ երթալով ընթերցողներու միահամուռ փափաքին, 1927 Յունուար 1ին երկօրեայ Յառաջ վերածուեցաւ օրաթերթի, մեծ ծաւալով : Աւելցաւ խմբագիրներու, վարչական պաշտօնեաներու եւ գրաշարներու թիւն ու գործը :

Այսօր, 48 տարի վերջ, Յառաջ պատնէշի վրայ է միշտ, հաւատարիմ իր առաքելութեան :

Շատ դժնդակ օրեր անցուց : Ֆրանսայի գրաւման տարիներուն դադրեցուց իր հրատարակութիւնը : Պատերազմէն վերջ վերստին հրապարակ իջաւ : Փոքր ծաւալով, սակայն յաջողեցաւ գոհացում տալ իր ընթերցողներուն :

Իր հիմնադիր - խմբագրապետին անդարձ կորուստը 1957 Յունուար 26ին՝ սուգի ենթարկեց մեզ : Սակայն անխափան շարունակեցինք իր գործը, կանգ չառնելով նիւթական ու բարոյական անհուն զոհողութեանց առջեւ :

Վերջին տարեշրջանին պետական հրահանգով եւ առանց պայմանաժամի, հապճեպով տարիներու խմբագրատունէն այլուր փոխադրուելու ստիպողութիւնը նոր զոհողութիւններ պարտադրեց մեզի : Այս անակնկալ պարագան առիթ ընծայեց մեր հաւատարիմ ընթերցողներուն ու սիրելի բարեկամներուն՝ իրենց անվերապահ համակրանքը յայտնելու Յառաջին եւ զայն օժտելու ներկայանալի նոր տպարան - խմբագրատունով մը :

Ջուրն ինկան յոռետես բոլոր նախատեսութիւններն ու գուշակութիւնները : Երէց սերունդի աստիճանական բնական նուազումն ու տարիներու հոլովումը փոխանակ պակսեցնելու աւելցուցին մեր բաժանորդներու թիւը :

Այս պարագան անվիճելի գրաւական մըն է, որ Յառաջ դեր մը կը կատարէ մեր գաղութին մէջ եւ անոր փնտռուած միակ օրաթերթն է :

Գիտակից ու հաւատարիմ իր շուրջ կիսադարեան առաքելութեան, Յառաջ կը շարունակէ ծառայել Հայութեան, անոր մշակոյթին, նուիրական աւանդութեանց ու բարքերուն, անաղարտ պահելու համար իր ազգային դիմագիծը այս օտար, հիւրընկալ հողին վրայ :

Արձագանգ կը հանդիսանայ հայապահպանման մարզին մէջ մեր կազմակերպութեանց կատարած բոլոր ճիգերուն : Պաշտամունք ունի մեր մեծասքանչ լեզուին հանդէպ եւ անխայ կը հարուածէ ու կը դատապարտէ բոլոր անոնք, որ հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ կ՚աղճատեն մեր ոսկեղէնիկ լեզուն եւ ոսկեդարեան դասական ուղղագրութեան :

Լայն բացած է իր էջերը օրը օրին արձագանգ դառնալու համար հայրենիքի նուաճումներուն՝ բոլոր մարզերու մէջ :

Իբրեւ գաղափարական զինուորեալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, թունդ պաշտպան է Հայկական Դատին, համոզուած արդարութեան յաղթանակին :

Ջերմ ջատագով է հայրենադարձութեան, զայն նկատելով միակ միջոցը օտարացումէ ու ձուլումէ փրկելու արտասահմանի տարագիր Հայութեան զաւակներն ու թոռները :

Հայրենիքն է վերջնական հանգրուանը, ուր պէտք է համախմբուին ի սփիւռս աշխարհի ցրուած վտարանդի Հայերը :

Մինչ այդ Յառաջ անխափան պիտի շարունակէ իր սրբազան առաքելութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԼԻԲԻԱ

—0—

Գահիրէի Ալ Ահրամի խմբագրապետը՝ Մօհամէտ Հէյքալ տեսակցութիւն մը տուած է Ֆիկառօի, որու ընթացքին գըլխաւորաբար ծանրացած է Լիբիոյ եւ Եգիպտոսի յարաբերութեանց վրայ : Ինչ կը վերաբերի երկու երկիրներու ձուլման, Հէյքալ չեշտած է որ հիմնական խնդիրներ չկան այլ՝ ձեւի : Տարակարծութիւնները չափազանցուած կերպով մեծցուած են : Շատ բաներ կը մօտեցնեն երկու երկիրները, օրինակ աշխարհագրութիւնը : Քաղաքական դետնի վրայ ալ շատ տարբերութիւններ չկան : Հէյքալի համար Գնդ. Խատաֆի առաջին տարիներու Նասրը կը յիշեցնէ : Իր բարեկամն է եթէ նոյնիսկ միշտ համաձայն չէ անոր հետ կարգ մը հարցերու շուրջ ինչպէս՝ Գուրանի տրուած կարեւորութեան Խատաֆիի կողմէ : Հէյքալ ըսած է Լիբիոյ նախագահին թէ Եգիպտոսի համար խոյամը աղբիւր մըն է եւ ոչ թէ՝ աղբիւրը :

Եզրակացութեան մէջ Ալ-Ահրամի խմբագրապետը երեք կէտեր կը պարզէ.— Ա) Արաբական ուժ մը կայ, որ միայն ինք իր վրայ պէտք է հաշուէ իր իսկ հարցերը լուծելու համար : Բ) Երկու գերմեծեր կան, որոնք ներկայիս բոլոր բանալիները ունին իրենց ձեռքը : Գ) Կայ Եւրոպան, որ օր մը կրնայ դեր մը խաղալ Միջին Արեւելքի մէջ :

Երբ Ֆիկառօի աշխատակիցը իբրեւ վերջին հարցում, կ՚ըսէ Հէյքալի թէ ի՞նչ է տարբերութիւնը Նասրի Եգիպտոսին եւ Սատաթի Եգիպտոսին, Հէյքալ կ՚ըսէ.— «Անկեղծ ըլլանք. — Նասրի Եգիպտոսը ազատ ու յաղթական Եգիպտոս մըն էր : Ցետոյ վեցօրեայ պատերազմը, 1967էն նաք, թէեւ Նասր գործի գլուխ էր, բայց եւ այնպէս Եգիպտոս ստիպուեցաւ ձայնը իջեցնել : Շատ յստակ տարբերութիւն մը կայ 1973ի Եգիպտոսին եւ անոր միջեւ, երբ պարագլուխն էր արաբական աշխարհի : Իրականին մէջ, կացութիւնը փոխուած է ոչ՝ մարդիկ» :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Յուլիս 24, 25, 26)

ԷՍՓԵՐԱՆԹՕՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ակադ. Գուրգէն Սեւակ, որ լեզուաբան է, Պելկրատի մէջ մասնակցած է էսփերանթոյի միջազգային 59րդ խորհրդաժողովին : Ակադեմականը «Արմէնփրէս»ի թղթակցին տեղեկութիւններ տուած է այս մասին :

— Աշխարհի մէջ ներկայիս ութ միլիոն հոգի էսփերանթօ լեզուն կը խօսի : Այդ լեզուով գրուած մեծ քանակութեամբ գիրքեր կան՝ ինքնուրոյն թէ թարգմանական : Զանազան երկիրներու մէջ էսփերանթոյով թատերղութիւններ ներկայացնող վեց թատրոն կայ, այդ լեզուով լոյս կը տեսնեն հարիւր թերթ եւ պարբերական :

Հայերը եւս իրենց գործօն մասնակցութիւնը կը բերեն էսփերանթոյի շարժումին : Դարասկիզբին Թիֆլիսի հայ մամուլին մէջ յաճախ տպուած է բանաստեղծ Շուշդի (ծագումով Հայ) քերթուածները : Մենք էսփերանթոյի թարգմանած ենք Թումանեանի, Շիրվանզադէի, Զարեհնցի եւ հայ ուրիշ գրագէտներու բազմաթիւ գործերը : Էսփերանթոյի զարգացման գործին մէջ մեծ վաստակ ունի մանկավարժ եւ լրագրող Սիմոն Մկրտչեանը : Արդէն 40 տարիէ վեր ան մեծ ջանք կը թափէ հայ մշակոյթը էսփերանթոյով ներկայացնելու համար : Մենք այդ լեզուով գիրք մը լոյս ընծայած ենք Հայաստանի մասին :

×

ԿՐԹԱԿԱՆ

Հայաստան այժմ ունի 678.000 աշակերտ : Վերջին տարիներուն զարգացած է միջնակարգ մասնագիտական կրթութիւնը : Ներկայիս 64 մասնագիտական դպրոց կայ՝ աւելի քան 50.000 ուսանողներով : Այս տարի «Պրոֆտեխնիկական» ուսումնարանները պիտի ընդունին 25 հազար հոգի, որուն 7000ը Երեւանի ուսումնարանները : Ճշդենք, որ Երեւան քան մասնագիտական — թեքնիք դպրոց ունի :

×

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Աւստրիական պատուիրակութիւն մը՝ գլխաւորութեամբ երեսփոխան Քառլ Սեկանինայի, որ նախագահն է մետաղագործներու եւ հանքագործներու արհեստակցական միութեան, երկու օրով Երեւան այցելած է : Պատուիրակութեան անդամները այցելած են Երեւանի ժամացոյցի գործատունը, Հանքաւանի երիտասարդական ճամբարը, Սեւան եւ Էջմիածին :

×

ԵՐԳՉՈՒՀԻ Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Երեւանէն Հալէպ վերադառնալէ առաջ հրաժեշտի համերգ մը տուած է երգչուհի Անահիտ Պօղոսեան, Հայաստանի Երգահաններու Տան մէջ : Երգչուհին չորս տարի հետեւած է Ռ. Մելիքեան երաժշտական ուսումնարանի դասընթացքներուն :

×

ՄՆՋԱԽԱՂԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Քանի մը տարուան պատմութիւն ունի Հայաստանի մնջախաղի թատրոնը : Դերասանները իրենց արուեստին սիրահար երիտասարդներ են, Երեւանի դեղարուեստա — թատերական հիմնարկութեան եւ ուսումնական միւս հաստատութիւններու ուսանողներ :

Թատրոնը վերջերս բեմադրած է «Տիկնիկը եւ սիրտը», «Բամբասանք»ը, Ռ. Սարոյեանի «Սովեալները» :

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«Արարատ» Յուլիս 25ին մրցում մը ունեցած է Վորոշիլովգրադի «Զարեա» խումբին հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ : «Զարեա» Խորհ. Միութեան ախոյեանն է եւ վերջերս Երեւանի մէջ երկու կէտով պարտուած էր «Արարատ»էն :

Այս անգամ, սակայն, ան յաջողած է մէկ կէտ նշանակել : «Արարատ» տկար կազմով դաշտ իջած է : Արդարեւ Ս. Գէորգեան, Ա. Կովալենկօ, Ս. Բոնդարենկօ եւ Ն. Ղազարեան չեն մասնակցած մրցումին՝ թեթեւ մը վիրաւորուած ըլլալով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ հանրաքուէին վերջնական արդիւնքը ցոյց կուտայ թէ «այո»ներու համեմատութիւնը 78,4 առ հարիւր եղած է :

ԿԱՋԻ յաւելումը 4 առ հարիւր պիտի ըլլայ Օգոստոս մէկէն սկսեալ : Այս յաւելումը յայտարարուած էր բայց սակը չէր ճշդուած :

ՄՈՍԿՈՒԱ հաստատեց թէ համայնավար ութ երկիրներու վեհաժողով մը տեղի կ՚ունենայ Ղալթայի մէջ :

Anthologie de la Poésie Arménienne

AVANT-PROPOS

A quoi me serais-je autant plu à rêver qu'à ce livre qui voit le jour après tant de patience mesurée, après tant aussi d'inquiète impatience, et dont ces pages, à les lire et relire, me donnent d'abord la raison de la durée d'un peuple des vieux temps jusqu'à nos jours venu pour porter témoignage — par la voix de ses poètes — de son histoire, de sa culture, de son territoire, et pour affirmer ainsi, parce qu'il le faut encore, contre l'oubli facile, qu'en un lieu de ce monde que domine l'Ararat et où coule l'Araxe, s'étend le pays arménien où prit racine une des civilisations les plus anciennes qui soit.

Le vaste domaine du chant arménien ici rassemblé où les siècles en nombre se succèdent et depuis l'antiquité se comptent, j'en aurai parcouru la dimension pour mieux connaître ou reconnaître, à l'accent alterné des deux langues qui furent miennes dès l'enfance, tout ce qui en fait la distante beauté de génération à génération transmise, préservée, épargnée, malgré les invasions et les guerres, les barbaries et les massacres. Malgré les déportations et l'ultime génocide de 1915.

Que j'entende soudain moduler la complainte anonyme de l'exilé invoquant l'oiseau migrateur, que je déchiffre, mot à mot lentement balbutié, la prière du moine en l'église dans le roc creusée, que la permanence d'une litanie me hante ou que m'accompagne la chanson du partisan, c'est toujours la même fidélité immémoriale qui se révèle à travers ces textes d'immédiate emprise, celle une fois pour toutes ancrée dans la terre arménienne dont est inséparable cette poésie-là.

Elle en a toute la géographie : hauts plateaux, grands lacs, abîmes et gouffres, plaines et sommets, sources et torrents, fleuves et ruisselets. Elle en a tout le paysage dans la diversité de ses structures et l'élévation de son architecture : supplications et imprécations tumultueuses des visionnaires et des mystiques ou envolées lyriques des romantiques ; quatrains sereinement ciselés des philosophes et clameurs de haine contre les tyrans et les oppresseurs ; strophes vengeresses des poètes promis au martyr et appels enflammés à la liberté et à la justice ; simples évocations paisibles de la vie quotidienne ou immenses élans révolutionnaires ; nostalgique douceur d'une berceuse ou fougueuse rudesse des légendes païennes ; hymnes à la joie qu'inspira le christianisme ; épopées à la gloire du socialisme.

La rhétorique, envahissante parfois, et le discours, aux tonalités solennelles et aux apparats somptueux, à l'imagerie foisonnante et, déjà dans les écrits des âges révolus, d'une étonnante modernité, n'y sont pas dédaignés, de même qu'une tendance au développement didactique d'une morale aux traditions ancestrales dont la rigueur d'expression est tempérée par la joliesse descriptive d'une ballade de trouvère ou d'un bref proverbe. Les vers y sont toujours enserrés dans les lois inexorables d'une métrique scrupuleusement observée grâce à laquelle peuvent être ordonnés us et coutumes, conseils religieux ou profanes par lesquels se perpétue la sagesse d'une nation à l'avenir sans cesse menacé, au devenir constamment remis en question.

Sérieuse, trop sérieuse poésie de l'Arménie, à l'image même de son peuple. Si rares furent les loisirs qu'il put avoir au cours des millénaires pour se complaire aux jeux apparemment gratuits du langage. Le merveilleux et la fantaisie dans cette poésie gardent un arrière goût d'amertume, que n'atténue même pas une pointe d'ironie, et le songe arménien s'y consume raisonnablement, dans les limites d'un horizon où de part et d'autre d'une frontière demeurent, pour en vérifier la réalité : à l'ouest, les ruines, seulement, et les stèles du passé magnifié ; à l'est, les villes au présent et les monuments de la patrie renaissante.

L'héritage revendiqué justifie alors à tout moment, par l'enchaînante douleur fortifiée puis par l'inaltérable espoir, vivifiée, la promesse du bonheur enfin accompli.

Puissance politique de la poésie : en est une immuable illustration la parole arménienne, tragiquement déterminée par la gravité de l'événement, et qu'assume dans la continuité de son écriture, par l'invention de son alphabet dans la mémoire fixée, le verbe rayonnant auquel ce peuple voue un amour sacré et auquel il assigne une fonction de sauvegarde de l'entité nationale, donnant ainsi naturellement aux poètes leur place privilégiée dans la cité pour qu'ils y soient de droit ses interprètes légitimes, respectés, honorés.

ROUBEN MELIK

(*) *N. D. L. R. — En avant-première, cet avant-propos qui ouvre « L'Anthologie de la Poésie Arménienne » à paraître en Septembre aux EFR.*

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼՕԶԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Հայերուս համար այսքան վճռական մէկ ժամուն, մենք սրտի կսկիծով կուզանք գրաւեցնել ձեր յարգելի յանձնախումբը Հայկական Օճախի խնդրով։

Դուք գիտէք, պարոններ, որ մեր խնդիրքը շատ համեստ է։ Դուք գիտէք նաեւ, թէ ինչքան Հայեր կը տենչան խաղաղութեան, եւ թէ ինչքան երջանիկ պիտի ըլլան, երբ այս խորհրդաժողովի բարի նպատակը իրագործուի։ Բայց մեզ կը թուի, թէ կան հարցեր, որոնց մասին մենք պէտք է մեր լուսաբանութիւնները տանք եւ, որոնց վրայ մենք պէտք է պնդենք։

1915 թ. դէպքերը մե՛ծ անդունդ մը բացին Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ։ Երիտասարդ Թուրքերու ղեկավարները այդ ժամանակ ոչ միայն յանկութիւն ունէին անօրինակ կերպով գործել, Հայերու, Թուրք կառավարութեան հաւատարիմ հպատակներու դէմ, այլեւ կ'անդրատանային իրենց երկրի շահերու տարրական ըմբռնումները։

Զնայած, որ համաձայն դերմանական դեսպանի եւ ուրիշներու վկայութեան, Թրքահայերը եղան զինակոչի եւ կատարեցին իրենց զինուորական ծառայութիւնները, անոնք ենթարկուեցան տեղահանութեան, ջարդի եւ կորսնցուցին իրենց բնակչութեան մեծագոյն մասը։

Ցամենայնդէպս, որքան եւ ողբերգական է եղած թրքական այս քաղաքականութիւնը, մենք չենք ուզեր անդրադառնալ նորէն այդ խնդիրներուն, այլ կը գերադասենք յառել մեր աչքերը ներկայի եւ ապագայի վրայ։

Ներկայիս դժբախտաբար, փոխադարձ անբարեացակամութիւն կ'իշխէ Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ եւ ոչինչ կը կատարուի Թուրքիոյ մէջ մեղմելու համար սուր հանգամանք կրող երեւոյթները։ Նորին գերազանցութիւն Իսմէթ փաշան բոլորովին անհրաժեշտ չի նկատեր մեր Ազգային Օճախի կազմումը, այլ՝ բաւական կը համարի այն լուծումը, որով օտար տեղեր գտնուող մեր գաղթականութեան թոյլ պիտի տրուի վերադառնալ Թուրքիա։ Մենք, դժբախտաբար, չենք կրնար բաւարարուիլ միայն ատով, նկատի առնելով այն վիճակը, որ կրնայ ստեղծուիլ, բոլոր եղած դէպքերէն եւ պարագաներէն։

Ահա օրինակ, Պալըքէսէրի, Պուսայի, Պիգայի մէջ ապրող Հայերը, որոնք վրատահելով հայրենակից Թուրքերու խօս... քերուն, մնացին իրենց տուները, ի վեր... ջոյ սպաննուեցան եւ ոչնչացան վերջի... դէպքերու ժամանակ։ Միւս կողմէ, ... սակաւաթիւ կենդանի մնացածները, ... րոնք Մուտրոսի զինադադարէն ետք հ... մարձակեցան մինչեւ Անատոլու երթ... ստիպուած եղան նորէն բռնել գաղ... ճամբան։ Եւ մինչդեռ կիները, երախ... ներն ու ծերերը, կորսնցուցած ամէն ի... ձմրան սառնամանիքներուն բռնեցին ... ծովի ու Սուրիոյ ճամբան, առողջ եւ ... ողջ տարրը պահուեցաւ կեդրոնակ... արգելարաններու մէջ։

Այսօր, մօտաւորապէս 700.000 թրք... հայութիւն կայ, որ վերջին տեղեկու... թիւններուն համաձայն, ցրուած է հ... տեւեալ կեդրոնները.—

345.000 Կովկասի զանազան կողմեր, 140.000 Սուրիա, 120.000 Յունաստան ... Եգէական ծովի կղզիները, 40.000 Պո... կարիա, 50.000 Պարսկաստան, մնացած... ները՝ զանազան կողմեր, չհաշուած ... հազար որբերը, որ կը գտնուին Նպա... տամատոյցի հովանաւորութեան տա... Այս բոլոր գաղթականները մեծ զրկան... ներ են կրած, անթիւ զոհեր են տուա... եւ այժմ անհամբերութեամբ կը սպաս... այն օրուան, որ պիտի գայ վերջ տալ... իրենց ողբալի վիճակին։ Աշխատող ... արտադրող տարրը, ներկայիս զրկուած ... բարեգործական հիմնարկութիւններ... բայց հասկնալի է, որ այդպիսի անոր... վիճակ չի կրնար անվերջ տեւել։

Այսպէս է ահա, դժբախտաբար, ի... րու դրութիւնը։ Դուք կը խոստովանի... ի հարկէ, պարոններ, որ անբնական կ... լայ վերադարձնել այս ընտանիքները ի... րենց նախկին տեղերը, ուր անոնք թող... են սոսկալի յիշատակներ, եւ ուր պի... վերսկսին անվերջանալի վէճերը։ Ոչ ... թոյլտուութիւն, ո՛չ մէկ հրաման, ո՛չ ... խոստում չի կրնար վստահութիւն տա... միայն Ազգային Օճախի ստեղծումն է, ... քօղ պիտի իջեցնէ սոսկալի անցեալ... վրայ, պիտի ոչնչացնէ ատելութեան ... զացմունքը եւ ստեղծէ փոխադարձ վ... տահութիւն։

Դաշնակիցները առաջարկէ արդէն ... րոշումներ ունէին Ազգային Օճախի ... սին, որ յետոյ վերանորոգեցին Լոնտ... նի, Փարիզի խորհրդաժողովներուն մէ... 1921 եւ 22 թուականներուն։

Մենք չենք կրնար հասկնալ, թէ ին... Թուրքեր, որ կռուեր են իրենց անկա... խութեան համար, եւ որ երբեմն ճան... ցեր են իրենց կայսրութեան մաս կազմ... ուրիշ մահմետական ազգերու անկախ... թիւնը, կրնան մերժել իրենց ուրիշ հա... րենակիցներու այնքան համեստ պահա... ջը։ Թէ՛ Թուրք կառավարութիւնը եւ ... մասնաւոր մարդիկ տիրացեր են բոլոր ... շարժուն եւ անշարժ գոյքերուն, որոն... կը պատկանին, չփոթի մէջ անհետացա... անժառանգ Հայերուն։

Մեր կարծիքով, Էնկիւրիի Ազգայ... Սահմանադրութիւնը չի նախատեսեր ... մէկ պարագայ, որ արգելք ըլլայ Թու...

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ
ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Աննկարագրելի էր մեր զարմանքն ու անձկութիւնը։

Նորէն աղին անդին ինկանք. բարեբախտաբար ծանօթ սրճարանի մը մէջ հանդիպեցայ երկու ականաւորներու, որոնք արդէն պատուոյ տեղը գրուած էին մեր ցանկին վրայ։

Տոքթ. Նազըմն ու Պէհաատին Շաքիրը եւ անոնց հետ Մինիր պէյը, նամակ մը կարդալով զբաղած էին։ Փութացի շուտով Մ.ին լուր տալու, տունը չէր. կըրկին վերադարձայ սրճարան. դեռ հոն էին, ընկերակցութեամբ չորրորդի մը, որ բոլորովին անծանօթ էր ինծի. երբ դուրս ելան, հետեւեցայ իրենց մինչեւ Օթէլ Բալաս. բախտը նորէն կը ժպտի, կ'ըսէի ինքնիրենս իբրեւ մխիթարութիւն։

Այս անգամ գացի մեր հայ տղոց յաճախած սրճարանը, որ բաւական հեռու էր թրքական այդ միջավայրէն, Մ.ը անպայման գտնել կ'ուզէի։ Անակնկալի եկաւ գլխ հոն տեսնելով։ Գարեջուր կը խմէր Օր. Ս.ին եւ եղբօրը Պ. Ս.ին հետ եւ կը խօսէին այդ օր իրենց այցելած թանգարաններուն եւ Սան Փիեթրօ եկեղեցւոյ հնութեանց մասին։

Նեղուած էի բայց յայտնի չըրի։ Դուրս ելլելէ վերջ միայն, երբ քոյր եղբայր հեռացած էին, յայտնեցի կարեւոր Թուրքերուն ներկայութիւնը եւ հասկցուցի, թէ շատոնց ի վեր ես այստեղուանքը շատ կ'երեւամ։ Խոստացաւ անձամբ հետամտել զանոնք. յաջորդ օրը նորէն ուշացաւ. գացի եւ տան առջեւ մեր կարգախօսը սուլեցի. գլուխը պատուհանէն դուրս հանեց ու ըսաւ.— Գնա պանդոկ, ես կուգամ։

Գացի Օթէլ Բալաս ու սպասեցի. մարդիկը դուրս ելան ու ուղղուեցան դէպի Թերմինալ, յետոյ դէպի Ֆրասքաթիի կայարանը. վազեցի Մ.ի մօտ. տունը չէր. հաւանաբար պանդոկին առջեւն է, խորհեցայ ու հոն վազեցի. հոն ալ չգտայ. քրտինքներու մէջ շունչս առի Ֆրասքաթիի կայարանը. հանրակառքը եկաւ. մարդիկս ելան. ես ալ ելայ ու անոնց կռնակը տեղաւորուեցայ։ Կը խօսէին ժողովի մը մասին, որ տեղի պիտի ունենար Նոյեմբեր 27ին թրքական թուականով կամ Դեկտեմբեր 19ին, եւրոպական թըւականով։ Այդ թուականը թանկագին աւանդի մը պէս միտքս պահեցի։ Պէտք է մեծ կարեւորութեամբ նկատի առնէինք այդ թուականը եւ ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընէինք։ Նոյեմբեր 18ին հեռագրեցինք Պատ. Մարմնին, անմիջապէս մեզի ղրկելու Արամ Երկանեանը. մեր որոշումն էր ժողովատեղին կոխել եւ հոն ներկայ գտնուող Իթթիհատական բոլոր ջարդարար հրէշները տեղւոյն վրայ գնդակահարել։

Հանրակառքին մէջ անոնց հետեւեցայ մինչեւ Վիա Բորթա. որոշ էր որ Ֆրասքաթի կ'երթային. աւելորդ նկատեցի շարունակել ճամբաս եւ վերադարձայ դարձեալ Մ.ը փնտռելու. նախաճաշ կ'ընէր սրճարանի մը մէջ։ — Ես ալ քեզ կը փնտռեմ, չըսէ՞։ Պատասխանեցի թէ ուշ մնացեր է... մարդիկը Ֆրասքաթի գացած են։ Ելաւ ու մեկնեցանք. 12ին հոն հասանք. բայց երեւի Թուրքերը աւարտած էին խորհրդակցութիւնները. Միւնիր Պէյ կը վերադառնար. Մ. փորձեց զայն շուտով լուսանկարել, բայց չյաջողեցաւ։ Զորսէն վերջ վերադարձանք Հռոմ. ջղայնոտութենէս եւ ապարդիւն դեգերումներէն յոգնած, տուն գացի։ Մ.ին հետ ժամադրուելէ վերջ յաջորդ օրուան համար։ Գացի եւ նորէն ... ականներս կը ցաւէին եւ հանդիպեցա... Ա. Օ.ին խնդրելով որ գլխս ատամնաբոյժ մը տանի։

Վերադարձին դէմս ելաւ Մ. ... նկարչական գործիքը ձեռքին, ընկեր... ցութեամբ Օր. Ս.ին. Գաթակոմբներ... այցելելէ կը դառնային։ Այդ օր շատ ... եւ վիրաւորիչ ըլլալու աստիճան ... վէճ մը ունեցանք. երեսին տուի բո... զանցառութիւնները։ Ջանաց հաւատացն... թէ այսինչ ու այնինչ վայրերը գտնու... է, մինչդեռ ես այդ պահերուն, այդ ... դերը գտնուած էի եւ չուքն անգամ ... նշմարած։ Այդ հաշուով եւ գործե... այդ եղանակով ամիսներով պիտի մնա... յինք, առանց գործ մը գլուխ կարենա... հանելու։ Գիշերը ընկեր Վարանդեան... գացի եւ տրտունջներս յայտնեցի։ Հա... բերութիւն յանձնարարեց։

(73 - շար...

քիոյ այն տեսակէտով, որ ան դժուարանայ անկողմնակալ ու հովանաւորող ըլլալ Հայկական Օճախի ստեղծման, հետեւելով այն ձեւին, որ, օրինակ, գոյութիւն ունի բրիտանական իշխանութեան տակ գտնուող գաղթավայրերուն մէջ:

Ինչ կը վերաբերի որոշուող հողամասին, մեր Պատուիրակութիւնը արդէն պատիւ է ունեցած ներկայացնելու Խորհրդաժողովին՝ Թողլով անոր ընտրութեան ստեղծել Օճախ Հիւսիսային վիլայէթներու մէջ, կամ՝ Կիլիկիոյ մէջ, ուր հազար տարիներէ ի վեր կ՚ապրէին Հայերը եւ ուր խլամ ազգաբնակչութեան թիւը մեծ պատերազմի պատճառով, չատ նուազած է:

Թոյլ տուէք նաեւ յիշել, որ աշխարհիս բոլոր ազգութիւնները կ՚ընդունին մեր Հարցի արդարութիւնը՝ Օճախի ստեղծման անհրաժեշտութիւնը: Ահա ձեր սեղանին վրայ դրուած են աղաղակող կոչեր, որոնք ստորագրուած են հազարաւոր ամերիկեան եւ եւրոպական քրիստոնեայ եկեղեցիներու, համայնքներու, նաեւ չատ ականաւոր անձնաւորութիւններու կողմէ: Եւ Թոյլ տուէք դիտել տալ, որ միայն քրիստոնեաները չեն այդպէս մտածողները, այլեւ կան հազարաւոր մահմետականներ, Հնդկաստանի, Պարսկաստանի, Աֆղանստանի, նաեւ Թուրքիոյ մէջ, որոնք կը գտնեն օրինական եւ օգտակար Հայկական Օճախի մը կազմութիւնը:

Վերջապէս, խնդիրը Թրքական եւ համամարդկային տեսակէտով քննելէ յետոյ, յարգելի պարոններ, Թոյլ տուէք քանի մը բառ ալ ըսել զուտ իրաւունքի տեսակէտով:

Զօրաւոր Դաշնակիցները, որ մղեցին Մեծ Պատերազմը յանուն իրաւունքի, հազար անգամներ խոստացան ազատութիւն տալ Թրքահայաստանին: 1915ին, ուղերձական տեղահանութենէն յետոյ, Ամերիկայի եւ ուրիշ երկիրներու Հայութիւնը կազմեց Արեւելեան Բանակ Ֆրանսացիներու հովանաւորութեան տակ: Իրենց երկրին ազատութեան պաշտպանութեան համար զինակոչի Թերթերը ստորագրելէ յետոյ, անոնք յաջողութեամբ կռուեցան նաեւ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ սահմաններուն վրայ, զօրապետ Ալէնպիի հրամանատարութեան տակ:

1920ին, Սեւրի Դաշնագիրը, Միացեալ Նահանգներու նախագահի իրաւարարութիւնը՝ որոշելու համար հայկական սահմանները, նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան 22րդ յօդուածը, այնքա՞ն խոշոր փաստեր են, որ ցոյց կուտան Դաշնակիցներուն բարեացակամութիւնը հայ ժողովուրդին հանդէպ: Եթէ ներկայիս քաղաքական պայմանները այնպէս փոխուեցան, որ դուք պէտք է խաղաղութեան նոր դաշնագիր կազմէք, որով պիտի որոշուի Մերձաւոր Արեւելքի ճակատագիրը, մենք վստահ ենք, որ Թուրքիոյ պահանջներու առջեւ, դուք չէք մոռնար օրինականութիւնը եւ արդարութիւնը նաեւ Հայկական Դատին:

Այսպէս է իրերու դրութիւնը, չնայած, որ Դաշնակից Պետութիւնները կը ներկայացնեն հեղինակաւոր ուժ: Բազմաթիւ առիթներով, անգամ Սեւրի դաշնագրի ընթացքին, Թոյլ է տրուած հայ պատուիրակութեան իրենց տեղն ունենալ ձեր կողքին, սակայն մենք լիայոյս ենք, Թէ ոչինչ պիտի խուսափի ձեր ուշադրութենէն՝ լաւագոյն կերպով պաշտպանելու համար ձեր սկզբունքներն ու ձեր խոստումները:

Եզրակացնելով բառերս, յոյս ունիմ, որ Թուրքերը աւելի լաւ պարզաբանուելէ եւ տրամադրուելէ յետոյ, պիտի փոխեն իրենց տեսակէտը Հայկական Օճախի նկատմամբ, որովհետեւ ատիկա կ՚ըլլայ ո՛չ պատիւ Նորակազմ Թուրքիոյ համար, այլեւ անոնք չատ իմաստուն քայլ առած կ՚ըլլան ամէն տեսակէտով՝ ձեռք բերելով վստահութիւնը աշխատասէր ու գործունեայ տարրի մը, որ ապագային չատ օգտակար կ՚ըլլայ իրենց, նաեւ հաւատարիմ:

Մենք աւելի քան վստահ ենք, որ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան հարցը միայն այդ պարագային հաստատ հիմերու վրայ կը դրուի:

Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

ՄԻՇՏ ՊԱՏՆԷՇԻ ՎՐԱՅ

—o—

Արեւմտեան Եւրոպայի միակ հայ օրաթերթին՝ «Յառաջ»ի տարեդարձն է այսօր: Արդարեւ, մօտ 50ի տարիքը կը թեւակոխէ այսօր՝ մօտ կէս դարու վաստակով ծանրաբեռն: Ու անիկա կեցած է պատնէշի վրայ աւելի քան երիտասարդ եւ կորովի:

Շուրջ հինգ տասնամեակներու ընթացքին իր աչքի լոյսէն լոյս է տուեր, իր կորովէն՝ կորով, իր էութենէն՝ էութիւն՝ ազգանուէր գործունէութեան մը առաջադրութիւնով: Թերթը նուիրական պարտականութիւն նկատած է պայքարիլ այլասերման դէմ, ուծացման դէմ, մայրենի լեզուի խաթարման դէմ. պայքար՝ հայապահպանման ի խնդիր, պայքար բոլոր տեսակի խորթ վարդապետութեանց դէմ:

Մեծանուն խմբագրապետը՝ Շաւարշ Միսաքեան, «Յառաջ»ի առաջին թիւերէն մէկուն մէջ կ՚ըսէր, թէ թերթին պարտականութիւնն է ծառայել տարագիր բազմութեանց կենսական չահերուն:

«Յառաջ» եղաւ լուսատու եւ յուսատու փարոսը, սեւ եւ մռայլ օրերուն, երբ տարագիր բազմութիւնները իրարու ետեւէ Մարսէյլի քարափը ոտք կը դնէին՝ անծանօթ տեղական լեզուին եւ աշխատանքի պայմաններուն:

Այդ օրերուն տարագիր Հայը ամէն բանէ առաջ կարօտ էր օրուան հացի, սակայն աշխատանքի իրաւունք ձեռք ձգելու համար չարունակ ափ կ՚առնէր պաշտօնատուներու առջեւ. այս անօրինակ հոգերուն արտայայտիչը եւ ուղեցոյցը եղաւ անիկա մեզ համար. արդարեւ թերթը ցոյց տուաւ թէ ո՛ւր պէտք է դիմենք եւ ի՛նչ միջոցներով, բացատրեց օրէնքները եւ անոնց կէտերը: Թերթը ալեղանի մը եղաւ ընդհանրապէս Արեւմտեան Եւրոպայի եւ, յատկապէս, Ֆրանսայի հայ բազմութիւններուն վէրքերուն համար. եղաւ արտայայտիչը մեր իղձերուն, յոյսերուն եւ յոյզերուն:

Տառապեցաւ՝ երբ մենք տառապեցանք, ուրախացաւ՝ երբ մենք ուրախացանք. մէկ խօսքով լացաւ մեզ հետ եւ խնդաց մեզի հետ:

Առանց բառերը ծամծմելու քաջաբար ըսաւ ինչ որ պէտք է ըսուէր հրապարակաւ. սեւին՝ սեւ եւ ճերմակին՝ ճերմակ ըսաւ անիկա:

Արհամարհեց նիւթը. մնաց հաւատարիմ ազգային բոլոր արժէքներուն եւ սրբութիւններուն, որոնք ազգի մը գոյատեւման խարիսխը կը կազմեն:

Սիրելի «Յառաջ», քու տարեդարձդ է այսօր, եւ մեր գիտակից, աշխատունակ ժողովուրդին մաղթանքն է, որ միշտ մնաս պատնէշի վրայ եւ ծառայես տարագիր բազմութիւններուն, ազգին կենսական չահերուն մինչեւ այն երջանիկ օրը, երբ դուն եւ մենք հաստատուինք մեր հայրենիքը, մեր երազներուն վերջին հանգրուանը:

Մնա՛ միշտ պատնէշի վրայ:

Լիոն Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՏՈՒՐՔ ՄԸ ԱԽՈՅԵԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ

ԱՐԱՔՍԻ

Ամերիկեան մարմնակրթական գլխաւոր հրատարակութիւններէն Միսաքիլար Տիվլօփմէնթ, 1973 Ապրիլի իր թիւին մէջ, Տրնի ստորագրութեամբ եւ վերեւի խորագրով յօդուած մը նուիրած է, պատկերազարդուած բազմաթիւ լուսանկարներով, միջազգային մարմնակրթական չարժման մէջ գործօն դեր ունեցող եւ մարմնամարզիկներու ֆիզիքական գեղեցկութեան համաշխարհային համբաւ ունեցող լուսանկարիչ Արաքսի (Գր. Ճօլեան):

Յօդուածագիրը, հեռուէ հեռու հարցազրոյց կատարած է Արաքսի տեսակէտները իմանալու, ֆիզիքական զարգացման արդի ըմբռնումներու մասին, զորս իր ընթերցողներուն կը ներկայացնէ իրրեւ անոնց ներչնչման աղբիւր, ու յետոյ կը ծանրանայ անոր այս ճիւղին մէջ ունեցած գերակչռութեան՝ տարբեր երկիրներու լուսանկարիչներուն վրայ: Թուելէ յետոյ մարմնական գնդերային կազմի մասնագէտ՝ միջազգային լուսանկարիչներու անունները, յօդուածին հեղինակը կ՚աւելցնէ.

«Այն պահուն, երբ կը յիշատակեմ այս մասնագէտ լուսանկարիչները, չատ ծանօթ անուն մը միտքս կուգայ, անուն մը՝ որ յարգուած է բոլորէն: Բնիկ Թուրքիոյ երբեմնի մայրաքաղաք Պոլսէն, ցեղով զտարիւն Հայ, որ ներկայիս կ՚ապրի Ֆրանսա՝ օրրանը լուսանկարչական մեքենայի գիւտին, որ եղած է միաժամանակ մարզիկ մը եւ լուսանկարած բոլոր «Մր. Ինիվէր»ի մրցորդները, կազմակերպութեան առջի մէկ օրէն սկսեալ, այսինքն 25 տարիէ ի վեր եւ գիտէ խակական թեքնիքը ֆիզիքական լուսանկարչութեան: Վստահ եմ որ եթէ կարծիքը հարցուի բոլոր հոս յիշուող լուսանկարիչներուն, հաւանաբար բոլորն ալ համաձայն պիտի գտնուին որ ան եղած է մէկը այս ճիւղին մեծագոյն արուեստագէտներէն, երկար տարիներէ ի վեր: Այդ անձը նոյնինքն Արաքսն է: Ան, լուսանկարչական աշխատանոցի մը տէրն է Փարիզի մէջ, 31 Պուլվար Ռասփայի վրայ: Տակաւին նոր իր 76րդ տարին բոլորեց, անցեալ ամիս (Փետրուարին) եւ սակայն միշտ կը գործէ լուսանկարչական ասպարէզին եւ մարմնակրթական միջազգային կեանքին մէջ»:

Այնուհետեւ, հեղինակը, ընթերցողներուն ուշադրութեան կը յանձնէ Արաքսի խորհրդածութիւնները, թէ ինչպէս ան, այս ճիւղին մէջ մասնագէտ դարձաւ, ինչ միջազգային մարմնակրթական կազմակերպութիւններու մաս կազմեց եւ անոնց աշխատակցեցաւ, ինչ եղած են իր ներչնչումները, իր նախընտրած մարմնական գեղեցկութեան լաւագոյն նմոյշները, ամերիկեան եւ եւրոպական այս ճիւղին մէջ գոյութիւն ունեցող լուսանկարչական ըմբռնումները, լուսանկարուիլ գիտնալու արուեստին իր նախատեսութիւնները մարմնամշակման մասնայատկութիւններ ը ապագայ որակի մասին, ու կը վերջացնէ.

«Կասկած չկայ որ Կրէկոր Արաքս, իր ներկայ տարիքին տակաւին կը չարունակէ մնալ մէկը մեծագոյններէն, մարմնական գեղեցկութեան, լուսանկարչութեան կալուածին մէջ: Այսպէսով կ՚արդարանայ հին ասացուածք մը, որ կ՚ըսէ. — Մէկ լուսանկարը տասը հազար խօսք կ՚արժէ: Իսկ մարմնակրթանքի աշխարհին մէջ — Արաքսի դրոշմը կրող լուսանկար մը անգին է»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (243)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՋՈՆ

Ա.

Օվիտ բաժնուեցաւ մանկամարդ աղջիկէն, ու Վիլլա տէ Միւրէէ գնաց յամրաքայլ, գլխացաւէ տառապողի մը պէս: Տաղաւարին դուռը փակելէ յետոյ՝ իր սովորական երեւոյթը առաւ: Հոն բացաւ այն դզրոցը, ուր խնամքով պահած էր իր պայուսակը, զոր երկու չապիկներու միջեւ դրած էր Փարիզէն մեկնելէն առաջ, ինչպէս գիտենք: Ժպիտով մը դիտեց այդ սրուակը:

— Ճշմարտութեան հեղուկին չնորհիւ կատարեալ արդիւնք մը ձեռք պիտի բերեմ:

Օվիտ սրուակը դրաւ սեղանի մը վրայ ու նայուածքը պտըտցուց իր չուրջը: Փայտէ պլիֆէի մը վրայ կը գտնուէին զանազան ըմպելիներու չիչեր: Զորս-հինգ գաւաթ կանանչ Շարթրէօզ կար չիչերէն մէկուն մէջ:

— Ամանտա կը նախընտրէ կանանչ Շարթրէօզը քան միւս ալքոլաւոր ըմպելիները, ըսաւ Օվիտ մտովի: Այս իրիկուն ալ ըստ սովորութեան պիտի խմէ անկէ, ու ազդեցութիւնը պիտի չուչանայ...:

Օվիտ բացաւ Շարթրէօզի սրուակին խիցը. յետոյ բացաւ Ամերիկայէն բերած սրուակին խիցը, ու առաջին չիչին մէջ լեցուց սրուակին հեղուկէն գրեթէ երկու դգալ: Այս ընելէն ետքը՝ չիչերը դրաւ իր տեղերը ու քիչ յետոյ քունը տարաւ:

Զգենք որ Օվիտ քնանայ, ու մենք Ամանտայի քով երթանք, որ ժամէ մը ի վեր խարակաձուկ կ՚որսար: Յանկարծ իր ուշադրութիւնը գրաւեց անսովոր աղմուկ մը՝ երկաթուղագծի կողմէն, որ ծովեզերքէն կ՚անցնէր ու գետին վրայ կը նայէր: Սուլիչի ձայներ կը թնդային ուժգնօրէն. յետոյ լսուեցան սոսկալի բախում մը, աղաղակներ, հեծեծիւններ, օգնութեան կանչեր:

— Ահռելի արկած մը, երկու կառախումբեր իրարու զարնուած են անտարակոյս:

Հետաքրքրութենէն մղուած, Ամանտա ուռիի բունին կապեց իր զաւակը, քարափը ցատկեց եւ ուղղուեցաւ դէպի աղէտին վայրը: Արդէն իսկ չատ մը հետաքրքիրներ կը վազէին այդ կողմը: Ահռելի տեսարան մը պարզուեցաւ մանկամարդ աղջկան աչքին առջեւ: Երեք վակոններ ամբողջովին քանդուած էին: Ուղեւորներ տապալած, իրարու վրայ կուտակուած էին: Ցաւի աղաղակներ կը բարձրանային ամէն կողմէ:

Արդէն իսկ պատգարակներու վրայ կը տանէին վիրաւորներ, արիւնլուայ ու կիսամեռ:

Ամանտա դրան մօտ տեղ մը գրաւած էր զուտ եւ սարսափահար, փոխադրուած տարաբախտ մարդիկը տեսնելու համար: Հետաքրքիրներու յորձանքը դէպի առաջ կը մղէր մանկամարդ աղջիկը. ընդհուպ առաջին գծին վրայ գտնուեցաւ ան: Երկաթուղիի պաշտօնեաներ մուտք կը գործէին գրեթէ ջախջախուած քոնփարթիմանի մը մէջ, զոհերը դուրս հանելու համար, ճմլումներով եւ վէրքերով ծածկուած. չորս ճամբորդներ իրարու ետեւէ կը տարուէին պատգարակներով:

Այդ պահուն հասան երկու բժիշկներ. տեղացի բժիշկը եւ Տօքթ. Ռիչար: Այս վերջինը տեսանք անտառին մէջ, երբ ան կը խօսէր ծերուկ Ռընէ Պօսքի հետ: Երկու բժիշկները սկսան քննել վիրաւորները: Կայարանապետին հրաւէրին վրայ, Տօքթ. Ռիչար հոն փութալով հարցուց.

— Ի՞նչ կայ:

— Պարոն, խնդրեմ, սա տարաբախտ մարդը քննեցէք:

Եւ կայարանապետը ցոյց կուտար անկենդան մարմին մը զոր քարափին վրայ դրած էին երկաթուղիի երկու պաշտօնեաներ: Բժիշկը ծռեցաւ վիրաւորին վրայ: Ամանտա այդ պահուն վիրաւորին մօտ կը գտնուէր: Նուաղած ճամբորդին արիւնլուայ դէմքը գրաւեց իր ուշադրութիւնը: Բացագանչութիւն մը արձակելով ըսաւ.

— Ան է: Նոյնինքն է: Տիւչըմէնն է...:

Կայարանապետը լսած էր այդ բացագանչութիւնը:

— Այս երիտասարդը կը ճանչնա՞ք, օրիորդ, հարցուց կայարանապետը:

Արդէն իսկ Տիկին Ամանտա կը զղջար, իր առաջին չարժումը զսպած չըլլալուն համար: Ժուանեիի մէջ ունեցած անցեալին յիշատակը թոյլ չէր տար որ հաստատական կերպով պատասխանէր իրեն ուղղուած հարցումին:

— Կարծեցի որ կը ճանչնամ զայն, բայց աւելի լաւ դիտելով հասկցայ որ սխալեր եմ, թոթովեց Ամանտա: Պարզ նմանութիւն մը, չատ տարտամ նմանութիւն մը ունի...:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Բարամ Բէքմէզեան (Ամերիկա), Օր. Զաւէր Խոսրովեան խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ հօրաքրոջ՝

ՄԱՔՐՈՒՀԻ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ Յուլիս 28ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Օգոստոս 2, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր–Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Միհրան Փափազեան, Տիկին Գէորգեան, Տիկին Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Պատըմեան կը ծանուցանեն թէ հոգե–հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Օգոստ. 5) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ, քրոջ զաւկին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՔՆԱՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօրեանի եւ զաւակներուն (Էքսան–Փրովանս), Յովհ Ուզունեանի, Տէր եւ Տիկին Բարգէն Ուզունեանի (Վալանս) եւ բոլոր պարագաներուն իրենց մօր, մեծմօր, մօրաքրոջ, խնամիին եւ ազգականին Տաճատ Մայրիկ Սուքիասեանի մահուան տխուր առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան Տիկին Քնար Փափազեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 100 Փր. կը նուիրեն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ եւ 50 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Պ. Վազգէն Ալակէօզեանի Թաղման առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Փավիյոն սու Պուա – Սէն Տընիի մեր հաւատացեալներէն Պ Վահան Մարտիրոսեան 150 Փր., եկեղեցւոյ եւ 300 Փր. դպրոցի ֆոնտին: Վալանսէն Պ. Կարապետ Զորթեան 50 Փր., Տիկ. Փանոս Զորթեան 50:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնճերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 փր.
Առաքման ծախքով
17 փր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

LES EDITEURS FRANÇAIS
REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie de la Poésie Arménienne

des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel,- Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.

Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL :
ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան իրենց զաւակաց՝ Արտեմիսի եւ Ժիրայրի ամուսնութեան առթիւ 100 Փր. կը նուիրեն:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

« ՅԱՌԱՋ » Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մինիխէն ընկ. Գրիգոր Պալըգճեան 100 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի առ ի գնահատութիւն Մարսէյլի յուշարձանի դէպքերու առթիւ թերթին հրատարակած ֆրանսերէն խմբագրականներուն:

Կ՝ՈՒԶՈՒԻՆ

URGENT

Recherchons ouvrières à domicile
pour tricot crochet
Téléphoner : 508-46-40

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ ՍՏԱՑԱՆՔ

« Les quarante jours du Musa Dagh » գրքի ֆրանսերէն նոր հրատարակութիւնը չքեղ կազմով: Գին՝ 35 ֆրանք: Առաքման ծախքով ապահովագրեալ 40 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.— Հ. Բալուեան գրատունը՝

43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փաքին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 փր.ի դրոշմաթուղթ եւ հին ու նոր հասցէն:

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հատագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ: Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 փր. Ֆրանսայի համար, 20 փր. արտասահմանի համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79

NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՄԷԿԷՆ 30

CAMP DU NOR SEROUND, COLONIE SAINT ANDRE, ROUTE DE BESSAN
34 BEZIERS (HERAULT) — Téléphone : 76-01-76

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը իր տարեկան բանակումը կը կազմակերպէ այս տարի Պէզիէ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Մէկ ամիս՝ 600 Փր., 14 օրէն աւելի, օրական 26 Փր., 7 օրէն 14 օր՝ 29 Փր. 7էն պակաս՝ 32 Փր.

Արձանագրութիւնները՝ Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 18էն 20 եւ Շաբաթ օրերը՝ 16էն 20: Ճամբորդութիւնը՝ օթոքառով Փարիզէն:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով
կազմակերպած է
հետեւեալ ճամբորդութիւնները

×

2 — GRECE : du 4 au 25 Août 1973

Avec notamment visite d'ATHENES, circuit à travers le PELOPONNESE, croisière de 5 jours à bord du M/V « KENTAVROS », séjour d'une semaine au village Club KALOGRIA.
PRIX DU SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.

3 — ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973

Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.

Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:

Այս ճամբորդութիւններուն կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
2
JEUDI
2 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville, 75010 Paris

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·778

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.778

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԻՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

———0———

Ա.

Յուլիս 16էն 22 Փարիզի մտաւորական կեդրոնին՝ Սորպոնի մէջ տեղի ունեցաւ Արեւելագէտներու 29րդ Համագումարը։

Հարիւր տարի առաջ, 1873ին է, որ Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենար Արեւելագէտներու առաջին Համագումարը։ Որով այս տարի Հարիւրամեակն էր։

Կազմակերպիչները Հարիւրամեայ այս յոբելեանին միացուցեր էին երկու ուրիշ յոբելեաններ եւս — Ա) Ասիական Ընկերութեան (Սոսիէթէ Ազիաթիք) կազմութեան 150ամեակը, Բ) Շամփոլիոնի կողմէ եգիպտական մեհենագրոշմներու բանալիին գտնուելուն 150ամեակը (1823)։

Համագումարին կը մասնակցէին աւելի քան 3500 հոգի, եկած աշխարհի բոլոր կողմերէն։ Հանդիսաւոր բացումը տեղի ունեցաւ Յուլիս 16ի Երկուշաբթի առաւօտ՝ Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, որ չատ նեղ կուգար։

Յուլիս 19 Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ նոյն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Արեւելագիտութեան, Ասիական Ընկերութեան եւ Շամփոլիոնի երրեակ յոբելեանին նուիրուած հանդիսաւոր հաւաքոյթ մը։

Երկու հանդիսութեանց ընթացքին ալ խօսուեցան յաւուր պատշաճի ճառեր։ Հինգշաբթի իրիկուն Մերձաւոր Արեւելքի պատուիրակութեանց կողմէ հիւրասիրուեցան Համագումարի մասնակիցները։

Շատ ընդարձակ էր Համագումարին ծրագիրը, տասնմէկ զանազան բաժիններով եւ ենթաբաժիններով։

1) Հին Մերձաւոր Արեւելքի բաժինը կ'ընդգրկէր ասորագիտութիւն, եգիպտագիտութիւն եւ սեմական ուսումնասիրութիւններ։

2) Քրիստոնեայ Արեւելքի մաս կը կազմէին՝ հայագիտութիւն, բիւզանդագիտութիւն, ասորերէն, ղպտի, եթովպիական եւ վրացական ուսումնասիրութիւններ, եկեղեցական պաշտամունք, արուեստ, հնագիտութիւն, գրականութիւն եւ ժողովրդական աւանդութիւններ։ Այս բաժնին վարիչն էր Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի։

3) Եբրայական ուսումնասիրութիւններ։

4) Արաբական եւ իսլամական պատմութիւն, քաղաքակրթութիւն, լեզու եւ գրականութիւն։

5) Իրանական հին եւ նոր ուսումնասիրութիւններ։

6) Կեդրոնական եւ Վերին Ասիա (Մոնկոլ, Թիպէթ, Թուրք)։

7) Հնդկաստան, հին եւ նոր։

8) Հարաւ - արեւելեան Ասիա։

9) Չինաստան։ 10) Ճափոն։ 11) Մատենադարան, Մատենագիտութիւն։

Ֆրանսա շատ կանուխէն հետաքրքրուած է արեւելքով եւ իր գիտնականները — լեզուագէտ, պատմաբան, հնագէտ — զբաղած են Մերձաւոր եւ Ծայրագոյն Արեւելքի զանազան ազգերու լեզուին, պատմութեան, մշակոյթին ու քաղաքակրթութեան ուսումնասիրութեամբ։

Առանց ետ երթալու մինչեւ Լուի ԺԴ., արեւ-արքան, որուն օրով տկար փորձեր եղան արեւելեան լեզուի հմուտ աշակերտներ հասցնելու համար՝ մանաւանդ առեւտրական եւ քարոզչական նպատակներով, արեւելագիտութիւնը լուրջ հիմերու վրայ դնելու ձեռնարկներ եղան ԺԸ. դարուն։ Ֆրանսացի գիտնականներ իրենց ուսումնասիրութեանց առարկայ դարձուցին ամէնէն առաջ Ասիան։

Ժոզէֆ Տըկինեը 1756ին սկսաւ լոյս ընծայել «Հոներու, Թուրքերու, Մոնկոլներու եւ այլ արեւմտեան Թաթարներու ընդհանուր պատմութիւնը»՝ հինգ հատորով։ Անքըթիլ - տիւ - Փէրոն 1771ին հրատարակեց Զենդ - աւեստան, 3 հատորով։

ԺԹ. դարուն աւելի եւս պիտի ծաղկէր ու բարգաւաճէր արեւելագիտութիւնը Ֆրանսայի մէջ։ Անցեալ դարու սկիզբը «արեւելագէտ» կը կոչուէին անոնք, որ եբրայական եւ իսլամական ուսումները մասնագիտութիւն էին դարձուցած։ Անոնք միաժամանակ կը մշակէին արաբերէն, պարսկերէն եւ թուրքերէն լեզուները։ Այս գիտնականները հիմնական դասական կրթութիւն ստացած մարդիկ էին։ Արեւելագիտութիւնը պերճանք մը կը նկատուէր։ Անոնք ուսումնասիրութեան ընդարձակ դաշտ մը ունէին իրենց առջեւ։

1823ին Փարիզի մէջ հիմնուեցաւ Ասիական Ընկերութիւնը՝ զարկ տալու համար արեւելագիտութեան։ Ֆրանսայի օրինակին հետեւելով, 1824ին Լոնտոնի մէջ կազմուեցաւ Րոյըլ Էյժիաթիք Սոսայիթին (Ասիական Արքայական Ընկերութիւն)։ 1842ին հիմնուեցաւ Ամերիկեան Արեւելեան Ընկերութիւնը։ Նոյն տարին կեանքի կոչուեցաւ Գերմանական Արեւելեան Ընկերութիւնը։ Աւելի ուշ կազմուեցան նման ընկերութիւններ ուրիշ երկիրներու մէջ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

———0———

ԱԹԷՆՔ ԿԸ ԽՈՒՍԱՓԻ ՄԻՋԱՄՏԵԼԷ

Քանի օր է արդէն որ մթնոլորտը ծանրացած է Կիպրոսի մէջ, ուր ահաբեկչական արարքները իրարու կը յաջորդեն, մինչ չէ գտնուած դեռ Արդարութեան առեւանգուած նախարարը եւ Գրիվասի կողմնակիցները կը փորձէին առեւանգել ուրիշ նախարար մըն ալ, այս անգամ ալ Ներքին նախարարը։ Ասկէ զատ երկու անգամ ալ յարձակում կատարած են Մակարիոս Արքի բնակարանին վրայ, բայց նախագահը բացակայ էր։

Էնոսիսի (կցում՝ Յունաստանի) ջատագովը, միւս կողմէ, կը բազմապատկէ ահաբեկչական արարքները եւ օրական հարիւրաւոր ռումբեր կը պայթին հոս ու հոն հսկայ վնասներ պատճառելով։ Նախագահ Մակարիոս Նախարարաց Խորհուրդը նիստի հրաւիրած էր կացութիւնը քննելու համար եւ այդ առթիւ յայտնած է իր վճռականութիւնը «Պայքարիլ յոյն ահաբեկիչներուն դէմ»։

Կղզիէն դուրս ալ մտահոգիչ է կացութիւնը։ Անգարա պատրաստակամութիւն կը յայտնէ բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել եթէ որեւէ փորձ ըլլայ Կիպրոսը Յունաստանի կցելու։ Մոսկուա, իր կարգին, կը դատապարտէ Պրաւդայի սիւնակներէն, Ատլանտեան Ուխտի ազդեցիկ շրջանակները, որ զօրավիգ կը կենան Գրիվասի կողմնակիցներուն, հեռացնելու համար նախագահ Մակարիոսը և երկիրը զրկելու իր անկախութենէն, զայն ենթարկելու համար Ատլանտեան զինակցութեան զինուորական շահերուն։

Գալով Աթէնքի, մտահոգ ըլլալով հանդերձ կը նախընտրէ չմիջամտել եւ թողուլ որ Մակարիոս մինակը գլուխ հանէ իր դժուարութիւնները։ Աթէնք զօրավիգ չի կենար Գրիվասի, որ առանց անոր դիտակցութեան Կիպրոս գացած է գաղտնաբար։ Աթէնք չուզեր նաեւ տագնապ մը ստեղծել Թուրքիոյ հետ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԸՋԱՆՍՈՆԻ դատական ատեանը ի վերջոյ տուաւ իր վճիռը եւ սնանկ յայտարարեց Լիփ ընկերութիւնը, հրահանգելով անոր լուծումը։ Ամէն բան չի կարգադրուիր սակայն այսքանով, քանի բանուորներ կան որոնք կը շարունակեն աշխատիլ եւ չեն ուզեր վերջ տալ գործատան ինքնամատակարարման դրութեան, զոր կը գործադրեն աւելի քան երեք ամիսէ։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն որ Պաղեստինի Ազատագրման Ժողովրդական Ճակատի բանբերը յայտարարած է թէ առժամապէս կը դադրեցնեն օդանաւերու շեղումը բայց պիտի շարունակեն հարուածներ տալ աշխարհակալութեան, ուր որ ալ ըլլան։ Բանբերը աւելցուցած է թէ իր շարժումը ոչ մէկ գործ ունէր ճափոնական Պօյինկի շեղումին հետ։

ՅՈՒԼԻՍ 28էն 31, Ֆրանսայի ճամբաներուն վրայ եղած կառքի արկածներու հետեւանքով 102 հոգի մեռած է, 1216՝ վիրաւորուած որոնց՝ 435ը ծանրօրէն։

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆ որոշ զիջումներ պիտի ընէ յետ այսօրիկ վերամուսնացած ամուսնալուծուածներու նկատմամբ, որոնց ցարդ մերժուած էր կրօնական յուղարկաւորութիւնը։ Պօղոս Զ.ի հաւանութեամբ, կաթողիկէ վարդապետութեան Միաբանութեան լիակատար ժողովը այս ուղղութեամբ որոշած է աւելի ճկուն դարձնել գոյութիւն ունեցող կանոնները։

ՊՈՍԹԸՆԻ օդակայանը ճզմուած է Տի-Սի 9 ամերիկեան օդանաւ մը։ 85 մեռեալ կայ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Պելֆոնթէնէն կը հեռաձայնեն.—
Օդափոխութեան կայանի Փարիզի, Մարսէյլի եւ Լիոնի Օգոստոսի խումբերը ողջ-առողջ կայան հասան Երեքշաբթի իրիկուն։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՍԷՆԹ'ԱՆՏՐԷԷՆ կը հեռաձայնեն.—
Նոր Սերունդի բանակումը սկսած է լաւ պայմաններու մէջ։ Փարիզի խումբը ողջ-առողջ հասած է Չորեքշաբթի առաւօտ։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յուլիս 27)

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐՉԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Հինէն ի վեր այն կարծիքը կը տիրէ, թէ բիւզանդական ոսկերչական արուեստը զգալի ազդեցութիւն ունեցած է հայկական ոսկերչութեան եւ արծաթագործութեան վրայ։ Այս տեսակէտը յայտնած են ֆրանսացի ականաւոր դէմք մը՝ Օկիւստ Քարիէր, Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան, Յարութիւն Քիւրտեան, Գէորգի Չուբինիշվիլի, Արմէն Խաչատրեան եւ ուրիշներ։

Լենինգրադցի գիտնական Ալ. Կակովկին, որ կը զբաղի հայ ոսկերչական եւ, մասնաւորապէս, արծաթագործական արուեստի ուսումնասիրութեամբ, բոլորովին այլ տեսակէտ մը կը պաշտպանէ։ Հայաստանի «Պատմա - բանասիրական Հանդէս»ին մէջ ան կը գրէ, թէ պէտք է նոր մօտեցում մը ունենալ այս հարցին նկատմամբ։ Ան ուսումնասիրութիւններ կատարելէ ետք Լենինգրադի, Մոսկուայի եւ Երեւանի թանգարաններու մէջ, այն եզրակացութեան կուգայ, թէ հայկական արուեստը, մասնաւորապէս ոսկերչութիւնը զարգացած է ինքնուրոյն ճամբով հայ արուեստը մշտական շփում ունենալով Հայաստանի դրացի արուեստներուն հետ, բնականաբար ազդուած է անոնցմէ. միեւնոյն ատեն ինքն ալ ազդած է ուրիշներու վրայ, մասնաւորաբար առարկաներու ձեւերու, զարդաքանդակներու, աշխատանքի թեքնիքի մէջ։ Այսպէս, օրինակ, Անտիոքի մօտերը յայտնաբերուած Է. դարու արծաթեայ սկիհը նմանութիւններ ունի այդ դարաշրջանի քրիստոնէական աշխարհի տարբեր վայրերու մէջ գտնուած սրուակներուն հետ։

Պատմական աղբիւրներէ յայտնի է, թէ ժամանակին մեծ տարածում ունեցած են բիւզանդացի վարպետներու գործերը։ Հայկական արծաթագործութեան զարգացման զանազան փուլերուն մէջ հայ վարպետները կրած են բիւզանդական ոսկերչութեան ազդեցութիւնը. աւելին՝ շատ անգամ անոնք ընդօրինակած են զանոնք։ Սակայն աւելի ետք՝ հայկական արծաթագործութիւնը զերծ մնացած է յունական ազդեցութենէն։ Լենինգրադցի գիտնականը իբրեւ ապացոյց կը յիշատակէ այն փաստը, թէ հայկական բոլոր ոսկերչական իրերու վրայ կան ծակագրութիւններ, մինչդեռ բիւզանդացի վարպետներու գործերուն մէջ կը պակսին անոնք։

Ալ. Կուկովկինի կարծիքով հայ վարպետները իրենց աշխատանքի եղանակով զգալի կերպով կը տարբերին բիւզանդացի վարպետներէն։

×

ՀԻՒՐԵՐ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Երեք օր Հայաստանի հիւրը եղած է Ֆրանս - Իւռս Ընկերութեան Քէնիէրի մասնաճիւղի անդամներու եւ արհեստակցական միութեանց գործիչներու խումբը գլխաւորութեամբ Ռոպէր Քուլմի։ Հիւրերը ծանօթացած են Հայաստանի արհեստակցական կազմակերպութեան գործունէութեան, այցելած են Էջմիածին, Զուարթնոց, Գառնի, Գեղարդ, Երեւանի տեսարժան վայրերը եւայլն։

Խումբը Երեւանէն Բաքու մեկնած է։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՔԵՆԵԱՅԻ ՄԷՋ

———0———

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԷՆ ԵՏՔ

ՆԱՅՐՈՊԻ («Յառաջ», Յուլիս 24) — Սկաուտական Միջազգային Համաժողովը վերջացաւ Յուլիս 23ին երեկոյեան: Բոլոր երկիրներու ներկայացուցիչները իրենց մայրենի լեզուով արտասանեցին սկաուտին երդումը, եւ դեսպան Տելկարոյի (Ֆիլիփին) փակման խօսքերէն նաք 24րդ Համաժողովը վերջացաւ:

Այս տարի ամէնէն կարեւոր ժողովներէն մին տեղի ունեցաւ համաշխարհային սկաուտութեան օրէնքները մեծապէս բարեփոխուեցան եւ հինգ տարուան յայտագիրը շատ մը յառաջդիմութիւններ ցոյց պիտի տայ միջազգային շարժումին:

Յառաջիկայ ճէմպօրին տեղի պիտի ունենայ Նորվեկիոյ մէջ 1975ին, եւ Համաժողովը Դանիա. իսկ 1979ին ճէմպօրին՝ Պարսկաստան (Սպահան):

Նոյն երեկոյեան Քենիայի սկաուտական միութիւնը հանդէս մը սարքած էր հրաժեշտի առթիւ, նորակազմ Թատերասրահը, բացօթեայ, Նայրոպիի մէջ: Սկաուտական ֆիլմերու ներկայացումէն ետք տեղի ունեցաւ տոհմային պարերու շարք մը Քենիայի լաւագոյն պարախումբերու կողմէ, որոնք եկած էին բոլոր շրջաններէն:

Ինչպէս ափրիկեան բոլոր պարերը կատարեալ ներկայացումներ էին:

Երկուշաբթի Յուլիս 23ին, հայկական գաղութը հաւաքուած էր Մովսէս Հին-տոյեանի բնակարանը: Միայն վեց ընտանիք մնացած են Նայրոպի. իրենց զաւակները կը մեկնին Անգլիա կամ Ամերիկա՝ ուսանելու կամ հաստատուելու վերջնականապէս:

Ներկայ էին գաղութին հին անդամներէն Պ. Պ. Թովմասեան, Սահաթճեան, Սիմոնեան, Երեմեան, Վարդանեան, ուսուցիչ Պ. Թըքըրեան եւայլն:

Շատ ուրախ հացկերոյթ մը եղաւ մեծերով եւ փոքրերով: Հայ Արիներու ընդհանուր պետը շնորհակալութեան խօսքերէն ետք պատմականը ըրաւ Հայ Արիներու ազգային եւ միջազգային գործունէութեան, չեշտելով որ 43 տարիէ ի վեր հայ արիները աշխարհի չորս մասերը միշտ ներկայ եղած են, պատուաւոր եւ ուժեղ խումբերով, իրենց ազգային դրօշակով բոլոր սկաուտական միջազգային հաւաքոյթներուն:

Խանդավառուեցան հայ գաղութին անդամները եւ կը յուսանք թէ հայ արիներու բերած այս նոր՝ տաք կրակը կը տեւէ երկար:

×

Յուլիս 24էն սկսեալ պտոյտներու շարք մը սկսաւ բոլոր պատուիրակներուն համար:

Նախ շրջեցանք, Նայրոպիէն 18 քիլոմեթր հիւսիս, Նէյրիր շրջանը ուր բնակած է եւ քաշուած Պէյտըն Փաուլ, սկաուտութեան հիմնադիրը: Գիշերելով անտառին «Լոտճ»ին մէջ, տեսանք զանազան կենդանիներ (բորենի, վագերաձի (զէպր), փիղեր, վայրի գոմէշներ, եւն.), որոնք կուգային մեր քով ջուր խմելու:

Յաջորդ երկու օրերը 250 քիլոմեթր դէպի հարաւ, իջեւանելով ուրիշ օթեակներ, ծանօթացանք առիւծներու, փիղերու, գետաձիերու եւ կոկորդիլոսներու հետ:

Հազար տեսակ թռչուններ, անասուններ ամէնքը իրենց ժամուն կուգան ջուր խմելու, բոլորն ալ իրենց ինքնուրոյն կեանքը ունին, համերաշխ կ՚ապրին:

Քենիայի բնութիւնը բացառիկ գեղեցկութիւն մը ունի. կլիման շատ հաճելի եւ առողջ լեռնային բարձրավանդակը կազդուրիչ կեանք մը կուտայ:

Հազարաւոր գրօսաշրջիկներ ամէն կողմէ կուգան, կը շրջին չորս կողմ:

Ինչպէս մեր Մասիսը, Քիլիմանճարօ լեռը աւելի քան վեց հազար մեթր բարձրութեամբ կը նմանի Արարատին:

Այսօր կը վերջանան Քենիայի շրջաններու մեր պտոյտները, երեկոյեան կը վերադառնանք Նայրոպի, ուր ունինք սկաուտական եւ բարեկամական հանդիպումներու յայտագիր մը:

Երեք օր պիտի մնանք մայրաքաղաք, եւ Կիրակի երեկոյ կը մեկնինք՝ վերադառնալու Եւրոպա:

Եօթը հայ պատուիրակները, այս անգամ ալ Արեւելեան Ափրիկէ, հայ երիտասարդութեան ներկայացուցիչները 80 մասնակցող ազգերու կողքին իրենց ներկայութեամբ ցոյց տուին հայ սկաուտութեան կենսունակութիւնը:

Հայկական դրօշակը, հայ լեզուն եւ հայկական կեանքը անգամ մը եւս ի պատուի էին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ

———0———

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ԼՕԶԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՌՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ, 1922 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ

Թրքահայաստանի ազատագրումը Դաշնակիցներու եւ Միացեալ Նահանգներու պատերազմի նպատակներէն մէկն է եղած, ինչպէս որ կառավարութիւններու ներկայացուցիչները հանդիսաւորապէս յայտարարեցին այդ մասին պատերազմի ընթացքին: Այս առթիւ եղած որոշումները հետեւեալներն են.

1.— Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրի 22րդ յօդուածը, որ լրացուցիչ մասը կը կազմէ խաղաղութեան բոլոր այն պայմանագրերուն, որոնք ընդունուած են Սեւրի դաշնագրով եւ Միացեալ Նահանգաց նախագահի իրաւարարութեամբ:

2.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, որ տեղի ունեցաւ 1921ին, երբ Բարձրագոյն Խորհուրդը յայտարարեց Ազգային Օճախի անհրաժեշտութիւնը Թրքահայաստանի համար:

3.— Մարտ 26ի (1922) Խորհրդաժողովը, երբ երեք Պետութիւններու Արտաքին Գործոց նախարարները աւելորդ անգամ մը եւս հաստատեցին Դաշնակիցներու ունեցած պարտականութիւնը Հայերու հանդէպ:

4.— Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովը, որ տեղի ունեցաւ 1921ին եւ ուր միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ անպայման իրականացումը այդ Օճախին:

5.— Եւ, վերջապէս, 1922 Սեպտեմբեր 22ին, Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր ժողովի եզրակացութիւնը, որ է «Թուրքերու հետ առեւտրական դաշինք կնքելու առեն պէտք չէ զանց առնել Հայկական Օճախի հիմնումը»:

Վերոյիշեալ 22րդ յօդուածը անցաւ գործադրութեան Պաղեստինի, Միջագետքի եւ Սուրիոյ վերաբերմամբ, որոնք ձեռք բերին իրենց ազատութիւնը, բայց Հայերուն տրուած խոստումները տակաւին չեն իրականացած՝ չնայած որ Թըրքահայ ժողովուրդի վիճակը աւելի զառն է, քան երբեւիցէ:

1914 Թուականէն ի վեր մէկ միլիոնէ աւելի Հայեր ոչնչացած են ջարդերու, տեղահանութեան եւ զրկանքներու պատճառով. հարիւր հազարներ գաղթած են օտար վայրեր: Աւելցուցէք նաեւ 150.000 որբերու հոկայական թիւը, որ իր գոյութիւնը կը պահպանէ միայն, շնորհիւ ամերիկեան Նիր Իստ Ռիլիֆի եւ կամ ուրիշ նման հաստատութիւններու: Պաշտօնապէս յայտարարուած է արդէն Ազգերու Դաշնակցութեան, որ 73.350 հայ կիներ եւ մանուկներ, բռնի ուժով, տարուած են իսլամական հարէմները եւ դեռ մինչեւ այսօր ալ հոն կը մնան:

Ի վերջոյ, երբ Ֆրանսացիք պարպեցին Կիլիկիան, հոն ապաստանած հայ ազգաբնակչութիւնը ստիպեցին գաղթել Սուրիա կամ ուրիշ երկիրներ: Հայերու մէկ մասը, որ կը գտնուէր Զմիւռնիա, Պրուսա եւ կամ Փոքր Ասիոյ զանազան քաղաքները, ուր ապաստանած էին վերջին դէպքերէն յետոյ, ստիպուած, նորէն բռնեցին գաղթի ճամբան: Ապա՝ Անգարայի կառավարութիւնը նոր հրահանգներ տուաւ արտաքսելու մնացեալ Հայութիւնը եւս — մօտաւորապէս 130.000 — եւ ի լրումն այս բոլորի աքսորուեցան ու քշուեցան նաեւ Սեւ Ծովի ափին գտնուող Զօնկուլտաք եւ Բարթըն քաղաքներու բնակիչները: Եւ, վերջապէս, հազարաւոր Հայեր այս վերջին օրերը, թողուցին Պոլիսը եւ հեռացան զանազան վայրեր:

Այսպէսով, 700.000 Հայութիւն ներկայիս զրկուած է իր ունեցածէն, քշուած մայր երկրէն եւ կ՚ապրի աշխարհիս զանազան կողմերը՝ անապաստան եւ ենթակայ սոսկալի տառապանքներու:

Պատերազմի ժամանակաշրջանին եւ զինադադարի ընթացքին Թուրքիոյ Հայութիւնը 10 միլիառ Ֆրանքի կորուստ է ունեցած — եկեղեցիներ, դպրոցներ եւ զանազան բարեգործական հիմնարկութիւններ, որոնք հիմնայատակ կործանած են:

Այս անօրինակ աւերածութենէն յետոյ, համաշխարհային խիղճը կը պահանջէ իբրեւ առաջին տուրք, հիմնել Հայկական Օճախ մը, ուր հայ ժողովուրդը կարողանայ անվտանգ տեղաւորուիլ, պահպանելով իր ֆիզիքական գոյութիւնը, զարկ տալով իր քաղաքակրթութեան:

Թուրքերն իրենք իսկ ընդունած էին, որ հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի անկախութիւն ստանալու, բայց Անգարայի կառավարութեան անունով յայտարարուեցաւ, որ այդ հարցը արդէն վճռուած է, քանի որ Անդրկովկասի մէջ, Երեւան, կազմուած է Հայկական Հանրապետութիւն մը եւ որ հիմա Անգարայի ազգային կառավարութիւնը հակառակ է որեւէ հողամասի անջատման: Այսպէսով, Հայկական Հանրապետութիւնը, որ կը գտնուի Անդրկովկասի մէջ եւ որուն հողերը կրճատուեցան Կարսի դաշնագրով (1921 Թ.) եւ որ ունի միայն 9.000 քառ. քիլ. մշակելի հող, հազիւ պիտի կարողանայ կերակրել երկու երրորդը իր ժողովուրդին, որուն գումարը 1.260.000 է: Մնացած մէկ երրորդը կը մնայ Նիր Իստ Ռիլիֆի, Լորտ Մէյըրսի եւ կամ ուրիշներու հոգատարութեան: Այնպէս որ՝ բոլորովին անհնար է տեղաւորել այսքան փոքրիկ եւ աղքատիկ երկրի մը մէջ, որպիսին է Հայաստանի Հանրապետութիւնը, այն բոլոր գաղթականութիւնը, որ ցրուած է Յունաստան, Մակեդոնիա, Արշիպեղագոսի կղզիները, Սուրիա, Պուլկարիա, Պարսկաստան, Կովկասի զանազան մասերը, եւայլն, եւայլն:

Եզրակացութիւն.— Որ՝ Հայկական Հարցը Թուրքիայէն դուրս չի կրնար իր լուծումը ունենալ:

Անգարայի Ազգային Ժողովը չի կրնար հակառակիլ Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրին, ոչ ալ կրնայ ընդդիմադրել Դաշնակից Պետութիւններու՝ Հայերու հովանաւորման պարագային: Ներկայիս Թուրքերը իրենք ալ չահագրգռուած են հաստատելու անկեղծ մտերմութիւն երկու ազգերու միջեւ, որպէսզի Արեւելքի մէջ ստեղծուի գծուած սահմաններու լիակատար գործադրութիւնը:

Մեր Պատուիրակութիւնը պատրաստ է, ուրեմն, ընդունելու Հայկական Օճախի կազմութեան ծրագիրը այն սահմաններով, որ նախատեսուած է Միացեալ Նա-

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Պ. Գ. Մ. յեղափոխականի յայտնի վարկ մը եւ անցեալ մը ունէր մեր կուսակցութեան մէջ: Մասնակցած էր Հայ-Թաթարական կռիւներուն, գոնէ ինք այդպէս կ՚ըսէր. եղած էր Քրիստափորի ձեռքին տակ եւ Պոլսոյ բոլոր ահաբեկումներուն հսկիչ մարմնի անդամ:

1919ին մասնակցած էր Կուսակցութեան Ընդհ. Ժողովին Հայաստանի մէջ:

Պատերազմական նախարարը իրեն պաշտօն տուած էր անցնիլ Ղարաբաղ, ուր այդ շրջանին Թուրք Թաթարներ խառնակութիւններ կը հանէին. սակայն ան մերժած էր երթալ, անհնարին պայմաններ ներկայացնելով: Եւ վերադարձած էր Պոլիս, ուր առեն մը ձեռնթափ մնաց: 45–46 տարեկան էր, չէկ, միջահասակ, լայն ուսերով, ըմբիշի կազմով և ահարկու ուժի տէր մէկ ձեռքով կրնար հարիւր քիլօ վերցնել: Պոլսոյ մէջ մանաւանդ Վահէ Իհսանի դէպքէն վերջ, շատ ալ կապուած էինք իրարու. կը սիրէր զիս եւ ահաբեկումէն վերջ, երբ առեն մը փախստական մնացի, իր տունը պահեց ու եղբօր մը պէս կը գուրգուրար վրաս: Այդ շրջանին ինչեր չէին ծրագրեր կամ երազեր, բոլորն ալ ահաբեկումներու մասին:

Մեր մեծագոյն երազն էր Թուրք Իթթիհատական ոճրագործ մեծ ջարդարարները համախումբ գտնել Եւրոպայի մէջ ու համախումբ ալ գնդակահարել, գործակցութեամբ մեր անձնուէր եւ փորձուած ընկերներուն: Այդ երազը հոն Հռոմի մէջ ալ կրակի պէս կ՚այրէր մեզ ու կը խորհէինք թէ արդարադատութեան այս ժեստը ինչ հսկայ ցնցում առաջ պիտի բերէր. մեր ցեղին արժանապատուութիւնը պիտի փրկէինք մէկ հարուածով, ապտակելով նաեւ մեր ազգը չարաչար խաբող քրիստոնեայ Եւրոպան: Մանաւանդ որ ոտքմաճակատներու վրայ եւ չարք մը յաջողած ահաբեկումներու մէջ թրծուած ընկերներ հասած էին, խանդավառ և անհամբեր, հրահանգի կը սպասէին:

Ամէնէն առաջ կար Սողոմոնը, Թէհլիրեան Սողոմոնը, այդ քաջարի ասպետը, զարգացած, էնտելիգենտ, բարեկիրթ, ազնիւ ու համեստ, կենցաղով ու վարքով առաքինի, հաւասարակշռուած ու ներկայանալի, ապրած՝ առաջնակարգ ոստաններու լաւագոյն միջավայրերու մէջ: Եղած էր ճակատներու վրայ եւ Պոլսոյ մէջ, ընկերոջ մը հետ, ահաբեկած էր խաֆիէներու պետ Յարութիւն Մկրտիչեանը, Պէշիկթաշլի Մուխթարը: Ու անցած էր Ամերիկա:

Սողոմոն Թէհլիրեան, մեր Հռոմ երթալէն քանի մը ամիս առաջ, Մարտին, Պերլինի մէջ սատակմահ ըրած էր պատմութեան մեծագոյն եղեռնագործներէն Թալաաթ փաշան, ճիւաղ մը, որ մէկուկէս միլիոն հայ անդէն ու անմեղ ժողովուրդը բնաջնջած էր իր դարաւոր ու պատմական հայրենիքին մէջ: Սողոմոն բռնուեցաւ եւ դատարանի յանձնուեցաւ:

Այդ զգայացունց դատավարութիւնը, որ պահ մը ամբողջ եւրոպական մամուլը եւ մասնաւորաբար գերմանականը զբաղեցուց, վերջացաւ մեր հերոսին անպարտութեամբ: Երդուեալներու Ատեանը իր վճիռով արդար գտաւ Սողոմոնին՝ եւ անոր հետ ամբողջ հայ ժողովուրդին վրէժխնդրական արարքը եւ անարգ մահու ալ արժանի գտաւ Թուրք մեծ եղեռնագործը: Այդ պատմական ահաբեկումը միաժամանակ հայանպաստ քարոզչութեան ըմբռնելի միջոց մը եղաւ, երբ ականաւոր անձնաւորութիւններ, փրոֆեսէօրներ, միսիոնարներ եւ զօրավարներ վկայութեան գացին, դատապարտելով Թուրքերուն անմարդկային գազանութիւնները եւ ի վեր հանելով հայ ժողովուրդին բարեմասնութիւններն ու անմեղութիւնը: Սողոմոնին արարքին պատճառած համազգային ուրախութիւնն ու մխիթարութիւնը անսահման էր. եւ մենք կը խորհէինք որ Սողոմոնի նման քանի մը կտրիճներու հետ, ինչպէս Արամին, Արշակին, Շմաւոնին կամ ուրիշ անձնուէրներու հետ, որոնք տակաւին ասպարէզ չէին նետուած, բայց անհամբեր կարգի կը սպասէին, պիտի կարենայինք մեր փայփայած մեծ Երազը իրականացնել:

Մենք չուքերու պէս կը շրջէինք Սայիտ Հալիմի, Էնվէրի, Պահաէտտին Շաքիրի, Ճեմալ Ազմիի, Տոքթ. Նազըմի հետքերուն վրայ, որոնք երեւան կուգային ու յանկարծ ալ կ՚անհետանային: Հարկ էր գտնինք փնտռել եւրոպական ոստաններու մէջ: Իսկ փնտռել եւ հետապնդել, համբերութեան, խոհեմութեան եւ այլազան նեղութիւններ դիմագրաւելու գործ մըն էր: Բաներ, որոնք առ հասարակ կը պակսէին Մ.ին քով:

(74 – շար.)

հանդաց իրաւարարութեամբ։

Խորհրդաժողովը, Հայկական Օճախի սահմաններու որոշումէն յետոյ, ապահովելով նաեւ անոր ելքը դէպի ծով, համաձայն խաղաղութեան վերջին դաշնագրի կանոնադրութեան, կը սահմանէ հաստատ եւ ապահով ապաւէն մը Թուրքիոյ մէջ բնակող հարիւր հազարաւոր Հայութեան համար, որ ներկայիս կը գտնուի առանց հայրենի տան եւ որուն անսահման թշուառութիւնը վիրաւորանք մըն է մարդկութեան արժանապատուութեան համար։

Ամէն պարագայի տակ, եթէ հակառակ մեր սպասումներուն, այս հարցը չընդունուի, պէտք է անդրադառնալ 1920 Թուականին կայացած վճիռին, որով Հայաստանի Հանրապետութեան սահմանները պէտք է լայննային Թուրքիոյ որոշ մասի մը կցումով, սահմանագծուած Միացեալ Նահանգներու նախագահի իրաւարարութեամբ։

Այս վճիռը, բնականաբար, կը գործադրուի Կովկասեան Հայաստանի Հանրապետութեան փոխադարձ զիջումով, ապահովելով ծովային ելքը։ Այս պարագային Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ արդէն օրինաւորապէս ճանչցուած է մեծ Պետութիւններու կողմէ, կը ներկայանէ իր անհրաժեշտ պայմանները եւ այդպէսով կը կազմուի Ազգային Օճախ մը, ուր հայ ժողովուրդը հանգիստ ու ապահով կ'ապրի ու կը զարգանայ։ Բոլոր Հայերը ազատ պիտի ըլլան վերադառնալու իրենց հայրենիքը։

Հակառակ պարագային, եթէ վերեւ յիշուած վճիռները ձախողին, պէտք է նախատեսել երրորդ պարագայ մը, այն է՝ սահմանել Ազգային Օճախ Կիլիկիոյ մէջ, հին Փոքր Հայքի մէջ։

Ինչ որ ալ ըլլայ ընդունուած վճիռը, պէտք է միշտ նախատեսել, որ Խորհրդաժողովը, համաձայն 1922 Մարտ 26ին երեք նախարարներու կայացուցած վճիռին, կը դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան օգնութեան։ Թոյլ տուէք նկատել, որ այդ ժամանակ անհնար պիտի ըլլայ շահաւէտ գործ մը կատարել եւ, մանաւանդ, խուսափիլ նոր յետաձգումներէ։ Խորհրդաժողովը ինքը կը դանդաղեցնէ Օճախի հողային սահմանագծման խնդիրը եւ անոր կազմակերպման սկզբունքը։

Հայաստանի Պատուիրակութիւնը միշտ պատրաստ է ներկայացնել խաղաղութեան խորհրդաժողովին բոլոր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները։

Մենք համոզուած ենք, որ Դաշնակից Պետութիւնները Լօզանի Խորհրդաժողովին մէջ վերջնականապէս կ'որոշեն Թրքահայութեան բախտը, որովհետեւ անկարելի կը թուի մեզի, որ արդարութեան եւ իրաւունքի համար եղած պատերազմի պատմութեան վերջին էջը, որուն յաջողութեան համար հայ ժողովուրդը հսկայական զոհեր տուաւ, կրնայ գրուիլ առանց արդար հատուցման։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յուլիս 23)

ՆԵՐՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Ներկայ տարուան առաջին կիսամեակին բնակչութեան ծախուած է749,3 միլիոն ռուբլիի ապրանք, որ անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ 42,7 միլիոն ռուբլի աւելի է։ Ապրանքի շրջանառութեան տեսակէտէն Հայաստան, խորհրդային միւս Հանրապետութիւններու համեմատութեամբ, լաւագոյն դիրքի մէջ կը գտնուի։

Միայն Երեւանի մէջ ամէն օր կը ծախուի մօտ երկու միլիոն ռուբլի ապրանք։ Ներկայիս Երեւան ունի 1.783 զանազան բնոյթի խանութներ, կրպակներ, տաղաւարներ։ Հոն կան 773 ճաշարան, սրճարան, 200 խանութներ ապսպրանքներ ստանալու եւ զանոնք ապսպրողին հասցէին ղրկելու գործով կը զբաղին։ Բարելաւուելու վրայ է առեւտուրի ցանցը։ Ամէն տարի այդ նպատակին համար Պետութիւնը կը յատկացնէ մեծ գումարներ։ 1972ին եւ 1973ի առաջին կիսամեակին ծախսուած է շուրջ 10 միլիոն 43 հազար ռուբլի։

Շահագործման յանձնուած են տասնեակ պահեստանոցներ՝ օժտուած սառնարաններով, փոքր ապրանքի եւ սննդեղէնի ձեռնարկութիւններ։ Ասոնց շարքին են Զարենցաւանի, Դիլիջանի պահեստանոցները, Կիրովականի, Աբովեանի պտուղի չտեմարանները, Ղափանի ճաշարանը, Լենինականի պատրաստ հագուստ ծախող խանութը։ Երկրին առեւտուրի մեծ կեդրոններէն մէկը՝ Կիրովականի մօտ 4000 քառ. մեթր մակերեսով վաճառատունը շուտով իր դուները պիտի բանայ քաղաքի բնակչութեան առջեւ։ Նախատեսուած է ընթացիկ տարուան երկրորդ կիսամեակին շահագործման յանձնել Կրասնոսելսկի, Արարատի, Արթիկի, Դիլիջանի, Ջերմուկի մեծ չտեմարաններն ու պահեստները, Լենինականի 3000 թոն տարողութեամբ սառնարանը եւայլն։

Զգալի աշխատանք կատարուած է ժամանակակից սարքերով օժտելու համար առեւտուրի կեդրոնները, շուկաները, աշխատանքները մեքենականացնելու, ջուրի, պտուղներու հիւթի եւ գարեջուրի ինքնաշխատ մեքենաներ զետեղելու համար։

1972ին բացուած են 43 ինքնասպասարկման (սելֆ-սերվիս) խանութներ, իսկ այս տարուան առաջին կիսամեակին՝ 28 խանութ։ Ներկայիս փոքր ապրանքներու եւ սննդեղէնի վաճառքին աւելի քան 30 տոկոսը այս եղանակով կը կատարուի։

×

ԽՄԲ.— Այս մասին Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Հայաստանի Առեւտուրի նախարարը, աւելի մանրամասն տեղեկագիր մը տուած է «Սով. Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 22ի թիւին մէջ, ուր կը շեշտէ նաեւ՝ «Այս ամէնով հանդերձ, անհրաժեշտ է նշել, որ մեր մի շարք առեւտրական կազմակերպութիւնների՝ Երեւանի եւ Կիրովականի քաղաքային առեւտրի վարչութիւնների, Ղափանի, Ալավերդու, Հրազդանի, Դիլիջանի քաղաքների եւ այլ կազմակերպութիւնների անբաւարար աշխատանքի հետեւանքով, որոնք չկատարեցին նախատեսուած ապրանքաշրջանառութեան պլանները, պետական առեւտրի ցանցը ամբողջութեամբ վերցրած չապահովեց սոցիալիստական մրցութեամբ վերցրած պարտաւորութիւնների կատարումը։

«Ընթացիկ տարուայ առաջին կիսամեակում մի շարք շինարարական կազմակերպութիւնների անբաւարար աշխատանքի եւ մեր Թոյլ հսկողութեան հետեւանքով կապիտալ ներդրումների եւ շինարարական – մոնտաժային աշխատանքների գծով չապահովեցինք ոչ միայն սոցիալիստական մրցութեամբ վերցրած պարտաւորութիւնները, այլ նաեւ պետական պլանով տրուած առաջադրանքները։ ... Մեր մեծածախ եւ մանրածախ առեւտրական կազմակերպութիւնները պէտք է արմատապէս բարելաւեն իրենց աշխատանքը արդիւնաբերութեան հետ, մշտապէս եւ խորութեամբ ուսումնասիրեն բնակչութեան պահանջարկը, ներազդեն արտադրութեան վրայ այն հաշուով, որպէսզի առեւտրի ցանց հասցուի եւ սպասարկման բարձր կուլտուրայի պայմաններում գնորդներին հրամցուի միայն լաւորակ ապրանք։

«Մեր գործունէութեան կարեւոր բնագաւառներից են հասարակական սնունդը եւ բնակչութեանը պտուղ – բանջարեղէնով ապահովելը։ Արդարութիւնը պահանջում է ասել, որ գոհացուցիչ քիչ բան կայ ասելու հասարակական սննդի բարելաւման ուղղութեամբ մեր կատարած աշխատանքում։ Առեւտրական շատ կազմակերպութիւնների անբաւարար աշխատանքի հետեւանքով ընթացիկ տարուայ առաջին կիսամեակում մենք չապահովեցինք հասարակական սննդի շրջանառութեան եւ սեփական արտադրանքի թողարկման պլանը։ Առանձնապէս լուրջ դժուարութիւններ կան սպասարկման կուլտուրայի բարձրացման եւ առեւտրի կանոնների պահպանման գործում։

«Այսօրուայ վիճակով, ինչպէս արդիւնաբերութեան, այնպէս էլ առեւտրական կազմակերպութիւնների կողմից չի լուծուած առեւտրի ցանցը բաւարար քանակութեամբ կչռափաթեթաւորուած ապրանքներով ապահովելու հարցը, որը յատկապէս խիստ դժուարութիւնների առաջ է կանգնեցնում ինքնասպասարկմամբ աշխատող խանութներին եւ ընդհանրապէս բացասաբար անդրադառնում սպասարկման կուլտուրայի վրայ»։

ՓԷՐՈՆ ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԴԺՆԴԱԿ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Լա Սթամփա կը գրէ— Խուան Փէրոն դարձեալ իշխանութեան գլուխ եկաւ, եւ այս պարագան կոչուած է խոր ազդեցութիւն գործել Արժանթինի ապագային վրայ։ Այժմ կարելի չէ նախատեսել այդ ազդեցութեան ճշգրիտ հանգամանքը, միայն թէ նախագահ Գամփորայի երկու ամսուան մէջ հրաժարումը կուգայ փաստել թէ արմատական բաներ պիտի պատահին Արժանթինի մէջ։ Գամփորա, որ չէզոքացուց զինուորական իշխանութիւնը, երբեմն եւ անբնական կառավարութիւն մը կազմեց սակայն, ծայրայեղ աջակողմեան տարրերուն միջեւ։ Իր քաղաքականութիւնը զուրկ էր յստակութենէ եւ բացայայտ ուղեգիծէ մը, որով նախընտրեց հրաժարիլ եւ իշխանութիւնը յանձնել ութսունին մօտեցած երբեմնի դիկտատորին։

Գամփորա այս անստոյգ կացութեան վերահասու եղաւ, անմիջապէս որ գրաւեց նախագահական աթոռը։ Անիշխանական շարժումը սաստկացաւ, յարձակումներ, առեւանգումներ իրարու յաջորդեցին, Թրոցքիական եւ փէրոնական անուններու տակ կազմուած հայդուկային ցանցեր իրարու վրայ խոյացան եւ կրակ բացին, Փէրոնի ժամանման օրն իսկ։ Այս արինահեղութենէն սթափեցաւ Գամփորա եւ ըմբռնեց թէ այս խառնաշփոթութիւնը փարատելու եւ կացութեան տիրապետելու չափ ուժ եւ հեղինակութիւն չունի, հետեւաբար պէտք է ընտրել ամէնէն կարուկ եւ փրկարար ճամբան, այն է՝ աւելի տարեցին եւ համբաւեալին փոխանցել այս տաղտուկը։

Հաւանական է որ այս բոլորը նախապէս ծրագրուած եւ որոշուած էին եւ հիմա աստիճանաբար լոյսի կ'ելլեն ու կը գործադրուին։ Այս վարկածն ալ պէտք է նկատի ունենալ։ Զինուորական իշխանութիւնը ընտրութեանց առեն մերժած էր Փէրոնի թեկնածութիւնը, եւ Գամփորա փոխան մը եղած էր Փէրոնի, յարմար առիթին եւ պատեհութեան կը սպասէր, իր տեղը տալու համար այն մարդուն, զոր Արժանթինցիները «Հայր» կը կոչեն։ Փէրոն յաջողութեամբ պսակեց այս «խաղը» եւ Թատերաբեմին վրայ է նորէն իբրեւ «հայրենիքի ազատարար», միայն յայտնի չէ թէ ի՞նչ պիտի փրկէ։ Չի՞ տեսներ թէ Արժանթին քաղաքային պատերազմի մը նախօրեակին կը գտնուի եւ երկրին տնտեսական վիճակը փլչելու վրայ է։ Բանուորական կազմակերպութիւնները եւ սենտիքաները «ժողովրդային Թշնամի» կը նկատեն հակառակորդ տարրերը, յեղափոխական երիտասարդութիւնն ալ ահաբեկչական միջոցներու կը դիմէ, բանակը նուաճելու համար։

Փէրոն ի՞նչ պիտի ընէ այս ամէնուն դէմ, եւ ի՞նչպէս պիտի վերահաստատէ պետական օրինաւոր կարգուսարքը։ Ճիշդ է որ փէրոնական երիտասարդութիւն մըն ալ կայ, ձախակողմեան եւ նոյնիսկ մարքսական հակումներով, բայց նոյն առեն անիշխանական, որ կրնայ մասնակցիլ խռովութիւններու, առեւանգումներու։ Եթէ այդ երիտասարդութիւնը իր յուսացածը չգտնէ Փէրոնի իշխանութենէն, կրնայ անոր դէմ ցցուիլ։ Մընաց որ Փէրոն ոմանց աչքին իսկական յեղափոխական մը չի նկատուիր եւ իրեն համակիր սենտիքաներն ալ կրնան օր մը ձեռնթափ ըլլալ։ Աւելցուցէք երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը, որ հեռու է վարդագոյն ըլլալէ։

Ահա թէ ինչու ոչ ոք կրնայ ճշգրտօրէն ըսել թէ այս խառնակութեան առջեւ Փէրոն ինչ պիտի ընէ։

Քաղեց Ս. ՎԱՐԴԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (244)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա.

— Այս երիտասարդը վիրաւորուած է, լաւ բժիշկը քննելէ յետոյ զայն։ Թող պատգարակի մը վրայ դնեն ու Բանտէվուտէ Շաւէօր պանդոկը տանին։

— Ահա ձախող գործ մը, կը խորհէր Ամանտա։ Չեմ ուզեր որ պարոնը տեսնէ Տիւշըմէնը...։

Վիրաւորը կը տանէին։ Ամանտա քիչ մը հեռուէն հետեւեցաւ անոր։ Պատգարակը մտցուցին պանդոկին բակը. մանկամարդ աղջիկը պանդոկապետուհիին մօտեցաւ։

— Տիկին, իմացա՞ք արկածը, հարցուց պանդոկապետուհին։

— Աչքերուս առջեւ պատահեցաւ յանկարծ։ Գիտեմ թէ վիրաւորները հոս բերած են։

— Երեք վիրաւոր. երկու տիկիններ ու էրիկ մարդ մը։ Հիմա Տոքթ. Բուշար պիտի քննէ զանոնք։

Այդ պահուն Օվիտ Սոլիվօ ներս մտաւ։ Շատ լաւ տրամադրութիւն ունէր։ Գըլխացաւին հետքը չէր մնացած։

— Քիչ առաջ, արկածի մը լուրը առի, յարեց Օվիտ։ Ի՞նչ եղած է։

Ամանտա պատմեց իր տեսած դէպքը, բայց չըսաւ թէ Տիւշըմէնը ճանչցած էր։

Ժամը եօթին, Օվիտ ու Ամանտա վիլլա գացին, ուր պիտի ղրկուէր իրենց ճաշը։

Օվիտ, որ շատ ախորժակ ունէր, երկարաձգեց ճաշը. յետոյ Ամանտա սուրճը հրամցուց։

— Ի՞նչ ըմպելի պիտի խմէք, բարեկամս, հարցուց մանկամարդ աղջիկը։

— Ըստ սովորութեան, ռոմ պիտի խմեմ, նոնոշս...։ Իսկ դո՞ւք։

— Իսկ ես՝ Շարթրէօզ, ինչպէս միշտ։ Շատ կը սիրեմ Շարթրէօզը։

Օրիորդ Ամանտա ռոմի շիշը դրաւ Օվիտի առջեւ, իրեն համար փոքր գաւաթի մը մէջ Շարթրէօզ լեցուց, որ քանատական հեղուկով խառնուած էր. սիկարէթ մը վառեց, ու սուրճը խմելէն յետոյ՝ մէկ ումպով պարպեց Շարթրէօզը։ Գաւաթը նորէն լեցուց, խօսած ու ծխած պահուն փոքր ումպերով կուլ տուաւ Շարթրէօզը։

Ժամը տասնուկէսէն յետոյ տասնըմէկ հնչեց։ Օվիտ աթոռէն ելաւ, դէպի տաղաւարին պատուհանը ուղղուեցաւ, անոր փեղկը գոցեց ու գնաց նստաւ Ամանտայի դիմաց։ Մանկամարդ աղջիկը իրարու ետեւէ կը ծխէր։

Յանկարծ հեղուկին շանթահարիչ ազդեցութեան ենթարկուեցաւ, ինչպէս ժաք եղած էր քանըմէկ տարի առաջ։ Ամանտա ձեռքը նախ ճակտին ու յետոյ վզին տարաւ.

— Կոկորդս կ'այրի, ծարաւ եմ։

Ամանտա խոշոր գաւաթի մը մէջ ջուր լեցուց ու անյագօրէն խմեց զայն, ինչ որ փութացուց կանխատեսուած ազդեցութիւնը։ Ամանտա ոտքի ելաւ, անդամները պրկուած, աչքերը դաժան։ Միեւնոյն առեն ջղային քրքիջ մը արձակեց։

Օվիտ հասկնալով որ առենը եկած էր, սկսաւ հարցափորձել Ամանտան.

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Վարդանոյշ Թիքեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Մանուոյեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մանուոյեան (Թավերնի), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տօնպարաճեան եւ զաւակները, Տիկին Մայրամ Խանցեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, մեծ-հօր, քեռայրին՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԹԻՔԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 28ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 30ին, Ռոմանի Սէն-Ժան Պօրքօ մատրան մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Սարգիս Քէօսէեան, Ժան եւ Ժաք Քէօսէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բրթինը եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գոհէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի 5 Օգոստոս, Սէն-Լու Կրանփէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, կնքամօր՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ (Զոհրա) ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

(ծնեալ Պագալեան — Տիգրանակերտցի)

մահուան ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 փր.ի դրոշմաթուղթ եւ հին ու նոր հասցէն:

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հատագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ: Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 փր. Ֆրանսայի համար, 20 փր. արտասահմանի համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ՚ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին Հասցէն.—

1, Bld. du Nord — Le Raincy

Tél. : 927-01-72

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի:

Հ Բ Ը Մ

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱԻԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի այս եղանակին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան գրասենեակը՝ Լօզան, փակ կը մնայ այս տարի՝ Յուլիս 30էն Օգոստ. 26:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Այրի Տիկին Պօղոս Դաւիթեան եւ զաւակները, Դաւիթեան ընտանիքները եւ համայն պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

յանկարծական մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պր. Գրիգոր Փաթթուկեան կը նուիրէ 1.043 ֆրանք, իր աշխատանքներու փոխարժէքը:

ՆՈՒԷՐ

Ոմն 50 փր. կը նուիրէ Անարատ Յղութեան Քոյրերու դպրոցին (Առնուվիլ):

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 փր.
Առաքման ծախքով 17 փր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

— ETE — — HIVER —

PRA - LOUP

ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.

LA STATION DE SKIS DES ALPESDU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre

Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de

Mr. SAMUELIAN

RESTAURANT « LA FOURCHETTE »
04400 PRA-LOUP
Tél. : 81 à Pra-Loup

ԿՈՉ

ԳԻՐՔ ԵՒ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր հեղինակներէն, արուեստագէտներէն եւ հրատարակիչներէն որոնք գիրք կամ ձայնապնակ հրապարակ կը հանեն, կը խնդրենք մեզի ուղարկել մէկական նմոյշ. գրքերը՝ մեր գրադարանին համար, իսկ ձայնապնակները՝ մեր ռատիօժամին, այս վերջիններուն վրայ անգլերէն կամ ֆրանսերէն մակագրելով «նուէր — ոչ վաճառելի»:

Սոյն նմոյշները ստանալէ ետք վարչութիւնս կրնայ, Մոնթրէալի մէջ սպառելու համար, ապսպրել անոնցմէ, եթէ անոնց պահանջքը ըլլայ եւ եթէ առաքողին հետ վաճառման պայմաններուն շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝
Համազգ. Հայ Մշակ. Ընկերակցութեան
Մոնթրէալի մասնաճիւղի
Վարչութիւն

HAMASKAIN
Association Culturelle Arménienne
3401, Olivar Asselin, Montréal 390
P. Q. Canada

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ ՍՏԱՑԱՆՔ

« Les quarante jours du Musa Dagh » գրքի ֆրանսերէն նոր հրատարակութիւնը շքեղ կազմով: Գին՝ 35 ֆրանք: Առաքման ծախքով ապահովագրեալ 40 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել.— Հ. Բալուեան գրատունը՝

43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով կազմակերպած է հետեւեալ ճամբորդութիւնները

×

2 — GRECE : du 4 au 25 Août 1973

Avec notamment visite d'ATHENES, circuit à travers le PELOPONNESE, croisière de 5 jours à bord du M/V « KENTAVROS », séjour d'une semaine au village Club KALOGRIA.

PRIX DU SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.

3 — ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973

Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD

PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.

Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:

Այս ճամբորդութիւններուն կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79

NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը:

×

Կալ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
3
VENDREDI
3 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.779

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.779

ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—0—

Բ.— Հայերէնը արեւելեան կենդանի լեզուներու վարժարանին մէջ

ԺԸ. դարու վերջին տասնամեակներուն Ֆրանսայի մէջ ազատական գաղափարներու ծաւալումին եւ Մեծ Յեղափոխութեան առաջ բերած քաղաքական յեղաշրջումներուն հետ միաժամանակ ծնունդ կ'առնէր մտաւորական զարթօնք մը:

Նափոլէոն, երբ մէկ կողմէ զինուորական յաղթանակներով երկիրներ կը նուաճէր՝ Ֆրանսայի հմայքն ու հեղինակութիւնը տարածելով ամբողջ Եւրոպայի մէջ, մինչեւ Մոսկուա, Ափրիկէի մէջ կը գրաւէր Եգիպտոսը, իսկ Ասիոյ մէջ՝ Պաղեստինը, միւս կողմէ զարկ կուտար գիտութեանց զարգացման բոլոր ճիւղերու մէջ: Կը քաջալերէր գիտնականները, որոնցմէ խումբ մը իրեն հետ Եգիպտոս կը տանէր, Փարաւոններու դարաւոր քաղաքակրթութեան հրաշակերտներով հարուստ հնամենի այդ երկրին «Նկարագրութիւն»ը խմբագրել տալու համար բազմաթիւ մեծադիր հատորներով, զարդարուած սքանչելի պատկերներով:

Նոյն այդ ԺԸ. դարու վերջերն էր, որ Փարիզի մէջ բացուեցաւ Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Ազգային Վարժարանը, որ քանի մը տարի առաջ անուն փոխելով դարձաւ՝

Institut National des Langues et Civilisations Orientales.

Այս վարժարանին մէջ ամէնէն առաջ հիմնուեցաւ արաբերէն, պարսկերէն ու թուրքերէն լեզուներու յատուկ ամպիոն մը: Հետզհետէ չինարէն, ճափոներէն եւ այլ արեւելեան կենդանի լեզուներ պիտի ունենային իրենց առանձին ամպիոնը: Վարժարանին տնօրէնն էր արեւելագէտ Լուի-Մաթիէօ Լանկլէս, որ այդ պաշտօնը վարեց 1796էն 1824:

1798ին, այսինքն այն տարին, երբ Նափոլէոնի դէպի Եգիպտոս կատարած արշաւանքին կ'ընկերանային քանի մը արեւելագէտ թարգմաններ, Փարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Վարժարանին պատին վրայ դրուած ծանուցում մը կը յայտնէր թէ աշնան վերամուտէն սկսեալ Յակոբ Շահան Ջրպետեան անուն Հայ մը հայերէնի դասեր պիտի տայ:

Եղեսացի Ջրպետեան ֆրանսերէն լաւ չէր գիտեր: 1801ին դադար տրուեցաւ հայերէնի դասաւանդութեան շուրջ տասը տարի, մինչեւ որ մեր հայրենակիցը — որ Ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնացած էր — բաւականաչափ յառաջացաւ ֆրանսերէն լեզուի եւ գրականութեան մէջ, «իր գաղափարները ազատօրէն կարենալ փոխանցելու համար իր ունկնդիրներուն»:

Իր դիմումին վրայ, Կրթական Նախարարը 1810 Դեկտ. 8ին արտօնեց ժամանակաւոր կերպով վերաբանալ հայերէնի ամպիոնը, որ 1812 Փետր. 27ին Նափոլէոնի կայսերական հրամանագրով վերջնապէս ու պաշտօնապէս հաստատուեցաւ: Այդ թուականէն, այսինքն աւելի քան 160 տարիէ ի վեր, հայերէնը անխափան կը դասաւանդուի այդ վարժարանին մէջ:

Ջրպետեան հասցուցած է քանի մը ականաւոր աշակերտներ, ինչպէս Սէն-Մարթէն, հեղինակ Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան վրայ երկի մը (1818–1819) եւ այլ հայագիտական գործերու: Պէլօ, որ յետոյ քահանայ ձեռնադրուեցաւ, հրատարակած է Փոքր Հայկական Լեզուի: Լըվայեան-տը-Ֆլոբիվալ, որ 1830ին յաջորդեց Ջրպետեանի իբրեւ դասախօս հայերէն լեզուի: Իրմէ վերջ նոյն պաշտօնին կոչուեցաւ բազմավաստակ հայագէտ Էտուար Տիւլօրիէ, որ մեռաւ 1881ին:

Արեւելեան Լեզուներու վարժարանի աշակերտներէն յիշատակութեան արժանի են Վիկտոր Լանկլուա (1829–1869) եւ Էօժէն Պորէ (1809–1878): Էտուար Տիւլօրիէի յաջորդեց Օկիւսթ Քարիէր, որուն աշակերտած են Ցխուսեան միաբան Հ. Ֆրանսուա Թուռնըպիզ եւ Հ. Լուի Մարիէս, նաեւ Անթուան Մէյէ եւ Ֆրետերիք Մաքլէր: Վերջին երկուքը հայերէնի դասախօս եղած են վարժարանին մէջ եւ հասցուցած բազմաթիւ աշակերտներ: Ֆր. Մաքլէրի մահէն վերջ պահ մը երիտասարդ լեզուաբան Միշէլ Ժոնվալ ստանձնեց հայերէնի դասաւանդութիւնը: Անոր կանխահաս մահէն վերջ Փրոֆ. Ժորժ Տիւմէզիլ տարիներով աւանդեց մեր լեզուն այդ դարաւոր վարժարանին մէջ:

Տիւմէզիլի յաջորդեց Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր հայերէնի դասախօս է այդ կրթական հիմնարկութեան մէջ:

Մեր նիւթէն դուրս է հայագէտներու կեանքն ու գործը ներկայացնել այս նեղ սիւնակներուն մէջ:

Յիշենք սակայն, որ 1920ին Փարիզի մէջ կազմուեցաւ Հայկական Ուսումնասիրութեանց Ընկերութիւնը, որ այդ թուականէն սկսեալ մինչեւ 1933 հրատարակեց Հայագիտական հանդէս մը (Ռըվիւ տէ զ'էթիւտ Արմէնիէն), 22 պրակ: Նախագահն էր յայտնի բիւզանդագէտ Շառլ Տիլ: Հանդէսին գլխաւոր վարիչներն էին Ֆր. Մաքլէր եւ Անթուան Մէյէ:

Աւելի քան 30 տարի վերջ վերսկսաւ Հայագիտական Հանդէսի նոր շարքը, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նպաստով: Վարիչն է Պ. Հայկ Պէրպէրեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻՖ

ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

—0—

Ճարտարարուեստի զարգացման նախարարին ծրագիրը շատ գէշ ընդունելութիւն գտաւ Պըզանսոն, ուր բանուոր թէ սենտիքա աւելի կարծրացուցին իրենց դիրքը: Շարպոնէլի ծրագիրը գործատիրական ծրագիր մը կը նկատուի եւ ի յառաջագունէ արդէն, չի կրնար աշխատաւորական դասուն սրտին խօսիլ: Ի՞նչ լուծում գտած էր կառավարութիւնը: Ինչ կը վերաբերի գործատան ժամագործական բաժնին, նիւթական հայթայթումը պիտի գայ զուիցերական էպօշ խմբակցութենէն, որ իր մասնակցութեամբ բերած կ'ըլլայ արհեստին երաշխաւորութիւնը: Ծանօթ չէ սակայն թէ ի՞նչ համեմատութեամբ է զուիցերական մասնակցութիւնը: Զինումի ճիւղին յաջորդութիւնը պիտի ստանձնէ Սփեմէլէքը, որ փարիզեան հաստատութիւն մըն է, բայց կը խորհի ի հարկին մասնաճիւղ մը բանալ Պըզանսոն: Մեքենայ – գործիք ճիւղին համար Էրնօ-Սոմուա հաստատութիւնն է որ աըրամադիր է շարունակել կէս ձգուած գործը:

Կասկած չկայ որ եթէ երեւութապէս կառավարութիւնը ցոյց կուտայ որ չուզեր մէջտեղ ձգել Լիփը, միւս կողմէ չի լուծեր հիմնական հարցերը, որոնք կը մնան: Լիփի աշխատաւորները կ'ուզեն անմիջական կարգադրութիւններ մինչ իրենց կը խօսուի յետագայ աշխատանքներու մասին դեռ չբացուած գործատուներու մէջ, ան ալ ոչ անպայման Պըզանսոնի մէջ:

Սենտիքաներու առաջին հակազդեցութիւնը այն է արդէն որ «պայքարը կը շարունակուի»: Սենտիքաները եւ բանուորները կ'ուզեն որ հաստատութիւնը բարդուածի ոչ թէ պառակտուի ինչպէս կը նախատեսէ Շարպոնէլ ծրագիրը:

Մարսէյլի Ապրիլեան Յուշարձանը, Թուրքերը եւ Ֆրանսա ...

—0—

Չորեքշաբթի օր, Մարսէյլի Փրովանսալը եւ Մարսէյէզը արձագանգ կը հանդիսանային Թրքական աղբիւրներէ (Հիւրբիյէթ) առնուած կարգ մը նոր տեղեկութեանց: Ըստ այս լուրերուն, Թուրքերը դեռ քէն կը պահեն եւ անբաւարար նկատելով Ֆրանսայի յայտնած «ցաւը», ուրիշ բանի կը սպասեն, օրինակ՝ պատ մը քաշել յուշարձանին առջեւ որպէսզի դուրսէն չտեսնուի..

Մարդ առնուազն Թուրք պէտք է ըլլայ խորհելու համար որ պատեր կը քաշուին Պատմութեան առջեւ եւ թէ դիւանագիտութիւնը կը բաւէ որպէսզի ցեղասպանը յանկարծ դառնուկ դառնայ:

Յաջորդով կ'անդրադառնանք, աւելի մանրամասնօրէն Մարսէյլի Ապրիլեան Յուշարձանի պատմութեան այս «նոր էջին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԹԷՐ ՈՒԼՊՐԻԽԹ, Արեւելեան Գերմանիոյ նախկին ղեկավարը, մեռաւ առջի օր 80 տարեկանին: Իր անունը կապուած կը մնայ երկու չարաբաստիկ դէպքերու՝ 1953 Յունիս 17ի հալածանքը եւ մաքրագործումը եւ Պերլինի պատը: Ծնած էր Լայփցիկ եւ ընկերվարական շարքերը մըտած 1912ին, կայսրութեան ժամանակ: Նացիականութեան ծնունդին կը գաղթէ Փարիզ, ապա Մոսկուա: 1936ին քաղաքական կոմիսար է Սպանիոյ մէջ Հանրապետական բանակի կեդրոնատեղին: 1945ին Պերլին կը մտնէ Զօր. Ժուկովի հետ եւ 25 տարի իր ձեռքը կը պահէ այլեւս իշխանութիւնը:

ԹԱՆԱՆԱՐԻՎԷՆ կը հաղորդեն որ յետ այսօրիկ վիզան անհրաժեշտ է այն Ֆրանսացիներուն համար, որ կ'ուզեն Մատակասքար երթալ:

ՔՈԼԵՐԱՅԻ դէպքեր պատահեցան Թունուզի մէջ: Կարելի չէ ցարդ համաճարակի մասին խօսիլ, բայց պատուասար պարտաւորիչ է անոնց համար որ Թունուզ կ'երթան կամ հոնկէ կուգան:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ որ շատ երկար տեւած է Չորեքշաբթի օր, կարգ մը կարեւոր որոշումներ տուած է: Ճշդած է թաղային ընտրութեանց թուականները (Սեպտ. 23–30): Բնակութեան տուրքերը պիտի այժմէականանան, ինչ որ քաղաքավար բացատրութիւն մըն է յաւելումի մասին խօսելու համար: Փաթանթի դրութիւնը պիտի բարեփոխուի: Կը բարեփոխուի նաեւ պատժական ձեւակերպութիւնը, մասնաւորաբար ինչ կը վերաբերի առժամեայ արգելափակման: —

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յուլիս 27)

ԹՈԹՈՎԵՆՑ՝ ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ

Վերջերս Անգլիոյ մէջ լոյս տեսած է Վահան Թոթովենցի պատմուածքներու ժողովածուն, որ «Աստ' ինձ, Պելլա» խորագիրը կը կրէ: Հատորին մէջ տեղ գրաւած են արձակագրին վեց պատմուածքները՝ «Բաց կապոյտ ծաղիկներ», «Ծիրանի ծառ», «Երկու դերեզման», «Գաւառական ողբերգութիւն», «Եոլտըզ», «Աստ' ինձ, Պելլա»: Բրիտանական մամուլը գնահատանքով արտայայտուած է մեծ վարպետին տաղանդին մասին եւ Մորկինկ Սթար իր ընթերցողներուն համառօտակի կերպով ծանօթացուցած է հեղինակը: Թոթովենց արդէն ծանօթ էր Անգլիա շնորհիւ Գիւտեանի, որ իր թարգմանութիւններով ներկայացուցած է հայ գրագէտը Անգլիացիներուն:

Գիւտեանի նախաձեռնութեամբ տասը տարի առաջ արդէն թարգմանուած ու Օքսֆորտ հրատարակչականի կողմէ հրատարակուած է «Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ» նորավէպը:

×

ՈՐԱԿԱՆԻՇ

Երեւանի քոնեաքի գործարանի երկու արտադրութիւններ պետական որականիշ ստացած են: Այդ բարձր գնահատանքի արժանացած են «Հին ոսկի» եւ «Ընտիր» քոնեաքները: Այս ձեւով Երեւանի ձեռնարկութեան որականիշ ունեցող արտադրութեան տեսակները ութի կը հասնին: Հայաստանի քոնեաքը Հայաստանէն դուրս ալ համբաւ շինած է մինչեւ Ամերիկա, Անգլիա, Ճափոն, Արեւմտեան Գերմանիա, Լիբանան:

×

«ԵՐԿՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

Յուլիս 25ին կեդրոնական հեռատեսիլէն տրուած է «Երկրին զեկուցում է Հայաստանը» հաղորդումը, զոր պատրաստած է Երեւանի հեռատեսիլի կայանը: Հեռաւոր Քամչաթքայի եւ մերձ Պալթիկայի, Ծայրագոյն Հիւսիսի եւ Միջին Ասիայի բոլոր հեռատեսիլ դիտողները մօտ ժամ մը տեւող ուղեւորութիւն մը կատարած են Հայաստան, անցնելով Սեւանի ափերէն եւ Զանգեզուրի լեռներէն, Լոռիի եւ Արարատի դաշտերէն եւ ծանօթացած են երկրին նուաճումներուն:

Հաղորդումը սկսած է մամուլի ասուլիսով մը, զոր կատարած է Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի քարտուղար՝ Կ. Դեմիրճեանը: Յաջորդաբար դիտողներուն ներկայացուած են շինարարութեան եւ փոխադրութեան ճիւղերուն մէջ Հայաստանի կատարած աշխատանքները, Արփի-Սեւանի փապուղիի շինարարները, Հրազդանի արդիւնաբերական հաստատութիւնները, եւայլն:

×

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Արտաշատի շրջանի վերին Դուինի Մշակոյթի Տան կից կազմակերպուած է ասորական երգի-պարի, ինքնագործ խումբ մը, որու ղեկավարն է երգահան Եուխգարով: Վերջերս տեղի ունեցած է այս խումբի առաջին համերգը, որու ներկայ եղած է Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարը՝ Ռ. Պարսամեան, երաժշտագէտ՝ Ռ. Աթայեան, եւն., եւն.:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ

Եթէ իմ պաշտօնակից Նորին Գերազանցութիւն Պր. Նորատունկեանի զեկոյցէն յետոյ ես խօսք կ'առնեմ, ատիկա միայն անոր համար է, որ ապացուցանեմ, թէ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեամբ, իր կուսակցութիւններով եւ գաղութներով, միաձայնութեամբ համամիտ է այն պահանջներուն, որ մենք ձեզ կը ներկայացնենք աստ:

Յետոյ կ'ուզեմ ըսել, թէ որքան մեծ է Թուրքերու գործած անարդարութիւնը դէպի մեզ, Թուրքերո՛ւ, որոնք եկան այստեղ իրենց համար արդարութիւն հայցելու նպատակով:

Անոնք բռնագրաւած են այսօր ոչ միայն տաճկահայկական գաւառները, այլ եւ Երեւանի Հանրապետութեան մեծագոյն մասը: Ես մտադիր չեմ շօշափելու այնպիսի հարցեր, որոնք կը վերաբերին Ռուսաստանի եւ կարող են անել վիճակի մէջ դնել Դաշնակիցները, բայց պէտք է ըսեմ, որ 1920ի վերջերը, երբ Հայաստանի Հանրապետութիւնը իրաւապէս ճանչցուած էր Դաշնակիցներու կողմէ, Քեմալի բանակը յարձակեցաւ Հայաստանի վրայ եւ գրաւեց Կարսի նահանգը, Արտահանը, Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը:

Այս գրաւումով Թուրքերը աւելի եւս ծանրացուցին Կովկասահայերու կացութիւնը, որովհետեւ գրաւուած վայրերէն 180 հազար Հայեր, փախչելով Թրքական յառաջխաղացումէն, ապաստանեցան Հանրապետութեան մնացած մասերուն մէջ: Եւ եթէ աւելցնենք այս թիւին վրայ պատերազմի ընթացքին տաճկական արեւելեան նահանգներէն փախած 350 հազար Հայերը, որոնք նոյնպէս ապաստաներ էին այստեղ, այն ժամանակ հասկնալի կ'ըլլայ միանգամայն սովն ու համաճարակը, որոնք իշխեցին այս երկրի վրայ: Միայն Ամերիկայի եւ Եւրոպայի օգնութեամբ էր, որ կարելի եղաւ մեղմացնել աղէտը:

Տաճիկները այդ սոսկալի եղելութիւնը կ'արդարացնեն այն դաշնագրով, որ ստորագրուեցաւ Կարսի մէջ 1921 Հոկտեմբեր 13ին: Իրապէս միայն այդ մէկ դաշնագիրը չէ, այլ չորս դաշնագիր — Բրեստ-Լիտովսկի (1918), Բաթումի (1918), Ալեքսանդրապոլի (1920) եւ Կարսի (1921) դաշնագրերը: Վերջին երեքը Բրեստ–Լիտովսկի կրկնութիւններն են, բոլորն ալ մեզմէ պիտի խլէին վերոյիշեալ հողամասերը:

Մուտրոսի զինադադարով Բրեստ–Լիտովսկի եւ Բաթումի դաշնագրերը ոչընչացան, Ալեքսանդրապոլինը՝ 1921 թիւին Լոնտոնի մէջ կայացած Դաշնակիցներու խորհրդաժողովը չեղեալ համարեցաւ: Իսկ ինչ կը վերաբերի Կարսի դաշնագրին, ոչ ոք մեծ Պետութիւններէն չուզեց ճանչնալ անոր գոյութիւնը:

Տաճիկները կ'ըսեն նաեւ, որ այդ բոլոր գաւառները իրենց կը պատկանէին դեռ ռուս–թրքական պատերազմէն առաջ (1877), բայց եթէ այդպէս դատենք, այն ժամանակ այդ շրջանին Բուլղարիան ալ Տաճկաստանին կը պատկանէր. եւ եթէ անոնք այդպէս հեռու երթան, ո՞ւր պիտի հասցնեն արդեօք իրենց տիրապետութեան իրաւունքները:

Պէտք է նկատել, որ եթէ իրենց Ազգային Ուխտին մէջ, որով Տաճիկները շատ կը պարծենան, կը պահանջէին Կարսը, Արտահանը եւ Բաթումը պէտք է յիշեցնեմ, որ Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը չեն պատկանած երբեք Տաճիկներուն: Ռուսերը գրաւեցին զանոնք Պարսիկներէն: Բայց Տաճիկները տիրեցին այս երկուքին ալ, որոնցմէ Սուրմալուն իրենց պահեցին, իսկ Նախիջեւանը տուին Ազրբէջանին:

Այժմ, անցնելով հայ Ազգային Օճախի խնդրին, թոյլ տուէք ինծ նկատել, որ հարցը յաճախ վատ ձեւով կը դրուի եւ վատ կը հասկցուի: Մեր խնդրածը ապաւէն մը չէ եւ ոչ ալ գաղթավայր մը, այլ մեր դարաւոր հայրենիքին մէջ Ազգային Օճախ մը կ'ուզենք ունենալ:

Դուք գիտէք արդէն, պարոններ, որ հայ ժողովուրդի մարտիրոսութեան ցաւոտ խնդրի հետ զուգընթաց գոյութիւն ունին նաեւ քաղաքական եւ դիւանագիտական հարցեր: Արդէն 1856 թուին Փարիզի եւ 1878ին Պերլինի խորհրդաժողովներուն մէջ ծեծուած է հայկական հարցը: Ապտիւլ Համիտի թագաւորութեան օրով եղած ջարդերէն յետոյ, 1895 թուին ծրագրուեցաւ բարենորոգումներու հարցը եւ, վերջապէս, եօթը վիլայէթներու համար կայացան որոշումներ, որոնք վերջացան անով, որ Հայաստան ուղարկուեցան երկու բարձր կոմիսարներ Պ. Պ. Վեսթենէնկ եւ Հօֆ՝ մէկը հոլանտացի եւ միւսը նորվեկիացի: Վրայ հասաւ մեծ պատերազմը. Տաճիկները ճամբու դրին երկուքն ալ եւ սկսան ջնջելու հայկական հարցը ոչնչացնելով Հայերը: Այս ողբերգական պատմութիւնը քաջ ծանօթ է բոլորիս եւ կարիք չկայ անդրադառնալու անոր: Դաշնակիցներուն յաղթանակը, ինչ արդար հատուցում մեր դարաւոր տանջանքներուն եւ այն բոլոր զոհողութիւններուն, մենք միշտ ընդունած ենք, պէտք է տայ մեզ Տաճկաստանէն եւ Ռուսաստանէն անջատուած՝ անկախ եւ ազատ Հայաստան մը:

Այսօր մեզ խորհուրդ կուտան մէկ կողմ թողուլ Կովկասեան Հայաստանը, ձգել նաեւ Միացեալ Նահանգաց նախագահի գծած սահմանները, ինչքան ալ անոնք պակասաւոր էին ընդգրկելու համար ողջ Հայաստանը, եւ ամենատարական արդարութիւն չըլլա՞ր արդեօք սատանալ գոնէ Ազգային Օճախ մը ծովային ելքով: Մեր ժողովուրդը 25 դար շարունակ ապրած է այդ երկրին մէջ եւ Տաճիկները երբեք մեծամասնութիւն չեն կազմած այդտեղ:

Այս պահանջքներու դէմ, որ ինչքան համեստ, նոյնքան եւ արդար են, Իսմէթ փաշան՝ թիւով 700.000 մեր գաղթականներուն ցոյց կուտար Քանատայի եւ Աւստրալիայի ճամբան:

Մենք շատ ենք տանջուեր ու շատ արիւն թափեր մեր հայրենիքի համար, մինչեւ որ հասեր ենք այս կէտին: Քանատա կամ Աւստրալիա երթալու համար չէր, որ մեր ազգը մէկ սիրտ ու հոգի դարձած՝ նետուեցաւ ընդհանուր շփոթի մէջ եւ մէջտեղ դրաւ ոչ միայն իր ներկան եւ ապագան, այլեւ իր անցեալը, որովհետեւ ամբողջ սերունդի մը ոչնչացումը կը նշանակէ խզել բնախօսական կապը մեր նախնիքներու եւ գալիք սերունդի միջեւ: Ոչ մէկ մեծ կամ փոքր դաշնակից Պետութիւն, որ մասնակցած է համաշխարհային մեծ պատերազմին չէ ունեցած այնքան ծանր տառապանքի օրեր, որքան փոքրիկ հայ ժողովուրդը: Ու այդ տառապանքներէն ալ կը բխի իր անրաժան իրաւունքը պահանջելու սեփական հայրենիք մը, որքան եւ ան ըլլայ համեստ:

Մեզ կ'ըսեն, որ հայ ազատագրական շարժումը խարդախօրէն ներշնչուած է զուրսի ազդեցութիւններով, որոնք կուգան եղեր ցարական Ռուսաստանէն եւ Բրիտանիայէն: Ես պիտի յայտարարեմ այստեղ, որ ցարական կառավարութիւնը եւ սուլթանը համամիտ էին միանգամայն՝ ոչնչացնելու համար բոլոր այն շարժումները, որոնք ուղղուած էին Տաճկահայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող բռնութիւններու դէմ: Կովկասեան բոլոր խումբերը, որոնք կը կազմուէին իրենց տաճկահայ եղբայրներուն օգնութեան հասնելու համար, կ'ոչնչացուէին սահմանագլխի վրայ, ռուսական բանակի կողմէ, որովհետեւ ցարական կառավարութիւնը չէր ուզեր նոր Պուլկարիա մը ստեղծել իր սահմաններուն հարաւային մասին վրայ:

Անգլիոյ քաջալերումը ուրիշ տեսակէտէ է: Մեր ազատագրական շարժումը առաջ է եկած այն խոր պատճառներէն, որոնք առաջ բերին եւ պալքանեան ժողովուրդներու ազատութիւնները: Թուրքերու եւ անոնցմէ բաժնուած ազգերու պարզ համեմատութիւնը լաւագոյն ապացոյցը կը լինի՝ տեսնելու համար, թէ որքան իրաւացի էր պատմութիւնը եւ որքան այդ ազատագրումները համապատասխան են մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան շահերուն:

Այո՛, մենք միշտ ճգներ ենք մեր հայրենիքի ազատութեան, եւ Միացեալ Հայաստանը պիտի լինի մեր իտէալը: Բայց եթէ կան ներկայիս մեծ դժուարութիւններ, որոնք թոյլ կուտան Դաշնակիցներուն դծել միայն փոքր Հայաստան մը մեծի փոխարէն, այսինքն՝ Ազգային Օճախը հիմնուի Կիլիկիոյ մէջ, մենք պիտի ընդունինք այդ առաջարկը Դաշնակիցներու կամքը յարգած ըլլալու եւ անոնց աշխատանքը թեթեւցնելու համար:

Մենք համոզուած ենք որ պիտի հասնինք արդարութեան, որովհետեւ մենք ունինք Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ հանդիսաւոր խոստումները: Այն Անգլիան, որ մէկ օրուան մէջ ոտքի ելաւ ապացուցանելու համար աշխարհին, որ միջազգային համաձայնագրերը թուղթի կտորներ չեն միայն, այն մեծ Ֆրանսան, որ իր ամբողջ գոյութեամբ ապարէզ նետուեցաւ Դաշնակիցներու հաւատարիմ մնալու եւ թոյլ չտալու համար, որ մարդկային մեծ գրկանքները ոտնահարուին, այն Իտալիան, որ կը ճանչնայ օտար լուծը. եւ այդ լուծը թօթափելու համար նետուեցաւ ռազմադաշտ, պէտք չէ մեզ լքեն: Մենք հանդիստ ենք այդ տեսակէտէն: Մենք համոզուած ենք, որ այս խորհրդաժողովը պիտի չցրուի, մինչեւ որ արդարօրէն չլուծուի մեր դատը: Մենք գիտենք գործի ծանրութիւնը, սակայն համոզուած ենք, որ Դաշնակիցներու միակամ ոգին բաւական է, որ արդարութիւնը լինի լրիւ եւ իրական:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԼՐՏԵՍ ՄԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Ա.

1944 Յունուարին, դաշնակից բանակներու յառաջխաղացը կը բախէր գերմանական ուժերու բուռն դիմադրութեան, Մոնթէ Քասինոյի ամրոցէն մինչեւ Թեռաչինայի ծովափը:

Թշնամիին թիկունքը վտանգելու համար, պէտք էր կազմակերպել Հռոմի շրջանին մէջ գործող իտալացի փարթիզանները եւ նոյն ատեն կողմնակի յարձակումով մը, ի գին մեծ զոհողութիւններու, գրաւել անառիկ Մոնթէ Քասինոն: Իտալացի փարթիզաններու հետ կապ պահելու պաշտօնը յանձնուած էր Ռազմագիտական սպասարկութեան գրասենեակին, այսինքն ամերիկեան երկրորդ գրասենեակին, որուն պետն էր զօրավար Տոնավան:

Քանի մը ամիս առաջ, գաղտնի ճամ-

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱՐԵԿՈՒՄ ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Իր պարտականութիւնն էր հետապնդել, իմինս՝ հարուածել:

Կասկածներ չհրաւիրելու համար ահաբեկիչը պէտք չէ երեւայ եւ իր ժամուն սպասէ: Մինչդեռ հետապնդումն ալ վրաս առած էի, գիշերը ցերեկին խառնելով, միշտ լարուած ու պրկուած:

Այլեւս իր օգտակարութիւնը կասկածելի կը թուէր. եւ ձգձգումները վնասակար մեր գործին: Իր մասնակցութիւնը ձեւական բնոյթ ունէր եւ համոզուած էի, որ իրեն վերագրուած ձեռնարկներուն գործնականապէս չէր մասնակցած: Հաճելի չէր իրեն այդ յոգնեցուցիչ հետապնդումը. համբերութիւնը կը պակսէր իր մօտ. յետոյ, դիւրաբորբոք էր եւ մեր տարիքներն ալ կը չէզոքէին անհասկացողութիւնը, ինչպէս եւ խառնուածքներու տարբերութիւնը: Ալ ամէն օր վէճի մէջ էինք, ու օր մըն ալ յայտնեցի թէ ձեռնարկը յաջողցնելէ վերջ պիտի երթամ Պոլիս եւ Վերին Մարմնէն ուրիշ գործակից մը պիտի ուզեմ, ինչ որ յետագային ըրի: Մեզի վստահուած գործին մէջ հարկ էր մինչեւ իրիկուն քալել ու սլքտալ, երբեմն գիշերներն ալ, այդ հսկայ մայրաքաղաքին անծայրածիր փողոցներէն ու խուզարկել սրճարանները, պանդոկները, Փաշային հետքը գտնելու համար:

Աչքէ չէի հեռացներ Թուրք մեծամեծներու խումբը, որոնց ժամադրավայրերուն մէկ քանին գտած էի: Փաշան չկար, բայց վստահ էի թէ օրին մէկը երեւան պիտի գայ: Տեւականապէս անոնց ետեւէն կ'երթայի, միշտ ալ խոհեմութեամբ եւ երբեմն մօտենալով խօսակցութիւնները լսելու սատիճան: Օր մըն ալ լսեցի որ մօտալուտ կարեւոր ժողով մը պիտի գումարուի. կը նշանակէր թէ Փաշան հոն պիտի գար, առանց անոր, անկարելի էր ժողով գումարել: Աչալրջութեամբ սկսայ մասնաւորաբար քննել կայարանին կողմերը, Հռոմ հասնող կառախումբերուն ճամբորդները դիտելով: Բայց ուշադրութիւնս կեդրոնացած էր Բալաս պանդոկին վրայ:

Օր մը կէսօրէ վերջ կառք մը կեցաւ պանդոկին առջեւ: Կառքին մէջ նստած էր Փաշան, ընկերակցութեամբ Տօքթ. Նազըմի: Իսկոյն փութացի լուր տալու ընկերոջս՝ Մ.ին. Նամակ գրելով գրպանս դրած էր. անմիջապէս ձգեց եւ հետեւեցաւ ինծի, այնքան ատեն անյայտ մնացող Փաշային երեւումէն խանդավառուած: Երբ հասանք՝ կառքը մեկնած էր: Սպասեցինք, այն անկասկածութեամբ որ Փաշան պանդոկն է եւ ուշ կամ կանուխ դուրս պիտի ելլէ: Մ.էն հեռացայ ու քիչ անդին ձեռքիս գիրքը կարդալու ձեւ մը առի: Մ. վեր վար կը շափէր, բռունցքները սեղմած, կարծես մէկու մը քթին բերնին իջեցնելու համար:

Ցանկարծ փաշան դուրս եկաւ պանդոկին մօտ գտնուող անուշավաճառի մը խանութէն, ընկերակցութեամբ իր անբաժան թիկնապահին: Մ. ուրախութեան անզուսպ արտայայտութիւն մը ունեցաւ: Թուրքերը դանդաղօրէն կ'անցնէին քիչ մը անդիէն: Մ.ի հետ փողոցին երկու մայթերուն վրան էինք: Թիկնապահը կառք մը կանչեց: Փաշան առանձին նըստաւ: Մ.ի հետ նշանացի իրար հասկըցանք. ես Փաշային ետեւէն, ինքն ալ թիկնապահին ետեւէն պիտի երթայինք: Բաւական դժուար էր. վազելով կրնայի կառքին հասնիլ, սակայն անցորդներուն ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր. մարդական թեթեւ վազքի ձեւով առաջացայ: Կառքը Հին Հռոմէն դուրս ելաւ ու Նոր Հռոմ մտաւ, որ պարիսպով մը անջատուած էր: Վերջապէս հասաւ Վիա Քոնթաքիօ փողոցը եւ կանգ առաւ տան մը առջեւ: Սեւամորթ ծառայ մը կը սպասէր դրան առջեւ: Կասկած չունէի այլեւս, գտած էի Փաշային բնակարանը:

Վերադարձայ Հռոմ եւ Մ.ը գտայ լուտրամադրութեան մէջ: Տուի զեկուցումս. ուրախացաւ եւ ինք ալ նկարագրեց թէ ինչպէս հետեւած է թիկնապահին, բայց անիկա շատ հեռուները երթալուն, սակայն ուած լքեր է հետապնդումը եւ վերադարձեր:

Իրիկունը, Բիացա Տի Մոնթիի մէկ սրճարանին մէջ, որ Թուրքերուն յաճախած վայրերէն մէկն էր, լսեցի թիկնապահ Թէվֆիկ Ազմիի մէկ խօսակցութիւնը, ուրմէ հասկցայ թէ Ալպանոյի մէջ պիտի գումարուի կարեւոր ժողով մը, որուն հրաւիրուած են ականաւոր Թուրքեր: Ալպանոն բոլորովին անծանօթ վայր մըն էր ինծի համար: Նոյն պահուն, 50-55 տարեկան կարճահասակ Թուրք մը ներս մտաւ: Ազմին անոր հարցուց—

(75 – շար.)

րով Հռոմ հասած էին ամերիկացի չորս գործակալներ, ձայնասփիւռ կազմածով մը: Անոնց գլխաւորը երկդիմի լրտես մըն էր եւ ինկած էր իր ընկերներուն գլխուն տակ: Կը սպասէին նոր պետի մը ժամանումին:

Այդ պաշտօնը յանձնուեցաւ պատերազմական նախկին թղթակից Փիթըր Թոմփքինզի, որ ունէր հազարապետի պաշտօն եւ երկար տարիներ ապրած էր Իտալիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ: Փիթըր Թոմփքինզ 24 տարեկան էր:

Յունուար 20ին Փիթըր օգնութեամբ մեկնեցաւ Քորսիքա, որ արդէն ազատագրուած էր ֆրանսական եւ դաշնակից ուժերու կողմէ եւ այդ կղզիէն նաւակով մը ճամբայ ելաւ երկու Իտալացիներու եւ կնոջ մը ընկերակցութեամբ, որոնք ղրկուած էին օդը հանելու համար կամուրջ մը՝ Հռոմէն դէպի հիւսիս տանող դըխաւոր ճամբուն վրայ:

Գիշերով մօտեցան ծովափին՝ մինչեւ որ ցամաքէն կանաչ լոյսով հրթիռ մը արձակուեցաւ, իրենց ցոյց տալու համար ցամաքահանումին վայրը:

Հրթիռը նետուած էր բաւական հեռուէն եւ ծովափին վրայ ոչ ոք իրենց կը սպասէր: Թոմփքինզ աչքէ անցուց իր առարկաները, 9 միլիմեթրնոց ինքնաձիգ պէրեթթա մը, ձայնասփիւռ մը, քամերա մը, եւ ինքնութեան թուղթ մը՝ իր խօսակից բարեկամներէն մէկուն եղբօրը անունով, որ մեռած էր 1940ին, յունական ճակատի վրայ, եւ որուն ընտանեկան բոլոր պարագաները իրեն ծանօթ էին:

Փիթըր նայեցաւ իր չուրջը: Դիմացը, ճամբուն վրայ երկու ինքնաշարժներ կը սպասէին: Տեղ առին անոնց մէջ եւ վարորդներուն տուին մօտակայ ագարակի մը հասցէն, ուր իրենց համակիր մարդիկ կը բնակէին: Տան տէրը զիրենք հիւրասիրեց, բայց վախ յայտնեց, որ Գերմանացիները կրնային իր տունը խուզարկել, եւ խրատ տուաւ նորեկներուն, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու մեկնին Հռոմ: Վարորդները կը մերժէին զիրենք բռնել Հռոմի ճամբան, բայց շուտով համաձայնեցան՝ երբ Փիթըր անոնց ափին մէջ սահեցուց 20 հազարական լիր: Թէեւ ճամբու ընթացքին հանդիպեցան գերմանացի երկու պահակ զինուորներու, բայց իտալացի վարորդները չարունակեցին իրենց ճամբան՝ առանց մըտահոգուելու իրենց ետեւէն պարպուող գնդակներէն:

Սպանիա հրապարակին վրայ, Փիթըր հրաժեշտ տուաւ իր ընկերներուն եւ ղրկուաւ դուռը իտալացի գործակալի մը, որ կը գտնուէր Լիթորիօ օդակայանին մօտ: Փիթըր այնքան յոգնած էր որ անմիջապէս քնացաւ դահլիճի թիկնաթոռին մէջ: Երբ աչքերը բացաւ, դէմը կանգնած էր ֆաշիստական համազգեստով ոստիկան մը: Տիկին Թոփոլինօ, որ ներկայ էր, զայն հանդարտեցուց յայտնելով որ, ոստիկան Ջերվօ մէկն էր այն չորս գործակալներէն, որոնք Նափոլիէն Հռոմ եկած էին ձայնասփիւռ մեքենայով եւ որոնց պետը՝ երկդիմի լրտեսը սպաննուած էր իր ձեռքով: Յետոյ յայտնուեցան միւս երկու գործակալները Ֆրանքօ, որ ազնուական երեւոյթ ունէր, եւ Քորնիլիօ, որ ունէր նապաստակի աչքեր:

Փիթըր բացատրեց իր ժամանումին պատճառը: Դաշնակից բանակները նոր ցամաքահանում մը պիտի ընէին Հռոմի մօտերը, եւ իրենցմէ կը խնդրուէր կարելի եղած օժանդակութիւնը բերել այս կարեւոր ծրագրին:

Ջերվօ Փիթըրի առաջարկեց, որ դայ եւ բնակի իր տունը: Ամերիկացի գործակալի մը համար, ամէնէն ապահով տեղը միթէ ֆաշիստ ոստիկանի մը բնակարանը չէ՞ր: Երեք Իտալացիները, Մուսոլինիի ապիկարութենէն յուսախաբ, որոշած էին պայքարիլ անոր դէմ եւ ամօթը սրբել իրենց հայրենիքի ճակատէն:

Յունուար 24ին կատարուեցաւ դաշնակից ուժերու ցամաքահանումը Անզիոյի ծովափին վրայ: Փիթըր անմիջապէս տեսակցութիւն մը ունեցաւ դիմադրութեան պետերու հետ եւ անոնցմէ խնդրեց որ զինուորական ոչ մէկ գործունէութեան ձեռնարկեն, մինչեւ որ ցամաքահանումին ճակատագիրը յստականայ: Իտալացիները սակայն կողմնակից էին անմիջապէս կռիւի մէջ նետուելու: Փիթըրի գլխաւոր պաշտօնն էր՝ Նափոլիի իր կեդրոնին տեղեկացնել գերմանական բանակներու շարժումները եւ տարողութիւնը– Յաջորդ օրուան տեղատարափ տեղեկութիւնները ունէին յատկապէս հակասական բնոյթ: Այս պարագային, Ֆրանքօ ծայր աստիճան օգտակար եղաւ իրեն: Ան ազատ մուտք ունէր գերմանական ընդհանուր կեդրոնատեղին եւ կրնար տեղւոյն վրայ ստուգել այն բանակներուն թիւը եւ ինքնութիւնը, որ կը ղրկուէին Անզիոյի ճակատը: Թէեւ Ֆրանքոյի վայելած այս մենաշնորհը կասկածներ կ'արթնցնէր իր մէջ: Բայց Ֆրանքօ հաւատարիմ հայրենասէր մըն էր: Լուրերը անմիջապէս ձայնասփիւռով կը հաղորդուէին Նափոլիի կեդրոնը, բայց սփռումները կարելի չէր երկարել հինգ վայրկեանէն անդին:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՍԵՌԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

———0———

«Բացե՞լ վարագոյրները, թէ…» խորագրին տակ, բժշկական գիտութիւններու թեկնածու Ցարութիւն Խաչատրեան սեռային դաստիարակութեան հարցը կը շօշափէ «Գարուն» ամսագրի Յունիսի թիւին մէջ, որ, ինչպէս նկատել կուտայ յօդուածագիրը, այժմէական կարեւոր խնդիր մըն է ներկայիս Հայաստանի մէջ եւս:

Յօդուածագիրը դիտել կուտայ, թէ ծնողքները, ուսուցիչները յաճախ կը պահանջեն, որ պատանին գիտնայ, թէ երբ ծնած է Արիստոտէլ, փարաւոնները երբ շինած են բուրգերը, երբ սկսած է Բաբելոնի աշտարակաշինութիւնը, սակայն անոնք ուշադրութիւն չեն դարձներ պատանիին անձնական կեանքին, անոր սեռային դաստիարակութեան խնդրին: Դասատուն, կ'ըսէ ան, կը խուսափի խօսելէ այդ մասին, ծնողքներն ալ կամ անտեղի գիտողութիւններ կ'ընեն եւ կամ ալ բոլորովին բախտի քմահաճոյքին կը ձգեն: Եւ որովհետեւ այս նիւթին վերաբերեալ գիրքերը քիչ են, չըսելու համար որ գրեթէ չկան, արդիւնքը կ'ըլլայ այն, որ անչափահասները կ'ենթարկուին փողոցի կամ շրջապատի ազդեցութեան, իսկ երբեմն ալ.. մոլորութեան:

Իբրեւ կանոն, պատանիին սեռային դաստիարակութեամբ լրջօրէն կը մտահոգուին ծնողքները, երբ ան արդէն «գուրս եկած է սահմաններէն» կամ ակներեւ կերպով ոտնահարած է բարոյական ըմբռնումները:

Հարցը այս գետնի վրայ դնելով, յօդուածագիրը կը մատնանշէ կարեւոր դերը համապատասխան գիրքերու, քանի որ, ըստ իրեն, այդ գիրքերուն միջոցով պատանին պիտի կրնայ քննել իր սեռային հակումները եւ պիտի կրնայ չափաւորել զանոնք, առանց «ուրիշի» (դպրոց, մանկավարժ, ծնողք) միջամտութեան:

Ո՞ր տարիքէն պէտք է սկսիլ սեռային դաստիարակութիւնը, անկասկած՝ պատանի հասակէն: Կան հեղինակներ, որոնք խորհուրդ կուտան նոյնիսկ նախադպրոցական երախային բացատրել ծնունդի «գաղտնիքը»: Անոնք հակամարժական կը համարին, երբ ծնողքներ կամ դաստիարակներ հարցասէր երախային կ'ըսեն, թէ՝ «արագիլը բերաւ քեզ», «քեզ գետէն հանած ենք», «անտառին մէջ գտանք քեզ», «քեզ խանութէն գնեցինք», եւայլն: Անոնց կարծիքով սա ձեւի պատասխան մը պէտք է տալ հարցասէր մանուկին. «Այո, ձագս, ասիկա շատ հետաքրքրական պատմութիւն մըն է: Սկիզբը դուն այնքան պզտիկ էիր, որ հազիւ տեսանելի էիր: Յետոյ մեծցար մէջս… եւ ուրախացայ, որ զաւակ պիտի ունենամ: Երբ արդէն դուն բաւական մեծցած էիր, ես քեզ բաժնեցի ինձմէ, որու հետեւանքով ցաւեր զգացի. սակայն համար ալ շատ կը սիրեմ քեզ…»:

Բաւարա՞ր է այսքանը. աւելի չի՞ բարդացներ հարցը: Արդարեւ, երախան կըրնայ նոր հարցումներ ուղղել մօրը. «Իսկ ես ի՞նչպէս մտայ մէջդ», «Ե՞րբ», «Ինչո՞ւ», «Յետոյ դուն ինչո՞ւ բաժնեցիր ինձ քեզմէ», «Ի՞նչպէս բաժնեցիր», «Դանակո՞վ կտրեցիր» եւայլն:

Յօդուածագրին տեսակէտն այն է, որ հարցումները եւ պատասխանները կրնան երկարիլ եւ փոխանակ «հետաքրքրական» պատմութեան մը ձեւը առնելու, կը դառնան «զաւեշտական»: Մէկ խօսքով՝ հակամանկավարժական է:

Անոր տեսակէտով ծնողքները եւ դաստիարակները զգուշութեամբ, նոյնիսկ աննկատելի կերպով, պէտք է ուղղութիւն ցոյց տան երախային, հեռու պահելով զինքը մոլորութենէ, միշտ ի մտի ունենալով «մեծնաս՝ կ'իմանաս» սկզբունքը: «Այո, ասիկա հակամանկավարժական չէ: Պէտք է երախային համբերութեամբ եւ թաքտով (լաւ չէ, երբ կը սաստեն՝ «լռէ, չե՞ս ամչնար, ատիկա քեզ չի վերաբերիր» եւայլն) բացատրել, որ աշխարհի մէջ շատ ու շատ գաղտնիքներ կան, որոնց շարքին նաեւ ծնունդի գաղտնիքը, որոնք կը լուծուին, երբ ան կը մեծնայ»: Այս է յօդուածագիրին եզրակացութիւնը:

«Գարուն»ի յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ սեռային գործողութեան հարցին ալ դիտել տալով նախ, թէ դժբախտաբար, ասիկա իբրեւ դասի նիւթ մաս չի կազմեր ոչ միայն բժշկական հիմնարկութիւններու, այլեւ բժիշկներու որակը բարձրացնելու սահմանուած ուսումնական ծրագիրներու, Հայաստանի մէջ:

Անոր կարծիքով, անչափահասներուն ժամանակին պէտք է բացատրել կեանքի այդ նոր շրջանը: Հայրերը իրենց մանչերուն, իսկ մայրերը՝ իրենց աղջիկներուն: Սեռային դաստիարակութեամբ պէտք է զբաղին նաեւ բժիշկները:

Հայաստանի կլիմայական պայմաններուն մէջ տղոց սեռային «հասունութիւնը» տեղի կ'ունենայ 13–15 տարեկանին, իսկ աղջիկներունը՝ մէկ-երկու տարի աւելի կանուխ:

Ծնողքները՝ իրենց 16–18 տարեկան զաւակներուն պէտք է բացատրեն, որ անժամանակ սեռային յարաբերութիւնը վնասակար է երկու սեռերուն համար: Հաշուի առնելով, որ կիները աւելի կանուխ «կը հասուննան», փափաքելի է, որ ամուսինը իր կնոջմէն քանի մը տարի մեծ ըլլայ: Մօտաւոր տարբերութիւնը պէտք է 4–7 տարի ըլլայ: Իսկ առաւելագոյն տարբերութիւնը՝ 10–12 տարի:

Լրիւ չափահաս դառնալէ ետք պէտք է ամուսնանալ, այսինքն՝ 20–22 տարեկանէն սկսեալ:

Բժիշկներու շրջանակին մէջ տարբեր կարծիքներ կը տիրեն սեռային արարքներու յաճախակի բնոյթին մասին: Ոմանց տեսակէտով այրերու գործօն տարիքը կը թոյլատրէ շաբաթը 1–3 յարաբերութիւն: Մասնագէտ մը թոյլատրելի կը գտնէ 2–3 մերձեցում շաբթուան մէջ, նոյնիսկ ամէն օր մէկ-երկու անգամ, եթէ ասիկա իսկական պահանջ մը նկատուի:

Յօդուածագիրը, իր կարգին, կը գըտնէ, որ ամէնօրեայ, առաւել եւս ամէնօրեայ կրկնակի յարաբերութիւնները չեն կրնար իսկական պահանջի արդիւնք ըլլալ, այլ հոգեկան եւ մեքենական արուեստական գրգիռներու եւ այլ պատճառներու:

Կենսունակ տարիքի համար (20–40) սեռական մերձեցման նորմը բժիշկը կը համարի շաբաթական երկու անգամ, քանի որ սերմերը կը գարգանան 3–4 օրուան ընթացքին: Իսկ 40–50 տարեկաններու թոյլատրելի է հինգ օրուան մէջ մէկ անգամ, 60–65 տարեկանի համար՝ մէկ անգամ երկու-երեք շաբթուան ընթացքին: «Ցանկալի է ընտելանալ նշանակուած օրերուն: Նման կարգաւորում մը կը նըպաստէ ռեֆլեքսի ստեղծումին»:

Սեռային գետնի վրայ կարեւոր է նկատի առնել նաեւ ծխախոտին եւ ալքոլին վնասակար ազդեցութիւնները: Արդարեւ, երկուքն ալ վնասակար են, եթէ չափազանցութեան դիմուի, թէ՛ չափահասներուն եւ թէ անչափահասներուն համար (առաւել եւս այս վերջիններուն): Ալքոլը սկզբնական շրջանին կը զօրացնէ սեռային գրգռութիւնը, սակայն երկարատեւ գործածութեան պարագային հակառակ ներգործութիւնը կ'ունենայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (245)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա.

— Ազուորս, գուշակեցի՞ք թէ ո՛վ էր այն մարդը, որ Քէ Պուրպոնի խանութպանէն դանակ մը գնած էր:

Ամանտա տարօրինակ նայուածք մը ուղղեց Օվիտի եւ սուլող ձայնով մը պատասխանեց.

— Մա՞րդը: Բայց ինծի չափ դուք ալ կը ճանչնաք զայն: Այդ մարդն է որ ժուանեի գացած ու Տիւշըմէնի կեղծ պարտամուրհակը եւ իմ գողութեանս փաստաթուղթերը ձեռք անցուցած է: Դուք էք այդ մարդը: Սիրելիս, միթէ կրնա՞ք երեւակայել որ շատոնց ձեզ հասկցած չըլլամ: Բան մը չեմ ըսեր, բայց կը խորհիմ այդ բանին վրայ: Իրիկուն մը զիս Լիւսիի բնակարանը առաջնորդած առեննիդ է որ գնած էք դանակը, մինչ ես վեր կ'ելլէի…: Ձեր ճարտար հարցումներուն տուած անմիտ պատասխաններուս շնորհիւ տեղեկացած ու դարանակալ սպասած էք այն ճամբուն վրայ, որուն պիտի հետեւէր մանկամարդ աղջիկը…: Դուք հարուածած էք զայն:

Սիրելիս, դուք ինձմէ վարնոց էք: Ես գող եմ, բայց դուք մարդասպան էք:

Ամանտա կ'ոգեւորուէր: Աւելի բարձրաձայն կը խօսէր, ու ձայնը սուր կ'ելլէր: Օվիտ ոտքի ելաւ, լռութիւն պարտադրելու համար: Մանկամարդ աղջիկը եւ քաջուելով աղաղակեց.

— Ձգեցէք զիս, ձգեցէք զիս: Ա՛հ, կը ճանչնամ ձեզ, ոչ կատարելապէս, բայց քիչ առենէն պիտի հասկնամ ով ըլլալնիդ: Աւելի գէշ ձեզի համար, եթէ երբեք երեւան հանեմ Պառոն տը Բոյսի տակ ծածկուած անուննիդ: Ա՛հ, գործած ոճիրխս ապացոյցը ունիք…: Կրնաք կորստեան մատնել զիս: Բայց առաջին անգամ ես պիտի փճացնեմ ձեզ, եթէ չէք ուզեր որ ձեզի շատ սուղի նստի իմ լռութիւնս: Ինչո՞ւ կ'ուզէիք սպաննել Լիւսին: Ատոր մէջ գաղտնիք մը կայ որ պիտի լուսաբանեմ. խնդրին վրայ հարկ եղած լոյսը սփռուելէ յետոյ պայքարը պիտի վերսկսիմ. ես ալ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլամ ու պարտամուրհակս ձեր ձեռքէն պիտի առնեմ…:

Օվիտի գոյնը նետած էր, ու ան կը դողար:

— Լռէ, քեզի կը հրամայեմ որ լռես:

— Իսկ ես կ'ուզեմ խօսիլ, յարեց Ամանտա ուժգնօրէն, արիւնախռնուած դէմքով մը: Մի կարծեր որ կոյր եմ, բան մը չտեսնելու համար, ու անմիտ՝ բան մը չհասկնալու համար: Շատ կը սխալէիր, մարդուկս: Հիմա քայլ առ քայլ պիտի հետեւիմ քեզի: Քու ստուերդ պիտի ըլլամ: Կ'ուզեմ հարուստ ըլլալ, ու դուն պիտի հարստացնես զիս, եթէ ոչ՝ թիարան պիտի ղրկեմ քեզի: Կը հասկնա՞ս, թիարան: Հա՛, հա՛, հա՛, թիարան:

Ու մանկամարդ աղջիկը արձակեց երկար, ջղաձգական, ընդհատ եւ սուր ճիչ մը: Օվիտ կը վախնար որ այդ սոսկալի ծիծաղը դուրսէն լսուէր:

— Պիտի լռե՞ս, կրկնեց Օվիտ սպառնական ձայնով մը:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ալեքսանեան եւ զաւակները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱՐԲԻ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 1ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Օգոստ. 3, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՆՈՒԷՐ

Վալանսէն Լեւոն Տէր-Սարգիսեան իր աղջկան ժաքլինի ամուսնութեան առթիւ կը նուիրէ 100 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար եւ 200 ֆր. Վալանսի Դաւիթեան դպրոցի ֆոնտին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մաքրուհի Սերոբեանի մահուան առթիւ Պ. Պարգեւ Սերոբեան (Քլամար) փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ՝ 50 ֆր. Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին, 50 Հայ Կարմիր Խաչին (ստանալ Յառաջէն) և 50 ֆր. Յառաջին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոս Եսայեանէ իրենց քրոջ՝ Մաքրուհի Սերոբեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԻՍԻ.— Պ. Եղիա Սերոբեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ
(ծնեալ Էլմայեան)

յանկարծական մահուան առթիւ։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Պր. Մուշեղ Տէր-Եղայեան (Նախկին աշակերտ, Պելֆոր) նոր շէնքին կահաւորման համար կը նուիրէ անկողինի 110 ծածկոյթ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Արեւելեան Եւրոպայէն եկած եւ վերջերս Մարսէյլ հաստատուած անձ մը իրեն համար յարմար գործ կը փնտռէ։ Լուրջ, գործունեայ, հաւատարիմ եւ տարիներու առեւտրական, հաշուապահական ու կազմակերպչական փորձառութիւն ունեցող։ Պատրաստ է ստանձնել պատասխանատու պաշտօններ։ Դիմել՝ ամէն առաւօտ ժամը 8.30էն 9.30 հետեւեալ հեռաձայնին՝ 69-98-06 (Մարսէյլ)։

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով
կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.
Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ։
Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ։

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն։

ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ։

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել Հայ վարժարանի խնամքներուն։

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին Հասցէն.—
1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 ֆր.ի դրոշմաթուղթ ու հին ու նոր հասցէն։

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հատագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ։ Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 ֆր. Ֆրանսայի համար, 20 ֆր. արտասահմանի համար։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Հ Բ Ը Մ

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հաստատութիւններէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի այս եղանակին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան գրասենեակը՝ Լօզան, փակ կը մնայ այս տարի՝ Յուլիս 30էն Օգոստ. 26։

LES EDITEURS FRANÇAIS REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie de la Poésie Arménienne

des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel,- Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.

Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois
par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL :
ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

« Les quarante jours du Musa Dagh » գրքի ֆրանսերէն նոր հրատարակութիւնը հքեղ կազմով։ Գին՝ 35 ֆրանք։ Առաքման ծախքով ապահովագրեալ 40 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել.— Հ. Բալուեան գրատունը՝
43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 18

ԳԻՆ 2600 Ֆրանք

Երթի ընթացքին մէկ գիշեր՝ Մոսկուա, վերադարձ նոյն օրը՝
Երեւան – Մոսկուա – Փարիզ

Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ, լոգարանով, «Արմենիա»ի կամ «Անի»ի մէջ, երեք ճաշերով։ Բազմաթիւ շրջապտոյտներ։

Արձանագրութեանց համար դիմել

TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre— Paris (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ունենեանի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18։

MARSEILLE — Z. Aliksanian, 11 Rue du Bassin, St. Julien,
Tél. : 51-74-90 — 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. Գասպարեանի — ԼԻՈՆ՝ Պալեանի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. Գարաեանի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ե. Պօյաճեանի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին։

×

Սարսէլ - Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին։

×

Բացօթեայ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին։

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը։

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՇԱԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
4
SAMEDI
4 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.780 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.780

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—0—

Գ.— Հայագիտական բաժինը

Արեւելագէտներու համագումարը սկըզ-բունքով տեղի կ'ունենայ չորս տարին անգամ մը եւ ամէն անգամուն տարբեր երկրի մը մէջ:

25րդը, որուն մասնակցեր էինք, տեղի ունեցած էր Միւնիխի մէջ 1958ին: Հայագիտութիւնը առանձին բաժին չունէր. մաս կը կազմէր բիւզանդագիտութեան: Փարիզէն ու Լոնտոնէն քանի մը Հայեր ներկայ էին համագումարին: Հայաստանէն մարդ չէր եկած, մինչ Վրացիները կը մասնակցէին Թիֆլիսէն եկած քանի մը գիտնականներով:

26րդը տեղի ունեցաւ Քէմպրիճի մէջ 1962ին: Հայաստանէն Դոկտ. Սուրէն Երեմեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը իր մասնակցութիւնը բերաւ համագումարին:

27րդը 1966ին Անն Արպըրի (Միացեալ Նահանգներ, Տիթրոյթի շրջան), 28րդը Քանպէրրայի (Աւստրալիա, Սիտնէի շըր-ջան) մէջ տեղի ունեցան: Հայագիտութիւնը այդ համագումարներուն մէջ ուշագրաւ բաժին մը չունեցաւ:

Տարբեր եղաւ 29րդը: Նախ վայրը (Փարիզ) կարեւոր դեր կը խաղար: Երկրորդ՝ կազմակերպիչ մարմնին մաս կը կազմէր Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի: Այս անգամ Քրիստոնեայ Արեւելք բաժնին մէջ գլխաւոր տեղը յատկացուած էր հայագիտութեան զանազան ճիւղերուն: Պզտիկ մաս մըն ալ՝ Բիւզանդիոնի, Պալքաններու, Վրացիներու, Ասորիներու եւ Սուրիոյ՝ գլխաւորաբար Հայերու հետ առընչուող հարցերու կապակցութեամբ:

Համագումարին մասնակցելու համար արտասահմանէն եւ Ֆրանսայի կարգ մը շրջաններէն Փարիզ գալով հայագիտական նիւթերուն ներկայ եղողներէն յիշենք՝

Միացեալ Նահանգներէն՝ Պրոֆ. Նինա Գարսոյեան, Նիւ Եորքի Քոլոմպիա համալսարանի Մերձաւոր Արեւելքի ճիւղի նախագահուհի եւ հայերէնի դասախօս: Պրոֆ. Լուիզ Նալպանտեան (Ֆրէզնոյի ամերիկեան համալսարանի հայերէնի դասախօս):

Լիբանանէն՝ Վահէ Օշական, դասախօս Պէյրութի Հայկազեան վարժարանի եւ Պրոֆ. Տիգրան Գույումճեան, դասախօս Պէյրութի ամերիկեան համալսարանի:

Անգլիայէն՝ Պրոֆ. Չարլս Դաուսէթ, դասախօս Օքսֆորտի Փէմպրոք Քոլէճի հայագիտական ամպիոնին եւ Դր. Ճոյ Փէննիպէքըր (Օքսֆորտէն):

Պելժիայէն՝ Պրոֆ. Աբգար Մխիթարեան, եգիպտագէտ, լեզուագէտ ու պատմաբան, Հայր Լըլուար, հայագէտ: Լիվիո Ամէտէօ Մըսըր, օժանդակ Ֆիրէնցէի համալսարանին, ներկայիս Պրիւսէլ:

Հունգարիայէն՝ Պրոֆ. Էտմոնտ Շիւց, հայագէտ, Պուտափեշտի համալսարանի դասախօս:

Հայաստանէն՝ Պրոֆ. Գ. Խ. Սարգիսեան, տնօրէն Երեւանի Հայկ. պատմութեան կաճառին: Ռումանիայէն՝ Դոկտ. Քորինա Նիկոլեսքու (Պուքրէշ):

Աւստրալիայէն՝ Պրոֆ. Ճ. Պաումէն (Մէլպուրն):

Ֆրանսայէն՝ հայագէտ – արեւելագէտ կրօնաւորներ՝ Հ. Պեռնար Ութիէ (Սոլէմի Աբբայարան), Հ. Շառլ Ռընու, Հ. Կիյեոմա եւ Հ. Կրաֆէն՝ ասորագէտներ:

Մոնփէլիէէն՝ Ժէրար Տէտէեան (դասախօս համալսարանի), Փարիզէն՝ բիւզանդագէտ Փրոֆ. Սիրարփի Տէր–Ներսէսեան, Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի, հայագէտ Օր. Շոմոն, Տիկին Արշալոյս Խանտանեան, Հրանտ Սամուէլեան եւն., եւն.: Վերջին օրերու նիւթերուն մասնակցեցաւ նաեւ Գարեգին Արք. Սարգիսեան (Նոր Ջուղայէն):

Համագումարի յայտագրին մէջ յիշուած էին նաեւ Սարգիսեանց (Հայտէլպէրկի համալսարանէն), Մելիքեան — Շիրվանի (պարսկագէտ), Իրէն Մելիքով (արեւելագէտ), Ֆրանսայէն:

Հայագիտական բաժնին համար յայտագրին մէջ յայտարարուածներէն կը բացակայէին՝ Թիֆլիզէն Պրոֆ. Ժ. Շիլաքածէ, Պրոֆ. Ալեքսանդր Ալեքսիծէ, Պրոֆ. Էլգուճա Խինտիբիծէ եւ Պրոֆ. Մ. Ի. Շիքովանի: (Լվովէն՝ Պրոֆ. Եա. Ռ. Դաշկեւիչ, Պելկրատէն՝ Դ. Դրագոլժուբ Դրագոյլովիչ եւ Կէօթինկընէն՝ Դր. Ա. Կ. Քլուգկիստ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

—0—

Անգարայէն հասած լուրերը Փարիզի Լը Մոնտին կը հաստատեն թէ ազատութեանց բռնաբարումը կը շարունակուի Թուրքիոյ մէջ եւ ազատականացման համար եղած խոստումները կը մնան խոստում: Այս կացութեան դէմ բողոքելու համար է որ Անգարայի համալսարանի իրաւագիտութեան փրոֆեսէօր՝ Ֆարուք Էրիմ հրաժարած է իր պաշտօնէն, առարկելով թէ բարձրագոյն ուսուցման վերաբերեալ նոր օրէնքը «վտանգաւոր շըրջան մը կը բանայ համալսարաններու համար»: Էրիմ կ'ըսէ թէ համալսարաններու ինքնավարութիւնը ջնջուած է քաղաքական պատճառներով եւ թէ ինք «չի կրնար ընդունիլ հսկողութեան տակ տեսակէտի ազատութիւնը»:

Ենթական որեւէ քաղաքական հոսանքի չի պատկանիր բայց համբաւի տէր փաստաբան մըն է եւ նախագահը Թուրք փաստաբանական կաճառի Դաշնակցութեան: Իր դիրքը նոր փաստ մըն է այն անախորժ մթնոլորտէն, որ կը տիրէ երկրին մտաւորական եւ համալսարանական շրջանակներուն մէջ: Վերջերս դատական քննութիւն մը բացուած էր Էրզրումի համալսարանի փրոֆեսէօրի մը դէմ, որու դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն էր թէ «ձախակողմեան գործեր ունի տունը»: Այս պարագան մէջտեղ հանած էր կապարագործ մը (փլոմպիէ) որ անհրաժեշտ նկատած էր անմիջապէս տեղեկացնել ոստիկանութեան: Արդարութեան (Ատալէթ) կուսակցութեան պարագլուխն ալ արդէն, հակառակ իր «դեմոկրատ» ըլլալուն, յայտարարած է վերջերս թէ անհրաժեշտ է սանձել տեսակէտի յանցանքները:

Դէտերը կը յիշեն թէ բոլոր յառաջդիմականները ինչ հոսանքի ալ պատկանին, մէկ ջուրով կը լուացուին: Բեկանիչ Ատեանը վերահաստատած է 22 տարուան բանտարկութեան պատիժը, որու դատապարտուած էր Մուզաֆէր Էրտոսթ, ձախակողմեան հատորներ հրատարակած ըլլալուն համար:

Երեք տարիէ բանտն է նաեւ Սիւլէյման Ճէ որ նոյն դրդապատճառներով 30 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է: Միւս կողմէ, ընդդիմութիւններէն առաջ, Տէմիրէլ եւ իր կողմնակիցները կը փորձեն վարկաբեկել Հալքը եւ Սոսիալ–Դեմոկրատ կուսակցութիւնները:

Ասկէ զատ շատ կը խօսուի նաեւ չարչարանքներու մասին, որ կը գործուին բանտարկեալներու դէմ: Վերջերս հիւանդանոցը մեռած 26 տարեկան ուսանող կին մը, Հաթիչէ Ալանքուս, որ բանտարկուած էր, կրկին մէջտեղ դրած է այս հարցը եւ արգելափակման պայմանները:

Պաշարման վիճակի հրամանատարութիւնը վերցուց գործադուլներու դէմ եղած արգելքը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Յուլիս 30–31)

ԱՐԱՐԱՏ՝ ՄԻՇՏ ԱՌԱՋԻՆ

Կիրակի Յուլիս 29ին 18րդ չարքի մըրցումը «Արարատ» – «Տնեպր»ի միջեւ այս վերջինի դաշտին վրայ, ճակատագրական եղաւ Հայաստանի խումբին համար: «Արարատ»ը դաշտ ներկայացաւ առանց իր երեք լաւագոյն խաղացողներու՝ Նիկոլա Ղազարեան, Ա. Կովալէնկօ, եւ Զանազանեան, որոնք վիրաւորուած ըլլալով չկրցան մասնակցութիւն բերել այս մրցումին:

Առաջին վայրկեաններէ եղան ի նպաստ «Տնեպր»ի, որ նեղ կացութեան մատնեց Արրահամեանի բերդը: Հայաստանի խումբը սակայն յաջողեցաւ գտնել իր վճռականութիւնը եւ ձեռք առաւ մըրցումին ղեկը 15րդ վայրկեանէն սկսեալ եւ տիրապետեց իր մրցակիցին վրայ, որուն բերդը խորտակուեցաւ 29րդ վայրկեանին Մարգարեանի կողմէ:

Այս կոլը սակայն յուսահատութեան չմատնեց «Տնեպր»ի խաղացողները, որոնք 44րդ վայրկեանին փենալթիով հաւասարեցան եւ կիսախաղը վերջ գտաւ 1–1 արդիւնքով:

Երկրորդ կիսախաղը եղաւ ծայր աստիճան հաւասարակշռուած: «Արարատ»ի խաղացողները փորձեցին վերստին ձեռք ձգել առաւելութիւն մը, բայց ձախողեցան: Զանազանեանի եւ Ղազարեանի բացակայութիւնը մեծապէս զգալի եղաւ: 45 վայրկեանները սահեցան եւ մրցումը վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով (1–1):

Ըստ 1973ի յղացուած նոր օրէնքին, երկու խումբերը դիմեցին հինգական փենալթիներու: Այդ տուգանքային հարուածներն ալ չկրցան արդիւնքը փոխել՝ 3–3: Իրաւարը նշանակեց նոր 11 մեթրնոց հարուածներ մինչեւ առաջին վրիպումը: Այդ վրիպումը ունեցաւ Արարատը եւ վերջնական հաշիւը եղաւ 6–5 ի նպաստ «Տնեպր»ի:

18րդ չարքի մրցումները միւս խումբերու միջեւ էական փոփոխութիւններ առաջ բերած չեն ընդհանուր հաշուեկշիռին եւ այսպէս դասաւորման վիճակը անփոփոխ կը մնայ: Արարատ առաջին տեղը կը գրաւէ 24 կէտերով, իսկ երկրորդ եւ երրորդ դիրքերուն վրայ են Մոսկուայի եւ Կիեւի Տինամօները 19 կէտ: Ուրեմն ցարդ Արարատ ունի հինգ միաւորի առաւելութիւն:

×

ՆԱԽՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀ

Սիւնիքի լեռներուն մէջ, ծովէն աւելի քան 3000 մեթր բարձրութեան վրայ, յատուկ պատկերասրահներ կը կազմեն նախնադարեան հասարակութեան, մշակոյթի յուշարձանները՝ Լեռնապարերու լանջերուն կիտուած բիւրաւոր քարաբեկորները մեր նախնիք դրոշմած են գիրենք շրջապատող բնութեան տեսարաններու, կենդանիներու, կենցաղի, որսի, գիւղատնտեսական գործիքներու պատկերներ:

Սիսիանի, Եղեգնաձորի եւ Ազիզբեկովի շրջանները յայտնաբերուած են տասնեակ քիլոմեթրեր ձգուած մեծ քանակութեամբ քարաշէզջեր:

Քրիստոսէ առաջ 5–2րդ հազարամեակներուն պատկանող ժայռանկարներու բացօթեայ թանգարանը մեծ տպաւորութիւն կը թողու իր գեղարուեստով եւ բովանդակութեամբ: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն զուգպարի, խմբապարի, շուրջպարի տեսարանները: Պատկերման ամէնէն տարածուած ձեւը եղած է գծանկարը, բայց կան նաեւ ծաւալային նկարներ:

×

ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԵԾ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Երեւան» հեռատեսիլի շարժանկարներու ստիւտիօն այս միջոցին կը լրացնէ Յովսէփ Օրբէլիի կեանքին ու գործունէութեան մասին փաստանկար մը, որու մէջ իրենց յուշերով կը մասնակցին Վ. Համբարձումեան, բանաստեղծ Ն. Տիխոնով, Լենինկրադի Էրմիթաժի տնօրէնը, որ նաեւ փաստանկարի խորհրդատուն եղած է:

«Ակադեմիկոս Օրբէլի» փաստանկարը պատրաստուած է ներկայացուելու համար կեդրոնական հեռատեսիլէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ափոլօն դժուարութիւններ ունի եւ կը թուի թէ խցիկին խանգարումները թոյլ չեն տար որ երեք աւ-յերանաւորդները երկիր վերադառնան ապահով պայմաններու մէջ: Այս իսկ պատճառով Նասան որոշած է «փրկութեան» այերանաւ մը ղրկել: Բայց այս վերջինը չի կրնար պատրաստ ըլլալ 45 օրէն առաջ: Ուրեմն երեք այերանաւորդները դատապարտուած են Սքայլապի մէջ մնալ մինչեւ Սեպտեմբեր երբ իրենց ղըրկուի նոր այերանաւ մը: Արդէն իրենց պաշտօնը 59 օր պիտի տեւէր սկզբունքով:

ՊԸԶԱՆՍՈՆԻ Լիփ գործատան առջեւ միջադէպերու առաջքն առնուած է առջի իրիկուն երբ ոստիկանական ուժեր շըրջապատած են գործատունը եւ բանուորներն ալ դիրք բռնած, այն վախով որ գործատունը պիտի գրաւուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ալ դրամը սղեց եւ Պանք տը Ֆրանսի վարկի սակը 9,5ի բարձրացաւ, ինչ որ մրցանիշն է պատերազմի վաղորդայնէն ի վեր:

ՋՈՐ. ՂՐԻՎԱՍ Մակարիոս Արք.ի հըրաժարումը կը պահանջէ: Կ'ուզէ որ Կիպրոսի նախագահը ընտրէ քաղաքականութեան եւ կրօնքին միջեւ:

ԱԼԷՆ ԿՐԻՎԻՆ Համայնավար Լիկայի (լուծուած) պարագլուխը որ ձերբակալուած էր քանի մը շաբաթէ, ազատ արձակուեցաւ երաշխաւորագին վճարելով:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ Ֆրանսացի բեմադիր Ժան–Փիէր Մելվիլ սրտի տագնապէ մը մեռաւ առջի օր, 55 տարեկան էր:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՓՐԻԿԷԷՆ

ՔԵՆԻԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ

Երբ եօթը ժամուան թռիչքէ մը ետք, Եւրոպայէն Նայրոպի կը հասնիք, ձեր երեւակայած Ափրիկէն իր անապատներով, հիւղակներով եւ վայրի կենդանիներով չէ որ ձեզի կը ներկայանայ:

Օդանաւէն դուրս ելլելով, կը նկատէք, զով եւ հաճելի օդ մը շնչելով թէ 1600 մեթր բարձրութեամբ բարձրաւանդակի մը վրայ կը գտնուիք: Անգլիախօս լաւ հագուած պաշտօնէութիւնը կ'ընդունի ձեզ. հաւանաբար ձեր այցելութիւնը միջազգային կարեւոր արժէք ունենալուն ամէն բան աւելի ժպտուն է, աւելի արագ:

Մայրաքաղաքը Նայրոպի, եւրոպական, կամ աւելի ճիշդ արեւելեան ոճով նորագոյն քաղաք մըն է, միեւնոյն շէնքերը, աշտարակներ, պարտէզներ, լայն պողոտաներ, ամէն ինչ արդիական ոճով, անցորդները սպիտակ թէ սեւ, հագուած, լուրջ եւ աճապարող:

Ի հարկէ կը հանդիպիք մուրացկաններու, առաւ-փախաւներու, անցորդներու զանազան բաներ ծախողներու, կօշիկ ներկողներու: Բայց այդ բոլորը անհրաժեշտ եւ մնայուն «փոլքլոր»ն է:

Ամէն տեղ Մզպու Քենիաթայի մեծադիր նկարը, Հանրապետութեան նախագահին նախկին «Մաօ-Մաօ»ներու պետը, տարիքը չեն գիտեր 75էն 85, մօրուսաւոր «Նախագահը» երբեմնի «հայր»ը, «Քիու-Քիու» ցեղին պետը: Երկրին երկու կարեւոր ցեղերը, «Քիու-Քիու» հիւսիսը, հարուստ, գործունեայ եւ հարաւը՝ «Մաուի» ժողովուրդը կ'ապրի անապատանման հողերու վրայ, աղքատ: Կ'արածէ իր նախիրը, եւ ուր խոտ կայ հոն կ'երթայ, աղքատ նիհար անշուշտ:

Երկրին բոլոր պաշտօնները, կառավարութիւնը ի հարկէ «Քիու-Քիու»ներուն ձեռքն է:

Մոռցած են տասնեւհինգ տարի առաջուան կռիւները: Անգլիացիք հաշտուած են, տուած ամէն բան Քենիայի, եւ ներկայիս տնտեսական օգնութեան մեծագոյն մասը իրենց վրայ առած: Հոլանտացիք, Գերմաններ եւ քիչ թիւով Ֆրանսացիներ ալ ներկայ են շինելու, ծաղկեցնելու Քենիան: 15.000 Անգլիացի, 400 Ֆրանսացի. կան եւրոպական դպրոցներ:

Ամէն բան նախագահ Քենիաթայի ձեռքն է, երկրին օրէնքները շատ խիստ օտարներուն հանդէպ, աշխատանքի արտօնութիւն ստանալ շատ դժուար: Հնդիկներուն ձեռքէն (նախկին իշխողները վաճառականութեան մէջ) կամաց կամաց ամէն բան կ'առնեն, դրամը միայն երկրին մէջ արժէք ունի, կարելի չէ դուրս հանել: Բայց Քենիան «ընկերվարական» երկիր մը չէ այլ «գաղթավայր»: Ապրուստը աւելի աժան է քան Եւրոպա, ամէն բան մաքուր, կանոնաւոր, մէկ խօսքով «անգլիական կատարեալ ոճ, ամէն մարզի մէջ»:

Թուրիստներու թիւը շատ մեծ է: Ամէն օր կուգան հարիւրաւոր գրօսաշրջիկներ, Ամերիկայէն Հիւսիսային և Հարաւային, Եւրոպայէն, Ճափոնէն: Բոլորին փափաքն է «Սաֆարի»ն, այսինքն երթալ 2.-300 քիլոմեթր կենդանիներուն յատկացուած մասերը, որոնց մէջտեղերը կան արդիական պանդոկներ, ուր գազանները կուգան քանի մը մեթր անդին ջուր խմելու: Բոլորն ալ իրենց ժամերը ունին: Տեսանք մէկ հիւսիսային մասին «լոժ»ին մէջ, երեկոյեան, նախ եկան գէպրերը, յետոյ վայրի խոզերը, յետոյ բորենիներուն յաջորդեցին վայրի գոմէշները եւ վերջապէս փիղերը:

Կառքով երբ կը սլանաք, ճամբան կը հանդիպիք ընձուղտերու, փիղերու, հազարումէկ թռչուններու, եղնիկներու....

Երբ կառքը կը կենայ, առիւծները կը մօտենան, կը յօրանջեն, ֆիլմ եւ լուսանկար. այս է «Սաֆարի»ն այրեցեալ գօտիէն հարիւր քիլոմեթր միայն հիւս. Քենիան, Ափրիկէի ամէնէն բարեբեր հողը ունի, երկրագործութիւնը շատ հարուստ, ամէն բան կը բուսնի, ամէն բան կայ, ամէն բան կ'արտածուի. պարարտ հող, հրաշալի բարեխառն կլիմայ, շրջապատուած ձիւնապատ լեռներով:

Իսկ գիշերը կը տեսնէք Հարաւի Աստղը, փոխած ենք երկրագունդի կողմը: Եւ եւրոպացի բնակիչները, փակած երկրին, կ'ուզեն հոն մեծնալ, հոն ապրիլ եւ հոն թաղուիլ:

Կախարդիչ երկիր մը, յառաջդիմութեան մէջ, որուն ժողովուրդը, գրեթէ ամէն օր հեռատեսիլէն կը ստանայ իր նախագահին հայրական խրատները, աշխատիլ եւ ապրիլ սորվելու համար: Ի հարկէ խեղճերը, թափառողները շատ են, կապուած անբերրի հողերու վրայ, փոքր աշխատավարձքեր, բայց հարստացողները շատ են:

Իսկ հայ գաղո՞ւթը...

Հինգ-վեց ընտանիք մնացած, հաստատուած Նայրոպի 1930-1938 թուականներուն գաղթած Սուտանէն, Եթովպիայէն (Իտալիոյ գրաւումէն վերջ) Եգիպտոսէն, բոլորն ալ շատ լաւ անձնական գործեր ունին, հարուստ են, երբեմն իրար կը տեսնեն, հայերէն թերթ չեն ստանար: Իսկ իրենց մեծցած զաւակները կը մեկնին Ամերիկա կամ Անգլիա համալսարանական ուսումի համար, կամ ամուսնանալու կամ հաստատուելու:

Գաղութ մը որ պիտի հասնի քանի մը տասնեակ տարիներ վերջ:

Բայց յարգելի ու հայրենասէր ծերունի մը կայ, Պ. Թըքըրեան, բանաստեղծ եւ նախկին վաստակաւոր ուսուցիչ, աւելի քան 85 տարեկան, լի հայկական ոգիով, կ'արտասանէ Մեծարենց, Թէքէեան եւ ուրիշներ: Համեստ կ'ապրի իր ամուսնացած աղջկան եւ չափահաս թոռներուն քով:

Իսկ կան նաեւ «հայ թուրիստներ», ինչպէս մենք Փարիզէն Մարսէյլ կ'երթանք, անոնք ալ Ատիս-Ապապայէն Եօհանէսպուրկ (Հարաւային Ափրիկէ) կամ Թոռեղիա, ազգականներու այցելութեան կամ պտոյտի, հազարաւոր քիլոմեթր հեռու եւ կ'անցնին Նայրոպիէն:

Շատ տարիներ առաջ, անգամ մը, վախճանած Դերենիկ եպիսկոպոսը այցելած է, իսկ անկէ ի վեր մերինները կը մկրտուին Անգլիքան եկեղեցին:

Քենիացիները կաթոլիկ են, բողոքական են կամ ուրիշ զանազան քրիստոնեայ կրօնքներու մաս կը կազմեն: Երկրին կիսապաշտօնական կրօնքը կաթոլիկ է, ունին կարդինալ մը, բայց երբեմն կը փոխեն իրենց եկեղեցին եւ կրօնքը...

Քենիան արեւելեան Եթովպիոյ գոհարն է, երկիր մը որ մեծ ապագայ ունի, Անգլիոյ եւ եւրոպական միւս ազգերու մրցակից խնամատարութեան տակ: Երկիրը օր ըստ օրէ կը խզէ իր հին կապերը նոյնիսկ աճապարելով, բայց միշտ իր իմաստուն նախագահին առաջնորդութեամբ դէպի կատարեալ անկախութիւն, ճարտարապետական եւ վաճառականական մարզին մէջ: Բոլոր տուեալները իրենց ի նպաստ են, իրենց բարեկամները շատ, չկայ չինացի կամ ռուս...

Շրջեցանք օրերով Քենիայի մայրաքաղաքը, տեսանք համալսարանները, հարիւրաւոր դրամատուները: Շրջեցանք երկիրը, տեսանք հսկայական տարածութեամբ ագարակները, արդիական ճամբաները, օթեւանները, վայրի կենդանիներուն եւ թռչուններուն դրախտանման հազարաւոր մղոն տարածութեամբ, «Թեգէրվ»ները:

Տեսանք իր ժողովուրդը եւ զանազան ցեղերը, աղքատ, խեղճ, կիսավայրենի, տեսանք նաեւ քաղաքակրթուած ժողովուրդը, խելացի, գործունեայ, իմաստուն, բոլորն ալ հայրենասէր: Բայց տեսանք եւ ապրեցանք նաեւ Ափրիկէի արեւելեան մասին մէջ գտնուող դրախտանման երկրամասը Քենիան, իր բացառիկ բոյսերով եւ անտառներով, իր լեռնային բարձրաւանդակով, ձիւնապատ լեռներով, իր կազդուրիչ կլիմայով եւ հարուստ հողով, իր աստղաշատ երկինքով: «Արեւմուտքի աստղ»ով:

Երկիր մը որ կը կախարդէ քեզ, կը շնչես ու կ'ապրիս: Բայց պէտք է աճապարել թողելու այս դրախտանման երկրամասը, եթէ ոչ կը տարուիս մնալու հոս եւ օր մը մաս կազմելու իր կարմիր հողին...:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԼՐՏԵՍ ՄԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ատոր մը Փիթըր իմացաւ, որ գնդապետ Մոնթէզէմոլօ, թագաւորական կուսակցութեան պետը եւ դաշնակիցներու կողմնակից, ձերբակալուած էր Ես. Ես.ականներու կողմէ: Գնդապետը գիտէր իրենց թաքստոցը եւ չարչարուելու պարագային կրնար խոստովանիլ: Պէտք էր անմիջապէս գտնել ուրիշ անկիւն:

Ռատիկան Ջերվօ, անմիջապէս Փիթըրը տարաւ կանանց դերձակի մը աշխատանոցը եւ զայն ներկայացուց իբրեւ իտալացի սպայ մը, որ հետապնդուած էր Գերմանացիներու կողմէ:

Եւ որովհետեւ դերձակատունը ապահով տեղ մը չէր, յաջորդ օրը Ջերվօ ոստիկանական տարազով իր պզտիկ Ֆիաթին ղեկը բռնած, Փիթըրը տարաւ ծերակուտական Լովաթէլլիի ապարանքը: Քսան տարեկան աղջիկ մը զիրենք ընդունեցաւ ու Փիթըրը տարաւ գաղտնի սենեակ մը, ուր արդէն ապաստան գտած էին իտալացի երկու ընդդիմադիր օդաչուներ: Փիթըր ինքզինքը կը ներկայացնէր իբրեւ իտալացի ընդդիմադիր սպայ մը, եւ ոչ ոք կը կասկածէր որ ան ամերիկացի լրտես գործակալ մըն էր:

Յաջորդ օրը ամէն կողմէ լուրեր սկսան տեղալ: Հիթլէր որոշած էր ծով թափել դաշնակիցները եւ մեծ ուժեր կը ղրկէր Անցիոյի ճակատը: Դաշնակիցները որոշեցին վայրաշու մեծ ուժեր իջեցնել գերմանական գիծերու ետեւը: Էջքը կատարուեցաւ կէս գիշերին, բայց ձախողեցաւ լաւ պատրաստուած չըլլալուն համար: Անոնց մեծ մասը մեռաւ երբ իրենց կրած պայթուցիկները պայթեցան գետնին բախելով:

Քանի մը օր անորոշութիւն տիրեց: Փետրուար 15ին, Ֆրանքօ եկաւ թաքստոցը եւ իմացուց թէ Գերմանացիները կը պատրաստէին մեծ յարձակում մը, դաշնակիցները ծով թափելու համար: Նոյնատեն կը բերէր 15 Իտալացիներու անունը, որոնք Նափոլիի մէջ կը լրտեսէին դաշնակիցները: Փիթըր անմիջապէս այս լուրերը հաղորդեց կեդրոնին՝ Պի. Պի. Սի.ի խողովակով:

Մինչ պատերազմական ճակատի վրայ դաշնակիցներու կացութիւնը կը վատթարանար, Հռոմի մէջ անոնց գործակալները եւ համակիրները կ'ապրէին ողբերգական ժամեր: Այնպէս որ Փիթըր եւ իր գործակիցները ստիպուած էին ապաստանիլ տունէ տուն:

Քորնելիօ, որ նապաստակի աչքեր ունէր, կը պատկանէր Դեմոկրատներու

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

— Ստացա՞ք հրահրագիրը:

— Այո, ստացայ. բայց չեմ գիտեր ինչպէս պիտի երթամ. անծանօթ եմ այդ վայրերուն:

— Ռուսթէմ Բէճէպին հետ եկէք, ան գիտէ, պատասխանեց Ազմին:

Աւելի բան մը չկրցայ հասկնալ: Մէկ բան որոշ էր: Ալպանօ պիտի հաւաքուէին: Բայց ե՞րբ, ո՞ր օրը, յայտնի չէր: Ուրեմն հարկ էր ամէն օր հսկել Ալպանօ տանող շոգեկառքին վրայ կամ ուղղակի Ալպանօ երթալ եւ հոն սպասել:

Գացի Մ.ի մօտ խորհրդակցելու համար. տան առջեւ սկսայ սուլել սովորականին պէս. բայց պատասխանը չլացուեցաւ. գիշերուան ժամը 11. շարունակեցի սուլել, մինչեւ որ քովի պատուհանէն մարդ մը վար նայեցաւ ու նախատական բառերով վռնտեց զիս: Ստիպուեցայ քիչ մը հեռանալ ու սպասել: Մօտ ժամ մը վերջ Մ. երեւան. եկաւ փողոցի ծայրէն: Ալպանոյի մասին լրաբերս յայտնեցի: Որոշեցինք յաջորդ օրն իսկ Ալպանօ երթալ: Առտուն կայարանն էինք. ճաշարանին մէկ անկիւնէն տեսայ գիշերուան կարճ Թուրքը, որ յայտնապէս Ռուսթէմին կը սպասէր. արագ որոշում մը տուինք: Անմիջապէս հանրակառքով մը պիտի մեկնէի Ալպանօ, որ Հռոմէն երկու ժամ հեռու էր եւ կայարան մը առաջ կանգ պիտի առնէի սպասելով Հռոմէն եկող գնացքին: Մ. նստած պիտի ըլլար պատուհանին առջեւ. եթէ մեր մարդիկը ներսը ըլլային, ինք թաշկինակով պիտի սրբէր երեսին քրտինքը, որպէս համաձայնական նշան: Իսկոյն մեկնեցայ եւ որոշեալ կայարանին մէջ սպասեցի շոգեկառքին: Գնացքները կուգային կ'երթային եւ մեր Մ.ն չկար. սաստիկ տաք էր. ստիպուած էի կենալ այրող արեւուն տակ. ժամ տեւեց սպասումս. չափիկս խիստ կրտրած էր: Ամէն գնով պէտք չէ առիթը փախցնէի: Վերջապէս շոգեկառքը դեռ չեկած Մ.ն տեսայ: Ցոգնած մարդու երեւոյթով քրտինքները կը սրբէր: Տոմսակ մը առնելս եւ շոգեկառք ցատքելս մէկ եղաւ: Գացի եւ ընկերէս երեք նըստարան հեռու տեղ մը գրաւեցի, բնականաբար իրարու չնայեցանք: Մ. նըստած էր Թուրքերուն քով, որոնք չորս հոգի էին: Բարձրաձայն կը խօսէին ու կը վիճէին. բայց նստած տեղէս չէի կրնար հետեւիլ անոնց խօսակցութեան: Կը նախանձէի Մ.ին խորհելով թէ ինչ թանկագին տեղեկութիւններ լսած կ'ըլլայ Թուրքերէն, որոնք բնաւ չեն կրցած կասկածիլ թէ այդ իտալացի ճամբորդներուն մէջ կը գտնուէր իրենց բոլոր ըսածները լսող Հայ մը:

Թուրքերը իջան Ալպանոյի կայարանը. մենք ալ իջանք. բազմութեան զառնուած կատարեալ իտալացի բանուորի մը կերպարանքը ունէի. փողկապս դըրպանէս կախուած, գլխարկս աչքերուս վրայ իջած, շապիկս ճմռթկուած: Չորս Թուրքերուն մէջէն զգուշաւոր միակ անձը Տոքթ. Նազըմն էր, որ աղուէսի աչքերը անընդհատ շուրջը կը պտըտցնէր եւ կասկածանքով ամէն կողմ կը նայէր: Միւսները անտարբեր կը քալէին: Խոհեմութիւնը կը պահանջէր մինակս հետապընդել զիրենք: Հանրակառքին մէջ ճիշդ իրենց քով կեցած Մ.ին տեսքը կրնար կասկած հրաւիրել: Բնական ձեւով մը անոնց ետեւէն գացի: Քանի բազմամարդ փողոցներէն կը յառաջանային, դիւրին էր անոնց հետեւիլ, առանց կասկածի տեղի տալու, սակայն երբ մտան քաղաքին այն մասը, ուր տուները ցանցառ էին, խոհեմութիւն նկատեցի կարելի եղածին չափ հեռու մնալ:

Թուրքերը մտան Վիլլայի մը պարտէզը: Ինչպէս յետագային սորվեցինք, այս տունը կը բնակէր Թօփալ Իսմայիլ Հաքքը, որ պատերազմի ատեն Իթթիհատի կառավարութեան մէջ Պարենաւորման նախարար էր, դեղծարար, աւազակաբարոյ, անկուշտ մարդ մը, չաքարի եւ ալիւրի անգութ շահագէտ մը, որ ժողովուրդին կուտար սեւ հաց մը, աւելի կոթելու մանրուքներէն եւ փտած գարիէն պատրաստուած: Վակոններով շաքար բերել կուտար Աւստրիայէն եւ սեւ շուկային մէջ կը ծախէր միլիոններ դիզելով եւ միլիոններ շահեցնելով մէկ քանի գործակիցներու: Այս փաշան լրտեսական կազմակերպութիւն մը կը վարէր այդ միջոցին եւ փորձեր էին վարձկաններով, մեր դեսպան Վարանդեանը սպաննելու, երեւի Թալէաթին վրէժը լուծելու համար:

(76 - շար.)

Միութիւն կուսակցութեան, եւ կ'ուզէր անկախ գործել, ինքզինքը հռչակելով ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւններու ներկայացուցիչը՝ ամբողջ Իտալիոյ համար։ Խորքին մէջ Քորնելիօ քաղաքական մարդ մըն էր, որ կ'ուզէր բարձր դիրք մը ապահովել Գերմանացիներու մեկնումէն ետք։

Գիշեր մը, հեռաձայնը հնչեց երկարօրէն ծերակուտականին ապարանքին մէջ։ Վերջապէս աղջիկը առաւ ընկալուչը։ Ռուբիկան Ջերվոյի քոյրն էր։ Մէկ նախադասութիւն ըսաւ միայն ու գոցեց. «Այսօր մեղրը գնեցի՛ր»։ Այս նախադասութեան իմաստը յայտնի էր գործակալներուն։ Ջերվօ ձերբակալուած էր ֆաշիստներու կողմէ եւ անպայման պիտի ենթարկուէր խոշտանգումի։ Կրնար ըլլալ որ չարչարանքի չդիմանալով, ան յայտնէր իր ընկերներուն թաքստոցը։ Անմիջապէս ամբաստանող թուղթերը վառեցին։ Ֆրանքօ մեկնեցաւ, իսկ միւսները քաշուեցան գաղտնի սենեակին մէջ ու պատրաստեցին իրենց զէնքերը։ Բայց այդ գիշեր բան մը չպատահեցաւ։

Յաջորդ առտու իրենց գոյքերը առին ու փնտռեցին ուրիշ թաքստոց մը։ Ամայի վիլլա մըն էր քաղաքին մօտերը։ Յաջորդ իրիկուն Ֆրանքօ երեւցաւ, տխուր եւ յուսահատ։ Իմացուց, որ Ջերվօ եւ 11 ուրիշ ընկերներ սպաննուած էին եւ Գերմանացիները գիտէին Փիթըրի բուն պաշտօնը։ Այսպէս, օրերով, անոնք պահուըտեցան տունէ տուն։

Դաշնակիցները իրենց առաջին ձախողութիւնները դարմանելու համար, աւելի լաւ պատրաստուած ուժեր նետած էին Անզիոյի ճակատին վրայ եւ ամրացնելէ ետք կամրջագլուխը, կը յառաջանային դէպի Յաւիտենական Քաղաքը։ Բայց Կեսթափօն եւ ֆաշական կազմակերպութիւնը, գիտնալով գալիք պարտութիւնը, աւելի եւ աւելի կատղած, կը հալածէին իրենց հակառակորդները, ապահովելէ ետք անուններու ցանկը։ Խոշտանգելով ու չարչարելով, անոնք յաջողած էին ձեռք անցընել շատ կարեւոր գաղտնիքներ։ Վերջապէս գտած էին ձայնասփիւռի կայանը, որ կը գտնուէր լքուած նաւակի մը մէջ։ Այնպէս որ, Փիթըր Թոմփքինզ այլեւս հնարաւորութիւն չունէր տեղեկութիւններ հաղորդելու իր կեդրոնը։

Որոշեցին խոյս տալ Հռոմէն եւ քալել դէպի հարաւ, ուրկէ դանդաղօրէն կը յառաջանար դաշնակից բանակը։ Չորս հոգիով տեղ առին Ֆիաթի մը մէջ եւ ուղղուեցան լեռներու կողմը, բայց անկարելի եղաւ անցնիլ գերմանական գիծերը։ Ստիպուեցան վերադառնալ ծերակուտականին ապարանքը։

Զատիկը տօնուեցաւ մեծ ջերմեռանդութեամբ, հակառակ տեղի ունեցող կռիւներուն։ Մինչ Հռոմի հազար ու մէկ եկեղեցիներուն զանգակները կը հնչէին, հեռուէն կ'արձագանգէր թնդանօթներուն որոտումը։ Ամէն մարդ կը զգար որ այս մղձաւանջային ժամերը շուտով վերջ պիտի գտնէին եւ Իտալիա պիտի ձերբազատուէր Գերմանացիներու ճնշումէն։

Փիթըրի հեղինակութիւնը երթալով կ'աւելնար։ Տեսակցութեան կուգային քաղաքական դէմքեր, ապահովելու համար իր աջակցութիւնը։ Արդէն Հռոմ բաց քաղաք հռչակուած էր, բայց կը վախցուէր Գերմանացիներու վրէժխնդրութենէն։ Ռազմիկանապետը հրահանգ տուած հսկել քաղաքի պատմական շէնքերուն, եկեղեցիներուն եւ թանգարաններուն վրայ, որպէսզի անոնք սապոթաժի չենթարկուին։

Բայց, հակառակ այս լաւ ակնկալութիւններուն, դաշնակից բանակները շատ դանդաղ կը յառաջանային, եւ ամէն օր հարիւրաւոր անմեղներ զոհ կ'երթային ֆաշիստներու Կեսթափոյի գնդակներուն։ Կար ուրիշ վախ մը եւս։ Ձախակողմեան կուսակցութիւնները կրնային փորձել փողոցային կռիւ մը, տիրանալու համար իշխանութեան. մինչդեռ դաշնակիցները ունէին իրենց բուն կողմնակիցները՝ թագաւորական կուսակցութիւնը, որ կը վայելէր ժողովուրդին մեծամասնութեան համակրանքը։

Վերջապէս, գարնան գեղեցիկ առաւօտ մը, դաշնակից առաջին հրասայլերը մուտք գործեցին հարաւի արուարձաններուն մէջ եւ Փիթըր Թոմփքինզ կրցաւ շունչ մը քաշել եւ հանգիստ քուն մը քնանալ։

Առաքելութիւնը վերջ գտած էր։

Երբ վերադարձաւ իր կեդրոնատեղին, իմացաւ որ իր բացակայութեան ընթացքին Ռազմագիտական Սպասարկութեան գրասենեակին գլուխը իրարու ետեւէ անցած էին վեց գնդապետներ, որովհետեւ անմիջապէս երեւան կուգար, որ անոնք գործին մարդը չէն եւ ոչ մէկ տեղեկութիւն ունին լրտեսութեան այբբենքիմէն։ Մինչ լաւ գործակալները, որոնց թիւը կարծուածէն շատ աւելի նուազ էր, կրնային դասեր տալ անոնց։

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՆՈՐ ԱԳՐՈՒՄՆԵՐ, ՀԻՆ ՅՈՒՇԵՐՈՎ

ՇԱԽԻԼ.— Այս տարի եւս, 46րդ անգամ ըլլալով կատարեցինք «Հերոսներու Օր»ուան տօնակատարութիւնը։ Ամպամած եւ անձրեւոտ օդին պատճառաւ բոլորուեցանք հաւաքուիլ դպրոցին սրահը ու երբ երկինքը քիչ մը բացուեցաւ, գացինք անտառ։

Հակառակ աննպաստ օդին, մեր յուսացածէն աւելի բազմութիւն մը ժամանած էր ամէն տարուան սովորական վայրը։

Ժամը 15ին, հաւաքուեցանք հերոսամարտերն եւ անհամար հերոսները խորհրդանշող «Իշխան Արղութեան»ի շիրիմին շուրջ, անգամ մը եւս մեր ուխտը նորոգելու համար։

Անակնկալ կերպով մեր հաւաքոյթին ներկայ էր Իրանա – Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Սարգիսեան, որ չմերժելով ներկաներու փափաքը՝ խօսք առաւ, խորապէս տպաւորելով բոլորը։

Յետոյ, անտառին մէջ մինչեւ ուշ ատեն պիտի շարունակուէր տօնակատարութիւնը։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ժիրայր Միրիճեան, որ բովանդակալից եւ ոգեշունչ խօսքերով իմաստաւորեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ թելադրեց ոչ թէ միայն տօնել այս «Օրը» ամէն տարի, այլեւ շարունակել անոնց սուրբ գործը ի շահ Հայութեան եւ հայ հայրենիքին։

Այո, հերոսամարտերու օրն է այսօր։

Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ այս տօնակատարութեան ձեռնարկեց Շաւիլի Արղութեան խումբը իր կազմութեան առաջին տարին իսկ՝ 1927, «Խանասորի Արշաւանքի Օր» անունը տալով։ Ու երբ յաջորդ տարիներուն ուրիշ քաղաքներ եւս կազմակերպեցին եւ ընդհանրացաւ այդ Տօնը, մեր ողբացեալ ընկ. Շաւարշ Միսաքեանն էր որ այդ Օրը մկրտեց «Հերոսամարտերու եւ Հերոսներու Օր»։

Հիմա Սփիւռքի մէջ ուր Հ. Յ. Դ. կորիզ մը կայ, կը տօնուի այդ օրը։

Փարիզի շրջանի Հայութեան համար, Շաւիլի անտառը 46 տարիէ ի վեր դարձած է ուխտատեղի — Ո՛ւխտ հերոսներու եւ հերոսամարտերու յիշատակին։ Եւ որքա՜ն շատ են անոնք՝ մեր հերոսատիպ քաղաքները — որքա՜ն շատ, անհամար յայտնի եւ անյայտ, անուանի եւ խոնարհ հերոսները որոնք ինկան վասն Հայութեան եւ հայրենիքին։ Ո՛ւխտ բոլոր հերոսամարտերուն մինչեւ Սարդարապատ, պարծանք Հայութեան։ — Ո՛ւխտ բոլոր անմահացած հերոսներուն որ հայրենիք կերտեցին եւ հայրենիքը «հայացուցին»։

Ես տեսայ մեր փոքրիկ հայրենիքի մայրաքաղաքը, քանի մը տարի առաջ։ Տեսայ շինարարութիւնը մեր աշխատասէր ժողովուրդին, բայց վիզս ծուռ մնաց երբ փնտռեցի ու չգտայ փողոցներու ցուցանիշներուն վրայ ոչ մէկ անուն այդ անհամար հերոսներու, որոնք ինկան յանուն հայրենիքի ազատութեան։ Կայ Սարդարապատը իր արձաններով, իր արծիւներով բայց Սարդարապատի առջեւ՝ զէնքը ձեռին ինկած հերոսներուն անունները դեռ չենք հանդիպեր հայրենիքի մայրաքաղաքին մէջ։

ձեզի ծառայել։

Հաւատամ որ պիտի գայ օրը երբ զայն կերտողներուն անունները տեղ պիտի ունենան փողոցներու ցուցատախտակներուն վրայ։ Եւ այնքա՜ն բազմաթիւ են մեր հերոսները որ շինարար հայ ժողովուրդը նոր քաղաքներ եւ նոր փողոցներ պիտի շինէ, եւ ինչպէս յիշեց օրուան բանախօսը, ես ալ կը կրկնեմ մեր նահատակ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի խօսքը. «որուն ես ոտնաձայնը կ'առնեմ»։

ԳՐ. ԿԻՒԼԵԱՆ

ՀՈՂ ՎՐԱՅ ՏԻՒՔ

———0———

Սրտի խոր ցաւով «Յառաջ»էն իմացայ հայրենակից Յովհ. Կիրակոսեանի մահը։

Իբր հայրենակից եւ բարեկամ՝ հինէն ծանօթ, պարտք կը զգամ հակիրճ կերպով քանի մը տող նուիրել իր թարմ յիշատակին։

Յովհ. Կիրակոսեան ծնած էր Վանի Ծուստան գիւղը 1898ին եւ զաւակն էր Վասպուրականի համեստ ընտանիքի։

Համաշխարհային Ա. պատերազմի առաջին օրէն մաս կազմեց որբացած սերունդին իր քրոջը հետ։

Դեռ պատանի կը մասնակցի Վասպուրականի հերոսական կռիւներուն։ 1918 Ապրիլին կը գտնուի Լեւոն Շաղոյեանի հրամանատարութեան տակ։ Նահանջ է։ Կը հասնի Միջագետքի անապատը ապրելով վրանաբնակ կեանքը։

Շատերու նման եկած էր Ֆրանսա, նախ Մարսէյլ, ապա Տէսին վերջնապէս հաստատուելու համար Փիժէ–սիւր–Արժանս, ուր քառասուն տարի ետք պիտի կնքէր իր մահկանացուն։

Մեր հանրային կեանքին մէջ բերած էր իր մասնակցութիւնը։ Ֆրանսա ժամանած առաջին օրերէն մտած էր Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Իշխան ենթակոմիտէն, ինչպէս նաեւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան մէջ։ Մինչեւ իր վերջին շունչը հաւատարիմ մնաց իր հայրենասիրական սկզբունքներուն։

Հայրենի հողին կարօտը զինքը մղած էր հողագործութեան։ Գտած էր սեփական հող մը անջրդի։ Տաժանակիր եւ քրտնաթոր աշխատանքով զայն դարձուցած էր բերրի, բուրաստանի վերածած եւ այդ հողէն կ'առնէր Վասպուրականի սէրը։

Քրտինքով շահած իր դրամը կ'ուզէր նուիրել բարենպատակ հայ հաստատութիւններուն։

Ազնիւ եւ վեհոգի հայրենակից շատերուն նման քու երազն ալ չիրականացաւ եւ Վասպուրականի կարօտը սրտիդ, աչքերդ փակեցիր օտար երկնքի տակ։

Հանգիստ քու յոգնատանջ ոսկորներուդ, սիրելի Յովհաննէս, եւ այս քանի մը տողերը որպէս փունջ կ'ուզեմ զետեղել քու շիրմիդ վրայ։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (246)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա.

Ամանտա, որուն զառանցանքը կ'աւելնար, սա պատասխանը տուաւ.

— Լռե՞մ։ Բայց ինչո՞ւ լռեմ։ Ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ։ Դուն Պառոն տը Ռոյը չես։ Քու դիմակդ պիտի պատռեմ։ Քիչ մը առաջ Թիարանին վրայ կը խօսէի։ Թերեւս կախաղանը կը սպասէ քեզի։

Ամանտա վերջապէս լռեց։ Ըմպելիին ազդեցութիւնը իր վերջին շրջանին հասած էր։ Անյօդ ձայներ, վայրի գազանի խուլ ձայներ միայն կը հանէր։ Քանի մը վայրկեաններ սահեցան. յետոյ մանկամարդ աղջիկը գետնին վրայ ինկաւ, սաստիկ ջղաձգումներու մատնուած։ Արիւնոտ փրփուր մը տեսնուեցաւ շրթունքներուն վրայ։

Օվիտ գլխէն մինչեւ ոտքը սարսռաց։ Քանատական հեղուկը այդպիսի ազդեցութիւն մը չէր գործած Ժաք Կարոյի վրայ։ Արդեօք շա՞տ լեցուցած էր այդ հեղուկը։ Եթէ երբեք Ամանտա մեռնէր դժբախտաբար, բացուելիք քննութեան արդիւնքը աղէտալի պիտի ըլլար...։ Ջղաձգումները կը շարունակուէին։

— Ամէն ինչ պէտք է կանխատեսել, ըսաւ Օվիտ մտովի։

Շարթրէօզի շիշին մէջ մնացած ըմպելին վառարանին մոխիրին մէջ թափելէ յետոյ՝ հեռացաւ հոնկէ, բժիշկ մը փնտռելու համար։ Պարտէզին մէջ կնոջ մը եւ էրիկ մարդու մը հանդիպեցաւ, որոնք բան մը մտիկ ընելու երեւոյթ ունէին։ Այդ կինը, որ պանդոկապետուհին էր, գոչեց.

— Պառոն տը Ռոյսն է...։

— Այո, տիկին։ Բժիշկ բերելու կ'երթամ այն կնոջ համար, որ ինծի հետ տաղաւարին մէջ կը բնակի։ Այդ կինը հիւանդացաւ...։

— Ըսել է քիչ մը առաջ մեր լսած ողբագին աղաղակները արձակողը ա՞ն էր։

— Այո, այդ կինն էր։

— Պարոն, ես բժիշկ եմ, ըսաւ Տօքթ. Ռիշար, որ քիչ մը առաջ վիրաւորները դարմանած էր պանդոկին մէջ, եւ որուն յարակից կը գտնուէր տաղաւարը։ Կրնա՞մ ձեզի ծառայել։

— Եկէք, պարոն, շուտ եկէք, կ'աղաչեմ։

Երբ երեք անձերը ճաշասրահ մտան, Ամանտա կը գալարուէր տախտակամածին վրայ։ Տօքթ. Ռիշար հիւանդին վրայ ծռեցաւ։ Անոր դաստակներէն մէկը բռնեց ու մատները դրաւ շնչերակին վրայ։ Յետոյ վեր առաւ կիսափակ արտեւանունքը, ու կծկուած շրթունքը զատեց իրարմէ։ Արիւն չէր հոսեր, այլ սպիտակորակ փրփուր մը կուգար բերնէն։ Բժիշկը Օվիտի վրայ սեւեռեց աչքերը ու ըսաւ.

— Ահա ինչ որ տարօրինակ է, պարոն։ Դուք Ամերիկա գացած էք, այնպէս չէ՞։ Նիւ Եորքի Շուշիլլինօն կը ճանչնա՞ք։

Օվիտ դեփ–դեղին կտրեցաւ, յանկարծ ճանչնալով բժիշկը, որ քանիմէկ տարի առաջ ծերուկ Քանատացիին հետ խօսած էր Լոյտ Մէրի կամրջակին վրայ։

— Այո, պարոն, թոթովեց Օվիտ։

— Ամոնեա՞ք ունի՞ք հոս։ Շուտով պէտք կայ ամոնեաքի։ Եթէ ոչ այս կնոջ կեանքը չեմ երաշխաւորեր։

— Երեք վայրկեանէն պիտի բերեմ, պատասխանեց պանդոկապետուհին։

Ու դուրս խոյացաւ։ Կինը հեռանալուն պէս՝ բժիշկը Օվիտի մօտենալով խօսակցութիւնը վերսկսաւ.

— Դուք Նիւ Եորքի մէջ ոչ միայն ճանչցած էք Քանատացի Շուշիլլինօն, այլեւ անկէ գնած էք այն հեղուկը, զոր Ճշմարտութեան Ըմպելին կը կոչեն։

Օվիտ հասկցաւ թէ ամէն ուրացում անօգուտ պիտի ըլլար։ Ուստի հաստատական պատասխան տուաւ։ Բժիշկը յարեց.

— Դուք կը փափաքէիք գիտնալ թէ այս մանկամարդ կինը ինչ կը խորհէր, ուստի քանատական ըմպելին խմցուցիք, գինովութիւն առաջ բերելու համար, որով անկեղծ կը դառնան ամէնէն ստախօսներն իսկ։

— Չեմ ուրանար, բայց օրինաւոր շարժառիթներ ունէի։

— Այդ շարժառիթները կարեւորութիւն չունին ինծի համար, ըսաւ բժիշկը։ Իրողութիւն մը կայ մէջտեղը, եւ դուք բարեբախտ էք որ ինծի հանդիպեցաք. այդ հեղուկը չափէն աւելի տալով այս կնոջ, մահուան մօտեցուցած էք զայն։

Այդ պահուն երեւան եկաւ պանդոկապետուհին։ Տօքթ. Ռիշար անոր ձեռքէն առաւ ցնդական աղքալիի սրուակը ու հոնկէ տասը կաթիլ դրաւ ջուրով լեցուն գաւաթի մը մէջ։ Ամանտային քով ծունկի եկաւ, ակռաները դժուարութեամբ բացաւ ու անոր խմցուց ջրախառն ումպ մը։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տիկին Վարսենիկ Քէյիճեան, Տէր եւ Տիկին Նորայր Երամեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէյիճեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Աւետիսեան, Պ. Աղեքսանդր Երամեան, Պ. Պ. Ստեփան եւ Ժիրայր Քէյիճեան

Սիրուն եւ Սեւան ինչպէս նաեւ Մանուկ Բաղոսեան եւ Պօղոս Համբարթինեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՔԷՅԻՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. մէկին, Տօվիլ, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Օգոստ. 6, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը, Ռիւ տիւ Մենիլ, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Նորայր Երամեանի եւ ընտանիքին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սարգիսեան ընտանիքներուն իրենց մօր՝ Տիկին Լուսաբեր Սարգիսեանի մահուան առթիւ: Ողբացեալը սիրով տրամադրած էր իր հողը Մշակոյթի Տան շինութեան դիւրութիւններ ընծայելով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն Պ. Ճամուսեան 30 ֆր. կը նուիրէ:

Շավիլէն, Պ. Շմաւոն Պալեան 30 ֆր. կը նուիրէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Տիկին Արշալոյս Սարգիսեանէ իր սիրելի ընկերուհիին՝ Տիկին Քնար Փափազեանի յիշատակին:

×

Սամուէլ Համբարձումեան, Եղիա Յովակիմեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 10էն 10.30՝

ԿՈՉՈՒՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

Կը մասնակցին՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՏԱՆԻԷԼՈՒ ինչպէս նաեւ Մարսէյլի հայ քոյրերը, հայր Կոմիտաս (Սէն Շամոնէն), հայր Աթանաս (Առնուվիլ), հայր Յարութիւն (Սամուէլ Մուրատեան վարժարան):

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Զէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Զկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 29ի Սէն Մօրիսի դաշտահանդէսի վիճակահանութեան շահած թիւերն են— 350, 218, 913, 321, 238, 357

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ԿԱՐԵՒՈՐ

Արեւելեան Եւրոպայէն եկած եւ վերջերս Մարսէյլ հաստատուած անձ մը իրեն համար յարմար գործ կը փնտռէ: Լուրջ, գործունեայ, հաւատարիմ եւ տարիներու առեւտրական, հաշուապահական ու կազմակերպչական փորձառութիւն ունեցող: Պատրաստ է ստանձնել պատասխանատու պաշտօններ: Դիմել՝ ամէն առաւօտ ժամը 8.30էն 9.30 հետեւեալ հեռաձայնին՝ 69-98-06 (Մարսէյլ):

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 ֆր.ի դրոշմաթուղթ ու հին ու նոր հասցէն:

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հատագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ: Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 ֆր. Ֆրանսայի համար, 20 ֆր. արտասահմանի համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 260-30-20 et 260-67-34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19
Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան
395 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ ՍՏԱՑԱՆՔ

« Les quarante jours du Musa Dagh » գրքի ֆրանսերէն նոր հրատարակութիւնը շքեղ կազմով: Գին՝ 35 ֆրանք: Առաքման ծախքով ապահովագրեալ 40 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.— Հ. Բալուեան գրատունը՝

43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

ԴՊՐՈՑԱՍէՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տնօրէնուհիին Հասցէն.—
1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.
Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:
Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ — Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ — պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Նիմէ Թանգարանի սրահը:

×

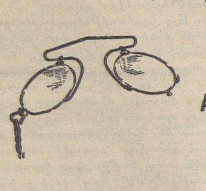
Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN
Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau Tél. : 43-56-23 26000 VALENCE

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի:

ՀԲԸՄ

ՋՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի այս եղանակին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան գրասենեակը՝ Լօզան, փակ կը մնայ այս տարի՝ Յուլիս 30էն Օգոստ. 26:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83. Rue d'Hauteville. Paris (10e)

ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
5
DIMANCHE
5 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 120 ֆր· Հատը	0,70 ֆր·
Արտասահման	Տար· 135 ֆր· Վեցամսեայ	65 ֆր·

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·781

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.781

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԻՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

———0———

Դ·— Ներկայացուած նիւթերը

Երկար պիտի ըլլար խօսիլ իրարմէ տարբեր այն բոլոր նիւթերու մասին, որոնք ներկայացուեցան համագումարի հայագիտական բաժնին («Քրիստոնեայ Արեւելք»):

Փորձե՛նք համառօտ գիծերով տալ գըլխաւոր մասերը:

Վաhէ Օշականի նիւթն էր «Զմիւռնիոյ հայ թարգմանիչները ԺԹ· դարուն»: Անցեալ դարուն Իզմիր կը գերազանցէր Պոլիսը՝ օտար գրականութեան հրաշակերտները հայերէնի թարգմանելով գանոնք մեր ազգին ճանչցնելու տեսակէտէն: Հոյլ մը մտաւորականներ, որոնք կը կոչուէին Ստեփան Ոսկան, Գրիգոր Չիլինկիրեան, Յարութիւն եւ Տիգրան Տէտէեան եղբայրներ, Մեսրոպ Նուպարեան, Մատթէոս Մամուրեան, Մ· Մսերեան, Ա· Հայկունի, Պալթազարեան եւայլն երախտաշատ աշխատանք են տարած 1843էն մինչեւ 1893 երկարող յիսուն տարիներու ընթացքին միջազգային գրականութեան կարեւոր գործերը թարգմանելով: Աշխարհաբարը շատ բան կը պարտի անոնց: Երբ Պոլսոյ մէջ գրաբարի եւ աշխարհաբարի կողմնակիցները բուռն պայքար կը մղէին իրարու դէմ, Իզմիրցիները գրեթէ կատարելութեան կը հասցնէին արդի հայերէնը:

Վ· Օշական պատրաստած էր ցանկը թարգմանուած 95 գրքերու, որոնք հրատարակուած են Իզմիրի մէջ: Հեղինակները ֆրանսացի են մեծ մասամբ, — Մոլիէր, Ալեքսանդր Տիւմա հայր եւ որդի, Վիկտոր Հիւկօ, Ժորժ Սան, Էօժէն Սիւ, Լամարթին, Ժիւլ Վէռն, եւայլն: Ցանկը լրիւ չէր անշուշտ, ինչպէս դիտել տուինք եւ ինչպէս ինք ալ խոստովանեցաւ: Կ'արժէ շարունակել պրպտումները այս ուղղութեամբ, երեւան հանելու համար մոռցուածները, ինչպէս Մոլիէրի «Փուրսոնեաք»ը:

Մոնփելիէի համալսարանի դասախօս երիտասարդ Ժէռար Տէտէեան, Իզմիրի Տէտէեաններու սերունդէն եւ Սորպոնի ծանօթ փրոֆեսէօր Շառլ Տէտէեանի որդին, որ ուսարտաճառ մը կը պատրաստէ Կիլիկեան թագաւորութեան մասին, մեզի խօսեցաւ այս վերջինի ծագումին շուրջ՝ ԺԱ· դարու կէսէն մինչեւ ԺԲ·ի սկիզբը: Մեծ Հայաստանէն դէպի հարաւ (Կիլիկիա) գաղթը սկսած է Ժ· դարու վերջերը, երբ (ծագումով հայ) մակեդոնական հարստութեան օրով ամրապնդուեցան բիւզանդա – արաբական սահման – ները, մանաւանդ երբ Թուրքերը գրաւեցին Փոքր Ասիան:

Վարդան Օզինեան եւ Տիկին Նատին Օզինեան ներկայացուցին ամփոփ ակնարկ մը սփիւռքի հայ համայնքներու աշխարհագրական բաժանումին մասին ԺԷ· եւ ԺԸ· դարերուն:

Պրոֆ· Նինա Գարսոյեանի նիւթն էր «Քրիստոնէական նուիրապետութեան դերը Բիւզանդիոնի եւ Սասանեաններու դիւանագիտական յարաբերութեանց մէջ»:

Փեշթայի համալսարանի դասախօս Պրոֆ· Էտմոնտ Շիւց, որ լաւ հայերէն կը խօսի, գերմաներէնով կարգ մը նկատողութիւններ ըրաւ արեւմտահայերէնի մասին, յիշեց անոր կապը Կիլիկեան Միջին հայերէնի հետ եւ հնչական տարբերութեանց քանի մը օրինակներ ցոյց տըւաւ սեւ տախտակի վրայ:

Դր· Ճոյ Փէննիպէքը (Օքսֆորտէն), որ նոր կը վերադառնար Հայաստանէն, խօսեցաւ «Կրօնական հարցեր Հայաստանի մէջ Ժ· դարուն» նիւթին շուրջ:

Հ· Պէռնար Ութթիէ (Աբբայարան Սէն Փիէր տը Սոլէմի, Սարթ սիւր-Սարթ), — որ 1973 Յուլիս 26 թուակիր գրաբար նամակով մը մեզի ղրկած է «Ութ ձայնից հայկական եկեղեցական երաժշտութեան» մասին իր հեղինակած եւ նոր տըպագրուած գիրքը, — խօսեցաւ «Եփրեմ Խուրիի վերագրուած հայերէն եւ վրացերէն ժողովածուներու» մասին::

Հ· Շառլ Ռընու հաղորդագրութիւն մը կարդաց Եփրեմ Մծբնացիի ասորերէն եւ հայերէն բնագրերու մասին Նիկոմեդիոյ շուրջ:

Տիկին Քորինա Նիկոլեսքու (Պուքրէշ) մոգական լապտերով ներկայացուց Մոլտավիոյ ԺԴ·-ԺԷ· դարերու հայկական խաչքարերը, ռումաներէն արձանագրութիւններով:

Պրոֆ· Արբակ Մխիթարեան (Պրիւսէլ), որ վերջերս Նոր Ջուղայի Ամենափրկչեան վանքի թանգարանը կարգի դնելու աշխատանքներուն էր մասնակցած, խօսեցաւ այդ վանքի թիւ 57 ձեռագրին մասին, որ Աւետարան մըն է՝ գրուած ԺԳ· դարուն Ռուբէն գրիչին կողմէ՝ Կոստանդինի համար: Զորս աւետարաններն ալ զարդարուած բազմաթիւ գեղեցիկ մանրանկարներով, զորս Պ· Մխիթարեան ցոյց տուաւ մոգական լապտերով, իւ – րաքանչիւրի մասին բացատրութիւննե – րով:

Տիկին Արշալոյս Խանտանեան, Յառաջի աշխատակիցը, ներկայացուց Ատրպատականի Մակուի շրջանի Ս· Թադէի վանքին զոյգ եկեղեցիները, մանրամասնութեանց նկարներով, զորս ցոյց տուաւ պաստառի վրայ:

Համագումարի վերջին օրուան՝ Յուլիս 21ի Շաբաթ առտուան նիստին խօսեցան Պրոֆ· Ֆր· Ֆէյտի եւ Տիգրան Գոյումճեան:

Պ· Ֆէյտիի նիւթն էր «Ալ դեւը եւ Ընկ·»: Ալը (կամ Ալք) ծանօթ է Հայերուն, Պարսիկներուն եւ Քիւրտերուն: Թուրքերէն Ալ պաստը բացատրութիւնը կը գործածուի, երբ «ալ» կոչուած չար սատանան — կնոջ կերպարանքով, — որ յղի կանանց արգանդին մէջ կ'ուտէ ծնելիք երախային միսը եւ կը խմէ արիւնը: Բազմավէպի 1973ի Բ· թիւին մէջ պրոֆեսէօրը հրատարակած է երկար գրութիւն մը՝ «Հայ ժողովրդական հաւատալիքները» խորագրով: Իր հաղորդագրութեան վերջաւորութեան, Պ· Ֆէյտի կը թելադրէր յօրինել «ալ»ի մօտաւոր մէկ պատկերը (ռոպօ)

Ներկաները զարմացան՝ երբ իրենց ցոյց տուինք մեր ձեռքին տակ գտնուած Հ· Ղ· Ալիշանի «Հին հաւատք Հայոց»ը, որուն 241րդ էջին վրայ տպուած էր «ալ»ի երեւակայական պատկերը: Այդ գրքին Ա· տիպը լոյս տեսած է 1838ին՝ Բազմավէպի մէջ մաս մաս հրատարակուելէ ետք երկրորդը՝ 1910ին:

Վերջին խօսողն էր Պրոֆ· Տիգրան Գույումճեան: Նիւթը՝ «Երզնկայի Հայկական Եղբայրութեան 1280ի օրինագիրքը», որուն հեղինակն է Յովհաննէս Երզնկացի: «Եղբայրութեան» հիմնադիրն է եղած հայ քահանայ մը:

Իւրաքանչիւր հաղորդագրութենէն վերջ հարցումներ կ'ուղղուէին խօսողին եւ կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի կ'ունենային: Նիստերուն նախագահները կը փոխուէին ըստ մասնագիտութեան:

Վերջացնելէ առաջ յիշենք նաեւ, որ իրանական բաժնին մէջ Յուլիս 19ի նիստը յատկացուած էր Քիւրտերուն: Հաղորդագրութիւններ ներկայացուցին Գաղտաւի համալսարանի դասախօսներէն Իհսան Ֆուատ, բանաստեղծ Ապտիւր – րահման Հաճճար, Նուրի Արիֆ Մուհամմէտ (Սիւլէյմանիէ), Շէրիֆ Վանլը (Ժընեւ), Քամալ Մազհար Ահմէտ՝ անդամ «Քրտական Ակադեմիա»յի: Այդ առթիւ խօսուեցաւ նաեւ Խորհ· Հայաստանի Քիւրտերուն բարւոք կացութեան, քրտական մշակոյթին մասին Հայաստանի մէջ կատարուած ուսումնասիրութեանց եւ քիւրտ մտաւորականներուն ընծայուած դիւրութեանց մասին:

Յայտնեցինք իրենց, որ Հայերը միշտ հետաքրքրուած են Քիւրտերով: Երկու ազգերու յարաբերութեանց մասին գրքեր հրատարակուած են, — Յ· Շահպազեան Պոլիս՝ 1911ին, Կարօ Սասունի «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, Արշակ Սաֆրաստեան՝ անգլերէն՝ Քիւրտերու պատմու – թիւնը, Պրոֆ· Հասրաթեան Հայաստանի մէջ կը գրագէ քրտական մշակոյթով եւն·:

Նիստէն վերջ յայտարարեցին, որ կազմուած է Քրտական ուսումնասիրութեան Կաճառ մը, որուն նախագահ նըշանակուած է Հ· Թոմա Պուա, փոխնախագահներ՝ Մաքենզի (Անգլիա) եւ Ժիլպէր Լազար (պարսկերէնի դասախօս, Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու Վարժարանին):

Յաջորդ Արեւելագիտական համագու – մարը տեղի պիտի ունենայ հինգ տարի վերջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՏԵՐԵՒՆԵՐԸ Կ'ԸՍԷԻՆ...

Ոսկի շաղով օծեցիր
կապոյտ ծաղիկն ակերուն,
լիճերու պորտը սարսռուն:
ու գետակներն ափնածիր:
Արե՛ւ, մե՛զ ալ ոսկեզօծէ արե՛ւ, մե՛զ ալ,
ա՛հ, մե՛զ ալ···

Ոսկի թոյրեր սրսկեցիր
բըլուրներու կողն ի վար·
փայփայեցիր հողմավար
դաշտերուն վարսէր ցանցիր:
Արե՛ւ, մե՛զ ալ գգուէ մօտէն, արե՛ւ,
մեզ՛ ալ, ա՛հ, մե՛զ ալ···

Ոսկի մատիկդ հըպեցիր,
եւ համբոյրիդ դըրիր բոց,
իրիկուան մէջ այս հեշտին,
մարիներուն, ու մարդոց
աղջիկներուն՝ կաթնածիր
ու վարդ մըշուշ նակատին:
Արե՛ւ, մե՛զ ալ ողջագուրէ, արե՛ւ, մե՛զ
ալ, ա՛հ, մե՛զ ալ···

Ոսկի կեա՛նքը մեզ տուիր·
եւ առանցքը դուն եղար
մեր աւիշին հոծ տենչին·
տակաւին մի՛ բաժնըւիր
եւ հնչեցուր ոսկելար
անհուն քընարդ՝ հե՛ղ մըն ալ·
ուզէ քիչ մը յամենալ,
համբուրե՛լ մեզ վերըստին:
Ու չըծագած դեռ չնչին,
բայց անզօրով ու ցրտին
Լոյսն անհունէն մոլորած
լուսաւորին առաջին
կենսաւէտէ մեզ ամէնս ալ, արե՛ւ,
ամէ՛նս, ամէ՛նս ալ···

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿԱՐԻՈՍ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

———0———

Կիպրոսի մէջ մթնոլորտը միշտ ծանր է եւ Զօր· Ղրիվասի սպառնալիքէն ետք, Մակարիոս Արք· յայտարարած է թէ շանթաժին տեղի պիտի չտայ: «Տրամադիր չեմ ոչ ընդունելու ոչ ալ վիճելու Ղրիվասի պայմանները», շեշտած է կըղզիին նախագահը, որ վճռած է դէմ դնել Ղրիվասի ճնշումներուն: «Եթէ ընդունէի զիջիլ շանթաժին, անկէ պիտի ծնէր անիշխանութեան մթնոլորտ մը եւ ջէօնկլի օրէնքը պիտի պարտադրուէր»:

Նախագահ Մակարիոս «խենթ» որակած է Ղրիվասը որ «կը փորձէ նոյնացնել իր կեանքին վերջաւորութիւնը Կիպրոսի ազէտին հետ» եւ կ'ամբաստանէ նաեւ Էօքայի պետը, որ ոճրային մեթոտներ կը գործածէ: Նոյնիսկ Մակարիոսը սպաննելու ծրագիրներ կան Ղրիվասի կողմէ պատրաստուած, կը պնդէ Մակարիոս Արք·:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՆ կղզիին մէջ քանի մը վայրկեանի ընթացքին հրոյ ճարակ դարձած է զբօսախաղներու անգլիական կեդրոն մը: Աւելի քան 50 մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Կղզին կը գտնուի Անգլիոյ եւ Իրլանտայի միջեւ: Կը կարծուի թէ ոճրային արարքի մը արդիւնք է:

ԳԱՀԻՐԷԻ Ալ Ահրամը կը հաղորդէ թէ Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցու – թեան ընդհ· քարտուղարը՝ Ֆ· Միթերան Եգիպտոս պիտի այցելէ Յունուարին ընդունած ըլլալով թերթին խմբագրապե – տին՝ Հէյքալի հրաւէրը: Հէյքալի համար Միթերան Փոմփիտուի «մրցակիցն» է:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԼԻԿԱՅԻ պարագլուխը Ալէն Կրիվլին, ազատ արձակուելէն քիչ ետք մամուլի ասուլիս մը տուաւ եւ «դէպքը» (լ'Էվէնըման) որակեց իր առժամեայ ազատ արձակումը: Յայտնեց նաեւ թէ միտք չունի գաղտնաբար վե – րակազմելու Համայնավար Լիկան եւ «ազատութեանց թիւ մէկ թշնամին» որա – կեց Ներքին նախարար Մարսըլէնը, որ «հալածանքի մղձաւանջն ունի»: Ներքին նախարարը պատասխանեց Լիւքսէն – պուրկի կայանէն եւ ըսաւ թէ «ժողո – վրդավարութեան եւ ազատութեան դաս չունի առնելիք պարոն 1 %էն» (կ'ակնարկէ Կրիվլինի ստացած ձայներու համե – մատութեան երբ թեկնածու էր):

ՑԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ «Եհովայի Վկաներ» Քոլոմպի մարզադաշտը հաւաքուած են: Ասոնցմէ 3000ը մկրտուեցան ալ ջուրը մտնելով: Այս հաւաքոյթը «միջազգային ժողովն» է կազմակերպութեան:

Մեր Այցելուները

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Սուրէն Վրդ· Գաթարոյեան, հոգեւոր հովիւ Մոնթրէալի Կիլիկեան թեմի, որ Անթիլիաս կը վերադառնար:

×

Ընկ· Յակոբ Պալեան, Պէյրութէն, որ եկած է դասախօսութիւններու շարք մը տալու Նոր Սերունդի բանակումին:

ԴԻՄԱՔԱՆԴԱԿՆԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԾՈՆԻ

———o———

Լրացաւ մահուան հարիւրամեակը՝ ո՛չ միայն իտալական, այլեւ եւրոպական գրականութեան մէջ ծանրութիւն ունեցող գրողի մը, — Ալեքսանդր Մանծոնիի: Իր մէջ ներդաշնակօրէն համադրուած էին գրականութեան եւ արուեստի, գիտութեան եւ հաւատքի տարրերը: Իր պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան տարիները ապրած էր Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ, երբ յեղափոխութեան յաջորդած էր կայսրութիւնը: Յեղափոխական գրողները — պահ մը — աղդած էին իր վրայ, եւ կայսերական շառաչները՝ շլացուցած: Բայց շուտով թօթափած էր յիշեալ գրողներուն «լաւատե-սութիւն»ը, իմացած էր — նոյնպէս շուտով — շառաչներուն անցաւորութիւնը: Իր հոգին հետզհետէ կը հակէր դէպի խորունկ եւ սփոփարար ճշմարտութիւնները: Անդրադարձած էր թէ մարդը, բանաւոր այս էակը, չէր մատչած տակաւին իր կատարելութեան: Մարդերու պատմութիւնը՝ ողբերգութիւն մըն էր ամբողջապէս: Մարդկութեան անցեալը տրտմութիւն կը պատճառէր իրեն, ապագան՝ անձկութիւն:

Դէպի խորունկ եւ սփոփարար ճշմարտութիւնները իր հակումին մէջ Ալեքսանդր Մանծոնի առաջնորդ ունեցաւ հոգեւոր խորհողներն ու ատենախօսները Ֆրանսայի, — Մասիյոն, Պօսիւէ, Փասքալ, Պուրտալու:

Մանծոնի իմացաւ՝ թէ Քրիստոնէութիւնը ճշմարիտ կրօնքն էր: Դարձաւ հաւատաւոր՝ մտքին ուժով, սրտին զգացումով, եւ, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է Աստուածային շնորհով: Բախտաւոր եղաւ՝ ունենալով իր կողքին՝ կեանքի ընկերուհի մը, որ կատարելապէս ըմբռնեց զինք եւ դիւրացուց իր վերելքը դէպի գերագոյն ճշմարտութիւնը:

Թաքուն պատմութիւն մըն է, կարծես, Ալեքսանդր Մանծոնիի կեանքը, զոր գըրած է Նախախնամութեան ձեռքը, եւ զայն դրոշմած խղճմտանքին մէջ մարդու մը, որ ատակ էր ոտքի կանգնելու եւ հետզհետէ քալելու՝ ժխտումի եւ վարանումի աշխարհէ մը, դէպի Աստուծոյ որդիներուն խաղաղութիւնը, ինչպէս կը վկայեն ժամանակակիցները:

Իր «Սրբազան Երգեր»ը մէկ օրէն միւսը յօրինուած երգեր չեն, այլ պտուղներն են երկարատեւ խորհրդածութիւններու եւ մտածումներու, պտուղներ՝ որոնք հասունցած են վերստին գտնուած հաւատքին ուրախութեան մէջ:

«Ալեքսանդր Մանծոնիի վերադարձը՝ դէպի Քրիստոնէութիւն», կը գրէ Յովհաննէս Ֆալլանի, «տկարութիւն մը չէ երբեք, չէ՛ վերադարձ մը միամիտ դէպի մանկութեան յիշատակները, ինքն իր վըրայ երկիւղաւոր հակում մը չէ՛, կեանքի յանձնառութիւններուն դիմաց: Դարձի եկողներուն վրայ կը շողայ լոյսը շնորհքի, ո՛ւրկէ որ ալ գան անոնք»:

Բարոյականի հիմքը փնտռեց Մանծոնի եւ այդ հիմքին համընթաց գտաւ Յայտնութիւնը: Գրողը դարձաւ ջատագով Քրիստոնէութեան, կամաւորապէս ընթանալով դիալեկտիկ ուղիներէն: Իր հաւատքին ճշմարտութիւնը փաստեց հերքելով Սիսմոնտիի սխալները: Զինքը մօտէն ճանչցող քահանան վկայեց՝ թէ յանձին Մանծոնիի կը յատնուէր կարծես Պօղոս Առաքեալի աշակերտ մը, յետադայ տասնեւութ դարերու հմտութեամբ ճոխացած: Առաջին դարերու քրիստոնեան էր կարծես, որ կը շնչէր ներկայ ժամանակներու մէջ:

Նոր օրերու քննադատ մը կը կարծէ թէ «հրաշալի դէպք մը գերզգայուն դարձուցած էր Ալեքսանդր Մանծոնիի ջղային դրութիւնը, եւ զայն մղած՝ ստեղծագործութեան. նուիրակա՛ն հիւանդութիւն մը, որ յայտնաբերեց վիրաւոր հոգիին խռովքը»: «Դարձին յաջորդող ժամանակաշրջանին մէջ», հեղինակով կը պատասխանէ Ֆալլանի, ջղային բոլոր հիւանդութիւնները կը յայտնուէին. ուշադրութիւն ըրէ՛ք բոլո՛րը. գերջղայնութիւն, տուայտանք, մղձաւանջ, ջղասպառութիւն, մտասեւեռում, խռովք, բանդագուշանք, ահազդացութիւն, եւայլն, եւայլն, եւայլն»:

Մարդիկ այսպէս ուզած են տեսնել, դեռ կ'ուզեն տեսնել հանճարը. խենթութեան պէս բան մը: Ո՛չ Տանդէ, ո՛չ Շէյքսփիր զերծ մնացած են վերագրումէն: Եւ սա՝ ըստ տեսութեան՝ նո՛ր գիտութեան. — փիլիսոփանամի՛ք, փիլիսոփենեթի՛ք, փիլիսոփամաթի՛ք. գիտութիւն, որ ընդփոյթ դարմանատո՛ւն (խենթանո՛ց) կ'առաջնորդէ հիւանդը:

Հէք Մանծոնի, նոր (եւ հին գիտութիւնը չի տեսներ գերբնական շնորհը՝ որ կը լուսապսակէ Աստուածապաշտ գրողը: Հանճարը, այո, զարտուղի ուժն է, վերին օրէնքով՝ տարերային ուժ մը, որ իմաստութեամբ համակուած է:

Ի՞նչպէս կարելի է երեւակայել «անհաւասարակշիռ» Մանծոնի մը, իր նկարագրած կամ ստեղծած հաւասարակշիռ դէմքերով:

Կարդացէք Ալեքսանդր Մանծոնիի ըսքանչելի վէպը, «Նշանածները»: Կարդացէք իր նոյնքան սքանչելի «Սրբազան Երգեր»ը: Պիտի համոզուիք թէ անոնց հեղինակը՝ կատարելապէս հաւասարակշիռ, լոյսին մէջ թաթաւուն հեղինակ մըն է, ի հեճուկս բոլոր վերագրումներուն, մեծ մասով անճիշդ եւ դիտումնաւոր:

ԿՈՐԻՒՆ

«Մասիս»

ԴՐՈՇՄԱՍԻՐԱԿԱՆ

———o———

Տարիներէ ի վեր «Սեթմնոցան» դրոշմը զադրած է գործածուելէ: Ամէն տեղի թղթատարական նախարարութիւնները իրենց երկիրներու փառքը ներկայացնող գեղեցիկ դրոշմներ կը հրատարակեն, գեղարուեստական նկարներ համբաւաւոր նկարիչներէ, գեղատեսիլ դաշտեր եւ հովիտներ, գետեր եւ լիճեր, բարձր լեռներ, մեծակառոյց շէնքեր եւայլն: Այս փոփոխականոտ փոքրիկ դրոշմները աշխարհի շրջանը կ'ընեն, յետոյ դրոշմասէրներու կողմէ կը գետեղուին հաւաքածոներու մէջ, կ'ազդուին այդ գեղեցկութիւններէն եւ կը փափաքին վայելել արձակուրդի ատեն իրենց տեղւոյն վրայ:

Բայց ինչո՞ւ համար արաբական փոքր երկիրները՝ Քաթար, Օման, Տուպայի, Սարըժա, Ապուտապի, Ֆուժէրի, Ռապալ Քայմա եւ ուրիշներ կը տպագրեն դրոշմներ՝ որոնք կը ներկայացնեն օտար երկիրներու համբաւաւոր նկարները, քաղաքական եւ դիւանագիտական մեծ մարդոց նկարները նմանապէս: Այս երկիրները պէտք չունին այս անիմաստ արարքին դիմելու իրենց թղթատարական պիւտճէն հարստացնելու, քանի որ հարուստ երկիրներ են: Պատճառը շատ պարզ կը թուի ըլլալ:

Քանի մը անխիղճ եւ շահամոլ դրոշմի վաճառականներ կը միանան եւ կերպով մը արտօնագիր մը ձեռք կը ձգեն անվարձ պաշտօնեաներէն՝ տպելու այդ դրոշմները, յետոյ կառավարութիւնը կը ստանայ իրեն յատկացուած բաժինը, իսկ մնացած միլիոնաւոր դրոշմները կ'ողողեն հրապարակը:

Ամէն մէկ շարք կը բաղկանայ 5–7 տեսակ դրոշմներէ, «հացին վրայ կարագ քսելու» պէս, կ'օգտուին Քենետիի, Չըրչիլի, Տը Կոլի մահերէն, անոնք դրոշմներուն վրայ կը ներկայացուին զանազան դիրքերով, երբեմն ծիծաղելի ըլլալու աստիճան: Կը ծախեն մեծաքանակ 30–40 հատ շարքը եւ ահա կը սկսին սկսնակ եւ անվարժ պատանիներուն որսը, թերթերու միջոցաւ նուէրներ կը խոստանան բոլոր անոնց որ հասցէներ կը հայթայթեն իրենց, առանց որոշ ապսպրանքի կը ղրկեն այդ հասցէներուն եօթը շարքնոց դրոշմներ 2–2·50 Ֆր., 30 տեսակ դրոշմներ 15 Ֆր., եւայլն. շատեր վար կը դնեն փոխարէնը վճարելով, մաս մըն ալ ետ կը վերադարձնեն:

Մէկդի դնենք այդ վաճառողներուն անախորժ արարքը:

Այն պատանիները որ խաբուած են այդ շլացնող նկարներէն եւ անոնցմով հաւաքածոյ մը կազմած՝ օր մը ցոյց պիտի տան դրոշմավաճառի մը. պատասխանը՝ Տղաս, ասոնք նկարներ են եւ իսկական դրոշմներու կարգէն հեռու կը մնան, շըռնելու համար անարժէք:

Այսպէս, հաղուար պատաններ շեղած են իսկական դրոշմասէրի ուղիէն:

Դասական դրոշմները, ըլլայ առանց ակռաներու (non dentelé) կամ ակռաներով, միշտ կը փնտռուին մանաւանդ երբ լայն լուսանցքներ ունենան, անոնց արժէքը միշտ կը բարձրանայ: Ժամանակակից «վեթերան» դրոշմներն ալ կը փնտռուին, արդէն արժէքաւորներու զաւին կը պատկանին:

Տարիներ առաջ Լիբանանի թղթատարական բարձր պաշտօնեաներէն մէկուն ալ նման առաջարկներ եղած էին, բայց խղճամիտ պաշտօնեան յանձնած էր զանոնք ոստիկանութեան, դատապարտուած չորս ամսուան բանտարկութեան:

ՀՐ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

———o———

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Կիրակի Յուլիս 29: Միջերկրականեան կլիմայի տաք սովորական Կիրակի մը՝ կապոյտ երկինք, պայծառ արեւ, խորունկ ու լայն հորիզոն, թեթեւ հով մը եւ հազիւ մերթ ընդ մերթ երկչոտ քանի մը սպիտակ ամպեր որոնք կը սահին երկնքի բարձրութեան մէջ, յիշեցնելու համար կարծես, որ Վարդավառ է, որ կուգան հեռուէն, որ հոն Արեւելքի լեռներու ստորոտը պարպած են իրենց ջուրը ի պատիւ այն ջրհեղեղին որ Նոյեան տապանը տարաւ մինչեւ Արարատ:

Բայց ո՛չ Վարդավառը, ո՛չ ալ անոր կապուած գեղեցիկ աւանդութիւններն են որ Յուլիս 29ի այս գեղեցիկ Կիրակին պիտի վերածէին բացառիկ Կիրակիի մը:

Արդարեւ, Կիրակի Յուլիս 29, օրն է հերոսներուն, օրն էյՖանասարի արշաւանքի ոգեկոչման, օրն է Վալապրի աւանդական դաշտահանդէսին:

Բացառիկ՝ որովհետեւ աննախընթաց բազմութիւն մը, քանի մը հազար, մէկ ամսուան երախայէն մինչեւ իննիսունամեայ ալեհեր ծերունին, ընտանիքներ իրենց բոլոր անդամներով՝ երիտասարդ թէ երէց, «արշաւած» ու «վրան» հաստատած Վալապրի հսկայ դաշտին ամբողջ տարածութեան վրայ, վեհագդեցիկ կաղնիներու եւ մշտադալար նոճիներու հովանիին տակ:

Բացառիկ՝ որովհետեւ Վալապրի դաշտը այլեւս ժամադրավայր մըն է ոչ միայն Մարսէյլի Հայութեան համար, այլեւ մօտակայ քաղաքներէն մինչեւ դէպի Ավինեոնի, Վալանսի, Կրընոպլի, Վիէնի, Լիոնի ու նաեւ Փարիզի Հայերուն համար: Այո, հիւսիսէն դէպի հա-

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱՐԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Օր մը, թերթերը իտալացի վաճառականի մը սպանութեան լուրը տուին. ոճրագործը, նոյնպէս իտալացի, կառախումբին մէջ կրակած էր վար ցատքելով: Բայց ոտքը կոտրած էր, եւ բռնուած:

Հարցաքննութեան ատեն երեւան եկած էր որ ոճրագործը իր զոհը չէր ճանչնար եւ զայն շփոթած էր մատնանշուած անձի մը հետ: Այդ անձը ընկ. Միքայէլ Վարանդեանն էր, որուն շատ կը նմանի եղեր զոհ գացող վաճառականը: Քննութիւնները խորացնելով, ոստիկանութիւնը գտած էր որ ոճրագործը կապեր ունէր Թօփալ Իսմայիլ Հաքքը փաշային հետ: Սակայն չեմ յիշեր ինչպէս խնդիրը շուտով փակուեցաւ:

Թուրքերը պարտէզ մտնելէ վերջ, ինծի շատ գործ չէր մնար. տեղը սորված էի եւ նախընտրելի էր դիչերանց հետապնդումը շարունակել: Գացի միացայ ընկերոջս. ահռելի յոգնած էի. Մ. եւս յոգնած էր, բայց ճիգ կ'ընէր ծածկելու իր յոգնութիւնը եւ դերմարդու — սփըրմէն — հովեր մը առած էր: Գացինք էմմիսարիա լճեզրը, հանգստանալու եւ ճաշելու համար: Սքանչելի տեսարաններով եւ բնական գեղեցկութիւններով վայր մըն էր Ալպանօն: Փառաւորապէս ճաշած եւ հանգստացած էինք ու սիկարէթ մը վառելու վրայ էի, երբ Մ. անակնկալօրէն հարցում մը տուաւ.—

— Գացեր եւ իմ մասիս բողոքեր ես Վարանդեանին. այնպէս չէ՞...

Նախ շուզեցի վիճաբանութեան բռնուիլ եւ խուսափողական խօսքերով փորձեցի նիւթը փոխել:

Բայց որոշ էր որ Մ. կռուելու տրամադրութեան մէջ էր: Տեսնելով որ անկարելի է հանդարտեցնել զինք, ամբողջ մտածումս ըսի իրեն եւ վիճաբանութիւնը ռումբի մը պէս պայթեցաւ:

Մ. անխրատուած մէկու մը դժգոհանքները կ'արտայայտէր եւ կը ջանար խնդրին տալ այնպիսի դարձուածք մը, իբրեւ թէ ես ընկերականութեան դէմ գործած ըլլայի, զանգատելով մեր ղեկավարութեան: Շտկուեցայ աթոռիս վրայ եւ պաղարիւն այլ վճռական ըսի.

— Քեզ չեմ մեղադրեր, Մ., տարիքդ տեղ մը հասած է ուր այլեւս չես կրնար գործօն մասնակցութիւն բերել գործին: Եթէ հինգ կամ վեց հոգի ըլլայինք, խնդիրը կը փոխուէր: Հաւանաբար կրնայիր ղեկավարել գործը եւ մինչեւ այսօր շատերը մաքրուած կ'ըլլային: Այս ձեւով բան մը չենք կրնար ընել: Ջուր տեղ կը ծախսենք Կազմակերպութեան դրամները: Դուն ժամանակդ կ'անցընես թանգարաններն ու հնութեան վայրերը, վրաս ձգելով հետապնդումի դժուար գործը: Այո՛, բողոքած եմ Վարանդեանին եւ պիտի բողոքեմ նաեւ Պոլիս: Անկարելի է որ այլեւս քեզի հետ ուրիշ գործի երթամ. Հռոմի ձեռնարկը եթէ յաջողցնենք, մեր վերջին գործակցութիւնը պիտի ըլլայ. չեմ ուզեր որ ասոր համար վշտանաս ինծի: Գիտցիր նաեւ, թէ երբեք պիտի պիտի չմոռնամ այն եղբայրական գուրգուրանքը որ ցոյց տուիր ինծի հանդէպ Պոլսոյ մէջ փախստական շրջանիս: Անձնական վերաբերումիդ համար միշտ լաւ յիշատակ պիտի պահեմ քեզմէ. բայց մեզի վստահուած այս պատժական լուրջ եւ վտանգաւոր գործին մէջ այլեւս չենք կրնար գործակցիլ. փորձով համոզուեցայ:

Զարմանալի բան մը պատահեցաւ. դիւրագրգիռ Մ. որ սովորաբար նախայարձակ էր, բնաւ չպատասխանեց այս անգամ. ուրիշ տարօրինակ պարագայ. ինք որ ծխող չէր, ուժգին սիկարէթներ կը քաշէր, մէկը միւսին ետեւէն: Մեր միջեւ տիրեց երկարատեւ լռութիւն մը. ամբողջ ըսելիքս ըսած էի եւ նոր բան մը չունէի: Իսկ Մ. անսովոր լրջութիւն մը կը պահէր: Այդ պահուն կը դիտէի լիճին փոքրիկ ալիքները, որոնք չարաճճի կատուներու պէս կուգային շփուիլ եզերքին եւ կը հեռանային:

Յանկարծ Մ. լռութիւնը խզեց եւ ինծի համար բոլորովին անսպասելի հարցում մը ուղղեց, քունէն ընդոստ արթնցող մէկու մը պէս:

— Աստծանակդ կը մաքրե՞ս երբեմն...

— Այո, գրեթէ ամէն օր, եղաւ անմիջական պատասխանս:

Մ. պահ մը լռեց դարձեալ ու յետոյ շարունակեց.

— Երբեմն պէտք է փորձենք փամփուշտները. գիտե՞ս հոս հանդարտ եւ շատ յարմար վայր մըն է. երթանք փորձ մը ընենք:

(77 – շար.)

բաւ իջնող շատ մը հայ ընտանիքներ բաւ ... Կ'ուխտագնացութեան նման, կ'անցնին Վաւարդի ...

ուխտագնացութեան նման, կ'անցնին Վայոց լայքէն եւ ապա կը շարունակեն իրենց արձակուրդի ճանապարհը:

Բացառիկ՝ որովհետեւ ցնծութիւնը ընդհանուր է, ամէն ոք իր տարիքի եւ նախընտրութիւններու համեմատ ունի իր հաճոյքի բաժինը:

Բացառիկ՝ որովհետեւ խանդավառու – թիւնը, եռուզեռը, շարժումը, կեանքը առաւօտեան առաջին ժամերէն մինչեւ մութ գիշեր կը շարունակուին նոյն թափով, նոյն ոգեւորութեամբ, նոյն ջեր – մութեամբ:

×

Դժուար է տալ նման օրուան մը նկարագրութիւնը մանրամասն կերպով: Ըսենք որ պաշտօնական յայտագիրը կատարուեցաւ պատուոյ նախագահութեամբ Կարտանի քաղաքապետ Պ. Լիճօթոյի, որ իր համակրութիւնը յայտնելէ յետոյ նուիրեց կազմակերպիչ մարմնին, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Կար – տան քաղաքի պատուոյ մետալը եւ Կարտան քաղաքի պատմութիւնը վերծանող արժէքաւոր գիրք մը:

Բանախօսը Կ. Փոլատեան ընդգծեց օրուան իմաստը, վեր առնելով հերոսներու նուիրական ոգին, որոնք իրենց արեամբ ոռոգեցին մեր հայրենի պատմական լեռներն ու հովիտները յանուն ազգային իտէալներու, յանուն ինքնապաշտպանու – թեան, յանուն ազատ ու անկախ հայրենիքի: Բանախօսը տուաւ Խանասորի արշաւանքի սեղմ պատմականը շեշտը դնելով որ Դաշնակցութիւնը կազմակերպեց պատժական այս արշաւանքը, վրէժը լուծելու համար 800 երիտասարդներու, մեծ մասամբ Արմենականներ եւ Հնչակեան – ներ, որոնք զոհ գացին դաւադիր Թըշ – նամիի գնդակներուն: Դաշնակցութեան համար կենսականը եղաւ իր ժողովուրդի բոլոր զանգուածներու, իր միացեալ հայրենիքի պաշտպանումը: Այս օրինակով է որ կուսակցութիւնները պէտք է ծառայեն իրենց ազգին: Կ. Փոլատեան ըսաւ. «Մայիս 28ի Ազատութիւնն ու Անկախութիւնը մեզի նուէր մը չեղաւ, այլ բոլոր անձնուրաց, քաջարի, անանուն եւ անուանի հերոսներու, հաւատացեալ զին – ուորներու բազուկով, քաջութեամբ եւ նուիրումով արձանագրուեցաւ մեր ժա – մանակակից պատմութեան մէջ: Ուրանալ այդ, կը նշանակէ անարգել մեր հերոսները, մեր նահատակները եւ դաւաճանել իր ազգին»:

Խոր ապրումով արտասանեցին Պր. Հայկ Ֆրէնկեան (Մ. Վարանդեանի՝ Հերոսները) եւ Ղեւոնդ Թորոսեան (Անդրանիկի նուիրուած կտոր մը): Մեներգեց Տիկին Մ. Կարապետեան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի կեդրոնական Ֆրանսայի պարախումբը ճոխ յայտագրով մը հրամցուց հայկա – կան պարերու գեղեցիկ փունջ մը, որ կը հանէր իրապէս որոշ գեղարուեստական նախաձեռնելի ստանձնի մը: Գովելի է այդ երիտասարդ – երիտասարդուհիներու նուիրումի ոգին:

Շնորհաւորութիւններու արժանի են նաեւ, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երիտասարդները, որոնք կա – տարեալ պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ սա – տարեցին սոյն ձեռնարկի յաջողութեան:

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ տեղ գտան եւրոպական պարերը՝ նուագա – խումբի մը առաջնորդութեամբ:

×

Ի տես այս բացառիկ օրուան պատկերին, ամէն հայ անհատ կրնայ միայն ու միայն ոգեւորուիլ, սակայն անհրաժեշտ է նաեւ որ մեր տարեկան միւս ձեռ – նարկները եւս գտնեն նոյն յաջողութիւ – նը: Շարունակենք մեր ազգային պայ – քարը գիտակցութեամբ. պիտի գայ օրը, որ մենք, մեր սեփական եւ ինքնիշխան հայրենիքի մէջ, ամբողջական Հայու – թեամբ, պիտի վերականգնեցնենք մեր գեղեցիկ սովորութիւնները, պիտի ար – ձակենք Վարդավառի աղաւնիները որոնք պիտի աւետեն Հայութեան եւ Հայաս – տանի յաւերժութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ <-> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի ախո – յենութեան մեծագոյն մրցանակէն զատ, խումբերը կը մրցին նաեւ ուրիշ մրցա – նակներու համար, որոնք կը տրուին մամուլի օրկաններու եւ այլ կազմակերպութիւններու կողմէ:

«Արարատ», ինչ որ երբեք չէր պատահած, այս տարի կը պայքարի այդ մեծ մրցանակին համար: Կը մրցի նաեւ ձեռք ձգելու չորս մը ուրիշ մարզական առաջնութիւններ, որոնց համար պայքարը նոյնքան ուժեղ է կանանչ դաշտերուն վրայ:

Ա) Գոլերու Ցեհով մրցանակը կը տրուի այն խումբին որ ախոյենութեան մէջ ամէնէն շատ գնդակ կը խրէ մրցակիցին դարպասը: Այդ մրցանակը առաջին անգամ շահած է Մոսկուայի Սպարտակը 1958ին, այդ խումբը երկու անգամ եւս տիրացած է անոր, իսկ Կիեւը չորս անգամ:

Այս մրցաշրջանին «Արարատ»ը լուրջ յաւակնութիւնը ունի այդ մրցանակին տիրանալու, վասնզի արդէն 32 անգամ գրաւած է հակառակորդին բերդը:

Բ) Ցարձակողական հիւրի մրցանակը կը տրուի այն խումբին, որ ամէնէն շատ միաւոր կը շահի հիւրընկալող դաշտէն: Անցեալ տարի այդ բաժակը «Արարատ»ին շնորհուեցաւ իր շահած 16 կէտերով: Այս տարի, Երեւանցիները որ «Արձակող հիւր» անունը կը կրեն, կը ձգտին այդ մրցանակը պահելու: Ունին արդէն 9 միաւոր եւ տակաւին շատ հնարաւորու – թիւններ:

Գ) Մեծ արդիւնքով յաղթանակներու մրցանակը հիմնուած է 1961ին: Անցեալ տարի շահողն է Զարեան հինգ մեծ յաղթանակով: Իսկ Արարատը հինգ յաղթանակ ունի արդէն եւ բնականաբար նոր յաղթանակներու հնարաւորութիւն:

Դ) Գնդակներու լաւագոյն տարբերութեան մրցանակը կ'երթայ այն խումբին, որ ամէնէն շատ կէտ կը նշանակէ եւ նուազագոյն կէտ կ'ընդունի: Այստեղ ալ «Արարատ»ը լաւ դիրքի վրայ է 32–12 կէտով:

Ե) Լաւագոյն ռմբարկուի մրցանակը կը տրուի այն մարզիկին, որ ամէնէն շատ կէտ կ'արձանագրէ: Այդ կոչումին կը ձգտի տիրանալ Արկատի Անդրէասեան: 1962ին, Եդուարդ Մարգարով արժանա – ցած է այդ մրցանակին, երբ կը խաղար Պաքուի խումբէն:

Վերոյիշեալ մրցանակներէն զատ մըրցանակներ կան, որ կը տրուին լաւագոյն բերդապահին, խաղացողին, ինչպէս նաեւ մրցանակ այն խումբին, որ լաւագոյն կեցուածք կը յայտնաբերէ դաշտին վրայ:

Այս տարի, Արարատէն յաւակնու – թիւններ կան այդ մրցանակներուն տիրանալու:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Յուլիս 30–31)

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Այս տարի Հայաստանի զբօսաշրջիկութեան եւ զբօսապտոյտներու Խորհուրդը կը սպասէ մէկ միլիոն 700 հազար զբօսաշրջիկի:

Հայաստանի աշխատաւորներէն շատեր ալ իրենց հանգիստը կ'անցընեն Սեւ ծովի ափին երբեմն ալ մինչեւ Ռումանիա կամ Պուլկարիա: «Հայաստան» կառախումբը երկրի 12 Հանրապետութիւններու քաղաքները կ'առաջնորդէ հազարաւոր մարդիկ:

Հայաստանի մէջ ամէն տարի իրենց ամառնային հանգիստը կ'անցընեն Խորհ. Միութեան հարիւրաւոր քաղաքներու բնակիչները, որոնք այս առթիւ կը ծանօթանան Հայաստանի տեսարժան վայրերուն:

Զբօսաշրջիկութեան Խորհուրդը կ'ընդունի նաեւ արտասահմանէն հիւրեր, ինչպէս՝ Պելժիայէն, Հոլանտայէն, Նորվեկիայէն, Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն:

×

ՈՒԿՐԱՆԱՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ուկրանացի մեծ բանաստեղծներ Պաւլօ Տիչինայի եւ Մաքսիմ Ռիլսկիի 33 յօդուածներն ու նամակները, որոնք Հայաստանի եւ հայ մշակոյթին կը վերաբերին, առաջին անգամ ըլլալով հայերէն լոյս տեսած են՝ Երեւան, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչականին:

20ական թուականներուն, ուկրանացի բանաստեղծը՝ Պաւլօ Տիչինա հայերէնի կը սորվի եւ այդ թուականէն իր անունը կը կապուի Հայաստանի եւ հայ մշակոյթին: Ծանօթանալէ ետք հայկ. բանաս – տեղծութեան ռուսական թարգմանու – թիւններէն Տիչինա կ'ուզէ բնագրին լեզուով կարդալ հայ բանաստեղծները եւ երբ կը տիրանայ հայերէնի, կը սկսի թարգմանել Յովհ. Թումանեանի, Յովհ. Յովհաննիսեանի, Աւետիք Իսահակեանի եւ Յակոբ Յակոբեանի գործերը: Յովհ. Յովհաննիսեանի հրաւէրով, ուկրանացի բանաստեղծը առաջին անգամ Հայաստան կ'այցելէ 1929ին: «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակին առթիւ, 1939ին Տիչինա կը ղեկավարէ հայկ. ժողովրդական դիւցազնավէպի թարգմանութեան աշխա – տանքները եւ յոբելենական հանդիսու – թեան առթիւ, Երեւան կը ժամանէ իբրեւ պետը ուկրանական պատուիրակու – թեան:

Հայ բանաստեղծներն ալ, ինչպէս Իսահակեան, Զօրեան, Վահունի, Կապուտիկեան, Սեւակ բազմաթիւ թարգմանութիւններ կատարած են ուկրանացի բա – նաստեղծէն:

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

Արիւնը մեր մարմնի բջիջներուն կը հայթայթէ թթուածին, սննդանիւթեր եւ կը հեռացնէ «կեղտերը», որոնք կը գոյանան շնչառութեան, մարսողութեան եւ այլ հոլովոյթներու ժամանակ: Արիւնը, իր կարգին, կը մաքրուի երիկամունք – ներու մէջ: Այս օրգանը, որ ընդամէնը 300 կրամ կը կշռէ, ունի 18 քիլոմեթր երկարութեամբ արիւնատար անօթներու մեծ ցանց մը եւ գրեթէ երկուքուկէս միլիոն կենսաբանական զտիչներ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (247)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա.

Ապաքինութիւնը վայրկեանական եղաւ: Ջղային կծկումները անհետացան ու մարմինը անշարժութեան դատապարտուե – ցաւ բոլորովին: Բժիշկը երկու դգալ ալ խմցուց մանկամարդ աղջկան ու յետոյ ըսաւ

— Ա՛ռ այժմ ուրիշ ընելիք չկայ, եթէ ո՛չ այս կինը պառկեցնել: Ամէն վտանգ անհետացած կը թուի ինծի: Վաղը առտու պիտի գամ:

Օվիտ խոնարհութիւն մը ընելով երախտագիտական խօսքեր ըրաւ: Բժիշկը մեկնեցաւ տաղաւարէն: Օվիտ առանձին մընաց անկողնին քով, ուր անշարժ փռուած էր Տիկին Օկիւսթինի գործաւորուհին:

— Բարեբախտաբար չմեռաւ, այլապէս այս բժիշկը շատ վտանգաւոր տեղեկագիր մը պիտի տար ինծի դէմ: Բժիշկը կը կարծէ որ նախանձոտ սիրահար մը ուզած է խոստովանցնել անհաւատարիմ սիրուհին: Բայց լուրը պիտի չտարա – ձայնէ...: Ի՜նչ տարօրինակ դիպուած: Այս բժիշկը հոս ժամանած օրս տեսայ, երբ անտառին մէջ ծերունիի մը քովը նստած էր: Չեմ գիտեր, առենօք ո՛ւր հանդիպած եմ այդ մարդուն..: Հիմա յիշեցի. Լորտ Մէյը շոգենաւին մէջ էր: Քանատացիին հարցումներ կ'ընէր այդ ըմպելիի յատկութիւններու մասին...: Եւ հիմա ճիշդ առենին հասած է, յիշեալ հեղուկին առաջ բերած ախտանշանները հասկնալու եւ Ամանտան ազատելու համար: Ուրիշ մը պիտի եղրակացնէր որ թունաւորում մը եղած էր, հիւանդու – թեան պատճառը չգիտնալուն համար: Շիտակը, բախտաւոր եմ եղեր: Հիմա գիտեմ թէ ինչ կը խորհի Ամանտա, ու անոր ծրագիրներուն տեղեակ եմ: Իրաւունք ունի առածը: Ամանտա վտանգաւոր չի դառնար այլեւս, քանի որ կը գգուշանամ....:

Բ.

Առժամապէս հեռանանք Պուա-լը-Ռուայէն եւ հոն գտնուող անձերէն ու Փարիզ դառնանք, ուր շատ տխուր վիճակի մէջ ձգեցինք Ժանն Ֆորթիէն եւ Լիւսին: Մանկամարդ աղջիկը մահացու վիշտի մը մատնուած էր: Կիրակին անցած էր ու Լիւսիէն չէր այցելած մանկամարդ աղջկան, հակառակ իր սովորութեան: Ոչ մէկ խօսք... ոչ մէկ նամակ... ոչ մէկ արդարացում...: Ի՞նչ կը նշանակէր այդ անբացատրելի ու սպառնական լռութիւնը: Խեղճ աղջիկը այդ առեղծուածին վրայ կը խորհէր ու չէր կրնար լուծել զայն:

Ժանն իր աղջկան չափ կը տառապէր, թերեւս անկէ աւելի, բայց ոչ քաջութիւն եւ ոչ ալ ուժ ունէր ճշմարտութիւնը անոր ըսելու: Լիւսիի մայրը տխրութիւնը կ'աւելնար: Ամէն ինչ սա համոզումը կը ներշնչէր թէ Լիւսիէն լքած էր զինքը: Իր սրտին վէրքը խորունկ ու արիւնոտ էր: Արցունքի խոշոր կաթիլներ կը հոսէին իր գունատ այտերէն, ու ինք չէր նշմարեր արտասուելը:

Լիւսի երկու օր ալ սպասեց ու համբերեց, բայց իր վիշտը անտանելի դարձաւ եւ ուզեց հասկնալ իրողութիւնը: Նախ նամակ գրեց Լիւսիէնի: Պատասխան չստացաւ: Լիւսիէնի լռութիւնը սոսկալի հարուած մը եղաւ մանկամարդ աղջկան համար:

— Ան ձեռքէս առած է, յափշտակած է Լիւսիէնը, մրմնջեց Լիւսի, մելամաղձոտ տէրերին աղջկան վրայ խորհելով:

Ու տենդոտ նախանձ մը պատեց Լիւսիի հոգին:

— Է՜հ ուրեմն, Լիւսիէնին տունը պիտի երթամ, ոչ թէ իր սէրը մուրալու, սիրոյ խոստումները դրժած ըլլալու մասին զինքը մեղադրելու համար, այլ իր վատ լքումին պատճառը հասկնալու համար:

Լիւսիէն ժամը եօթին կը մեկնէր աշխատանոցէն. ժամը եօթուկէսին՝ Լիւսի գնաց Միրոմէնիլ փողոցը: Երկու-երեք անգամ, Լիւսի նշանածին ընկերացած էր մինչեւ իր տունը, դրան առջեւ: Լիւսիէն փողոցէն ցոյց տուած էր իր բնակարանին պատուհանները:

Հետեւաբար մանկամարդ աղջիկը գիտէր թէ Լիւսիէն երրորդ յարկը կը բնակէր, բայց չէր գիտեր թէ որ սենեակը: Ուստի ստիպուեցաւ դռնապանին դիմել: Այս վերջինը հանդարտօրէն կը ճաշէր կնոջը ընկերակցութեամբ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տիկին Վարսենիկ Քէյիճեան, Տէր եւ Տիկին Նորայր Երամեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէյիճեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Աւետիսեան, Պ. Աղեքսանդր Երամեան, Պ. Պ. Ստեփան եւ Ժիրայր Քէյիճեան Սիրուն եւ Սեւան ինչպէս նաեւ Մանուկ Բագոսեան եւ Պօղոս Հաճիարթինեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՔԷՅԻՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. մէկին, Տօվիլ, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Օգոստ. 6, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը, Ռիւ տիւ Մենիլ, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 10էն 10·30՝

ԿՈՉՈՒՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

Կը մասնակցին՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՏԱՆԻԷԼՈՒ ինչպէս նաեւ Մարսէյլի հայ քոյրերը, Հայր Կոմիտաս (Սէն Շամոնէն), Հայր Աթանաս (Առնուվիլ), Հայր Յարութիւն (Սամուէլ Մուրատեան վարժարան):

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ — Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի:

Հ Բ Ը Մ

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի այս եղանակին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան գրասենեակը՝ Լօզան, փակ կը մնայ այս տարի՝ Յուլիս 30էն Օգոստ. 26:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Օգոստոս 12, Տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30ին, պատարագ ժամը 10ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ է մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 12ին, Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30ին, պատարագ 11ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն Օգոստոս 12ին Կիրակի օր, իսկ Օգոստոս 15ին, Չորեքշաբթի առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 10ին, ի յիշատակ Բ. պատերազմի ամբակոծութեան Վալանսի հայ զոհերուն:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 փր.ի դրոշմաթուղթ ու հին ու նոր հասցէն:

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հատագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ: Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 փր. Ֆրանսայի համար, 20 փր. արտասահմանի համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնճերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 փր.
Առաքման ծախքով 17 փր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ԿՈՉ

ԳԻՐՔ ԵՒ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր հեղինակներէն, արուեստագէտներէն եւ հրատարակիչներէն որոնք գիրք կամ ձայնապնակ հրապարակ կը հանեն, կը խնդրենք մեզի ուղարկել մէկական նմոյշ. գրքերը՝ մեր գրադարանին համար, իսկ ձայնապնակները՝ մեր ռատիօժամին, այս վերջիններուն վրայ անգլերէն կամ ֆրանսերէն մակագրելով «Նուէր — ոչ վաճառելի»:

Սոյն նմոյշները ստանալէ ետք վարչութիւնս կրնայ, Մոնթրէալի մէջ սպառելու համար, ապսպրել անոնցմէ, եթէ անոնց պահանջքը ըլլայ եւ եթէ առաքողին հետ վաճառման պայմաններուն շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

Համազգ. Հայ Մշակ. Ընկերակցութեան Մոնթրէալի մասնաճիւղի

Վարչութիւն

HAMASKAIN
Association Culturelle Arménienne
3401, Olivar Asselin, Montréal 390
P. Q. Canada

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Արեւելեան Եւրոպայէն եկած եւ վերջերս Մարսէյլ հաստատուած անձ մը իրեն համար յարմար գործ կը փնտռէ: Լուրջ, գործունեայ, հաւատարիմ եւ տարիներու առեւտրական, հաշուապահական ու կազմակերպչական փորձառութիւն ունեցող: Պատրաստ է ստանձնել պատասխանատու պաշտօններ: Դիմել՝ ամէն առաւօտ ժամը 8·30էն 9·30 հետեւեալ հեռաձայնին՝ 69–98–06 (Մարսէյլ):

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէքէլիեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

ԱՄԱՌԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Pension complète avec excursions quotidiennes

Բնակութիւն Ա. կարգ — ամբողջական փանսիոն, ամէնօրեայ պտոյտներ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-16

2680 ՖՐ.

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

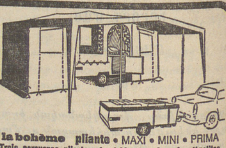
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON T.490.17.79

NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
7
MARDI
7 AOUT
1973

LE NUMÉRO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վերամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.782 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.782

EDITORIAL

Un Génocide, Un Mémorial et puis la Diplomatie..

« Un mur érigé devant le Mémorial Arménien de Marseille, c'est ce que souhaiteraient certains milieux du ministère turc des Affaires Etrangères selon un quotidien de ce pays ».

C'est avec une certaine surprise que nous lisons cet énorme titre, étalé sur cinq colonnes à la trois du grand quotidien marseillais que dirige le député-maire de la cité phocéenne.

Ainsi, six mois après son inauguration par le ministre Joseph Comiti, le mémorial élevé en souvenir d'un million et demi d'Arméniens, victimes du premier génocide de ce siècle, n'a pas fini de faire couler de l'encre. L'ambassadeur de Turquie ne revient pas à Paris car, dit le ministre turc des Affaires Etrangères *« un patriote ne peut pas revenir sur sa décision »*. Quelle belle phrase ! Et pour que ce patriote revienne sur sa décision, la solution est toute trouvée : il suffit d'élever un mur devant le monument. On croit rêver !

Il est vrai que les murs de la honte n'ont pas encore disparu de par le monde et voilà maintenant que les Turcs veulent en élever un en France. Il faudra probablement inscrire sur celui-ci « Mur élevé sur l'exigence du gouvernement turc de 1973 pour sauvegarder l'amitié franco-turque aux dépens d'un million et demi d'Arméniens, alliés de la France, massacrés en 1915 par les Turcs ».

Mais les souhaits turcs sont une chose et la réalisation d'un projet aussi saugrenu en est une autre. Qui oserait élever un tel mur ? Et qui plus est, dans l'enceinte privée d'une église arménienne.

Depuis quand les murs peuvent-ils servir à masquer l'histoire ? Et suffit-il d'un peu de béton pour faire oublier que l'Euphrate regorge encore de cadavres et que le sable du désert de Deir-el-Zor n'a pas réussi, après plusieurs décennies, à couvrir tous ces ossements, qui n'ont même pas eu une fosse commune et qui, au nom de la Diplomatie, ne devraient même pas avoir droit à un mémorial.

La diplomatie est une chose nécessaire certes, l'amitié des peuples est une chose très belle, certes, mais il est des factures qu'on ne peut pas payer avec le sang d'un peuple.

Et, au prix de nous répéter, nous ne saurions trop conseiller aux Turcs d'aujourd'hui de se désolidariser de ceux d'hier, comme l'Allemagne d'aujourd'hui a renié les nazis d'hier. Cela vaut mieux que de chercher à élever des murs de la honte pour couvrir les crimes de la honte.

Le mémorial de Marseille, demeurera au-delà de tous les murs imaginaires, le symbole d'un peuple qu'on a voulu assassiner, et qui aujourd'hui, vivant plus que jamais, ne peut détourner son regard de ses villes en ruines, d'où ses bâtisseurs de cathédrales ont donné des leçons d'architecture au monde occidental.

Depuis Ani et Akhtamar, toutes les pierres arméniennes rappellent au monde le martyre d'un peuple. Et aucun mur ne pourrait changer quoique ce soit à ce qui fut, et ce qui fut ne fait pas honneur à l'humanité.

HARATCH

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ԱԹԷՆՔԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

———0———

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ ՁԵՌՆԱՌՈՒՄԲ ԿԸ ՆԵՏԵՆ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

3 ՄԵՌԵԱԼ, 55 ՎԻՐԱՒՈՐ

Կասկած չկայ որ այս ահաբեկումները ոչ մէկ ձեւով կը նպաստեն պաղեստինեան դատին, ընդհակառակն օրէ օր համակիրներու թիւն ալ կը պակսի եւ այս իրողութեան գիտակից են անշուշտ պաղեստինեան շարժումները եւ մինչ ահաբեկիչները կը յայտարարէին թէ մաս կը կազմեն «Սեւ Սեպտամբեր» կազմակերպութեան, այս վերջինը կը ճշդէր թէ ոչ մէկ ձեւով պատասխանատու է եղածին եւ թէ խռովարար տարրեր մուտք գործած են պաղեստինեան շարժումներու մէջ։

Հազիւ երկու շաբաթ անցած էր ճափոնական Պօյինկի չեղումէն երբ Կիրակի օր նոր ահաբեկում մը խուճապ կը ստեղծէր Աթէնքի օդակայանը։ Ժամը 3 էր, կէսօրէ յետոյ, եւ ճամբորդներ կը պատրաստուէին մեկնիլ դէպի Նիւ Եորք Թի-Տըպլիու-էյ թռիչքով երբ պայթումներու ձայներ խուճապի կը մատնեն բոլորը։ Կը թուի թէ պայուսակներու քննութեան ժամանակ է որ երկու արաբ այր եւ մէկ կին Թրանզիթի սրահին վրայ նետած են ռազմաթիւ ձեռնառումբեր։ Երբ ոստիկանները ռումբեր գտած էին Արաբներու պայուսակներուն մէջ, ասոնք անմիջապէս իրենց ատրճանակը կը հանէին, կ'առնէին ձեռնառումբեր եւ կը սկսէին սպառնալ ու գործադրել իրենց սպառնալիքը։ Հաշուեկշիռը առաջին վայրկեանէն ծանր էր՝ երեք մեռեալ, 55 վիրաւոր։ Մեռեալներու մէջ է 20 տարեկան կին մը, որ մեղրալուսինի ճամբորդութեան մէջ էր։

Ահաբեկիչները կը շարունակեն սակայն սպառնալ եւ երկու ժամ զէնքի սպառնալիքի տակ կը պահեն սարսափած բազմութիւն մը, իբրեւ պատանդ։ Կ'ուզեն ասոնց կեանքը փոխարինել իրենց ազատ մեկնումին հետ, դէպի արաբական երկիր մը։

Ի վերջոյ յունական ոստիկանութիւնը կը յաջողի ձերբակալել երկու ահաբեկիչները՝ Սեհատ Մոհամէտ, պաղեստին ծնած 1922ին եւ Թալաթ Հիւսէյն, Գահիրէ ծնած 1950ին։

Հաւանական կը նկատուի որ այս ահաբեկիչներուն ծրագիրն էր առեւանգել դէպի Թել Ավիվ գացող օդանաւը բայց ամերիկեան այդ թռիչքը արդէն իսկ մեկնած էր եւ օդակայանը գտնուող ճամբորդները բոլորն ալ ամերիկացի զբօսաշրջիկներ էին։ Երեք մեռնողներուն արդէն երկուքը Ամերիկացի են, մէկն ալ՝ Աւստրիացի։

Ըստ յունական ոստիկանութեան ձերբակալուածները ունէին նաեւ 2-3 մեղսակիցներ, որոնք կը փնտռուին։

Մինչ արաբական շրջանակները կ'ուրանան որեւէ պատասխանատուութիւն այս հարցին մէջ, Իսրայէլ չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը։

ՎՐԻՊԱԿ.— Կիրակի օրուան խմբագրականին մէջ (Ա. սիւնակ, 5րդ պարբերութիւն) Տիկին Նատին Օզինեան պէտք է ըլլայ Էնէզեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՐՈՆ շարունակելով աւանդութիւնը, իր կողքին փոխ-նախագահի թեկնածու ըրաւ իր կինը՝ (երրորդը) Իզապելիթա։ Տարաբախտ Էվիթայի հետ ունեցած ժողովրդական յաջողութենէն ետք, Արժանթինի նախկին ղեկավարը կ'ուզէ փորձը կրկնել, այն յոյսով թէ Իզապելիթա կրնայ նոր Էվա Փերոն մը ըլլալ ամբոխին համար։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ ծագած քոլերայէ վարակուած են նաեւ հինգ զբօսաշրջիկներ, որոնցմէ մէկը՝ Ֆրանսացի է։

ԵՀՈՎԱՅԻ ՎԿԱՆԵՐՈՒ միջազգային համագումարը, որ 50 հազար անդամ հաւաքած էր Քոլոմպ, վերջ գտաւ Կիրակի իրիկուն, ծանր յարձակումով մը «քրիստոնէութեան ազգերուն եւ եկեղեցինեբուն դէմ, որ հակառակ իր ջերմեռանդութեան դաւաճանած է Աստուծոյ իբրեւ թշնամի»։ Այս «վկան»երուն թիւը մէկուկէս միլիոնի կը հասնի աշխարհի մէջ եւ իրենց սովորութիւնն է դուռնէ դուռ պտըտիլ եւ ի բացակայութեան թըռուցիկներ թողուլ՝ «Կ'ուզէ՞ք հասկնալ Աստուածաշունչը»։

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը Մակարիոս Արք. յայտարարեց թէ պատրաստ է դէմ առ դէմ ելլելու Զօր. Ղրիվասի հետ նախագահական ընտրութեանց առթիւ։ Արդարեւ Ղրիվաս վերջնագիր մը ուղղած էր Մակարիոս Արք.ի եւ ամբողջական պատերազմի սպառնալիք ըրած եթէ «Մակարիոս յամառի իր մերժումին մէջ եւ չհրաժարի նախագահութենէն»։ Ի պատասխան Մակարիոս Արք. ըսած է թէ միակ պայմանը զոր կը դնէ Ղրիվասի այն է որ այս վերջինը ընդունի ժողովուրդին վճիռը։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Մանհաթան թաղամասին մէջ եօթը յարկանի պանդոկ մը փլաւ եւ հաւանաբար 14 հոգի ողջ-ողջ թաղուած են փլատակներուն տակ։ Շէնքը հարիւր տարուան էր։

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ալէն Փոհէր Ռումանիա կը գտնուի Յուլիս 30էն ի վեր։ Տեսակցութիւն ունեցած է վարչապետ Չաուչեսքուի հետ։ Մամուլի ռումանական գործակալութիւնը կ'ըսէ այս առթիւ թէ «հանդիպումը տեղի ունեցած է բարեկամական տաք մթնոլորտի մը մէջ» Երկու խօսակիցները մաղթած են որ Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ գործակցութիւնը սերտ եւ արդիւնաւոր ըլլայ։

ՊԸԶԱՆՍՈՆԻ մէջ Լիփ գործատան հարցը միշտ լարուած մթնոլորտ մը կը պահէ։ Նոր տնօրէն մը ժամանած է որ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Երեքշաբթի։

ՔԱՄՊՈՃԻ կառավարական ուժերը եւ համայնավար ուժերը (Հիւս. Վիէթնամ եւ Քամպոճեան) կատաղի կռիւներ կ'ունենան Փնոմ-Փէնի շուրջ։

ՄԱՐՈՔ 170 հազար հեկտար հող ազգայնացուց։ Ասոնք մեծ մասով Ֆրանսացիներուն կը պատկանին։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ Տի Վելթ (չափաւոր) թերթին հրատարակիչին դէմ ահաբեկում մը կատարուած է առջի օր։ Հրատարակիչին ամարանոցի բնակարանը մասամբ քանդուած է։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութեան կուսակցական պաշտօնաթերթը կը ձաղկէ կարգ մը ընկերվարական ղեկավարներու «Փլիրթը» Փեքինի հետ, ի մասնաւորի Բ. Միջազգայնականի փոխ-նախագահ՝ Փիէթրօ Նեննիի։ Պրաւդա համոզուած չէ որ Նեննի եւ Փիթըրման (նախագահը) մաոյական դարձած ըլլան, այլ կը տարուի մըտածելէ թէ «հակախորհրդային մոլուցքն է որ զիրենք կը ներշնչէ»։

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐ որոշեց հեռանալ Օքամէն, որ ափրիկեան եւ մալկաշ համագործակցութեան կազմակերպութիւնն է։ Մատակասքար երրորդ երկիրն է որ մէկ ամսուան միջոցին կը քաշուի այս կազմակերպութենէն։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ կառավարութիւնը արգիլած է Ատլանտեան նաւատորմի բաժնի մը, որ խարիսխ նետէ Ամսթերտամ, որովհետեւ Փորթուկալ նաւ մը կար մէջը։

ԹԻԹՕ պաշտօնական այցելութիւն պիտի կատարէ աշնան, Քոփընհակ։

TOUJOURS LE MONUMENT ARMENIEN DE MARSEILLE

———0———

Les quotidiens marseillais « Le Provençal » (Socialiste) et « La Marseillaise » (Communiste) ont reproduit dans leur numéro du 1er Août une « nouvelle » de source turque concernant le monument arménien de Marseille. Voici tout d'abord le texte de cette information, tel qu'il est reproduit par ces journaux :

« Le plus grand quotidien turc, « Hurriyet », a commenté, dans son édition d'hier mardi, le différend franco-turc consécutif à l'inauguration, le 11 février dernier, à Marseille, d'un mémorial sur lequel est inscrit l'épitaphe suivante : « Aux Arméniens morts pour la France et aux victimes des massacres en Turquie ».

Le grand quotidien note que les excuses faites par l'ancien ambassadeur de France à Ankara auprès du gouvernement turc, n'ont pas été acceptées. Le chef de la diplomatie turque, M. Bayulken, a déclaré à ce sujet « qu'un patriote ne peut pas revenir sur sa décision ».

Selon le journal, dans certains milieux du ministère turc des Affaires Etrongères on pense à une solution : l'érection d'un mur devant le monument des Arméniens à Marseille, la France érigeant par ailleurs un monument « à l'amitié traditionnelle entre elle et la Turquie ».

« Malgré cela, conclut le quotidien, il persiste un froid entre les deux pays (...) et certains milieux suggèrent déjà qu'un pays tiers pourrait servir de médiateur pour rétablir la « paix entre la France et la Turquie ».

×

Alors que le journal du Député-Maire de Marseille se contente de se faire l'écho du journal turc, sans y ajouter une seule ligne de commentaire, « La Marseillaise » ajoute :

« Voilà donc la polémique qui continue, une polémique stérile et difficilement admissible, car on comprend mal cette attitude qui vise à nier des faits historiques ».

×

On lira par ailleurs notre éditoral à ce sujet.

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԲԺ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

(1873–1947)

———0———

Քանըլեց տարի առաջ, 1947, Յուլիս 31ին, Գահիրէի մէջ (Եգիպտոս) իր աչքերը յաւիտենապէս կը փակէր համազգային սիրոյ ու յարգանքի արժանացած քաղաքական դէմքերէն մէկը Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ սերունդի, — Համազասպ (Համօ) Օհանջանեան. բըժիշկ, կուսակցական ղեկավար ու պետական գործիչ, մտաւորական մարդու ապրումներով, գործով եւ յարաբերական կեանքով յայտնի յաւերժ յիշատակելի ներկայացուցիչներէն մէկը «ան-ձինք նուիրեալք»ի՝ որուն ծննդեան հարիւրամեակն է այս տարի:

Ծնած է Ախալքալաք եւ աւարտելէ ետք Թիֆլիսի պետական վարժարանի ընթացքը՝ բժշկական գիտութեանց հետեւած է Ժընեւի եւ Մոսկուայի համալսարաններուն մէջ:

Աշակերտական տարիներէն իսկ Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ, Քրիստափորի շունչին տակ, ի յայտ բերած է նուիրումի բացառիկ ոգի եւ ծառայութեան ազնիւ տենդ, ու Կովկասի թէ Զուիցերիոյ մէջ դարձած է անոր սերտօրէն գործակցող գործիչ մը:

Բժշկական մասնագիտութեան տիրանալէ ետք կը հաստատուի Թիֆլիս, ու անկախաբար իբրեւ բժիշկի իր ապահոված վարկէն, հանրային – կազմակերպական կեանքի մէջ կը դառնայ քաղաքական հեղինակութիւն մը:

Օհանջանեանի նուիրուած իր յուշերուն մէջ ողբ. Ս. Վրացեան կը գրէ.—

«Բարեկազմ, վայելչատեսիլ, բնաւորութեամբ բարեհամբոյր, լրջախոհ, յարաբերութիւնների մէջ նուրբ եւ ասպետական, համոզումներուն մէջ ամուր եւ չափազանց բծախնդիր դէպի քաղաքական սկզբունքները՝ Համօն՝ հաւասարապէս յարգուած ու սիրուած էր հասարակական բոլոր խաւերի եւ ընկերների, նոյնիսկ հակառակորդ կուսակցականների կողմից»:

Ներքին կեանքի մէջ թէ յարաբերական ճակատներու վրայ ա՛յս անհատականութեամբ յատկանշուող դէմք մը իր քաղաքական հեղինակութեամբ յարգանք միայն կրնար պարտադրել, ու այդպէս ալ եղած է: — Արեւելեան Բիւրոյի անդամ եւ արտաքին յարաբերութիւններու մէջ կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Համօ Օհանջանեան ռուս եւ օտար շրջանակներու մէջ մեծ յարգ է վայելած, իսկ Դաշնակցական ղեկավարութեան մէջ դարձած է միշտ — չեշտօրէն տարակարծիք խմբաւորումներու միջեւ — ներդաշնակող ուժ:

1890ական թուականներէ մինչեւ 1908, Օհանջանեան՝ ներքին – կազմակերպական թէ արտաքին – յարաբերական իր գործունէութեանց ճամբով համահայկական վարկ ապահոված էր արդէն, երբ ծայր տուին ցարական հալածանքները Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ ու հարիւրաւոր ականաւոր դէմքերու հետ ինք եւս բանտարկուեցաւ եւ յետ դատավարութեան տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ (Սիպերիա):

Առաջին աշխարհամարտի եւ կամաւորական շարժման օրերուն ազատ արձակուելով շատերու հետ՝ կ'անցնի Կովկաս, իսկ Վասպուրականի ազատագրութենէն ետք՝ Վան: 1917ին, ցարականութեան տապալումէն վերջ կը մեկնի Փեթրոկրատ, սակայն բոլշեւիկեան յեղափոխութեան հետեւանքով կը մնայ Ռուսաստանի, անկէ ալ անցնելու համար Թիֆլիս, ճգնաժամային օրերու մէջ:

Զինադադարի հռչակումով (1918 Նոյեմբեր), Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը կուգար Փարիզ՝ Ահարոնեանի գլխաւորութեամբ: Համօ Օհանջանեան մաս կը կազմէր պատուիրակութեան, որուն ընծայած է իր գործակցութիւնը մինչեւ 1920ի սկիզբ՝ երբ, վերադառնալով Հայաստան, մաս պիտի կազմէր Ալեքսանտր Խատիսեանի դահլիճին, իբրեւ Աշխատանքի նախարար:

Յետագային, բիւրո – կառավարութեան օրով, ստանձնեց նաեւ վարչապետութիւնը, Թուրքեւրոլշեւիկեան գործակցութեան օրերուն եւ անոնց կողմէ միասնաբար ի գործ դրուած ճնշման հետեւանքով հասկնալի դառնութեանց մատնուած, մինչեւ որ 1920 Նոյեմբերին իշխանութիւնը փոխանցուեցաւ նոր կառավարութեան:

Խորհրդայնացման օրերուն ձերբակալուեցաւ ու բանտարկուեցաւ թէեւ, սակայն փրկուեցաւ Փետրուարեան ժողովրդային ապստամբութեան հետեւանքով ու Իրանի ճամբով հաստատուեցաւ վերջնապէս Եգիպտոս, նուիրուելով հանրային – կազմակերպական գործունէութեան, իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի եւ նախագահ «Համազգային»ի:

Յարգա՛նք իր վաստակին:

Մ. Թ.

ՄԵՂՐԵՐԸ

ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆԻՆ

———0———

Ա.

Աղա Ամուն — Եղիակի ջաղացքին ջաղացպանը:
Սահակ — Աղա Ամուին տղան:

Դաւիթ — Եղիակի հանդին պահապանը:

1.

Եղիակի ջաղացքը չաշխատիր: Որով – հետեւ ջաղացքին առուն հեղեղներէն աւրուեր է:

Սահակ գետը աշխատեր է, առուն բացեր է, պառկելու կուգայ:

Գիշեր է: Ջաղացքին ներսը մութմութ է: Հայրը բաղարջի թոնիրին անկիւնը, քուրջէ մթել մը տակը, մթել մը վրան, կը քնանայ, կը խռկայ: Խըխ բուֆ, խըխ բուֆ... այնքան բարձր որ ջաղացքը կը բռնէ ձայնը:

Սահակ խըմ-խըմ է: Քթէն կը խօսի: Ձայնը հաստ ու տղեղ է: Իր գիւղացիները կը զարմանան թէ ի՞նչ կայ քիթը, ինչո՞ւ առանկ կը խօսի:

Ամէնքը իր հօրը Աղա Ամու կը կանչեն: Ինք Ամու կ'ըսէ:

Սահակ ջաղացք կը մտնէ: Մութը կը կայնի: Հօրմէն ոչ շատ հեռու, ոչ շատ մօտ: Կը պոռայ.

— Ամո՛ւ...:

Աղա Ամուն.

— Խըխ բուֆ... խըխ բուֆ...

Սահակ աւելի բարձր.

— Ամո՛ւ...

— Խըխ բուֆ... խըխ բուֆ...

Սահակ — ալ աւելի բարձր:

— Ամո՛ւ...

Աղա Ամուն կը խռայ: Նոյնիսկ աւելի բարձրէն.

— Խըխ բուֆ... խըխ բուֆ...

Սահակ — չի պոռար: Ձայնը կը կամացցնէ: Շեշտը կը փոխէ: Կը դանդաղի:

— Ամու պէ, արթնցիր պէ Ամու...

Աղա Ամուն կ'արթննայ: Աչքերը չի բանար:

— Ի՞նչ է:

Սահակ՝

— Ամու, ես եկայ:

— Եկար նը եկար, ի՞նչ ընեմ:

Սահակ կ'ուրախանայ: Պարծենկոտ է: Շատախօս է: Իր ռնգային ձայնովը կը պատմէ ինչեր ըրած ըլլալը:

— Առու մը բացի, առու մը որ ջաղացքը ջաղացք եղեր է անանկ առու մը չէ ունեցեր: Աոջի օրուան սելը աւազով լեցուցեր էր առուն: Ես ինտո՞ր պիտի մաքրեմ ասչափը ըսի ինծի: Ձեռքերս թքոտեցի, գործի սկսայ: Բահ բահ նետեցի ու նետեցի գետը: Ցերեկը անցաւ, ետինք եղաւ, անոր հետ էի: Մաքրեցի, սրբեցի խիճ մը անգամ չթողի առուն: Գետին հետ հարթ հաւասար ըրի: Խանկալենց եգիին տակը թաղուած չորս խոշոր քարերը եբերցուցի, խախտեցի տեղերնէն, բերի, գետին առաջքը կայնեցուցի: Պինդ մը կապեցի, գլլան կոկան, որչափ որ գայ քարերով պինդ մը որ Խաչմանենց Աղան, Թեղուացի Լեւոնը, Վերի գեղցի Կիրակոսը, Սիմացի Մոլլա Մուսթաֆան թող գան ու տեսնեն: Աղօնի տէրերը թող ցորեն հասցնեն քեզի: Ցերեկ չեղած կ'աղաս, ճամբու կը դնես ամէնքը:

Աղու Ամուն աչքերը գոց մտիկ կ'ընէ մթելի տակ:

— Աղէկ, աղէկ, ապրիս, շատ ապրիս:

Աղու Ամուին աչքերը կ'երթան: Կը վերսկսի.

— Խըխ բուֆ... խըխ բուֆ...

Սահակ՝

— Ամու պէ:

Աղա Ամուն կ'արթննայ: Աչքերը չի բանար:

— Կինէ ի՞նչ է:

Սահակ՝

— Անօթի եմ: Բան մը ունի՞ս ուտելու: Ցերեկէն ի վեր բան մը կերած չեմ:

Աղա Ամուն՝

— Մայրդ երես մը ձուադեղ, երկու լեալ պանիր բերաւ: Ջուր սոխ, աղի տախտակի թթու ու հաց բերաւ: Կէսը պահեցի քեզի: Պատին քարը քաշէ: Հոն են: Ճրագը վառէ, կեր ու պառկէ:

Սահակ՝

— Կ'ըլլայ, կ'ըլլայ Ամու: Ես կ'ուտեմ ու կը պառկիմ: Դուն քնացիր:

Սահակ ճրագը կը վառէ: Կը հեռանայ: Աղա Ամուին աչքերը կ'երթան նորէն: Կը քնանայ, բայց յանկարծ մեղրերը կը յիշէ:

Աղա Ամուն՝

— Հա, Սահակ, անպարին ետեւը մեր կաթին կթոցներուն մէջ մեղրը կայ: Ղարա Ղայացի պահիկլիս ապսպրեր էի, բերաւ: Մէկ մէկ լիր են, տասներկու օխա են: Զըլլայ որ ուտես: Ելպակենց եղեանոնը կշիռքը պիտի բերեմ, պիտի կշռեմ: Պահիկը մեզ չխաբէ: Վաղը կեր որչափ կ'ուզես:

Սահակ՝

— Ձեմ ուտեր, չեմ ուտեր: Դուն քնացիր Ամու:

Թիթեղէ պզտիկ ճրագին լոյսովը կ'երեւնայ ջաղացքին ներքին տեսարանը: Դրանը դէմը, պատին ետեւը, տինկլին, ձաւարին, կորկոտին ջրամբարն է, առաջքը վարը, գետինը, տինկլին միակ երկանաքարը որ միակ անիւի մը պէս կեցեր է, թրջուած ցորեններու վրայ դառնալու պատրաստ: Տինկլին ջրամբարէն անդին, աջը, երկրորդ աւելի մեծ ջրամբարը, ցորենինը, նոյնպէս ամբողջ պատը գրաւեր է: Առաջքը երկու երկանաքարերն են: Անոնց տակը գետնափոր անպարն է ուր աղացուած ալիւրը կը հաւաքուի: Անկէ անդին, գետինը, սեւ մաղէ պարկ մը, կիսով մուղի ալիւրով լեցուն է: Ջաղացպանին իրաւունքն է: Քովը փայտէ թի մը, գետինը ու թէէն անդին բաղարջին թոնիրն է: Մէջը պարապ է, վրան ալիւրոտ տախտակ մը կայ: Անկիւնը, պատերու տակը, մթերներու մէջ Աղա Ամուն ոտքերը իրեն քաշեր է, ոզնիի մը պէս բոլորուեր կը խռայ:

Ճրագը կը մարի, խաւոյն տեսարանը կը լուծուի մէջը: Երկու ձայներ կը լսուին: Դըը... բոպէ մը յետոյ նորէն դըը... մը: Ջուրի մը կաթիլն է որ անդադար սանդերքէն մեծ ջրամբարը, հոն-

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ
ՎԱՐԺԱՊԵՏ ՍԱՑԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Ոտքի ելանք միասին. «Աս շատ լաւ եղաւ, կ'ըսէի մտքէս. վերջ ի վերջոյ հաճելի բան չէր նստիլ, այսպէս քէնոտած եւ իրարու դէմ խռով»:

Շրջակայքը տասը վայրկեան փնտռտուքէ ետք, գտանք յարմար վայր մը, որ քարայրի կը նմանէր:

— Փորձէ ատրճանակդ, ըսաւ Մ., հոս մարդ չի լսեր:

Հանեցի ատրճանակս եւ սկսայ կրակել. մէկ, երկու, երեք, չորս:

— Շարունակէ, բոլո՛րը. շարունակէ, գոչեց...

Իրեն դարձայ. դեղ-դեղին էր գոյնը: Մէկէն, ինծի այնպէս եկաւ որ ամբողջութեամբ կը տեսնեմ զայն, ներսով ու դուրսով: Ատրճանակը դեռ ձեռքս էր եւ մէջը երեք գնդակ մնացած էր: Ըսի իրեն.

— Կը բաւէ խմինիս փորձը. կարգը քուկդ է:

Մ. չփորձեց իր ատրճանակը եւ դուրս ելանք քարայրէն, առանց բառ փոխանակելու: Իրիկուան չսպասեցինք եւ վերադարձանք Հռոմ, ամբողջ ճամբու ընթացքին բացարձակ լռութիւն պահելով: Ահաւոր կասկած մը արթնցած էր մէջս եւ մուրճի պէս կը զարնէր ուղեղիս: Ահռելի գլխացաւ մը ունէի. ինչո՞ւ Մ. փորձել տուաւ ատրճանակս եւ ինք չփորձեց իրը. ինչո՞ւ կ'ուզէր որ բոլոր փամփուշտներս սպառեմ. ինծի կը թուէր թէ չափազանց շուտ գտանք քարայրը եւ թէ Մ. անծանօթ մը չէր այդ վայրերուն:

Երբ հասայ Վիա Քօլա Տի Րիէնցոյի սենեակս, կարծես գլուխս պիտի պայթէր: Տանտիրուհիս Մարիա, վիճակս տեսնելով, սպասուհիին հրամայեց քոնեաք մը բերել. խմեցի. յետոյ առաջարկեց պտոյտ մը ընել թեթեւնալու համար. միասին դուրս ելանք հանդարտ քայլերով դէպի Բլացա Տէլ Ռիզօրճիմենթօ:

Կ'արժէ որ քանի մը խօսքով փորձեմ ներկայացնել Մարիան եւ այն պայմանները, որոնց մէջ ծանօթացայ իրեն հետ:

ՄԱՐԻԱ

Մարիան առանձին կին մըն էր. հազիւ 27 տարեկան. միջահասակ, թուխ, բարեձեւ ու չափազանց նուրբ դիմագծերով: Ընտանիքը կուգար էմմանեւլի ազնուական դերդաստանէն: Ամուսնացած էր գնդապետի մը հետ, որ Ընդհ. Պատերազմին, Թրիէսթէի կողմերը սպաննուած էր: Չէր ուզած վերամուսնանալ. տունը զարդարած էր ամուսնոյն բազմաթիւ նըկարներով, որոնցմէ մէկ հատն ալ սենեակս կախուած էր: Վիշտն ու առանձնութիւնը զինքը ընկղմած էին հիւանդութեան մը մէջ, որ բժշկական բառով կը կոչուի «Մելամաղձոտութիւն»: Ժամերով իր սենեակը կը փակուէր, չէր ճաշեր եւ օրէ օր կը հիւծէր: Բժիշկները թելադրած էին ընկերուհի մը ունենալ եւ այդ նպատակով ծանուցում տուած էր թերթերուն մէջ, տրամադրելի սենեակի մը համար վարձակալ փնտռելով, հակառակ հարուստ ըլլալուն:

Մեր ուսանողներու շրջանակին մէջ երբ ծանուցումը կարդացուեցաւ, ամէն մէկը սկսաւ կատակ մը ընել. սիրային արկած մը փնտռող մեր տղոց համար, շատ գրաւիչ հեռանկարներ կը բանար երիտասարդ այրի կնոջ մը տան մէջ վարձու սենեակ մը: Դժբախտութիւնը հոն էր որ փնտռուածը կին վարձակալ էր. մեր ընկերներէն Օնիկը կը մտածէր նոյնիսկ... իբրեւ կին ծպտուիլ եւ ներկայանալ երիտասարդ այրիին: Առանձին մնալէս վերջ աչքերս չէին բաժնուեր ծանուցումէն: Ի՛նչ աքանչելի առիթ էր ինծի համար. ինչ ապահով թաքստոց. պանդոկներուն մէջ անպայման կ'արձանագրէին մեր անուն-մականունը, մինչդեռ մենաւորիկ կնոջ մը տան մէջ բնակելով, բոլորովին զերծ կը մնայի ոստիկանութեան հսկողութեան տակ իյնալու հաւանականութենէն: Թերթը վերցուցի ու գացի բախտս փորձելու:

Երբեք պիտի չմոռնամ ամառնային այն յետմիջօրէն, երբ կանգ առի Վիա Գոլա Տի Ռիէնցոյի թիւ 28 տան առջեւ: Գեղեցիկ շէնք մըն էր, խոշոր ափարթըման մը, որուն երրորդ յարկը ելայ եւ զանգակը զարկի: Քառասունի մօտ կին մը դուռը բացաւ. սպասուհին էր. ցոյց տուի թերթը եւ մատս դրի ծանուցումին վրայ: Կինը խնդաց ու իտալերէն բաներ մը ըսաւ: Բնականաբար կը փորձէր բացատրել թէ սխալ եկած եմ, թէ իրենք կին վարձակալ կ'ուզեն եւայլն... ես չհասկնալու կուգայի եւ անընդհատ ծանուցումը կը մատնանշէի:

(78 – շար.)

կէ նուաստունը կ'իյնայ:

Խըխ, բուֆ, խըխ, բուֆֆֆ... Աղա Ամուն է որ կը խօսայ:

2.

Սահակ բոպիկ ոտքերով, մինչեւ գլխուերը մերկ, կռնակը շապիկով մը առուն աշխատելէն կուգայ: Ջաղացք կը մտնէ: Հօրը կ'երթայ որ կը քնանայ մութին մէջ: Ոչ շատ հեռուն, ոչ շատ մօտը կը կենայ: Կը պոռայ.

— Ամո՜ւ...

Աղա Ամուն՝

— Խըխ բուֆ... խըխ բուֆ...

Սահակ աւելի բարձր՝

— Ամո՜ւ...

Աղա Ամուն՝

— Խըխ բուֆ... խըխ բուֆ...

Սահակ, ա՛լ աւելի բարձր՝

— Ամո՜ւ...

Աղա Ամուն կը խօսայ: Նոյնիսկ աւելի բարձրէն:

— Խըխ բուֆ... խըխ բուֆ...

Սահակ չի պոռար: Տեղէր կը փոխէ: Կը զանգատի: Կամաց, աղաչողական ձայնով կ'ըսէ.

— Ամու պէ, հերիք քնանաս, արթնցիր պէս Ամու...

Աղա Ամուն կ'արթննայ: Աչքերը գոց են: Չի բանար:

— Ի՞նչ է:

Սահակ կ'ուրախանայ արթնցուցած ըլլալուն:

— Ամու ես եկայ:

Աղա Ամուն՝

— Եկար նը եկար, ի՞նչ ընեմ: Ցանկարծ կը յիշէ: Աս քանի անգամ գալ է: Մէկ մը տուն չեկա՞ր:

Սահակ կը զարմանայ:

— Չէ Ամու, ի՞նչ կ'ըսես, ես հիմա կուգամ: Նոր կուգամ:

Աղա Ամուն պառկած տեղէն, մթելին տակէն.

— Դուն ասկէ առաջ մէկ մը չեկա՞ր: Չըսի՞ր թէ ես եկայ:

Սահակ՝

— Ասկէ առաջ ես չեմ եկած, ես նոր կուգամ կ'ըսեմ:

Աղա Ամուն աչքերը գոց են: Պառկած տեղէն կը բարկանայ:

— Հա Աստուածս: Իմ խելքս իմ գլուխս է ծօ: Ծօ դուն չըսի՞ր թէ ես եկայ: Չըսի՞ր թէ առուն բացի: Չըսի՞ր թէ ջաղացքը ջաղացք եղեր է անանկ առու մը չէ ունեցեր: Չըսի՞ր թէ Խամպակենց եգին տակի թաղուած քարերը հրելով հրելով գետը տարի, անկեցի պինդ մը կապեցի որ Աղան, Լեոնոն, Կիրակոսը, Մոլլա Մուսթաֆան թող գան ու տեսնեն:

Սահակ ձեռքը բերնին կը տանի կը զարմանայ:

— Ամու ի՞նչ կ'ըսես դուն: Դուն քունիդ մէջ երազ տեսեր ես: Ես գետէն նոր կուգամ կ'ըսեմ, նայէ, նայէ ինք ի՞նչ խօսքեր խօսեր եմ կ'ըսէ:

Աղու Ամուն կը շարունակէ.

— Չըսի՞ր թէ անօթի եմ: Ես ալ քեզի չըսի՞ թէ պատին քարը քաշէ, մարդ ձուազեղ բերաւ, պանիր բերաւ, հաց բերաւ, նատէ կեր ու պառկէ:

Սահակ լուրջ չեշտով.

— Հասկցայ, հասկցայ, ճանս, դուն քունիդ մէջ իմ վրայ երազ տեսեր ես: Երազիդ մէջ տեսեր ես որ եկեր եմ, քեզ չեղած խօսքերը ըսեր եմ: Երազդ քեզի իրաւ կուգայ: Հիմա նոր գալս չես հաւատար: Աչքերդ բաց, ելիր նայէ նայէ իրա՞ւ թէ սուտ եմ: Վրաս գլուխս ջուրերու մէ՞ջ են թէ չեն:

Սահակ կը վառէ ճրագը:

Ջաղացքը կը լուսաւորուի: Աղա Ամուն կ'ելլէ, կը նստի: Կը տեսնէ թէ իրաւ նոր կուգայ: Ոտքերը բոպիկ, շապիկը թաց: Կը հաւատայ:

— Հայտի թող երազս ըլլայ, ի՞նչ ըսեմ: Սահակ՝

— Ատոնք ձգենք հիմա: Դուն հիմա բան մը ունի՞ս ուտելու: Ես անօթի եմ: Ցերեկէն ի վեր բան մը չեմ կերեր:

Աղա Ամուն՝

— Պատին քարը քաշէ: Հոն են: Մարդ ձուազեղ բերաւ, պանիր բերաւ, հաց բերաւ, նատէ կեր:

— Կ'ըլլայ, կ'ըլլայ, Ամու, ես կը նստիմ կ'ուտեմ: Դուն պառկէ քնացիր:

Աղա Ամուն մեղրերը կը յիշէ:

— Հա, Սահակ, տինկին անպարին եռեւը, մեր կաթին կթոցներուն մէջ մեղրը կայ: Երկու լիրա են, տասներկու օխա են: Պահիկին ապսպրեր էի, իրիկուան դէմ բերաւ: Դուն առուն էիր: Զըլլայ որ ուտես: Վաղը ես կչիռք պիտի բերեմ կշռեմ: Պահիկը մեղ չխաբէ: Ես վաղը կուտամ կ'ուտես:

Սահակ՝

— Չեմ ուտեր, չեմ ուտեր, մատս անգամ չեմ դպցներ:

Սահակ ճրագը անպարին եռեւը կը տանի: Պատին քարը կը քաշէ, ձուազեղը, պանիրը, սոխերը կը հանէ: Տինկին անպարին կողմը կ'երթայ մեղրերը տեսնելու:

Սահակ՝

— Մինակ թէ, Ամու, հոս անպարին եռեւը մեղրը չկայ: Հոս ոչ կաթի կթոցները կան ոչ ալ մեղրը:

Աղա Ամուն պառկած տեղէն ու հանդարտ ձայնով.

— Կայ, կայ, աղէկ նայէ, հոս են:

Սահակ՝

— Ես չկայ կ'ըսեմ, դուն կայ կ'ըսես: Ելիր եկուր ու դուն նայէ:

Աղա Ամուն կը բարկանայ ու ոտքի կ'ելլէ:

— Հէյ քեզի պէս տղուն, շան ձագ, շունշանորդի, դուն աս գիշեր աղէկ մը գլխս պիտի խենթեցնես: Մինչեւ հիմա երազս էր: Երազիդ մէջ տեսեր ես, հիմա ալ հոս մեղրը չկայ կ'ըսես: Գամ ու քոր աչքերդ կոխեմ:

Կ'ելլէ, վարտիքով, շապիկով ու պոռալով տինկին, անպարին եռեւը կ'երթայ: Կ'ապշի: Հաւատալը չի գար: Իրօք ալ ոչ մեղրը կան, ոչ կթոցները կան: Գողցեր են, տարեր են: Կը հայհոյէ գողին կնոջը, մօրը:

Աղա Ամուն՝

— Ով որ է իս խաբեց: Հիմա հասկըցայ: Ես գիտեմ որ երազս չէր: Ով որ էր, մտաւ ներս, քեզի պէս քթիդ մէջէն խօսեցաւ հետս: Ես ալ քուն գլխով քեզ գիտցայ ու խաբուեցայ: Ձելայ, չնայեցայ ու հաւատացի: Առուն բացի ըսաւ, գետին առաջքը պինդ կապեցի ըսաւ: Խանպակենց եգին տակի մեծքարերը հրելով հրելով տարի գետին մէջ կայնեցուցի ըսաւ: Անօթի եմ ըսաւ: Ինտոր դուն ամէն գալուդ կ'ըսես: Իս խաբեց ու մեղրերս տարաւ:

Ու ինչպէս պառկած տեղէն ելած է, վարտիք շապիկով մինչեւ գետը կը վազէ: Սահակն ալ կը հետեւի հօրը: Կարծես գողը գետային է, պիտի բռնեն:

3.

Մարդ մարդասանք չկայ ձորը: Ո՞վ կ'ըլլայ գիշերուան այդ ժամուն: Գետին կը նային: Ջուրերուն, լուսինը իր լրումին օրերուն մէջ է: Հատեր է: Հալած օճառի հրուկի մը պէս կ'երեւայ Քէշիշ Տիւղիի գագաթը: Մարմրուն լուսաւորութիւն մը կայ գետին, գետափին, աւազներուն մոշիներուն, այգիներուն որոնք կ'երկարին Փաւքովիտի ուղղութեամբ: Շուք մը կը նշմարեն որ կուգայ, կուգայ կը մօտենայ իրենց, կը կենայ: Դաւիթն է, Եղիակի հանդին պահապանը: Խոշոր ատրճանակով մը որ կախեր է մէջքէն:

Դաւիթ՝

— Խե՞րն է Աղա Ամուն: Հայր ու տըղայ գիշերով պառկած տեղերնէդ ելեր էք, վարտիքով, շապիկով եկեր էք:

Աղա Ամուն՝

— Մեղրերս գողցան Դաւիթ: Կաթին կթոցներս, մեղրերս տարին: Մեր Սահակին պէս քթին մէջէն խօսեցաւ հետս: Ով որ էր նը:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(Շար.)

ՁՈՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ (Յառաջ).— Խանասորի արշաւանքի 76րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի Յուլիս 29ին ամբողջ օրը, Սէն-Մօրիսի ծանօթ դաշտին վրայ, նախաձեռնութեամբ «Վարանդեան» կոմիտէի եւ գործօն մասնակցութեամբ «Վրացեան» խումբին եւ Նոր Սերունդին:

Հակառակ արձակուրդի շրջան ըլլալուն եւ օդի անորոշ վիճակին դաշտը լեցուն էր հաւատաւոր բազմութեամբ մը:

Կէսօրէ ետք, անհատական կառքեր կը հասնին իրարու ետեւէ, աւելի ոգեւորելով հոն գտնուողները: Կարգադիր յանձնախումբի անդամները աթոռ եւ սեղան հայթայթելու մասին կը մտածեն եւ սակայն գոհ են որ այդպէս է:

Ժամը 16ին «Կարկուտ տեղաց» խըմբերգով պաշտօնապէս բացուեցաւ դաշտահանդէսը: Օրուան խօսնակը իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց. «Խանասորը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ ձեռնարկը, արդարեւ իր կազմութենէն հազիւ եօթը տարի ետք, յանդգնութիւնը ունեցաւ կազմակերպելու Խանասորի պատմական հերոսամարտը: Եկած ենք նոյնպէս ոգեկոչելու յիշատակը բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն որոնք ինկան յանուն հայ ժողովուրդի ազատութեան: Խանասորը հայ մարտունակութեան վերածնունդի թուականն է: Կեցցէ՛ հայ ազատատենչ ժողովուրդը եւ անոր արդար եւ մարդկային իրաւունքի պաշտպան եղող Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»:

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին Սէն-Մօրիսի Կապոյտ Խաչի աշակերտներէն փոքրիկներ Արմուտեան, Մխեան, Նաճարեան: Յետոյ զպրոցի աշակերտութեան կողմէ եղան խմբերգներ ղեկավարութեամբ Տիկ. Ծիլոյեանի: Երգեցին նաեւ Պ. Անուշեան եւ Տիկին Ա. Գամպէրեան:

Օրուան բանախօսը ընկ. Միսաք Միրզէ իրեն յատուկ խանդավառութեամբ, պատմականին ըրաւ Խանասորի արշաւանքին ապա շեշտեց. «Այո՛, այդ 250 հերոսները իրենց արեան գնով պայքարի ելան Մազրիկ ցեղին դէմ, որպէսզի աշխարհ իմանայ որ Հայն ալ կռուիլ գիտէ, զոհուիլ գիտէ յանուն իր ազատութեան... Այսօր ունինք հայրենիք մը որ, օրէ օր կը ծաղկի, կը բարգաւաճի: Բոլորիս պարտականութիւնն է զօրացուցել անոր վրայ որպէսզի աւելի ծաղկի: Ունինք նաեւ Հայերու պատկառելի թիւ մը հայրենիքէն դուրս, Խորհ. Միութեան մէջ եւ վերջապէս ունինք Սփիւռքը, ուր իւրաքանչիւր սրտցաւ Հայու ազգային պարտականութիւնն է զօրավիգ հանդիսանալ ուծացումի եւ օտարացումի վըտանգի դէմ...»:

Եղաւ վիճակահանութիւն մը արժէքաւոր առարկաներով:

Նուագախումբի եւ սալերու յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերը թընդացին ամբողջ օրը, եւ ներկայ բազմութիւնը հայկականութեամբ ապրեցաւ:

Օրը կը տարաժամէր եւ սակայն դաշտը գտնուողները կը դանդաղէին հեռանալէ:

Բարոյապէս եւ նիւթապէս ալ յաջող էր դաշտահանդէսը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (248)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶԱՆ

Ա.

— Պարոն Լապրու ո՞ր յարկը կը բնակի, թոթովեց Լիւսի:

— Երրորդ յարկը...:

Դռնապանը արմուկի հարուածով մը ընդհատեց կնոջ խօսքը ու ըսաւ

— Պարոն Լապրու հոս չէ, ճամբորդութեան ելած է, ըսաւ դռնապանը չոր շեշտով մը:

— Երկա՞ր ատենի համար, հարցուց Լիւսի:

— Բան մը չենք գիտեր: Պ. Լապրու սովորութիւն չունի հաշիւ տալու մեզի: Լիւսի գլուխը ծռեց ու դուրս ելաւ:

— Պ. Լիւսիէնի յանձնարարութիւնները չես յիշեր, այնպէս չէ՞, ապուշ արարած, գոչեց դռնապանը, երբ առանձին մնաց իր կնոջ հետ: Ան չըսա՞ւ միթէ.

— Երիտասարդ կամ պառաւ կին, ով որ հոս գայ, մի մոռնաք պատասխանելու թէ ճամբորդութեան մէջ եմ: Շատ յըստակ խօսք մըն է աս, չէ՞:

Լիւսի յամրօրէն կը յառաջանար փողոցին մէջէն:

— Արդարացում մըն է, եթէ երբեք ճամբորդութեան ելած է Լիւսիէն, անոնց ըսածին պէս:

Մանկամարդ աղջիկը հեռանալէ առաջ, փողոցին դիմացի մայթին վրայ կեցաւ, գլուխը վեր առաւ ու նայուածքը ուղղեց Լիւսիէնի պատուհաններուն: Յանկարծ սարսռաց ու մահատիպ գունատութիւն մը պատեց դէմքը: Նշանածին բնակարանը լոյս տեսած էր:

— Ա՛հ, ստեցին անոնք, գոչեց Լիւսի, խեղդուկ ձայնով մը: Լիւսիէն տունն է: Բայց ինչո՞ւ ստեցին:

Փողոցին մէջտեղէն անցաւ բաւական ամուր քայլերով ու Լիւսիէնի բնակած տունը մտաւ: Դռնապանը դուրս կ'ելլէր, կառանոցին դուռը փակելու համար: Լիւսին ճանչցաւ:

— Ա՛հ, նորէն դո՞ւք էք, ըսաւ, մանկամարդ աղջկան ճամբան գոցելով:

— Այո, ես եմ: Խարեցիք զիս: Պ. Լապրու ճամբորդութեան ելած չէ:

— Պէտք եղած պատասխանը տուի ձեզի:

— Պ. Լապրու տունն է:

— Իրաւ որ քիչ մը խենթ էք դուք:

Այդ բիրտ շեշտը, այդ կոպիտ լեզուն ընդվզեցուցին Լիւսին:

— Գիտէ՞ք թէ դիմացիննիդ ով է, հարցուց Լիւսի:

— Որո՞ւ հետ կը խօսիմ, յարեց դռնապանը հեգնական ծիծաղով մը: Ձեր դիմանիշերը մեզի նկարագրուած ըլլալուն, կը գուշանայինք...: Բացորոշ հրաման տրուած է ձեզի թոյլ չտալու որ վեր ելլէք: Պ. Լապրուի բացարձակ հրամանը աս է: Լոյս տեսած ըլլալու էք: Այո, իր բնակարանը կը գտնուի ան, բայց չուզեր ձեզ ընդունիլ:

Լիւսի զգաց որ իր սրունքները կը դեդեւէին: Մարմինը կը դողար:

— Պ. Լապրու զի՞ս մատնանշած էր, յարեց Լիւսի շունչի մը պէս տկար ձայնով մը: Այդ հրամանը ինծի՞ համար տրուած է:

— Այո, եւ դուք կը տեսնէք որ հիմա կը գործադրեմ զայն...:

Լիւսի դուրս ելաւ դանդաչուն: Ըստ բախտի կը յառաջանար խելայեղ, անբանացած, ուղեղը պարապ, խորհելու անկարող: Սակայն հաւասարակշռութիւնը գտաւ տակաւ, ու սկսաւ խորհրդածել, անգութ իրականութիւնը յիշել: Ամէնէն սոսկալի հարուածը ստացած էր: Լիւսիէն մատնանշած էր զինքը ու արգիլած որ մինչեւ սենեակը ելլէ: Լիւսիէն ոչ միայն կը լքէր, այլեւ չէր ուզեր տեսնել զինքը, ու ստորաղաս մարդոց միջոցաւ վտարել եւ նախատել կուտար բարոյազուրկ կնոջ մը պէս: Անըմբռնելի, անիմանալի, հրէշային բան մըն էր, բայց այդպէս էր:

Ժանն Ֆորթիէ տուն վերադարձած էր Լիւսիի մեկնումէն քիչ առաջ: Մանկամարդ աղջկան երկարատեւ բացակայութիւնը մտահոգութեան մատնած էր զինքը: Մայրական հոգածութեամբը կը վախնար որ Լիւսի յախուռն գործ մը կ'ընէ:

Խեղճ Ժանն շատ փոխուած էր քանի մը օրէ ի վեր: Իր աղջիկը ջախջախող բախումին ինք ալ ենթարկուած էր: Ժանն կը սպասէր, սիրտը դողդոջուն, սանդուխին վրայ լսուած ամենափոքր աղմուկներուն ուշադիր: Վերջապէս, հինգերորդ յարկի սանդուխին աստիճանները ճարճատեցին տատամսոտ քայլերու տակ: Ժանն Ֆորթիէ սենեակէն դուրս խոյացաւ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պր. Սեդօք Հայրապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, ի մասնաւորի Պուլվար Օտտոյի եւ քաղաքի Կապ. Խաչի մասնաճիւղերուն որոնք անձամբ, գըրաւոր, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով իրենց սուգին մասնակից դարձան իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԵԱԳՈՒԹ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ծնեալ Կոստոեան)
մահուան առթիւ:

×

ՌՈՄԱՆ.— Այրի Տիկին Վարդանոյշ Թիքեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԹԻՔԵԱՆԻ
մահուան առթիւ եւ անոր թարմ յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ—

200 Ֆր. Կապ. Խաչի օգափոխութեան կայանին, 100 Ֆր. Փարիզի Մշակոյթի Տան, 100 Մոնմորանսիի հանգստեան տան եւ 100 իր սիրելի «Յառաջ»ին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Նոյն տխուր առթիւ Պ. Ս. Տէր-Սարգիսեան 30 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարապետ եւ Աւետիս Քիւրքճեան ծնած Եոզկաթ (Թուրքիա) 1915 տարագրութենէն յետոյ, 1938-39 թուականին եղած են Պոլիս, որբանոցը: Որբանոցի տեղափոխութենէն ի վեր լուր չկայ: Փընտռողն է իրենց քոյրը՝ Տիկին Անոյշ Զատիկեան, ծնեալ Քիւրքճեան: Իրենցմէ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին—

Mme Zadikian Anouche
26, Impasse Trollat
Chemin de St. Marguerite
Marseille (9e)

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 10էն 10.30՝

ԿՈԶՈՒՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

Կը մասնակցին՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՏԱՆԻԷԼՈՒ ինչպէս նաեւ Մարսէյլի հայ քոյրերը, Հայր Կոմիտաս (Սէն Շամոնէն), Հայր Աթանաս (Առնուվիլ), Հայր Յարութիւն (Սամուէլ Մուրատեան վարժարան):

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

69րդ եւ վերջին ցանկ

Տիկին Շնորհիկ Մարտիկեան եւ զաւակը (Վէնսէն) 50 Ֆր., (մոռցուած իրենց կարգին), Պր. Մարգար Միրճեան, Տիկ. Տօնապետեան (Վիէն) 3ական Ֆր., Տիկին մը (Վիէն), Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Էլխասեան (Տէսին) 20ական, Պր. Խաչատուրեան (Փարիզ) 50, Պր. Տօնապետ Տօնապետեան (Լիոն), Տիկ. Գեղան Շինիքճեան - Փափազեան, այրի Տիկին Հրանդ Ցովնանեան (Փարիզ) 100ական, Պր. Յովհաննէս Պոսթանեան (Լիոն) 200:

Նախկին ցանկի գումար 157.074,38
69րդ ցանկի գումար 610
Տէր եւ Տիկ. Մելքոն Պասմաճեան (Փարիզ) հրատարակուած երկու անգամ
Ընդհ. գումար 157.634,38

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Օգոստոս 12, Տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ է մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 12ին, Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30ին, պատարագ 11ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն Օգոստոս 12ին Կիրակի օր, իսկ Օգոստոս 15ին, Չորեքշաբթի առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 10ին, ի յիշատակ Բ. պատերազմի ռմբակոծութեան Վալանսի հայ զոհերուն:

×

ՏԷՍԻՆ — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ եկեղեցւոյ անուանակոչման տօնին առթիւ, Օգոստոս 12, Կիրակի առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի բազում ազգակիցներու յիշատակին: Ինչպէս նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք:

Երգեցողութիւնք տեղւոյն երգչախումբին կողմէ:

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ
ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէմֆերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 Ֆր.
Առաքման ծախքով
17 Ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

« ՅԱՌԱՋ » Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Իտալիա իր արձակուրդին առթիւ, Պ. Կարապետ Ճիրիքեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

LES EDITEURS FRANÇAIS
REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie
de la
Poésie Arménienne

des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel,- Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.
Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL :
ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաննրուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէչլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ - Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères
Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79
NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ
ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
8
MERCREDI
8 AOUT
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.783

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.783

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

1828–1923

———0———

Ա.— Թիւրքմէնչայի դաշնագիրը

Նոր ստացանք 1972ին Երեւանի «Հայաստան» Հրատարակչականին կողմէ լոյս ընծայուած ստուար հատոր մը, որուն խորագիրն է՝

Հայաստանը միջազգային դիւանագիտութեան եւ սովետական արտաքին քաղաքականութեան փաստաթղթերում (1828–1923) : 810 էջ :

Հատորին սկիզբը գրուած է խմբագրութեամբ Պրոֆ. Ջ. Ս. Կիրակոսեանի, *իսկ երկրորդ էջին վրայ եւ վերջաւորութեան ճշդուած է այսպէս՝* ժողովածուն կազմեցին՝ Ջոն Սահակի Կիրակոսեան եւ Ռուբէն Գարեգինի Սահակեան :

Գիրքը կը բաղկանայ երեք մասերէ.

Ա. ՄԱՍ.— Հայաստանը միջազգային դիւանագիտութեան փաստաթղթերում 1828–1917 :

Այս մասը կը գրաւէ գրքին մեծագոյն բաժինը, 342 *էջ : Հայկական Հարցի սկիզբէն մինչեւ 1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը, — այսինքն 90 տարուան պատմութիւն :*

Բ. ՄԱՍ.— Հայաստանը սովետական արտաքին քաղաքականութեան փաստաթղթերում (1917–1922) : 1917 *Հոկտ. 26ի «Հաշտութեան դեկրետ»էն մինչեւ Լենինի երկտողը Մոլոտովին՝* 1922 *Հոկտ.* 28, *«Հինգ տարուան պատմութիւն», էջ* 407–530 :

Գ. ՄԱՍ.— Արեւմտաեւրոպական դիւանագիտութիւնը եւ Հայաստանը (1918–1923) : 1918 *Յունիս 4ի Բաթումի դաշնագրէն մինչեւ Լօզան : էջ 531էն 764 : Նոյնպէս հինգ տարուան պատմութիւն :*

Գրքի վերջաւորութեան դրուած են Ծանօթութիւններ Անուանացանկ *եւ* Բովանդակութիւն :

Կազմողները *երկու խօսքով կը բացատրեն թէ այս «ժողովածու»ի հրատարակութիւնը անհրաժեշտ են նկատած, որովհետեւ Հայաստանի վերաբերեալ միջազգային փաստաթուղթերու եւ պայմանագրերու հայերէն թարգմանութիւնները չկան :*

Այս բացատրութիւնը բացարձակ իմաստ չունի անշուշտ, քանի որ քիչ վարը «կազմողներ»ը կը յիշեն հայերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն այն աղբիւրները, ուսկից քաղած են իրենց փաստաթուղթերը : Այդ աղբիւրներէն մէկն է՝ հայերէն Լէօի Հայոց Հարցի վաւերագրերը, Թիֆլիս, 1915 : *Նոյնպէս հայերէնով լոյս տեսած են՝* ժողովածու տիպլոմատիկական տոկումենտների : Բարենորոգումները Հայաստանում : 1912 *Նոյ.* 26ից *մինչեւ* 1914 *Մայիս* 10. *Թիֆլիս*, 1915 : *Նոյնպէս՝* 1960*ին Երեւանի մէջ լոյս տեսած* «Փաստաթղթերի եւ նիւթերի ժողովածու»ն :

Կազմողները չեն յիշած սակայն՝

Ա. «Հայաստանի ավտոնոմիան յեվ Անտանտան : Վավերագրեր իմպերիալիստական պատերազմի շրջանից : Աշոտ Յովհաննիսյանի *Առաջաբանով. Երեւան,* 1926, 93 *էջ,* որ *կը պարունակէ* 1914 *Նոյ.* 17*էն մինչեւ* 1917 *Օգոստոս* 31*ի վաւերագիրները եւ* Յաւելուածներ :

Բ. Գաբրիէլ Լազեանի *Հայաստան եւ* Հայ Դատը ըստ դաշնագրերու եւ ըստ վաւերագրերու, 1942*էն սկսեալ Գահիրէ,* Յուսաբերի *տպարանէն լոյս ընծայած* երեք հատորները, *որոնք կը պարունակեն բազմաթիւ փաստաթուղթերու հայերէն թարգմանութիւնները : Լազեան կը սկսի Իսրայէլ Օրիէն :*

Ներկայ հատորին երկրորդ Առաջաբանը *գրած է պատմական գիտութիւնների դոկտոր* Պրոֆ. Ջոն Կիրակոսեան (*էջ* 5–62), *որ Հայկական Դատի միջազգային դիւանագիտութեան առարկայ դառնալու թուական կը նկատէ* Թիւրքմէնչայի դաշնագիրը : *Այս վերջինը ստորագրուեցաւ* 1828 *Փետրուար* 10*ին Ռուսիոյ ցար Նիկոլա Ա.ի եւ Պարսից Շահի ներկայացուցիչներ Իվան Պասկեւիչի եւ Աբբաս Միրզայի միջեւ, պարսկական Թիւրքմէնչայ գիւղին մէջ, իբրեւ հետեւանք 1826 Յուլիս 29ին երկու Պետութեանց միջեւ ծագած պատերազմին, որ վերջացաւ Պարսիկներու պարտութեամբ : Սոյն դաշնագրով Երեւանի խանութիւնը՝ Արաքսի այս եւ այն կողմերում եւ Նախիջեւանի խանութիւնը Պարսկաստանէն բաժնուելով միացուեցան ռուսական կայսրութեան :*

Պարսկահպատակ բազմահազար Հայեր մէկ օրէն միւսը մտան ռուսական մականին տակ : Նիկոլա Ա. կայսրը 1827 Փետր. 2ին Թիֆլիսի առաջնորդ Ներսէս Աշտարակեցիին ուղղուած հրովարտակով իր «կայսերական երախտագիտութիւն»ը կը յայտնէր Հայերու «դովանքի ընթացք»ին համար : Այդ պատերազմին Կովկասի մեր հայ եղբայրները կամաւոր արձանագրուած ռուսական բանակին, Աշտարակեցիի առաջնորդութեամբ մեծապէս օժանդակած էին Երմոլովի եւ Պասկեւիչի զինուորներու յաղթանակներուն :

Թիւրքմէնչայի դաշնագրով է, որ «հիմք դրուեց Ռուսահայաստանին, որն այդուհետեւ դարձաւ հայ ժողովրդի քաղաքական ձգտումների կորիզը», կը գրէ Կիրակոսեան, որ կ'աւելցնէ թէ «150 տարուայ պատմութեան բարձունքից է՛լ աւելի բիւրեղացած, է՛լ աւելի յստակ է երեւում այդ ակտի մեծագոյն նշանակութիւնը մեր ժողովրդի պատմական ճակատագրում» :

Ըսել կ'ուզէ թէ 1828ին ստեղծուած Ռուսահայաստանն է, որ այսօր դարձած է «Հայութեան հայրենիքը» :

Հայերու պաշտամունքը «խաչապաշտ քեռի»ին հանդէպ 150 տարիէն աւելի հին է : Պէտք է երթալ մինչեւ Յակոբ Դ. Ջուղայեցի, Էջմիածնի կաթողիկոս 1655էն 1680, մինչեւ Մեծն Պետրոս (1672–1725) և Եկատերինա Բ. կայսրուհին (1729–96), Իշխան Պոտեմկին եւ Յովսէփ արքեպիսկոպոս Արղութեանց, որոնց ներշնչած յոյսերն ու պատճառած յուսախաբութիւնները պիտի մնան անմոռանալի Հայոց պատմութեան մէջ :

Հակառակ բոլոր հիասթափութեանց եւ, իբրեւ «ռուսապաշտ» մեր ենթարկուած այնքան անլուր հալածանքներուն ու ջարդերուն, տակաւին կառչած կը մնանք հիւսիսի մեր հարեւանին, անկէ սպասելով Հայութեան վերջնական փրկութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՄՊՈՃ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԿԸ ՍԽԱԼԻՆ
ՌՈՒՄԲ ՆԵՏԱԾ ԱՏԵՆ...

———0———

Ամերիկեան ռմբաձիգ օդանաւեր սխալմամբ ռմբակոծած են Քամպոճեան գիւղ մը, Մեքոնկի վրայ, ուր կայ նաեւ կառավարական ուժերու պահականոց մը : Զոհերու թիւը նախապէս հարիւր մեռեալ կը կարծուէր բայց վերջին լուրերը մինչեւ 200ի կը հասցնեն մեռեալներու թիւը առանց նկատի առնելու վիրաւորներու թիւը (300էն աւելի) :

Փնոմ – Փէն փոխադրուած վիրաւորներու վկայութեանց համաձայն, վնասները շատ մեծ են : Դեռ տասնեակներով դիակներ կան փլատակներու տակ, ու վերապրող մը կ'ըսէ «ականջներուս մէջ է դեռ անոնց պոռչտուքները : Կարծեցինք թէ աշխարհի վերջն էր» :

Պէտք է ըսել թէ վերջին շրջանին Ամերիկացիք յաճախ «սխալած» են Քամպոճի իրենց ռմբակոծութեանց ատեն :

Կ'ըսուի, իբրեւ արդարացում, թէ կառավարական ուժերու եւ ընդդիմադիր տարրերու դրացնութիւնը շատ կը դժուարացնէ ամերիկացի օդաչուներու գործը : Ուաշինկթըն կը յայտարարէ թէ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը քննութիւն բացած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՒՊԱՅԻ նախկին մենատէրը Ֆուլճենչիօ Պաթիսթա, որ 14 տարիէ «աքսորական» շքեղ կեանք մը կ'ապրէր սպանական ափերուն վրայ, մեռաւ առջի օր 73 տարեկանին : Հաւանայէն քշուած Ֆիտէլ Քասթրոյի կողմէ, ոչ մէկ հաւանականութիւն կար, որ նման Փերոնի կրկին ձեռք առնէր երկրին իշխանութիւնը :

ԹԱՆԻԱ ՊԱԼԱՇՈՎԱ ու քանի մը օր առաջ՝ Անտրէ Պրիւնօ, ֆրանսական բեմի երկու մեծ դերասաններ, մեռան առջի օր : Պրիւնօ 93 տարեկան էր եւ նշանաւոր դարձած էր մանաւանդ Սիրանոյի դերին մէջ եւ յիսուն տարի խաղացած Քոմետի Ֆրանսէզի բեմին վրայ : Պալաշովա, որուն համար Ժան–Լուի Պառօ կ'ըսէ «ամբողջ երիտասարդութիւն է», ծնած էր 1902 Ս. Պետերբուրգ եւ վեց տարեկանին արդէն Զեխով կը խաղար :

ՆԻԿՈՍԻԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Յունաստանի կառավարութիւնը միտք ունի իր զօրքը քաշելու կղզիէն, որպէսզի չստիպուի միջամտելու Գրիվասի դէմ : Արդարեւ, Մակարիոս Արք. Աթէնքի կառավարութեան դիմած էր որպէսզի վերջ դնէ Զօր. Գրիվասի գործունէութեան Կիպրոսի մէջ :

ԱԹԷՆՔԻ օդակայանին եղեռնափորձէն ետք, Յոյները որոշեցին յունական դատարանի առջեւ քաշել պաղեստինցի երկու ահաբեկիչները, որոնք պիտի դատուին գլխակցօրէն կատարուած մարդասպանութեան յանցանքով : Պաղեստինեան կազմակերպութիւնները բնաւ տէր չեն ըլլար այս ահաբեկումին եւ նոյնիսկ բազմաթիւ Պաղեստինցիներ համոզուած են որ ճափոնական Ծըմպօ Ճէթի եւ Աթէնքի արարքները իսրայէլեան գաղտնի գործակալութեանց գործն է :

ՀԻՐՈՇԻՄԱՅԻ քաղաքապետը նախապահած է հիւլէական ռումբին պայթումին 28րդ տարեդարձի հանդիսութեանց : Քանի մը վայրկեանի մէջ, ամերիկեան ռումբէն մեռած էին 120 հազար հոգի եւ 80 հազար հոգի վիրաւորուած : Բայց մինչեւ այսօր հիւանդանոցին մէջ, մարդիկ կը մեռնին անհուն տառապանքներէ ետք :

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յուլիս 31, Օգոստոս 1–2)

Մ. ՍԱՐԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Թարթուի մէջ բացուած է Մարտիրոս Սարեանի ջրաներկ աշխատանքներու ու գծանկարներու ցուցահանդէսը, որ մինչ այդ մեծ ընդունելութեան արժանացած էր Էսթոնիոյ մայրաքաղաք՝ Թալինի մէջ : Երեւանի Մ. Սարեան Թանգարանէն Էսթոնիա բերուած են վարպետին զանազան շրջաններու ստեղծագործութիւնները, շուրջ 200 կտոր :

×

ԼԵԹՈՆՆԵՐԸ ՍԵՒԱԿ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ

Հայաստան գտնուող Ռիկայի Լենինեան Կոմերիտմիութեան պատանի հանդիսատեսի Թատրոնի խումբ մը դերասաններ Հայերուն ներկայացուցած են Պարոյր Սեւակի «Եւ այր մի Մաշտոց անուն» թատերգութիւնը : Այս ներկայացումը մեծ անակնկալ մը եղած է արուեստասէրներու համար :

Ըմբռնելի հայերէնով եւ մեծ արուեստով ներկայացուած այս թատերգութիւնը գնահատանքի արժանացած է :

×

ՆՈՐ ԾԱՌԵՐ ԿԸ ԲԵՐՈՒԻՆ ԴՈՒՐՍԷՆ

Հայաստանի անտառներուն մէջ կարելի է հանդիպիլ Ղրիմի սոճիին, Վիրժինիի գեհիներու (Նոճիներու շարքին պատկանող թուփ), ինչպէս նաեւ այլ ծառերու Քանատայէն եւ այլ վայրերէ :

×

ԴԱՐԵՐՈՒ ԽՈՐՔԷՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հաստատութիւնը կը զբաղի հայ ժողովուրդի նիւթական եւ հոգեւոր մշակոյթի դարաւոր ժառանգութեան յայտնաբերման եւ ուսումնասիրական հարցերով :

Վերջին տարիներուն աշխատած են Լըճաշէնի, Կարմիր Բլուրի, Մեծամօրի, Այգեվանի, Արենբերդի, Գառնիի, Հին Արմաւիրի, Նոր Արմաւիրի, Արտաշատի, Դուինի եւայլն վայրերը :

×

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԵԿԸ»

Ամէն տարի մօտ 1800 երախաներ կը հանգստանան Կիրովականի «Հայկական Արտեկ» ճամբարին մէջ : Վանաձորի դեղատեսիլ կիրճի մէջ գտնուող ճամբարի համբաւը տարածուած է Հայաստանի զանազան կողմերը :

×

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան հիւրասիրուած են ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան խումբ մը ղեկավարներ, ինչպէս Ազգ. Ժողովի երեսփոխան Անրի Ֆեզպէն, Արիէժ նահանգի կուսակցական քարտուղար՝ Ժիլպէր Սեկալա եւ Քանթալի կուսակցական պատասխանատու Մօրիս Քոռնէյէր :

Հիւրերը այցելած են Հայաստանի տեսարժան վայրերը եւ ծանօթացած են երկրին նուաճումներով :

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ

(1918 ՕԳՈՍՏՈՍ 1)

———0———

Յիսունըհինգ տարի առաջ 1918, *Օգոստոս* 1*ին, Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ Խորհրդարանի բացումը տեղի կ'ունենար Երեւանի մէջ, նախագահու – թեամբ Խորհրդարանի աւագ անդամ Աւետիք Սահակեանի (Հայր Աբրահամ)։*

Յունիս 22–23*ի, յաջորդական երեք օրերու ընթացքին կատարուած պատգա – մաւորական ընտրութիւնները տուած էին հետեւեալ արդիւնքը*.

Հ. Յ. Դաշնակցութիւն 72 *պատգամաւոր*,

Սոց.–յեղափոխականներ 4 *պատգամաւոր*,

Թուրքեր՝ 3 *պատգամաւոր*,

Անկուսակցական գիւղացիական միութիւնը 1 *պատգամաւոր*։

Խորհրդարանական ընտրութիւններուն մասնակցած էին Քիւրտերն ու Ասորի – ները (առաջինները 2 *եւ երկրորդներ* 3 *թեկնածուներով), սակայն ոչ մէկ պատգամաւոր կրցած էին ապահովել։ Իսկ Հայ Ժողովրդական կուսակցութիւնը թէեւ* 65 *թեկնածուներու ցանկով մը ընտրական պայքարի դաշտ էր իջած՝ սակայն ընտրութիւններէն երկու օր առաջ (Յունիս* 20*) ձեռնթափ եղած ու պայքար յայտարարած էր ընտրութեանց դէմ* (*)։

×

Ութսուն հոգիէ բաղկացած անդրանիկ Խորհրդարանի բացումը կատարելով՝ Աւետիք Սահակեան կ'ըսէր մասնաւորաբար.

— *«Քաղաքացինե՛ր, Միացեալ Հայաստանի ներկայացուցիչնե՛ր,*

«Ուղիղ մէկ տարի առաջ, Օգոստոս 1*ին, մեր երկիրը շրջապատուած էր տաճկական զօրքերի երկաթէ օղակով. թըշնամու սուրը կախուած էր մեր գլխին. մեր հայրենիքը դարձել էր բանտ։ Ես, որպէս Նախագահ գերագոյն Ազգ. Խորհրդի, առաջին նիստին, անխախտ հաւատով եւ խոր համոզմունքով յայտարարեցի որ մեր Հանրապետութեան նեղ հորիզոնը — որի սահմանները խեղդում էին նրան — պէտք է ընդարձակուի, մեր հերոս ու մարտիրոս ժողովուրդը պէտք է լինի տէրը իր փայփայած ու գուրգուրած հայրենիքի* (ծափեր)։

«Այսօր երջանիկ եմ վկայելու որ իմ գուշակութիւնը ոչ միայն արդէն կատարուած փաստ եւ իրականութիւն է դարձել, այլեւ մեր ժողովրդի կամքը սրբագրան։ Հայութեան երկու կէսերը միացել են եւ յայտարարել մի Պետութիւն. միացեալ, անկախ եւ ազատ Հայաստան՝ որի պաշտպանութեան համար մենք երդուել ենք զոհել մեր կեանքը, կռուել մինչեւ վերջին շունչ (ծափեր)։ *Մենք հպարտանում ենք մեր նորածին Պետութեամբ։ Նա թոյլ է, հեռու է կատարեալ լինելուց բայց միացնում է իր ամբողջ հոմամասը։*

«Ժողովուրդը սիրում է իր երիտասարդ Հանրապետութիւնը։ Նրա մէջ արմատացել է անկախութեան գաղափարը։ Նա երբեք չի բաժանւում նրանից եւ երբեք չի գիջի։ Ճիշդ է, մեր առջեւ, Տաճկա-Հայաստանի փակ դռների եւտեւ, մեր թըշնամին շարունակում է կատարել իր մութ գործերը եւ խնդիրներ է սերմանում այս կողմը. բայց ես չեմ կասկածում, որ մենք կը ճեղքենք այդ դուռը մեր մեծ դաշնակիցների հետ միասին, կը տիրենք մեր երկրին՝ որ ցօղուած է անհամար մարտիրոսների եւ հերոսների արիւնով։

«... Երջանիկ եւ ոգեւորուած եմ ողջունելով մեր առաջին ընտրուած Խորհրդարանը, այս պատմական վայրկեանին»։

×

Խորհրդարանի երրորդ եւ չորրորդ նիստերուն մէջ ընտրուած առաջին կառավարութեան կազմը եղաւ հետեւեալը.

Վարչապետ՝ Ա. Խատիսեան, Ներքին Գործերու եւ Արդարադատութեան նախարար՝ Ա. Գիւլխանդանեան, Պարենաւորումի եւ Ելմտական նախարար՝ Ս. Արարատեան, Աշխատանքի եւ Խնամատարութեան՝ Ա. Սահակեան, Հանրային Կրթութեան եւ Արուեստի՝ Ն. Աղբալեան, Զինուորական՝ Զօր. Ք. Արարատեան։

Մ. Թ.

(*) Պօղոս Նուպարի նախագահութեան տակ գտնուող Ազգ. Պատուիրակութիւնը Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կ'ունենար թէեւ Ահարոնեանի նախագահութեան տակ գտնուող Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ, սակայն խօսակցութիւնները դրական արդիւնքի չէին յանգեր։ Գլխաւոր պատճառներէն մին ա՛յն, որ Պօղոս Նուպար կը պահանջէր վարչապետութիւնը (առանց սակայն Երեւան գալու...) մինչ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը պայման կը նկատէր վարչապետին Հայաստանաբնակ ըլլալը։

Մ. Թ.

ՄԵՂՐԵՐԸ

———0———

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առուէն կուգամ ըսաւ։ Ես ալ ճրագ չվառեցի, չելայ, չնստայ, քունդլուխ էի, որ տեսնէի ո՞վ ըլլալը, մեղրերս առաւ ու փախաւ։ Ո՞վ ըրաւ կ'ըսես։ Ես կ'ըսեմ մեր գեղին տղոցմէն էր։ Մեր չունթըն – թողներէն։ Գիտէր իմ քունս ծանր ըլլալը։ Սահակին առուն ըլլալը։ Աս խաղը խաղցաւ գլխուս։

Դաւիթ կը հաստատէ Ագա Ամուին խօսքերը։

— Մեր չունթնթողներէն է, հարիւրին հարիւր։ Անոնցմէ զատ ով կը գիտնայ Սահակը գետը ըլլալը, առուն բանալը, քու ալ քունդ ծանր ըլլալը։ Հայթային Գէորգն է ես կ'ըսեմ։ Կռոյենց Գէորգը։ Շերպեթենց Մըքայէլը։ Վերիգեղցի Բաբիկանց Գառնիկը, Արխանենց Կարապետը, եա Արխանենց Սարգիսը։ Սահակին խօսիլը ամէնէն աղուոր ան կը նմանցնէ։ Ասոնցմէ պիտի ըլլան։ Հէմ մէկ հոգիի գործ չէ, երկու հոգի ըրած են։

Դաւիթ կը լռէ, յետոյ կը շարունակէ.

— Այսօր անոնցմէ մէկն ալ Եղիակ չեկաւ, ես չտեսայ։ Եկան ալ նը ինձմէ ալ պահուեցան որ չգիտնամ։ Անոնք ի՞նչ մօրերնուն մանածը ծախած են։ Պահիկին մեղր բերելը տեսան, պահուեցան սպասեցին որ գիշեր ըլլայ։ Գիտեն որ դուն կը պառկիս Սահակը գետը առու կը բանայ։ Իրենք գիրենք Սահակ ըրին, Սահակին պէս խօսեցան հետդ, մեղրերդ փախցուցին։

Ագա Ամուն.

— Ճիշդ ալ քու ըսածդ է։ Ես ալ իմ բնաւորութեան, քունիս ծանրութեանը չեմ հաւնիր, ըմը ի՞նչ պիտի ընես, ձեռքս չէ։ Ու աս տղիտութիւնը ինծի ըրին։ Հիմա աս գիշեր հանդը ո՞վ կայ։ Անոնց հարցնէիր, այսօր ո՞վ եկաւ, ո՞վ գնաց։

Դաւիթ՝

— Հարցնելը կը հարցնեմ։ Կը հասկընամ։ Ես կ'ըսեմ անոնց ալ չեն երեւցած։ Անոնցմէ ալ պահուըտած են։ Այս գիշեր հանդը պառկող Այլայենց Մաման կայ, Մելիքենց Շմաւոն պապան կայ, Զափթիա Նշանին կնիկը կայ, Կանճենք կան, Տէր Ովնէսենց Կամըղին կայ, Զիմառցի Սվալըին աղջիկը կայ։

Ագա Ամուն.

— Իմ միտքս մեր տանը համար լիր մը մեղր առնել էր։ Ան ալ Տէրը կամենայ նը Սահակը Սուրբ Ակոբին պիտի կարգենք։ Հարսնիք ունինք, աղջկան կողմի խնամիները Կիրակի որ գան, անոնց ճաշի պիտի հանենք։ Պահիկը զու ըրաւ։ Երկու լիր էր, տասներկու օխան ալ առնել տուաւ։ Առ զոնչու ըսաւ։ Ամէն ատանկ ատանկ մեղրը չի հանդիպիր։ Սա մեղրին գոյնը նայէ, ատանկ մեղրը ո՞ւր տեսեր ես դուն, պատկերդ կ'երեւայ մէջը։ Նայէ խորխերը ի՞նչ ծանր են, ամէն մէկը մէկ մէկ օխա կուգան ըսաւ։ Նայէ մէկ հատ պարապ բջիջ մը կա՞յ, ցուցուր ինծի։ Իմ մեղրերս ուրիշ մեղրերու պէս կէսը լեցուն կէսը պարապ բջիջներով չեն, հովուն տաս, հովը կը տանի, անոնց պէս թեթեւ չեն ըսաւ։ Ես աս մեղրերը Ակը տանիմ, ադաները գլխուս կը թափին, ան կ'ուզէ, ան կ'ուզէ ըսաւ։ Դուն դրացի ես, զոնչու ես իրարու երես կը նայինք, թող քեզի խըմէթ ըլլայ ըսաւ։ Ես ալ տասներկու օխան ալ առի։ Երկու հատ կաթի կթոցներ ունէի ջագայքը, մէկ լիրը մէկին, մէկ լիրն ալ մէկալին մէջ չարեցի։ Խորխերը խրաբու փակեր էին։ Ինչքան ալ ծանր էին. Դժուարաւ խրարմէ կը զատէի, կը վերցնէի խմիններուս վրայ կը դնէի։ Իրաւ ալ մէկ հատ պարապ բջիջ չկայ։ Մեղրերը մէջը լոյսերու պէս կը վառէին։ Ամէն խորխքը վերցնելուս տաքը մատներէս մեղրերը կը վազէին կթոցներուն մէջ։ Թուքով կը լեցուէր բերանս։ Ամէն անգամուն մատներս կը լիզէի։ Ներսս այրեց, ալ չկրցայ լզել։

Լեռը տեւը գացող գիւղացիները չորիներով, էշերով կ'անցնէին ձորէն։ Ջորեւորները ջորիները հեծած, իշուորները էշերուն ետեւէն քալելով։ Ակնայ հարենը կը կանչէն։ Ակնցի կիներուն իրենց ադաներուն պանդուխտի սիրոյ, կարօտի, հայրենաբաղձութեան ձիգ երկար երգերը։

Այս գիշեր աստղերը քիչ են։ Շիշն ու կշիռքը Զուագեղ Աղբիւրի բարտիներուն վրայ եկեր են Մրդայ լեռներուն վրայ սարսափի գոյն ցանուած աստղերուն մէջ յանկարծ ոսկեգոյն աստղ մը կը փայլի։ Քերվան Ղրանն է։ Ըսել է երկու ժամ կայ Լուսուն Աստղին, իսկ առտու ըլլալու չորս ժամ։

Ագա Ամուն.

— Լիրը քեզի համար քսան զուրուշ կ'ըլլայ ըսաւ Պահիկը։ Երկու լիրին երկու մէճիտիէ, քառսուն զուրուշ տուի։ Կաթի կթոցներն ալ նոր նոր, ինչ աղուոր, ինչ խորունկ էին։ Պանտրացի Ճնտոյին մուղխս ալիւրէն կոց մը ալիւրի առի։ Երկու մէճիտիէն ալ գնաց, կթոցներս ալ, մեղրերս ալ։

Դաւիթ՝

— Կթոցներդ ի՞նչ պիտի ընեն։ Վաղը կը բերեն, կը նետեն ջաղացքիդ դուռը։ Մեղրերդ ու երկու մէճիտիէդ գնաց։

Ագա Ամուն.

— Հոս կնանք ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Գետին ջուրերուն քով։ Հայտի երթանք։ Բաժնուեցան Դաւիթէն։ Հայր ու տղայ ջաղացք գացին։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(*) Տեղ կաղնիներու ոստերը, մատղաշ նիւղերն են։ Գիւղացիները ամէն աշուն շաբաթներով կը կրեն, կը դիզեն, ձմեռը ոչխարին կերցնելու համար։ Մեծ ախորժով կ'ուտեն կը սնանին տերեւներով։

ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՓՈՆԻ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Հէրալտ Թրիպիւն *կը գրէ.—*

Ճափոն կառավարութիւնը սակարկութեան մտած է Ամերիկայի հետ եւ բարձրէն կը ճառէ, տաւելագոյն արտածումը պահանջելով եւ միւս կողմէ ներա -

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Այդ միջոցին երիտասարդ սիրուն կին մը երեւան եկաւ. տանտիրուհին էր, Մարիան. հետաքրքրուեցաւ ու սպասուհիէն բացատրութիւն մը ուզեց. խեղճ կինը կը խնդար տակաւին երեւի յամառութեանս վրայ։

Մարիա, վերէն վար չափեց զիս, լուրջ ու տխուր աչքերով։ Յետոյ ով ըլլալս հարցուց. կը շարունակէի անտեղեակ ձեւանալ. բայց կտոր–փտոր իտալերէնովս հասկցուցի թէ յոյն ուսանող եմ, թէ ծնողք չունիմ եւ Հռոմ եկած եմ գիւղատնտեսական վարժարան մտնելու։

Գոց արտասանողի պէս նոյն բաները կը կրկնէի ու կրկնէի. Մարիային դէմքը բացուեցաւ մէկէն. երեւի կը զուարճա – նար միամտութեանս վրայ. կը նայէր ինծի, կարծես կը գննէր դէմքս եւ զարմանալի է, յանկարծ ընդունեցաւ զիս. խորհած ըլլալու էր որ ի վերջոյ օտարական եմ, նոր լեզու կ'եըլեմ եւ չափազանց միամիտ ու անտեղեակ քանի որ հակառակ կին վարձակալ ուզելուն, ես համարձակած էի ներկայանալ եւ անպատեհութիւն չէի տեսած պարզուկ մը ուզել սենեակ մը։ Դերիս մէջն էի եւ բախտս կը փորձէի ու բախտս անգամ մը եւս կը ժպտէր ինծի։

Բանեց ձեռքէս եւ տարաւ սենեակը ցոյց տալու. փառաւորապէս կահաւորուած շըքեղ սենեակ մը, առաջնակարգ պանդոկի մը սենեակներէն շատ աւելի ճաշակաւոր զարդարուած։ Սենեակը ցոյց տալով մէկտեղ, զարմացած էր հիացումիս վրայ եւ կը զուարճանար։ Յետոյ մատներովը բացատրեց թէ ամսականը քանի լիրէթ է. ներքնապէս զարմացած էի. շատ աժան. անմիջապէս դրամը հանեցի ու վճարեցի։ Մարիա խնդալով դրամը առաւ ու դրան մէջ կանգնած եւ մեղ դիտող սպասուհիին նշան մը ըրաւ։ Այս վերջինը մօտեցաւ. Մարիա, դրամը անոր դըդ – նոցին գրպանը դրաւ եւ երկուքը միասին խնդացին։

— Կրնա՞մ այս գիշեր գալ, հարցուցի։

— Որեւէ ատեն որ փափաքիք, ըսաւ Մարիա ու սենեակէս դուրս ելաւ։

Սպասուհին ձեռքով–ոտքով ինծի կը բացատրէր, որ երթամ անմիջապէս պայուսակներս բերեմ։ Եթէ գիտնար թէ իմ միակ գլխաւոր գոյքս ատրճանակիս փամփուշտներուն պահեստն է, հաւանաբար այդքան փութկոտութիւն ցոյց չտար եւ սիրալիր չըլլար։

Ահա այս պայմաններու տակ վարձած էի սենեակս ու ծանօթացած Մարիային, որուն հետ մտերիմ պիտի դառնայի։ Բնակավայրս գաղտնի պահեցի եւ ոչ ոքի ըսի, նոյնիսկ Մ.ին։

Երկար թարթիչներով սեւաչուի այրին օրէ օր կը կերպարանափոխուէր։ Սեւ հագուստները նետեց եւ կամաց կամաց նախ կապոյտի եւ ապա բաց գոյներու հետ հաշտուեցաւ։ Սենեակիս սեւ վարագոյրներն ալ փոխեց եւ նոյնիսկ ամուսնոյն նկարն ալ ուրիշ տեղ փոխադրեց եւ գեղարուեստական քանի մը սիրուն նկարներ զետեղեց։ Առաջ շատ լուրջ էր, երբեմն խոժոռ։ Օրէ օր բացուեցաւ ու պայծառացաւ, տրամութիւնը փարատեցաւ եւ աչքերը աղուոր ու զուարթ փայլ մը առին։ Մարիան սկսած էր խնդալ, ծիծաղիլ կատակներուս վրայ, եւ նոյնիսկ չաղակրատել։

Մարիային հետ երկար պտոյտներ կ'ընէինք. Հռոմի մօտիկ գեղեցիկ Վիլլա մը ունէր. ամուսինէն ժառանգ մնացած. յաճախ հոն կ'երթար ու մէկ երկու օրով կը մնար։ Կ'ընկերանայի իրեն, բայց գիշերը կը վերադառնայի Հռոմ, ուր «գործ» ունէի։ Մարիան տարօրինակ կը գտնէր այդ գործս, եւ զբաղումներովս կը հետաքրքրուէր։ Ձեռնարկած էր ինծի իտալերէն սորվեցնելու աշխատանքին եւ կ'ուզէր որ շուտ սորվիմ։ Լեզուի դիւրութիւն ունիմ եւ բաւական առաջացած էի. բայց որովհետեւ առաջին օրէն անտեղեակ ձեւացած էի, Մարիան կը հիանար հսկայաքայլ յառաջդիմութեանս վրայ, կարծելով թէ ինչ որ սորված եմ, արդիւնքն է իր մանկավարժական մեթոդներուն։

Մարիայի խաղաղ ու բարի ընկերակցութիւնը հետզհետէ փարատեց գլխուցաւերս եւ օրուան ծանր յոգնութիւններուն տաժանքը։ Ալպանոյի ծանր ժամերուն տառապանքս ու մտատանջութիւնս նոյնպէս։ Մեղմ ձայնով յանդիմանութիւններ կ'ընէր, թէ վերջերս մանուանդ մոռցած եմ դասերս, թէ կանոնաւոր կեանք չեմ վարեր եւ թէ ուսանողի մը համար լաւ բան չէ գիշերները այդքան ուշ մնալ դուրսը, եւայլն, եւայլն։ Զայնին մէջ գորով կար։

(79 – շար.)

ծումները կրճատելով։ Այս նպատակով խորհրդաժողովը մը գումարուեցաւ վերջերս, եւ ճափոն պատուիրակութեան նախագահը, Օհիրա, Ամերիկայի Արտաքին նախարար Ռոճըրսէ պահանջեց որ Ուաշինկթըն երաշխիք տայ, հիմնական նիւթերու շարունակական արտածումին մասին։ Նիքսըն վերջերս արգիլած էր ճափոն արտածել կարգ մը կենսատու սննդեղէններ եւ այսիկա մտահոգութիւն պատճառած էր Թոքիոյի կառավարութեան։ Ռոճըրս և իր պաշտօնակիցները ինչ ինչ առաջարկներ ներկայացուցին, ճափոնի այս մտատանջութիւնը բառնալու եւ երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական նոր գործակցութիւն մը հաստատելու համար։

Ժողովները կրկնուեցան Թոքիոյի եւ Ուաշինկթընի մէջ, նպատակ ունենալով երկու մայրաքաղաքներուն մէջ գործնականացնել այս քաղաքականութիւնը եւ լուսաբանել անոր գործադրիչները։ Երկու Պետութիւններու այս փոխ-յարաբերութիւնը աւելի արդիւնաւորելու համար, որոշուեցաւ ամսավերջին տեսակցութիւն մը ապահովել Նախագահ Նիքսընի եւ ճափոնի վարչապետ Թանաքայի միջեւ։ Օհիրա եւս յատկանշական խօսքեր լսաւ ճափոն-ամերիկեան բանակցութեանց ընթացքին, թելադրելով որ Ամերիկա այսուհետեւ կիրարկէ ոչ թէ յախուռն, այլ «կարգապահ» տնտեսութիւն մը, հակառակ պարագային կրնայ վնասել երկու երկիրներու առեւտրական փոխանակութիւններուն։ Մանաւանդ ճափոնական հրապարակները անյագօրէն կը սպասեն ամերիկեան արտածումներուն։ Ամերիկա պարտաւոր է նաեւ ջնջել ճափոնական ապրանքներու վրայ դրած սեղմումները, եւ տեւականօրէն ճափոն արտածել կարգ մը կենսական նիւթեր եւ արտադրութիւններ, ինչպէս պողպատ, ատաղձ, երկաթի կտորուանք, ցորեն, սերմնցու եւ պարեն։

Ամերիկեան Արտաքին նախարար Ուիլլըմ Ռոճըրս Օհիրայի պատասխանեց թէ Ամերիկա տնտեսական գործունէութեան ամենալայն դաշտն մը գտած է ճափոնի մէջ եւ ծրագիրներ ունի ապագայի մասին։

Ռոճըրս յիշեցուց թէ արտածումներու վրայ դրուած կաշկանդումները երկարատեւ պիտի չըլլան եւ ցանկալի է որ այս կէտին համար որեւէ տարակարծութիւն չստեղծուի ճափոնի եւ Ուաշինկթընի միջեւ։

Բազմակողմանի խնդիրներ կան, որոնք պէտք է միասնաբար քննուին երկու երկիրներու կողմէ, ինչպէս բնական զօրութիւններու համաշխարհային տագնապը, արտադրութեան, սպառումի աններդաշնակութիւնը, հրանիւթի անբաւարարութիւնը, եւայլն։

Ռոճըրս Թանաքայի առաջարկեց նաեւ Ասիական եւ Խաղաղականեան երկիրներու խորհրդաժողով մը գումարել, ծառայելու համար խաղաղութեան եւ համագործակցութեան դատին։

Քաղեց՝ Ս. ՎԱՐԴԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Է ՆՊԱՏԱԿԸ ՌՈՔ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

———0———

«Ռոք երաժշտութիւնը մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ ամէն տեղ», կ'ըսէ իմ 16ամեայ զաւակս։ Կա՞յ արդեօք ծնողք մը, որ համաձայն չըլլայ անոր ըսածին։ Ռոքը մուտք կը գործէ բոլոր տուներէն ներս եւ կը տոփէ դոց դուռներու ետին, ու մենք կը զարմանանք, թէ ի՛նչպէս խլացուցիչ այս երաժշտութիւնը հիացումով կը համակէ մեր մատղաշ սերունդները։

Պատանիներու ծախսած գումարներուն հսկայ մէկ տոկոսը կը տրամադրուի երաժշտութեան։ Այս երկրին մէջ, անցեալ տարի երկու միլիառ տոլար ծախսուեցաւ ժողովրդական ձայնապնակներու գնումին։ Նոյնքան շշմեցուցիչ էր կիթառներու վաճառքը, որ նոյն ժամանակամիջոցին հասաւ երկու միլիոնի։ Զաւակս գնեց երկու հատ։ Պզտիկն ալ կը դիմէ ռոք երգահանդէսներու։ Մօտաւորապէս 400.000 հոգի մղոններով ճամբայ կտրած էին հասնելու համար 1969ի Վուտսթոք Երաժշ. Փառատօնին։ Անցեալ Յուլիսին, 200.000 հոգի խռնուեցան Փէնսիլվանիա՝ ներկայ գտնուելու համար ռոք նուագահանդէսի մը։ Նիւ Եորքի «Ռոլինկ Սթոնզ» խումբի ձեռնարկին ներկայ գտնուելու համար, տրամադրելի 20.000 տոմսակները կը խլուէին 560.000ի հասնող բազմութեան մը կողմէ։

Ինչո՞ւ մարդիկ այնքան պաշտեցուցիչ խոյանքով կը դիմեն այդ նուագահանդէսներուն։ Միայն լսելու համար չէ՛ անշուշտ։ Կ'ուզեն տեսնել, թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ այդ երաժշտութիւնը։ Ռոքը դարձած է ձայնը նորատեսակ յեղափոխութեան մը, որ շփոթի կը մատնէ բոլորը, որովհետեւ անոր բաղկացուցիչ տարրերը կը ներկայացնեն գաղափարական ու միաժամանակ կործանարար այլազան ազդակներ։

Կարենալ հասկնալու համար իրականութիւնը, հետեւեցէք նոյնինքն այդ երաժշտութեան։ Առաջին ակնարկով՝ տարօրինակ ու ստեղծագործական տպաւորութիւն կը ձգէ անիկա։ 20րդ դարը կը պատկերացնէ անիկա իր յղացքով՝ ելեկտրոնիկ ձայներով, խեղաթիւրումով, փայլով ու անմիջականութեամբ։ Եթէ ստեղծիչները երիտասարդներ են, մի թերագնահատէք զանոնք. պէտք է նկատի ունենալ, որ լաւ ռոքը լուրջ երաժշտութիւն է, իմացական եւ զգացական իր երեսներով։ Դասական երաժշտութիւնը անհաղորդ չէ տարր։ «Պլատ Սուիթ» եւ «Թիրզ» խումբերը կ'օգտագործեն ֆրանսացի երաժիշտ Էրիք Սաթիի դաշնակի համար պատրաստած մէկ կտորը։ Ռոք երաժիշտները յաջողած են գեղեցիկ համադրութիւն մը կատարել՝ հնդկական դասական երաժշտութենէն որոշ տարրեր որդեգրելով։

Երեք բաներ կը յատկանշեն ռոքը. տանողք հարուածը, յղացքի պզտութիւնը եւ ուժգին ձայնը։ Ի՞նչ բանի կը ծառայէ այս խելայեղ աղմուկը։ Երիտասարդ բարեկամ մը կը բացատրէ. «Առանց ուժգին ձայնի՝ երաժշտութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ։ Անկէ զատ, որոտումը կատաղութեան զգացումը կուտայ, կը ցնցէ միտքը»։ Արդի երաժշտութեան յորդահոս այս հոսանքը կը ստեղծէ յուզումի եւ սեռային զգացումներու լարուած այնպիսի հոգեվիճակ մը, որ ամէն մարդ կ'ուզէ շարժիլ ու պարել։

Նուագարաններու տուած խանդը ինքնաբերաբար կը ստեղծէ նաեւ թմրեցուցիչ առնելու տրամադրութիւններ։ Ես տակաւին զգացի առաջին անգամ, երբ ներկայ գտնուեցայ Մեթիւըն Սքուէր Կարտընի նուագահանդէսին։ Շուրջ 20 հազար ներկաներ, որոնցմէ շատերը վերցած էին թմրեցուցիչի ազդեցութեան տակ, կը թնդացնէին ամբողջ շէնքը. կը կենային ու կը ցատկոտէին իրենց աթոռներուն վրայ, թեւերը իրարու ուսին կապած։ Նուագարաններուն խանդավառութիւնը կը բարձրացնէր տրամադրութիւնները։ Անոնք, իրենց արտառոց տարազներով, վայրագօրէն կը պարէին, ոտքի հարուածներ տեղացնելով գետնին ու ցատկոտելով թաւալոր։ Ամբոխը կը թուէր հիփնոսացած ըլլալ։ Ես մաս կը կազմէի այդ կատաղի մթնոլորտին եւ վախի զգացումներ կ'ունենայի։ Ունէի այն տպաւորութիւնը, թէ ներկայ ոստիկաններն ալ սարսափահար վիճակ մը ունէին։

Ռոք նուագահանդէսներու ընթացքին, թմրեցուցիչները ամենայն ազատութեամբ շրջան կ'ընեն հանդիսատեսներու շարքերուն մէջ։ Երաժշտական ձեռնարկի մը առիթով, Սան Ֆրանսիսքոյի հանրածանօթ խումբերէն մէկը ներկաներուն վրայ տեղացուց սանտուիչներ, որոնց մէջ զետեղուած էին որոշ քանակութեամբ թմրեցուցիչներ։ Նմանօրինակ պատրաստութիւն մը ունէին նարինջի ջուրերը, որոնք ժողովուրդին հրամցուեցան Քալիֆորնիոյ մէջ տեղի ունեցած ելոյթի մը ընթացքին։

Անցեալ Օգոստոսին, ականատես եղայ 15.000 հոգի հաշուող բազմութեան մը՝ Վերմոնթի մարզադաշտին վրայ. ազատ էին անոնք, կը ժպտէին, կը պարէին ու անոնցմէ ոմանք նոյնիսկ իրենց մանուկները գնդակի պէս օդը կը նետէին։ Երաժշտութեան ձայնը կը լեցնէր շրջակայ տարածութիւնները։ Կը պարզուէր արտառոց ու ցնցող տեսարան մը։ Շատեր, գրեթէ անկենդան, պառկած էին ճամբաներուն վրայ. ուրիշներ ոտքի վրայ կ'երերային, ոմանք ալ հանդարտօրէն ու անտարբերութեամբ բոլորովին կը մերկանային։ Ոչ ոք կը հետաքրքրուէր անոնցմով։ Ինքզինքս անհանգիստ զգացի՝ այս աննախատեսելի տեսարանին առջեւ։

Ռոք երաժիշտները եղան առաջինները, որոնք ըմբոստացան քաղքենի բարքերուն դէմ՝ իրենց ցուցամոլիկ մազերով եւ հագուելակերպով։ Այժմ նորաձեւութեան երկու ոճեր կան իրենց մօտ. հիփփի եւ փրիք։ Մաշած պլուզներ եւ կախ գլխարկներ «ի պատուի» են Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։ Բաու-պոյներու եւ գործաւորներու յատուկ այս հագուստները կը մատնանշեն տիեզերական մարդը, աղքատ մարդը, ազատ մարդը։

×

Կը հաւատամ, որ նորօրինակ այս շարժումը վկայութիւնը կուտայ երիտասարդական գաղափարական յեղափոխութեան մը։ Սերունդներու միջեւ գտնուող խրամատը շատ լայն է ներկայիս։ Անշուշտ, ծնողքներ դիւրութեամբ պիտի չկարենան ըմբռնել ռոքը։ Բայց տակաւ անո՛նցն է մեղը չէ։ Եւ եթէ կարենանք ունկնդրել, այդ երգերը շատ բաներ պիտի բացատրեն։ Այդ երգերը կը միտին մեզի յայտնել, թէ երիտասարդութիւնը կը փնտռէ նոր բարոյականութիւն մը, թէ՝ հարըստութիւնը ինքնիր մէջ արժէք մը չի ներկայացներ այլեւս եւ նպատակ մը չէ։ Ինչ որ մեզի համար փուճ ու անիմաստ կը թուի, երիտասարդութեան համար տակաւ ազատութեան մասին խօսող երեւոյթ է, եթէ երբեք կարելի է ազատութիւնը ըմբռնել իբրեւ պատասխանատուութիւններէ խուսափում եւ ձերբազատում նիւթական կապանքներէ։

Սեռային ազատութիւնն ալ կը ներկայացնէ մէկ երեսը այս նոր շարժումին։ Երգերուն բառերն ալ յաճախ ունին լկտի բնոյթ։ Բայց կան շատ մը երգեր ալ, որոնք կապ չունին այր ու կնոջ միջեւ ըմբռնելի սէրերուն հետ։ Անոնք կը խօսին համայնական, տիեզերական ու եղբայրական սիրոյ մասին։

Ինչպէս բոլոր յեղափոխութիւնները, այս երիտասարդներն ալ գաղափարական հեռանկար մը կը հետապնդեն. անոնք կ'ակնկալեն աւելի լաւ աշխարհ մը։ Ռոք երաժշտութիւնը այդ երիտասարդները իրարու կապող գլխաւոր առանցքն է։ Երիտասարդները կապուած են անոր, միացած են անոր միջոցով, ու կը հաղորդակցին ա՛յդ ճամբով։

Ռոք երաժշտութիւնը գեղեցիկ է, որովհետեւ անիկա «Արեւ է՝ արշալոյսին, լեռներ՝ փոթորիկի մէջ, գետեր, աստղեր եւ բնութիւն», կ'ըսէր երիտասարդ տղայ մը։ Ի վերջոյ, ներկայ նոր սերունդը կազմող բոլոր երիտասարդներն ալ աննպատակ ու այլասերած տղաք չեն։ Այս հոսանքին մէջ կարելի է տեսնել բարութեան, մարդկայնութեան եւ կարեկցութեան փնտռտուք մը։

Կը յուսանք, որ ղեկավար անձեր կը միջամտեն եւ ուղղութիւն կուտան անոնց դեռեւս խառնակ, շփոթ, բայց բարի ձգտումներուն։

ՃԷՅՆ ԿՈՒՆԹԸՐ

(Հայացուց ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ)

«ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (249)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա.

— Դո՞ւք էք, սիրելիս։

— Այո, մայր Լիզոն, ես եմ...։

Մէկ վայրկեան յետոյ՝ Լիւսի հասաւ տան ամէնէն վերի յարկը ու հացագործ կնոջ թեւերուն մէջ նետուեցաւ։

— Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ ի՞նչ կայ, սիրելի զաւակս, ըսաւ Ժանն Ֆորթիէ, չկարենալով ըմբռնել մանկամարդ աղջկան յուսահատութիւնը, բայց զգալով որ սիրտը կը սեղմուէր։

— Դեռ ի՞նչ պիտի ըլլայ, մայր Լիզոն, պատասխանեց Լիւսի, որուն լացը եւ հեծկլտուքը սաստկացան։ Խաբուած ու լքուած եմ։ Այլեւս չի սիրեր... կը մոռնայ զիս...։

— Լիւսի, սիրելի զաւակս, պէտք չէ յուսահատութեան մատնուիլ։ Պ. Լապրուի լռութիւնը պիտի չշարունակուի մինչեւ վերջը։

— Երկու ժամ առաջ, այդ բանին կը հաւատայի, բայց չեմ կրնար այլեւս տարակուսիլ, պատասխանեց գործաւորուհին։ Ուզեցի ամէն բան իմանալ ու իմացայ։ Լիւսիէնի տունը գացի...։

— Լիւսիէնի տո՛ւնը, թոթովեց Ժանն, սարսռուն։ Անոր տունը գացի՞ք։ Տեսա՞ք զայն։ Ձեզի ըսա՞ւ թէ ինչ պատճառով այլեւս չէր ուզեր ձեզ սիրել։

— Ինծի համար երջանկութիւն մը պիտի ըլլար զայն տեսնել ու լսել։ Ամէն չարչարանք պիտի նախընտրէի քան թէ անոր ըրած նախատինքին ենթարկուիլ։

— Նախատի՞նք, կրկնեց Ժանն ապշահար։

— Այո։ Լիւսիէն իմ դիմանկարս նկարագրած էր դռնապանին, ու այս վերջինը վռնտեց զիս։

Լիւսի նորէն սկսաւ հեծկլտալ։

— Աղջիկս, զաւակս, նոնոշս, յարեց Ժանն թեւերովը շրջապատելով զայն ու արցունք թափելով, պէտք չէ արտասուել, պէտք է զօրաւոր ու քաջասիրտ ըլլալ...։

— Զօրաւոր եւ քաջասիրտ ըլլալ։ Մի՞թէ կարելի է։ Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ այս պահուս։ Ամբողջ կեանքս այս սիրոյն մէջ չէ՞ր դրած միթէ։ Լիւսիէն էր իմ ապագաս։ Այսօր Լիւսիէն չկայ. ինծի կը մնայ մեռնիլ ու քիչ յետոյ պիտի մեռնիմ...։

— Լիւսի՛... Լիւսի՛... աղաղակեց Ժանն, վիշտէն խելայեղ, այդ չարաշուք գաղափարները մի ունենաք. վտանգաւոր են անոնք։ Մտքերնուդ վանեցէք այդ գաղափարները։

— Ոչ, պիտի չվանեմ։ Ես պիտի մեռնիմ։ Բայց մեռնելէ առաջ կ'ուզեմ տեսնել զայն։ Իմ լքումիս պատճառը հասկնալու եմ։ Ես կ'ուզեմ վստահ ըլլալ թէ Օր. Հարմանի միլիոններո՞ւն տուած կամ աւելի ճիշդը՝ ծախած է ինքզինքը այն մարդը, որ կ'ըսէր թէ կը սիրէր զիս։ Բայց ես բան մը չեմ ըրած անոր, քանի որ իբր պարկեշտ աղջիկ վարուած եմ ու զիս մեղադրելիք բան մը չունի ան։ Իր տան դրան առջեւ պիտի սպասեմ։ Թոյլ պիտի չտամ որ ինծմէ խուսափի, ու ան պիտի ստիպուի ինծի պատասխանել...։

— Ոչ... ոչ... Լիւսի, այդ բանը պիտի չընէք, ըսաւ Ժանն Ֆորթիէ դեդեւուն։

— Ինչո՞ւ չընեմ, քանի որ կը տառապիմ։ Իրաւունք չունի՞մ հասկնալու թէ ինչ է իմ տառապանքներուս պատճառը։

— Լքումը ակներեւ է։ Բայց ի՛նչ փոյթ շարժառիթը գիտնալ, եթէ երբեք աւելի պիտի սաստկանայ ձեր վիշտը։

Լիւսի ապշութեամբ նայեցաւ Ժաննի երեսը։

— Վիշտս աւելի պիտի սաստկանա՞յ, կրկնեց Լիւսի։ Ի՞նչ կը կարծէք ուրեմն, մայր Լիզոն։

— Բան մը չեմ կարծեր, զաւակս, թոթովեց Ժանն Ֆորթիէ։ Բայց կարելի՞ է կեանքի մէջ բան մը երաշխաւորել։

— Ինքզինքս ու իմ պատիւս կ'երաշխաւորեմ. յարեց մանկամարդ աղջիկը։ Լիւսիէն գիտէր թէ ով էի ես, այնպէս չէ՞։ Որբուհի մը, ընկեցիկ մանուկ մը որ աշխատութենէ զատ ապրուստի ուրիշ միջոց չունի, բայց միշտ ուղիղ ընթացած է, գլուխը բարձր։ Այսքանը անոր կը բաւէր անկէ առաջ։ Ինչո՞ւ այսօր անբաւական կը գտնէ։ Ահա այս բանն է որ հասկնալ կ'ուզեմ, ու կը կրկնեմ թէ պիտի հասկնամ։ Դարձեալ կ'ըսեմ որ Լիւսիէնը պիտի տեսնեմ։

— Ոչ, պիտի չտեսնէք զայն, Լիւսի, գոչեց Ժանն, յուզումէն հեղձամղձուկ։ Պիտի չտեսնէք զայն։ Կ'աղաչեմ, մի տեսնէք. ծնրադիր կը պաղատիմ...։

— Ուրեմն դուք գիտէ՞ք թէ ինչու կը լքէ զիս։

— Զաւակս, ընաւ մի ջանաք հասկնալ այդ սոսկալի գաղտնիքը։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Լուսին Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդանեան եւ զաւակները, Օր. Անահիտ Վարդանեան, Օր. Սոնիա Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Եղիշէեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Անոյշ Եղիշէեան եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, աներձագին եւ ազգականին՝

ՊԵՏՐՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

(բնիկ Սասունցի, Ահարոնք գիւղացի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 5ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Օգոստ. 8, ժամը 13.45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Մելքոնեան, Տիկին Լուսաբեր Մելքոնեան, Պ. Պ. Յարութիւն եւ Կարպիս Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Թութունեան եւ զաւակները (Արժանթին), Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ռումելեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 3ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Օգոստ. 9) ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Զկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 փր.
Առաքման ծախքով 17 փր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 10էն 10.30՝

ԿՈՉՈՒՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

Կը մասնակցին՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՏԱՆԻԷԼՈՒ ինչպէս նաեւ Մարսէյլի հայ քոյրերը, հայր Կոմիտաս (Սէն Շամոնէն), հայր Աթանաս (Առնուվիլ), հայր Յարութիւն (Սամուէլ Մուրատեան վարժարան)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարապետ եւ Աւետիս Քիւրքճեան ծնած Եոզկաթ (Թուրքիա) 1915 տարագրութենէն յետոյ, 1938-39 թուականին եղած են Պոլիս, որբանոցը։ Որբանոցի տեղափոխութենէն ի վեր լուր չկայ։ Փնտռողն է իրենց քոյրը՝ Տիկին Անոյշ Զատիկեան, ծնեալ Քիւրքճեան։ Իրենցմէ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին—

Mme Zadikian Anouche
26, Impasse Trollat
Chemin de St. Marguerite
Marseille (9e)

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Օր. Մարգրիտ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Զարուհի Կըկըղեան, Պ. Սուրէն Խաչատուրեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց մօր, մեծ-մօր եւ քրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԵՆՏՈՒՀԻ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ։

×

Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Տէսինէն Պ. Բենիամին Եղիկեան 100 փր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի օգափոխութեան կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) իսկ ողբացեալին զաւակները 100 փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իրենց մօր յիշատակին։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

CAMP DU NOR SEROUND, COLONIE SAINT ANDRE, ROUTE DE BESSAN
34 BEZIERS (HERAULT) — Téléphone : 76-01-76

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15 ամբողջ օրը
Կէսօրին՝ խաղողօրհնէք
Ժամը 16ին հանդիսութիւն

Բացման խօսք.— ԱՆՐԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
— Կը խօսի ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Փակման խօսք՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին բանակողներուն կողմէ

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 18

ԳԻՆ 2600 Ֆրանք

Երթի ընթացքին մէկ գիշեր՝ Մոսկուա, վերադարձ նոյն օրը՝
Երեւան – Մոսկուա – Փարիզ

Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ, լոգարանով, «Արմենիա»ի կամ «Անի»ի մէջ, երեք ճաշերով։ Բազմաթիւ շրջապտոյտներ։

Արձանագրութեանց համար դիմել

TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre— Paris (2e) — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ունճեանի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18։

MARSEILLE — Z. Aliksanian, 11 Rue du Bassin, St. Julien,
Tél. : 51-74-90 — 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. Գասպարեանի — ԼԻՈՆ՝ Պալեանի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. Գարաեանի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. Պօյաճեանի

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ։

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ։

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն։

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Օգոստոս 12, Տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի։ Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին։

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ մեռելոց։ Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 12ին, Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30ին, պատարագ 11ին։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն։

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն Օգոստոս 12ին Կիրակի օր, իսկ Օգոստոս 15ին, Չորեքշաբթի առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 10ին, ի յիշատակ Բ. պատերազմի ռմբակոծութեան Վալանսի հայ զոհերուն։

×

ՏԷՍԻՆ — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ եկեղեցւոյ անուանակոչման տօնին առթիւ, Օգոստոս 12, Կիրակի առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։ Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի բազում ազգակիցներու յիշատակին։ Ինչպէս նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք։

Երգեցողութիւնք տեղւոյն երգչախումբին կողմէ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնը կը կատարուի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Կիրակի, Օգոստ. 12։ Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը։

Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9.40, քարոզ 11, խաղողօրհնէք 11.40։

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱՏՐԱՆ ՄԷՋ

Լասիոթայի կեդր. թաղին մէջ գնուած սրահ մը վերածուեցաւ կարճ ժամանակաշրջանի մէջ մատուռի՝ Ս. Կարապետ անունով, ուր կը կատարուի, Վերափոխման տօնը Օգոստ. 15, Չորեքշաբթի։

Պատարագը կը մատուցանէ, մատուռին օծումը կ'ընէ եւ խաղողօրհնէքը կը կատարէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։

Կրօնական արարողութեանց աւարտին տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ, Լասիոթայի Սէն-Ժան թաղի ծովահայեաց Քինկ հայկական ճաշարանին մէջ, ի պատիւ սրբազան հայրերու եւ հոգեւոր ու ազգային ներկայացուցիչներու։

Բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին սոյն հոգեւոր հանդիսութեանց եւ խնջոյքին։ Սկիզբ ժամերգ. 8, պատարագ 10, օծում եւ քարոզ 10.30էն 12, խաղողօրհնէք եւ հոգեհանգիստ 12էն 12.45։

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Օգոստ. 12 Կիրակի, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։ Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30, պատարագ ժամը 10։ Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնութիւն։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
9
JEUDI
9 AOUT
1973

Le Numéro 0,7C F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·784 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.784

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

1828–1923

———0———

Բ.— Ադրիանապոլսոյ դաշնագրէն մինչեւ Խրիմի պատերազմը

Մինչ Պարսիկներու տիրապետութենէն ձերբազատած Հայերը Ռուսահայաստանի մէջ անհամեմատ խաղաղ պայմաններու մէջ ապրեցան ու գոյատեւեցին, տարբեր ընթացք ունեցաւ օսմանեան կայսրութեան ենթակայ Արեւմտահայութեան պատմական ճակատագիրը :

Այս մասին ծոն Կիրակոսեան կ'արձանագրէ «միայն մի ճշմարտութիւն» : ԺԹ. դարու սկիզբը Արեւմտեան Հայաստանի իրենց պապենական հողերուն վրայ կ'ապրէին, կ'ըսէ, աւելի քան երեք միլիոն Հայեր : Եթէ նուազագոյն «նորմա»ներով հաշուենք ժողովուրդներու բնական աճը, այժմ պէտք է լինէր··· : «Բայց Թուրքիայում այսօր կայ 150 հազար Հայութիւն» :

Աւոր կէսն ալ չկայ դժբախտաբար :

Մեր ողբացեալ բարեկամը՝ Աստուածատուր Վաչեանց՝ աւելի քան 30 միլիոնի կը հասցնէր Հայութեան աճը, եթէ Թրքական ցեղասպանութեան զոհ գացած չըլլային Ապտիւլ Համիտէն սկսեալ :

ԺԹ. դարու առաջին տասնամեակներուն Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ Օսմ. կայսրութեան եւ եւրոպական Պետութեանց միջեւ կնքուած «դիւանագիտական ակտերում Հայաստանը միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ չէր, այլ մեծ տէրութիւնների ռազմական բախումների, դիւանագիտական մրցապայքարի օբյեկտ», կը տրամաբանէ Կիրակոսեան : Միտքն ա՛յն է, որ օտար Պետութիւնները պարզապէս իրենց նիւթական ու քաղաքական շահերուն գործիք կը դարձնէին Հայութիւնն ու Հայկական Դատը :

Թիւրքմէնչայի ռուսեւպարսիկ հաշտութենէն հազիւ չորս ամիս անցած, 1828 Յունիս 14ին պայթեցաւ ռուսեւթուրք պատերազմը : Երեւանի կողմ Զօր. Պասկեւիչի բանակները հարուածային յաղթանակներով գրաւեցին Ախլցխան, Ախալքալաքը, Արտահանը, Պայազիտը, Տիատինը, Թօփրաքքալէն, Էրզրումը, Խնուսը, Բաբերդը, Կիւմիւշխանէն, Հասանքալէն, եւայլն :

Ինչպէս կը պատահի յաճախ, պատերազմը շահողները լիովին չեն վայելեր իրենց յաղթանակի պտուղը : 1829 Սեպտեմբեր 2ին Ադրիանուպոլսոյ մէջ ստորագրուեցաւ ռուսեւթուրք հաշտութեան դաշնագիրը : Անգլիոյ ճնշումով Ռուսիա Թուրքերուն վերադարձուց Կարսը, Էրզրումը, Պայազիտը, եւայլն :

1820ական թուականներուն Յոյները ազատագրական պայքար կը մղէին օսմանեան բռնակալութեան դէմ : «Սրբազան դաշինք»ի Պետութիւնները 1822ին խորհրդաժողով գումարելով Վերոնայի (Իտալիա) մէջ, զբաղեցան Պալքաններու ոչ-թուրք ազգերու վիճակով : Այնտեղ է, որ առաջին անգամ Արեւելեան Հարց բացատրութիւնը մտաւ միջազգային դիւանագիտութեան բառարանին մէջ :

Արեւելեան Հարցի առաջին շրջանը կ'ընդգրկէ յունական ապստամբութենէն մինչեւ Խրիմի պատերազմը (1853–1856) պատահած դէպքերը

Այդ շրջանի ամէնէն կարեւոր դէպքը հետեւեալն է անկասկած :

Եգիպտոսի փոխարքայ Մուհամմէտ Ալի փաշա իր որդեգրին զաւկին՝ Իպրահիմ փաշայի աջակցութեամբ երկու անգամ ապստամբեցաւ օսմանեան կառավարութեան դէմ՝ 1831–1833ին եւ 1839էն 1840 : Գրաւեց Պաղեստինը, Սուրիան, Լիբանանն ու Կիլիկիան եւ յառաջացաւ Տաւրոսի լեռներէն դէպի աւելի հիւսիս-արեւելք, սպառնալով գրաւել Պոլիսը : Նիկոլա Ա. օգնութեան փութաց Սուլթան Մահմուտ Բ.ի, Սեւ ծովէն Վոսփոր մտցնելով ռուսական նաւատորմը :

Հիւնքեար Իսկէլէսիի 1833ի ռուսեւթուրք դաշնագրով Ռուսիա կարեւոր մենաշնորհներ ստացաւ Բարձրագոյն Դռնէն : Սակայն Անգլիա, որ աչալուրջ կը հսկէր, եւ կը ներկայանար իբրեւ պաշտպան Օսմ. կայսրութեան հողային ամբողջականութեան, 1840–41ին Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ յաջողեցաւ Վոսփորն ու Տարտանէլը փակել տալ օտարներու շարքին նաեւ ռուսական նաւատորմին առջեւ :

Սուրբ Տեղեաց եւ օրթոտոքսներու պաշտպանութեան հարցերուն առթիւ վէճ ծագած ըլլալով, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Սարտենիա դաշնակցեցան Թուրքիոյ հետ եւ Խրիմի մէջ պարտութեան մատնեցին Ռուսիան : 1856 Մարտ 18–30ին կնքուեցաւ Փարիզի ծանօթ դաշնագիրը, որով Ռուսիա Թուրքերուն վերադարձուց Կարսը եւ կովկասեան ճակատին վրայ այդ պատերազմի ընթացքին գրաւած հայկական այլ շրջանները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻՓ

ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Միջնորդ – տնօրէնը Պըզանսոնի մէջ զանազան տեսակցութիւններ ունեցաւ Լիփի անձնակազմին հետ եւ Հինգշաբթի օր Փարիզի մէջ պիտի տեսնուի ճարտարարուեստի զարգացման նախարարին՝ Շարպոնէլի հետ : Պէտք է ըսել միջնորդը, Անրի Ժիռօ խանդավառ ընդունելութեան մը չարժանացաւ : Հաւաքուած գործատան մէկ սրահին մէջ, բողոքներ կը բարձրանային ամէն կողմէ երբ Ժիռօ կը փորձէր լեզու գտնել բանուորներուն հետ :

Ժորժ Սեկի, Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութեան (Սէ. Ժէ. Թէ.) ընդհանուր քարտուղարը նամակ մը ղրկած է Ժիռոյի, ուր կը թուէ այն պայմանները որոնք անհրաժեշտ են լուծելու համար տագնապը : Ոչ մէկ պաշտօնազրկում պէտք է ըլլայ եւ գործատունն ալ պէտք չէ բաժան-բաժան ըլլայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՍԸՆԻ եւս այս անգամ փոխ-նախագահ Անեուն է որ դայթակղութեան դուռ կը բանայ : Թղթածրարներ երեւան հանուած են, որոնք կը վկայեն թէ Անեու իր ազդեցութիւնը գործած է շատ մը ձեռնարկներու մէջ, մանաւանդ 1967–1968ին, Հանրային Գանձին ծախքերու վերաբերեալ : Ինք կը պնդէ որ մաս չունի այդ խարդախութեանց մէջ :

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Ժիսքար տ Էսթէն նամակ գրած է բոլոր նախարարներուն, ըսելով թէ շատ խառնակութիւններ եւ անկանոնութիւններ կան անոնց ծախքերուն մէջ : Պէտք է ուշադիր ըլլան :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԵՐՈՒՆԴԸ, ՈՐ ԿՈՒԳԱՅ

———0———

«Սոյն նամակովս կուզամ ձեզ շնորհաւորելու ուղղագրութեան ցաւոտ հարցին շուրջ ձեր բռնած յստակ, կտրուկ եւ հաքազատ դիրքին համար (տես «Յառաջ» թիւ 12·757) : Բարեբախտաբար դեռ կը գտնուին գիտակից անձեր, որոնք պահակ կանգնած՝ կը պաշտպանեն մեր լեզուն օտար ու խորթ ազդեցութիւններէն : Անտարակոյս, օր մը անպայման հայրենիքն ալ իր սխալագրութիւնները պիտի սրբագրէ : Մինչ այդ սակայն, Սփիւռքին կը պատկանի լեզուին պահպանումին սրբազան գործը յառաջ տանիլ· նոյնիսկ եթէ սպասումը տասնեակ տարիներ տեւէ···» :

Այս տողերով կը սկսի նամակ մը զոր ստացանք առջի օր եւ որ մեզի բացառիկ ուրախութիւն պատճառեց, վասնզի գրողն է Փարիզ ծնած, երիտասարդ համալսարանական մը, որ քանի մը առաջ աւարտած է Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը :

Նամակագիրը — Հրայր Հրաչեան — դեռ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ ի խնդիր հայերէնի բառամթերքի հարստացման ու առողջ առաջարկներ կ'ընէ :

Նախ կ'ուզենք մենք զինքը շնորհաւորել : Արդարեւ շրջանի մը մէջ, ուր Սփիւռքի գիտակից նկատուած տարրերը անձնատուր եղած են ու օրէ օր կը պակսին Մայրենիքի բծախնդիր պահակները, խրախուսիչ երեւոյթ է մեր երիտասարդ թղթակցին անակնկալ նամակը, եթէ նոյնիսկ ընդունինք որ մէկ ծիծեռնակով գարուն չի գար :

Մատը վէրքին վրայ դնելով, Հ. Հրաչեան կ'ըսէ նաեւ. «Համեստ գիտելիքներովս եւ հայկական պատասխանատու մարմնի չգոյութեան պատճառով, պարտք կը համարիմ միջամտել···», ու Հ. Հրաչեան կը մատնանշէ իր նախընտրութիւնները կարգ մը բառերու թարգմանութեան համար :

Որքա՜ն ուրախ պիտի ըլլար Շաւարշ Միսաքեան, նման նամակի մը ընթերցումով : Ինք որ աչքին լոյսը քամեց ի պաշտպանութիւն հայերէնի անաղարտ պահպանման : Եւ որքա՜ն լաւ պիտի ըլլար որ մեր երիտասարդ թղթակիցը Շաւարշ Միսաքեաններ ունենար իբրեւ խօսակից, միասնաբար տանելու համար այն անհրաժեշտ աշխատանքը, որու կը կարօտի հայերէնի բառապաշարի ճոխացումը :

Էր երբեմն, այս նոյն սիւնակներէն կը մատնանշուէին (Տուռն ու Տիտակը) լեզուական սխալները, ու նաեւ առաջարկներ կ'ըլլային նոր բառերու թարգմանութեան : Մեր կարգին, քանիցս արծարծած ենք այս հարցը կոչ ընելով — որո՞ւ — պարզ է Մխիթարեաններուն, որ նախաձեռնարկ ըլլան համագումարի մը, ուր ծեծուին այս հարցերը : Բայց դժբախտաբար արձագանգ չենք գտած : Մեր պատուական Հայր Ներսէսն իսկ, կլանուած Միաբանական ծանր աշխատանքներով, թողած է այլեւս «ի սէր մեծաւքանչի» Բազմավէպի իր սիւնակը : Բայց եւ այնպէս մենք չենք ուզեր յուսահատիլ վասնզի համոզուած ենք որ այս մասին մտածողներ կան : Եւ փոխանակ հայագիտական ամպիոններ բանալու հոս-հոն, լաւ կ'ըլլայ որ նախ պարզ հայերէնը սորվինք, ճոխացնենք, անաղարտ պահենք, այսօ՛ր, երբ արդէն ուշ է : Ու մերը կ'ընենք նաեւ Հրայր Հրաչեանի եզրակացութիւնը, որ իր նամակը վերջացնելով կը թելադրէ.— «Եւ կուզամ ես ինծի հարցնելու· արդեօք Մխիթարեան Հայկ. կաճառը (Ս. Ղազար), իր պանծալի անցեալով չի կրնա՞ր ձանի մը հայագէտներու օգնութեամբ, իր վճռի ձայնը բարձրացնել մեր լեզուին վերաբերող հարցերուն համար : Հայերէնը այլեւս անտէր պէտք չէ մնայ : Արդ, որպէսզի մեր լեզուն շարունակէ հարստանալ ու զարգանալ ուղիղ ընթացքով, որպէսզի նոր բառերուն իւրացումը կատարուի գիտական հիմունքներով, անհրաժեշտ կը նկատեմ լրջօրէն խորհիլ այդ ուղղութեամբ եւ շուտով գործնական քայլերու դիմել : Քանի դեռ ուշ չէ» :

Ահաւասիկ ձայնը զոր կը բարձրացնէ երիտասարդ մը, որ Մխիթարեան հայերէն առած է Մայրենիքի իր սէրը : Ու մենք որ յաճախ կ'ողբանք, այս սիւնակներէն, սերունդը որ կ'երթայ, կ'ուզենք որ լսուի Հրայր Հրաչեաններու ձայնը, որպէսզի չյուսահատի նաեւ սերունդը որ կուգայ :

ՇԱՀԷՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 2)

«ԱՐԱՐԱՏ» ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Օգոստոս մէկին, «Արարատ»ը դարձեալ նոյն «Տնեպր» խումբին կը հանդիպէր, բայց այս անգամ Խորհ. Միութեան բաժակի կէս-եզրափակիչ (տըմի ֆինալ) երթի մրցումին առիթով :

36 հազարի հասնող բազմութիւն մը նորէն լեցուցած էր ուկրանական մարզադաշտը ուր ռոնդնդակի գեղեցիկ խաղարկութիւն մը կատարուեցաւ հայ մարզիկներու կողմէ : Մէկը միւսին բերդը գրաւելու համար երկու խումբերը ծաւալուն յարձակողականներու դիմեցին : Եւ եթէ առաջին կիսախաղին կոլ չարձանագրուեցաւ ամբողջ դրուատանքն ու արժանիքը կ'երթայ երկու բերդապահներուն : Արարատի բուռն յարձակողականներուն դաշտի տէրերը կը պատասխանէին նոյնքան ուժգին հակագրոհներով, տեւական լարուածութեան մէջ պահելով Ալեքսան Աբրահամեանը, որ միշտ կասեցուց հակառակորդի հարուածները :

Ընդմիջումէն ետք պայքարին անգամ մը եւս վերջ դրաւ Մարգարով 62րդ վայրկեանին : Մեսրոպեանէ ընդունելով լաւ փոխանցում մը, ան այնպէս վարպետութեամբ գնդակը զետեղեց ցանցէն ներս, որ դարպասապահը տեղէն անգամ չշարժեցաւ : «Արարատ»ի կեդրոնական յարձակողը այս անգամ ալ պիտի չխախտէր կէտ արձանագրելու իր սովորութիւնը : Այլեւս դաշտի տէրերն էին հայ մարզիկները, որոնք խոհեմութիւնը նախընտրելով, ցոյց տուին միայն վարպետ խաղակերպ մը : Խաղը վերջ գտաւ Արարատի յաղթանակով 1–0 :

Այդ խաղը հետատեսիլէն կը մեկնաբանէր Խ. Միութեան ոտնագնդակի Ազգ. խումբի մարզիչը և պիտի յայտնէր թէ չի զարմանար, եթէ այս տարի Արարատը տիրանայ Խ. Միութեան բաժակին և ախոյենական կոչումին :

Կէսեզրափակիչ մրցումին երկրորդ հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Երեւան Օգոստոս 15ին :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՓՐԻԿԷԷՆ

Թանգանիկա, Ուկանտա, Քենիա, անգլիական նախկին գաղթավայր, «Արեւելեան Ափրիկէ»ն իրենց անկախութիւնը ստացած տասը տարիներ առաջ, երկար պայքարէ մը վերջ, ներկայիս միացած դաշնակցային կապերով, բայց երեքէն Քենիան է ամենահարուստը, ամենապարարտը, եւ այս Դաշնակցութիւնը բաւական սուղի կը նստի իրեն։ Բայց չոգեկառքի գիծէ մը ուրիշ առաւելութիւն չկայ իրեն համար։ Տնտեսապէս կ՚օգնէ այդ երկու աղքատ եւ քիչ մըն ալ փոփոխամիտ երկիրներուն։

Քենիա շրջապատուած հիւսիսէն Սոմալիէն եւ Եթովպիայէն, հարաւէն Թանգանիկայէն, արեւմուտքը՝ նախկին պելժիական գաղթավայրերը որոնք միշտ անուն կը փոխեն, ներկայիս Զայիրը ամէնէն կարեւորը, արեւելքէն կոթնած Հնդկական ովկիանոսին, իր Մոնպազա արդիական նաւահանգիստով, յիշատակի նուէր Անգլիացիներէն, որ Սուէզի ջրանցքին փակուելէն ի վեր, նաւային փոխադրութեանց կեդրոն մը դարձած է, դէպի Ասիա, Հարաւային Ամերիկա, Եւրոպա եւ Հարաւային Ափրիկէ որուն կէս ճամբան է Քենիան. իսկ Մատակասքարը հազիւ 2000 քիլոմեթր հեռու է։

Քենիայի տարածութիւնը Ֆրանսայի չափ է, իսկ բնակչութիւնը հազիւ մէկ տասներորդը։ Բայց իր աշխարհագրական եւ արդիւնաւորութեան դիրքը դարձուցած է զայն արեւելեան Ափրիկէի քաղաքական եւ տնտեսական կեդրոնը։

ԵՐԲ ԵՐԿԻՆՔԷՆ Կ'ԻՋՆԵՆ ՆԱՅՐՈՊԻ

«Ջումպօ Ճէթ»ը Ֆրանքֆուրթէն բռնած իր 350 ճամբորդներու մեծ մասը, եօթը ժամուան թռիչքէ մը վերջ առաւօտ կանուխ կ՚իջեցնէ Քենիայի մայրաքաղաքին միջազգային օդակայանը, Յուլիսը ձմեռուան ամիսն է։ Եղանակը լեռնային, զով եւ մեղմ, կը յիշեցնէ Եւրոպայի Ապրիլ ամիսը։

Անցագրի եւ պատուաստի վկայականներու քննութիւն, «չիք» հագուած գինուորականներէ, անգլիական ոճ, անայլայլ, եւ քաղաքավար։ Կնիքները կը զարնուին բաւական լսելի աղմուկով անցագրերուն վրայ, յետոյ մաքսային քննութիւն. մեզի համար պարզ ձեւակերպութիւն։

Եւ ահա դուրսն ենք, ինքնաշարժերը կը սպասեն մեզի, եւ տասը քիլոմեթրի անցքով մը կը դիտենք աջ ու ձախ, շատ լաւ շինուած ճամբայ, եւ ամէն կողմ բուրաստաններ եւ ծաղիկներով լի ծառեր. ամէն գոյն, ամէն տեսակ, անգլիական ոճով «փարք»եր եւ քիչ մը չորցած մարգագետիններ։ Ու ահա քաղաքը, հեռուէն կը նմանի Կրընոպլի. արդիական շէնքեր, պարտէզներ, պաշտօնական հաստատութիւններ, լայն պողոտաներ, հրապարակներու վրայ Քենիայի դրօշակը սեւ, կարմիր եւ կանանչ, (Սեւ Ափրիկէ, ազատութեան համար թափուած արիւնը, եւ երկրի երկրագործական հարստութիւնը)։

Քաղաքը եւրոպական ոճով է, ինքնաշարժեր ամէն տեղ, վճարովի կենալու տեղեր։ 35.000 բնակիչով քաղաք մը, որ այնքան շատ կառք ունի։ Մեծամասնութիւնը ֆրանսական Փէօժէներն են, եւ ամէն տեղ նախագահին Մըզպէու Քենիաթայի մեծադիր նկարը։

Կը քալենք փողոցները, կը հանդիպինք մուրացկաններու, հաշմանդամներու, առեւտրական փախուներու, վաճառորդներու, բայց ոստիկանութիւնը կը զգուշացնէ այցելուները զգուշ թռուցիկներով՝ պանդոկներու մէջ։

Բնակիչները (ի հարկէ մայրաքաղաքին մէջ), մաքուր հագուած կ՚երթան իրենց գործերուն, բայց Սեւերուն մէջ կորսուած չես զգար ինքզինքդ. այն տպաւորութիւնը ունիս թէ նոյնքան ալ ճերմակ կայ։ Կը լսուի ամէն լեզու։ Իսկ տեղական ժողովուրդը ունենալով հանդերձ իր լեզուն, կը խօսի եւ կը գրէ անգլերէն։

ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ

Անգլիական իշխանութեան ժամանակ բեռնանաւերով խեղճ եւ անօթի Հնդիկներ կը բերուէին, աշխատելու Քենիայի մէջ։ Տարիներու ընթացքին անոնք դարձած են հարուստ խանութպաններ, առեւտրականներ եւ հողատէրեր, բայց կը նկատուին խորթ եւ խարդախ ժողովուրդին կողմէ, եւ ներկայիս որոշ ատելութիւն մը կայ անոնց դէմ, որոնք կը նկատուին երկրին նախկին շահագործողները, եւ հետզհետէ իրենց ձեռքէն կ՚առնեն խանութնին, գործերնին եւ երբեմն ալ դրամնին, քանի որ կարելի չէ Քենիայի շիլին մը անգամ դուրս հանել երկրէն։

ԻՍԿ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵ՞ՐԸ

Ազատագրութեան կռիւներու ընթացքին մինչեւ անկախութիւն, մարտիկներու խումբեր կը յարձակէին անգլիական ագարակներուն վրայ, կը մեռցնէին բնակիչները եւ կ՚այրէին տուները։ Անգլիական իշխանութիւնը հսկայական բանակավայրերու մէջ հաւաքեց բոլոր ընդդիմադիրները տասնեակ եւ տասնեակ հազարներով, որոնց մէջ էր Քենիայի ներկայ նախագահը։

Երբ անկախութիւնը հռչակուեցաւ, հողերուն տէրերը ծախեցին ամէն բան եւ մեկնեցան, իսկ շատերուն այրի կիները հիմնեցին օթեակներ, չուզելով ձգել այդ երկիրը։ Շատ մը պաշտօնեաներ մնացած են, եւ ներկայիս շատ մը վաճառականական, ընկերային եւ ուրիշ շատ մը դրամական եւ ելեւմտական հաստատութիւններ կը ղեկավարուին Անգլիացիներուն կողմէ։

«ՄԱՕ-ՄԱՕ»ՆԵՐԷՆ
ՄԻՆՉԵՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ

Երբ կը հիւէինք անսահման անտառներուն, կէս անապատներուն, չոր դաշտերուն, նեղ եւ հողէ փոշիոտ ճամբաներուն վրայ, մեր ինքնաշարժ քշող սեւ Քենիացին ամէն անգամ որ դէմէն եկող ինքնաշարժի մը կամ «օթոքառ»ի մը կը հանդիպէր, կը բարեւէր իր աջ ցուցամատը վեր բարձրացնելով։ Հարցուցինք թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունի այդ։

— Այս նշանը մեր նախագահին պայքարին եւ յաղթանակին խորհրդանշանն է՝ մեր անկախութիւնը եւ մեր միութիւնը։

— Բայց ինչո՞ւ «Մաօ-մաօ» կը կոչեն ձեզ։

— Մեր ցեղը «Քիու-Քիու»ները, որուն պետն է մեր նախագահը Մըզպու Քենիաթան, յատկանշական բան մը ունի իր դէմքին վրայ. մեր բերնին վարի շըրթունքը միշտ յառաջացած է, մանաւանդ երբ կը խօսինք եւ կամ կ՚ուտենք։ Երբ սկսանք մեր ազատագրման պատերազմը, Անգլիացիները հեգնելով մեր բերանին ձեւը մեզ կը նմանցնէին որոճացող կովերու, եւ կովերուն ձայնը բըլլալով «մօ-մօ» մեզի կովի տեղ կը դնէին, ըսելով «մաօ-մաօ». իսկ մեզի համար «մաօ-մաօ» կը նշանակէ հիմա յաղթական ցեղը որ ազատեց իր հայրենիքը։

Եւ Ժոզէֆ, մեր կառավարը, կրօնքով բողոքական իր խանդավառ խօսքերուն ի հետեւանք կոտրեց ինքնաշարժին ամպրէաժը. կառքը մնաց ամայի ճամբուն, գազաններու սպառնալիքին տակ... Հետեւորդ կառքերը մեզ ժողվեցին եւ փոխադրեցին բանակավայր «լոճ»երնիս, ուր սպասեցինք հինգ ժամ մինչեւ 260 քիլոմեթր հեռու գտնուող Նայրոպիէն, որ նոր կառք եւ նոր սարքեր գան, եւ փոխուին կառքին մեքենաները...

ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ, ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌ

Նայրոպիի մէջ կը հրատարակուին չորս անգլերէն օրաթերթեր, ծաւալով եւ բովանդակութեամբ հարուստ, ինչպէս Լոնտոնի թերթերը։ Բայց երբ կը կարդաք գրուած յօդուածները, կ՚ըմբռնէք թէ բոլորովին ուրիշ երկրի մը մէջ կը գտնուիք եւ անոնց մտայնութիւնը ամէն բանէ առաջ հակաեւրոպական է։

Ամիս մըն է օրուան հրատապ խնդիրը իրենց համար Մոզամպիքի (Փորթուկալի գաղթային հողամաս) այրուած գիւղը եւ ջարդուած 400 բնակիչներն են. ամէն օր երկար յօդուածներ այս մասին։

«Ահա եւրոպացի ճերմակներուն ատելութեան ապացոյցը, փճացնել եւ մեռցնել Ափրիկէցիները»։ Նկարները եւ «փաստերը» անպակաս են ամէն օր։

Մեզի կը մնար կողմ բռնել, հաստատել կամ ժխտել, բայց կ՚ուզէինք յիշցնել թէ Մոզամպիքի մէջ, տեղացիները կը նկատուին հարազատ Փորթուկալցիներ, միեւնոյն իրաւունքներով եւ լեզուն եւ խառն ամուսնութիւնները։

Եւ ինչպէս ըսաւ Քենիա բնակող հայրենակիցի մը անգլիացի կինը «Իսկ երբ մէկուկէս միլիոն Հայ ջարդուեցաւ ո՞վ բողոքեց...»։

Սակայն ոչ մէկ տեղական թերթ կը խօսի, ինչպէս պատմեց պելժիացի բարեկամ մը այն տասնեակ հազարաւոր, եթէ ոչ աւելի հատուածներուն մասին, եւ Սեւերը Սեւերուն դէմ, Պուրունտիի շրջանին մէջ (Նախկին պելժիական գաղթավայրերու շրջան) երբ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ մէկ ցեղը միւսը կ՚ոչնչացնէ անպատիժ, միայն հասակի տարբերութեան պատճառաւ։

Այս բոլորը նոր սաղմնուած եւ «ազատած» երկիրներու երկար եւ դժուարին «ծննդաբերութեան» հետեւանքներն են։ Պէտք է մաղթել որ տարիներու ընթացքին Ափրիկէի այս նոր երկիրները գտնեն իրենց հաւասարակշռութիւնը։ Արժէքաւոր վարիչներ կան, մշակուած մտայնութեամբ եւ կարող, սակայն դժբախտաբար տակաւին կան շատ մը կասկածելի հոսանքներ իրենց ազդեցութեամբ։

Միեւնոյն լարուած եւ խզուած կապերը Ռոտեզիոյ եւ Հարաւային Ափրիկէի դէմ, պահանջելով Սեւերուն անկախութիւնը եւ իրական դառնալու այդ երկիրներուն, պայքարը շարունակական է, խուլերու խօսակցութիւն, անգլերէն տրամաբանական լեզուին միջոցաւ...

ՄԵՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ֆրանսայի համակրելի եւ յարգելի դեսպանը Պ. Տրլօ ազնուութիւնը ունեցաւ հրաւիրելու բոլոր ֆրանսախօս երկիրներու ներկայացուցիչները իր անձնական բնակարանը, քաղաքէն դուրս, կանանչութեան մէջ կորսուած գեղեցիկ փարքի մը մէջ։ Հեռուէն կը տեսնենք պարտէզին մէջ ծածանող, կայմին վրայ, ֆրանսական Եռագոյնը, հրճուանքնիս նոյնքան մեծ է որքան երբ հայկական Եռագոյնը տեսանք համաժողովին։ Ի՛նչ ուրախ եւ սիրալիր հաւաքոյթ «Ֆրանսայի հողին» վրայ, մենք մեզի ենքի տպաւորութեան տակ ենք։ Գեղեցիկ եւ անմոռնալի յիշատակ մը եւս։

ՀԱՐԱՒԻ ԽԱՉԸ

Այրեցեալ գօտիէն 160 քիլոմեթր վար ենք եւ փոխուած է նաեւ մեր երկինքը, որ աստղերով աւելի հարուստ է այս...

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ
ՎԱՐԺԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Թեւանցուկ կը քալէինք պողոտաներէն. մեր արուարձանը բաւական հեռու էր ծանօթներուս շրջանակէն եւ կը բաժնուէր մայրաքաղաքին կեդրոններէն Տիբեր կամ Թեւերէ գետով։ Ընկերուհիիս հարցումներուն եւ հետաքրքրութեան կրցածիս չափ բաւարար պատասխաններ կուտայի, բայց դեռ միտքիս մէջ կը կրկնուէր նոյն հարցումը. — Ինչո՞ւ Մ.ն ուզեց որ քարայրին մէջ պարպեմ բոլոր փամփուշտներս եւ ինք ըսաւ չփորձեց իր տարճանակը։

ՀԵԼԵՆԱ

Այդ օր արշալոյսը հրացուած Ալպանօ կը գտնուէի այդ տունը մօտէն ուսումնասիրելու համար։ Գործի գացող մէկ քանի Իտալացիներ հարցափորձեցի եւ այս ձեւով է որ ստուգեցի թէ վիլլան կը պատկանէր Թօփալ Իսմայիլ Հագգը փաշային։ Ժողովը հոն տեղի պիտի ունենար. քանի մը օրէն բոլորը հոն պիտի գային եւ անշուշտ Սատրազամ փաշան ալ մէջերնին։ Հոմի անոր բնակարանը գըտած էի եւ ժողովատեղիին ալ ծանօթ։ Պէտք էր այդ երկու վայրերն ալ միշտ աչքի տակ ունենալ եւ յարմար րոպէին հարուածը տալ։ Հռոմ վերադարձիս Վարանդեանին գացի թէյի ժամուն։ Մ. մէջտեղ չկար։ Նախորդ օրուընէ ի վեր իրար չէինք տեսած եւ կը սպասէինք Պոլսէն գալիք օգնական ընկերներու. բայց դեռ լուր մը չկար։ Անհամբեր էի գիտնալու՝ այս պատճառով ալ թափառեցայ մեր ծանօթ ընկերներուն ժամադրավայրերը. սակայն անկարելի եղաւ զայն գտնել։

Նոյն գիշերուան համար Մարիօ Օփերայի երկու տոմս ապահոված էր եւ Ֆաուսթը կը ներկայացնէին. գացինք. անպատմելի հանդիպում մը վայելքս խաթարեց. ճիշդ մեր դիմացը, օթեակի մը մէջ բազմած էր Սայիտ Հալիմ փաշան, երկու թիկնապահներով։ Եւ մինչ հոյակապ երաժշտութիւնն ու երգերը բեմին վրայէն Ֆաուսթին յաւիտենական ողբերգութեան մասնակից կ՚ընէին սրահին հսկայ բազմութիւնը, ես կը խորհէի մեր ողբերգութեան վրայ եւ կը խորհէի թէ ի՛նչ գեղեցիկ պատեհութիւն մը ներկայացած է ինծի։ Երթալ, օթեակի դուռը բանալ եւ ատրճանակիս բոլոր փամփուշտները պարպել մեծ ոճրագործին գանկին մէջ։ Բայց կասկածելի էր որ կարենայի փախուստ տալ։ Եթէ յաջողէի ալ, ատիկա կրնար ըլլալ քանի մը անմեղ զոհեր պատճառելու գնով։

Յաջորդ առաւօտ սովորական պահակութեանս առեն, տեսայ երկու Թուրքեր, որոնք ամպարանքով կայարան կը փութային։ Անպայման գալիք նոր հիւրեր կան, խորհեցայ եւ անոնց ետեւէն գացի։ Կայարանին մէջ զարմանքս մեծ եղաւ։ Հոն էին բոլորն ալ։ Փաշան ալ միասին եւ խումբով Ճենովա պիտի երթային. շոգեկառքի մեկնումին դեռ քսան վայրկեան կար. վազելով գացի Մ.ը գտնելու. գտայ եւ միասին ամպարանքով կայարան հասանք, բայց կառախումբը մեկնած էր. մէկ մասը հոն էին, բացի Փաշայէն. յայտնապէս միւսները անոր ողջերթի եկած էին։

Յուսահատական էր մեր վիճակը, շըլխիկոր բաժնուեցայ Մ.էն եւ փետուած հաւու կը նմանէի։ Ինչո՞ւ Փաշան Ճենովա գնաց. կրկին Հռոմ պիտի դառնա՞յ։ Իսկ եթէ նաւ առնէ եւ Պոլիս երթայ. ի՞նչ ծիծաղելի դրութեան մատնուած կ՚ըլլամ ընկերներուս եւ Պ. Մարմնին առջեւ, պատրաստ որսը առջեւէս փախցնելուս համար։

Կէսօրէ վերջ հանդիպեցայ քանի մը Թուրքերու, որոնց մէջն էր նաեւ Պէքիր Սամի պէյ։ Բարձրաձայն կը խօսէին ու կը վիճէին։ Հետեւեցայ իրենց մինչեւ սրճարան մը, ուրկէ ներս մտան։ Ես ալ աթոռ մը գրաւեցի քիչ անդին, խաւերէն թերթս բացի ու մխրճուեցայ անոր մէջ, թէեւ տասը բառէն մէկը հազիւ կը հասկնայի։

(80 - շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՃԻԼՍ ՀԻԼԻ ՈՃԻՐԸ

—— 0 ——

Ա.

Այս ողբերգութեան վայրը Լոնտոնի շրջակայքը Ճիլս Հիլ կոչուած բնակարանն է: Թուականը՝ 1823 Հոկտեմբեր 24:

Գործող անձերը կը կոչուին Ճոն Թարթըլ, Ճոզէֆ Հանթ, Փրոպէրթ: Ջոհըր՝ Ուիլեըմ Ուլէր:

Վաթերլոյի ճակատամարտէն ետք, անգլիական բանակը գործէ արձակեց իր սպաներուն եւ զինուորներուն մեծ մասը, որովհետեւ Նափոլէոնի չէզոքացումէն ետք, կը նախատեսուէր խաղաղութեան երկար շրջան մը:

Գործէ արձակուած սպաներու շարքին կը գտնուէր Ճոն Թարթըլ, որուն հայրը Նորվիքի փոխ քաղաքապետն էր եւ յարգուած մարդ: Թարթըլ սակայն կը սիրէր փարթամ եւ հաճոյալի կեանքը եւ չէր ուզեր իր օրերը անցընել Նորվիքի պէս աննշան քաղաքի մը մէջ:

Ուստի որոշեց Լոնտոն հաստատուիլ: Նորվիքէն չմեկնած առեւանգեց գեղեցիկ աղջիկ մը եւ զայն գործածեց իբրեւ հոմանուհի: Իր ունեցած դրամով սրճարան մը վարձեց մայրաքաղաքի մարդաշատ թաղերէն մէկուն մէջ եւ իր հոմանուհին յանձնեց անոր ղեկը: Թարթըլ սիրող մարդ մըն էր, այնպէս որ իր հաստատութիւնը դարձաւ կափամարտիկներու, ձիավարներու եւ այս տեսակի մարդոց կեդրոնատեղին: Շատեր կուգային տիրուհիին գեղեցիկ աչքերուն համար:

Յաճախորդներուն թիւը շատցաւ, երբ Թարթըլ հաստատեց գրաւի դրութիւնը, որուն միակ նպատակն էր պարպել միամիտներուն գրպանը: Սրճարանի ետեւի սրահին մէջ կային խաղի սեղաններ, ուր ճարպիկ եւ խաբեբայ մարդիկ կը չորթէին խաղի մոլիները:

Ջոհերէն մէկ մասը սակայն բողոք ներկայացուց թաղի ոստիկանութեան, որ մանրակրկիտ քննութիւններէ ետք, գոցել տուաւ այս կողոպուտի հաւաքատեղին: Այսպէսով ցամքեցաւ նաեւ Թարթըլի եկամուտի աղբիւրը: Պէտք եղաւ նոր միջոցներու դիմել: Խաղի հաւաքոյթները շարունակուեցան տարբեր վայրերու մէջ, բայց արդիւնքները գոհացուցիչ չէին: Թարթըլ ունէր երկու ուրիշ գործակիցներ, Ճոն Հանթ անունով երգիչը եւ Փրոպերթ կոչուած խաբեբայ վաճառական մը, որ հարստացած էր կեղծ սնանկութեամբ եւ քոթէճ մը գնած էր, Լոնտոնէն 16 քիլոմեթր հեռու գտնուող Ճիլս Հիլ կոչուած վայրը:

Երեք չարագործները գաղտնի խորհրդակցութիւն մը ունեցան եւ որոշեցին աւելի շահաբեր գործունէութեան մը դիմել: Ջոհը արդէն պատրաստ էր: Ուիլեըմ Ուլէր ճաշարանի համեստ սպասեակ մը, որ հարստացած էր ձիարշաւներու արդիւնքներուն վրայ գրաւի գալով: Ժամանակին Թարթըլի սրճարանին կանոնաւոր յաճախորդներէն մէկը եղած էր: Ուիլեըմ Ուլէր կը սիրէր բախտախաղը եւ ըմպելիները:

Փրոպերթ անոր առաջարկեց իր բնակարանը գիշերել եւ յաջորդ օրը որսի ելլել Ճիլս Հիլի երէներով հարուստ շրջանները: Հարկաւ ուրիշ հիւրեր ալ պիտի ըլլային եւ կարելի պիտի ըլլար կազմակերպել հաճելի եւ շահաբեր թղթախաղի նիստեր:

Եւ Ուրբաթ, 1823 Հոկտեմբեր 24ի երեկոյեան, երկու կառքեր ճամբայ ելան Լոնտոնէն ու բռնեցին Ճիլս Հիլի ճամբան: Առաջինին մէջ տեղ առած էին Թարթըլ եւ Ուիլեըմ Ուլէր, երկրորդին մէջ՝ Փրոպերթ եւ Ճոն Հանթ: Ճամբան կանգ առին ճաշարանի մը առջեւ եւ ըրին մեծաքանակ խմիչք ու ուտեստեղէն:

Ռատլէթ գիւղէն քիչ մը անդին կառքերէն մէկը շեղեցաւ դէպի աջ ու ցանկապատով եզերուած նեղ արահետէ մը ուղղուեցաւ դէպի Փրոպերթի բնակարանը: Ծառերն ու թուփերը անխնամ մնալով այնքան աճած էին որ իրարու միանալով կամար կը կազմէին եւ արահետը կը վերածէին նրբանցքի մը, ուր չէր կրնար հասնիլ ոչ մէկ նայուածք:

Մութը առած էր ամէն կողմ եւ լռութիւնը հեղձուցիչ էր: Արահետին վրայ գտնուող կառքին մէջ նստած էին Թարթըլ եւ Ուիլեըմ Ուլէր, մինչ երկրորդ կառքը կ՚ուշանար անհասկնալի պատճառներով:

Ժամ մը ետք, Փրոպերթի վարած կառքը մտաւ գալարածածկ արահետին մէջ, որուն կիսուն կանգ առած էր առաջինը: Երբ հասան Ճիլս Հիլի քոթէճը, ուր տիկին Փրոպերթ իրենց կը սպասէր, անոնք միայն երեք հոգի էին:

— Ո՞ւր է ձեր չորրորդ բարեկամը, — հարցուց տիկինը:

— Կարծեմ հօրեղբօրը թաղումին համար հեռաւոր գիւղ մը գացած է: Բաւական սպասեցինք իրեն, թէ ոչ՝ աւելի կանուխ կը հասնէինք:

×

Յաջորդ առտու երկու գործաւորներ կը քալէին Ճիլս Հիլի արահետէն դէպի Լոնտոն տանող ճամբան: Օրը հազիւ լուսցած էր, եւ ընդհանրապէս այս ժամուն կատու մը իսկ չէր անցներ այս կողմերէն: Սակայն գործաւորները զարմացան, երբ արահետին վրայ նշմարեցին երկու քաղաքացիներ, որոնք խոտերուն մէջ բան մը կը փնտռէին: Երբ տեսան երկու գործաւորները, անոնք քալեցին իրենց կողմը:

— Կրնայի՞նք ձեզի օգտակար ըլլալ, — հարցուց գործաւորներէն մէկը:

— Չեմ կարծեր: Երէկ կառքի արկած մը ունեցանք եւ ցնցումի ընթացքին կորսնցուցինք առարկայ մը, որ ինկած ըլլալու է խոտերու մէջ: Դանակ մըն էր, որուն արժէքը աւելի զգացական է, քան նիւթական:

Երկու պարոնները հեռացան ու անհետացան Ճիլս Հիլի կողմը: Գործաւորները սակայն չշարունակեցին՝ իրենց ճամբան եւ յուսալով արժէքաւոր առարկայ մը գտնել, մտան ծառերուն մէջ եւ հասան տեղ մը, ուր խոտերը ոտնակոխուած էին: Կառքը հոս շրջած ըլլալու էր: Առանց վախնալու փուշերէն, անոնք պրպտեցին աջ ու ձախ եւ մացառներու փունջի մը տակ տեսան փայլուն մետաղ մը: Բաց դանակ մըն էր, լայն ու սուր շեղբով մը, որուն վրայ արեան թարմ հետքեր կային: Երկրորդ գործաւորը, որ քիչ մը աւելի յառաջացած էր, չորցած տերեւներու կոյտի մը տակ նշմարեց արճանակ մը, որուն փողը ծածկուած էր մոխրագոյն եւ լպրծուն նիւթով մը, որ կը նմանէր մարդկային ուղեղի:

Հազիւ գրպանած էին այդ երկու կասկածելի առարկաները, երբ իրենց դէմը ելաւ ուրիշ քաղաքացի մը, զոր տեսած էին յաճախ այս կողմերը: Վերի քոթէճին տէրն էր, մըսթըր Փրոպերթ: Նորեկը տեսնելով այս երկու անցորդները, պահ մը վարանեցաւ, յետոյ շարունակեց ճամբան, բարեւեց զանոնք, քանի մը խօսքեր փոխանակեց օդի եւ անձրեւի մասին եւ հարցուց որպիսութիւնը:

Գործաւորները քաղաքավարօրէն պատասխանեցին, բայց ոչ մէկ բան յայտնեցին իրենց կատարած գիւտի մասին: Երբ հասան մօտակայ գիւղը, յանձնեցին իրենց գտած դանակը եւ ատրճանակը:

Շատ չանցած, նոյն ոստիկանատունը մուտք գործեց Ֆիլիփ Սմիթ կոչուած ագարակապան մը, որ տուաւ յաւելեալ տեղեկութիւններ:

Նախորդ իրիկուն, ժամը 9ի մօտերը, ան բարեկամի մը տունէն ագարակ կը վերադառնար իր կնոջ եւ զաւկին հետ, երբ յանկարծ Ճիլս Հիլի կողմերէն լսեց անիւներու ձայն մը եւ կրակոց մը, որուն յաջորդեցին մարդու մը աւաչները: Սմիթ կը պատրաստուէր այդ կողմերը վազելու, սակայն կինը արդէն հանդիսացած էր:

Ուրեմն երկու գործաւորներուն եւ ագարակապանին ըսածները իրարու կը համապատասխանէին:

Մարդ մը սպաննուած էր Ճիլս Հիլի կողմերը, Հոկտեմբեր 24ի իրիկուան ժամը 9ին: Բայց ո՞վ էր զոհը եւ որո՞նք էին ոճրագործները:

Առաջին կասկածները կեդրոնացան այն երեք մարդոց վրայ, որոնք այնքան կանուխ ինկած էին ճամբաներու վրայ՝ կորսուած դանակ մը գտնելու համար: Անոնցմէ մէկը, Փրոպերթ ծանօթ էր շրջապատին, որովհետեւ ամէն շաբաթավերջին խումբ մը ձիավարներով, կափամարտիկներով եւ խաղամոլներով — բոլորն ալ օրէնքի լուսանցքին վրայ ապրող մարդիկ — կուգար իր քոթէճը եւ անոնց հետ կը սարքէր կերուխումի եւ ապօրինի որսորդութիւններ: Գիշերները մինչեւ ուշ ատեն անոնք կը պոռային ու կ՚երգէին եւ յաճախ ատրճանակներ կը պարպէին օդին մէջ:

Եւ սակայն եթէ ոճիր մը գործուած էր, ո՞ւր էր զոհին դիակը: Հարցը փափուկ ու կնճռոտ երեւոյթ ունէր: Ոստիկանապետը պատրաստեց իր թղթածրարը եւ զայն ղրկեց Լոնտոնի ոստիկանութեան կեդրոնական գրասենեակը, իր միջոցներէն վեր գտնելով դէպքին լուսաբանութիւնը:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Շար.)

կողմը: Ահա «Ցարդգող»ը, «Ծիրկաթին»ը, լայն եւ աղօտ ժապաւէնի մը պէս կը ծածկէ իր ետեւ պլպլացող աստղերը: Եւ ահա «Հարաւի Խաչ»ը, համաստեղութիւնը որ ցոյց կուտայ ինձ, պատանեկութեան վաղեմի սկաուտ բարեկամս, 1929էն ի վեր. Աւստրալիացի Ռօյ Նիքոլը, որ կը բնակի Սիտնէ եւ որուն տան անմիջական դրացին Հայ մըն է...

Այո, փոխուած է նաեւ մեր երկինքը եւ մեր երկրամասը:

Տեսնելով միլիոնաւոր աստղերու այս պատկերը տիեզերքին մէջ, համեստութեան կը մղուինք: Կարծես մեծ բան մըն ենք ըրած երկրագունդին այս մասը գալով, 5–6 հազար քիլոմեթր հեռու, Երուսաղէմէն:

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի մեր ելքը, բաղդատելով այս երկինքին անհունութեան:

Մարդկութիւնը աշխարհիս չորս կողմը կ՚ապրի ատելութեամբ եւ վախով, ցեղը ցեղին դէմ, անտեսելով որ ինքը, երկրագունդին վրայ անելի մը մէջ կ՚ապրի:

Երբ կը տեսնենք երկինքին անհունութիւնը, կը զգանք այս բոլորին անիմաստութիւնը, աննշանակութիւնը, ոչընչութիւնը, մեզի համար, մենք տիեզերքի անցեալ, ներկայ եւ ապագայ փոշի, որ կը ջանանք բան մը հասկնալ, տեղ մը հասնիլ, կոյր եւ շուարած:

Մոռնանք անգիտութեան սարսուռները, գոնէ վայրկեան մը, աչքերնիս յառենք անգամ մը եւս դէպի «Հարաւի Խաչ»ը, այս խաղաղ գիշերուան մէջ, ուր գաղաններն անգամ լռած են:

Դիտենք, փայլուն աստղերը երկինքին, աղբիւրները կեանքին, Ափրիկէի տաք եւ կարմիր հողին վրայ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (250)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա.

— Ուրեմն գիտէ՞ք այդ գաղտնիքը: Ո՞ւրկէ իմացաք:

— Լիւսիէնը տեսայ:

— Լիւսիէնը տեսեր էք ու ինծի բան մը չէք ըսեր, յարեց Լիւսի գողդոջուն:

— Ուզեցի ձեզի խնայել այդ վիշտը:

— Խնայե՛լ: Ի՛նչ օգուտ: Միթէ կրնա՞մ հիմակուընէ աւելի տառապիլ: Մի խնայէք ինծի: Լիւսիէնի հեռացման մէջ ի՞նչ յանցանք ունիմ:

— Ոչ, ոչ, զաւակս, ձեր վրայ կասկածող չկայ ըսաւ: Լիւսիէն ձեզմէ հեռացած է, որովհետեւ ձեր ամուսնութիւնը անկարելի է:

— Անկարելի: Միակ պատճառ մը կրնայ անկարելի դարձնել զայն իմ անարժանութիւնս, ու ես անարժան չեմ: Ի՞նչ կը նշանակէ աս: Միթէ ոճի՞ր գործած են անոնք որ զիս աշխարհ բերած ու անգթօրէն նետած են Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստարան մը: Հայրս անպատի՞ւ մարդ մըն էր: Իր անպատուութեան պատի՞ժը պիտի կրեմ:

— Զաւակս, զաւակս, լռեցէք, թոթովեց Ժանն, իր աղերսագին ձեռքերը Լիւսիի երկարելով..: Կը հայհոյէք: Մի զրպարտէք ձեր հայրը:

— Ո՞վ զրպարտեմ ուրեմն, յարեց մանկամարդ աղջիկը բուռն շեշտով մը: Մայր Լիզոն, դուք տեսաք էք Լիւսիէնը...: Ան ձեզի յայտնած է աղէտալի գաղտնիքը...: Ինչ որ ալ ըլլայ ան, ըսէք ինծի: Եթէ կը հայհոյեմ հօրս դէմ, ուրեմն մօրս կողմէ կուգայ անպատուութիւնը:

Ժանն ոտքէն մինչեւ գլուխը սարսռաց: Կ՚ուզէր իր աղջկան երեսին պոռալ. «Քու մայրդ ես եմ, եւ ահա ինչ վիճակի մէջ կը գտնուիմ»: Բայց անկարելի էր այդ բանը ըսել: Չէր բաւեր իր անմեղութիւնը հաւաստել, այլ պէտք էր ապացուցանել, բայց ի՞նչպէս: Պատասխան չունենալուն, Ժանն գլուխը ծռեց ու լուռ մնաց: Լիւսի շարունակեց.

— Խօսեցէք, բայց ինչո՞ւ չէք խօսիր: Մա՞յրս ոճիր մը գործած է: Ինչո՞ւ Լիւսիէն յայտարարած է թէ մեր ամուսնութիւնը անկարելի է:

— Որովհետեւ կը բռնադատեն զայն:

— Ո՞վ իրաւունք եւ զօրութիւն ունի այդ բանը ընելու:

— Չէ՞ք գուշակեր: Լիւսիէն պիտի կրնա՞ր այդ բանը իմանալ, որ անդունդ մը կը բանայ ձեր միջեւ, եթէ երբեք մէկը չահ չունենար յայտնելու անոր: Մարդ մը անցեալը պրպտելով ըսած է Լիւսիէնի. «Եթէ աղջկանս հետ չամուսնանաք, թոյլ պիտի չտամ որ Լիւսիին հետ ամուսնանաք: Ձեզի կ՚արգիլեմ այս ամուսնութիւնը կնքել: Եթէ համարձակիք անսաստել, այն ատեն պիտի իմացուի որ...»:

Ժանն ընդհատեց խօսքը: Ուժը կը պակսէր շարունակելու համար:

— Ի՞նչ պիտի իմացուի, հարցուց Լիւսի ուժգնօրէն: Մայր Լիզոն, զիս կը մեռցնէք...: Կը խեղդուիմ, ու խելքիս կուգայ...: Ձեզի կ՚ըսեմ որ պէտք է գիտնամ: Եթէ դուք չխօսիք, ես պիտի բռնադատեմ որ Լիւսիէն խօսի: Եթէ ան ալ չխօսի, Օր. Հարմանի պիտի դիմեմ: Եթէ ան ալ մերժէ, պիտի երթամ գտնեմ անոր հայրը ու պիտի հարցաքննեմ:

— Ոչ, Լիւսի, հոն պիտի չերթաք... ամէն ինչ պիտի ըսեմ ձեզի...: Կ՚երդնում:

— Այն ատեն որեւէ տարակոյս պիտի չունենամ, ու պիտի կրնամ Լիւսիէնի ներել:

— Լիւսիէն չի կրնար ձեզի հետ ամուսնանալ...: Մնաց որ, դուք ալ պիտի մերժէք անոր կինը ըլլալ, ձեր մօրը անմեղութիւնը ապացուցանելէ առաջ...:

Մանկամարդ աղջիկը չափազանց զունատած ըսաւ.

— Իմ մօրս անմեղութիւնը ապացուցանե՛լ, կրկնեց ան: Ուրեմն մայրս ամբաստանուա՞ծ է:

— Ձեր մայրը դատապարտուած է, Լիւսիէն Լապրուի հայրը սպաննած ըլլալուն համար...:

Լիւսի սրտակեղէք ճիչ մը արձակեց ու ձեռքերովը ծածկեց գլուխը: Քանի մը երկվայրկեան, ահռելի լռութիւն մը տիրեց: Մանկամարդ աղջիկը խզեց այդ լռութիւնը եւ թոթովեց.

— Ուրեմն, իմ մա՞յրս է որ սպաննած է Լիւսիէնի հայրը, ու կրակի տուած է անոր գործարանը...: Ա՜հ, սոսկալի բան է...:

— Բայց անմեղ էր ան, Լիւսի, ոգչեց Ժանն:

— Դատապարտած են զայն:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Սերոբ Հայրապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր եւ զոքանչին՝

ԵՍԱԳՈՒԹ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ծնեալ Կոստոյեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, Մարսէյլի Ս. Յակոբ եկեղեցին (Պուլ. Օտտօ) Կիրակի Օգոստոս 12:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Ճ. Պահատուրեան, Տէսինի եկեղեցւոյ խորանի եւ յարակից մասերու, հայ զարդանկարչութեամբ օժտելու մասնաւոր ուխտ մը բրած ըլլալով, Աստուածածնայ տօնին, Օգոստոս 12 կիրակի առաւօտ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Պահատուրեան գերդաստանի հին եւ նոր ննջեցեալներու յիշատակին Տէսինի եկեղեցւոյ մէջ:

Կը խնդրուի անոնց յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

ԻՍԻԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Ցարէթ Ցարութիւնեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Լուսաբեր Սարգիսեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 10էն 10.30՝

ԿՈՉՈՒՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

Կը մասնակցին՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՏԱՆԻԷԼՈՒ ինչպէս նաեւ Մարսէյլի հայ քոյրերը, հայր Կոմիտաս (Սէն Շամոնէն), հայր Աթանաս (Առնուվիլ), հայր Ցարութիւն (Սամուէլ Մուրատեան վարժարան):

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83. Rue d'Hauteville, Paris (10e)

LES EDITEURS FRANÇAIS REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie de la Poésie Arménienne

des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel, Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.
Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL :
ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնէերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսքանդարուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 փր.
Առաքման ծախքով 17 փր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ
ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

CAMP DU NOR SEROUND, COLONIE SAINT ANDRE, ROUTE DE BESSAN
34 BEZIERS (HERAULT) — Téléphone : 76-01-76

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15 ամբողջ օրը
Կէսօրին՝ խաղողօրհնէք
ժամը 16ին հանդիսութիւն

Բացման խօսք. — ԱՆՐԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
— Կը խօսի ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Փակման խօսք՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին բանակողներուն կողմէ

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères
Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79
NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Օգոստոս 12, Տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ է մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարդգայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 12ին, Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30ին, պատարագ 11ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն Օգոստոս 12ին Կիրակի օր, իսկ Օգոստոս 15ին, Չորեքշաբթի առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 10ին, ի յիշատակ Բ. պատերազմի ռմբակոծութեան Վալանսի հայ զոհերուն:

×

ՏԷՍԻՆ — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ եկեղեցւոյ անուանակոչման տօնին առթիւ, Օգոստոս 12, Կիրակի առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի բազում ազգակիցներու յիշատակին: Ինչպէս նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք:

Երգեցողութիւնք տեղւոյն երգչախումբին կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնը կը կատարուի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Կիրակի, Օգոստ. 12: Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9.40, քարոզ 11, խաղողօրհնէք 11.40:

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱՏՐԱՆ ՄԷՋ

Լասիոթայի կեդր. թաղին մէջ գնուած սրահ մը վերածուեցաւ կարճ ժամանակաշրջանի մէջ մատուռի՝ Ս. Կարապետ անունով, ուր կը կատարուի, Վերափոխման տօնը Օգոստ. 15, Չորեքշաբթի:

Պատարագը կը մատուցանէ, մատուռին օծումը կ'ընէ եւ խաղողօրհնէքը կը կատարէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Կրօնական արարողութեանց աւարտին տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ, Լասիոթայի Սէն-Ժան թաղի ծովահայեաց Քինկ հայկական ճաշարանին մէջ, ի պատիւ սրբազան հայրերու եւ հոգեւոր ու ազգային ներկայացուցիչներու:

Բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին այս հոգեւոր հանդիսութեանց եւ խնջոյքին: Սկիզբ ժամերգ. 8, պատարագ 10, օծում եւ քարոզ 10.30էն 12, խաղողօրհնէք եւ հոգեհանգիստ 12էն 12.45:

×

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Օգոստ. 12 Կիրակի, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30, պատարագ ժամը 10: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնութիւն:

×

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի խաղողօրհնէք:

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
10
VENDREDI
10 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Վեցամսեայ 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.785

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.785

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻՆ

(Սեւրի դաշնագրի 53ամեակը)

———0———

Երկու թշնամի ունէր Սեւրի դաշնագիրը, Թուրքն ու Ռուսը:

Հասկնալի էր առաջինին թշնամութիւնը, քանի որ անիկա մահավճիռն էր օսմանեան կայսրութեան:

Անիմանալի էր սակայն թշնամութիւնը Ռուսին, որ երէկ Թուրքին «յաւիտենական թշնամի»ն, այսօր կարմիր պատմուճան հագած՝ դարձեր էր անոր զինակիցն ու պաշտպանը:

Ու մինչ Լեւոն Շանթ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ կը փորձէր Մոսկուայի աջակցութիւնը ապահովել մեր նորագիւտ հայրենիքին, ճիշդ նոյն օրերուն Չիչերին եւ օգնականը՝ Յովսէփ Գարախան՝ սին խոստումներով կ'օրօրէին զայն, ու անոր կռնակէն գաղտնի դաշնագիր կը կնքէին Մ. Քեմալի ներկայացուցիչներուն հետ:

Հետեւա՞նքը: Քեմալական Արտաքին գործոց Պէքիր Սամի եւ ընկերը՝ Եուսուֆ Քեմալ՝ իրենց հետ Մոսկուայէն Անգարա կը փոխադրէին սնտուկներով ցարական կարմիր ոսկի եւ ռուսական մեծաքանակ զէնք ու ռազմանիւթ, զորս չատ չանցած կը գործածէին Հայաստանի դէմ:

Յիսունեերեք տարի առաջ, 1920 Օգոստոս 10ին, յաղթական դաշնակիցները կը հանդարտեցնէին իրենց խիղճը՝ Սեւրի մէջ հանդիսաւորապէս նուիրագործելով Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը:

Սեւրէն քանի մը ամիս վերջ Հայաստանի խորհրդայնացումը գերագոյն պատրուակ ծառայեց դաշնագիր մեծ Պետութեանց՝ չյարգելու իրենց ստորագրութիւնը: Ուրանալու Հայութիւնն ու անոր անկորնչելի իրաւունքները, որոնց արդարութեան մասին սրտառուչ ճառեր կը խօսէին պատերազմի նեղ օրերուն եւ խոստումներ կը շռայլէին Հայաստանի ապատութեան համար:

Իրականին մէջ նիւթական շահերը աւելի ծանր կշռեցին նժարին վրայ: Ամաբէն առաւելագոյն բաժինն ստանալու մրցակցութիւնը՝ միացած իբրեւ թէ Թուրքը Մոսկուայի գրկէն ձերբազատելու սխալ եւ անմրանելի քաղաքականութեան, ողջնցուցին աշխարհամարտին բոլոր ճակատներուն վրայ չարաչար պարտուած եւ Մուտրոսի մէջ ծունկի եկած օսմանեան կայսրութեան ժառանգորդները:

Ո՛չ մէկ դաշնագիր Պետութիւն վաւերացուց Սեւրի դաշնագիրը:

Չորս մեծ Պետութիւններ — Խորհրդային Ռուսիա, Ֆրանսա, Իտալիա, նոյնիսկ Անգլիա — իրենց երէկի պարտուած թշնամին իբրեւ յաղթական նստեցուցին Լէմանի ափերուն վրայ: Ցիսուն տարի առաջ Լօզանի չարաշուք դաշնագրով զուիցերական մեծ լիճի ջուրերուն մէջ փորձեցին թաղել Հայկական արդար Դատը: Մոռցան մեր բազմաչարչար ազգի անհուն զոհողութիւնները դաշնակից բանակներու կողքին: Մեր բերած նպաստը անոնց յաղթանակին: Ուրացան մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու թափած հեղեղաման արիւնը:

Մուսուլի քարիւղը եւ Արղնիի հանքերը անկէ աւելի ծանր կշռեցին:

Հակառակ բոլոր ուրացումներուն եւ մոռացումներուն, Հայութիւնը ի սփիւռս աշխարհի պահանջատէր կը մնայ:

Անժամանցելի է Սեւրի պարտամուրհակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Մթնոլորտը աւելի լարուած է Պըզանսոնի մէջ, ուր Վերաքննիչ Ատեանը վճռեց կնքել Լիփ գործատունը եւ պարպել բանուորները, որ ներսը կը գտնուին:

Այս որոշումը նոր խժրանցում մը ստեղծեց անշուշտ եւ կոչուած չէ մտքերը հանդարտեցնելու: Չորեքշաբթի գիշեր բանուորները, կիները իրենց երախաներով գիրք կը բռնէին գործատան մէջ եւ չուրջը, որպէսզի ի հարկին արգելք հանդիսանան Ատեանի վճռին գործադրութեան: Մինչ այդ նոր միջնորդ–տնօրէնը կը տեսակցէր նախարար Շարպոնէլի հետ, պարզելու համար իր տեսած կացութիւնը, ապա կրկին Պըզանսոն պիտի երթար, այս անգամ դրական առաջարկներով:

×

Ռոմանի մէջ ալ թէեւ մթնոլորտը աւելի հանդարտած է բայց եւ այնպէս կը թուի թէ ժամանակ շահելու խնդիր մըն է միայն եւ տագնապը պարզապէս յետաձգուած է: Լիւքս եւ կէս–լիւքս կօշիկը ծանր տագնապ մը կ'ապրի Ֆրանսայի մէջ: Շառլ Ժուրտան որոշած էր ճամբել իր աշխատաւորներու մէկ կարեւոր մասը եւ այդ խսկ պատճառով ծայր տուաւ գործադուլ մը, որ առժամապէս դադրած է, բայց հարցը լուծուած չէ: Այսօր Իտալիայէն ներածուած կօշիկը աւելի աժան է Ֆրանսայի մէջ քան տեղական ապրանքը ինչ որ անել կացութիւն մը կը ստեղծէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ գրադարաններէն վտարուած են Ժիտ, Սոլժենիցին եւ... Առակոն: Թաղապետական եւ համալսարանական գրադարաններու մէջ մաքրագործման լայնածաւալ արշաւանք մը սկսած է եւ ցանկեր պատրաստուած են ուր կը գտնուին Մարքսի եւ Լենինի գործերը (որոնց յառաջաբանները գրած են «անբաղձալի» հեղինակներ), Լուի Առակոնի եւ Անտրէ Մորուայի «Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու զուգահեռ պատմութիւնը», Սէնթ–Պէօվի «Փորթրէ է իսէ», Ժիտի ամբողջական գործը եւ Սոլժենիցինի բոլոր գործերը, նոյնիսկ անոնք որոնք արտօնուած են Խորհ. Միութեան մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ նոր սխալ մը գործած է իր ռմբակոծութեանց ատեն, կրկին անգամ ռումբ թափելով Քամպոճի կառավարական ուժերու ձեռք եղող գիւղի մը վրայ: Այս անգամ 8 մեռեալ եւ 16 վիրաւոր կար: Նախորդ ռմբակոծութեան զոհերու թիւն է՝ 189 մեռեալ եւ 315 վիրաւոր:

ՆԱՆԹՈՒԽԱՅԻ ժայռը ինքնիրեն փլաւ Չորեքշաբթի կէս գիշերին, հարցը հիմէն լուծելով: Շրջակայքը բնակողները, չուրջ հազար հոգի ատենին հեռացած էին եւ զոհ չկայ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը խորհրդային քաղաքացիութենէ վտարած է Ժօրէս Մետվետեւը, որ տարուան մը համար Լոնտոն կը գտնուի: Բնագէտը անցեալ Դեկտեմբերին Անգլիա գացած էր աշխատելու համար բժշկական հետազօտութեանց կեդրոնի մը մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 3)

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐ

Զարեհ Պասուկեան յայտնի դրամագէտ է եւ մանաւանդ հայկ. դրամներու մասնագէտ: Ցարդ չորս գիրք հրատարակած է հայկ. դրամներու մասին: Իր «Կիլիկեան Հայաստանի դրամները» արժէքաւոր գործ է, հրատարակուած ամերիկեան դրամատիրական ընկերութեան կողմէ: Շարունակելով իր ուսումնասիրութիւնները վերջերս ան լոյս ընծայած է «Միջնադարեան հայկ. դրամներ» խորագրով հատորը: Հոն տեղ գտած են Հայաստանի քարտէզը, պատկերատախտակներ, գծագրեր, դրամներու նկարներ: Տասը պատկերատախտակներու վրայ ներկայացուած են 128 դրամներ:

×

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Գրիգոր Բիտէջեանի ղեկավարած «Գուսան» երգչախումբը բոլորած է իր տասնամեակը եւ յոբելենական հանդիսութեամբ մը նշած իր տարեդարձը: Այդ առթիւ ղեկավարը պատրաստած էր բոլորովին նոր յայտագիր մը: Երգչախումբի համար Բիտէջեան դաշնաւորած է Կոմիտասի «Սիփանայ քաջերը», ինչպէս նաեւ «Զարթիր Լաօ» եւ այլ ազգ. երգեր:

×

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՎԱՍՏԱԿԸ

Վրաստանի երաժշտագէտներու Միութեան վերջերս գումարուած լիակատար յայտագրին մէջ տեղ է գտած վրացական արուեստի վաստակաւոր գործիչ Նիքիթա Մկրտչեանի թաւջութակի եւ դաշնակի համար գրուած նոր սոնաթը, երեք մասէ բաղկացած:

Սոնաթը նուագած է թաւջութակահար Ալեքսանդր Յովհաննիսեան, Անդրկովկասեան մրցումի առաջին մրցանակի պըսակաւոր:

Սոնաթը մեծ յաջողութիւն գտած է:

×

ՏԷՐԵԱՆԱԿԱՆ ՕՐ ԳԱՆՁԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջերս բանաստեղծի ծննդավայրը կրկին անգամ այցելուներու բազմութիւն մը ունեցած է: Տէրեանի տուն–թանգարանը հաւաքուած են բանաստեղծին երկրպագուները իրենց սիրոյ եւ յարգանքի տուրքը տալու անոր յիշատակին: Հանդիսութիւնը բացած է տուն–թանգարանի տնօրէնը՝ Սերգէյ Հարաթեան: Տէրեանի ստեղծագործութեան եւ կեանքի մասին խօսք առած է Մ. Արեղեան գրականութեան հաստատութեան աշխատակից՝ Ա. Եղիազարեան: Խօսք առած են նաեւ Գանձայի միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ՝ Վ. Ղազարեան, բանաստեղծին աղջիկը՝ Նըւարդ Տէրեան, տեղւոյն Փարվանա գրական խմբակի եւ գիւղի երիտասարդութեան ներկայացուցիչները: Տէրեանի նուիրած իրենց նոր քերթուածները կարդացած են Վ. Կարենց, Թ. Բոլորջեան, Յ. Կարճիկեան:

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 6)

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

«Հայաստան» Հրատարակչականը Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան 100ամեակի առթիւ կը պատրաստուի հրատարակելու բանաստեղծի ժողովածուն, վեց հատորով: Ա. հատորին մէջ տեղ պիտի գտնեն հեղինակին բանաստեղծութիւնները, երկրորդին մէջ՝ պօէմները, առակներն ու թարգմանութիւնները, երրորդի մէջ՝ պատմուածքներն ու հէքեաթները, չորրորդի՝ «Ուստա Կարօն» վէպը, հինգերորդի՝ յօդուածներն ու յուշերը, վեցերորդի՝ նամակները:

Ասկէ զատ առանձին հատորներով լոյս կը տեսնեն Իսահակեանի ասացուածքները, ռուսերէն լեզուով ժողովածուն երեք հատորներով, Աբու–Լալա Մահարին եւ այլ ստեղծագործութիւններ: Հարիւրամեակի օրերուն հրապարակ կ'ելլեն նաեւ Արամ Ինճիկեանի «Իսահակեանի ստեղծագործութեան անյայտ էջերը», Մկրտիչ Մկրեանի «Իսահակեանի հումանիզմը», Գարիկ Յովհաննիսեանի «Իսահակեանի ստեղծագործական աշխարհը», Լեւոն Հախվերդեանի «Իսահակեանի կեանքը» ինչպէս նաեւ «Ժամանակակիցներն Ա. Իսահակեանի մասին», «Աւետիք Իսահակեանը ռուսական թարգմանութեան մէջ», «Աւետիք Իսահակեան աշխարհի տարբեր լեզուներով»:

×

ՆՈՐ ԵՐԶՆԿԱՅԻՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կարելի էր քիլոմեթրներ կարել եւ նոյնիսկ դարնան չէր ժպտեր կենսաբոյր կանաչը: Ամէն կողմ դորշ քարքարոտներ էին, խոժոռադէմ բլուրներ, ամուլ, անբերրի սարահարթեր: Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէր որ մեռեալ այս անտառները օր մը երանգ կ'առնեն, կը պարուրուին դեղատեսիլ կանաչով: Մարդու արարչագործ միտքը սակայն երազը իրականութեան վերածեց: Զօրաւոր թեքնիքը, կենարար ջուրը, քարէն հաց հանելու մարդոց հաստատակամութիւնը արդասաւոր եղան: Եւ այս ամէնը սակայն, քանի մը տարուան մէջ միայն: Նոր խրացուած այս հողերու մշակներն են Նայիրի շըրջանի Նոր Երզնկայի եւ մրցակից Զովունի տնտեսութեան մարդիկ: Նոր Երզնկայի պետական տնտեսութեան հաւաքականը յաջողութեամբ փակեց անցած տնտեսական տարին եւ այժմ գործադրած է բոլոր ջանքերը կատարելու համար 1973ի առաջադրանքները:

×

ՄՐՑԱՆԱԿ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Մոսկուայէն հասած հեռագիր մը կը հաղորդէ որ Խորհ. Միութեան Սնունդի եւ Արդիւնաբերութեան նախարարութեան հաւաքականի եւ ճիւղային արհմիութեան կեդր. կոմիտէի որոշումով 1973ի երկրորդ եռամսեակի լաւագոյն աշխատանքի բարձր ցուցանիշերով պետական առաջադրանքները կատարելու համար յաղթական նկատուած է Հայաստանի ծխախոտի արտադրական միաւորումը: Ան արժանացած է առաջին մրցանակի եւ փոխանցիկ դրօշի:

ԱՆՍԱԿԱՐԿ ՆՈՒԻՐՈՒՄՈՎ

Հարիւր տասնըչորս երիտասարդներ՝ տասնեւութ ուսանող, ինըսունվեցը աշխատաւոր, կողք կողքի կանգնած հայ ժողովուրդի իրաւունքներու վերականգնումին համար մղուող պայքարին մէջ, կատարեցին սրբազան երդումը՝ հայ ժողովուրդին ծառայելու ամբողջական նուիրումով: Անոնք իրենց ուխտը կատարեցին Հայրենի պատմական հողերէն հեռու, Լիբանանի լեռներուն վրայ փռուած Այնճար գիւղին մէջ, որ ժառանգորդն է Մուսա Տաղին:

Այսպէս է սահմանուած պատմութեան դէպքերու անողոք դասաւորումով: Հայրենի բնաշխարհին մեծ մասը պարպուած է Հայութենէն՝ ցեղասպանութեամբ: Հայկական բարձրաւանդակին միւս մասը ներկայ Հայաստանն է, որուն հողին վրայ կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ երկուքուկէս միլիոն Հայ: Այնտեղ թաղուած են աճիւնները բազմաթիւ դաշնակցական հերոսներու, որոնք իրենց կեանքը զոհաբերեցին, որպէսզի ըլլա՛յ Հայաստանը, եւ ըլլայ հա՛յօրէն: Այնտեղ կը հանգչի, անշուք շիրիմի մը մէջ, նաեւ ան՝ որ Դաշնակցութեան շունչը բերաւ Սարդարապատի հերոսական ճակատամարտներու ընթացքին, եւ որուն ձայնին ընդառաջելով է որ ամբողջ հայ ժողովուրդը, մէկ մարդու նման ոտքի կանգնեցաւ հեռացնելու համար մահը Հայութեան հայրենի հողերու վերջին պատառէն, վերականգնելու համար ազատօրէն, հայօրէն ապրելու իրաւունքը հայ ժողովուրդին. — Արամը: Հայաստանի վարչաձեւին միակուսակցական սիստեմին իսկ բերումով, ինչպէս Խորհրդային Միութեան տարածքին ամենուրեք, նաեւ Հայաստանի մէջ, արգիլուած է այլ կուսակցութեան կազմակերպ գոյութիւնն ու աշխատանքը. որով, այսօր արգիլուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գոյութիւնը ա՛յն երկրէն ներս, որուն կերտումին համար ան զոհաբերեց ամէն ինչ:

Ու ահա, հայօրէն զգացող, Հայութեամբ տառապող երիտասարդութիւն մը, հարիւր տասնըչորս հոգի Լիբանանի մէջ, եօթը հոգի Քալիֆորնիոյ մէջ, եւ ուրիշ տասնեակներ Սփիւռքի տարանջատ կեդրոններուն մէջ, իրենց դաշնակցականի ուխտը կը կատարեն պապենական հողէն հեռու:

Սփիւռքի ծնունդ, այսօրուան երիտասարդութիւնը կը շնչէ հայօրէն ու կը ձգտի ծառայելու իր ժողովուրդին ու հայրենիքին, ամբողջական նուիրումով: Այդ է ճամբան իրեն համար հոգեկան արմատները երկարելու դէպի պապենական հողը: Այդ երիտասարդութիւնը կը փնտռէ ծառայութեան ճամբան եւ կ'ուզէ լսել ձայնը իր պապերուն, պատգամը անոնց:

Ազգային խոէջներու, ազգային պահանջներու չեխորումը, բնական պայմաններու մէջ, Հայաստանէն պիտի գար: Սփիւռքը պիտի արձագանգէր հայկական իրաւունքներու վերականգնումի պահանջին: Հարկադրաբար լուռ է Հայաստան՝ ազգային պահանջներու մասին ու կեանքի դառն խաղով մը, Սփիւռքն է որ դարձած է արտայայտիչը հայկական պահանջներուն, եւ գործողը՝ Հայութեան իրաւունքներուն վերականգնումին համար:

Հայ ժողովուրդի ձգտումներուն իրականացման համար երբ գործել կ'ուզէ հայ երիտասարդը, երբ կը փնտռէ իր ժողովուրդի պատմութեան խիզախումի, ծառացումի, եւ ազատ ու անկախ գոյութեան համար կեանքը զոհելու պատրաստակամութեան գիծերը, զանոնք խտացած կը գտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ:

Պատմութեան հարարմեակներու ընթացքին հայրենակցական ապրումներու, ազգային իւրայատուկ նկարագրի ժառանգութեան է, որ տէր կը կանգնի հայ երիտասարդութիւնը, կատարելով Դաշնակցութեան երդումը, եւ բերելով իր նոր թափը, երիտասարդական խանդավառութիւնն ու զոհաբերութիւնը Հայ Դատի ծառայութեան ի սպաս:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գուրգուրանքով, վստահութեամբ ու հաւատքով կ'ըսէ բոլոր անոնց որոնք երէկ եկան իր շարքերը ու անոնց որ վաղը պիտի գան. — Բարի եկաք: Ու ձեր մտասեւեռումը թող ըլլայ այն, որ միշտ Հ. Յ. Դաշնակցութեանը եղաւ՝ ծառայել, մինչեւ մահ ծառայել հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպանութեան, անսակարկ նուիրումով:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ
«ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿ»Ի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ մէջ քանի մը շաբաթ առաջ յանկարծամահ եղած է ընկ. Վազգէն Եսայեան: Նախ եգիպտահայ ապա քանատահայ Ազգ. կեանքի մէջ, ողբացեալը կարեւոր դեր խաղցած էր, դաստիարակուած իր հօր՝ Համազգայինի հիմնադիրէն Ստեփան Եսայեանի ոգիով: Կանուխէն մտած Հ. Յ. Դ. շարքերը, Վազգէն Եսայեան նուիրումով մասնակցած է հանրային կազմակերպական զանազան ձեռնարկներու:

ՃԻԼՍ ՀԻԼԻ ՈՃԻՐԸ

Բ.

Թղթածրարը հազիւ հասած էր Գօ Սթրիթի կեդրոնատեղին, երբ հոն ներկայացաւ Ռեքսվորթի անունով անձ մը, որ ունէր պիլիարտոյի սրահ մը, որուն ամէնէն ճշդապահ յաճախորդներէն մէկն էր Ուիլեըմ Ուշէր կոչուած անձ մը: Ճիշդ է, որ Ուշէր մտադրած էր քանի մը օր բացակայիլ, բայց ահա երկու շաբաթ անցած էր իր մեկնումէն ի վեր եւ Ռեքսվորթի այս բացակայութիւնը բնական չէր գտներ:

— Արդեօք գաղափար մը ունի՞ք, թէ ձեր բարեկամը ո՛ւր մտադրած էր անցընել այդ քանի մը օրերը, — հարցուց ոստիկանը:

— Լոնտոնէն դուրս, իր բարեկամներէն Ճոն Թարթըլի հետ:

Ճոն Թարթըլի անունը ծանօթ էր Լոնտոնի ոստիկանութեան, որ գոցել տուած էր անոր խաղատուն – սրճարանը: Գործաւորներուն տեսած երեք անձերէն մէկը ան ըլլալու էր, երկրորդը Փրոպերթն էր, որուն անունը տուած էին: Դժուար չեղաւ ստուգել նաեւ երրորդին ինքնութիւնը:

Անմիջապէս ձերբակալութեան հրամանագիր արձակուեցաւ անոնց երեքին դէմ եւ նոյն օրը, բայց տարբեր ժամերու, անոնք մէկիկ մէկիկ բերուեցան ոստիկանատուն:

Բայց մեր երեք չարագործները լաւ գիտէին անգլիական օրէնսդրութիւնը, որ կը մերժէ յանցապարտ նկատել ոեւէ քաղաքացի՝ առանց փաստելու անոր արարքը, նոյնիսկ եթէ բացայայտ ըլլայ անոր չարագործութիւնը: Պէտք էր նախ եւ առաջ գտնել զոհին դիակը, ուսումնասիրել անոր մահուան պարագաները եւ յետոյ փաստել ոճրագործներուն յանցապարտութիւնը: Տարբեր երկիրներ կը գործածեն աւելի արագ եւ ազդու միջոցներ, որոնցմէ զերծ չեն մնար նոյնիսկ անմեղները:

Մեղմ թէ խիստ, մարդկային արդարութիւնը թերի է եւ սխալական: Ճիշդ է որ անգլիական արդարութեան առաջին սկզբունքն է յարգել մարդ արարածին արժանապատուութիւնը եւ իրաւունքները, բայց սակայն զայն կը դնէ տարօրինակ անելի մը առջեւ, մանաւանդ եթէ ոճիրը գործողը մէկ անձ է եւ կը մերժէ խոստովանիլ: Բայց եթէ ոճիրը գործուած է բազմաթիւ անձերու կողմէ, որոնցմէ ոչ մէկը կ'ուզէ խոստովանիլ, այն ատեն կ'ընտրէ անոնցմէ այն մէկը, որ կը թուի միւսներէն նուազ յանցաւոր ըլլալ, եւ անոր կը յանձնէ թագաւորի վկայի պաշտօնը: Իր վկայութեան փոխարէն, չարագործը ընդհանրապէս զերծ կը մնայ ծանր պատիժէ, եթէ նոյնիսկ փաստուի իր գործօն մասնակցութիւնը ոճիրին:

Հարցաքննիչ դատաւորները ուսումնասիրեցին երեք ամբաստանեալներուն խառնուածքը, անցեալը եւ եկան այն եզրակացութեան, որ Թարթըլ՝ առաջին պատասխանատուն ըլլալով, չէր կրնար վայելել թագաւորի վկայ նշանակուելու շնորհը: Նոյնիսկ եթէ անոր անպարտութիւն առաջարկէին, ան պիտի մերժէր իր ընկերները ամբաստանելու վատ արարքը: Թարթըլ, որ քաջ զինուորական մը եղած էր, հակառակ իր ներկայ վիճակին, իր սրտին մէջ պահած էր պատուի գաղափարը: Թարթըլ սողուն մը չէր իր միւս ընկերներուն պէս:

Հանթ եւ Փրոպերթ անմիջապէս մրցումի ելան թագաւորի վկայ նշանակուելու համար: Մահացու հակառակորդներ դարձած էին: Լաւագոյն մատնիչը պիտի կարենար իր մորթը փրկել...:

Հանթի եւ Փրոպերթի մանրամասն վկայութիւններէն ետք, դատաւորները կրցան յստակ գաղափար մը կազմել գործուած ոճիրի մասին:

Ուրեմն, մեր երեք չարագործները որոշած էին կազմակերպել շահաբեր ապօրինութիւններ՝ կանխաւ որոշելով իրենց զոհերը, որոնք պէտք է լրացնէին ունեւոր ըլլալու պայմանը:

Առաջին փորձը կատարած էին արդէն Ուսսա կոչուած անձի մը վրայ, որ տիկին Փրոպերթի ազգականն էր եւ կասկածներ չունէր իրեն վերապահուած ճակատագրի մասին: Զայն հրաւիրած էին ամայի տուն մը, իբրեւ թէ տարեդարձ մը տօնելու: Սակայն Ուսսա տեսնելով որ իրմէ զատ ուրիշ հիւրեր չկային, սկըսած էր կասկածիլ եւ յարմար առիթ մը օգտուելով կծիկը դրած էր, ու փրկած՝ իր մորթը:

Այս ձախողութեան վրայ, երրեակը ունեցած էր գաղտնի նիստեր, որոշելով յաջորդ գործողութիւնը կատարել աւելի լաւ պատրաստութեամբ:

Ընտրուած զոհը, ինչպէս գիտենք, Ուիլեըմ Ուշէրն էր: Ոճիրին վայրը արդէն ծանօթ՝ Ճիլս Հիլի նեղ արահետը: Եւ որովհետեւ դաշոյնները եւ բիրերը լաւ արդիւնք չէին տուած, որոշուեցաւ դիմել աւելի հաստ զէնքերու, այսինքն՝ ատրճանակի:

1923 Հոկտեմբեր 24ին երեկոյեան երկու կառքեր ճամբայ ելան դէպի Ճիլս Հիլ: Մէկուն մէջ տեղ առած էին Թարթըլ եւ Ուշէր, իսկ միւսին մէջ Փրոպերթ եւ Հանթ, որ պիտի քալէր առջեւէն, բայց բաւական հեռուէն, Ուշէրի կասկածները չարթնցնելու համար: Փրոպերթի կառքը կանգ պիտի առնէր Ճիլս Հիլի արահետին մէջտեղը, Հանթ պիտի իջնէր եւ պիտի թաքնուէր ցանկապատին ետեւ. կառքը պիտի շարունակէր իր ճամբան մինչեւ բոքէն: Ատեն մը ետք պիտի հասնէր երկրորդ կառքը, Հանթ դուրս պիտի գար իր թաքստոցէն եւ ատրճանակը պիտի ուղղէր Ուշէրի վրայ, Թարթըլ պիտի ընէր նոյնը: Ուշէրի մարմինը պիտի

ԿԵԱՆՔ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Խօսակցութիւնը կը դառնար քեմալական Թուրքիոյ հաշւոյն կատարուելիք քանի մը միլիոն ոսկիի փոխառութեան մը շուրջ, Փաշային նախաձեռնութեամբ: Բոլորն ալ Իթթիհատի փախստական անդամներ էին, բայց մեծ հաւատքով ու հոգածութեամբ կ'արտայայտուէին նոր Թուրքիոյ մասին եւ կը շեշտէին ժամ առաջ Անատոլու զէնք հասցնելու անհրաժեշտութիւնը: Յետոյ խօսակցութիւնը դարձաւ իրենց վիճակին շուրջ. բոլոր ծրագիրներուն առանցքը Փաշան էր դարձեալ. կը յուսային որ անիկա Քեմալին հետ բանակցելով պիտի յաջողի Թուրքիա վերադառնալու արտօնութիւն ձեռք բերել իրենց համար: Մէկը սա խօսքը ըսաւ.

— Փաշան փաշա է, բայց չկրցաւ Տօքթ. Նազըմին գործը յաջողցնել. խեղճ մարդը սիրտը կոտրած վերադարձաւ Ժընեւ: Ուրիշ մը պատասխանեց.

— Քիչ մը համբերութիւն ունեցէք. ամէն ինչ կը կարգադրուի քանի մը ամիսէն. քիչ մը համբերութիւն պէտք է ունենալ:

Քիչ վերջ երկու հոգի եւս եկան եւ միացան միւսներուն. կայարանը տեսած մարդերէս մէկն էր: Կը խօսէին ճամբորդներու մասին: Մէկը հեգնելով ըսաւ.

— Փաշա պիտի ըլլայ, չկրցաւ քիչ մը սպասել պատգամաւորները ճամբելու համար:

Եւ տեսնելով որ Փաշային կողմնակիցներէն մին կը փորձէ զայն արդարացնել, բորբոքած շարունակեց.

— Ի՞նչպէս կը պաշտպանես սանկ մէկը. երբ առ ի քաղաքավարութիւն իրեն ըսինք՝ «Փաշա կը մսիս, պէտք է հանգիստ ընես», փոխանակ կենալու, եսասիրական շեշտով մը պատասխանեց. «կը մսիմ, հը՞մ... այո, կրնամ մսիլ». յետոյ ալ «կառքը գնա բեր, տուն երթանք»:

Այստեղ՝ պատմողը փաշային ձեւերը կ'ընէր ու ձայնը կը կեղծէր:

Այս խօսակցութեան մէջ կարեւորը, ինծի համար, սա էր՝ որ Փաշան չէր մեկնած ու Հռոմ կը գտնուէր. ուրեմն մեր վախը զուր էր. անմիջապէս գացի այս պարագան Մ.-ին յայտնելու. ձայն չհանեց. յուսահատ ու ընկճուած երեւոյթ մը ունէր եւ անվերջ նամակներ կը գրէր Պոլիս. կը գանգատէր որ մեր տղաքը չեն հասնիր: Անկեղծօրէն ցաւեցայ իր վրայ: Խեղճը ուղղակի կը տառապէր որ ձեռնարկը չի յաջողիր եւ կը զգար թէ պատասխանատուութեան մեծ բաժինը իրեն պիտի մնայ: Ու որոշումս տուի: Եթէ Մ.-ն այդ պահուն կարենար մտածումս կարդալ, պիտի հասկնար որ պարզապէս իր սիրոյն էր որ տուի վճռական որոշումս: Դարձայ իրեն եւ ըսի.

— Այլեւս մինակս պիտի ընեմ հետապնդումը եւ ինչ կ'ուզէ ըլլայ հետեւանքը, վստահ եղիր որ այս գործը գլուխ պիտի հանեմ:

Մ. ձայն չհանեց, եւ նոյն ընկճուած վիճակը կը պահէր. կարծես յանցաւոր կը զգար ինքզինքը: Հեռացայ իրմէ եւ գացի տուն. հաւաքեցի Պոլսէն ստացած նամակներս եւ ամէն կարգի թուղթերս, իջայ գետեղերք. մանր-մանր պատռեցի բոլորն ալ եւ ջուրը նետեցի. նպատակս էր ամէն հետք մէջտեղէն վերցնել եւ այնպէս մը ընել, որ եթէ ձերբակալուիմ կամ սպաննուիմ, ինքնութիւնս յայտնող որեւէ թուղթ չգտնուի վրաս կամ սենեակիս մէջ: Իբրեւ միակ ստացուածք, վրաս ունէի երկու հարիւր թրքական թղթադրամ, քանի մը հազար լիրէթ եւ ատրճանակս վեց փամփուշտներով:

Այդ օրը վեցերորդ անգամ ըլլալով անցայ Փաշային տան առջեւէն. փառաւոր շէնք մըն էր, իսկական դղեակ մը, Հռոմի ազնուապետական թաղամասին մէջ: Միշտ լուռ ու խաղաղ էր այդ տունը եւ տեւական կամ յաճախակի թափառումներս այդ տեղուանքը, կրնային կասկածներու տեղի տալ: Ճիշդ այդ պատճառով յաջողած էի յարաբերութիւն մշակել աղջկան մը հետ, որ Փաշային բնակարանին դիմաց, քիչ մը վերօք, ափարթըմանի մը առաջին յարկը կը բնակէր:

Այս նոր բարեկամուհիս Հելենա կը կոչուէր. յոյն ծնողքէ, քիչ մը յունարէն կը խօսէր, ինչ որ մեծապէս դիւրացուցած էր մեր բարեկամութիւնը: Ամէնէն տարօրինակ պարագաներու տակ ծանօթացայ Հելենային:

Փաշային դղեակը լրտեսած պահերուս, դղեակին նայելէ աւելի շրջակայ տուներու լուսամուտներուն վրայ կը պտըտցնէի նայուածքս, պարզապէս զգուշութեան եւ կասկածներ չհրաւիրելու համար:

(81 – շար.)

գնքին տոպրակի մը մէջ եւ պիտի նետէին մօտակայ լճակի մը յատակը:

Սակայն այս ծրագիրը չգործադրուեցաւ պէտք եղած ճշգրտութեամբ: Փրոպերթ, որ շատ կը սիրէր խմել, կանգնած ճամբու ընթացքին գինետուներու առջեւ, այնպէս որ երբ հասան Ծիլս Հիլի արահետը, արդէն մութը սկսած էր կոխել եւ Թարթըլ կ'անդրադառնար որ Փրոպերթ եւ Հանթ կը գտնուէին իր ետեւը, եւ ոչ թէ արահետին վրայ:

Ինչպէս ըսինք, ցանկապատուած այս արահետը, մանաւանդ մութին մէջ, ունէր սարսափազդեցիկ տեսք մը: Ուէր, որ մեծ վստահութիւն ունէր իր բարեկամ Թարթըլին վրայ, չծածկեց իր տպաւորութիւնը.

— Մարդ մը սպաննելու համար աւելի յարմար տեղ մը չի կրնար ըլլալ:

Թարթըլ չպատասխանեց հրաւէրին. կը սպասէր Հանթի միջամտութեան: Սակայն որոշուած կէտը անցած էին եւ Փրոպերթի քօթէճը շատ հեռու ըլլալու չէր, բայց Հանթ միշտ կը մնար անյայտ: Պէտք էր բան մը ընել առանց ժամանակ կորսնցնելու:

Թարթըլ յանկարծ կեցուց կառքը, իրբեւ թէ սխալ ճամբայ բռնած էր եւ փորձեց ետ դառնալ: Ուէր կարելին կ'ընէր անոր օգնելու համար եւ կը քաշէր ձիուն սանձը: Ճիշդ այդ պահուն, Թարթըլ հանեց ատրճանակը եւ պարպեց անոր երեսին: Ուէր, որ միայն վիրաւորուած էր, կառքէն վար իջաւ ու աղաղակելով սկսաւ փախչիլ: Թարթըլ սկսաւ զայն հալածել մութին մէջ: Ուէր կ'աղաչէր որ խնայէր կեանքը, իր քսակին փոխարէն: Երբ Ուէր հասկցաւ, որ իր աղաչանքները ապարդիւն էին, դիմեց ինքնապաշտպանութեան: Թարթըլ նետուեցաւ անոր վրայ ու երկուքը միասին գլորեցան գետին: Ատեն մը Ուէր գետին փռեց Թարթըլը, բայց այս վերջինը արդէն պատրաստած էր իր դանակը: Հարուածեց Ուէրի կոկորդը: Արիւնը ժայթքեց եւ լեցուեցաւ ոճրագործին բերնին մէջ: Ուէր, տկարացած, տեղի տուաւ: Այն ատեն Թարթըլ ատրճանակին կոթը դրաւ անոր բերնին մէջ ու պարպեց երկրորդ փամփուշտը, դուրս թափելով անոր ուղեղը: Յետոյ թաշկինակով կապեց անոր բերանը ու մարմինը հրեց ցանկապատէն անդին, հարկաւ խուզարկելէ ետք անոր գրպանները:

Երբ ամէն ինչ վերջացաւ, արահետին վրայ երեւցաւ երկրորդ կառքը: Թարթըլ զայրացաւ այս ուշացումին համար, բայց խորքին մէջ դժգոհ չէր, որովհետեւ իւրացուցած էր աւարին մեծ մասը: Այնպէս որ, միւս երկու գործակիցները զարմացան քանի մը սթերլին գտնելով մեռեալին գրպաններուն մէջ:

Յայտնի էր որ Փրոպերթ իր կարելին ըրած էր ոճիրին ամբողջ ծանրութիւնը բեռցնելու Թարթըլին վրայ:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Շար.)

ԳԻՆԵՁՕՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՓՐՈՖ. Ֆ. ՖԷՅՏԻ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Տիկնանց Միութեան վարչութիւնը գինեձօն մը կազմակերպած էր վերջերս վարժարանիս փոքր դահլիճին մէջ, Հաստատութեանս քաղաքային Տնօրէնուչ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի «Հայագիտական տոքթորայի» տիրանալուն առիթով:

Միութեանս նախագահուհի՝ Տիկ. Ազատնի Երամեան բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ փրոֆեսէօրին եւ իր ազնիւ կնոջ, խօսքը տուաւ փոխ–նախագահուհի Տիկ. Անահիտ Տէր–Պօղոսեանի որ ընտիր բացատրութիւններով ներկայացուց փրոֆեսէօրը եւ իր արժանիքները, շեշտելով անոր հայասիրութիւնը եւ անկէ բխած բարի արդիւնքները: Ի բացակայութեան տեսուչ հօր, խօսք առաւ նաեւ Հ. Վարդան Վրդ. Քէչիշեան, գլխաւորապէս անդրադառնալով այն սերտ կապերուն, որ Հայութիւնը եւ մասնաւորապէս Մուրատեան վարժարանը կը միացնէ Փրոֆ. Ֆէյտիին՝ փոխադարձաբար: Հուսկ ուրեմն խօսք առաւ Փրոֆ. Ֆէյտի եւ բոլորին փափաքին ընդառաջ երթալով ազնուաբար պատմեց ներկաներուն «ոդիսականը» այն տոքթորային որ «Շատ պատուաբեր» բարձրագոյն գնահատականով ստացած էր այսօր, եւ որ սակայն 31 տարուան պատմութիւն մը ունէր եւ ցոյց կուտար հայագէտ փրոֆեսէօրին ոչ միայն տոկունութիւնն ու յարատեւութիւնը, այլեւ մասնաւորապէս հայասիրութիւնը:

«1942ին էր—ըսաւ ան—երբ ուզեցի տոքթորայի իբր աւարտաճառ ներկայացնել երկու գործ. «Քրիստոնէական Հայաստանի ժողովրդական հաւատալիքները» եւ «Գրապանակներու քննական հրատարակութիւն եւ թարգմանութիւն»: Հայերէնը եւ հայագիտութիւնը ճանչցուած չէր որպէս դասական գիտութիւն, համալսարանը չունէր համապատասխան քննիչներ. ուստի ինծի թելադրեցին ոչ-հայկական նիւթի մը ձեռնարկել տոքթորան ստանալու համար: Անհանդուրժելի գտայ այս գաղափարը, ըրած աշխատութիւններս դարակի մը մէջ փակեցի եւ սկսայ գրաղիլ հայերէնի ուսուցման անհրաժեշտ հետազօտութիւններով. արեւմտեան աշխարհաբարի աւելի կատարեալ քերականութիւն մը պատրաստելով, առձեռնի ձեւով, եւ բարբառագիտական հետազօտութիւն կատարելով, ինչպէս նաեւ Սասունցի Դաւիթը թարգմանելով»:

Այնուհետեւ հայասէր փրոֆեսէօրը պատմեց թէ ինչպէս վերջերս նոր կարգադրութիւններ տեղի ունեցած են Սորպոնի մէջ, որոնց հիման վրայ կարելի դարձած է նախապէս հրատարակած գործերը ներկայացնելով եւ պաշտպանելով՝ տոքթորայի աստիճանը ստանալ:

Փրոֆ. Տէտէեան ազնուօրէն յանձն առած է այդ գործերը ներկայացնել՝ շեշտը դնելով գրականութեանց համեմատական հանգամանքին վրայ: Քննիչ յանձնախումբին մաս կազմած են Տիկ. Մարիան Ճերմակեան, բաղդատական գրականութեանց մասնագէտ եւ Մոնփէլիէի համալսարանի դասախօս, Փրոֆ. Վիթթորէ Փիզանի՝ Միլանոյի համալսարանէն եւ Փրոֆ. Մօրիս Լըռուա՝ Պրիւքսէլի համալսարանէն երկուքն ալ լեզուագէտ եւ հայագէտ:

«Ուրախութիւնս անսահման է — եզրակացուց նորապսակ Տոքթ. Ֆէյտին — որովհետեւ հիմա, ուէ մէկը, կրնայ հայագիտական մարզին մէջ տոքթորայի աստիճան ստանալ Սորպոնի մէջ՝ քանի նախընթաց մը կայ՝ պաշտօնականացած եւ օրինաւորուած»:

Նորանոր յաջողութիւններ Ձեզ, ազնիւ փրոֆեսէօր:

Ց. Պ.

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 2)

2900 ՏԵՔՍԱԼԻՏԸ «ՆԱԶԵԼԻ»

Ծանփանեը գինիներու գործատունը պայմանաժամէն առաջ կատարած է առաջին կիսամեակի առաջադրանքը եւ Պետութեան տուած 90 հազար ռուբլիի լրացուցիչ արտադրանք:

Գինեգործները այդ ժամանակամիջոցին հեռաւոր հիւսիս են ղրկած սեղանի ու շամփայն գինիներու տարբեր տեսակներ: Ի մօտոյ կը սկսի շամփանեը գինիներու նոր արտադրութիւնը որ տարեկան մօտ 300 հազար շիշ գինի կուտայ: Ցարդ արտադրուած է եւ Պետութեան յանձնուած 2900 տեքալիտր «Նազելի»: Օգոստոսին հեռաւոր հիւսիս կը ղրկուին 18 հազար տեքալիտր տարբեր տեսակի գինիներ:

×

ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի հրատարակչութիւններու պետական կոմիտէն ամփոփելով 1972ի մանկա–պատանեկան լաւագոյն գիրքի մրցանակաբաշխութեան արդիւնքները, երկրորդ մրցանակի արժանի նկատեց Ջորի Բալայեանի «Հիպոկրատի գլխարկը», արձակ ստեղծագործութիւններու հատորը: Առաջին մրցանակ չէ տրուած: Ջորի Բալայեան երկրորդ անգամն է որ կը ներկայանայ հայ ընթերցողին: 1969ին Երեւան լոյս տեսած է անոր «Մի բուռ սաթ» ժողովածուն, որ 1972ին ամփոփուած է «Հիպոկրատի գլխարկը» հատորին մէջ:

×

« ԽՈՐՏԱԿՈՒՄ » ՕՓԵՐԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

Երեւանի մէջ յաջողութեամբ բեմադրուելէ ետք, Գէորգ Արմէնեանի «Խորտակում» օփերան ներկայացուած է Ուրալի շրջանի Պերմ քաղաքը:

×

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Նիւ Եորքի Հայկական Երաժշտական Ընկերութիւնը նպատակ ունի հովանաւորել ամերիկահայ երիտասարդ մեկնարկողները եւ կազմակերպել անոնց ադրանիկ համերգները. վերջերս երաժշտասէր հասարակութեան ներկայացուած է երկու երիտասարդ արուեստագէտներ՝ երգչուհի Մարգրիտ Պալիկեան եւ դաշնակահար Ժանէթ Խաչոյեան: Պալիկեան Պոլիս ծնած է եւ մանկութենէն ծնողքին հետ փոխադրուած Ամերիկա: Ուսած է Նիւ Եորքի Իսկլըճա երաժշտանոցը: Ժանէթ Խաչոյեան բնիկ պուլկարահայ է:

Երկու արուեստագէտներու առաջին համերգը տեղի ունեցած է Գալուքճեան սրահը եւ ջերմ ընդունելութիւն գտած: Խաչոյեան նուագած է Պեթհովըն, Պրամս, Սքարլաթի, Խաչատրեան, իսկ սոփրանօ Մարգրիտ Պալիկեան երգած է Ռիխարտ Շթրաուս, Տըպիւսի, Ռոսինի, Տոնիզէթթի եւ Կոմիտաս:

×

ԹԱՆԱԿԱԳՈՅՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ԲՈՅՐԸ

«Ինչ լաւ է, որ Ջուարթնոցում դեռ կան թանաքագոյն այդ ծաղիկները: Գուցէ նրանք մեզ էլ կը յիշեցնեն մեր որդիներին եւ մեր որդիները Ջուարթնոց կը գնան, ծաղիկներ կը բերեն եւ կը սպասեն մեր այցելութեան իրենց տներում: Մենք կը գանք, անպայման կը գանք, եթէ մեզ սպասեն»: Վալթէր Արամեանի «Թանաքագոյն ծաղիկներ» խորագիրը կրող պատմուածքներու հատորը վերոյիշեալ տողերով կը բանայ իր յառաջաբանը: Հոն ամփոփուած են չորս տասնեակ նոր պատմուածքներ:

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քլամարէն, 19ամեայ Տիգրան Թուրիկեան յաջողած է Կրընոպլի Բազմարուեստից (Փոլիթէքնիք) Ազգ. Հիմնարկութեան մուտքի քննութիւնները, ԺէնիՓիզիք ճիւղին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (251)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա.

— Գարշելի, անարդար դատապարտութիւն մըն էր: Չլսեցի՞ք միթէ, Լիսիէն Լապրու իսկ կը հաւաստէր թէ տարաբախտ կնոջ անմեղութեան կը հաւատար:

— Եթէ իսկապէս հաւատար, ինձմէ պիտի հեռանա՞ր միթէ:

— Կը տարակուսի, եւ իր տարակոյսին մէջ ձեռնպահ կը մնայ:

— Տէ՛ր Աստուած, թոթովեց Լիսի, ձեռքերը դալարելով յուսահատօրէն: Ուրեմն մայրս ինչո՞ւ աշխարհ բերաւ զիս:

Ժանն Ֆորթիէի աչքերէն ցայտող արցունքներ ողողեցին Լիսիի դէմքը:

— Զաւակս, ձեր մայրը անիծելու չէք բնաւ, յարեց Ժանն խորտակուած ձայնով մը: Պիտի մեղքնայիք այդ կնոջ, եթէ երբեք ինծի պէս ճանչնայիք խեղճ Ժաննը...:

Լիսի ճշմարիտ ապշութեամբ մը նայեցաւ Ժանն Ֆորթիէի:

— Դուք մայրս ճանչցա՞ծ էք, մայր Լիզոն:

— Այո, անուշիկս: Կ'երդնում որ քաջասիրտ կին մըն էր, անկարող՝ գէշ գործ մը ընելու: Շատ կը սիրէր իր զաւակները, ու մէկ աղջիկ, մէկ մանչ զաւակ ունէր...:

— Եղբա՛յր մը, գոչեց Լիսի... Եղբայր մը ունիմ ես...:

— Ունիք:

— Ողջ չէ՞ հիմա:

— Չեմ գիտեր: Անհետացած է, ինչպէս անհետացած էիք դուք ալ: Խեղճ Ժանն կը պաշտէր զայն, ու բնաւ մտքէն չէր անցըներ թէ օրին մէկը վիրենք իրարմէ պիտի բաժնէր ճակատագիրը...: Այո, ճանչցած եմ զայն: Բարի, հեզահամբոյր, սիրազեղ կին մըն էր. Թշուառական մարդ մը տակնուվրայ ըրաւ անոր կեանքը, ոճիր մը գործելով, ու դժոխային ճարտարութիւնը ունեցաւ ամբաստանութեան տակ ձգելու զայն խաբեպատիր երեւոյթներով...: Լիսի, զաւակս, հաւատացէք որ պէտք չէ անիծէք ձեր մայրը...

— Ո՛հ, չեմ ուզեր անիծել, եւ սակայն իմ բոլոր վիշտերուս պատճառը ան է... Ես շատ դժբախտ եմ: Մայրս անիրաւ դատապարտութիւն մը կրած է, անունը աղարտած է, բան մը որուն արժանի չէ: Բայց ես կը կրեմ այդ դատապարտութեան պատիժը ու աղարտումը իմ վրաս կը ցայտէ: Ամէն մարդ ինձմէ պիտի հառանայ խորշէնքով, ինչպէս ըրած է Լիսիէն: Սոսկալի բան չէ՞ ասիկա, մայր Լիզոն:

— Պէտք է յուսալ, զաւակս, պատասխանեց Ժանն: Ո՞վ գիտէ թէ ձեր փորձանքը վերջ պիտի չգտնէ օրին մէկը: Ո՞վ գիտէ թէ ձեր մայրը օրին մէկը պիտի չգտնէ բուն յանցաւորը:

— Մայրս բանտէն փախած է: Կը յիշեմ որ Լիսիէն այդպէս ըսաւ ինծի...:

— Այո փախած է, յարեց Ժանն եւ կարծեմ իր փախուստին նպատակն է Ժաք Կարօն փնտռել, որ բուն ու միակ յանցաւորն է...: Աղջիկս, անուշիկս, քաջութիւն ունեցէք...: Մայր Լիզոն ձեր քով կը գտնուի: Ձեզ սիրելուն համար, պիտի մխիթարէ ան...:

Ու Ժանն իր խայտացող սրտին վրայ սեղմեց մանկամարդ աղջիկը: Քանի մը վայրկեան յետոյ, Ժանն մեղմօրէն ստիպեց Լիսին քանի մը ումպ արդանակ խմելու: Ապա բաժնուեցաւ անկէ, որպէսզի Լիսի քունի մէջ մոռնայ վիշտը: Սենեակ դառնալուն պէս՝ Ժանն Ֆորթիէ ծունկի եկաւ, ու արտասուալին թոթովեց

— Տէ՛ր Աստուած, իմ եւ աղջկանս տառապանքները ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն: Կը տեսնեմ որ աղջկանս սիրտը կը խորտակուի, բայց բան մը չեմ կրնար ընել: Իմ ճամբուս վրայ պիտի չգտնե՞մ այն մարդը, որ իմ կորստեանս պատճառ եղած է: Պիտի չգտնեմ իմ զաւակս: Բայց պիտի չվարանիմ ամէն ինչ ընելու անոր: Զափահաս մարդ եղած է ան, եթէ ողջ է հիմա... մարդ մը որ կրնայ գործել, պաշտպանել զիս...:

Դ.

Փոլ Հարման կարեւոր աշխատութիւններ ստանձնած էր Սէնի ձախ եզերքը հաստատուած գրաձուլարանի մը մէջ: Այդ աշխատութիւնները պէտք է կատարուէին մեծ խնամքով ու ճարտարութեամբ: Հարման խնդրեց որ Լիսիէն ստանձնէ այդ հսկողութիւնը: Միւս Լապրուի զաւակը այն ատեն ատաղձները միայն Գուրպըվուայի գործարանը ու օրուան մնացեալ մասը Փարիզ կ'անցընէր: Առանձնութիւնը կը ճնշէր իր վրայ. սրտագեղումի պէտք կը զգար:

ԿՋԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Օգոստոս 12, Տօնն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30ին, պատարագ ժամը 10ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ է մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան համօրէն ննջեցելոց:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 12ին, Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30ին, պատարագ 11ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն Օգոստոս 12ին Կիրակի օր, իսկ Օգոստոս 15ին, Չորեքշաբթի առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 10ին, ի յիշատակ Բ. պատերազմի ամբակոծութեան Վալանսի հայ զոհերուն:

×

ՏԷՍԻՆ — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ եկեղեցւոյ անուանակոչման տօնին առթիւ, Օգոստոս 12, Կիրակի առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի բազում ազգակիցներու յիշատակին: Ինչպէս նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք:

Երգեցողութիւնք տեղւոյն երգչախումբին կողմէ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնը կը կատարուի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Կիրակի, Օգոստ. 12: Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9·40, քարոզ 11, խաղողօրհնէք 11·40:

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱՏՐԱՆ ՄԷՋ

Լասիօթայի կեդր. Թաղին մէջ գնուած սրահ մը վերածուեցաւ կարճ ժամանակաշրջանի մէջ մատուռի՝ Ս. Կարապետ անունով, ուր կը կատարուի, Վերափոխման տօնը Օգոստ. 15, Չորեքշաբթի:

Պատարագը կը մատուցանէ, մատուռին օծումը կ'ընէ եւ խաղողօրհնէքը կը կատարէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Կրօնական արարողութեանց աւարտին տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ, Լասիօթայի Սէն-Ժան Թաղի ծովահայեաց Քիճկ հայկական ճաշարանին մէջ, ի պատիւ սրբազան հայրերու եւ հոգեւոր ու ազգային ներկայացուցիչներու:

Բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին այս հոգեւոր հանդիսութեանց եւ խնճոյքին: Սկիզբ ժամերգ. 8, պատարագ 10, օծում եւ քարոզ 10·30էն 12, խաղողօրհնէք եւ հոգեհանգիստ 12էն 12·45:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնն ու Տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած են 50 ֆր., Օրիորդ եւ Պարոն Որբերեանէ, Օրիորդ Մ. Խոսրովեանի յիշատակին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր-Յովհաննէսեան 600 ֆր. կը նուիրեն հետեւեալ կազմակերպութեանց.—

100 Աղքատախնամին, 100 Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, 100 Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 100 Կապոյտ Խաչին, 100 Կարմիր Խաչին (առանձ Յառաջէն) եւ 100 «Յառաջ»ի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 10էն 10·30՝

ԿՈՉՈՒՄԸ ՀԱՅՑԵՐՈՒ ՄՕՏ

Կը մասնակցին՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՏԱՆԻԷԼՈՒ ինչպէս նաեւ Մարսէյլի հայ քոյրերը, Հայր Կոմիտաս (Սէն Շամոնէն), Հայր Աթանաս (Առնուվիլ), Հայր Յարութիւն (Սամուէլ Մուրատեան վարժարան):

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

CAMP DU NOR SEROUND, COLONIE SAINT ANDRE, ROUTE DE BESSAN
34 BEZIERS (HERAULT) — Téléphone : 76-01-76

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15 ամբողջ օրը
կէսօրին՝ խաղողօրհնէք
ժամը 16ին հանդիսութիւն

Բացման խօսք.— ԱՆՐԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Կը խօսի ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Փակման խօսք՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին բանակողներուն կողմէ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ
ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4ԻՆ

Le Voyage en Grèce
n'hésitez pas, adressez-vous à
Mayda BERBERIAN
6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 260-30-20 et 260-67-34
de 9 h. à 19 h. tous les jours
Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19
Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան
395 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Օգոստ. 12 Կիրակի, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնութիւն:

×

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի խաղողօրհնէք:

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Աստուածածնի Վերափոխման տաղաւարին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ, ինչպէս խաղողի աւանդական օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, պատարագ՝ 10:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 ֆր.ի դրոշմաթուղթ եւ հին ու նոր հասցէն:

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հատագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ: Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 ֆր. Ֆրանսայի համար, 20 ֆր. արտասահմանի համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԿՈՉ

ԳԻՐՔ ԵՒ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր հեղինակներէն, արուեստագէտներէն եւ հրատարակիչներէն որոնք գիրք կամ ձայնապնակ հրապարակ կը հանեն, կը խնդրենք մեզի ուղարկել մէկական նմոյշ. գրքերը՝ մեր գրադարանին համար, իսկ ձայնապնակները՝ մեր ռատիօ-ժամին, այս վերջիններուն վրայ անգլերէն կամ ֆրանսերէն մակագրելով «նուէր — ոչ վաճառելի»:

Սոյն նմոյշները ստանալէ ետք վարչութիւնս կրնայ, Մոնթրէալի մէջ սպառելու համար, ապսպրել անոնցմէ, եթէ անոնց պահանջքը ըլլայ եւ եթէ առաքողին հետ վաճառման պայմաններուն շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

Համազգ. Հայ Մշակ. Ընկերակցութեան Մոնթրէալի մասնաճիւղի վարչութիւն

HAMASKAIN
Association Culturelle Arménienne
3401, Olivar Asselin, Montréal 390
P. Q. Canada

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

— ETE — — HIVER —
PRA - LOUP
ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.
LA STATION DE SKIS DES ALPESDU SUD LA PLUS EVOLUEE
LE CHENONCEAUX 2
Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre
Ambiance « montagne » créée par des spécialistes
se renseigner auprès de
Mr. SAMUELIAN
RESTAURANT "LA FOURCHETTE"
04400 PRA-LOUP
Tél. : 81 à Pra-Loup

ՇԱԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
11
SAMEDI
11 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.786 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.786

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

1828–1923

———0———

Գ.— Սան-Ստեֆանոյի եւ Պերլինի դաշնագիրները

Արեւելեան Հարցի երկրորդ փուլը կ'ընդգրկէ 1856էն մինչեւ ԺԹ. դարու վերջին տարիները։ Այդ շրջանին է, որ տեղի ունեցաւ 1877–78ի ռուսեւթուրք նոր պատերազմը։ Թուրքերը չարաչար պարտուեցան եւրոպական և կովկասեան զոյգ ճակատներու վրայ։ Նիկոլա Նիկոլայեւիչի բանակները հասան մինչեւ Պոլսոյ դուռները, Սան-Ստեֆանօ։ Ասիական ճակատին վրայ Լորիս Մելիքով, Տէր-Ղուկասով, Շապուհնիքով եւ այլ հայ զօրավարներ փառապանծ յաղթանակներ տարին օսմանեան բանակներուն վրայ, գրաւելով Կարսը, Արտահանը, Կիւմրին (Ալեքսանդրապոլ), հասնելով մինչեւ Էրզրում։

Եւրոպա նախանձոտ աչքերով կը դիտէր Ռուսիոյ հեղինակութեան վերելքը, շնորհիւ պալքանեան քրիստոնեայ ազգերու օսմանեան բռնապետութեան դէմ մղած ազատագրական պայքարներուն իր բերած օժանդակութեան։

Ջոն Կիրակոսեան կը գրէ. «Յաղթում էր ռուսական զէնքը, հարցերը լուծում էր եւրոպական դիւանագիտութիւնը»։

Սան-Ստեֆանոյի դաշնագիրը (19 Փետրուարէն 3 Մարտ 1878) պսակումն էր Ռուսերու յաղթանակին։ Հայերն ալ 16րդ յօդուածով բաւարարութիւն կը զգային, քանի որ ռուսական բանակները Հայաստանի մէջ իրենց գրաւած շրջաններէն պիտի հեռանային այն ատեն միայն, երբ օսմանեան կառավարութիւնը լրիւ կ'իրագործէր հայաբնակ մարզերու տեղական կարիքներէն բխող բարելաւումներն ու բարենորոգումները։

Անգլիա սպառնաց Ռուսիոյ եւ պահանջեց չեղեալ նկատել Սան-Ստեֆանոյի դաշնագիրը։ 1878 Մայիս 18–30ին Լոնտոնի մէջ կնքուած անգլեւռուս համաձայնագրով երկուստեք համաձայնեցան, որ Անգլիա եւս երաշխաւոր ըլլայ Ռուսիոյ հետ հայկական բարենորոգումներուն։ Յետոյ նաեւ Անգլիոյ պահանջով Ռուսիա յանձն առաւ Թուրքերուն վերադարձնել Ալաշկերտի հովիտն ու Պայազիտը։

1878 Յունիս 4ին Պոլսոյ մէջ ստորագրուեցաւ այն գաղտնի դաշնագիրը, որով Թուրքիա Անգլիոյ կը զիջէր Կիպրոս կղզին, փոխարէնը խոստանալով պաշտպանել Օսմ. կայսրութեան անկախութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը ընդդէմ ռուսական նոր յարձակումներու։

Մեծն Բրիտանիա ի վերջոյ յաջողեցաւ վերաքննութեան ենթարկել տալ Սան-Ստեֆանոյի դաշնագիրը Պերլինի մէջ, ուր վեց մեծ Պետութեանց մասնակցութեամբ գումարուեցաւ վեհաժողովը եւ 1878 Յուլիս 1–13ին կնքուեցաւ ծանօթ դաշնագիրը։

Սան-Ստեֆանոյի 16րդ յօդուածին փոխարէն Պերլինի մէջ մեզի տուին չարաշուք 61րդ յօդուածը, որ յառաջիկային դուռ պիտի բանար ամէն տեսակ չարիքներու։ Վեց մեծ Պետութիւններ երաշխաւոր պիտի ըլլային Հայկ. նահանգներու մէջ իրագործուելիք բարենորոգումներուն։ Այսինքն վեց օտար կառավարութիւններ պիտի խառնուէին Թուրքիոյ ներքին գործերուն։

Արժանապատուութեան հարց էր այս՝ օսմանեան մեծազօր կայսրութեան համար։ Թուրքերը երբեք չներեցին մեզի, որ պատճառ եղանք դարձեր ուրիշներու քիթը խօթել տալու իրենց տունէն ներս։ Իսկ «երաշխաւոր» կոչուած Պետութիւններուն համար Հայկական Հարցը երկինքէն ինկած մանանայ էր. հատու զէնք մը՝ զոր կը գործածէին Ապտիւլ Համիտին դէմ, ամէն անգամ որ փափաք ունենային շահաւէտ մենաշնորհ մը կորզելու անկէ։

Ինչպէս դիտել կուտայ նաեւ Ջոն Կիրակոսեան, 16րդ եւ 61րդ յօդուածները, որոնք տասնամեակներ շարունակ կ'օրօրէին հայկական ազգային եւ ազգայնական կուսակցութիւնները... «մնալու էին եւ մնացին անօգուտ թղթի կտորներ, բացի վնասից ոչ մի լաւ բան չտալով բազմաչարչար հայ ժողովրդին»։

Եւ սակայն պալքանեան ազգերու օրինակը խթան կը հանդիսանար Հայերուն՝ թօթափելու թրքական ծանր բեռը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը կարգ մը կարեւոր դիւրութիւններ կը շնորհէ այլեւս երկրէն դրամ դուրս հանելու համար։ Այսպէս առանց արտօնութեան կարելի է այլեւս մարդ գլուխ 5000 ֆրանսական ֆրանք հանել բացի բոլոր տարադրամներէն (տըվիզ) որոնք անհրաժեշտ են արտասահմանի ըլլալիք ծախքերուն համար, առանց որեւէ սահմանափակումի։

ՊԸԶԱՆՍՈՆԻ Վերաքննիչ Ատեանի վճիռը (կնքել Լիփ գործարանը) կարելի չէ եղած գործադրել։ Դատաւորը ներկայացած է գործատուն բայց բանուորները չեն ձգած որ ընելիքը ընէ եւ ձեռնունայն վերադարձած է։

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԸ կրկին անգամ ամուսնացած է ըստ կարգ մը աղբիւրներու եւ բոլորովին գաղտնի կերպով։ Ըստ գուրանական օրէնքի կրնայ միաժամանակ չորս կին ունենալ բայց ցարդ ամէն անգամ ամուսնալուծուած էր։ Բայց չէր կրնար բաժնուիլ Ֆարա Տիպայէն, որ կայսրուհի է եւ գահաժառանգ տուած է։ Կ'ըսուի թէ Շահին նոր կինը 18 տարեկան, բացառապէս գեղեցիկ աղջիկ մըն է բայց ամուսնութիւնը, եթէ ճիշդ է, բացարձակապէս գաղտնի պիտի մնայ, կարգ մը շրջանակներ չեն կրնար բնական գտնել բազմակնութեան դրութիւնը, վարչակարգի մը կողմէ, որ արդիական բնոյթ կ'ուզէ տանել։

ԼՈՆՏՈՆԻ Տէյլի Թելեկրաֆը արձագանգ

(Լուրերու շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՃՇԴՈՒՄ.— Խմբագրականներու մէջ սպրդած տպագրական սխալները երբեմն ընթերցողները կը սրբագրեն ինքնաբերաբար։ Հարկ կը տեսնենք սակայն ճշդել վերջին օրերուն նկատուած կարգ մը սխալներ։ Այսպէս Օգոստոս 3ի խմբագրանին մէջ հայագէտ Հ. Ֆրանսուա Թուռնըբիզը պէտք է կարդալ Թուռնըպիզ։ Հ. Ղ. Ալիշանի Հին հաւատք Հայոցի Ա. տիպը 1898ին, ո՛չ թէ 1838ին Օգոստոս 5)։ Պարսից Շահի ներկայացուցիչը կարդալ Աբբաս Միրզա (ոչ թէ Աբբասէ, Օգոստոս 8)։ Մուհամմէտ Ալի որդեԳՐԻՆ զաւակը կարդալ որդեԳԻՐ զաւակը (Օգոստոս 9)։

Հ.-Ս.

ՀՈՂԻՆ ՍԷՐԸ ՈՐ ՉԻ ՄԵՌՆԻՐ...

ԲԱՆԱԼԻՆԵ՛Ր ԲԱՆԱԼԻՆԵ՛Ր ՄԱՅՐ ԱՐԱՔՍԻ

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Շատ է գրուած Շահ-Աբբասի կողմէ Հայոց բռնագաղթի մասին Հայաստանէն դէպի Պարսկաստան եւ յատկապէս Արաքս գետի անցքի տխուր դրուագի մասին։

Գարեգին Սրբազան իր այս յօդուածաշարքով երեւան կը բերէ գաղթական ժողովուրդի հայրենապաշտութեան ամէնէն ուժեղ զգացումը, որ առհասարակ շուքի տակ է մնացած այս դրուագի պատկերացման մէջ։

Ա.

Աւերած էր չորս դին, մահ, փլուզում, տուներու հրկիզում։ Հայաստանի վրայ սկսեր էր փչել մահասարսուռ խորշակը, որ կարծես ախորժակն ունէր հայկական բարձրաւանդակին։ Յաճախ իր մահաբեր շունչն արձակեր էր ան հայկական հողին եւ անոր վրայ ապրող ու կենսագործող ժողովուրդին վրայ։ Հաճո՞յք կ'առնէր Հայաստանի հողէն։ Իր դառնաշունչ այցելութեամբը տուները վերածուեր էին փլատակի, եկեղեցիները՝ աւերակի, ծառերը՝ խանձողի, արտերը՝ կոխոտուած խոտի, եւ մարդերը՝ դիակներու կամ դիակնման գոյութիւններու, « գերի », « տարագիր », « գաղթական » անուններով ստուեր հագած։

17րդ դարը նոր էր բացուեր Հայաստանի վրայ։ Ստրկութեան լուծը ծանրօրէն օղակուած էր հայ ժողովուրդի վիզին։ Օսմանցին կ'աւերէր, կ'աւարէր։ Հարկերը կը ճնշէին խեղդելու աստիճան։ Տնչելը դարձեր էր տաժանք։ Հայաստանի կենսախայտ ու կենսատու մթնոլորտը դարձեր էր հեղձուցիչ իր հարազատ զաւակներուն համար։ Թեթեւացման յոյսը համազօր էր դարձեր ազատութեան, որուն հորիզոնը անհունօրէն հեռու էր դեռ, անհասանելի թուելու չափ։

Թեթեւացման յոյսի նշոյլ մը ահա կը պսպղայ արեւելքէն, երբ կեղեքումին տակ կքած եւ հեւասպառ ժողովուրդը յանկարծ լսեց որ կուգայ Շահը Պարսից կռուելու համար Սուլթանին դէմ։ Շահ ու Սուլթան երբ բախէին, ուժը երբ ուժը չէզոքացնէր, Հայը կը սպասէր որ լուծը իր վրայէն թեթեւնար, կուրծքը բացուէր, լայն շունչ քաշէր, «հորովե՛լ» երգէր եւ հողին բարիքը վայելէր։

Այդ յոյսը սրտէն դէպի թեւերը տարածուած՝ ահա բացուեցան բազուկները ընդունելու համար նոր արքան, Պարսկաստանի մեծազօր տէրը՝ Շահ Աբբաս, որուն համբաւը հեռաւոր Սպահանէն արդէն իրմէ շատ առաջ հասեր էր Հայաստան։

Երբ Արաքս գետն անցնելով՝ ոտք դրաւ հայկական հողին վրայ, Արաքսի միւս ափին ծաղկած շէն Ջուղայի ժողովուրդը՝ իշխանք եւ ազնուականք, արհեստաւորք եւ վաճառականք, քաղաքականք եւ շինականք, ծերք եւ երիտասարդք «ոսկեհուռն» եւ «սխրատեսիլ» հագուստներով պճնազարդուած, քահանայք՝ վառուած մոմերով, քուլայ-քուլայ ծխացող խնկալից բուրվառներով եւ անուշաթոյր կընդրուկով, երգեցիկ խումբեր «յարմարական» երգերով ու նուագարաններով, մատղաշ, նորաբողբոջ մաքրահոգի մանուկներ ոսկի բաժակ ի ձեռին, լիքն անուշահամ եւ բուրումնաւէտ գինիով, գոյնզգոյն գորգերով զարդարուած ճանապարհներով գետի ափունքէն մինչեւ վաճառաշահ քաղաքի կեդրոնը, Խօջայ Խաչիկի ապարանքը առաջնորդեցին կայսերական Պարսկաստանի կայսերափառ արքան։ Շքեղազարդ ապարանքին մէջ հազիւ գահաւորակին վրայ բազմած՝ Խօջայի հարազատ որդին ոսկեղէն սկուտեղն ի ձեռին ոսկիով ոսկի կը մատուցանէր ոսկեծարաւ արքային։ Հիւրընկալ Խաչիկ իշխանին հետ մրցութեան էին ելեր, կարծէք, միւս մեծամեծները մեծափառ այս քաղաքին արժանավայել ընծաներով թագաւորին բերելով իրենց ունեցածներուն — խնայածներուն — լաւագոյն բաժինները, անոնցմով շահելու համար Շահին յագեցումը եւ հեռացնելու համար վստահօրէն բռնութեամբ տարուելիք «զամենայն ինչ, զոյիւ չափ զկեանս իւրեանց»ը։

Երեք օր, երեք գիշեր տօն էր Ջուղայի մէջ։ Արքան պատուասիրուեցաւ ամէնէն ճոխ պայմաններու տակ, օրէ օր տեսնելով աւելի մեծ շքեղութիւններ։ Ջուղայեցիք համազամ կերակուրներով եւ Հայաստանի ծաղիկներու բոյրով օծուն գինիով («ծաղկեհամ գինեաւ») սնուցին եւ շէնցուցին արքան, ինչպէս վայել էր արքային...։

Թագաւորը դիտեց եւ տեսա՛ւ։ Բայց ոչ ոք կրցաւ տեսնել իր տեսածը...։ Ոչ ոք կրցաւ կարդալ այն միտքը, որ ձեւ առաւ իր գանկին մէջ։ Շահը ոսկին միայն չտեսաւ։ Ոսկիէն անդին հասաւ իր նայուածքը եւ տեսա՛ւ ոսկին շինող, քարէն ու հողէն, ծովերէն ու գետերէն, օտար աշխարհներէն, արհեստի այլազան ճիւղերէն ոսկի հանող հայկական ձեռներէցութիւնը, շինարար եւ ստեղծագործ այն ոգին ու կամքը, որով լեռներու լերկ ամայութեանց մէջ կառուցեր էին այդքան հոյակապօրէն Ջուղայ քաղաքը՝ հանգոյց միջազգային առեւտուրի եւ օճախ արհեստագիտական հնարումներու, ինչպէս հպարտօրէն կը վկայէ օրուան պատմագիրը. «էր մեծ եւ երեւելի շէնն այն ի ժամանակին յայնմիկ ի մէջ արեւելեայ աշխարհի» (Առաքել Դաւրիժեցի)։

Տեսա՛ւ։ Տեսածը չըսաւ։ Ծրարեց իր ուղեղի ծալքերուն մէջ ու գնաց Հայաստանի խորերը — Երեւան ու Վան, Բաղէշ ու Արճէշ, Մանազկերտ ու Ալաշկերտ, Անի եւ Բերկրի, Արծկէ եւ Բասեն, Գանձակ ու Շիրակ, Կարս ու Կաղզուան, հասաւ մինչեւ Կարին։ Տեսա՛ւ անձամբ։ Տեսա՛ւ իր զօրավարներու եւ զինուորներու աչքերով։ Նոյն ժողովուրդը՝ տառապանքներու եւ նեղութեանց ենթակայ, հարկապահանջութեան եւ հարկատուութեան ծանրագոյն ճնշումին տակ հեւացող կեանքով, իր հողը կանանչ կը պահէ, իր լեռներու ժայռերէն տաճար կը ձեւակերտէ, իր գերեզմաններուն վրայ քարէ հիւսուածք կը սարքէ խաչով ու խաչը ծաղկող զարդաքանդակներով, իր վանական անապատները միտքի ովասիսներու կը վերածէ, կենդանիի կաշիէն մագաղաթ սարքելով, ծառերու արմատներէն նրբե–

րանդ գոյներ հնարելով, եղէգներէն գրիչ արտադրելով եւ գրիչներէն՝ ձեռագիր ու մանրանկար ընձիւղելով:

Տեսա՛ւ արքան:

Եւ յանկարծ միտքը թռաւ վերադարձաւ իր նորաշէն մայրաքաղաքը — Սպահան, Պարսկաստանի կիսանապատանման միջավայրին մէջ, եւ մտածեց իր կառուցելիք փառքին մասին...: Մե՛ծ երազներու տէր մարդ էր արքան: Իր կայսրութեան մեծութեան եւ շքեղութեան համապատասխան քաղաք կ'ուզէր կերտել: Իր կայսրութեան «սահման»ները իր սրտի մեծատենչ փափաքներու կարկինով կ'ուզէր գծել: Պէտք ունէր շնորհալից ձեռքերու, ստեղծագո՛րծ ձեռքերու, վարժ վաճառականներու, փորձառու եւ բազմաշնորհ արհեստագէտներու եւ արուեստի վարպետներու Եւրոպայէն ըլլային անոնք թէ աշխարհի որեւէ այլ մասերէ, միայն ըլլային եւ իր մայրաքաղաքին մէջ ըլլային, իր մայրաքաղաքին համար ըլլային:

Տեսա՛ւ արքան:

Եւ մտքին մէջ հասունցած գաղափարը արե՛ւ տեսաւ ու կեա՛նք առաւ: Որոշեց իր հարազատ երկրէն, իր սեփական հողէն պոկել այդ ժողովուրդը եւ տանիլ Պարսկաստան եւ յատկապէս հո՛ն ուր իր սիրտը կը բաբախէր ամէնէն ուժգին զարկերով — Սպահան:

Հրահանգը կտրուկ էր եւ անշրջելի: Հսկայազօր կայսրը իմացեր էր որ Օսմանցին աւելի հսկայական ուժով եւ Սինան փաշայի առաջնորդութեամբ կուգար եւ մղելու իր յառաջխաղացքը դէպի Հայաստանի խորքերը, որոնց տէր ու տիրական կը նկատէին իրենք զիրենք Օսմանցիք: Ժամանակը՝ կարճ: Ժողովուրդը՝ շատ: Ճանապարհը՝ երկար: Պէտք էր արագ շարժիլ:

Նախ ջանաց համոզիչ լեզուով եւ ճարտար հնարագիտութեամբ կամաւոր գաղթի վերածել իր մտադրութիւնը: Կանչեց իր մօտ Հայոց մեծամեծները եւ ըսաւ անոնց.

— Լսեցէք անշուշտ որ օսմանեան զօրքը Կարին է հասեր եւ արդէն իսկ ճանապարհ է ինկեր դէպի Հայաստանի խորքերը: Շուտով կը հասնի: Անոնց եւ մեր բանակները իրարու պիտի բախին անպայման: Անոնց զօրքերուն մէջ կան բազմաթիւ «ելուզակք, եւ աւազակք եւ սրիկայք», օրէնք ու կարգ, իշխանութիւն եւ հրահանգ չճանչցող արկածախնդիրներ, որոնք առանց անսալու իրենց զօրապետներու հրահանգներուն եւ անփոյթ ըլլալով նոյնիսկ իրենց կեանքերուն նկատմամբ՝ պարզ ժողովուրդին վրայ կը յարձակին, կը կողոպտեն, կ'աւերեն, կ'աւարեն, ընտանիքները կը պղծեն եւ դուք զոհ կը դառնաք կոտորման կամ գերութեան: Ողորմելով ձեզի՝ կ'ուզեմ ձեզ փրկել: Հետեւաբար, թող հայ ժողովուրդը իրենց տուներէն, գիւղերէն ու քաղաքներէն դուրս գալով՝ մի քանի օրուան ճանապարհ յառաջանան, որպէսզի երբ օսմանեան բանակը հասնի, մենք անոնց դէմ ճակատինք: Եթէ Տէրը մեզի՝ յաղթանակ շնորհէ, այն ատեն ժողովուրդը կը վերադառնայ եւ կ'ըլլայ մեզի հպատակ: Իսկ եթէ Տէրը անո՛նց յաղթանակ պարգեւէ, մենք կը հեռանանք եւ դուք ձեր տուները վերադառնալով՝ կ'ըլլաք անոնց հպատակ:

Հայոց աւագանին զգաստացաւ: Իրենց ղեկավար դէմքը Տէր Յովհաննէսն էր, բանիմաց, խոհուն եւ հայրենանուէր քահանան, զոր փաղաքշական եւ մտերմիկ լեզուով ժողովուրդը կը կոչէր աղայ Տէրտէր:

Աշուն էր Հայաստանի մէջ: Կանաչաւուն դեղինը մանանայի պէս, Աստուծոյ անտեսանելի մատներով, ցանուեր էր Հայաստանի լեռներուն եւ դաշտերուն վրայ: Գարնան ու ամառուան խոնջէնքէն ետք, ժողովուրդը արդար զգացումով կը սպասէր հողի երկունքին, վայելելու համար իր քրտինքին բարիքը: Դաշտերու ցորենները ոսկի հասկ էին կապեր: Կալերը սկսեր էին ցորենախուրձերով պարիսպ ու աշտարակ հիւսել իրենց շուրջ: Հայկական երդիքներու ամբարները դատարկ էին, բայց լեցուելու յոյսով մաքրուեր էին ու պատրաստուեր՝ ընդունելու համար իրենց ձմեռնային տաք բնակիչները՝ Հայոց հողին արմտիքը: Խաղողի ողկոյզները սկսեր էին կարմրադեղին գոյներու ցոլքեր արձակել: Լեցուեր էին կենսահիւթ ջուրով: Հնձանները յարդարուեր էին եւ կարասները աչքի լոյսի պէս ջինջ փայլեցուեր, ընդունելու համար Հայոց աշխարհի արեւէն կեանք առած գինին:

Նայեցան Հայոց իշխանները Հայաստանի դաշտերուն ու կալերուն, այգիներուն եւ մառաններուն: Գեղեցիկ էր Հայոց աշխարհը: Խնդութեան քաղցր շունչ կար հայ մարդկանց կեանքերուն մէջ: Աստուծոյ այս ձեռագործին վրայ հայ մարդը իր ձեռքի հիւսքն էր դրոշմեր: Կ'եռար հայ կեանքը: Ամէն մարդ տենդագին գործի էր լծուած: Ձմեռուան կեանքը պէտք էր ապահովել: Ի՞նչպէս ճամբորդէին այս եղանակին: Ո՞ւր թողնէին յղի դաշտերն ու լիքն այգիները: Ի՞նչպէս թաղէին իրենց վաղուան կեանքի յոյսը: Ի՞նչպէս լքէին մէկ մի քարը, թուփը, պատառ մը հողը, հայրենական երդիքը, բլուրներու կատարներուն վրայ դմբէթուած կամ կիրճերու մէջ բլրացած եւ կամ սարալանջերուն քարով ծաղկած եկեղեցիները: Ո՞ւր երթային: Եւ ինչո՞ւ: Հայրենի հողը աշնան այս եղանակին մանաւանդ այնքա՜ն քաղցր էր, բոյրը այնքա՜ն թովիչ, որ հեռանալը ինքնասպանութեան չափ ծանր եւ անկարելի կը թուէր իրենց:

Հայոց մեծամեծները գացին Շահին մօտ եւ ըսին անոր.

— Տէ՛ր արքայ, կը տեսնես որ այժմ աշուն է: Խաչի տօնը հազիւ տօնեցինք: Աշխատանքի ժամանակը ա՛յս եղանակն է մեզ համար: Ժողովուրդէն ոչ ոք պատրաստութիւն ունի տեսած մեկնելու համար: Ինչ որ ունին՝ դաշտին մէջ է, կամ կալին վրայ եւ կամ ծառի ճիւղերուն փռուած: Գրաստ եւ այլ բեռնակիր միջոցներ չունինք պատրաստ: Ի՞նչպէս ճամբայ ելնենք: Առողջ ու կարող մարդիկ կրնան քալել, բայց ծերերն ու մանուկները ի՞նչպէս երթան: Ուստի, կը խնդրենք Մեծութենէդ այդ հրամանը յետաձգել մինչեւ գարնան եղանակը, երբ պատրաստ կ'ըլլանք բոլորս մեկնելու:

Օրուան պատմիչը, Դաւրիժեցին, ականատեսի վկայութիւնները կենդանի բարբառով հաւաքած՝ դրուագը պատմելէ ետք կ'աւելցնէ. «զայս ասէին զի թերեւս անցցէ ժամն ի նոցանէ»...:

Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ հոգեկան խռովքի մատնուած իրենց երկնաւոր վարդապետին պէս, կ'ուզէին որ այդ բաժակը հեռացուէր իրենցմէ. որովհետեւ կը նախազգային թէ մահուան բաժակ էր մատուցուածը, դիւանագիտական բանագնացութեամբ առաջարկուածը — հեռացումը հայկական հողերէն՝ կը նշանակէր կրկնակի մահ: Մահ՝ ժողովուրդին եւ մահ՝ հողին: Հողէն ի սպառ հեռանալ, հողէն հրաժարիլ՝ կը նշանակէր իր ազգային հաւաքական գոյութեան գետինը երկրաշարժի ենթարկել...:

Բայց հայ աւագանիին այս դիւանագիտութիւնը չա՛տ թափանցիկ էր եփուն դիւանագէտին՝ Շահի սրատես աչքերուն դիմաց: Մանուկի խաղ կը թուէր հնարամիտ վարպետին համար: Շահ Աբբասի միտքը անշրջելի էր — պէ՛տք էր Հայերը տանիլ եւ բնակեցնել ի՛ր երկիրը եւ անոնց քրտինքը խառնել ի՛ր հողերուն մէջ: Այդ սորվումը անտարակոյս արդասաբեր պիտի ըլլար. որովհետեւ ինք տեսեր էր քարահանք — Հայաստանը եւ ... քարէն կեանք ու արուեստ ստեղծող հայ ժողովուրդը:

Առանց անսալու հայ մեծամեծներու աղաչական խօսքերուն՝ իր զօրավարները ուղարկեց Հայաստանի այլազան գաւառները, որոնցմէ ոմանք անձամբ էր տեսեր. այլոց մասին իր զօրավարներէն իմացեր: Ամիրգունա, Ալլահվերտի ու Մահմատ եւ դեռ անանուն ուրիշ զօրապետներ հրահանգ ստացան հրամանատար—Թագաւորէն «ուր որ կարասցեն ձեռն արկել, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԱՐԱՐԵԱԼ (*) վարեսցեն եւ ոչ թողուցուն ամենեւին շունչ կենդանի»: Զօրավարներ ախորժակն ու սուրը սրած՝ գրոհ տուին Հայոց գաւառները «այնպէս ինչպէս հովէն մղուած կրակը կ'անցնի եղէգին մէջէն» (ԴԱՒՐԻԺԵՑԻ), եւ արագընթաց շարժումով գաւառներու բնակիչները կորզեցին իրենց բնակավայրերէն եւ արտասահման ըրին իրենց տեղերէն եւ առջեւ քշած հօտերու կամ որսի երամակներու նման քշեցին եւ բերին Արարատեան դաշտը «եւ զլայնանիստ դաշտն նորա լցին ծագէ ի ծագ»:

Լացը՝ աչքերուն, աչքը՝ հողերուն, հայ բազմութիւնները վերջին անգամ տեսան իրենց տուներու հրկիզման բոցը, լսեցին ճարճատիւնն ու գզրգումը խորտակուող գերաններուն: Տեսան հողէն իրենց ձեռքերով դուրս բերած ցորենի եւ այլ արմտիքներու բոցերուն ցոլքերը եւ շնչեցին այրումի հոտը փոխանակ վայելելու թոնրէն ելած տաք հացին բոյրն ու համը...: Կ'այրուէր ողջ Հայաստանը: Երկիրը կը վերածուէր խանձուած դաշտերու եւ խանձողուած անտառներու ու խորտակուած գիւղերու եւ քաղաքներու:

Եւ այս բոլորը՝ որպէսզի արշաւող օսմանեան բանակը ինքզինք գտնէր ամայութեանց առջեւ, անկարող սնանելու եւ յառաջխաղացքը արագացնելու:

Բայց ո՛չ այդ միայն:

Այնպէ՛ս տարածուն եւ այնքա՜ն ուժգին էր աւերումի եւ հրկիզումի այս ընթացքը որ Շահ Աբբասի մտքին մէջ նաեւ ու մանաւանդ հնարք մըն էր ի սպառ կտրելու ժողովուրդը իր դարաւոր բնակութեան կայքերէն եւ օրրաններէն: Առաջին պատճառը պատերազմական ռազմավարութիւնն էր — ամայացնել թշնամիի ճամբան: Իսկ այս երկրորդը քաղաքական ռազմագիտութիւն էր: Ու պատմիչը այս երկրորդ մտադրութեանն է որ կ'ակնարկէ երբ փլուզման այս ահասարսուռ տեսարանին իր սրտակեղեք նկարագրութիւնը կ'եզրակացնէ ըսելով.— «Որպէսզի ժողովուրդը տեսնելով այս ամբողջը (անչափելի աւերածութիւնը) սրտակտուր ըլլան եւ ԱՅԼԵՒՍ ԵՏ ՉԴԱՌՆԱՆ»:

Ժողովուրդէն չէր վախցած Շահ Աբբաս:

Բայց կը վախնար ժողովուրդի սրտին մէջ բոյն հաստատած հողին սէրէն...:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ.
(Շար.)

(*) Իմ մատենագրական ընթերցումներուս մէջ առաջին անգամ է որ կը հանդիպիմ այս արտայայտութեան, ակնարկելով հայ գաղթականութեան:

ՃԻԼՍ ՀԻԼԻ ՈՃԻՐԸ

—o—

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հիմա կը մնար անյայտացնել դիակը: Բայց ժամանակը արդէն ուշ էր եւ տիկին Փրոպերթ իրենց կը սպասէր անհամբեր՝ քանի մը հարիւր մեթր անդին գտնուող ֆօրէնին մէջ:

Այս գործողութիւնը բացած էր իրենց ախորժակը, այնպէս որ սովալլուկ գայլերու պէս ինկան ընթրիքին վրայ որ կը բաղկանար զանազան տեսակի մսեղէններէ եւ խողի խորովածէ:

Ընթրիքէն առաջ Թարթըլ գրպանէն հանած էր Ուէրի ոսկի ժամացոյցը եւ

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Օր մըն ալ նկատեցի որ պատուհանէ մը աղջիկ մը զիս կը դիտէ, կարծելով որ ես իրեն համար ամէն օր հոն կուգամ եւ կը մնամ. սքանչելի էր առիթը. մէկ քանի անգամ ժպտեցայ իրեն եւ վերջապէս սկսայ սիրաբանիլ:

Այլեւս ազատ համարձակ կ'երթայի հոն Հելենայի պատուհանին տակ: Ո՞վ պիտի կասկածէր իր սիրուհիին դրան առջեւ պահակի նման սպասող երիտասարդի մը վրայ: Նոյնինքն Փաշան եթէ անձամբ տեսնէր իր բնակարանին շուրջ այդպէս թափառիլս, կասկածելու պատճառ պիտի չունենար:

Կամաց կամաց Հելենային հետ յարաբերութիւններս սերտացան. միասին պտոյտներ կ'ընէինք, առանց շատ հեռուները երթալու: Իմ համեստ եւ պարզ վերաբերումս իրեն հետ ամչկոտութեանս կը վերագրէր: Կը զարմանար որ չեմ առաջարկեր աւելի հեռուները երթալ եւ այդ բանը կը բացատրէր իր վարկին խնայելու փափկանկատութեամբ: Խեղճ աղջիկը չէր գիտեր թէ ամբողջ էութիւնս մագնիսէ քաշուած բանի մը կը նմանէր, բայց ոչ թէ իր գեղեցիկ աչքերէն, այլ դիմացի բնակարանին մէջ ապրող ահեղ հրէշէն...

Այլեւս Փաշային սովորութիւններն ու երթեւեկները ճշգրտօրէն ուսումնասիրած էի: Արեւոտ օրերուն, ժամը ճիշդ երկուքուկէսին պտոյտ մը կ'ընէր դէպի մօտակայ պարտէզը Վիլլա Պորկէզէ եւ կէս ժամէն կը դառնար: Յարմարագոյն պահ մը եւ վայր մը կար. ժամը երեքին պարտէզին դրան առջեւ: Ամէն ինչ ճշդելէ վերջ, օր մը ժամանակէն առաջ գացի տեղ գրաւեցի պարտէզին մէջ նստարանի մը վրայ ճիշդ մուտքի դրան դիմաց:

Ճիշդ ժամուն երեւցաւ Փաշան թիկնապահին հետ: Դանդաղ քայլերով մտան պարտէզ: Ոտքի ելայ, ձեռքս ատրճանակիս եւ ճիշդ այն պահուն երբ զէնքը դուրս պիտի հանէի, փողոցէն պարտէզ մտան քանի մը ոստիկան... Կամացուկ մը ձեռքս ետ քաշեցի ատրճանակիս վրայէն եւ կրցածիս չափ արագ հեռացայ, անիծելով իտալացի ոստիկանները, որ այդ ժամն ու վայրը ընտրած էին շրջագայելու համար: Ակնթարթ մը եւս ու որոշումս պիտի գործադրէի. հիմա, երբ փողոցներէն կը քալէի, հետզհետէ աւելի յստակ կը դառնար վտանգին մեծութիւնը, որմէ հազիւ ազատած էի: Կը մտածէի թէ ի՛նչ կացութիւն պիտի ստեղծուէր, երբ ատրճանակը ձեռքս խոյանայի Փաշային վրայ բայց անոր հասնելէ առաջ դիմացս գտնէի այդ ոստիկանները: Շատ կասկածելի էր որ նպատակիս հասնէի. հարուածը տալէս ետքն ալ անկարելի էր փախուստ տալ. կամ պիտի ձերբակալուէի եւ կամ տեղւոյն վրայ սպաննուէի ոստիկաններուն կողմէ: Իսկ ամէնէն սարսափելին, առանց Փաշան զարկած ըլլալու, ապուշի մը պէս ձերբակալուելու հեռապատկերն էր: Մեռնիլը հազար անգամ նախընտրելի էր քան թէ նման խայտառակ դրութեան մը մատնուիլը, ինչ որ ընդմիշտ ծիծաղելի պիտի դարձնէր զիս ընկերներուս մօտ եւ պիտի վտանգէր ամբողջ նուիրական գործը:

Քանի մը օր չարունակ ապրեցայ այդ չպատահած արկածին ազդեցութեան տակ եւ գիշերներ լուսցուցի մտահոգութեան եւ վախի մէջ: Բայց ատիկա պատճառ եղաւ որ դառնամ աւելի զգուշաւոր ու բծախնդիր: Յետոյ մտածեցի թէ աճապարելն ու ջղայնանալը անդարմանելի վտանգներու կրնան ենթարկել մարդս, այս կարգի գործերու մէջ: Եւ ինքզինքս գտայ:

ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

1921 Դեկտեմբեր 5: Առաւօտ շատ կանուխ դուրս ելայ սենեակէս: Նախօրդ գիշերը մաքրած էի ատրճանակս եւ փամփուշտներն ալ համրած:

Թարմ թարմ ածիլուած էի եւ լոգանք մը առած, ու ամբողջ կէս սրուակ օտը քոլոնեայով մարմինս շփած էի: Ճերմակեղէններէս մինչեւ հագուստներս եւ գլխարկս, արթիսթի սեւ գլխարկս, նոր-նոր. ուսանողի կամ արուեստագէտի սեւ փողկապ մը դրած էի. կարծես հարսնիքի երթայի: Վերարկուս վրաս գացի Փաշային դղեակին մօտերը, առանց Մ.ին հանդիպելու:

Ուրիշ անգամներու պէս, ըստ սովորութեան, սուլելով Հելենան չկանչեցի: Իր ներկայութիւնը կրնար գործս խանգարել: Վճռած էի այդ օրն իսկ գործը վերջացնել, առանց այլեւս մտածելու հետեւանքներու մասին:

(82 — շար.)

դայն անցուցած էր Տիկին Փրոպերթի վզին՝ իբրեւ գնահատանք անոր խոհաքարուհիի ձիրքերուն։ Թարթըլ սակայն սպասուածէն շատ աւելի քիչ կերաւ, որովհետեւ բերնին մէջ միշտ կը մնար Ուիլեըմ Ուէրի արեան համը։ Ընթրիքէն ետք, Հանթ, որ ինչպէս ըսինք արհեստով երգիչ էր, սկսաւ ցոյց տալ իր տաղանդը։ Գիշերը բաւական յառաջացած էր երբ Տիկին Փրոպերթ եւ սպասուհիները քաշուեցան իրենց սենեակները, առանձին ձգելով երեք ոճրագործները։

Կէս գիշերին անոնք ոտքի ելան ու առուէն ձի մը հանելով՝ Ուէրի մարմինը փոխադրեցին լճակին եզերքը ու տոպրակին մէջ ծանր քարեր լեցնելով՝ մարմինը նետեցին ջուրերուն մէջ։

Հիմա կրնային հանգիստ քուն մը քնանալ։ Պէտք է ըսել սակայն որ հարցը բոլորովին կարգադրուած չէր։ Թարթըլ քունին մէջ յիշեց յանկարծ որ ոճիրին վայրը մոռցած էր իր ատրճանակը եւ դանակը։ Այս մտավախութիւնը շատ սուղի պիտի նստէր իրենց վրայ։ Այդ ամայի եւ մութ արահետին մէջ անցորդները հազուադէպ էին եւ դանակին ու ատրճանակին գոյութիւնը ոչ ոքի ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր։ Ու Ուէրի անհետացումը պիտի վերադրուէր արկածի մը։

Երբ այդպարագին երեք մեղսակիցները փնտռելու վրայ էին ոճիրին գործիքները, իրենց չար բախտէն հանդիպեցան այն երկու գործաւորներուն, որոնք ճամբան կրճատելու համար փոխանակ քալելու սովորականին պէս, բռնած էին ցանկապատուած արահետը։

Շաբաթ օրը Լոնտոն անցընելէ ետք, անոնք կրկին վերադարձան Ճիլս Հիլի բոքէնը։ Փրոպերթ այցելութեան գացած էր մօտակայ ագարակապանի մը տունը տեղեկութիւններ քաղելու համար։ Խօսակցութեան ընթացքին ագարակապանը խօսած էր Ուըրաթ իրիկուան աղմուկին մասին։

— Ի՞նչ աղմուկ, — հարցուցած էր Փրոպերթ։

— Մարդիկ կ՚ըսեն, որ ձեր բնակարանին կողմերէն լսած են ատրճանակի ձայներ եւ մարդու մը աղաղակները։

Ուրեմն հարցը փակուած չէր, ինչպէս կը կարծէին մեր ինքնավստահ չարագործները։ Նոյն իրիկունը դիակը հանեցին լճակէն, որովհետեւ անիկա կը գտնուէր ոճրի վայրին շատ մօտ եւ գայն տարին ու նետեցին չորս չիլոմեթր հեռու գտնուող ճահիճի մը մէջ։

Հակառակ այս բոլոր զգուշութիւններուն, ինչպէս տեսանք, քանի մը շաբաթ ետք ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր մեր երեք ոճրագործները եւ նոյնիսկ Տիկ. Փրոպերթը, որ խորքին մէջ ոչ մէկ կապ ունէր կատարուած դէպքին հետ։

Դատավարութիւնը սկսաւ 1824 Փետրուարին, Հերթֆորտ քաղաքի ոճրադատ ատեանին առջեւ։ Նախ պէտք եղաւ որոշել թէ ո՞վ պիտի ընտրուէր իբրեւ թագաւորի վկայ։ Երկար խորհրդակցութիւններէ ետք, ատեանը այդ պաշտօնին արժանի գտաւ Փրոպերթը, որ ունէր յարգելի կալուածատէրի համբաւ։ Փրոպերթ անպարտ հռչակուեցաւ եւ ամբաստանեալներու նստարանէն անցաւ վկաներու նստարանին։

Հանթ չուտով խոստովանեցաւ, յուսալով որ ատեանը նկատի պիտի առնէ իր յապաղումը եւ գայն պիտի նկատէ մեղմացուցիչ պարագայ։ Սակայն Թարթըլ, որ դերասանի ձիրքեր ալ ունէր, ինքզինքը անմեղ հռչակեց ու արտասանեց երկար ճառ մը, զգուշացնելով դատաւորները, որ իրենց խիղճը չծանրանեն անմեղ մը դատապարտելով։

Նոյնիսկ վկայութիւնները եղան ի նպաստ իրեն։ Վկաներէն մէկը շատ լաւ արտայայտուեցաւ անոր մասին.

— Ինծի համար, Պ. Թարթըլ յարգանքի արժանի անձ մըն է։

— Որովհետեւ, Պր. Թարթըլ անձնական կառք մը ունի։

Տարբեր ժամանակ, տարբեր մտայնութիւն, պիտի ըսէր իմաստունը։

Ատեանը սակայն նկատի չառաւ այս նպաստաւոր վկայութիւնները եւ արձակեց մահուան վճիռ։

Կախաղան բարձրանալէ առաջ, դատախազը պնդեց որ խոստովանի։

— Գոհ եմ, որովհետեւ արդարութիւն կատարուեցաւ, — ըսաւ Թարթըլ։

Դատավարութեան ընթացքին, Հանթի ուղղուած հետեւեալ խօսքը արձանագրուած էր արդէն իբրեւ խոստովանութիւն.

— Ծուլէֆ, — ըսած էր դառնալով Հանթին, — եթէ յայտնած չըլլայիր դիակին տեղը, չէին կրնար մեր յանցանքը փաստել։

Հանթ նոյնպէս մահուան դատապարտուած էր։ Բայց կառավարութիւնը նկատելով որ անոր վկայութիւնները օգտակար եղած էին ատեանին, գայն աքսորեց Աւստրալիա, ուր ստանձնեց նամակաբաշխի պաշտօն ու մեռաւ յառաջացած տարիքի մէջ։

Բայց ամէնէն հետաքրքրականը անպայման Փրոպերթի պարագան է։ Ճիլս Հիլի տէրը երկար ատեն եղած էր մամուլի նիւթ, իր չնական կեցուածքին համար։

Փրոպերթ հող չէր ըներ։ Ոչ միայն մորթը փրկած էր, այլ դարձած էր ազատ եւ օրինական քաղաքացի, եւ փառք կուտար ճակատագրին՝ ծնած ըլլալուն համար երկրի մը մէջ, ուր օրէնքները ունէին իրենց լաւ կողմերը։

Այս վտանգաւոր փուլէն ազատելէն ետք, ան դարձած էր աւելի յանդուգն։ Ըրած էր հետեւեալ տրամաբանութիւնը. անգլիական օրէնքը զինք չէր պատժած այս մեծ յանցանքին համար, եւ վստահաբար զինք պիտի չպատժէր աւելի պզտիկ յանցանքներու համար, ինչպէս օրինակ՝ գողութիւնը։

Ճիշդ է, որ օրէնքի առջեւ գողութիւնը կը պատժուէր մահով, բայց երկար ատենէ ի վեր դատաւորները շատ խիստ չէին գտնուեր եւ գողերը կը պատժէին բանտարկութեամբ կամ աքսորով։

Փրոպերթ շատ կը սիրէր ձիերը։ Օր մը գողցաւ դրացիի մը ձին եւ բռնուեցաւ։ Երբ զինք արդելափակեցին՝ չկորսնցուց իր պաղարիւնութիւնը եւ զուարթութիւնը։ Ասկէ շատ աւելի դէշ կացութիւններու առջեւ գտնուած էր։

Ներկայացաւ նոր դատարանին առջեւ, որ այնքան ներողամիտ գտնուած էր Ճիլս Հիլի ոճիրի պարագային եւ վստահաբար նոյն տրամադրութեան տակ պիտի գտնուէր ձիու մը գողութեան պարագային։

Եւ սակայն, ո՞վ կրնայ նախատեսել օրէնքին անսպասելի հակադրեցութիւնները։ Դատաւորները, որոնք անգլիացի էին եւ օժտուած՝ իւրայատուկ հիւմուրով, ուզեցին ցոյց տալ որ կարելի չէ խաղալ օրէնքին հետ, եւ սրբագրելու համար իրենց նախորդ վճիռը, որով անպարտ արձակած էին սոսկալի ոճրագործ մը, այս անգամ մահուան դատապարտեցին նոյն մարդը ձի մը գողցած ըլլալու համար։ Այս օրէնքը թէեւ չէր գործադրուեր, բայց միշտ ի զօրու կը մնար։

Եւ Փրոպերթ գողը վճարեց Փրոպերթ ոճրագործին յետնեալ պարտքը, բարձրանալով կախաղան։

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակի Դատակազմը այսու կը յայտնէ յարգոյ հասարակութեան, թէ իր կողմէ ցարդ հրատարակուած են հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. Իշխանի Տառապանքը, 115 էջ,

Հայկ Ցովսէփեանի Հարսի կոնդը, 66 էջ,

Սոնա Զէյթլեանի Հայ կնոջ դերը հայ յեղափոխական շարժման մէջ, 175 էջ,

Նշան Պէշիկթաշլեանի Թատերական դէմքեր, 1140 էջ,

Դ. Վարուժանի բանաստեղծութիւններէն Ֆրանսերէն հատոր մը, Թարգմանութեամբ Լիւք-Անտրէ Մարսէլի եւ Կ. Փօլատեանի, 106 էջ,

Բ. Թաշեանի Դեգերումներ Տիրոջը այգիին մէջ, 200 էջ,

Արամ Հայկազի Չորս տարի Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ, 512 էջ,

Լ. Մինասեանի Պատմութիւն Փերիայի Հայերի, 486 էջ։

Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակի Կանոնագրութեան համաձայն, հրատարակուած գործերէն որպէս նուէր ղրկուած են Հայաստանի եւ Սփիւռքի բոլոր ծանօթ մատենադարաններուն, հոգեւոր եւ մշակութային կեդրոններուն, հայ մշակոյթին նուիրուած անձերու եւ մամուլին։ Բացի այդ, հեղինակներուն տրամադրուած է հինգ հարիւր օրինակ իրենց գործէն, որպէս սեփականութիւն իրենց, զանոնք նուիրելու կամ վաճառելու իրաւունքով։ Մնացեալ հատորները պահ դրուած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի գրատան մէջ, Անթիլիաս։

Նպաստելու համար այդ գործերու տարածումին, ինչպէս նաեւ Գ. Մ. Գ. Մըրցանակի հիմնադրամին վրայ որոշ գումար մը աւելցնելու մտադրութեամբ, Գ. Մ. Գ. Մ.ի Դատակազմը որոշած է այդ գործերը դնել Սփիւռքի գրավաճառներու տրամադրութեան տակ, 40 առ հարիւր զեղչով մը, պայմանով որ իրենց ապսպրանքները ըլլան կանխիկ վճարումով եւ նուազագոյնը հինգ օրինակով։ Բոլոր գրավաճառներն ալ պարտին գիրքերը վաճառել Դատակազմին կողմէ նշանակուած գիներով միայն։ Կարգ մը հատորներու վրայ գին նշանակուած չըլլալով, ստորեւ կը հրատարակենք անոնց գիները, որպէսզի տեղեակ ըլլան բոլորը։

Նշան Պէշիկթաշլեանի «Թատերական դէմքեր» 15 Լ. ոսկի կամ 7 տոլար

Արամ Հայկազի «Չորս տարի Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ» 10 Լ. ոսկի կամ 5 տոլար

Դ. Վարուժանի «Բանաստեղծութիւն»-ներու Թարգմանութեան Ֆրանսերէն հատորը 10 Ֆրանք կամ 3 տոլար

Լ. Մինասեանի «Պատմութիւն Փերիայի Հայերի» 10 Լ. ոսկի կամ 3 տոլար

Մ. Իշխանի, Հ. Ցովսէփեանի։ Ս. Զէյթլեանի եւ Բ. Թաշեանի գործերուն իւրաքանչիւրը 5 Լ. ոսկի կամ 2·5 տոլար

Գիրքերը ստանալու համար պէտք է դիմել ստորեւ դրուած հասցէին։

Ապառիկ որեւէ ապսպրանքի ընթացք պիտի չտրուի։

Գ.Մ.Գ. ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄ

Ծանօթ.— Հրատարակուած գիրքերու շարքին է նաեւ Լ. Մինասեանի Պատմութիւն Փերիայի Հայերի, 486 էջ։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Անթիլիաս, Լիբանան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (252)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶԱՆ

Ա.

Կէսօրէ մը յետոյ տրամադրելի քանի մը ժամեր ունենալուն, Ժօրժ Տարիէի գրասենեակը գնաց։ Բախտէն՝ այն օրը երիտասարդ փաստաբանը դատական պաշտօնատուն չէր գացած։ Ժօրժ իր գրասենեակը կը գտնուէր նկարիչ Էթիէն Քասթէլի ընկերակցութեամբ, որուն հետ միասին ճաշած էր։ Փաստաբանը հրամայեց անմիջապէս ներս մտցնել քոյրենի բարեկամը։ Ժօրժ չկրցաւ զարմանքի եւ մտահոգութեան բացագանչութիւն մը զսպել, տեսնելով որ Լիւսիէնի դէմքը տառապանքներու հետքեր կը կրէր։

— Բայց ի՞նչ ունիս, հարցուց Ժօրժ, նորեկին ձեռքը բռնելով, հիւա՞նդ էիր։

— Հիւա՞նդ, ոչ սիրելի Ժօրժ։

— Ինչո՞ւ այդքան տժգունած ես։ Ինչո՞ւ դիմագծերդ այլայլած են։ Փօլ Հարմանի քով ունեցած պաշտօ՞նդ կորսնցուցիր։

Երկրորդ անգամ ըլլալով Լիւսիէն գլուխը ցնցեց իբր ժխտական պատասխան։

— Այս հարցումը պիտի չընէիր բնաւ, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ իր բարեկամին, եթէ երբեք դուն ներկայ գտնուած ըլլայիր այն այցելութեան զոր քանի մը օր առաջ ինծի տուաւ Օր. Հարման։ Ան Պ. Լապրունի մասին կը խօսէր խիստ դըրուատալից կերպով, եւ ինծի հասկցնել կ՚ուզէր թէ աշխատութեանց տնօրէնին գիրքը պիտի բարուոքէր։ Խնդիրը ընկերակցութեան մը վրայ կը դառնար․․․։

— Արդարեւ, Պ. Հարմանի կողմէ ընկերակցութիւն մը առաջարկուած է ինծի, ըսաւ Լիւսիէն։

— Բայց փառաւոր բան է, գոչեց Ժօրժ։

— Թերեւս ամուսնութիւն մըն ալ, յարեց Էթիէն Քասթէլ շատ բնական շեշտով մը։

Լիւսիէն սարսռաց։

— Անիկա բնաւ զարմանք չի պատճառեր ինծի, յարեց երիտասարդ փաստաբանը։ Օրիորդ Հարմանի կողմէ ձեր մասին եղած խօսքերը հաւանական կը դարձնեն այդպիսի ենթադրութիւն մը։ Լիւսիէն, այդ ամուսնութեան մասին Պ. Հարման բան մը չխօսեցա՞ւ ձեզի։

— Խօսեցաւ․․․։

— Կեցցես, սիրելիս։ Ահա բարի լուր մը, որ ուրախութիւն կը պատճառէ ինծի։ Ցաջողութեան ճամբան բռնած ես։ Ապագայ միլիոնատէրը կ՚ողջունեմ։ Ամուսնութեան յայտարարութիւնը ե՞րբ է, քանի որ պէտք չեմ տեսներ հարցնելու թէ ընդունա՞ծ ես զայն։

— Մերժեցի Պ. Հարմանի առաջարկը։

— Մերժեցի՛ր, գոչեց Ժօրժ։ Բայց իրաւունք ունիս, մոռցայ որ կը սիրէիր․․․

— Ամբողջ հոգւովս կը սիրեմ, բայց պարտաւոր եմ այլեւս չսիրել զայն։ Քիչ մը առաջ կը հարցնէիք թէ հիւա՞նդ եմ․․․ Ես այնքան կը տառապիմ որքան կրնայ մէկը տառապիլ սիրոյ մը համար, որ իմ բերկրանքս ու երջանկութիւնս է․․․։

— Չեմ հասկնար, ըսաւ Ժօրժ, եթէ իսկապէս կը սիրես, հարստութեան ու ապագայի նկատումներ չեն կրնար քեզ մըղել որ սիրոյդ հետ խրատախոհ ըլլաս։ Նախ երջանկութիւնը։

— Կը կրկնեմ թէ այլեւս պէտք չէ սիրեմ Լիւսին, մրմնջեց երիտասարդը ցաւագին շեշտով մը։

— Բայց ինչո՞ւ։

— Որովհետեւ ճակատագիրը կ՚արգիլէ։ Իմ եւ Լիւսիին միջեւ ոճիր մը կայ․․․ արիւն կայ․․․ հօրս արիւնը կայ․․․

Էթիէն Քասթէլ զարմանքի շարժուձեւ մը ըրաւ։ Ժօրժ ճակտին տարաւ ձեռքը ու գոչեց.

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես։ Միթէ Լիւսի․․․

— Ժան Ֆորթիէի աղջիկն է Լիւսի․․․ աղջիկը այն կնոջ որ դատապարտուած է հայրս սպաննած ըլլալուն համար․․․։

Այս լուրէն շշմած, Ժօրժ լուռ մնաց։ Նկարիչը մէկ ոստումով ոտքի ելաւ ու գոչեց.

— Վստա՞հ էք թէ ձեր սիրած աղջիկը Ժանն Ֆորթիէի դուստրն է։

— Շատ վստահ, ափսո՛ս։ Ապացոյցը ունիմ որ քովս է հիմա․․․։

— Ո՞վ տուաւ քեզի։

— Պարոն Հարման։

Էթիէն Քասթէլի ճակատը մթագնեցաւ։

— Պ. Հարման, կրկնեց նկարիչը։ Ուրկէ՞ ձեռք անցուցած է այդ ապացոյցը։

— Ժուանվիլի քաղաքապետարանէն, ուր Լիւսիի ստոյգ յայտարարութիւն ըրած էր աղջնակը Փարիզի Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստարանը յանձնած ատեն։

— Բայց ի՞նչ բան անոր ենթադրել տուած է թէ Ժանն Ֆորթիէի աղջիկն է Լիւսի, յարեց նկարիչը։ Ուրեմն ան գիտէր որ Լիւսի մեծցուած էր Ժուանվիլի մէջ, քանի որ հոն գացած էր, ձեր ըսած ապացոյցը ձեռք բերելու համար։ Ուրկէ՞ գիտէր այդպէս ըլլալը։

(Շար.) ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

Այրի Տիկին Իսկուհի Էֆթեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էֆթեան, Տէր եւ Տիկին Տիրոն Էֆթեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Էֆթեան, այրի Տիկին Օլիմփիա Էֆթեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արման Էֆթեան (Պոլիս), Օր. Օտէթ Էֆթեան, Մէթր Զ. Սրապեան, Օր. Սրապեան, Տէր եւ Տիկ. Թիրացու եւ զաւակները (Անգլիա), Տէր եւ Տիկին Լինթոն Ռօպէրթս (Անգլիա), Տիրան Բարապէկեան եւ զաւակները (Լա Շարիթէ սիւր-Լուար), Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ զաւակները, Հօտաղեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մալճեան, Տէր եւ Տիկին Վիքթոր Սրապեան եւ զաւակները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՌՈՒԲԷՆ ԷՖԹԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 8ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Օգոստոս 13ին, Երկուշաբթի ժամը 16ին, Սէն-Ժորժ եկեղեցին, 114 Ավընիւ Սիմոն Պոլիվար, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Էֆթեանի:

(Շար. Ա. էջէն)

րկ հանդիսանալ խորհրդ. փաստաթուղթի մը, գաղտնաբար արեւմուտք հասած եւ ըստ որուն Մոսկուա «կայծակ պատերազմ» մը կը պատրաստէ Չինաստանի դէմ:

ՏՈՔԹ. ՌՈՒԲԷՆ ՆԱՃԱՐՈՎ պատասխանելով Թաս գործակալութեան յայտարարած է թէ բոլորովին սխալ է որ յիմարանոցներու մէջ արգելափակուած են առողջ մարդիկ, այն պատճառով որ տարակարծիք են վարչակարգին հետ: Նաճարով Խորհ. Միութեան Բժշկական Ակադեմիայի յիմարաբուժութեան հիմնարկի փոխ-տնօրէնն է: Բժիշկը կը հերքէ թէ «Խորհ. Միութեան մէջ, հիւանդի մը հիւանդանոց դրուիլը կարելի է միայն բժշկական յանձնախումբի մը տուած որոշումին վրայ», աւելցնելով թէ խորհրդային օրէնքները պատիժներ կը սահմանեն բոլոր անոնց համար որոնք անարդար կերպով կրնան մէկը յիմարանոց դրած ըլլալ...:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Հայկուհի Թովմասեանի, եւ Տէր եւ Տիկին Արա Թովմասեանի, իրենց տագրոջ եւ եղբօր Մկրտիչ Թովմասեանի մահուան առթիւ:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Թովմասեան 200 Ֆր. նուիրած են Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին:

ՆՈՒԷՐ

Ս. Աստուածածնայ Մեռելոցի տօնին առթիւ Զապէլ Թորոսեանի եւ Զարուհի Պօյաճեանի յիշատակին մի ոմն Մոնմօրանսիէն, կը նուիրէ 50 Ֆր. Մշակոյթի Տան եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Օգոստոս 12, Տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ է մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 12ին, Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30ին, պատարագ 11ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն:

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն Օգոստոս 12ին Կիրակի օր, իսկ Օգոստոս 15ին, Չորեքշաբթի առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 10ին, ի յիշատակ Բ. պատերազմի ռմբակոծութեան Վալանսի հայ զոհերուն:

ԱՄԱՌԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
Pension complète avec excursions quotidiennes
Բնակութիւն Ա. կարգ — ամբողջական փանսիոն, ամէնօրեայ պտոյտներ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-16
2680 Ֆր.

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ
ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Օգոստ. 19, ամբողջ օրը

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ
Կը պատարագէ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կէսօրին՝ ճաշ
Գեղարուեստական յայտագիր պատրաստուած կայանի տղոց կողմէ

×

ԼԻՈՆԷՆ օթոքար կը մեկնի Կիրակի առաւօտուն ժամը 7.30ին եկեղեցւոյ առջեւէն: Արձանագրուիլ Տիկին Մամուրեանի մօտ կամ եկեղեցին:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

CAMP DU NOR SEROUND, COLONIE SAINT ANDRE, ROUTE DE BESSAN
34 BEZIERS (HERAULT) — Téléphone : 76-01-76

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15 ամբողջ օրը
Կէսօրին՝ խաղողօրհնէք
Ժամը 16ին հանդիսութիւն

Բացման խօսք.— ԱՆՐԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Կը խօսի ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Փակման խօսք՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին բանակողներուն կողմէ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ օթոքարով մեկնում կա զմակերպուած Նոր Սերունդի կողմէ: Արձանագրուիլ՝ Ահարոնեան Ակումբը, 26 Ռիւ տէ Քոնվալէսան 18.30էն 1945

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ
ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

ՏԷՍԻՆ — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ եկեղեցւոյ անուանակոչման տօնին առթիւ, Օգոստոս 12, Կիրակի առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի բազում ազգակիցներու յիշատակին: Ինչպէս նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք:

Երգեցողութիւնք տեղւոյն երգչախումբին կողմէ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մեր ժողովուրդին թէ Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնը կը կատարուի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Կիրակի, Օգոստ. 12: Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9.40, քարոզ 11, խաղողօրհնէք 11.40:

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱՏՐԱՆ ՄԷՋ

Լասիոթայի կեդր. թաղին մէջ գտնուած սրահ մը վերածուեցաւ կարճ ժամանակաշրջանի մէջ մատուռի՝ Ս. Կարապետ անունով, ուր կը կատարուի, Վերափոխման տօնը Օգոստ. 15, Չորեքշաբթի:

Պատարագը կը մատուցանէ, մատուռին օծումը կ'ընէ եւ խաղողօրհնէքը կը կատարէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Կրօնական արարողութեանց աւարտին տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ, Լասիոթայի Սէն-Ժան թաղի ծովահայեաց Քիճկ հայկական ճաշարանին մէջ, ի պատիւ սրբազան հայրերու եւ հոգեւոր ու ազգային ներկայացուցիչներու:

ՇԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 10էն 10.30'

ԿՈՉՈՒՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

Կը մասնակցին՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՏԱՆԻԷԼՈՒ ինչպէս նաեւ Մարսէյլի հայ քոյրերը, հայր Կոմիտաս (Սէն Շամոնէն), հայր Աթանաս (Առնուվիլ), հայր Յարութիւն (Սամուէլ Մուրատեան վարժարան):

Բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին սոյն հոգեւոր հանդիսութեանց եւ խնջոյքին: Սկիզբ ժամերգ. 8, պատարագ 10, օծում եւ քարոզ 10.30էն 12, խաղողօրհնէք եւ հոգեհանգիստ 12էն 12.45:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Օգոստ. 12 Կիրակի, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30, պատարագ ժամը 10: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնութիւն:

×

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի խաղողօրհնէք:

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Աստուածածնի Վերափոխման տաղաւարին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ, ինչպէս խաղողի աւանդական օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30, պատարագ՝ 10:

ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
12
DIMANCHE
12 AOUT
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le Numéro 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 120 ֆր·	Հատը	0,70 ֆր·
Արտասահման	Տար· 135 ֆր·	Վեցամսեայ	65 ֆր·

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·787

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.787

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

1828–1923

—0—

Դ. Պերլինէն մինչեւ բարենորոգումներու 1914ի համաձայնագիրը

Օսմանեան կառավարութիւնը ակամայ ստորագրած էր Պերլինի դաշնագիրը, ո-րուն բոլոր որոշումները գործադրելու ո՛չ մէկ նպատակ ունէր։ Մասնաւորաբար դէմ էր հայկական նահանգներուն մէջ բարենորոգումներ մտցնելու ծրագրին։

Ա՛յնքան խոր էր մրցակցութիւնը վեց մեծ Պետութեանց միջեւ, որ հաւաքական որեւէ քայլ Սուլթան Ապտիւլ Համիտին՝ անհնար կը դառնար։

Բարենորոգումներու խնդրին մէջ ա՛յնքան ակնյայտ էր Բարձրագոյն Դրան չկամութիւնը եւ գաւառի մէջ Հայերու կացութիւնը ա՛յնքան ծանրացեր էր, որ Պոլսոյ դեսպանները մտածեցին ծանուցագիր մը ներկայացնել օսմանեան կառավարութեան։ Ձեռնպահ մնացին Գերմանիա, Աւստրեւհունգարիա եւ Իտալիա (Երրեակ Զինակցութիւն)։ Միայն Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա (Երրեակ Համաձայնութիւն) 1895 Մարտ – Ապրիլին միացեալ յիշատակագիր մը ներկայացուցին Բ. Դրան։ Մայիսեան Ծրագիր անունով ճանչցուած այս յիշատակագրին պատասխանեց Օսմ. կառավարութիւնը 1895 Յունիս 3ին բացասական եղանակով։ Դեսպանները լռեցին։

Ակադեմական հողեչահ գրութիւններու այս փոխանակութիւնը ո՛չ մէկ դրական արդիւնք ունեցաւ։ Եւ սակայն Մայիսեան Ծրագիրը պահ մը ա՛յնքան խանդավառեր էր Պատրիարքարանի շրջանակները։ Եւրոպական դիւանագիտութեան անզօրութենէն չփացած Ապտիւլ Համիտ ընդհակառակն այդ թուականէն վերջ շարունակեց Ջարդի քաղաքականութիւնը, զոր սկսած էր Սասունի մէջ 1894ին։ Երկու տարուան մէջ (1894–96) 300·000 անմեղ, անպաշտպան Հայեր զոհ գացին Թրքական ցեղասպանութեան՝ արեւելեան նահանգներէն մինչեւ Կիլիկիա, անցնելով Թուրքիոյ հայաշատ քաղաքներէն ու գիւղերէն։

1896 Օգոստոս 14–26ին Օսմանեան Դրամատան գրաւումը պատրուակ ծառայեցնելով, կարմիր Սուլթանը՝ Պոլսոյ «եւրաչխաւոր» վեց դեսպաններու քթին տակ՝ երեք օր շարունակ սպանդանոցի վերածեց իր մայրաքաղաքը, վեց հազար Հայ ջարդելով։ Փարիզի 1856ի դաշնագրին համաձայն, դեսպանները իրաւունք ստացեր էին իրենց «կարիքներուն» համար լրացուցիչ մէկական թեթեւ ռազմանաւ պահելու Մարմարայի մէջ։ Ո՛չ մէկ ռազմանաւ տեղէն շարժեցաւ, երբ Պոլսոյ փողոցներուն մէջ կը ջարդուէին Հայերը, մինչդեռ մէկ ռումբ բաւական էր դադրեցնելու սպանդը։

1912ի պալքանեան պատերազմը կրկին օրակարգի վրայ դրաւ հայկական նահանգներու բարենորոգումներու հարցը, — Պերլինի դաշնագրի շարաչուք 61րդ յօդուածի գործադրութիւնը։

Ժողովածուին մէջ հրատարակուած են միջազգային դիւանագիտութեան այն բոլոր փաստաթուղթերը, որոնք կը վերաբերին Հայկական Հարցի վերարծարծումին՝ 26 Օգոստոս – 8 Սեպտեմբերէն սկսեալ մինչեւ Բարենորոգումներու մասին Պոլսոյ մէջ 26 Յունուար – 8 Փետրուարին ստորագրուած ռուսեւթուրք ծանօթ համաձայնագիրը։ Յետոյ նաեւ՝ այդ թըւականէն մինչեւ 17–30 Յունուար 1917 երկարող շրջանին Պոլսոյ, Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի, Վիէննայի եւ Հռոմի ռուսական դեսպաններուն ու Արտաքին նախարար Սազանովի միջեւ փոխանակուած հեռագիրները, մէջն ըլլալով Սայքս–Փիքոյ գաղտնի համաձայնագիրը (էջ 149–403)։

Գրքի երկար (ո՛չ թէ երկրորդ) Առաջաբանի հեղինակ Ջոն Կիրակոսեան կը գրէ թէ «Հայկական հասարակական–քաղաքական շրջաններն իրենք չունէին նպատակների, տեսակէտների մի որոշակի դրական ծրագիր...» (էջ 37)։

Սխալ է այս հաստատումը։

Պալքանեան պատերազմի վաղորդայնին, երբ հնչած էր Թուրքիոյ հաշիւ տալու ժամը, Հայերը՝ Պոլսէն մինչեւ էջմիածին միատեսակ ծրագիր ունէին։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Ե. Սուրէնեանց, իբրեւ ներկայացուցիչ համայն Հայութեան, փարիզաբնակ Պօղոս Փաշա Նուպարի պաշտօն կը յանձնէր հետապնդելու Հայկական Հարցը (այսինքն «Բարենորոգումներ»ը) եւրաչխաւոր Պետութեանց մօտ։ Այդպէս է, որ 1912ին կազմուեցաւ Ազգային Պատուիրակութիւնը, որ պատասխանատու քայլեր պիտի առնէր աշխարհամարտի տարիներուն — ինչպէս Հայկական Լեգէոնի կազմութիւնը, — եւ զինադադարի բանտորոշ տարիներուն, Ահարոնեանի հետ կատարած դիմումները, եւայլն։

Էջմիածնի հետ միաժամանակ Պոլսոյ Պատրիարքարանն ու Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը, որուն մէջ ներկայացուած էին բոլոր հոսանքները, նոյն նպատակով գործի լծուած՝ դիմումներ կը կատարէին վեց մեծ Պետութեանց Պոլսոյ դեսպաններուն մօտ։ Քաղաքական Ժողովին կողմէ այդ պարտականութիւնը յանձնուած էր երկու ծանօթ իրաւագէտներու, — Գրիգոր Զօհրապի եւ Տիրան Երկանեանի, դասախօս Պոլսոյ իրաւաբանական վարժարանի։

Թուրքիոյ եւ Կովկասի Հայութիւնը միատեսակ նպատակ եւ ծրագիր ունէին, գ ո ն է մէկ անգամուան համար, Բարենորոգումներու այս ցաւոտ խնդրին մասին, որ յանգեցաւ 1914 Յունուար 26 – 8 Փետրուարի ռուսեւթուրք ծանօթ Համաձայնագրին։

Խօսելով այս մասին, Ալեքսանդր Միասնիկեան ըսեր է. «Հայկական ռեֆորմների նախագիծը ո՛չ մի պատասխան չի տալիս այն անիծեալ հարցին, որի անունն է Թուրքահայ Խնդիր»։ (էջ 38)։

1914 Մայիս 10ի յաւելուածական համաձայնագրով հայկական նահանգներու մարզպան նշանակուած Նորվեկիացի Հոֆ եւ Հոլանտացի Վէսթէնէնկ կը դառնային ըստ էութեան թրքական պաշտօնեաներ։

Ջարդարարները կ'օգտուէին պատերազմէն՝ դամբիւղ նետելու համար Բարենորոգումներու Համաձայնագիրը, իբրեւ նախաքայլ Մեծ Եղեռնի։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ հալածիչ օդուժը Պէյրութի երկինքին մէջ ստիպեց Միտլ–Իսթ-Էրուէյզի օդանաւի մը որ ճամբան շեղէ եւ էջք կատարէ իսրայելեան զինուորական օդակայան մը։ 74 ճամբորդ կը փոխադրէր օդանաւը, որոնց մէջ Իրաքի Ծրագրի նախարարը եւ պաղեստինեան կազմակերպութեանց չորս անդամներ։ Չորս ժամ Պէյրութի օդակայանի իշխանութիւնները ամէն կապ կը կորսնցնէին արաբական օդանաւին հետ, որ Պէյրութէն Պաղտատ պէտք է երթար։ Չորս ժամ ետք օդանաւը իր բոլոր ճամբորդներով Պէյրութ կը վերադառնար։ Կը թուի թէ իսրայելեան իշխանութիւնները ուզած են «դաս» մը տալ պաղեստինեան ահաբեկչական տարրերուն։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Իսրայելացիք չեն գտած օդանաւին մէջ պաղեստինցի այն ղեկավարները զորս կը փնտռէին։ Ամէն պարագայի մէջ արարքը աննախընթաց է տրուած ըլլալով որ իսրայելեան հալածիչ օդուժը երբեք նման «առեւանգում» մը չէ ձեռնարկած։

ԱՆԴՐԷՅ ՍԻՆԻԱՎՍԿԻ, խորհրդ· գրագէտը որոշեց Ֆրանսա հաստատուիլ։ Գրագէտը, եօթը տարի «վայելած» է խորհրդային արգելափակման կայանները (դատապարտուած էր 1966ին Եուլի Դանիէլի հետ)։ Սինիավսկի արդէն դասախօսի ամպիոն մը ապահոված է Սորպոն եւ Փարիզ ժամանած, Ուրբաթ օր, կնոջը եւ ութ տարեկան զաւկին հետ։ Իր ամէ-

(Շար·ը կարդալ 4րդ էջ)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ տօնին «կամուրջին» առթիւ «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Հինգշաբթի (Ուրբաթի թիւ, Օգոստոս 17)։ Խմբագրատունը փակ է մինչեւ Հինգշաբթի Օգոստոս 16։

«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ»

(ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Քանն – Լա Պոքքա, 8 Օգոստ· 1973

Սիրելի «Յառաջ»,

Հազար բարով եկաւ Մատենաշարին նորատիպ մատեանը, «Կրակը կողքիս»։ Այսպէս, անգամ մը եւս միօրեայ կեանքէ կը փրկես գրուածքներ որոնք նախասահմանուած էին շատ աւելի երկար ապրելու անտարակոյս։ Վարձքդ կատար։ Կեցցե՛ս։

Ձեռագիրը մեկներ էր Միջերկրականի ափերէն, — յայտնի օրրան քաղաքակրթութեան։ Բարձրացեր էր Փարիզ եւ, ահա, այլեւս մեզի ընտանի ու սերկեւիլի կոկոնին գոյնը յիշեցնող անոյշ կողքով՝ գիրքը լոյս աշխարհ կ'ելլէր տպարանէդ, կ'իջնէր Միջերկրական, կ'անցնէր զինքը երկնողին պատուհանին տակէն, որդիական ժպիտ մը կ'ուղարկէր հեղինակին, կը կտրէր երեսուն եւ հինգ քիլոմեթր եւս ու կը հասնէր ամարանոց, պիտի ըսէի հովոց, որուն ճակատին վրայ զուարթօրէն կը խաղայ Միջերկրականին լոյսը, իսկ քամակը կ'ապաւինի դալարաւէտ պուրակներու սփոփարար անդորրին։

Մօտաւոր անցեալին մէջ, մէկէ աւելի անգամներ, վկան եղած ես գրասէր ընթերցողին անվերապահ հիացումին եւ գնահատութեան՝ հանդէպ բանաստեղծ–գրագէտին, որ առաջին մէկ օրէն պիտի յայտնուէր Սփիւռքի յառաջապահ մէկ գրիչը։ Ու եթէ մարդը կ'ալեւորի փիլիքայէս, արուեստագէտը, թէպէտ աւելի հասուն, կը մնայ աշխոյժ, կայտառ, առոյգ, կենսունակ, միշտ անակնկալնեբով լեցուն, մտածումով եւ արտայայտութեամբ ինքնատիպ, կենդանի, գունաւէտ եւ ազատ, անկեղծ, անկախ եւ ինքնաբեր։

Շահան Շահնուրի արուեստը անտարբեր չէ արհեստին հանդէպ։ Ան կ'ընդունի թեքնիքին կարեւորութիւնը։ Պէտքը կը զգայ գործիքին անթերի աջակցութեան։ Ուստի, կը հակի վրան, կը տքնի վրան, կը կոկէ, կը յղկէ զայն։

Իր լեզուն չի յոգնիր երբեք։ Ան միեւնոյն թարմութիւնը կը պահէ գրուածքին մէկ ծայրէն միւսը։ Երբեւիցէ թափթփածութիւն չի ճանչնար այդ լեզուն, որ եթէ իր բծախնդրութեամբ, խղճամիտ հսկողութեամբ, հոգածու աչալրջութեամբ, ճշգրտութեամբ եւ նախադասութեանց տրամաբանական ու պայծառ կառուցուածքով մեզի կը յիշեցնէ Լուտուտի հեղինակը, Լ. Բաշալեանը, այնուամենայնիւ կը յատկանշուի առաւելութեամբը մշտնջենական երիտասարդութեան եւ ուժականութեան։ Լեզու մը որ չի սայթաքիր, չի մեղանչեր։

Զօրսական կարծեր գիրքը կը բաժնեն երկուքի։ Ա·ը յայտնապէս կը բովանդակէ զուտ ստեղծագործականը, գրականը։ Իսկ Բ·ը, Նիւթեր Լուսանցքի վրայ, կը թուի թէ յատկացուած է հրապարակագրականին։ Կարծեմ թէ Շահնուրի պարագային, զուտ հրապարակագրականի մասին դժուար է խօսիլ։ Որովհետեւ, շատ անգամ, գեղարուեստ կը խառնուի անոր։ Զոր օրինակ, Մտերիմ Օրագիրը, որուն առաջին կէսը, Այս Կողմը, գրական վաստակ է։

Գրասէր ընթերցողը կը հաւատայ թէ «Կրակը Կողքիս»ին պիտի հետեւին ուրիշ երկունքներ։ Վասնզի հեղինակին իմացականութիւնը, կորովամտութիւնը, թափանցողութիւնը, տեսողութիւնը, քննական միտքն ու ստեղծագործական թափը ըսելիքներ ունին։ Ըսելիքներ՝ նորութեամբ, համարձակութեամբ եւ ինքնատպութեամբ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

ԽՄԲ·— Ինչպէս անդրադարձած էինք («Յառաջ» Օգոստ· 3 եւ 7) *Փրովանսալ* եւ *Մարսէյեզ* արձագանգ հանդիսացած էին *Հիւրրիէթ*ի մէկ լուրին ըստ որուն Թուրքերը «կը փափաքին» եղեր որ պատ մը բարձրանայ Մարսէյլի Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ։ Այս առթիւ բազմաթիւ հակազդեցութիւններ եղած են եւ Օգոստ· 7ի իր թիւին մէջ, *Լը Փրովանսալ* կը հրատարակէ Տիրան Խայիկեանի գրութիւնը, նոյն ձեւով եւ նոյն էջին վրայ։

«Մարսէյլցիները իրենց ամօթի պատը պիտի ունենա՞ն» խորագրին տակ, Պ· Խայիկեան կ'ըսէ ի մէջ այլոց·—

«... Այդքան արագ մի՛ շարժիք, պարոն պատասխանատուներ Թուրքիոյ։ Տակաւին նուաճուած երկրի մէջ չէք գտնուիր ձեր հրամանները արձակելու համար եւ խափանելու համար ազատութիւնը Մարսէյլցի քաղաքացիներուն, որոնք յուշարձան մը բարձրացուցած են իրենց մեռեալներուն ի յարգանս։ ... Այս ցեղասպանութիւնը անժամանցելի է, այսինքն դատապարտելի, ինչ որ ալ ըլլայ թուականը, երբ գործուած է, ինչպէս կը մատնանշէ Միացեալ Ազգերու Ընդհ· Ժողովին 1968 Նոյեմբեր 26ի բանաձեւին առաջին յօդուածը։ Ուրանալ այս պատմական իրողութիւնը, կը նշանակէ անգամ մը եւս ձեզ մեղսակից եւ օրինաւոր ժառանգորդներն ընել այդ պարտականութեան»։

ՀՈՂԻՆ ՍԷՐԸ ՈՐ ՉԻ ՄԵՌՆԻՐ...

ԲԱՆԱԼԻՆԵ՛Ր ԲԱՆԱԼԻՆԵ՛Ր ՄԱՅՐ ԱՐԱՔՍԻ

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հողը սպաննելէն ետք — եւ հողը այսպէս չարչարագին ձեւով սպաննելով — ահա նաեւ փորձ մը հոգին սէրը սպաննելու ժողովուրդին սրտին մէջ: Որովհետեւ ոչ միայն տեսած էր հողին չէնութիւնը եւ հողատիրոջ հնարագործ ճարտարութիւնը, այլ եւ աւելի խոր էր թափանցած իր սրատես հայեացքը կարդալու համար սրտերուն մէջ արիւնին պէս ամբարուած հոգին, հայրենիքին սէրը:

Շահը տեսած էր այն ինչ որ կը վկայէր 17րդ դարու Փորթուկալցի ժամանակակից ճանապարհորդագիր Օգոստինեան կրօնաւոր Հ. Անթուան Տը Կուվէան.—

« Նրանց (Հայ ժողովուրդի) ուժերը սիրտ էին շարժում եւ տեսնել պէտք էր թէ ի՞նչ էին անում նրանք քաղաքների դռների առաջ. ոմանք գետին էին ընկնում, գրկում հողը եւ համբուրում քանիցս. այլք հրաժեշտ էին տալիս իրենց հայրենիքին եւ բնակարաններին այնպիսի սրտամորմոք բառերով, որ կարծես թէ պատերը զգացմունք ունէին »(*):

Այո՛: Այն պատերը, որոնք նոյնացած իրենց բնակիչներուն հետ. անոնց տառապանքի պահուն «լացի պատ» կը դառնան...: Իրենց վրայ դրոշմուած համբոյրները այնքան տարիներու մտերմութենէն և հարազատութենէն ետք, չէին կրնար այդ պատերուն չփոխանցել սէրն ու հոգին իրենց մէջ ապրողներուն, անոնց տաք շունչին եւ գուրգուրոտ ձեռքերուն հետքերն իրենց շաղախին խառնած եւ քարին հետ ընդելուզած:

Որքան մարդիկ հողին սէրն ունէին, կարծես հողն ալ իրենց սիրովը կ՚ապրէր յաճախ տառապելով, հաղուադէպօրէն հրճուելով: Երբ մարդիկ էին իր հետ՝ աղբիւր կը բխէր իրմէ: Երբ իրենց ձեռքերը խառնէին իր մէջ՝ ցորեն ու խաղող, հաց եւ գինի, կեանք եւ ուրախութիւն կը ցայտէին իրմէ: Երբ իր ժայռերը զգային իրենց վրայ իրենց տէրերուն հրաշագործ ձեռքերը, վարժ ու նրբին գուրգուրանքով՝ կը դադրէին ժայռ ըլլալէ եւ կը դառնային սրբատաշ, հաստահեղոյս քարեր, խոյակ ու քանդակ, կամար ու գմբէթ, խաչքար եւ յուշարձան:

Հողն ալ սիրտ ունի՝ եթէ սիրտ ունինք այդ սրտին տրոփն զգալու:

Հողն ալ կեանք ունի՝ եթէ շունչ ունինք այդ կեանքին շունչը շնչելու:

Կրակը կրցաւ այրել դաշտին խոտը, ցորենին ցօղունն ու հասկը, ծառին ճիւղն ու պտուղը, տունին գերանն ու ձեղունը: Հարուածը կրցաւ քանդել պատն ու սիւնը, խորտակել քանդակն ու խաչքարը: Բայց ո՛չ կրակը եւ ո՛չ ալ հարուածը կրցան իջնել մինչեւ հողին ու քարին սիրտը, ուր կը բաբախէր Հայուն Սիրտը:

Այդ սրտին տէրը սրտի տէր հայ ժողովուրդն է: Անոր գաղտնի ճամբան միայն ի՛նք գիտէ, որովհետեւ հո՛ն է դրած իր սիրտը, հոն է ցանած իր կեանքը: Որովհետեւ՝ հո՛ն է իր «Գանձ»ը, իր ողջ պատմութիւնը: Եւ իր պաշտած Երկնաւոր Վարդապետին՝ Յիսուսի բառերով. «զի ուր գանձն ձեր է՝ անդ եւ սիրտք ձեր եղիցին»:

Բայց դեռ վաղաժամ է պահը այսպիսի խորհրդածութեանց աւեծումի ընթացքին յանձնուելու համար: Եկէք շարունակենք հետեւիլ պատմիչին եւ իր պատմութեան. գիտենք այն ժողովուրդը տարագրութեան ճանապարհին վրայ եւ հողին սէրը հոգիին մէջ...:

×

Համախմբուած այս հարիւր հազարներով Հայութիւնը նոյն հապճեպով, քանի օսմանեան բանակը «կրնկակոխ» կը հետեւէր պարսիկ բանակին, դուրս բերուեցաւ Հայաստանի սիրտը եղող Արարատեան դաշտէն եւ քշուեցաւ դէպի Պարսկաստան:

Արաքս գետէն անցքը հայ ժողովուրդի կեանքի ամէնէն աղետալի դէպքերէն մէկն է: Կ՚անցնիմ անոր վրայէն չկրկնելու համար յաճախ կրկնուած նկարագրութիւնը՝ սեւագոյն գիծերով տրուած բոլոր հայ պատմագիրներու, ժամանակագիր գրիչներու եւ պատմաբաններու կողմէ, մարդուն սրտին տառապանքը մինչեւ ափերուն գալարումը հասցնելու աստիճան: Ջուրին խեղդածը կը լրացուէր սուրին կերածովը: Մահացողին թիւը կը հաւասարէր ապրողներու, աւելի ճիշդ՝ վերապրողներու թիւին:

Այդ մարդակուլ տեսարանին մէջ ահա մէկ փոքրիկ անկիւն, ինչպէս Այվազովսկիի վրձինով մարմին զգեցած ալեկոծեալ ծովու տեսարանի մէկ մանրամասն պատառիկ (տէքալ): Մանրամասնութիւն՝ որ ամէնէն խորիմաստն է, ամէնէն յատկանշականը մեր ժողովուրդի եւ իր հողին սուրբ ամուսնութեան անքակտելի սէր-կապը բարացուցող: Անտեսանելի, միստիք նարօտ մը կայ մեր ժողովուրդին եւ մեր աշխարհին միջեւ: Նարօտ՝ զոր այնքան մարդիկ եւ այնքան պետութիւններ ուզեցին քակել, խորհելով որ այդ քակտումը պիտի ըլլար երկուքին ալ մահը: Նարօտ՝ զոր միշտ հայ պապիկը փոխանցեց հայ թոռնիկին Խրիմեաններու օրհնութեամբ: Նարօտ՝ որուն պատմութիւնը հազարումի դրուագներով պատմեցին Թլկատինցիներ, Զարդարեաններ, Համաստեղներ, իրենք հող դառնալէ առաջ հայ հողը անմահացնելով հայ գիրին հրաշքովը...:

Ահա այդ նարօտի պատմութեան մէկ դրուագն է, որ պայծառօրէն կը պարզուի այլապէս տխրասարսուռ եւ մահագոյն պատմութեանը մէջ Ջուղայի հայ ժողովուրդի Պարսկաստան գաղթին:

Շահը տեսե՛ր էր Ջուղան: Ջուղայեցիներու ոսկի նուէրներուն փայլը ցոլացեր էր իր աչքերուն մէջ եւ... մնացեր այնտեղ: Տեսեր էր Խոջայ Խաչիկի տան մէջ թէ ինչ միջազգային տարողութեամբ առեւտուրի ատակ եւ վարժ մարդիկ էին անոնք: Հայաստանէն տեղահանուած ամբողջ ժողովուրդին մէջ յատուկ տեղ ունէր Ջուղայեցին Շահի մտքին մէջ: Խորամանկօրէն եւ գգուշութեամբ ծրագրեց անոնց գաղթը դէպի Սպահան.—

Վրացի ծագումով, հաւատուրաց Թահմազղուլի զօրավարին յանձնեց այդ «փափուկ» գործը: Հրովարտակ հանեց հրահանգելով «միահաղոյն» քշել Ջուղայեցիները դէպի Պարսկաստան «եւ ոչ թողուլ ի նա բնակիչ՝ եւ ո՛չ զմի»: Իրեն համար ամէն մէկ Ջուղայեցիի շնորհքն ու հնարքը կարեւոր քար մըն էր իր կառուցելիք փառքի քաղաքին համար:

Թահմազղուլի հանդիսաւոր կերպարանք տուաւ իր «առաքելութեան»: Կանչեց քաղաքի աւագանին: Հրապարակաւ, պաշտօնապէս, ի ներկայութեան ժողովուրդին, կարդաց անոնց հրովարտակը, որուն մէջ յատկօրէն կը հրահանգուէր. «ելանել ի տեղեաց ձերոց եւ գնալ ի Պարսկաստան աշխարհ»: Սպառնաց չարչարալից մահով պատժել չհնազանդողները Շահի ամենազօր կամքին: Ապա մունետիկ բարձրացուց քաղաքի կաւերները եւ ձայներէն զանգակով հրահանգը — աւելի ճիշդ՝ ահազանգը — հասցուց իւրաքանչիւր հայկական երդիքը: Մունետիկը ճչաց բարակ ու ձիգ ձայնով.—

— Երեք օր պայմանաժամ կուտանք ձեզի, որ ձեր կամքով թողուք այս քաղաքը եւ ճամբայ իյնաք դէպի Պարսկաստան: Երեք օր ետք, ինչ մարդ որ գտնենք քաղաքին մէջ՝ մահո՛վ կը պատժենք զինք եւ իր ողջ ընտանիքը, եւ կը գրաւենք իր բոլոր ինչքերը: Իսկ եթէ գտնուին խոյս տուողներ կամ թաքնուողներ, անոնք որոնք այդպիսի անձերու տեղերը ցոյց տան անոնց գոյքերը իրե՛նց կը պատկանին՝ որպէս վարձք, իսկ գլուխները՝ թագաւորին:

Հրահանգէն մահուան հոտ կուգար: Շա՜տ մահ էր տեսեր այդ ժողովուրդը: Մահուան գաղափարին, վիշտին եւ սուգին համար ա՛լ տեղ չկար իր միտքին ու սրտին մէջ: Իրենց աչքերը Արաքսի կարմրած ջուրերուն կարմիր ցոլքն ունէին իրենց բիբերուն արեւը խաւարեցնող մշուշին պէս: Ջուղայեցիք, արցունքն աչքերուն, սկսան իրենց գոյքերը հաւաքել եւ պատրաստուիլ մեկնելու:

Ջինուորներէն շատեր եւ շրջակայ տաճիկ գիւղերէն գիշատիչ թռչուններու պէս հաւաքուած յելուզակներ մտան քաղաք եւ կողոպուտը ծայր տուաւ: Սքանչելի տեսիլ էր այս մէկը. չէր կարելի փախչել: Առաջը՝ ճոխ էր, ախորժակը՝ սուր եւ անյագ:

Եւ այսպէս ոգելքուած, ուժաքամ, սրտաբեկ ու կողոպտուած Ջուղայեցիք իրենց տուները թողուցին եւ քաղաքի փողոցներուն մէջէն սկսան հոսանք առ հոսանք սահիլ դէպի Արաքսի ափը: Ամէն օր այդ գետին միապաղաղ ձայնն էին լսեր: Բայց քաղցր երգ էր այդ իրենց համար «հի՜ն, հի՜ն դարուց յիշատակ»ներ հէքեաթի պէս պատմող: Իրենց չէնութեան աղբիւրն էր ան: Իրենց կեանքի ամէնէն հաւատարիմ ու քաղցր ընկերը: Երգ էին հիւսեր գետի ափունքին: Խաղ էին բռներ գետի վէտ-վէտ ու կարկաչուն, յաճախ նազանք ընող ալիքներուն հետ: Եւ հիմա... գետը դարձեր էր համայնակուլ գերեզման մէջն իյնողներուն եւ մնացողներուն համար, իսկ անցնողներուն համար՝ հայրենիքէն անջատման փշաթել...:

Ջուղայի փողոցներէն քով-քովի գալով արցունքէն գոյացած առուակներու պէս, հաւաքուեցան քաղաքի պարիսպին մօտիկ: «Լացի պատ» էին դարձեր պաշտպանութեան պարիսպները: Ոմանք իրենց տուներն ու արհեստանոցները կ՚ողբային. ուրիշներ՝ հայրենի հողը. ոմանք՝ եկեղեցիները, ուրիշներ՝ նախնեաց գերեզմանները: Ազիողորմ ձայնով, կողկողագին ողբերով կը բաժնուէին այն բոլորէն զոր շիներ էին սիրոյ եւ ցնծութեան խանդոտ երգերով:

Պարիսպի դրան մօտ կը գտնուէր Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Քահանաներն այնտեղ հաւաքուեցան եւ եկեղեցիներու բանալիները խուրձ կապած՝ ուզեցին յանձնել Ս. Աստուածամօր պաշտպանութեան: Ժողովուրդի բազմութիւնը խռոնուեցաւ քահանաներու շուրջը: Բերին իրենց սեփական տուներու բանալիները, կապեցին Աստծու տան բանալիներուն եւ քահանաներուն հետ միահամուռ սկսան կողկողագին ձայնով իրենց սիրտերը դուրս բերելով բերաններէն՝ աղաղակել իրենց գոյութեան հիւսուածքին բոլոր թելերովը.—

— « Ո՛վ Սուրբ Աստուածածին, դուն որ տուիր մեզի կեանքի՛ բանալին՝ մեր պաշտած Յիսուսը, Դուն որ գիտես թէ մենք մեր հոգիին դռները բացինք իր երկնային բանալիով՝ Ս. Աւետարանով, Դուն որ գիտես թէ մեր բոլոր բանալիները մենք կաղապարեցինք Որդւոյդ բանալիին տիպովը, ահա հիմա գանոնք՝ մեր եկեղեցիներու եւ մեր տուներու բանալիները՝ Քեզի՛ կը յանձնենք, ՈՐՊԷՍԶԻ ՄԵԶ ԵՏ ԴԱՐՁՆԵՍ ԱՅՆ ՕՏԱՐ ՏԵՂԵՐԷՆ ՈՒՐ ՄԵԶ ԿԸ ՏԱՆԻՆ »:

Հողին սէ՜րը...

Հայրենի տան պաշտամունքը...

Կ՚երթայի՞ն թէ կը մնային:

Ե՛ւ կ՚երթային ե՛ւ կը մնային:

Կ՚երթային այն ինչով որ աշխարհագրականօրէն տեղափոխելի էր — իրենց նիւթեղէն գոյութիւններովը: Կը մնային այն ինչով, որ վեր կը մնար ժամանակի ու տարածութեան պայմաններէն — իրենց հոգիովը, որ այդ օր ստունգ էր դարձած հայրենի հողին սիրոյն, հայրենիքի, սեփական երկրի անխորտակելի զգացումին:

Արաքս գետը յորդեցաւ այդ օր անօրինակ կերպով: Հայ աչքերէն աղբերացած արցունքի ուղխերը չէին, սակայն, յորդումին պատճառը: Շա՜տ արցունք էր ընդունեց իր մէջ հայ տառապանքի վկայ Մայր Արաքսը:

Այդ օրը գետը յորդեցաւ, որովհետեւ Հայոց քահանաները եւ ժողովուրդը իրենց հոգիի եւ մարմնի տուներուն բանալիները, Ս. Աստուածամօր պաշտպանութեան յանձնելէ ետք, նետեցին Արաքսի մէջ եւ Հայոց գետը սուրբ մասունքի պէս առաւ զանոնք եւ ամփոփեց իր հունին մէջ...:

Հայկական հողէն որբացած ժողովուրդին վերջին մխիթարութիւնը — իր սուրբ թողօնը սրբազան կտակով կը յանձնէր իր Մօր՝ Արաքսին...:

Եւ այս եղեւ ի թուին Հայոց ՌԾԴ, յամի Տեառն 1605:

×

Եւ ի թուին Հայոց ՌՆԻԲ եւ յամի Տեառն 1973 Մայիս ամիսն էր, երբ կը քալէի հին ճամբայովը Արաքսի ափին: Գարուն էր չորս դին: Գետը վարար կը հոսէր պղտոր երեւոյթով, ոլոր-մոլոր գնացքով «դարիւ դարիւ խփելով» ու անվերջ կարկաչելով: Միւս ափին, Հայոց ամենաճոխ գերեզմանատունն էր, ուր յաւերժօրէն բնակութիւն էին հաստատեր հայ հողին մէջ ննջելու բախտով աչքերը լոյսին փակած հազարաւոր հայ մարդիկ: Հին Ջուղայի ողջերը անցեր էին Արաքսի այս ափը ու խորացեր դէպի Պարսկաստանի հարաւային գաւառները: Մեռելները մնացեր էին միւս ափին եւ հողին հետ խառնուած հող էին դարձեր իրենց միս-ու-ոսկորովը, բայց մնացեր էին կենդանի իրենց յիշատակն անմահացնող եւ ոգին կենդանի պահող խաչքարերով՝ գեղեցկագոյն նմոյշները հայ յիշատակարանային քանդակագործութեան:

Աչքերս երկա՜ր կը յամենան դամբանաքարերու այդ անտառին: Բանաստեղծին բառերը, յանկարծ կեանք կ՚առնեն յիշողութեանս մէջ, բառերը սակայն շրջուելով այնտեղ.

«Մեռելներուս իբրև ծառ՝ ես այս խաչը տնկեցի...»:

Ինծ այնպէս կը թուի որ խաչքարերը ոգիներու բացակայութեան դարձեր են ծառե՛ր հայ կենդանութիւնը, Հայութեան ողջութիւնը, մեր ժողովուրդի ներկայութիւնը խորհրդանշող: Ոմանք մամռոտ են կայներ: Ոմանք գետին են փռուեր: Ոմանք կիսով թեքուեր են դէպի հող: Շատեր մնացեր են կանգուն շուրջ չորս հարիւր տարիներու իրենց որբութեանը մէջ անդամ հպարտ:

Ոչ ոք չկայ այնտեղ որ մոմ մը վառէ իրենց վրայ, խունկ ծխէ իրենց պատուանդաններուն եւ «հոգւոց» աղօթք մը արտասանէ եւ կամ «ի վերին Երուսաղէմ» մը երգէ իրենց հոգւոյն: Յանկարծ սեպլեռներն Հայոց աշխարհին կը հանդիպին աչքերուս խաչքարերու շուրջ բոլորուած անմար մոմերու պէս, ամպերն իրենց փէշերուն խունկի ծուէններու պէս, կարկաչ-մեղեդին Մայր Արաքսի անլռելի շարականի պէս:

Երջանի՛կ մեռելներ...:

Կը նստիմ Արաքսի ափին դարերով անխախտ նստած ժայռի մը վրայ եւ կը դիտեմ գետը: «Հի՜ն, հի՜ն դարուց յիշատակ»ները վերստին կը յառնեն մտքիս մէջ: Եւ այդ յիշատակներուն մէջէն ամէնէն սրտագրաւը այդ պահուն Ջուղայի հայ եկեղեցիներու եւ հայրենական երդիքներու բանալիներն են...:

Ո՞ւր են այս պահուն: Արաքսի հունին ո՞ր խորշին մէջ են թաքնուած կամ ո՞ր տիղմի շերտին տակ թաղուած: Զո՛ւր աչքերս կը փնտռեն: Պղտոր է Արաքսը անթափանցելիօրէն: Եւ պէ՛տք է որ ըլլայ պղտոր որպէսզի ոչ ոք կարենայ տեսնել ու գտնել Հայոց հողին ու տունին, հայրենիքին ու եկեղեցիին սէրն իրենց մէջ կողպած բանալինե՛րն Հայաստանի: Անոնք աղօթքով, արցունքով, խորհուրդով են նետուած այնտեղ: Անո՛նք ալ սիրտ ունին եւ կը ճանչնան իրենց հարազատ տէրը: Արաքսը գորշ ու թանձր սաւան է փռած անոնց վրայ: Խոստացած է պահել զանոնք մինչեւ տէրերուն վերադարձը: Արաքսը չի՛ յատականար մինչեւ չգայ ի՛ր տէրը: Հայո՛ւ, Հայաստանի տէ՛ր Հայու աչքերու նայուածքին առջեւ միշտ պատրաստ է իր վարագոյր պղտորութիւնը պատռելու եւ արցունքի պէս ջինջ հայելի դառնալու որպէսզի երեւան գան բոլոր բանալիներն Հայաստանի...:

Այս պահուն Արաքսի ջուրերուն մէջ իմ միտքս կը հանդիպի բոլոր այն բանալիներուն, զորս հայ մարդիկ թաղեցին Հայաստանի հողին մէջ, թաքուցին լեռներու ծերպերուն մէջ, պահեցին քարերու տակ կամ քարայրներու խոռոչներուն մէջ:

Մտքիս մէջ յանկարծ կը զուգորդուի մանկական յիշատակ մը գիւղի կեանքէս. — Ամէն անգամ երբ մեր գիւղի տունէն հեռանայինք ընտանիքով եւ դուռը կողպէինք, բանալին կը պահէինք պատի մը ծերպին մէջ կամ քարի մը ներքեւ, կամ ծառի մը բունին բացուած ճեղքին մէջ, այնպիսի տեղ մը, որ հեռու ըլլար ծուռ մարդոց ծռուած նայուածքներէն:

Հապա երբ Հայը հարկադրուեցաւ ի սպառ հեռանալ իր հայրենի տուներէն վերադարձի յոյսը աղօտ լոյսի մը պէս միայն ունենալով իր սրտին մէջ, հակառակ անդարձի իր բուռն կամքին և անկուն հաւատքին, ո՞ւր պահեց իր բանալիները: Արաքսի եւ Ախուրեանի խոր ու խորխորատ հուներուն մէջ, Անիի սիւներուն տակ, Վանայ լիճի խորութեանց մէջ, Թուխերու տակ, պատերու մէջ, հո՛ն ուր չիլ աչքերէ հեռու եւ ծածուկ մնան ու դերի չիյնան, եւ թշնամին իրենց

ձեռքով, իրենց լեզուակով չրանայ Հայ տուները․․․ ։ Թող խորտակէ — քի՞չ խորտակեց — ։ Բայց Հայո՛ւ ձեռքով շինուած Հայու բանալիով չփրանայ Հայու հողին, սեփական տունին, մարդկային եւ ազգային ամէնէն նուիրական եւ անհրաժարելի իրաւունքին ։

Բանալինե՛ր, բանալինե՛ր Հայաստանի ։

Ժանգ մի՛ կապէք ձեր վրայ ։ Ձեզ պատրաստող, ձեզ գործածող, ձեզ սուրբ պահող, ձեզ թաքցնող, ձեզ սպասող ձեռքերը, Հայո՛ւ ձեռքեր, ձեր տէ՛րն է ն միշտ, ձեր կարօտն ունին յաւէտ ։ Հին սերունդէն նոր սերունդին շղթայի օղակներուն պէս իրարու մէջ անցած Հայու ձեռքեր, հիներուն տնատիրոջ, հողատիրոջ, հայրենատիրոջ իրենց մէջ պինդ սեղմած Հայու նո՛ր ձեռքեր, ո՛չ այլեւս բանտատեղծին երգով փայփայած «որբ ձեռքեր»ը, այլ կամքո՛վ եւ ուժով պըրկուած եւ իրաւունքով սեղմուած բռունցք–ձեռքեր, տեսիլքով բացուած ջըղուտ մատներով ձեռքեր, բանալիները ձեզի՛ կը սպասեն․․․ ։

Բանալինե՛ր, բանալինե՛ր Մայր Արաքսի ։

Երբ գետին կարկաչը պահ մը մեղմանայ, ականջ դրէք ու լսեցէք երգը ձեր տէրերու զաւակներուն, անոնց զաւակներուն, անոնց թոռներուն, անոնց ծոռներուն, «Մայր Ծնողի» Արարատի նոր եւ անզուգական սերունդներուն․—

«Հայաստանի հողին մեռնիմ սրտիս խորքիցը․․․» ։

Բանալինե՛ր, բանալինե՛ր Հայաստանի ։

Երկա՛ր սպասեց ձեր քունը ։ Մի՛ երկնչիք ։ Ձեր տէ՛րն է արթուն ։ Արաքսի ջուրերը բանալիներուն հետ միասին իրենց մէջ են պահած ձայները ձեր տէրերուն, որոնք ձեզ յանձնեցին Մայր Արաքսի եւ Մայր Աստուածածնի մայրական պաշտպանութեան ։ Ձայներն իրենց՝ Արաքսի կարկաչներուն միախառնուած եւ «Անթառամ Ծաղիկ»ի պէս միշտ թարմ ու կանանչ, թող ըլլան մեղանոյշ օրօր ձեր պատմական մրափին, ու հնչեն յանկերգի պէս․—

« ․․․ Որպէսզի մեզ ետ դարձնես այն օտար վայրերէն, ուր մեզ կը տանին » ։

Քնացէք հանդարտ մինչեւ որ օր մը լսէք ձեր տէրերուն, իրենց որդւո՛ց, որդւո՛ց, որդւո՛ց որդիներուն ձայները․

«Զարթի՛ք նոր ժողովուրդ»

մինչեւ որ գայ նոր Մայիսեան առաւօտ մը

«Հռչակելով ազատ Հայաստան»

Եւ այն ատեն՝

Բանալինե՛ր, բանալինե՛ր Հայաստանի,

Ձեզմո՛վ բացուին « դռներն յուսոյ » ապգին Հայոց անջնջելի․․․ » ։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊՍ․ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(*) « Relations des grandes guerres et victoires obtenues par le Roi de Perse Chah Abbas contre les empereurs de Turquie… », tr. fr. Rouen, 1646.

Տե՛ս հայերէն թարգմանութիւնը «ԼՈՒՄԱՅ» գրական հանդէսին մէջ 1899, Դ․ տարի, Ա․ Գիրք, Յունուար, էջ 204–219 ։

ԱՆՆՇՄԱՐԿՆԵՐ

ՏԱԳՆԱՊԸ՝ ՋՈՐ Կ՚ԱՊՐԻՆՔ…

—0—

Նիւթական հարստութիւններու հանդէպ մարդոց և կազմակերպութիւններու կեցուածքը՝ ընկերային կեանքի քննելի երեւոյթներէն մէկն է անկասկած, որովհետեւ այդ վերաբերումէն ի յայտ կուգայ անոնց անձնական կամ կազմակերպական նկարագիրը, — մարդկային ու բարոյական անհատականութիւնը ։

«Նիւթը արհամարհել» բացատրութիւնը՝ միանձնական կեանքի, այսինքն աշխարհէն կտրուած ու ճգնակեաց մարդուն համար միայն իմաստ կրնայ ստանալ ։ Կարելի չէ արհամարհել նիւթը՝ որքան ատեն որ մեր ոտքերը հողին վրայ են ու մարդկային ընկերութեան մէջ կ՚ապրինք, որքան ատեն որ սրտին ու մտքին հետ ստամոքսը կայ ։

Սակայն այդ բացատրութիւնը նշանակութիւն կը ստանայ ա՛յն պարագային, երբ հարց կը ծագի նախընտրութիւն մը կատարելու սկզբունքներու եւ միջոցներու միջեւ, գաղափարականութեան եւ գործնապաշտութեան միջեւ, բարոյական իմացումներու եւ ընթացիկ շահերու միջեւ ։

Աշխարհի բոլոր մասերուն վրայ եւ բոլոր ժողովուրդներու կեանքին մէջ՝ օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրներէն մէկն է, ներկայիս, «բարոյականութեան տագնապը» ։ Հարկ չենք տեսներ պարզելու թէ այդ տագնապը ընկերային ի՛նչ ազդակներու, քաղաքակրթական ի՛նչ հոլովոյթի հետեւանք է ։ Ամէն օր կարելի է լսել, կարդալ, տեսնել այն խոր անդրադարձումները՝ զորս գիտութիւնը ի յայտ բերաւ ճարտարարուեստի, թեքնիքի եւ մարդկային իմացումներու մարզերուն մէջ, իր անժխտելի բարիքներուն առընթեր նաեւ անհերքելի չարիք ստեղծելով բարոյական – հաւկացողութեանց ճակատի վրայ ։

×

Մեզ հետաքրքրողը, ընդհանուր այս երեւոյթին մէջ, հայկական փոքր ածուն է ։ Ազգային մեր իրականութեան մէջ հետզհետէ չարաղէտ տարողութիւն ստացող բարոյականութեան տագնապն է՝ որուն հակազդելու մեր միջոցները օրէ օր կը նուազին դժբախտաբար ։

Հարստութեան ձգտումն ու նիւթապաշտական հակումները բնական եւ մարդկային են այնքան ատեն որ ի վնաս բարոյական հիմնական ըմբռնումներու չեն զարգանար, չեն կազմեր ժխտում մը նկարագրի, սրտի եւ հոգիի ։ Երբ նպատա՛կ կը դառնայ հարստութիւնը եւ այդ նպատակին կը ստորադասուին անհատ մարդն ու հաւաքականութիւնները բարոյապէս բարձր պահելու կոչուած անձնական եւ ազգային արժէքներ՝ խաթարումը կը դառնայ անխուսափելի ։

Ցաւով պիտի հաստատենք թէ հայկական աշխարհը ամէն ատենէ աւելի ենթակայ է, այսօր, ամէն ինչ նիւթին եւ հարստութեան զոհելու հակամիտութեան ։ Պէտք չէ յանձնուիլ ինքնախաբէութեան՝ տեսնելու համար այն քիչերը, որոնք կը շարունակեն ամբողջն կառչիլ մեր աւանդութեանց, հետեւողականօրէն դաւանիլ սկզբունքներու, նուիրական հռչակել նըկարագրային եւ բարոյական յատկանիշները մարդոց ու ազգերու, յարգանքի զգացումը դաւանիլ ապահով ճանապարհ հին ու նոր սերունդներու գործակցութեան, բայց մանաւանդ կարգն ու օրէնքը վեր դասնիլ անձերէն, շահերէն, նկատումներէն ու յետին միտքերէն․․․ ։

Հայութիւնը ինքնայատուկ եւ բացառիկ պայմաններու մէջ կ՚ապրի իր տարափիւռ համրանքով ու ամէնէն աւելի ենթակայ է ազգային–բարոյական այլասերումի ։ Երեւոյթներ ու անցուդարձեր կան քիչ մը ամէն մարզի վրայ՝ որոնք կը մղեն մեզ տխրօրէն հաստատելու թէ լըրծուն գետնի վրայ են մեր հանրային ու կազմակերպական հաստատութիւնները ։

Պարբերաբար պիտի փորձենք մատնանշել իրողութիւններ, զորս հանրային ուշադրութեան յանձնելու պարտաւորութիւնը կը զգանք հանրային մեր ըմբռնումներուն ու մամլոյ դերակատարութեան մասին մեր հասկացողութեանց թելադրանքով ։

Մ․ Թ․

ԱՐԱՐԱՏԻ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Փայլուն յաղթանակներու շարքէ մը ետք, Օգոստ․ 3ին Երեւանի «Արարատ»ը պարտուած է Լվովի մէջ, նախավերջին 15րդ տեղը գրաւող «Կարպատներ»էն 3–0 արդիւնքով ։

Այս հանդիպումը սակայն տարբեր մեկնաբանութեանց առիթ տուած է ։ Ստորեւ կուտանք նախ Երեւանի հեռատիպի (Արմէնփրէս) հաղորդումը․—

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏ․ 6

Խորհ․ Միութեան ֆութպոլի բարձրագոյն Լիկայի առաջնութիւնը, որ մտած է իր մարաթոնեան վայքի հասարակածը, մարզասէրներուն կը խոստանայ թէժ մարտեր ։ 19րդ շրջանի առաջին երեք հանդիպումները, որոնք կայացան անցած Շաբաթ օր, եղան անոր վկայութիւնը եւ անգամ մը եւս հաստատեցին թէ թոյլ խումբեր չկան ։ «Թոյլ» խումբերը, որոնք օրացուցային աղիւսակին մէջ կը գրաւեն հեռաւոր տեղեր, առաջատարներու հետ կը խաղան կրկնակի եռանդով ։

Այսպէս, նախավերջին՝ 15րդ դիրքի վրայ գտնուող Լվովի «Կարպատները» իրենց դաշտին մէջ ընդունեցան մրցումներու առաջատար՝ Երեւանի «Արարատ»ը եւ, առաջին խաղակէսին, երեք անպատասխան գնդակ անցուցին անոր դարպասէն ներս ։ Այդ արդիւնքով ալ վերջ գտաւ հանդիպումը ։ «Արարատ»ի կազմէն կը բացակայէին վիրաւոր մարզիկներ Ն․ Ղազարեան, Ս․ Պօղոսեան, Ա․ Կովալենկօ եւ Ս․ Գէորգեան ։ Չէր խաղար նաեւ Արկադի Անդրէասեան, որ փորձերու հրաւիրուած էր Խորհ․ Միութեան հաւաքականին կողմէ ։ Երեւանցիներու մօտ զգալի էր նաեւ գերծանրաբեռնուածութիւնը ։ 13 օրուան մէջ, անոնք ունեցած էին հինգ խաղ ։

Նոյն այս մրցումին մասին սակայն Պէյրութի ֆրանսերէն օրաթերթը «Սաֆա» Օգոստ․ 6ի իր թիւով հետեւեալը կը գրէ․

«Այս ծանր սքորը երբեք չի ցոլացներ մրցումին պատկերը, քանի որ Հայերը, որոնց միջին տարիքը 22ը չէր անցներ եւ որոնք 14 օրուան մէջ իրենց հինգերորդ պաշտօնական հանդիպումը կ՚ունենային, մրցումին մէկ ծայրէն միւսը իրենց տիրապետութեան տակ առին հակառակորդ խումբը ։

Լվովցիները, որոնք ինը հոգիով խըռնուած էին իրենց բերդապահին առջեւ եւ Կոզինկիեւիչի յանձնած էին առանձին յարձակումներ կատարելու պարտականութիւնը, անկասկած երբեք պիտի չյաջողէին նշանակել իրենց երեք կէտերը, եթէ բացայայտօրէն իրենց չօգնէր լենինկրատցի իրաւարար Սմիրնով, որ երեւակայական « ավսայտ »ներ կը սուլէր «Արարատ»ի դէմ եւ նկատի չէր ունենար «Կարպատներ»ու «ավսայտ»ները ։ Բայց ներկայ պատասխանատուները եւ այցելու խումբին կողմնակիցները շատ ընդվզեցան այն պահուն, երբ սեւազգեստ մարդը, յստակօրէն տեսնելով որ Պոթոյնիաք, գլխուն տրուած հարուածով մը, Մարգարեանը գետին կը նետէ հատուցման քառակուսիին մէջ, չսուլեց անվիճելի փէնալթին ։ Ասիկա պատահեցաւ 3րդ վայրկեանին ։ Մրցումը անկասկած տարբեր ընթացք պիտի ունենար, եթէ «Արարատ» նշանակած ըլլար այդ պահուն․․․ Մնաց որ ասիկա մէկ օրինակն է այն շատ կարծր խաղին, զոր կիրարկեցին տեղացիք մրցումի ամբողջ ընթացքին, որպէսզի խափանեն իրենց հակառակորդներուն վտանգաւոր յարձակումները» ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ (Թատերգութիւն երեք արարով), գրեց Մովսէս Պըշաքճեան, Պէյրութ 1973 ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (253)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ա․

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Լիւսիէն, ճակատը ձեռքերուն մէջ սեղմելով ։ Խելակորոյս վիճակի մը մէջ կը գտնուիմ ։ Գիտցածս սա է որ ես կը սիրէի, ու այլեւս պէտք չէ սիրեմ․․․ ։

— Դուք ասկէ առաջ համոզում յայտնեցիք թէ Ժանն Ֆորթիէ անմեղ էր ։

— Այդ համոզումը ճշգրիտ բանի մը վրայ չի հանգչիր ։ Մարդկային արդարութիւնը Ժանն Ֆորթիէն դատապարտած է իբր հօրս մարդասպանը ։ Միթէ կըրնա՞մ Ժանն Ֆորթիէի աղջկան հետ ամուսնանալ ։

— Երբեք, պատասխանեց Ժորժ․ վարանում իսկ ունենալու չես ։ Մոռցի՛ր Լիւսին․․․ ։ Արդէն ուրիշ ի՞նչ որոշում կրնայիր տալ ։

— Կ՚ուզեմ Ժանն Ֆորթիէի անմեղութիւնը ապացուցանել եւ անոր պատուոյ վերահաստատումը ձեռք բերել ։

— Շատ լաւ ։ Ի՞նչ միջոց ունիս, ի՞նչ թուղթ կրնաս ներկայացնել ։ Որո՞նք են այն իրողութիւնները, զորս պիտի կրնաս պարզել, դատին վերաքննութիւնը պահանջելու համար ։

— Ափսո՛ս, այդպիսի թուղթեր չունիմ ։ Եթէ երբեք Ժանն Ֆորթիէն տեսնէի, թերեւս ան կարենար ինծի հայթայթել այդ միջոցները ։

— Ան խոյս տուած է, բայց ենթադրենք որ ձերբակալուի եւ դուն յարաբերութեան մէջ մտնես անոր հետ ։ Քսանըմէկ տարի առաջուան դէպք է, ու ան որ չէ կրցած իր անմեղութեան ապացոյցը ընծայել, հիմա ի՞նչպէս պիտի կրնայ ընծայել ։ Օ՛հ, էրիկ մարդ եղիր, զօրաւոր եղիր ։ Ոչ մէկ խուսափանք ։ Ընդունէ կատարուած իրողութիւնները․ Լիւսիի եւ քու միջեւդ անանցանելի պատուար մը կայ․ ուրեմն ետ կեցիր Լիւսիէն ու ամուսնացիր Օր․ Հարմանի հետ ։ Սիրելի խնամակալս, դուք ալ այդ կարծիքը չունի՞ք միթէ ։

— Ոչ, պատասխանեց Էթիէն Քասթէլ բացորոշապէս ։ Դիպուածը լաւ բան մը ըրած է, իրարու դիմաց հանելով Ժանն Ֆորթիէի աղջիկը ու Ժիւլ Լապրուի որդին ։ Հետեւաբար, Ժանն Ֆորթիէի անմեղութիւնը կրնայ յանկարծ երեւան ելլել ։

— Եւ եթէ այդ դիպուածը առաջ չգայ, Լիւսիէն իր ապագան պիտի կորսնցնէ ։

— Եթէ երբեք օրին մէկը երեւան ելլէ թէ Ժանն անմեղ էր, ամբողջ կեանքին մէջ ցաւ պիտի զգայ երջանկութեան քովէն անցած ըլլալուն համար ։

— Սոսկալի՛ կացութիւն է, մրմնջեց Լիւսիէն ։ Ի՞նչ ընելու է հիմա ։

— Ժամանակ շահելու է, Փօլ Հարմանի այնպէս հաւատացնելով թէ օրին մէկը իր աղջկան ամուսինը պիտի ըլլաք ։ Միւս կողմէ՝ Ժաք Կարօն փնտռելու է, որ այս պահուս անգտանելի չէ թերեւս ։

— Նշան մը գտա՞ծ էք, հարցուց Լիւսիէն ուժգնօրէն ։

— Ոչ տակաւին, բայց կարգ մը հետազօտութիւններ պիտի ընեմ եւ անոնց վըրայ մեծ յոյս ունիմ ։ Բարձր դիրքի տէր անձեր կը ճանչնամ, որոնց պիտի դիմեմ ։ Կարճ խօսքով՝ քիչ մը առաջ ըսածիս պէս, ժամանակ պիտի շահիմ ։ Գալով ներկայիս՝ թոյլտուութիւն կը խնդրեմ հարցում մը ընելու ձեզի ։ Գիտէ՞ք թէ հայրերնիդ ի՛նչ գիւտ ըրած էր սպանուելէ քիչ առաջ ։

— Հօրաքոյրս յաճախ կ՚ըսէր թէ հայրս կը յուսար հարստութիւն մը դիզել գծաքանդակումի նոր մեքենայով մը ։

Այս խօսքին վրայ՝ Էթիէն Քասթէլ ցուրտ ու հանդարտ երեւոյթ մը առաւ ։ Ցօնքերու թեթեւ պոստում մը միայն ցոյց տուաւ զգացած յուզումը ։ Վերջապէս իբարմէ բաժնուեցան ։

Լիւսիէն Լապրու իր բնակարանը գնաց ։ Էթիէն Քասթէլ իր տունը դարձաւ ու փոքր սենեակ մը քաշուեցաւ, որ իբր գրադարան եւ աշխատասենեակ կը ծառայէր ։ Դրամարկղ մը բացաւ ու թուղթերու տրցակ մը հանեց, որուն պահարանին վրայ կային սա անունը եւ թուականը․

Ժորժ Ֆորթիէ (1861)

Նկարիչը այդ նօթերու ընթերցման մէջ թաղուեցաւ ։ Նօթերէ ոմանց մէջ Ժաք Կարոյի անունը կը յեղյեղուէր, իսկ ուրիշ նօթերու մէջ՝ Փօլ Հարմանի անունը ։ Ինչո՞ւ համար Էթիէն Քասթէլ թղթածրար մը պատրաստած էր այդ երկու անձերու մասին, որոնք իրարմէ այնքան տարբեր էին երեւութապէս ։ Ապագան ցոյց պիտի տայ ։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար․)

Այրի Տիկին Մելքոն Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տօնիկեան, այրի Տիկին Իսգարեր Եազուպեան եւ զաւակը Արմէն, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տօնիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պալանդեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Ֆլէօր Ադամեան (Արժանթին), այրի Տիկին Պէաթրիս Աղնաւուրեան եւ զաւակը Վահէ (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Կարօ Աղնաւուրեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Նազգաշեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նուպար Նազգաշեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մշմշեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Օրիորդներ Մաքրուհի եւ Անահիտ Մշմշեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ղազարեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Խաչատուրեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան, և զաւակները, Տէր և Տիկ. Պերճ Աբրահամեան և զաւակները, ինչպէս նաեւ Թօփալեան, Մարտիկեան, Սէմէրճեան եւ Գալայճեան, Պալանդեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, կնքահօր, զարմիկին, հօրեղբօր տղուն, խնամիին եւ ազգականին՝

ՄԵԼՔՈՆ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 64 տարեկանին, Օգոստոս 9ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին 15, ռիւ Ժան Կուժոն, Երեքշաբթի Օգոստոս 14, ժամը 14.15ին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մամազդ. չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մելքոն Պասմաճեանի եւ ընտանիքին:

Տիկին Սաթենիկ Տէմիրճեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկ. Պրիէ եւ Պ. Առաքել Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան, Պ. Եղիշէ Պետրոսեան, այրի Տիկին Սիրանոյշ Խաչիկեան (Նիս), Տէր եւ Տիկին Մօրուքեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խաչիկեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ԹՈՐՈՍ ԴԱԼՖԱՅԵԱՆԻ

(բնիկ Թեքիրտաղցի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 9ին, Վիլփէնթի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի օր, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ, ըստ ողբացեալի փափաքին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հաճինտարեան ընտանիքը իրենց եղբօր՝ Քրիստափոր Հաճինտարեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրեն 50 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, 50 Դպրոցասէրին, 50 Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջէն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

նէն ծանօթ գործն է՝ «Լիւրբիմով, սիրելի քաղաք», զոր ստորագրած է Աբրահամ Տերց կեղծանունով: Հոն է առաւելաբար որ կը քննադատէ որեւէ սիսթեմի անհեթեթ բնոյթը:

ՓԱՐԻԶԻ Ֆոշ հիւանդանոցին մէջ, փրոֆ. Կիյմէ սրտի փոխանցում մը կատարած է 13 տարեկան աղջնակի մը վրայ: «Տուողը» 24 տարեկան երիտասարդ մըն էր, նոր մեռած: Գործողութիւնը որ կատարուած էր Հինգշաբթի գիշեր, մինչեւ Շաբաթ դրական կը թուէր, բայց ցարդ կարելի չէր անշուշտ վերջնական կարծիք յայտնել:

ԵՈՒՍԹԸՆԻ մէջ (Թեքսաս) ահաւոր ոճիր մը երեւան ելած է որու հեղինակն է 17 տարեկան պատանի մը: Վերջին երեք տարիներու ընթացքին այս տղան երկու մեղսակիցներով, 17 եւ 18 տարեկան, չուայտանքի խնջոյքներ կազմակերպած են ուր բռնաբարումներ եւ ամէն տեսակի սեռային մոլութիւններ կազմակերպած են, սպաննելէ առաջ մասնակցողները: Ցարդ ոստիկանութիւնը 24 դիակներ գտած է, բոլորն ալ պատանիներ 13էն 18 տարեկան: Այս առթիւ ոստիկանութիւնը յայտնած է նաեւ թէ 1972ին 5200 հոգի անհետացած է Եուսթընի մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութիւնը հետեւեալ նուէրները ստացած է ողբ. Աւագ Յակոբեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.

Եկեղեցիին՝ Նազգաշեան ընտանիք 50, Վարուժան Անտոնեան, Համազասպ Արամեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Մանկիեան եղբայրներ, Պ. Պուսսոնիէ 10ական: Դպրոցին՝ Տէր-Մինասեան ընտանիք 30, Կարապետեան Կարապետ 20, Մինասեան ընտանիք 10, Սարգիս Տութլուեան 50, Մանկիեան եղբայրներ 10, Ռուբէն Ժամկոչեան եւ Մինաս Աճէմեան 20ական Ֆ.ր:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ
ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Օգոստ. 19, ամբողջ օրը

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

կը պատարագէ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կէսօրին՝ ճաշ

Գեղարուեստական յայտագիր պատրաստուած կայանի տղոց կողմէ

×

ԼԻՈՆԷՆ օթոքար կը մեկնի Կիրակի առաւօտուն ժամը 7.30ին եկեղեցւոյ առջեւէն: Արձանագրուիլ Տիկին Մամուրեանի մօտ կամ եկեղեցին:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

CAMP DU NOR SEROUND, COLONIE SAINT ANDRE, ROUTE DE BESSAN

34 BEZIERS (HERAULT) — Téléphone : 76-01-76

Չորեքշաբթի, Օգոստ. 15 ամբողջ օրը

Կէսօրին՝ խաղողօրհնէք

Ժամը 16ին հանդիսութիւն

Բացման խօսք — ԱՆՐԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Կը խօսի ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փակման խօսք՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին բանակողներուն կողմէ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ օթոքարով մեկնում կազմակերպուած Նոր Սերունդի կողմէ: Արձանագրուիլ՝ Ահարոնեան Ակումբը, 26 Ռիւ տէ Քոնվալէսան 18.30էն 1945

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԻՍԻԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մաքրուհի Սերոբեանի մահուան առթիւ.—

100 Թորոս Գասպարեան, 50 Արիս Գարայեան, 30 Կարպիս Գարակէօզեան, 30 Գենան Ազատեան, 30 Միհրճան Շիրվանեան, 20 Կարապետ Թօփալեան, 20 Յարութիւն Շիրվանեան, 20 Սերճիվան Շէրպէտճեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկիններ Աննիկ Պագըրճեանի եւ Շաքէ Առաքելեանի որոնք անձնուիրաբար փոքրիկ հանդանակութիւն մը կատարեցին զանազան ազգայիններու մօտ, Շ. Միսաքեան սրահին կահաւորման առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Կիրակի Հոկտ. 28ին, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 18

ԳԻՆ 2600 Ֆրանք

Երթի ընթացքին մէկ գիշեր՝ Մոսկուա, վերադարձ նոյն օրը՝

Երեւան – Մոսկուա – Փարիզ

Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ, լողարանով, «Արմենիա»ի կամ «Անի»ի մէջ, երեք ճաշերով: Բազմաթիւ շրջապտոյտներ:

Արձանագրութեանց համար դիմել

TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre— Paris (2e) — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ունճեանի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:

MARSEILLE — Z. Aliksanian, 11 Rue du Bassin, St. Julien,
Tél. : 51-74-90 — 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. Գասպարեանի — ԼԻՈՆ՝ Պալեանի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ.Գարաեանի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. Պօյաճեանի

ԿՈՉ

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

1914էն ի վեր, Ֆրանսական բոլոր ռազմաճակատներուն վրայ, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ, Կովկասի եւ Սարդարապատի մէջ, Հայ զինուորը քաջաբար կռուած ու իր արիւնը նուիրած է յանուն արդարութեան եւ հայրենիքի:

Յաւերժացնելու համար անոնց նուիրական յիշատակը, Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է արժանավայել յուշարձան մը կանգնել Փէր-Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, Ֆրանսական կառավարութեան սիրայօժար տրամադրած մէկ հողամասին վրայ:

Հակառակ այն իրողութեան որ մենք՝ Հայերս սփիւռքի մէջ պետականօրէն չենք ներկայացուած, սակայն շնորհիւ Հայ կամաւորներու եւ Հայաստանի Սուր Ընկերակցութեանց հետեւողական ջանքերուն, ու մանաւանդ այս վերջին Ընկերակցութեան Պատուոյ Անդամ դարձած ու անոր չքանչանով պարգեւատրուած Ֆրանսացի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու բարեացակամ միջամտութեանց պատկան իշխանութեան մօտ, կարելի եղաւ Հայերուս համար ալ ուրիշ ազգերու՝ Պելճիքացիներու, Չեխերու, Իտալացիներու եւ Յոյներու կողքին հողամաս մը ապահովել, ձրի, Փարիզի մեծագոյն գերեզմանատան ամէնէն ընտիր մէկ բաժնին մէջ:

Բացառիկ պատիւ մըն է որ ընծայուած է Հայերուս, այս հողամասի նուիրումով, նկատելով որ ան կը գտնուի հրապարակային վայրի մը մէջ՝ բոլորէն տեսանելի: Մեր վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ, ուրեմն, ամէն միջոց ի գործ դնել այդ հողամասին վրայ կանգնելու համար փառահեղ յուշարձան մը, նուիրուած հայ ռազմիկին՝ որուն գերագոյն զոհողութեան կը պարտինք մասամբ մեր երկրորդ հայրենիքին մէջ մեր վայելած տեղացիներուն համահաւասար իրաւունքները:

Գեղեցիկ «մաքէթ» մը պատրաստուած է արդէն, որուն իրագործումը կախում պիտի ունենայ մեր ժողովուրդի նիւթական քաջալերութենէն: Կասկած չունինք որ տարիներու ընթացքին այս յուշարձանը ուխտագնացութեան վայր մը պիտի ըլլայ գալիք սերունդներուն համար:

Կազմուած է Յուշարձանի Կառուցման Յանձնախումբ մը, Ռազմիկներու նախագահ Պր. Անտրէ Պոռի հովանաւորութեան տակ, որուն Պատուոյ Անդամներն են մեր երեք Յանրանուանութեանց Պետերը, ինչպէս նաեւ կարգ մը Ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ անձնաւորութիւններ:

Հանգանակութիւնը բացուելէն իսկ առաջ այս պատուոյ անդամները, որոնց դիմուած էր միայն իրենց պատուոյ անդամութեան հաւանութիւնը խնդրելու համար, ինքնաբուխ նուիրատուութիւններով իրենց մասնակցութիւնը բերած են եւ արդէն ստացուած է շուրջ մէկ միլիոն հին Ֆրանքի գումար մը:

Սրտագին կոչ կ'ուղղենք մեր հայրենակիցներուն, Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր, բերել իրենց նիւթական առատաձեռն աջակցութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ շուտով իրականացնել հայ քաջարի ռազմիկին նուիրուած հրապարակային յուշարձան մը կանգնելու մեր ազգանուէր ծրագիրը:

Նուիրատուութիւնները կարելի է ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝

Comité pour l'Erection d'un Monument destiné aux A. C. Arméniens morts pour la France
Siège Social :
32, Rue de Trévise, Paris (9e)
C.C.P. No 31 492 66 La Source

Բոլոր նուիրատուները պիտի ստանան Յուշարձանի Կառուցման Յանձնախումբին ատենապետին եւ գանձապետին կողմէ ստորագրուած պաշտօնական ընկալագիր մը:

Վստահ ենք որ մեր այս կոչը լայն արձագանգ պիտի գտնէ հայ հասարակութեան մօտ որ գիտցած է միշտ ըստ արժանւոյն գնահատել եւ քաջալերել ազգօգուտ ձեռնարկները:

Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրենք արտատպել Հայ Ռազմիկներու այս կոչը:

Ի դիմաց Հայ Ռազմիկներու
եւ Յուշարձանի Կառուցման
Յանձնախումբի
ՍՈՒՐԷՆ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
17
VENDREDI
17 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.788

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.788

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

1828–1923

——0——

Ե. Աշխարհամարտը եւ Զաւրիեւի ծրագիրը

1914ի պատերազմի բռնկումէն վերջ, երբ տակաւին Թուրքիա միայն ընդհանուր զօրաշարժ էր յայտարարած, Յուլիս 21ին (Հ. Տ.) Ռուսիա ճիգեր կ'ընէր լեզու գտնելու Հարաւի իր հարեւանին հետ, որպէսզի գերմանականէն զատ երկրորդ ճակատ մը եւս չունենայ:

Պոլսոյ դեսպան Պ. տը Գիրսին ուղղուած Յուլիս 30էն Օգոստ. 12 թուակիր գաղտնի հեռագրով Արտաքին Նախարար Սազոնով կը յայտնէր թէ Ռուսիա կ'երաշխաւորէ Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը, սակայն չի հրաժարիր հայկական բարենորոգումներէն: Նոյն նախարարը Օգոստոս 17–30ին վարչապետ Գորեմիկինին ուղղուած գաղտնի նամակով մը կը շեշտէր թէ «ներկայ քաղաքական հանգամանքներլի» բերումով... բարենորոգումների անցկացումն այժմ թըւում է միանգամայն տարաժամ եւ անիրագործելի» (էջ 366–367):

Գէորգ Ե. Սուրէնեանց կաթողիկոս 1914 Օգոստոս 5–18ին Կովկասի փոխարքայ Վորոնցով – Դաշկովին ուղղած նամակով կը նշէր, որ Բ. Դուռը գաղտնի կերպով քաշքշուած Գերմանիայէն՝ կարողացեր է «անվաւեր դարձնել Յունուար 26ի համաձայնագիրը»: Եւ Ռուսիոյ օգնութիւնը կը խնդրէր:

1914 Նոյեմբերին Ցարը Թիֆլիսի մէջ «բարձրագոյն ընդունելութիւն» շնորհած էր կաթողիկոսին: «Լաւատեսական եւ լաւ կէտն այն էր, որ Նիկոլայ Բ.ը կը համաձայնէր Թուրքահայաստանին ինքնավարութիւն տալ: Միւսպէտը պատասխանեց, թէ իր կարծիքով «Հայերին սպասում է պայծառ ապագայ եւ հաւատում է, որ Հայաստանն ապագայում չի հետեւի Բուլղարիայի օրինակին, որ «հայկական հարցը Հայերի սպասելիքների համեմատ կը լուծուի պատերազմի աւարտից յետոյ, հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ» էջ 39):

Ա՛յս էր բուն ճշմարտութիւնը, մինչ մեր ռուսահայ եղբայրները ոտքը գետնէն կտրեր էր եւ Պոլսոյ Թրքերէն թերթերն ալ Հայերու անկախութիւն տալու մասին շինծու խօսքեր կը դնէին Ցարին բերանը՝ Թուրքերը գրգռելու համար Հայերուն դէմ:

Սազոնով գիտնալով հանդերձ, որ «համատեղ յայտարարութիւնը կարող է նոյնիսկ ոչ մի ազդեցութիւն չգործել Թուրքական կառավարութեան վրայ», 1915 Ապրիլ 25ին Փարիզի եւ Լոնտոնի ռուս դեսպաններուն միջոցաւ կը դիմէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ: Մայիս 24ին երեք Պետութիւնները ազդարարութիւն կ'ուղղեն Թուրքիոյ՝ հայկական կոտորածներուն համար անձնապէս պատասխանատու նկատելով Թրքական նախարարական Խորհուրդի բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ այն բոլոր քաղաքացիական եւ զինուորական պաշտօնատարները, որոնք առնչութիւն են ունեցեր այդ իրադարձութիւններուն:

Սազոնովը հետաքրքրողը «առաջին հերթին ցարիզմի արտաքին քաղաքական, ռազմական շահն էր...: Բայց նա գըտնում էր, որ դա «յամենայն դէպս կը բարձրացնի Հայերի ոգին, որոնք մեզ կարող են օգտակար լինել Թուրքիայի դէմ մղուող պատերազմում»:

Ժամանակին մանրամասնօրէն գրած ենք 1916ի Մարք Սայքս – Ժորժ Փիքոյ գաղտնի համաձայնագրի մասին, որով Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա իրարու միջեւ կը բաժնէին Թուրքիան: Հայաբնակ շրջանները բաժին կը դառնային Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի: Ո՛չ մէկ խօսք Հայերու անկախութեան կամ ինքնավարութեան մասին՝ Թրքահայաստանի կամ Կիլիկիոյ մասին:

Դաշնակցական յայտնի գործիչ բժիշկ Զաւրիեւ 1915ի գարնան Ռուսիայէն կը մեկնի Փարիզ եւ Լոնտոն՝ «յիշեալ երկրներում կառավարութիւններին եւ հասարակական կարծիքը հայկական բաղձանքների իրագործման օգտին տրամադրելու նպատակով»: Ներատով 4/17 Ապրիլի հեռագրով Լոնտոնի եւ Փարիզի դեսպան Բենկենտորֆին եւ Իզվոլսկիին կը յանձնարարէ Զաւրիեւը, որ «մինիստրութեանը յայտնի է ամենալաւ կողմից» եւ կը խնդրէ ծանօթացնել դայն քաղաքական շրջանակներուն եւ անոր ցոյց տալ հովանաւորութիւն:

Զաւրիեւ 1915 Մայիսին Լոնտոնի եւ Փարիզի ռուսական դեսպաններուն կը ներկայացնէ հատորին մէջ երեք էջ (371–373) գրաւող գրութիւն մը, որով կը յայտնէ թէ Ռուսիոյ 1.700.000 Հայերը, որպէս կայսրութեան քաղաքացիներ, ռուսական բանակին բազմաթիւ կանոնաւոր զօրքեր եւ սպաներ տալէ զատ նաեւ կամաւորներ են կամաւորներու ջոկատներ, որոնք իրենց ցուցաբերած մարտական յատկութիւններուն համար արժանացեր են ռուս զօրավարներու գովասանական դնահատականին: Հայերը ուրիշ ծառայութիւններ ալ մատուցեր են, օրինակ աւելի քան երկու միլիոնի նիւթական նուիրատուութեամբ եւ անձնական աշխատանքով մեծ խանդավառութեամբ մասնակցեր են վիրաւոր եւ հիւանդ զինուորները խնամելու գործին: Յետոյ յիշելէ վերջ Կովկասի փոխարքայի եւ կաթողիկոսի թղթակցութիւնները «պատերազմի աւարտից յետոյ, Ռուսաստանի խնամակալութեան ներքոյ, Թուրքահայաստանին ապահով տերրիտորիա եւ ինքնավարութիւն» տալու մասին, կը ներկայացնէ հինգ կէտերէ բաղկացած պահանջներ՝ «Թուրքական կայսրութեան սահմաններում ինքնավարութեան սկզբունքներով կառավարուող Հայաստանի ստեղծում»ին մասին:

Դեսպան Իզվոլսկին այս մասին կը յայտնէ Ռուսիոյ Արտաքին նախարարին: «Սազոնովը պատասխանելով Իզվոլսկու հարցումին, թէ ի՛նչպիսին պէտք է լինի իր պատասխանը Զաւրիեւին հայկական ինքնավարութեան՝ Կիլիկիայի հարցում, մանաւանդ որ վերջինիս յաւակնում էր Ֆրանսիան, չէր թաքցնում, որ «գրոյցները Հայերի հետ կրել են ակադեմական (վերացական) բնոյթ», որ երբեք չի մըշակուել որեւէ որոշակի ծրագիր: Սա դիւանագիտական խաբկանքի տիպիկ օրինակ է» էջ 40):

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻՓ

ԳՈՐԾԱՏԱՆ ԳՐԱՒՈՒՄ – ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

——0——

Հինգշաբթի Պըզանսոնէն Փարիզ եւ Ֆրանսայի զանազան գաւառները համախոհութեան ցոյցեր տեղի կ'ունենային:

Ծանօթ է որ Լիփ գործատունը գրաւուեցաւ առջի օր ոստիկանական ուժերու կողմէ, ինչ որ շատ բնականաբար դըժգոհութեանց եւ բողոքներու դուռ բացաւ թէ բանուորներու մօտ եւ թէ սենտիքաներու եւ կարգ մը կուսակցութիւններու:

Զորեքշաբթի իրիկուն նոյնիսկ բախումներ տեղի ունեցած են Պըզանսոնի մէջ ցուցարարներու (որոնք ոչ մէկ կապ ունին գործատան հետ) եւ Ապահովութեան Հանրապետական գունդերու միջեւ: Վիրաւորներ կան երկու կողմերէն ալ: Մինչ ցոյցերը եւ բողոքները իրարու կը յաջորդեն, Ճարտարարուեստի զարգացման նախարարը՝ Շարպոնէլ յայտարարած է թէ «գործողական ժամանակացոյց» մը պատրաստած է, որ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ: Պէտք է հաւանաբար քանի մը օր ալ սպասել կարենալ գաղափար մը կազմելու համար գործատան ներկային եւ ապագային մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը դատապարտեց Իսրայէլը, միաձայնութեամբ, լիբանանեան օդանաւին «առեւանգում»ին համար: Բանաձեւը, պարզ է, միայն բարոյական արժէք մը կը ներկայացնէ:

ՆԻՔՍԸՆ խօսեցաւ Զորեքշաբթի իրիկուն հեռատեսիլէն, բայց ոչ մէկ նորութիւն ըսաւ եւ իր արդարացումները Ուաթըրկէյթի հարցին վերաբերեալ համոզիչ չեն:

ՖՐԱՆՍԱ քանի օրէ ի վեր բացառիկ տաք եղանակ մը կ'ապրի: Նոյնիսկ Փարիզ մրցանիշը կոտրած է 31 աստիճան տաքով, Երեքշաբթի օր:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 9)

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Օգոստոս 8ին Խորհ. Միութեան չորս քաղաքներու մէջ ոտնագնդակի ախոյենական հինգ խաղեր տեղի ունեցան՝ բարձրագոյն լիկայի 19րդ խաղաշրջանի շրջագիծին մէջ: Այս մրցումները որոշ փոփոխութիւններ մտցուցին աղիւսակին մէջ: Արդարեւ, ցանկին գլուխը գտնուող «Արարատ»ին հետեւող խումբեր՝ Կիեւի եւ Մոսկուայի «Դինամօ»ները, բանակի կեդրոնական սփոռի ակումբը (ԲԿՍԱ), ինչպէս նաեւ անոնց մօտեցող «Դնեպր»ը եւ «Շախտէօր»ը մեծ ճիգ կը թափեն «Արարատ»ի տեղը գրաւելու համար:

Ասոր առաջին ազդանշանը տուաւ Կիեւի խումբը, որ 0–4 կէտով պարտութեան մատնեց Մինսկի խումբը: Այժմ Կիեւցիները «Արարատ»էն ետ կը մնան երեք կէտով եւ միւս խումբերուն համեմատութեամբ շատ նպաստաւոր դիրքի մէջ կը գտնուին իրենց արձակած եւ կոլ արձանագրած թիւերով (28–15): Եւ եթէ նկատի առնենք, թէ երկրորդ խաղաշրջանին «Արարատ» Կիեւի մէջ է, որ պիտի մրցի այս խումբին հետ, պարզ կը դառնայ, թէ ինչու հայ մարզիկներուն առաջին լուրջ մրցակիցը Կիեւի «Դինամօ»ն է: Աւելի զատ, ինչպէս հաստատուած է ատրիններու ընթացքին, Կիեւցիները առաջին խաղաշրջանին գլալի դժուարութիւններու հանդիպելէ ետք, ուժն ու քաջութիւնը կ'ունենան երկրորդ խաղաշրջանին լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգելու:

Մոսկուայի ԲԿՍԱն այժմ երրորդ տեղը կը գրաւէ (21 կէտ): Նոյնքան կէտ կըրնայ ապահովել նաեւ Մոսկուայի «Դինամօ»ն, որ վերջերս քանի մը կէտ եւս ապահովեց, երբ պարտութեան մատնեց Տաշքենդի «Պախտակոր»ը:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 13)

ԱՐԱՐԱՏ ԿԸ ՊԱՐՏՈՒԻ

Օգոստոս 12ին տեղի ունեցան Խ. Միութեան ֆութպոլի ախոյենական բարձրագոյն լիկայի 20րդ հանդիպումները: Երեւանի Արարատը, իր դաշտը կ'ընդունէր Դոնի Ռոստովի բանակի մարզական ակումբի խաղացողները:

Երեւանցիք խաղը սկսած են գրոհով եւ առաջին պահուն իսկ Արկադի Անդրէասեան նշանակած է առաջին կէտը: Սակայն անկէ ետք Արարատ տեղի տուած է հակառակորդներուն եւ խաղը վերջացած է հաւասար 2–2: Բայց Արարատցիները կարգ մը առիթներ կորսնցուցած են: Ըստ օրէնքի լրացուցիչ ժամանակին նշանակուած են 11 մեթրնոց հարուածները, զորս լաւագոյնս օգտագործած են Ռոստովցիները, վերջին արդիւնքը եղած է 7–6 ի վնաս Արարատի:

Այս երրորդ պարտութիւնը պատճառ եղած է որ Արարատ պահպանելով հանդերձ իր առաջին տեղը կէտեր կորսնցնէ եւ միայն 24 կէտ ունենայ ներկայիս, մինչ իրեն կը յաջորդեն Կիեւի Դինամօն (23) եւ Մոսկուայի Դինամօն (22):

×

Երկուշաբթի օր, Նիս–Մաթէն կ'անդրադառնար Արարատի յաղթանակներուն, որոնք կը մտահոգեն Կիեւի եւ Մոսկուայի «Դինամօ»ները:

×

16 ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐ

Երեւանի Բազմարուեստից էն շրջանաւարտ եղած են՝ ներկայ ուսումնական տարեշրջանին, 16 հայ երիտասարդներ արտասահմանէն: Բազմարուեստիցը կը յաճախեն հարիւր հայ երիտասարդներ զանազան երկիրներէ:

×

« ՍՈՎ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ » ՀԱՏՈՐԸ՝ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Մոսկուայի « Պրոգրես » հրատարակչականը « Սովետական Հայաստան » խորագրով հատոր մը լոյս ընծայած է ֆրանսերէն: Նախապէս նոյն խորագրով համանման հատորներ լոյս ընծայած էր ռուսերէն եւ անգլերէն:

×

ՎԵՐԵԼԱԿՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

Սպիտակ քաղաքի մէջ շինուած է նոր գործատուն մը՝ մարդաբարձ վերելակներու պատրաստութեան համար:

ՀԱՊԱՆՑԻԿ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

—0—

Այն օրէն, շուրջ հարիւր ութսուն տարի առաջ, երբ Յարութիւն քահանայ Շմաւոնեան Մատրասի մէջ հրատարակեց առաջին Հայ Թերթը, դարաւոր Հայ մշակոյթին վրայ աւելցաւ փառքի նոր պսակ մը՝ որ է Հայ Մամուլը:

Իր գրեթէ երկու դարու գոյութեամբ, Հայ Մամուլը չի ներկայանար իբրեւ սկզբունքի, գաղափարի կամ ճաշակի խնդիր մը, որուն շուրջ կարելի ըլլայ, ուրիշ հարցերու նման, տարակարծիք ըլլալ: Ո՛չ: Հայ լրագրութիւնը պատմական իրողութիւն մըն է, որ իր ծաւալով, որակով եւ քանակով — ինչպէս նաեւ իր տուած ազգօգուտ արդիւնքով — անուրանալի փաստ մըն է հայ ժողովուրդի կենսունակութեան, իր արդիւնաբեր ստեղծագործութեան եւ իր մշակութային բարձր մակարդակին:

Օտարնե՛րն իսկ հիացումով կը ջանան գիտական բացատրութիւն մը գտնել հայ ազգին զարմանալի տոկունութեան: Անըմբռնելի կը մնայ անոնց համար թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս բազմաթիւ ուրիշ ցեղեր — է՛ն հզօրներէն եւ է՛ն նուրբերէն — կորսուեցան պատմութեան մառախուղին մէջ, իսկ Հայերը դեռ կը շարունակեն իրենց գոյութիւնը՝ նո՛յնքան չարքաշ, նո՛յնքան կայտառ, նո՛յնքան կորովի:

Ընկերաբանական, տնտեսական եւ քաղաքական բոլոր օրէնքներուն համաձայն՝ վաղուց պէտք է ջնջուած ըլլար մեր գոյութիւնը իբրեւ ինքնուրոյն ժողովուրդ: Կայ սակայն անշօշափելի եւ երբեմն անբացատրելի երեւոյթ մը որ զմեզ կը մղէ դէպի մեր ճակատագիրը: Հայկականութիւն կրնանք կոչել այս կենսատու ուժը: Ուրիշ տեղ մի՛ փնտռէք բարդ բացատրութիւններ... մինչեւ այսօր Հայը մնացած է ու ան դե՛ռ կը մնայ, որովհետեւ Հայը Հայ է:

Եւ այս հանճարեղ կենսունակութեան ամենափայլուն ապացոյցներէն մէկը՝ կը տեսնուի մեր լրագրութեան մէջ:

Ափ մը ժողովուրդ, աշխարհի չորս անկիւնները ցիրուցան, առանց կեդրոնական կազմակերպութեան, առանց նիւթական միջոցներու եւ առանց որեւէ օժանդակութեան՝ ստեղծած է մամուլ մը, որ մինչեւ այսօր միեւնոյն նուիրումով եւ գիտակցութեամբ կը շարունակէ իր անգնահատելի դերը: Իրաւ եւ արդար է եթէ պարծենանք մեր մամուլով, որովհետեւ զայն կրնանք հպարտութեամբ բաղդատել շատ մը երկիրներու մամուլին հետ:

×

19րդ դարու սկիզբը մեր մէջ բիւրեղացաւ ազգասիրութեան գիտակցութիւնը, եւ սկսաւ մեր ազատագրութեան շարժումը: Այդ շրջանին ծնունդ կ'առնէ նաեւ մեր մամուլը, որ ստանձնեց ոչ միայն տեղեկատուութեան կարեւոր պաշտօնը, այլեւ միեւնոյն ատեն եղաւ նեցուկ մը դաստիարակութեան տարածման մեր ժողովուրդին մէջ:

Առաջին հայ թերթերը, 18րդ դարուն, հիմնեց Հնդկաստանի հայ գաղութը: Անոնց յաջորդեց 1812ին Վենետիկոյ Մխիթարեանց «Դիտակ Բիւզանդեան»ը, որ հանդիսացաւ իբրեւ Թուրքիոյ առաջին լրագիրը: Կ'արժէ տալ այստեղ նմոյշ մը «Դիտակ Բիւզանդեան»էն (1813, Յունուար) գաղափար մը կազմելու համար թէ որքան բարեփոխուած է լեզուն այդ օրէն ի վեր:

Հետեւեալ տողերը, այդ ատենուան ամէնէն յղկուած լեզուով, կը նկարագրեն օրուան ամենակարեւոր նիւթը՝ Նափոլէոնի արշաւանքը դէպի Մոսկուա:

— «Ճամբաները բովանդակ սառ կըտրեցաւ. ձիաւոր զօրքերուն ձիերը, թօփ քաշօղ ձիերը, տախա ուրիշ բանակի մէջ եղած ձիերը ամէն գիշեր կը սատկէին...

... Յետոյ սաչափ իմացանք որ առջի խումբը սահաթը 5ին ճամբայ ելեր էր, 1 սահաթէն ճամբան մոլորեր է, տշնամւոյն զօրքը փրանցի զօրք կարծելով, անոնց կրակին մէջ ընկեր է եւ այսպէս պաշարուելով՝ հարկաւորապէս կորսուած կ'ըլլայ:

— Պէռէզինայի ծեծին՝ Ռէննիօյի Տուգան թիւֆէնքի դուրշունով վէրք մը առաւ կուշտին», եւայլն:

Առաջին իսկական հայ օրաթերթը «Արշալոյս»ը՝ 1840ին հիմնեց Ղուկաս Պաղտասար Իզմիրի մէջ, ուր կար բարգաւաճ եւ լուսամիտ գաղութ մը: Կարճ ժամանակուան մէջ բազմապատկուեցաւ ընթերցողներուն թիւը, և մինչև իսկ բաժանորդ գրուեցան Հայեր Ռուսիոյ եւ Հնդկաստանի հեռաւոր գաղութներէն:

1840էն 1866 Պոլսոյ մէջ հաստատուեցան բազմաթիւ հայ թերթեր, որոնցմէ կարեւորագոյնն էր «Մասիս»ը: Իր խմբագրականներուն եւ յօդուածներուն բարձր որակով՝ «Մասիս» եղաւ Պոլսոյ Հայութեան ամէնէն ազդեցիկ հրատարակութիւններէն մէկը, եւ իր խմբագրին՝ Կ. Իւթիւճեանի ձեռքին տակ կազմուեցաւ հայ հրապարակագիրներու սերունդ մը:

Աւելի ուշ՝ 1885ին, Արփիար Արփիարեանի առաջնորդութեամբ՝ «Հայրենիք» եղաւ Պոլսոյ ամէնէն ընտիր պաշտօնաթերթը:

Այդ օրերուն կային նաեւ բազմաթիւ հանդէսներ եւ պարբերականներ, ինչպէս «Ժամանակ»ը, «Արեւելեան Մամուլ»ը եւ ուրիշներ: Անոնց կարգին՝ մասնաւոր տեղ մը գրաւեցին Խրիմեան Հայրիկի հիմնած երկու ամսագիրները, «Արծուի Վասպուրականի» եւ «Արծուիկ Տարօնոյ»:

Կային բազմաթիւ ուրիշ լրագիրներ, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին հայ կեանքի նուաճումին: Անոնց կարգին՝ թերեւս կարեւորագոյնը — յատկապէս քաղաքական տեսակէտէ — Պոլսոյ «Ազատամարտ»ը պէտք է նկատել:

Ցանկը երկար է մեր հրապարակագիրներուն: Վերի յիշուած անուններուն կողքին պէտք է յիշատակել Յովհաննէս Հիսարեան, Ստեփան Ոսկան, Բիւզանդ Քէչեան, Մատթէոս Մամուրեան, Գրիգոր Զիլինկիրեան, Գրիգոր Զօհրապ, Ռուբէն Զարդարեան, Մինաս Չերազ, եւ ուրիշներ: Պէտք է յիշել նաեւ Ռէթէոս Պէրպէրեան որուն ձեռքին տակ պատրաստուեցան կարգ մը կարկառուն դրագէտներ ինչպէս Ինտրա, Սիամանթօ, Ռուբէն Սեւակ, Միսաք Մեծարենց եւ Սուրէն Պարթեւեան:

Իսկ Անդրկովկասի մէջ՝ տեղի ունեցաւ լրագրական զուգընթաց շարժում մը: 1846ին հիմնուեցաւ Արեւելահայութեան առաջին թերթը «Կովկաս» անուան տակ: Անոր յաջորդեցին «Այրարատ»ը եւ «Մեղու Հայաստանի»ն:

Կարելի չէ անտեսել երկու կարեւոր հանդէսներ. Ստեփանոս Նազարեանցի «Հիւսիսափայլ»ը եւ Յովհաննէսեանի «Փորձ»ը:

Սակայն՝ Թիֆլիսի բոլոր հրատարակութեանց մէջ՝ ամէնէն կարեւոր տեղը պէտք է վերապահել Գրիգոր Արծրունիի «Մշակ»ին: Անտարակոյս՝ կարելի է ըսել թէ «Մշակ»ը եղաւ մեր ազատագրութեան զարթօնքին ռահվիրաներէն մէկը: Արծրունի իր շուրջ հաւաքեց բազմաթիւ տաղանդաւոր աշխատակիցներ, ինչպէս Րաֆֆի, Սունդուկեանց եւ ուրիշներ:

×

Զարմանալի չըլլար ըսել թէ մեր վերջին հարիւր տարուան գրականութեան կարեւոր մէկ մասը ամփոփուած է մեր լրագիրներու եւ պարբերականներու մէջ: Ասոր հետ մէկտեղ՝ Հայ Մամուլը առաջնակարգ դեր մը ունեցած է արթնցնելով հայ ժողովուրդը իր ինքնաճանաչումի անհրաժեշտ ճիգերուն մէջ:

Այսօր, հակառակ սփիւռքի դժնդակ պայմաններուն, դեռ կը շարունակուի հայ մամուլի այս զարմանալի ազգանուէր գործունէութիւնը: Ամէն հայաշատ գաղութ ունի իր թերթերը եւ պարբերականները... «Հայրենիք», «Յառաջ», «Ազդակ», «Ալիք», «Պայքար», «Արմենիա», «Յուսաբեր», «Ազատ Օր», «Մարմարա», «Ժամանակ», «Զարթօնք», «Ասպարէզ», «Արարատ», «Այգ», «Բազմավէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ» ու բազմաթիւ ուրիշներ:

×

Վերջին խօսք մըն ալ մեր խմբագիրներուն մասին: Ծայր աստիճան աննպաստ պայմաններու տակ՝ իրենց բազմավաստակ ջանքով այսօ՛ր ալ կը կատարեն ազգօգուտ գործ մը որ ամէն գնահատանքէ վեր է:

Ներկայիս, ողջամիտ տրամաբանութեամբ, ամէնէն աւելի՝ մեր խմբագիրները ըմբռնած են մեր լեզուին անփոխարինելի դերը ազգապահպանման տեսակէտէն: Ո՛ւր էր թէ Արարիչը մեր խմբագիրներուն տար մեր մեծահարուստներուն դրամը, կամ ալ՝ մեր մեծահարուստներուն տար մեր խմբագիրներուն գիտակցութիւնը:

Տարօրինակ նուիրումով մը մեր խմբագիրները կրցած են ըմբռնել իրենց առաքելութեան վսեմութիւնը եւ սրբութիւնը:

Իսկապէս որ տխուր եւ անմխիթարական պիտի ըլլար հայ իրականութիւնը եթէ չունենայինք Հայ Մամուլը որ կը թաւալի թեւ տալու համար հայ մտքին, ոգիին, ու հայ իմացական եւ հոգեկան բոլոր արտայայտութիւններուն:

Այն օրէն երբ մեր գաղութին վերջին թերթերը, յուսալքուած եւ ուժասպառ, կը դադրեցնեն իրենց մամուլներուն անիւները եւ ընդմիշտ կը փակեն իրենց դռները, ա՛յն օրէն կը վերջանայ մեր գոյութիւնը իբրեւ գաղութ:

Հեռանկարը գեղեցիկ չէ, բայց շատ յստակ է:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—0—

Ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութիւնները ըստ երեւոյթին լաւ վիճակի մէջ են: Մօտաւորապէս տարին երկու անգամ Բրեժնեւ եւ Փոմփիտու իրենց տպաւորութիւնները կը փոխանակեն տեղեկատուութեան բնոյթի հանդիպումներու ընթացքին: Ֆրանսայի Ելմտական նախարարը տասը տարուան համագործակցութեան համաձայնագիր մը կնքեց. Արտաքին նախարարն ալ այցելութիւն մը կատարեց Մոսկուա՝ տեսակցելով Գրոմիկոյի հետ: Խորհրդային մամուլը կը կրկնէ շարունակ, թէ Փարիզ եւ Մոսկուա աշխարհին ցոյց կուտան համագործակցութեան լաւ օրինակ մը՝ տարբեր վարչակարգեր ունեցող երկիրներու միջեւ: Բրեժնեւ դեռ վերջերս Ռումանիայի մէջ յայտարարեց, թէ «մենք համոզուած ենք, որ Խորհ. Միութիւնն ու Ֆրանսա օրինակ կրնան ծառայել խաղաղ համագործակցութեան մարզին մէջ, եւրոպական չափանիշով»:

Այսուհանդերձ յուսախաբութիւն մը եւրեւան կուգայ աւելի պատշաճի արտայայտութիւններու ետեւ: Կամ, աւելի ճիշդ, համագործակցութիւնը ցայսօր չտուաւ այն բոլոր արդիւնքները, որոնց

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Ժամը ճիշդ մէկին ինքնաշարժ մը կեցաւ Փաշային դրան առջեւ. դուրս ելաւ Թէվֆիք Ազմին եւ պայուսակ մը թեւին տակ ներս մտաւ. քիչ վերջ Փաշային հետ դուրս ելան եւ աճապարանքով մեկնեցան, շատ կարեւոր գործի մը գացող մարդոց երեւոյթով: Զմտահոգուեցայ. այնքան լաւ ուսումնասիրած էի երթեւեկները, որ վստահ էի թէ, ուր ալ ըլլար, չէր կրնար հրաժարիլ իր յետմիջօրէի պտոյտէն եւ անպայման պիտի վերադառնար: Տրամաբանօրէն, առնուազն երկու ժամ պիտի ուշանար: Փութացի Վիլլա Պորկէզէ, ուր յաճախ կառքով, երբեմն ալ քալելով կուգար ան: Նոյնիսկ օր մը, հետապնդումիս ընթացքին, տեսայ որ թիկնապահին գնել տուաւ ափ մը խորոված շագանակ, փողոցի վրայ նստող շագանակավաճառէ մը: Ժամը 12ի ատենները Մ. եկաւ ու հարցուց թէ ինչո՞ւ ճաշի չէի գացած մեր ուսանողներուն ճաշարանը, ուր կէսօր եւ իրիկուն սովոր էինք հանդիպիլ:

— Որովհետեւ, պատասխանեցի, վճռած եմ այսօր այս գործը գլուխ հանել, ամէն պարագայի տակ եւ ամէն գնով: Ջղայնացած էի Փաշային ուշանալուն եւ քիչ մը եւս սպասեցի եւ Գրիգորին ըսի. — Ես տան կողմերը կ'երթամ: «Այո՛», ըսաւ. ու դուրս ելանք եւ քանի մը քայլ առի, դառնալու համար հանրակառքին փողոցը: Հազիւ փողոցին ծայրը հանրակառքին գալը տեսանք, անմիջապէս վազեցինք: Սակայն ես թռայ եւ նետուեցայ հանրակառք. իսկ Գ., ծանր ըլլալով, չհասաւ եւ 15 վայրկեան վերջը հասած էր: Նոյնիսկ հանրակառքէն ձեռքով նըշաններ ըրի իրեն կուշտ մը խնդալով: Երկար ատենէ ի վեր առաջին անգամն էր որ լաւ մը կը խնդայի:

Հասայ Վիա Նոմենթանա, ուր հանրակառքը կեցաւ. իջայ եւ քալելով մտայ Խօսթաքիօ փողոցը: Ցանկարծ դէմս ցըցուեցաւ Հելենան: Ոստիկանի մը հանդիպումը այնքան պիտի չնեղէր զիս, որքան այդ սիրուն աղջկան ներկայութիւնը այդ պահուն: Ջղային վիճակի մէջ պաղ վերաբերում մը ցոյց տուի: Մտերիմներ դարձած էինք եւ աղջիկը կը զարմանար իմ անակնկալ պաղ վերաբերումէս: Տարօրինակ նայուածքով կը դիտէր, կարծես առաջին անգամ զիս տեսած ըլլար: Եւ հարցուց.

— Ի՞նչ ունիս, հիւանդ չե՞ս...

— Ոչ, ըսի, հիւանդ չեմ. քիչ վերջ հայրս պիտի գայ եւ չեմ ուզեր որ մեզ միասին տեսնէ...

— Բայց դուն ըսած էիր թէ հայր չունիս...

— Ըսած էի... բայց հիմա... եկաւ: Բարկացած է ինծի դէմ որ դասերուս լաւ չեմ հետեւիր. ճիշդ այս պատճառով չեմ ուզեր որ քեզ մօտս տեսնէ:

— Բայց ի՜նչ տարօրինակ գաղափար է որ հայրիկիդ հետ ժամադրուած ըլլաս այսպէս, փողոցին մէջ:

Անպիտան աղջիկը կատարեալ հարցաքննութեան մը սկսած էր եւ բաժնուելու միտք չունէր: Ժամը չորսին կը մօտենար: Փողոցին վարի կողմը նոր շէնքի մը շինութեան աշխատող բանուորները աշխատանքէ կ'արձակուէին եւ սովորաբար այդ ամայի եղող փողոցին մէջ բազմութիւն կար: Վայրկեանէ վայրկեան Փաշան կրնար հասնիլ: Փողոցին խանգարիչ երթեւեկը չըւէր կարծես, դեռ կար այս յամառ աղջիկը՝ որ անվերջ կը խօսէր ու կը ցրուէր ուշադրութիւնս:

Եւ յանկարծ վերէն, լսուեցաւ կառքի մը դղրդիւնը: Մէկէն մարմինէս անծանօթ սարսուռ մը անցաւ, երբ տեսայ հսկայ ձիերը, որոնց բաշերը հովէն կ'ալեծփէին: Կառքին մէջն էր Սայիտ Հալիմ փաշան՝ իր թիկնապահին հետ: Փողոցին միւս ծայրը նայեցայ. Մ. դեռ հասած չէր: Վայրկեանապէս «ցտեսութիւն» ըսի Հելենային, պատուիրելով որ շուտ ներս մտնէ, քանի որ «հայրս» կուգար...

Անմիջապէս քալեցի միւս մայթը, որպէսզի լաւագոյն դիրքով մը ահաբեկումը կատարեմ. բայց քանի մը ակնթարթ ուշացած ըլլալու, քիչ մնաց ձիերու տակ մնայի. ձեռքս վերցուցի, բռունցքս ցըցած. ձիերը խրտչեցան եւ ծառացան: Այդ խառնաշփոթին մէջ, արագ ոստումով մը անցայ եւ ցատքեցի կառքին վըրայ, կոխելով ոտնատեղին: Մէկ ձեռքով բռնեցի կառքին յենարանը, քիչ մը երերացի բայց հաւասարակշռութիւնս կրցայ պահել: Մինչ թիկնապահը կառապանին կը նայէր ու բաներ մը կ'ըսէր, երեւի հասկնալու համար ձիերուն խրտչիլը, Սայիտ Հալիմ փաշային աչքերը հանդիպեցան աչքերուս:

(83 — շար.)

Հետամուտ էին նախաձեռնողները։ Հակառակ յանձնախումբերու կատարած աշխատանքին — Թափ տալ տնտեսական համագործակցութեան — դժուարութիւններ կ՚արձանագրուին այս մարզին մէջ։ Երկու երկիրներու իշխանութիւնները կը կրկնեն միշտ, թէ կը փափաքին, որ առեւտրական յարաբերութիւնը քաղաքական յարաբերութեան չափանիշին հասնի։ Ճիշդ է, որ փոխանակութիւնները զարգացան, եւ դեռ պիտի զարգանան յառաջիկայ տարիներուն։ Առեւտուրը 15 տոկոս նուաճում մը արձանագրեց 1972ին, 1971ի հետ բաղդատմամբ։ Մոսկուա եւ Փարիզ կը յուսան, թէ 1973ին (անցեալ տարուան համեմատութեամբ) առեւտուրը պիտի զարգանայ 25–30 տոկոս։ Որով տուեալներ կան յուսալու, որ 1970–1974ի առաջադրութիւնը՝ կրկնապատկել փոխանակութիւնները, պիտի իրագործուի։

Արդարեւ, վերջին կնքուած տասնամեակի համաձայնագրին անդրադառնալով Պատոլիչեւ, խորհրդային Արտաքին Առեւտուրի նախարարը, նկատել կու տար, թէ «Խորհ. Միութիւն եւ Ֆրանսա որոշեցին, առաջին անգամ ըլլալով, իրենց տնտեսական յարաբերութիւնը՝ երկու երկիրներու շահերու ճամբով, դարձնել մնայուն»։ Իր կարգին, Ֆրանսայի Ելմտական եւ Տնտեսական նախարարը կ՚առաջարկէր հասարակաց նոր ծրագիրներ մշակել։ Այդ ծրագիրները կը նախատեսեն «հինգ կամ վեց մեծ գործատուներ, զարգացած թեքնոլոժի եւ մեծ տարողութեամբ արտադրում»։ Այսպէս, Ֆրանսա պիտի մասնակցի Ուդոկանի պղինձի հանքերու շահագործումին։ Կը ծրագրէ նաեւ ինը միլիառ ֆրանքի հասցնել իր վարկերը 1975–1980 ժամանակաշրջանի համար։ (4,5 միլիառ է 1970–1974 ժամանակաշրջանը)։ Այս վարկերը կը դիւրացնեն ֆրանքօ-խորհրդային առեւտուրը։

Սակայն այս հարցերը չեն կրնար լուծուիլ պարզ ծրագիրներու մշակումով։ Նախարարներու ցանկութիւնները ապարդիւն կ՚անցնին, եթէ առեւտրական շրջանակները ընթացք չտան շարժումին եւ ձգտումին։ Խորհ. Միութեան պարագային, ուր ամէն ինչ կեդրոնացած է վերին իշխանութիւններու ձեռքը, դիւրին է այս վերջիններուն՝ յանձնարարութիւններ ըստանձնելը։ Ազատ տնտեսութեան դրութեան հետեւող երկրի մը պարագային (ինչպէս Ֆրանսան է), պէտք է առեւտրական շրջանակներու օժանդակութեան դիմել։ 1970ին, երբ Փոմփիտու պաշտօնական այցելութիւն կը կատարէր Խորհ. Միութիւն, իրեն ընկերանալու հրաւիրած էր մէկուկէս տասնեակ դրամատէրեր, որպէսզի նախատեսուած համագործակցութիւնը յստակ դիմագիծ ստանայ։

Ֆրանսա, հակառակ իր բոլոր յայտարարութիւններուն, միւս դրամատէր երկիրներէն շատ ետ կը մնայ այս մարզին մէջ։ Դաշնակցային Գերմանիա եւ Ճափոն իրմէ առաջ կ՚անցնին, իսկ մօտ ատենէն՝ Մ. Նահանգներն ալ։ Ի՞նչպէս բացատրել այս յարաբերական տեղքայլը։ Բնականաբար, արտաքին առեւտուրի պատասխանատուները միշտ կը տատամսին, երբ պէտք կ՚ըլլայ զգալի փոփոխութիւն կատարել փոխանակութեան շրջագիծին մէջ։ Չէ՞ որ ազգային տնտեսութիւնը կրնայ վտանգուիլ քաղաքական վերիվայրումներով, որոնք միշտ ալ կրնան արձանագրուիլ։ Սակայն միայն այս չէ տեղքայլին պատճառը։ Արդարեւ, ֆրանսացի առեւտրականները, ի տարբերութիւն Գերմանացիներուն, դեռ պէտք եղած փորձառութիւնը չունին։ Գերմանացիները տարիներ շարունակ աշխատած են Արեւելեան Եւրոպայի շուկաներուն վրայ եւ գիտեն իրենց հաւանական յաճախորդներուն սովորութիւնները։ Անոնց գրասենեակները մանրակրկիտ կերպով կ՚ուսումնասիրեն համայնավար երկիրներու ծրագիրները, կը կազմեն ցանկը այն ապրանքներուն, որոնք կրնան գնորդներ ունենալ։ Միւս կողմէ, անոնց ներկայացուցիչները վարժուած են արեւելեան կըշտոյթին։ Մինչ յաճախ Ֆրանսացիները կը շտապեն համաձայնութիւն մը կնքել եւ յուսախաբ կ՚ըլլան երբ խուսափողական պատասխաններ կը ստանան, Գերմանացիները այցելութիւններ կը կատարեն՝ միայն շփումը պահպանելու համար բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ։ Աշխատանքի այս ձեւը իր արդիւնքը կու տայ։

Ուրիշ հարց մըն ալ կայ, այն որ կը կոչուի առեւտրական հաշուեկշիռի անհաւասարակշռութիւն (292 միլիոն ֆրանք 1972ին ի վնաս Խորհ. Միութեան)։ Այս բացը մասամբ կրնայ գոցուիլ «հատուցումի գործառնութեամբ»։ Օրինակ, ֆրանսական ընկերութիւն մը մեքենաներ կը հայթայթէ գործատան մը, որ շինուելու վրայ է Ուստ-Իլիսկի մէջ։ Ֆրանսա «կը վճարուի» հում նիւթով, այլ խօսքով գործատունը իր արտադրութեան մէկ մասը կը ղրկէ Ֆրանսա։ Սակայն երկու արդի Պետութիւններու առեւտուրը չի կրնար ամբողջովին սահմանափակուիլ հում նիւթով։ Պէտք է աւելի ճկուն ձեւով հաւասարակշռել առուծախը։ Որով Մոսկուա կ՚առաջարկէ իր կարգին մասնակցիլ ճարտարարուեստի կեդրոններու հաստատման Ֆրանսայի մէջ։ Այս պարագային ալ իրագործումները ձգտումներուն համահաւասար չեն։ Այսպէս, Խորհ. Միութիւն կը փափաքէր Ֆոս-սիւր-Մէրի մեքենաներուն մէկ մասը հայթայթել։ Անոր առաջին առաջարկները նկատի չառնուեցան ամբողջովին։ Այժմ կը յուսայ մասնակից դառնալ աշխատանքի երկրորդ փուլին։

Ճիշդ պիտի չըլլար մտածել, թէ իրաց այս կացութեան պատճառը միայն տնտեսական համագործակցութեան դանդաղ ընթացքն է։ Արդարեւ, ըլլա՛յ հիւլէական զէնքերու սահմանափակումի, ըլլա՛յ զինուորական ուժերու հաւասարակշռուած նուազումի թէ հիւլէական փորձերու հարցին, անհամաձայնութեան գիծեր կը նըշմարուին Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ։

Ֆրանսա դադրած է Խորհ. Միութեան առանձնաշնորհեալ գործակիցը դառնալէ. ասիկա՝ առանձնաշնորհեալ գործակցութիւնը այն շրջանին էր, երբ Բրեժնեւ Արեւմուտքի հետ խաղաղ գոյակցութեան քաղաքականութեան ձեռնամուխ կ՚ըլլար։ Փարիզ անշուշտ գոհ է, որ ուրիշ երկիրներ ալ իր օրինակին կը հետեւին։ Այսուհանդերձ, Փոմփիտու չի կրնար հաւատալ Բրեժնեւի հաւաստիացումին, թէ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն երբեք նպատակ չունին խորհրդային եւ ամերիկեան գերադահութիւն մը հաստատել։ Հանրապետութեան Նախագահը միշտ կը վախնայ, որ այս երկու գեր-Պետութիւնները կրնան օր մը աշխարհի ճակատագիրը իրենց միջեւ կարգադրել։ Կը վախնայ նոյնպէս, որ Գերմանիա օր մը փորձէ շահագործել իր մերձեցումը Արեւելքի հետ, որպէսզի իրագործէ իր ազգային նպատակները։ Փոմփիտու բազմաթիւ առիթներով արտայայտած է այս իմաստով։

Այս կէտերը երբ նկատի կ՚առնուին, անշուշտ, աւելի հասկնալի կը դառնան Հելսինքիի ժողովին պարզած պատկերը։ Մինչ Խորհ. Միութիւն ապահովութեան խորհրդաժողովին աշխատանքները կը դիւրացնէր, Ժոպէր, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, ցայտուն կերպով իր յոռետեսութիւնը կ՚արտայայտէր։ Արեւմուտքի իր պաշտօնակիցներուն նման ան եւս պնդեց, որ անհրաժեշտ է «մտքերու եւ անձերու» ազատ շրջագայութիւն եւ փոխանակութիւն հաստատել Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ։ Խորհրդային մամուլը գրեթէ լուռ անցաւ այս հարցին վրայէն, ինչ որ ցոյց կու տայ, թէ ինչքան նեղ կացութեան մատնուած են Մոսկուայի վարիչները։

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին վերջին յայտարարութիւնները ցայտուն կը դարձնեն միանգամ ընդմիշտ Փարիզի մտահոգութիւնները։ Արդարեւ, Ֆրանսա կը վախնայ, որ Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը կը խախտի եւ Խորհ. Միութիւն նպաստաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի, երբ զինուորական ուժերու նուազումին շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ։ Այս է պատճառը, որ Փարիզ դէմ կը կենայ, զանազան առարկութիւններով, Վիեննայի Հոկտեմբեր 30ի խորհրդաժողովին գումարումին, որ, ինչպէս յայտնի է, պիտի զբաղի Եւրոպայի մէջ հաստատուած խորհրդային եւ ամերիկեան ուժերու կրճատումին հարցով։

Այնքան ատեն, որ հարցը կը վերաբերէր Վիէթնամի կամ Մերձ. Արեւելքի, ֆրանսացի եւ խորհրդային դիւանագէտները կրնային պնդել, թէ իրենց տեսակէտները մօտ են իրարու եւ, երբեմն ալ համանման են։ Անոնք կրնային կրկնել Զօր. տը Կոլի միտքը, թէ նախ վերջ տալու է լարուած կացութեան, ապա համաձայնելու է եւ, վերջապէս, համագործակցութիւն մը ստեղծելու է։ Լարուած կացութիւնը վերջ գտած է ճակատներու միջեւ։ Համաձայնութեան աշխատանքը սկսած է։ Սակայն տարակարծութիւններ երեւան կու գան Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ համագործակցութեան եւ ապահովութեան մարզերէն ներս։ Ոչ ոք կրնայ յաւակնիլ թէ այս հիմնական հարցին մէջ երկու երկիրները իրարու մերձ կամ նոյնանման տեսակէտներ ունին։

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԵԼԺԻՈՅ հայ գաղութը վերջերս դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր նուիրուած անդամներէն՝ Արամ Ագըլեանը, որ սրտի տագնապի մը զոհ գացած է Քաննի մէջ, 48 տարեկանին։ Ողբացեալը ճարտարագէտ, զաւակն էր Պոլսոյ Պատրիարքարանի նախկին խորհրդատու փաստաբան՝ Մարտիրոս Ագըլեանի։ Պելժիոյ մէջ շատ գնահատուած եւ փնտռուած ճարտարագէտ մըն էր Արամ Ագըլեան, որ իր կնոջ հետ հիմնադիրներէն եղած է նաեւ Պրիւքսէլի Հայ Տան։ Կը մասնակցէր ազգային կեանքին, անդամ էր Հ. Բ. Ը. Մ.ի դիւանին եւ երբեք չէր սակարկեր իր աջակցութիւնը իր հայրենակիցներուն, մանաւանդ՝ հայ ուսանողներուն։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Թ. Յուլիսի 22ին Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում տեղի ունեցաւ քահանայական ձեռնադրութիւն ձեռամբ Գերաշնորհ Տ. Սիոն արքեպիսկոպոս Մանուկեանի եւ խարտավիլակութեամբ Ս. Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանի տեսուչ՝ Հոգեշնորհ Տ. Արիս Ծ. վարդապետ Շիրվանեանի։

Այս առթիւ քահանայական աստիճան ստացան հոգեւոր ճեմարանի շրջանաւարտներ Յակոբ սրկ. Գէօքչեանը, որը վերանուանուեց Տ. Յակոբ քահանայ, Սամուէլ սրկ. Պետրոսեանը, որը վերանուանուեց Տ. Եղնիկ քահանայ եւ Աւետիք սրկ. Արարաջեանը, որը վերանուանուեց Տ. Անանիա քահանայ։

Ձեռնադրութեան սրբազան խորհրդին ներկայ էր Նորին Սրբութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը։

Երեկոյեան ժամերգութիւնից յետոյ տեղի ունեցաւ վեղարի տուչութիւն Տ. Եղնիկ եւ Տ. Անանիա կուսակրօն քահանաներին։

Վերջում երկու նորընծայ աբեղաները եւ քահանայ հայրը ներկայացան Նորին Սուրբ Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայոց Հայրապետին եւ ստացան Վեհափառ Հօր օրհնութիւնները։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

27 Յուլիս 1973 թ. (կնիք)
Ս. Էջմիածին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (254)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Դ.

Քանատական ըմպելիին առաջ բերած ոսկալի վիճակին յաջորդող թմրութենէն սթափելէ յետոյ՝ Օր. Ամանտա մտովի հարցուց թէ ի՛նչ անցած դարձած էր եւ ինչո՛ւ այդքան ուժաթափ եղած էր։ Զանգակի հարուած մը լսուեցաւ դուրսէն։

— Անշուշտ, բժի՛շկն է, երթամ բանամ, ըսաւ Օվիտ։

Ու դուրս ելաւ։

— Բժի՛շկը, կրկնեց տիկին Օկիւսթինի գործաւորուհին. ինծի համար ըլլալու է։ Ուրեմն ի՞նչ եղած եմ։ Գլուխս ծանր է։ Կուրծքս կրակի մէջ է։ Երէկուընէ ի վեր ի՞նչ եղաւ։

Օվիտ ներս մտաւ Տոքթ. Ռիշարի ընկերակցութեամբ։ Ամանտա առաջին ակնարկով ճանչցաւ այն բժիշկը, որուն ծուլը նուաղած Տիւշմէնի վրայ՝ տեսած էր իր աչքերով։

— Տիկին, այս առտու ի՞նչպէս էք, հարցուց բժիշկը։

— Հիւա՞նդ էի, հարցուց մանկամարդ կինը։

— Ջղային սաստիկ տագնապ մը ունեցաք։ Բարեբախտաբար, ես կրցի անոր առաջքը առնել ու հիմա հաճոյքով կը հաստատեմ որ ձեր վիճակը շատ գոհացուցիչ է։

— Տոքթէօր, մեծ յոգնութիւն մը կը զգամ։ Ինծի այնպէս կը թուի որ ջիղերս ու մկաններս կակուղցած են։ Ի՞նչ է պատճառը։

— Տագնապին բնական հետեւանքն է։ Մտահոգ մի ըլլաք։ Կատարեալ հանգիստ, մէկ օր ուտելիքի չափաւորութիւն, ու վաղը բան մը պիտի չմնայ։ Ամէն ինչ անցած պիտի ըլլայ։

— Բայց ի՞նչպէս ու ի՞նչ առթիւ առաջ եկաւ այս տագնապը զոր չեմ յիշեր բնաւ։

— Պարոնը այդ մասին ինձմէ աւելի լաւ կրնայ պատասխանել ձեզի, աւելցուց բժիշկը, ցոյց տալով Օվիտը։

— Ճաշէն յետոյ, ջղային նոպայի մը պէս բան մը ունեցաք, առանց որեւէ պատճառի։ Ձեր հեծեծիւններէն եւ աղաղակներէն կը հասկցուէր որ շատ կը տառապէիք։

— Տարօրինա՛կ բան, մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը։ Ատանկ բան գլխուս եկած չէր բնաւ։

Բժիշկը յարեց.

— Մտքերնիդ մի չարչարէք, յիշելու փորձ մը ընելու եւ հասկնալու համար։ Կը կրկնեմ որ, ամէն վտանգ անհետացած է ու իմ դարմանս աւելորդ է։ Ուրեմն մնաք բարով տիկին։

Օվիտ մինչեւ փողոցին դուռը առաջնորդեց բժիշկը, որ բաժնուած պահուն ըսաւ.

— Պարոն, չըլլայ որ երկրորդ անգամ այս կնոջ տաք այն քանատական ըմպելիէն զոր չափէն աւելի խմցուցած էիք երէկ գիշեր։ Ան կը մեռնի, եթէ նորէն խմէ։

— Նորէն պիտի չխմցնեմ, ըսաւ Օվիտ։

Տոքթ. Ռիշար որեւէ վարձատրութիւն չընդունեցաւ եւ հեռացաւ։

— Բախտ ունիմ եղեր որ չմեռաւ, խորհեցաւ Օվիտ։ Բժիշկը պիտի չխնայէր ինծի...։

Ու Ամանտայի սենեակը վերադարձաւ։

— Պարոն, հիմա որ առանձին կը գտնուինք, անկեղծօրէն խօսեցէք ինծի հետ, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը։ Երէկ ի՞նչ անցաւ դարձաւ մեր միջեւ։

— Նոնոշս, ես ալ քեզի չափ չեմ գիտեր։ Ոչ մէկ բան պատճառ եղաւ այդ յանկարծական անհանգստութիւնը առաջ բերելու։ Իսկոյն դուրս խոյացայ, մտահոգութեան մատնուած, բժիշկ մը գտնելու համար, ու քիչ մը առաջ այցելող բժիշկը գտայ։ Մատլէնը պիտի ղրկեմ ձեզ, ու ես ճաշի պիտի երթամ։

Օվիտ դուրս ելաւ։ Ամանտա մինչեւ դուռը անոր հետեւեցաւ նայուածքով ու յօնքերը պռստեց։

— Ոչ, ոչ, բնական չէ աս, մրմնջեց Ամանտա։ Որքան կը խորհիմ՝ այնքան կասկածելի կը թուի ինծի։ Բան մը չեմ յիշեր։ Սակայն սուրճս խմած էի, ինչպէս նաեւ երկու գաւաթ Շարթրէօզ։ Եւ ահա յանկարծ բան մը չտեսայ այլեւս...։ Սա անգամ Առնոլտ զիս թունաւորած ըլլալու է։

Հազիւ թէ այս գաղափարը մտքին մէջ բանաձեւած, Ամանտա իր տկարութիւնը մոռնալով՝ անկողնէն վար նետուեցաւ, սպասը չվերցուած սեղանին քով փութաց, Շարթրէօզի շիշը առաւ ու քննեց զայն։ Պարապ էր շիշը։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի Կապ․ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Օր․ Մարգրիտի, Տէր եւ Տիկին Մարգարեանի, Զարուհի Կըկըզեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ այրի Տիկին Մենտուհի Մարգարեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Կապ․ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Մարտիրոսեանէ, Տէր եւ Տիկին Ա․ Կիրակոսեանէ 100 ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր կնոջ մահուան առթիւ, Ամերիկա։ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն 20 ֆր․։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս․ Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ։

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն։

ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու և այլ հաւաքոյթներու առթիւ։

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի։

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à
Mayda BERBERIAN
6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 260-30-20 et 260-67-34
de 9 h. à 19 h. tous les jours
Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19
Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան
395 Ֆր․էն ՍԿՍԵԱԼ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին։

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ․ Յ․ Դ․ Վարդան Ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին։

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Կիրակի Հոկտ․ 28ին, ժորժ Ե․ի շքեղ սրահներուն մէջ։

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին։

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ․ Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը։

×

Կապ․ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ․ 14ին։

LES EDITEURS FRANÇAIS REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie de la Poésie Arménienne

des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel, Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.
Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL :
ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր․
Առաքման ծախքով 17 ֆր․
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փափաքին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 ֆր․ի դրոշմաթուղթ ու հին ու նոր հասցէն։

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հաստագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ։ Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 ֆր․ Ֆրանսայի համար, 20 ֆր․ արտասահմանի համար։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ
«Իմաստութեանց Ուղիով»

Ամբողջական հատորը
(Հէքիաթներ եւ աւանդութիւններ)
330 էջ, ընտիր թուղթ,
մաքուր տպագրութիւն
Գին՝ թղթակազմ 15 ֆր․
լաթակազմ 20 ֆր․

×

Հայաստանի
ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ
իբրեւ գաղափար եւ իբրեւ առաջադրութիւն)
Գին 5 ֆր․

Կարելի է ստանալ Փարիզի Մշակ․ Տան գրասենեակէն
17․ Ռիւ Պլէօ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով
կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.
Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ։
Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST **la bohème** UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères
Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79
NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Օգոստ․ 19, ամբողջ օրը
ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ
կը պատարագէ ԴԱՒԻԹ Ծ․ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կէսօրին՝ ճաշ
Գեղարուեստական յայտագիր պատրաստուած կայանի տղոց կողմէ

×

ԼԻՈՆԷՆ օթոքար կը մեկնի Կիրակի առաւօտուն ժամը 7․30ին եկեղեցւոյ առջեւէն։ Արձանագրուիլ Տիկին Մամուրեանի մօտ կամ եկեղեցին։

ՇԱԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
18
SAMEDI
18 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.789
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.789

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

1828–1923

—0—

Զ.— Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը

Թուրքերը մեզ կոտորեցին իբրեւ ռուսասէր, իսկ Ռուսերը՝ խաչապաշտ Թէ խաչահալած՝ ապերախտ գտնուեցան մեզի հանդէպ եւ մեր բախտին լքեցին մեզ՝ ճակատագրական վայրկեաններուն։

Ջոն Կիրակոսեան կը յիշէ Թէ «ցարական իշխանութիւնները Ս. Պետերբուրգում հրապարակ էին հանում Թուրքամոլ Եու. Կազի–Բէկ Ալիմեդուկովի Համիտի մեծարմանը նուիրուած մի գիրք, որտեղ մեղադրւում էին Հայերը, նրանց առաջնորդները, որոնք «գրգռում էին ժողովրդին» ընդդէմ սուլթանի։ «Հայերը նրան քիչ հոգսեր չպատճառեցին — ասուած էր այնտեղ, — եւ եթէ տեղ գտան բոլորին յայտնի դժբախտութիւնները, ապա սուլթանը նրանցում եւ ոչ մի մասնակցութիւն չի ունեցել»։ Սուլթան – ցար համերաշխութիւններ, որ յորդում էր այդ աղտոտ գրուածքի էջերից (էջ 30)։

1917ի կրկնակ յեղափոխութիւնները աւելի պիտի բիւրեղացնէին Ռուսերու, մասնաւորաբար բոլշեւիկներու դիրքը հանդէպ Հայկական Հարցին։

Տեսանք Թէ Ռուսերը Մեծն Պետրոսէն մինչեւ Նիկոլա Բ. ինչպէս շահագործելէ վերջ մեզ, ուրացան մեր դատը։ Սազոնով ամէն ճիգ կ'ընէր ապացուցանելու համար, որ Հայերը «փոքրամասնութիւն» կը կազմեն եւ Թէ «անճպատակայարմար» էր իրագործել հայկական ինքնավարութիւնը։ Կովկասի փոխարքայ Նիկոլա Նիկոլայեւիչ կը պատասխանէր Արտաքին նախարարին, որ բարդ է Հայկական Հարցը եւ դժուար է լուծել զայն։ «Ռուսական կայսրութեան ներկայ սահմանների ներսում հայկական հարցը, իմ խոր համոզմունքով, բնաւ գոյութիւն չունի, եւ պէտք չէ անգամ թոյլ տալ յիշեցում այդ մասին»։

Բոլշեւիկները կը քննադատէին Կերէնսկիի ժամանակաւոր կառավարութիւնը Թէ կը շարունակէ ցարիզմի քաղաքականութիւնը «ազգային հարցում»։ Լենին 1917 Յունիս 22ին կը մեղադրէր այդ կառավարութիւնը, որ բանակ կը պահէ Թրքական ռազմաճակատին վրայ եւ «անեքսիա»ներ կ'ընէ Հայաստանի մէջ։

Այդ մտայնութիւնն էր, որ մղեց Լենինը իշխանութեան գլուխ անցնելուն պէս տուն կանչել Թրքահայաստանը գրաւող ռուս զինուորները, առանձին ձգելով հայ կամաւորական տկար ուժերը Թրքական սպառազէն եւ դերակշիռ կանոնաւոր բանակներուն եւ Թուրք ու քիւրտ անկանոն խուժանին դէմ։

Կիրակոսեան ի զուր կը ճգնի արդարացնել բոլշեւիկները՝ մէջտեղ քշելով Լենին–Ստալինի 1917 Դեկտեմբեր 31ի ծանօԹ Դեկրետը Թրքահայաստանի մասին (էջ 418–419)։ Ծիծաղելի էր հակասութիւններու տիպար այդ Դեկրետը, որ «ազատ ինքնորոշման իրաւունք» կը ճանչնար «Ռուսաստանի կողմից օկուպացուած «Թուրքահայաստանի» Հայերուն, «ընդհուպ մինչեւ լիակատար անկախութիւն»։

Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէր Թուղթի վրայ տրուած այս հոգեչահ խոստումը, երբ նոյն այդ «Թուրքահայաստան»էն կը քաշէր ռուսական բանակները, ջարդարարներու ողորմածութեան ձգելով անպաշտպան հայ բնակչութեան բեկորներն ու կամաւորները։

1917 Դեկտ. 18ին Երզնկայի մէջ կընքուած էր ռուսեւԹուրք զինադադար։ Ստորագրողներուն մէջ էր մեր ողբացեալ ընկերը՝ Արշակ Ջամալեան, ռուսական Ա. բանակի սպայակոյտի նախագահ զօրավար Վիշինսկիի կողքին։ Թուրքերը 1918 Փետր. 12ին դաւադրօրէն խզեցին զինադադարը եւ Երզնկայէն սկսեալ յանկարծակի յարձակեցան Հայերուն վրայ։ Բոլշեւիկեան իշխանութիւնը ո՛չ մէկ աջակցութիւն ցոյց տուաւ հայ կամաւորներուն, որոնք հերոսաբար կռուելով իրենց հետ Արեւելեան Հայաստան հասցուցին տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ։ Ու 1918ի Մայիսեան կռիւներուն, մասնաւորաբար Սարդարապատի հերոսամարտին շնորհիւ Հայութիւնը տիրացաւ անկախութեան. հիմնեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

Շատ գրած ենք բոլշեւիկ Ռուսիոյ եւ քեմալական Թուրքիոյ գործակցութեան մասին։ Աւելի չերկարելու համար այս յօդուածաշարքը, զանց կ'ընենք կրկին անդրադառնալ անոր։ Հատորին մէջ մանրամասնօրէն հրատարակուած են 1918 Յունուար 15–28էն մինչեւ 1923 Յուլիս 24 Լօզանի դաշնագիրը երկարող շրջանին վերաբերեալ փաստաԹուղԹերը՝ էջ 419էն մինչեւ 764։ Շատ կարեւոր մեր ժամանակակից պատմութեան համար։ Մասամբ ծանօԹ մեր ընԹերցողներուն։

Հայկական ողբերգութեան վերջին վարագոյրը իջաւ Լօզանի մէջ, ուր յաղԹական դաշնակիցները մրցումի ելած էին իրարու հետ դարպասելու համար Թուրքը։ Բոլշեւիկները դժբախտաբար անոնցմէ ետ չմնացին։

Բարեկամ Թէ Թշնամի՝ բոլորը դաւաճանեցին Հայկական արդար Դատին։

×

Վերջացնելէ առաջ կ'ուզէինք չեշտել այն տխուր երեւոյԹը, որ նկատելի է Հայաստանի մեր գրողներուն մօտ։ Ա՛յն է իրենց գրութեանց մէջ օտար բառեր խցնելու ձգտումը, որ օրէ օր աստիճան մը աւելի մտահոգիչ կը դառնայ։ Չեն խղճահարիր, որ իրենց այդ ընԹացքով կ'աղճատեն, կը սրբապղծեն մեր մեծաքանչ հոյակապ լեզուն, որ մեր նախնիքներէն ժառանգ է մնացած մեզի։

Ներելի է գործածել — որոշ չափով եւ բացատրելով — օտար մասնագիտական նոր բառեր, որոնց համապատասխան հայերէնը չունինք դեռ մեր բառարանին մէջ։

Ի՞նչպէս արդարացնել սակայն Ջոն Կիրակոսեանը, –որ իր Առաջաբանին մէջ գործածած է ա՛յնպիսի ռուսացած օտար բառեր, որոնց սքանչելի Հայերէնն ունինք եւ կը գործածենք շատոնց։

Ահա՛ իր արձակէն քաղուած քանի մը նմոյշներ.

Ագիտացիա, ագրարային, ագրեսիվ, ակտ, ակտիվացում, ակցիա, անախրոնիզմ, անեքսիոնիստական, ասպեկտ, ավտոնոմիա։ Բոռւակցիա։ Գլոբալ։ Դեկրետ, դեմարշ, դիսկուսիա, դուետ, դավթել։ էթնիկական, էպիկական, էվակուացնել, էքստերիտորիալ, էքսցես։ Ինտերվենտ, ինտերվենցիա, ինտրիգա։ Լոկալ։ Կապիտալ, կապիտուլյացիոն, կոլեկտիվ, կոմպանիա, կոմպենսացիա, կոմպլեքս, կոմպրոմիսային, կոնգլոմերատ, կոնգրես, կոնկրետացնել, կոնսերվացնել, կոնստրուկտիվ, կոնտրատ, կոնֆլիկտ, կոռուպցիա։ Շտաբ։ Պուտչ։ Պրեզիդենտ, պրոտեկտորատ, պրոցես։ Ռատիֆիկացնել, ռեալիստական, ռեկտիֆիկացիա, ռեսուրս, ռեֆորմ։ Սանկցիա, սիտուացիա, սովերենութիւն, սուբյեկտիւ, ստատուս քվոյ, ստատուտ, ստրատեգիական։ Տենդենց, տերմին, տերրիտորիա, տոն, տրադիցիա, տրակտատ։ Ցինիկօրէն։ Օբյեկտ, օկուպացնել, օպտիմալ։ Ֆինանս, ֆիլանտրոպիական, ֆորում։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻՓԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

—0—

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺՈՒԻ

ՅՈՅՑԵՐ ՊԸԶԱՆՍՈՆԷՆ ՓԱՐԻԶ

Սենտիքաները եւ Լիփի անձնակազմը մերժեցին կառավարական ծրագիրը, որու դէմ եղած գլխաւոր առարկութիւնն այն է Թէ նոր բան մը չառաջարկեր այլ պարզապէս ներկայացուած ձեւին մէջ է փոփոխութիւնը։

Նախարար Շարպոնէլ ժամանակացոյց մը կ'առաջարկէ, որ արդարեւ շատ տարբեր չէ Օգոստոս մէկին ըրած առաջարկներէն։ 250էն 300 բանուոր կը մնան անգործ եւ պէտք է աշխատանք փնտռեն Պըզանսոնի շրջանը։ Անոնք որ կրկին գործի պիտի առնուին, աշխատանքի հրաւէրը պիտի ստանան Սեպտեմբեր մէկին։ Լիփ գործատունը իր երեք ճիւղերով պէտք է բանի Հոկտեմբեր մէկէն։ Զուիցերական դրամագլուխը որ կուգայ «փրկել» նիւթական կացութիւնը պիտի չօտարացնէ ձեռնարկը, մեծամասնութիւնը ֆրանսական մնալով։ Շարպոնէլի ծրագիրը ունի նաեւ իր նախապայմանները։ Պէտք է վերադարձուին բոլոր նիւթերը զորս անձնակազմը գրաւած է։

Ամէն պարագայի մէջ տագնապը այլեւս կորսնցուցած է ոչ միայն իր տեղական այլեւ իր ընկերային բնոյթը եւ քաղաքական նկարագիր առած։ Առիթ մըն է ձախին համար որ ամրապնդէ իր միութիւնը եւ արդէն Պըզանսոնի մէջ, Հինգշաբթի օր, Ժորժ Սեկի, Էտմոն Մէր, եւ քաղաքական դէմքեր մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին։ Փարիզի մէջ, Աշխատանքի Սակարանին առջեւ է որ տեղի ունեցաւ համախմբումը, գլխաւորութեամբ սենտիքաներու եւ կուսակցութիւններու պարագլուխներուն։

Ընդհանուր ձեւով կացութիւնը բարելաւուած չէ եւ լուրջ բախումներ ալ տեղի ունեցած են Պըզանսոն, Հինգշաբթի իրիկուն ոստիկանական ուժերու եւ տարրերու միջեւ որոնք Լիփի հետ մասնաւոր կապ մը չունին։ Բայց տագնապը հասած է հոն ուր այլեւս Լիփի անձնակազմը գիտակից է Թէ ամբողջ երկրին բանուորական դասը կռնակն է։ Համախոհութեան գործադուլի զանազան շարժումներ սկըսած են արդէն երկաԹուղիին մէջ։

×

ՕԴԱՆԱՒԻ ՆՈՐ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄ ՄԸ

Այս անգամ Լիբիացի մըն է որ Միլըն–Իսթ–Նուէյի մէկ օդանաւին ճամբան փոխել տուած է։ Այս «առեւանգումը» սակայն իսկական հանելուկ մը ստեղծած է։ Օդանաւը Պէնկազիէն Պէյրութ կ'երԹար,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Պոլսոյ Պիթ Փազարը այրեր է

—0—

Պոլսոյ Թերթերը, Օգոստոս 13ի իրենց Թիւերով կը հաղորդեն Թէ նախորդ գիշերը հրդեհ ծագած է Պիթ Փազարէն, ուր կահագործներու եւ հանդերձեղէնի հարիւրաւոր խանութներ կան։ Հրշէջները ջուրի նեղութեան հետեւանքով դժուար կացութեան մատնուած են. կրակը մարելու համար։

107 խանութներ այրեցան եւ շուկային կարեւոր մասը հրոյ ճարակ եղած է։

×

Հրդեհներ ծագած են նաեւ Մարմարիսի անտառը, ուր վնասը հարիւր միլիոն Թրքական ոսկիի հասած է։

Օգոստոս 12ին հրդեհներ ալ ծագած են Պոլիս՝ Պուրկազ կղզիի եւ Գանլըճայի մէջ։

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք Թէ Քաննի մէջ, ուր արձակուրդը կ'անցընէր, Երկուշաբթի ցերեկ, Օգոստոս 13ին, յանկարծամահ եղած է Պ. Գրիգոր Թովմասեան։

Ողբացեալը բնիկ Արաբկիրցի, ծանօԹ անուն մըն էր գլխաւորաբար Լիոնի մէջ, ուր տարիներ շարունակ իր մասնակցութիւնը բերած է տեղւոյն ազգ. կեանքին։ 1971ին նախաձեռնարկ եղած էր «Պատմութիւն Արաբկիրի» հատորին հրատարակութեան (խմբագրութեամբ Գեղամ Ֆէնէրճեանի)։

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով։

Մեր ցաւակցութիւնները Թովմասեան եղբայրներուն։

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ անոր որ Կիրակի օրուան մեր թիւով (Օգոստ. 12) յայտնած էինք թէ Աստուածածնայ տօնին առթիւ «Յառաջ» երկու օր լոյս չի տեսներ, Հինգշաբթի ամբողջ օրը, հեռաձայնով մեր բաժանորդները իրենց զարմանքն ու դժգոհութիւնը կը յայտնէին թէ… երկու օր է թերթ չեն ստանար…։

Ուրեմն կրկնենք, «Յառաջ» ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ լոյս չտեսաւ Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի։

Ամէն պարագայի մէջ, հանոյքով ընդունեցանք եղած բողոքները, որոնք ցոյց կուտան թէ «Յառաջ»ի բացակայութիւնը, միայն երկու օր, այդքան զգալի է հայ տուներէն ներս, ու մինչ ֆրանսական կարգ մը թերթեր դադրեցուցած են իրենց հրատարակութիւնը, ամբողջ Օգոստոսին, արձակուրդի առթիւ, «Յառաջ»ի 48 ժամուան դադարն իսկ աներևական կը նկատուի։

Շնորհակալութիւն մեր ընթերցողներուն եւ… ներողութիւն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՄԵՆԱԽՈՆԱՐՀ ԾԱՌԱՅՈՂԻ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

Մօտաւորապէս գիտէի թէ հայկական լրագիր հանելը դիւրին բան չէ: Բայց մինչեւ որ անարժանաբար կոչուեցայ ծառայելու հայ մամուլի փոքրիկ մէկ մասին — թէկուզ ամենահամեստ հանգամանքով — չհասկցայ իր բովանդակ իմաստով հայ լրագրութեան ամէնօրեայ նահատակութիւնը:

Բաղնիք մտնողը կը քրտնի: Սակայն չէի գիտեր թէ ա՛յդքան առատօրէն եւ ա՛յդքան յաճախ պէտք էր քրտնիլ: Ու քանի որ լրագիր մը, ձուկի նման, ամէն օր պէտք է թարմ ըլլայ, հետեւաբար ամէն օր կը կրկնուի այն քրտնաթոր աշխատանքը: Քրտինքներու ջանքով թերթը լոյս կը տեսնէ... օրուան մը կեանք ունի, եւ յաջորդ օրը պէտք է վերսկսիլ նոյն աշխատանքը... նոյն թափով, նոյն դժուարութիւններով, նոյն նուիրումով, նոյն յոյսերով:

Տարիներ առաջ՝ անդրադարձած էի թէ խմբագրատան մը ամենասեղմ ժամանակը կէսօրէ առաջ է: Խմբագրականը պէտք է գրուի, լուրերը պէտք է տրուին, սրբագրութիւնները պէտք է ըլլան, փորձերը պէտք է կարդալ, տպարանի աշխատանքները պէտք է դասաւորել, ու ասոնց հետ մէկտեղ՝ երբեմն գրաշար մեքենան կը կոտրի: Մէկ խօսքով, թերթին ամբողջ պաշտօնէութիւնը — խմբագիրէն մինչեւ ղռնապանը — գլուխ քերելու ատեն չունին: Հեւ ի հեւ աշխատելէ ետք, ժամը 2ին հազիւ շունչ մը կրնան քաշել, վերստին աշխատանքի լծուելու համար: Ուրեմն, այս դրութեան տեղեակ ըլլալով հանդերձ՝ հայ լրագրութեան պահապան հրեշտակները ինչո՞ւ տնօրինած են որ թերթին հիւրերը միշտ անյարմար ժամերու այցելեն խմբագրատուն:

Այցելուներ կուգան ամէն տեղէ — քովի թաղամասէն, մօտակայ եւ հեռաւոր քաղաքներէն, արտասահմանէն — ու երկարաշունչ կը խօսին սարէն ձորէն: Եւ բնականաբար իրաւո՛ւնք ունի հասարակու- [illegible]

[illegible]

ցանկը կը պահանջէր... եւ այդ չփոթած վիճակիս մէջ՝ հեռաձայնը զարկաւ: Բնականաբար ամէն ինչ թողուցի եւ ընկալուչը վերցուցի, խորհելով թէ կարեւոր լուր մը ըլլալու է: Միւս ծայրէն խընդուքի ձայներ լսեցի եւ քանի մը երկվայրկեան ետք՝ այս հարցումը ուղղուեցաւ ինծի.

— «Վարպե՛տ, ոռ բանաստեղծութենէ ԽԱՊԱՐ ունեցող կա՞յ մը»:

Քիչ մը չփոթած՝ «մէկը կը գտնուի, ի՞նչ կայ որ» ըսի:

— «Հոս Մասիս նպարավաճառն է, եւ գրաւ եկած ենք թէ այս ոտանաւորը ո՛վ գրած է»:

— Ի՞նչ ոտանաւոր է, հարցուցի:

—«Թէ մօրդ անգամ մտքից հանես,

Քո մայր լեզուն չմոռանաս»:

Ես կ'ըսեմ թէ Զարենցը գրած է, ընկերս կը կարծէ թէ Կապուտիկեանը գրած է, իսկ նշանածս կը պնդէ թէ Շիրազը գրած է: Հինգ տոլար գրաւ եկած ենք, եւ կը խնդրենք որ մեզի յայտնէք թէ մեզմէ ո՛վ շահած է»:

Իմ յիշողութեանս չվստահելով, խմբագիրին դիմեցի այս հրատապ հարցը լուծելու համար, եւ արագ քայլերով վերադարձայ հեռախօսին ու հաղորդեցի թէ Սիլվա Կապուտիկեանինն է այդ քերթուածը՝ «Խօսք իմ որդուն»: Հեռախօսի միւս ծայրէն լսուեցան խնդուք, վիճաբանութեան արտայայտութիւններ եւ քանի մը մեղմ հայհոյանք:

Ի՜նչ հեղինութիւն ազգային ճակատագրի... Պէյրութէն Պոսթըն տեղափոխուած քանի մը երիտասարդ հայերէնով կը վիճին հայրենաշունչ տողի մը մասին, որ գրած է Երեւան ապրող հայ բանաստեղծուհի մը որուն զաւակը ռուսախօս է:

Քիչ մը ցնցուեցայ եւ վերադարձայ գործիս: Կէս ժամ չանցած՝ դարձեալ հեռախօսը զարկաւ: Մտքէս ըսի, կ'երեւի ասիկա մահազդ է:

Ցետադային էր միայն որ գիտցայ թէ մահազդները սովորաբար կը հաղորդուին բնակարանդ, կէս գիշերէն ետք, դքեզ քունէդ արթնցնելով: Ընկալուչը վերապահութեամբ վերցուցի եւ ծերուկ կնոջ մը ձայնը լսեցի.

— «Ասիկա Ռուբրըքթաունէն Տիկին Խասախաբունն է: Արդեօք ճի՞շդ է լուրը թէ փրեզիտենը Ճանսըն մեռած է»:

— «Այո, մայրիկ, ճիշդ է»:

— «Փրեզիտենը Ճանսըն աւելցուցած էր մեր հանգստեան թոշակները: Հիմա որ [illegible]

[illegible]

ուան նամակները բանալ: Հատ մը ուշագրութիւնս գրաւեց: Վրան հայերէն գրուած էր հայերէ՛ն մեծ տառերով Հայրենիք, ու տակը՝ անգլերէն Պոսթըն: Ուրիշ բան գրուած չէր պահարանին վրայ: Եւ ամերիկացի թղթաբերը մեզի յանձնած էր այս նամակը առանց որեւէ դժուարութեան: Բնականաբար ասիկա պէտք է վերագրել աւելի հայ մամուլի կարեւորութեան քանթէ ամերիկացի նամակ ցրուիչին հայագիտութեան: Իբրեւ ներշնչման աղբիւր՝ այդ եզակի պահարանը փակցուցի գրասեղանիս առջեւի պատին վրայ, եւ սկսայ արագօրէն դասաւորել վճարագիրները:

Այդ գործը չաւարտած, պահարան մը բանալով՝ աչքիս զարկաւ դողդողուն ձեռագրերով երկտող մը.

— «Պատուարժան վարչութիւն, ներփակ կը դրկեմ երկու տոլար: Հաճեցէ՛ք ինծի դրկել «Սուլթան Համիտի սիրային արկածները, կամ Եըլտըզի գաղտնիքները» հատորը, Պոլիս տպուած 1920ին:

«Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

Մամիկոն Կուտուզեան»:

Ցետադայ չարաթները ստացայ գրեթէ նոյնանման բազմաթիւ նամակներ: Շատեր երազահան կ'ուզէին: Ասիկա մասնաւոր դժուարութիւն մը չէր ներկայացներ քանի որ տպուած պատրաստ էր: Բայց մէկ հողոտ հեռաւոր Ֆրեզնոյէն հրաւարարուելով երազահանով, նամակ մը դրկեց որուն մէջ կ'ըսէր.

— «Յարգելի պարոն,

«Շատ կը խնդրեմ որ ամէն գնով լաւ վինակի մէջ, ինծի «Վեց Հազարեայ» հատորը գտնէ՛ք եւ կարելի եղածին չափ շուտ դրկէք: Ես հատ մը ունէի բայց կորսնցուցի: Եթէ կորսնցուցած չըլլայի այդ գիրքը՝ ես աշխարհին մայրը կը լացնէի: Անհամբեր սպասելով ձեր պատասխանին, մնամ յարգանօք եւայլն»:

Միտքս մնացած են քանի մը ուրիշ ապսպրանքներ: Մէկը — կ'երեւի ջերմեռանդ հաւատացեալ մը — ուզած էր «Վարք սուրբ Հերոնիմոսի» որ ապրած էր Քրիստոսէ երկու դար առաջ»:

Ուրիշ գրասէր — բայց քիչ մը մասգիր — ընթերցող մը վեց տոլար դրկած էր առանց գրքին անունը յիշելու: Իր անունն ու հասցէն ալ չէր յիշած:

Երբեմն ոմանք պատմական տեղեկութիւն կը խնդրեն նամակով: Չեմ կրնար մոռնալ այն մէկը որ կ'ուզէր գիտնալ «ծննդեան թուականը Հնչակեան Ժիրայր Պօյաճեանի որ Էրզրումի երեխոխան ե- [illegible]

[illegible]

պատասխանս, «Յարգելի պարոն Մալումեան...» եւայլն: Երեք օր չանցած՝ ստացայ պատասխանս որուն մէջ ընդգծուած մեծ տառերով գրուած էր, «Ես ՊԱՐՈՆ չեմ: Ես ԸՆԿԵՐ եմ, ու 62 տարուան Դաշնակցական եւ Տարօնի զաւակ»: Կ'երեւի իր մտքէն ինծի ըսաւ, — Պարոն քո պապն է:

Հիմա գանք ծանուցումներուն: Ամէն փոխան Ծաղկեպսակի եւ Շնորհակալիքի տակ յիշուած է այսինչ գերդաստանին անունը: Կ'երեւի մեր մէջ ընտանիք չկայ ... ամէնքը գերդաստան են: Պիտի չզարմանամ եթէ օր մը գերդաստանն ալ անբաւարար գտնեն եւ սկսին տոհմ գոյականը գործածել:

Ուրիշ բան մըն ալ: Մեր մէջ պարզ ճաշ կամ ընթրիք չկայ: Ամէնքը ճաշկերոյթ են: Ճաշկերո՞յթ... Ո՞ւր էք Ղափկեան, Միսաքեան, Թաշեան:

Եւ ամէն հանդէս կամ խնջոյք՝ ձեռնարկ է: Եւ ի՜նչ ձեռնարկ... միշտ աննախընթաց, կամ առնուազն շքեղ:

Իսկ երբ հանդէսի մը գրաւոր յայտարարութիւնը կուգայ, պէտք է ստուգել թուականը: Քիչ անգամ չէ պատահած որ գրեն— Կիրակի՝ Յունիս 2, 1973: Օրացոյցին կը նայիս եւ կը տեսնես թէ Յունիս 2ը Շաբաթ օր է եւ ո՛չ Կիրակի, ու շփոթութեան կը մատնուիս չգիտնալով թէ յայտարարութիւն տուողը կ'ուզէ ըսել Կիրակի՝ Յունիս 3, կամ Շաբաթ՝ Յունիս 2:

Ուրիշ ուշադրաւ կէտ մըն ալ կայ: Լեզուագիտական հարցերը թողունք մէկ կողմ, եւ ընդունինք նոյն ատեն թէ ամէնքս կրնանք ուղղագրական սխալներ ընել: Բայց ոմանք — մէջն ըլլալով գրողբրողներ — այնպիսի արտառոց ուղագրութիւն մը կը հրամցնեն որ չես գիտեր թէ անփութութեա՛ն թէ քմահաճոյքի՛ հետեւանք է: Եւ ամէնէն դժուար հարցը յատուկ անուններն են: Ո՞ւր կը վերջանայ հայագիտութեան օրէնքներու սահմանը, եւ ո՞ւր կը սկսի անհատին լեզուագիտական ազատութիւնը: Օրինակի համար, ծանուցում տուողը իր անունը կ'ուզէ որ գրուի Կավեան: Թէեւ հայագիտութեան յաւակնութիւն չունիմ, բայց եւ այնպէս՝ գիտեմ թէ այս պարագային «ա»ը իրմէ ետք «ւ» կ'առնէ եւ ո՛չ «վ»: Ուստի պէտք է գրուի Կաւեան: Բայց մարդը իր անունը կ'ուզէ գրել Կավեան: Այդ պարագային խմբագրին կը հարցնեն եւ կը ստանան խեղճ մօտ եւ տրամաբանական պատասխան.— «Ասիկա խաչիկ չէ որ ամէն մարդ իր ուզածին պէս ըսէ... գրէ՛ ԿԱՎԵԱՆ»:

Բնական է որ երբեմն քիչ մը անօրէն ծանուցումներ կը գրկուին թերթին: Ի՞նչպէս մոռնալ այս մէկը.— «Կ'ուզուի գեղեցկադէմ, վայելուչ, զարգացած եւ բարեկիրթ — ու ճէր գործածած — այրի հայ կին մը, ընկերակցութեան համար: Նպաստաւոր պայմաններ: Գիտնալ...» եւայլն:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՑԻՆԵԱՆ

(Շար.)

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

«Երէկն» ըսաւ Թիկնաջեան: Այս եղաւ Սատրազամին վերջին բառը: [illegible]

[illegible]

(84 — շար.)

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻՆ՝ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋ

(Իր ծննդեան 70ամեակի առթիւ)

—0—

Անցնող ժամանակներն անտես ու անդուլ յամառութեամբ անում են իրենց գործը՝ ճշգելով, վերագնահատելով, բիւրեղացնելով նոյնիսկ մօտիկ անցեալում հեռացած գրողների ժառանգութեան արժէքը:

Շատ ժամանակ չի անցել Գուրգէն Մահարու մահուան օրուանից: Գրողի մահուան չորրորդ տարելիցին եւ ծննդեան 70ամեակի այս օրը մի առիթ է անդրադառնալու նրա թողած գրական ժառանգութեան գնահատմանը: Ինչպէս ամէն մի գրողի, Գուրգէն Մահարու ստեղծագործութեան մէջ եւս չատ գրուածքներ պատկանում են բացառապէս իրենց ստեղծման ժամանակներին, բայց չատ երկեր էլ դիմացան ժամանակի քննութեանը եւ ձեռք բերեցին մնայուն արժէք:

Մահարին իր գրական կեանքն սկսեց իբրեւ չնորհալի բանաստեղծ եւ աւարտեց իբրեւ նչանաւոր արձակագիր, այնքան նչանաւոր, որ ստուերի մէջ թողեց բանաստեղծին, թէեւ մէկը միւսի բնական չարունակութիւնն էր, իսկ նրա պոէզիայի ընտրանին, իր մաքուր հնչերանգով, անկեղծ ու անմիջական ներչնչումով եղել եւ մնում է մեր բանաստեղծական արուեստի պայծառ արտայայտութիւններից մէկը: Բայց նոյն 20ական թուականներին ստեղծուած նրա չափածոյ գործերից չատերն արդէն ներկայացնում են աւելի պատմա - բանասիրական, քան կենդանի հետաքրքրութիւն: Այդպէս էլ նրա որքան բազմատեսակ, նոյնքան բեղուն գրչի ուրիշ արտադրանքներ՝ զանազան պատմուածքներ, երգիծականներ, թատերգութիւններ:

Եւ, այսուամենայնիւ, Գուրգէն Մահարու ստեղծագործական ճակատագիրը եղաւ բախտաւոր. նա գրեց դարիս առաջին քառամեակում հայ ժողովրդի ապրած անլուր ողբերգութեան, ապա 1920ին յաջորդած նրա սոցիալիստական վերածնութեան մասին, եւ հէնց այդ գրուածքները ձեռք բերեցին կայուն արժէք, դիմացան ժամանակի քննութեանը: Պատմական ե՛ւ մէկ, ե՛ւ միւս չրջանների մասին անհնար է լիակատար պատկերացում կազմել, առանց դրանց գեղարուեստական արտացոլումների, ուրեմն նաեւ՝ առանց Մահարու երկերի: Մենք խօսում ենք նրա տրիլոգիայի («Մանկութիւն», «Պատանեկութիւն», «Երիտասարդութեան սեմին») ճանաչողական արժէքի մասին, բայց նոյնքան անտարակուսելի է դրա նաեւ գեղարուեստական արժէքը, որի չնորհիւ է միայն գրական երկը ձեռք բերում ժամանակի անողոք քննութեան դիմանալու զօրութիւն: Ցուցական ներգործութեան հասնելու համար Մահարին երկար-բարակ արտասուախառն նկարագրութիւնների չի դիմում, այլ գտնում է յուզական լիցք կրող այն միակ հնարաւոր պատկերը, որ աւելորդ է դարձնում ամէն մի նկարագրութիւն: Ահա՝ գաղթը, Վանը դատարկւում է իր հնամենի բնակիչներից. «Տրա՛խկ, փակուեց փողոցի դուռը մեզ համար այլեւս չբացուելու համար:

Այդ բոպէին բակից զիլ ու երկար կանչեց մեր աքաղաղը:

Ես երբե՛ք, երբեք չեմ մոռանայ նրա ձայնը, որովհետեւ ոչ մի աքաղաղ նրա նման չի կանչել»:

Այսքանը: Ցուցական բովանդակութեան ամբողջացումը Մահարին թողնում է ընթերցողին, վստահում նրա երեւակայութեանը՝ իր գրելաձեւի գլխաւոր յատկանիչներից մէկը: Միւսը՝ հիւմորը, նոյնիսկ այնտեղ, ուր թւում է ամէնից քիչ սպասելի: Բայց դա ունի իր գեղագիտական հիմնաւորումը: Գաղթի, որբանոցային կեանքի պատկերներն այնքան ծանր են, որ դրանց մասին գրել առանց հիւմորի նչանակում է գրել այնպէս, որ անհնար լինի կարդալ: Մինչդեռ հիւմորի միջամտութեամբ... Ահա մի դրուագ որբանոցային կեանքից. «Այսօր եկաւ Արտաշի մայրը եւ գտաւ Արտաշին: Արտաշի մայրը լաց եղաւ, յետոյ հաւաքուեցին որբեր, նրանք էլ լաց եղան, եկան օրիորդներ, օրիորդներն էլ լաց եղան, բոլորն էլ մի խօսքով լաց եղան, ի հարկէ, ես էլ լաց եղայ:

Շատ ուրախ էր»:

Ժպիտ արցունքի միջով՝ կեանքի այսօրինակ բարդ զգացողութեան հմուտ վերարտադրողը, ոճերից թերեւս ամենաբարդի՝ կատակ-ողբերգական, հիւսուածքի երեւելի վարպետն է Մահարին հայ արձակում: Ու եթէ ժպիտն անպակաս է նրա կեանքի նոյնիսկ ամենամռայլ պատկերումներից, ապա որքան աւելի մեծ իրաւունքով նա իր տեղը գտնում է 20ական թուականների խանդավառ Երեւանի մասին պատմող գործերում: Դրանք բոլորը՝ «Կեանքի խաչմերուկներում», «Էլեկտրական Լուսին», «Երգի եւ աշխատանքի լեզուն», «Մայրը», «Սարդեր», «Երբ գարունը բացւում է...», «Զիկզակներում», «Հին այգու պատմութիւնը», մի ամբողջ չարք բանաստեղծութիւններ գրուած են ժպիտով: Բայց սա արդէն ուրիշ ժպիտ է, սրա հետ արցունքը գործ չունի: Սա մօտիկ անցեալի մղձաւանջներից ազատուած մարդկանց եւ նրանց պատկերող արուեստագէտի ժպիտն է՝ խինդով ու խանդաղատանքով լի: Նորի ծնունդը եւ հնի յամառ նահանջը, բարոյական նոր հասկացողութիւնների ներխուժման եւ նոր կեանքի կառուցման աղմուկը, — ահա այդ գրուածքների պաթոսը, որ անդիմադրելի համակում է ընթերցողին այն օրէնքի տրամաբանութեամբ, որ մէկ ուրիշին որեւէ գաղափարով համակելու համար պէտք է ինքդ դրանով համակուած լինես: Սրանք գրուած են լիկկայանների ու բանփակների (??), Երեւանի, Ստափեան փողոցի և Ղանթարի տակի Երեւանի, «այգիների քաղաք (Մ. Կորքի) Երեւանի, քաղաքային նորօրեայ կեանքի եւ քաղաքաբնակ մարդու հոգեբանութեան նուրբ զգացողութեամբ:

Նորաստեղծ կեանքի այս պատկերումները, ինչպէս եւ Մահարու յուշագրութիւնները (յատկապէս Չարենցի նուիրուածը, որ մեմուարային գրականութեան գլուխ գործոց է) այնպիսի ստոյգ պատկերացում են տալիս մեր մօտիկ անցեալի մասին, գրուած են այնպիսի արուեստով, որ ինչքան հնանան, այնքան հրապուրիչ կ՚երեւան: Ճիշդ է ասուած, ժամանակը կրկնակի գործ է տեսնում՝ անարժէք գործերը մատնում է խպառ մոռացութեան եւ արուեստի ճշմարիտ գործերը արժէքաւորում բազմապատիկ:

Գուրգէն Մահարու արուեստն առհասարակ ուսանելի չատ բան ունի իր մէջ: Նրա արձակը մի լուռ բանավէճ է ամէն ինչ մանրամասնող, ծանրաքարչ, տաղտկալի չարադրանքների դէմ, որ նոյնպէս արձակ է կոչւում: Մահարու արուեստը ստոյգ, բայց եւ սակաւաբառ, գործի դրուած միջոցների մէջ ժլատ, բայց ներգործութեամբ չռայլ արուեստ է, ուրիշ խօսքով՝ արդիական արուեստ:

Մահարին մեծ եռանդով, տարիքին անյարիր պատանեկան խանդով մասնակից էր լինում գրական չարժմանը: Յօդուածներ, պատասխաններ, գրական նամականի, բանավէճեր, գրական փելիետոններ, ինչ ասես որ չէր յօրինի նրա անհանգիստ միտքը՝ գրական կեանքում չարժում, խմորումներ ու բախումներ առաջ բերելու համար: Ոչինչ նրա համար միեւնոյն չէր, ոչինչի հանդէպ նա անտարբեր չէր: Կամ՝ հաւանում էր կամ՝ ոչ, եւ պէտք է արտայայտուէր անպայման՝ ընդդէմ կամ յօգուտ: Անվիճելի չէր բոլորովին եւ անվիճելի լինելու ցանկութիւն էլ չունէր: Թւում է, նոյնիսկ, դիտմամբ էր վիճայարոյց բաներ էր գրում, թող լինի վէճ, թող ամէն ոք իմանայ իր տեղը, բարձր տեղի իրաւունքը միայն ձիրքն է տալիս, կը լինեն նեղացողներ՝ թող լինեն ինչքան ուզում են, թող անհատները նեղանան, բայց ոչ գրականութիւնը: Ինչքա՜ն դառն հալեր է հրամցրել քննադատներին չափից դուրս չրջահայեաց լինելու, հազար ու մի նկատառում հաչուի առնելու, անհամարձակ լինելու համար: Եւ իրաւունք ունէր, քանի որ սեփական վարքագծով տալիս էր հակառակ օրինակը: Սա էր նրա տարերքը, նկարագիրը: Խորապէս գրական մարդու նկարագիր:

Այսպիսի նկարագրի տէր գրողը չէր կարող սխալներ ու վրիպումներ չունենալ: Մահարու ամենահակասական, ամենաբարդ գիրքը «Այրուող այգեստաններ» վէպը եղաւ: Որքան հաւաստի, գրաւիչ եւ հրապուրիչ են վէպի այն մասերը, որ ներկայացնում են հայրենի Վանն իր բնանկարով, բարքերով ու երանգներով, այնքան անհաւաստի ու մերժելի է այն մեկնաբանութիւնը, որ գրողը տուել է հայ ժողովրդի ողբերգութեան առաջին աչխարհամարտի տարիներին: Մեզ համար միանգամայն մերժելի է պատմական մեծաթիւ փաստաթղթերով հերքուած այն միամիտ մեկնաբանութիւնը, որի համաձայն ժողովրդի գլխին եկած աղէտը բացատրւում է նրա ըմբոստութեամբ,

Ինչ եւ իցէ, ինչպէս ամէն մի գրողի, Գուրգէն Մահարու վաստակն ու ժառանգութիւնը եւս մեզ համար թանկ է ու գնահատելի ոչ թէ թոյլ էջերով ու վրիպումներով, այլ այն ամէնով, ինչը գեղեցիկ է ու արժէքաւոր: Իսկ Գուրգէն Մահարին այնքան գեղեցիկ էջեր է նուիրել հայրենական գրականութեանը, որ արժանի է սերունդների մչտական ուչադրութեանը:

ԼԵՒՈՆ ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

—0—

Մարդիկ ե՞րբ սկսած են դեղձանիկներ բազմացնել վանդակներու մէջ: Ասիկա յայտնի չէ, սակայն չատ հաւանաբար 1496էն ետք, երբ Սպանացիները գրաւեցին Քանարեան կղզիները: Դեղձանիկները չուտով Սպանիոյ մէջ դարձան նորաձեւութեան թռչուններ: Գրեթէ հարիւր տարի չարունակ Սպանացիք արգիլեցին էգ դեղձանիկներու արտածումը: Սակայն անգամ մը Իտալիոյ ափերուն, Լիվոռնօ նաւահանգիստին մօտերը, սպանական առագաստանաւ մը խորտակուեցաւ: Նաւը կը փոխադրէր դեղձանիկներ: Ասոնք ազատելով իրենց վանդակներէն՝ մօտակայ էլպա կղզին թռան եւ հոն խաչաձեւուելով տեղական թռչուններու հետ՝ դեղին վիզով եւ սեւ տոտիկներով թռչնիկներ մէջտեղ բերին: Իտալացիք զանոնք խաչաձեւեցին Սպանացիներէն գնած իրենց դեղձանիկներուն հետ: Այսպէս բազմացան այսօրուան գեղեցիկ երգիչ թռչունները՝ դեղձանիկները:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (255)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶԱՆ

Դ.

— Սակայն, ամբողջ չիշը չխմեցի, յարեց մանկամարդ կինը գրեթէ բարձրաձայն: Կը յիշեմ որ առնուազն երկու-երեք գաւաթ մնացած էր չիշին խորը: Այս անհաւ մարդը Շարթրէօզին մէջ դրած ըլլալու է թոյնը եւ յետոյ անհետացուցած է խառնուրդը, որ պիտի կրնար իբր ապացոյց ծառայել: Ահ, որքան իրաւունք ունէի անկէ կասկածելու: Աւելի քան երբեք զգուչանալու եմ: Ո՞վ է այս մարդը, որ չի վարանիր զիս սպաննել, ինչպէս Լիւսին սպաննելու փորձ ըրած է: Պէտք է որ ամէն գնով հասկնամ այդ մարդուն ով ըլլալը, ու պիտի հասկնամ:

Ամանտա անկողին մտաւ նորէն: Քիչ յետոյ Վիլլա հասաւ սպասուհի Մատլէն, իր հետ բերելով խոշոր անօթ մը՝ լիմօնատով լեցուն: Գաւաթ մը լիմօնատ տուաւ Ամանտայի ու հարցուց.

— Սիրելի տիկին, վիճակնիդ աւելի լա՞ւ է հիմա:

— Շատ աւելի լաւ, պատասխանեց Ամանտա: Վաղը բոլորովին պիտի աղէկնամ. արկածի սա դժբախտ զոհերուն չեմ նմանիր...: Ձեր տիրուհիին պանդոկը փոխադրուած վիրաւորներու մասին ի՞նչ լուր ունիք...: Կարծեմ, անոնց միջեւ երիտասարդ մը կար...:

— Այո, տիկին, այս գիշեր սթափեր է եւ այս առտու կրցեր է խօսիլ պարոն բժիշկին հետ, բայց գլխուն վրայ ծանր վէրք մը ունի:

— Անունը հասկցա՞ք:

— Տիւչըմէն կը կոչուի:

— Չեմ սխալեր, ան է, ըսաւ Ամանտա մտովի:

Յետոյ բարձրաձայն.

— Խե՜ղճ երիտասարդ:

Օվիտ Սոլիվօ առտուրէն ճաչելէ յետոյ՝ Վիլլա դարձաւ ու այդ օրը Ամանտայի քով անցուց: Մանկամարդ աղջիկը զգուչացաւ իր կասկածները զգալի ընելէ դիմացինին: Պահ մը կեղծ Պաոնին դառնալով ըսաւ.

— Տիկին Օկիւսթինին նամակ պիտի գրեմ, Պուա-լը-Ռուայի մէջ բնակութիւնս երկարաձգելու մասին թոյլտուութիւն խնդրելու համար: Անպատեհութիւն մը կը տեսնե՞ք ասոր մէջ:

— Ոչ մէկ անպատեհութիւն: Միայն ձեզի իմաց տամ որ պիտի ստիպուիմ քանի մը օր առանձին ձգել ձեզ:

— Զիս առանձի՛ն ձգել, կրկնեց Ամանտա, բայց ինչո՞ւ:

— Տունը ըսած եմ որ Փարիզէն մէկ չաբաթ բացակայ պիտի մնամ. հետեւաբար երկարատեւ բացակայութիւնս մտահոգութիւն պիտի պատճառէ: Չեմ կրնար Պուա-լը-Ռուայէն թուագրուած նամակ մը ղրկել, երբ կը կարծեն թէ Մարսիլիա կը գտնուիմ. չատ վրան-բաց ձախաւերութիւն մը պիտի ըլլայ: Ուստի աւելի լաւ է որ առանձին մնաք հոս:

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ Ամանտա:

Մանկամարդ աղջիկը փենուար մը հագաւ, երկտող մը գրեց, պահարանի մը մէջ դրաւ, վրան հասցէն գրեց ու Օվիտի տուաւ ըսելով.

— Բարեհաճեցէք նամակատունը ձգել այս նամակը:

Օվիտ դուրս ելաւ: Ամանտա ձեռքը գիրք մը բռնած՝ գնաց նստաւ ղալարադեղ փոքր հովանոցակի մը տակ, որ չըրջափակի պատին յենած էր այն սեփականութեան, ուր կը բնակէր Տոքթ. Ռիչարի քոյրը: Մանկամարդ աղջիկը կարդալու փափաք չունէր բնաւ: Գիրքը ծունկերուն վրայ դրաւ ու անրջանքի մէջ խորասուզուեցաւ:

— Ոչ, ոչ, իմ ձեռքէս պիտի չպրծի, կ՚ըսէր Ամանտա մտովի: Եթէ փորձ մը ընէ, պիտի կրնամ գտնել զայն: Եթէ ստուգեմ որ ան փորձած է զիս թունաւորել եւ ուզած է Լիւսին սպաննել, այն ատեն վրէժս պիտի լուծեմ, ի հարկին աչք առնելով իմ կորուստս:

Վիլլայէն դուրս ելլելուն պէս՝ Օվիտ հետեւեցաւ Սէնի քարափին, կայարան հասնելու համար:

Յառաջակողմը, քիչ մը հեռուն նչմարեց Տոքթ. Ռիչարը, ընկերակցութեամբ եօթանասնամեայ մարդուն, ինչպէս տեսած էր Պուա-լը-Ռուա ժամանած օրը:

Տարիքոտ կինը եւ երկու մանկամարդ աղջիկները կը լրացնէին խումբը:

Այդ չրջագայողներուն քովէն անցած պահուն Օվիտ բարեւեց բժիշկը: Այս վերջինը ցուրտ բարեւով մը փոխադարձեց: Օվիտ հազիւ թէ քանի մը քայլ առած էր, երբ բացագանչութիւն մը լսեց: Ետին դարձաւ ու տեսաւ որ յարդէ գլխարկ մը գետին գլտորած էր հողայոյզքէն. բռնեց զայն ու ծերունիին տուաւ.

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

երբ օդաչէնը զէնքի սպառնալիքի տակ, զայն առաջնորդած է Իսրայէլի Լոտ օդակայանը: Հոն ամէն ինչ չատ արագ անցած է եւ օդանաւը հազիւ էջք կատարած էր երբ իսրայելեան ոստիկանական ուժեր օդանաւ բարձրացած են եւ ձեր – բակալած Լիբիացին, որ ըստ կարգ մը աղբիւրներու զինուած էր:

Հանելուկը չի լուծուիր սակայն, տըր- ուած ըլլալով որ եթէ օդաչէնը կ'աշխատէր Պաղեստինցիներու համար, տրամաբանական չէ որ օդանաւը Իսրայէլ տանիլ տար: Ուրեմն կը խօսուի նաեւ իսրայելեան «դաւ»ի մը մասին: Տիկին Կոլտա Մէյր յայտարարած է թէ արաբ ղեկավար մը կար օդանաւին մէջ, բայց ոչ Հապաշն էր, ոչ ալ անոր շրջապատէն մէկը: Կայ նաեւ այլ վարկած մը, որ տաք–գլուխի մը գործն ըլլայ այս առեւանգումը: Օդաչէնը ապաստանի իրաւունք ուզած է Իսրայէլէ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մաքրուհի Կիւլեանի մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Զարուհի Եագուպեան (Իսի) 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին փոխան ծաղկեպսակի Միլքոն Պասմաճեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը իր դպրոցին համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Մաքրուհի Կիւլեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ղուկասեան Մարիամ, Տիկին Ղուկասեան Մարինոս եւ Տիկին Թէճիրեան Նազիկ (Մարսէյլ) 50ական ֆր., Տիկին Սղրճեան 10, Պր. Փաւքալ Կիւլ 100 ֆր.:

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

— E T E — — HIVER —

PRA - LOUP
ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.

LA STATION DE SKIS DES ALPESDU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre

Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de
Mr. SAMUELIAN
RESTAURANT « LA FOURCHETTE »
04400 PRA-LOUP
Tél. : 81 à Pra-Loup

ՀԱՄՅԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, 1973 Օգոստոս 21էն սկըսեալ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի, կեդրոնական Գրասենեակի, «Ցուցարար Միութիւն» պաշտօնաթերթի խմբագրութեան, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի կեդր. Յանձնաժողովի եւ անոր գրասենեակին նոր հասցէն է՝

Armenian General Benevolent Union
628 Second Avenue
New York, N. Y. 10016

Բարեհաճեցէք ձեր առաքումները կատարել վերոյիշեալ հասցէին:

Հեռաձայնի թիւը՝ (212) – 684–7530, կը մնայ անփոփոխ:

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ
Նիւ Եորք, Ն. Ե. Օգոստ. 7, 1973

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը փախին արձակուրդի վայրը ստանալ «Յառաջ»ը, պարտին վարչութեան դիմել մեկնումէն չորս օր առաջ, կցելով իրենց դիմումին 5 ֆր.ի դրոշմաթուղթ եւ հին ու նոր հասցէն:

Արձակուրդի շրջանին համար նաեւ, հատագնորդ մեր ընթերցողները կրնան ամսուան մը համար բաժանորդագրուիլ: Այս պարագային մէկ ամսուան բաժնեգինն է 15 ֆր. Ֆրանսայի համար, 20 ֆր. արտասահմանի համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով
կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.
Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:
Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները:

ԱՄԱՌԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Pension complète avec excursions quotidiennes

Բնակութիւն Ա. կարգ — ամբողջական փանսիոն, ամէնօրեայ պտոյտներ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-16

2680 ՖՐ.

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ
ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Օգոստ. 19, ամբողջ օրը

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

Կը պատարագէ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կէսօրին՝ ճաշ

Գեղարուեստական յայտագիր պատրաստուած կայանի տղոց կողմէ

×

ԼԻՈՆԷՆ օթոքար կը մեկնի Կիրակի առաւօտուն ժամը 7.30ին եկեղեցւոյ առջեւէն: Արձանագրուիլ Տիկին Մամուրեանի մօտ կամ եկեղեցին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Կիրակի Հոկտ. 28ին, Ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տնօրէնին Հասցէն —
1, Bld. du Nord — Le Rainey
Tél. : 927-01-72

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
19
DIMANCHE
19 AOUT
1973

Le Numéro 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.790 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.790

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ

—0—

Ա.

Հանրապետական Թուրքիա, հետեւելով քաղաքակիրթ երկիրներու օրինակին, զարկ կուտայ զբօսաշրջիկութեան, զայն վերածելով արդիական ազգային հասութաբեր ճարտարարուեստի մը։

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ բացուած գրասենեակներ քարոզչական բոլոր միջոցներով աշխատանք կը տանին առաւելագոյն թիւով զբօսաշրջիկներ հրապուրելու համար դէպի Թուրքիա, զայն ներկայացնելով իբրեւ օրրան մը հին քաղաքակրթութեանց։

Մասնաւորապէս կը շահագործեն այս վերջին պարագան, յաչս օտարներու իրենք զիրենք ցուցադրելու համար իբրեւ ժառանգորդները դարաւոր մշակոյթի տէր ազգերու, որոնք իրարու յաջորդած են իրենց կողմէ բռնագրաւուած հողերուն վրայ։ Իբրեւ «Թրքական» կը ներկայացնեն մնացորդները, բեկորները ճարտարապետական հրաշակերտներու, որոնք դիմակալելով քանդելու մէջ դաժանեսակի արժանի իրենց ցեղակիցներու վանդալականութեան եւ բնութեան աւերներուն, եկած, հասած են մինչեւ մեր օրերը։

Ամէն լեզուով բազմաթիւ «Ուղեցոյց»ներ հրատարակուած են եւ կը շարունակեն հրատարակուիլ բոլոր երկիրներու մէջ Թուրքիոյ «տեսարժան» վայրերու փայլուն լուսանկարներով եւ շողշողուն բնական տեսարաններով։

Կը յիշենք, որ տարիներ առաջ Փարիզի մէջ հրատարակուած Ուղեցոյցի մը ֆրանսացի հեղինակը զբօսաշրջիկներուն կը յանձնարարէր ՀԱՅ անունը չյիշել երբեք՝ Թուրքիա կատարած իրենց այցելութեանց ընթացքին։

Թուրքերը առանց խղճահարութեան իւրացուցեր էին Անին, Աղթամարը եւ այլ սրբավայրեր եւ յուշարձաններ, որոնց հայկական ըլլալուն քիչ-շատ տեղեակ էին օտար զբօսաշրջիկները։ Թուրք առաջնորդը կամ առաջնորդուհին զանոնք կը ներկայացնէին իբրեւ «Թրքական» արուեստի նմոյշներ։

Զբօսաշրջիկները իրաւունք չունէին հարցում ուղղելու՝ ստուգելու համար անոնց հայկական ըլլալը։

Հայերս դժբախտաբար չունինք միջոցներ՝ հակազդելու համար Թրքական քարոզչական մեքենայի յերիւրանքներուն եւ «բանագողութեան»։

×

Երբ ա՛յս է իրականութիւնը, որոշ չափով մխիթարական երեւոյթ պէտք է նկատել հրատարակութիւնը անգլերէն գրքի մը՝ լոյս տեսած Լոնտոնի մէջ 1972ին։ Գրքին անունն է Արեւելեան Թուրքիա. ենթախորագիրը՝ Ուղեցոյց եւ պատմութիւն մը, 255 էջ, զարդարուած երկիրէջեայ քարտէսով մը եւ բնագրէն դուրս 44 լուսանկարներով, որոնցմէ չորսը կը ներկայացնեն Աղթամար կղզին (Թիւ 14) եւ հայկական եկեղեցին (15-17)։

Գրքին հեղինակն է անգլիացի փրոֆ. Կուին Ուիլըըմս, որ ութ տարի անգլիական դիւանագիտութեան դասախօս է եղած Պոլսոյ համալսարանին մէջ, այժմ հանգստեան կոչուած։ Թուրքիոյ մէջ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին փրոֆեսէօրը առիթ է ունեցեր այցելելու «Արեւելեան Անատոլու»ն, այսինքն Թրքահայաստանը, որ, ըստ հրատարակիչին կողմէ գրքի կողքին վրայ տրուած ծանօթութեան, «գլխաւոր աղբիւրն է մեր արեւմտեան Եւրոպական մշակոյթին»։ Հայկական հին եկեղեցիներու կոնաձեւ գմբէթներն ու բարձրաքանդակ զարդարուեստը ի մէջ այլոց գրաւած են ուշադրութիւնը հեղինակին, որ ամէն առթիւ յիշած է Հայոց անունը։ Ակներեւ է իր անկողմնակալութիւնը մեր ազգի մշակոյթին ու արուեստին մասին։

Հակառակ այն հանգամանքին, որ Թուրք Զբօսաշրջիկութեան գրասենեակն է հայթայթած դէպի Արեւելեան Անատոլու կատարած իր ճամբորդութիւններէն մէկուն ծախքերը եւ գրքին մէջ հրատարակուած լուսանկարները, անգլիացի հեղինակը իր պատմական ծանօթութեանց եւ նկարագրական տպաւորութեանց մէջ ջանացած է մնալ առարկայական, առանց նենգափոխելու պատմութիւնը, ինչպէս կ'ընեն յաճախ օտար ուրիշ հեղինակներ։

Յիշե՛նք նաեւ, որ Կուին Ուիլըըմս նախապէս հրատարակած է ուրիշ գիրք մը եւս Թուրքիոյ միւս շրջաններուն մասին՝ նոյնպէս սահմանուած օտար զբօսաշրջիկներուն։ Անոր մէջ նկարագրած է Միջերկրականի եզերքները Տրովադայէն մինչեւ Կիլիկիա, կեդրոնական Անատոլուի տեսարանները, մասնաւորաբար Կէօրէմէի բիւզանդական ժայռափոր եկեղեցիները։

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական Գերագոյն Խորհուրդը, որ առջի օր վերջացուցած է իր աշխատանքները, նոր բարեփոխումներ մտցուցած է բանակին մէջ։ 59 զօրավար հանգստեան կոչուած են, որոնց մէջ է Զօր. Ֆայիք Թիւրիւն։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Թիւրիւն հեռացուած է Պոլսոյ ճարտարարուեստական շրջանակներու հետ իր կապերուն պատճառով։ Միւս կողմէ Տէմիրէլ (Ատալէթ) կը փորձէ զինուորական շրջանակներու համակրանքը շահիլ եւ արդէն իսկ աթոռներ առաջարկած է ի նախատեսութիւն Հոկտեմբերի ընտրութեանց։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ձայնասփիւռին համաձայն, կասկած չկայ որ լիբանանեան օդանաւին շեղումը իսրայէլեան օդահէնութեան արարք մըն է։ Միւս կողմէ Սուրիա հարիւր օր փակ պահելէ ետք, բացաւ Լիբանանի հետ իր սահմանը։

ՓԱՐԻԶԻ Պարսից դեսպանատունը կը հերքէ թէ Շահը կրկին ամուսնացած ըլլայ։

Լիփ գործատունը յարգ անելի մէջ է։ Երկամսուղիէն ետք, ածխահանքերն ալ ժամ մը գործադուլ ըրին Շաբաթ օր, զօրավիգ կենալու համար Լիփի բանուորներուն։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ տասը խորհրդային Հրեաներ կամաւոր ծոմ բռնած են որպէսզի Խ. Միութիւնը արտօնութիւն տայ իրենց Վրաստան վերադառնալու։ Ասոնք 200 ուրիշներու հետ, 2 տարի առաջ Իսրայէլ ներգաղթած են բայց չեն կրցած յարմարիլ երկրին պայմաններուն ու կ'ուզեն վերադառնալ։ Վիէննայի Խորհ. իշխանութիւնները կ'առարկեն սակայն թէ Իսրայէլ գաղթելով անոնք կորսնցուցած են խորհրդային իրենց հպատակութիւնը։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 16)

ԱՐԱՐԱՏ՝ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՊԻՏԻ ՄՐՑԻ ԲԱԺԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Արարատի մարզիկները քանի մը պարտութիւններէ ետք Օգոստ. 15ին, իրենց դաշտին վրայ յաղթեցին ուկրայնական «Դնեպր» խումբին, կէս-եզրափակիչ մրցումին։

Արարատի համար կը բաւէր արդէն հաւասար մնալ, որպէսզի մնայ յաղթական եւ կարենայ մրցիլ բաժակին համար, մինչ Դնեպր պէտք է առնուազն մէկի դէմ երկու կէտով յաղթէր որպէսզի ինք մնար եզրափակիչ։

Այդ իսկ պատճառով խաղը սկիզբէն իսկ սուր բնոյթ առած է։ Արարատցիները անմիջապէս գրոհի անցած են եւ Յովհ. Զանազանեան ուժգին կերպով գնդակը ղրկած է մրցակցի դարպասը։ Երրորդ վայրկեանին, Եդուարդ Մարգարովի ղրկած գնդակը անցած է ուղղահայեաց դարպասի բերդի ձողափայտէն։ Առաջին հինգ վայրկեաններու ընթացքին Երեւանցիք երկու անգամ տուգանքի իրաւունք ունեցած են բայց չեն կրցած կէտ նշանակել։ Մարտականօրէն տրամադրուած Դնեպրի խաղացողներն ալ քանի մը անգամ փորձած են գրաւել Արարատի բերդը։ Խաղի 18րդ վայրկեանին, երիտասարդ պաշտպան Արմէն Մարգարեանը գեղեցիկ կերպով ետ մղած է հակառակորդի ղրկած գնդակը։ Արարատի պաշտպանութիւնը ամուր եղած է ամբողջ հանդիպումին ընթացքին։ Լաւ խաղացած են Սուրէն Մարտիրոսեան (Թիւ 5), կիսապաշտպան Մանուէլ Պետրոսեան եւ միւսները։

Խաղի 40րդ վայրկեանին, Եդուարդ Մարգարով ընդունելով լաւ փոխանցուած գնդակը արագ առաջ անցած է եւ գեղեցիկ հարուածով մը նշանակած է կոլ մը։ Հարկ է շեշտել թէ Մարգարով այս տարուան բաժակի Արարատցիներու լաւագոյն հարուածողն է։ Մրցակիցներու բերդը մտած տասը գնդակներու հինգի հեղինակը ինքն է։ Հաշիւը սկսելէ ետք, երկու կողմերն ալ աւելի բուռն կերպով սկսան խաղալ։ Ուկրանացիք յաճախ հակագրոհներու անցած են բայց Ալեքսան Աբրահամեանի պաշտպանած դարպասը մինչեւ վերջ անառիկ մնացած է եւ խաղը վերջացած է 0-1 արդիւնքով, ի նպաստ Արարատի, որ այս ձեւով եզրափակիչ կը դառնայ։

×

ՀՐ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Մարմնամարզութեան բնագաւառին մէջ իր կատարած բազմամեայ աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ իր ծննդեան 50ամեակին առթիւ, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիրը ստացած է Հրանտ Շահինեան, որ «Ֆիզիքական կուլտուրայի եւ սպորտի կոմիտէ»ի փոխնախագահն է։

Հ. Շահինեան անցեալին աշխարհի եւ ոլիմպիականի ախոյեան եղած է մարմնամարզի մէջ։ Մարմնամարզիկներ պատրաստող յատուկ դպրոց մը հիմնած է։

×

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ՏԵՏՐԸ

Մոսկուայի մէջ հրատարակուած է առաջին տետրը՝ հայ երգահաններու երաժշտական վարժութեան, որ պիտի գործածուի երաժշտական դպրոցներու բարձրագոյն դասարաններու մէջ։ Զայն կազմած ու խմբագրած են Երեւանի երաժշտանոցի դասատուներէն Հ. Արաշեան եւ Տ. Արոյեան։ Ընդգրկուած գործերը (դաշնակի վարժութիւններ) կը պատկանին Յարօ Ստեփանեանի, Գրիգոր Եղիազարեանի, Ալ. Յարութիւնեանի, Առնօ Բաբաջանեանի, Էդկար Յովհաննիսեանի եւ ուրիշներու։ Շուտով լոյս կը տեսնէ հաւաքածոյին երկրորդ տետրը։

×

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ

Հայաստան այցելած են ամերիկեան «Հենրի Ուայնզ» ընկերութեան տնօրէնը եւ այլ մասնագէտներ։ Այցելուները տեսակցած են Հայաստանի Սննդի Արդիւնաբերութեան փոխ-նախարարին հետ (Լեւոն Ջանփոլատեան)։ Ամերիկայի մասնագէտները Երեւանի քոնեակի գործատան մէջ համտեսած են զանազան քոնեակներ եւ գինիներ։ Անոնք յատկապէս սիրած են «Յոբելեանական» եւ «Տօնական» քոնեակները, ինչպէս նաեւ «Այրում», «Մեղրաձոր» եւ «Աշտարակ» գինիները։ Ամերիկացիները նկատել տուած են, թէ ամերիկեան շուկային վրայ մեծ պահանջ կրնան ներկայացնել իրենց համտեսած եւ գնահատած հայկական քոնեակներն ու գինիները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ...

«ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ԲԱՐԿԱՆԱՅ»

—0—

Այս անգամ Միլլիէթ շաբաթաթերթն է (Օգոստ. 8-14) որ կ'անդրադառնայ, իր հասկցած ձեւով, Մարսէյլի Հայկական Յուշարձանին։

Թերթը հեղինակ ոճով կը գրէ.— «Անհամ պատմութիւն մը Կաստոն Տէֆէրի համար։ Ահա ինչ է որ ծնունդ տուած է դիւանագիտական տագնապի մը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Այս ամբողջը որովհետեւ թոյլ տուած է որ Մարսէյլի մէջ յուշարձան մը կառուցուի «ի յիշատակ Ֆրանսայի համար մեռած Հայերուն եւ Թուրքիոյ ջարդերու զոհերուն»։ Բացումէն իսկ, թրքական կառավարութիւնը, կարելի է յիշողներ կան, բուռն կերպով բողոքած էր։ Եւ որովհետեւ հպարտ չենք Ֆրանսայի դեսպանը ներողութիւն խնդրած էր։ Անգարա կը տեղեկացնէ թէ այդ ներողութիւնը մերժուած է եւ թէ Թուրքիա երկու բան կը պահանջէ։ Նախ կառուցումը պատի մը որ ծածկէ յուշարձանը։ Երկրորդ, կառուցումը լաւ տեղ մը, ֆրանքօ-թրքական բարեկամութիւնը ոգեկոչող յուշարձանի մը։ Ասոր իբրեւ հետեւանք նեղ կացութիւն մը ստեղծուած է Մարսէյլ եւ Փարիզ։ Եւ որոշ է որ Քոլոմպէ ըլլայ թէ այլուր միշտ ներողութիւններ կ'ըլլան յուշարձաններու առթիւ»։

×

Յստակ չէ անշուշտ թէ ի՞նչ է այս թերթին տեսակէտը Մարսէյլի յուշարձանին առթիւ (եթէ անշուշտ տեսակէտ ունի) բայց յստակ է որ Մարսէյլի յուշարձանը պատրուակ կը ծառայէ նաեւ ֆրանսական կարգ մը շրջանակներու, նրբին հաշիւներ յարուցանելու համար։

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՄԵՆԱԽՈՆԱՐՀ ԾԱՌԱՅՈՂԻ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երբեմն տպարանքներ կը ստանանք տպագրական պզտիկ գործերու։ Շատեր կ'ուզեն իրենց յուշերը կամ իրենց ոտանաւորները տպել տալ։ Բայց աւելի՛ յատկանշական են այցետոմսի հետեւեալ երկու պատուէրները։

Առաջինը ղրկուած էր մօտակայ քաղաքէ մը եւ կը խնդրէր որ հազար հատ այցետոմս պատրաստենք իրեն համար եւ անոնց վրայ Հայերէն գրուի միայն այսքան,

Մխիթար Մովսէսեան
Մշեցի

Թէեւ սովորաբար այցետոմսի վրայ կը գրուի անհատին մասնագիտութիւնը, — բժիշկ, ճարտարապետ, փրոֆեսէօր, դերասան, ներկարար եւայլն — բայց այս պարագային՝ մարդը կը բաւարարուէր պարզ «Մշեցի» մակդիրով։ Ծիծաղն բռնելով՝ զգացուեցայ այս անծանօթ Հայուն այդ անկեղծիկ հայրենասիրութենէն։

Բայց կան նաեւ ուրիշ տեսակ մարդիկ։ Զօջի մտայնութիւնը նո՛յնը կը մնայ նոյնիսկ քանիերորդ դարուս։ Անդր-ովկիանեան աշխարհէն այցելու մը եկած էր այս ափերը եւ աջ ու ձախ բաժնելով իր այցետոմսերը՝ կարճ ժամանակուան մէջ սպառած էր իր հետ բերած այցետոմսի պաշարը։ Գրասենեակ եկաւ այցետոմս տպել տալու համար։ Բնականաբար հարցուցինք թէ ի՛նչ պիտի գրուի։ Օրինակ մը գրպանէն հանեց իբրեւ նմոյշ, եւ պատուիրեց որ նոյնութեամբ երկու հազար հատ տպենք։ Կարդացի ինծի տրուած այցետոմսը, բայց խորհեցայ թէ սխալ տեսած եմ։ Ուշադրութեամբ նայելով՝ տեսայ որ գրուած էր միայն անձին անունը և տակը իր տիտղոսը՝ «Ազգային Բարերար»։

Թող չկարծուի թէ միայն Պոլսոյ մէջ տարածուած էր հոսհոսի մտայնութիւնը։ Այսօր մեր բոլոր գաղութներու շատ մը մեծահարուստներ կրնան դաս տալ Պոլսոյ մեր երբեմնի «Մեծն Աղաներուն»։ Ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ այսօր՝ մեծամտութիւնը միայն մէկ-երկու հոգիներու մենաշնորհը չէ։ Դրամը դարձած է ընդհանուր չափանիշը։ Եթէ ունեւոր ես, ինքնաբերաբար կը դառնաս մտաւորական, քաղաքագէտ, գրագէտ եւ արուեստագէտ։ Ժողովուրդը ա՛յդպէս կը հաւատայ, եւ այդ համոզման առարկան ի՛նքն ալ կը սկսի հաւատալ իր անձին ուղղուած ովսաննաները, ու բնականաբար, ազգին գործերն ալ ըստ այնմ կ'ընթանան։

Վերջին աշխարհամարտին, զինուորական ժողովի մը ընթացքին, երբ ռազմագիտական հարցեր կ'ուսումնասիրէին՝ Մուսոլինի իր հրամանատարներուն կը հարցնէ թէ ամէնէն վնասակար կազը ո՛րն է։ Տարիքոտ զօրավար մը կուտայ այս խորիմաստ պատասխանը.— «Ձերդ Վսեմափառութիւն, խո՛ւնկն է ամէնէն վնասակար կազը»։

Փա՛ռք Աստուծոյ, մեր մէջ անպակաս են բուրվառ շարժողները, ու բազմաթիւ են նաեւ անոնք որոնք այդ խնկախառն օդը լիաթոք կը քաշեն ներս։

Այս խորհրդածութենէն ետք, հիմա անցնինք Հայկական թերթի հետ աղերս ունեցող ուրիշ խնդիրներու։

Մտանանչենք հասցէի փոփոխութեան հարցը։ Ընթերցողներէն շատեր աշնան կը մեկնին դէպի տաք նահանգներ կամ արտասահման։ Ու ծիծեռնակներուն հետ՝ կը վերադառնան գարնան։ Երկու անգամ պէտք է հասցէ փոխել, ու թէեւ ասիկա վարչական տաղտուկ մըն է, բայց աւելի ընդվզեցուցիչ է ոմանց ակնկալութիւնը թէ թերթին գրասենեակը պէտք է ինքնաբերաբար տեղեակ ըլլայ այս հասցէի փոփոխութիւններուն առանց բաժանորդէն որեւէ լուր ստանալու։ Անցեալ Սեպտեմբերին էր, առտու կանուխ՝ օր մը հեռաձայնը զարկաւ։

— Բարի լոյս. ինչո՞վ կրնամ օգտակար ըլլալ», հարցուցի։

— Ի՞նչ տեսակ գրասենեակ կը դարձնէք հոն», պատասխանեց զայրացած շեշտով։

— «Ի՞նչ եղած է», հարցուցի։

— «Ճա՛նըմ, երէկ չորս անգամ գրասենեակ հեռախօսեցի եւ պատասխան չկար»։

— «Ե՞րբ հեռախօսեցիք»։

— «Գիշերուան ժամը 11ին»։

— «Դժբախտաբար թերթիս գրասենեակը մինչեւ ժամը չորսուկէս բաց է»։

— «Օ՛, ԱՅ, Սի։ Ես կը կարծէի թէ գիշե՛րն ալ կ'աշխատիք։ Ինչ որ է, ես քանի մը օրէն կը մեկնիմ Ֆլորիտա։ Ամսոյս 15էն ետք թերթս ղրկեցէ՛ք հոն»։

— «Ձեր անունը ի՞նչ է»։

— «Սորմակէշեան»։

— «Ի՞նչ է ձեր հասցէն»։

— «Ճանը՛մ, անցեալ տարի ալ գացած էի։ Հասցէս ԻՆՏԷ նոյնն է։ Այդքան մը բան չէ՞ք կրնար հաշիւ ընել»։

Ներքին ձայն մը կը դրդէր զիս որ քարերը հանեմ լեզուիս տակէն, ու հասցէի փոփոխութեան կարգադրութիւնը ըստ ամենայնի լրիւ բացատրեմ մեր յարգելի արձակուրդի գացող բարեկամին։ Բայց խուլ ականջ մը դարձուցի չար սատանային եւ քաղաքավարութեամբ՝ հարկաւոր մանրամասնութիւնները իմանալով, կարգադրեցինք հասցէի փոփոխութեան խնդիրը։

Հակառակ որ ամէն գործ իր դժուարութիւնը ունի, բայց եւ այնպէս՝ երբեմն ամէնէն նեղացուցիչը բաժանորդագինի գանձումն է։ Բաժանորդներու մեծամասնութիւնը — իննսունեւինը առ հարիւրը — կանոնաւոր կերպով եւ պարտաճանաչութեամբ կը վճարեն։ Բայց միւս մէկ առ հարիւրէն դրամ գանձելը ատամ քաշելէ աւելի դժուար է։

Ոմանք կը վիրաւորուին եթէ հաշուեգիր ղրկես։ Այս դասակարգէն մէկը, երեք ամիս անտեսելէ ետք մեր յիշեցումները, ղրկեց մեզի հետեւեալ երկտողը.— «Ի՞նչ համարձակութեամբ ինծի հաշիւ կը ղրկէք եւ կը սպառնաք թերթս դադրեցնել եթէ չվճարեմ։ Չէ՞ք գիտեր թէ ես ո՛վ եմ»։ Քիչ մնաց պիտի պատասխանէի, «Սիվրիհիսարի Քայմաքամը ըլլալու ես»։

Ուրիշէ մը լսեցինք թէ իր ամուսինը մեռած է, եւ հարկ չկայ այլեւս թերթ ղրկելու։ Գործադրելով կնոջ այս հրահանգը, երկու շաբաթ չանցած՝ զայրացած ամուսինէն նամակ մը ստացանք։ Բացատրութիւն կը պահանջէր թէ ինչո՛ւ դադրեցուցեր ենք իր թերթը։ Մարդը կ'երեւի Ղազարոսին պէս ողջնցած էր։

Այդ թիւրիմացութենէն ետք, շատ ժամանակ չանցած, ստացանք ուրիշ տարօրինակ նամակ մը։ Կը գրէր այդ անծանօթ բաժանորդը, — «Ես բաժանորդ գրուեցայ անցեալ տարի եւ ատենին արդէն վճարեցի։ Հիմա ինծի դա՛րձեալ հաշիւ ղրկած էք։ Ի՛նչ խայտառակութիւն է ասիկա... միթէ ամէն տարի պիտի վճարե՞նք թերթին համար»։

Այս նամակն ալ ստացանք.

«Պատուարժան վարչութիւն,

Սրան կից ուղարկում եմ օրաթերթի իմ բաժանորդագրութեան մի մասը (5 դոլար — մընի օրդըր)։ Խնդրում եմ ներողամիտ լինէ՛ք ինձ հանդէպ։ Դուք ուշ թէ կանուխ ձեր փողը կը ստանաք։

Յարգանքներով»,

Իսկ ամէնէն ինքնատիպ նամակը հետեւեալն է զոր ստացանք վառ — եւ գործնական — երեւակայութիւն ունեցող բաժանորդէ մը.

«Սիրելի վարչութիւն,

Թերթի բաժանորդագինիս փոխարէն, ձեզի կը ղրկեմ երկու օրինակ իմ բանաստեղծութիւններու հատորէն։

Ջերմ բարեւներով»,

Վերի նամակներուն հետ մէկտեղ կը ստանանք նաեւ բազմաթիւ յուսադրական նամակներ որոնք մոռցնել կուտան ջղայնութիւն, նեղութիւն եւ տաղտուկ։ Ի՞նչպէս չյուզուիլ այս խորազգաց տողերը կարդալով.

«Յարգելի վարչութիւն,

Հպարտութեամբ կրնամ ըսել թէ 1900էն ի վեր (73 տարի) առանց ընդհատումի բաժանորդ եմ «Հայրենիք»ի, ինչպէս նաեւ «Հայրենիք»ի բոլոր հրատարակութիւններուն իրենց լոյս տեսած օրէն սկսեալ։

Յուսանք եւ մաղթենք որ մեր նոր սերունդը օժանդակէ մեր թերթերուն որպէսզի պահենք մեր մայրենի լեզուն եւ մշակոյթը։

Թերթը կը կարդամ մեծ հաճոյքով եւ հոգեկան բաւարարութեամբ։ «Հայրենիք» օրաթերթը ո՛չ միայն իմ տանս զարդն է, այլեւ իմ կեանքիս ընկերը։ Խորապէս կը գնահատեմ ձեր աշխատանքը եւ նուիրումը որպէսզի այս սքանչելի օրաթերթը շարունակէ իր ազգօգուտ առաքելութիւնը, եւ ապրի դեռ շատ երկա՛ր, երկա՛ր տարիներ»։

Յուսանք որ կատարուի այս անծանօթ ընթերցողին սրտաբուխ մաղթանքը եւ «դեռ շատ երկա՛ր, երկա՛ր տարիներ» ապրի Հայ մամուլը։ Այլապէս մռայլ պիտի ըլլայ մեր գաղթաշխարհի գոյութիւնը առանց մամուլի։

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ԷՐՆԷՍԹ ՌԸՆԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՄԸ

(1823–1892)

———0———

Ա.

Ծիպէյլ քաղաքէն քանի մը քիլոմեթր հեռու կը գտնուի Ամշիթ գիւղը։ Բլրակի մը վրայ, կաղնիներու հովանիին տակ, կայ քարաշէն դամբարան մը, որուն երկաթէ դուռը, դեռ քանի մը տարի առաջ, մէկ կողմ ինկած էր խոնաւութեան քանդիչ ներգործութեան հետեւանքով։ Տեղացիներուն համար, անիկա Ֆրանսուհիին դամբարանն էր։ Գրականութեան սիրահարները գիտեն սակայն, որ այնտեղ կը հանգչի Հանրիէթ Ռընան, ծանօթ գրագէտ Էրնէսթ Ռընանի քոյրը։

ԺԹ. դարու երկրորդ կիսուն, Էրնէսթ Ռընան կը նկատուէր գրական եւ փիլիսոփայական մեծագոյն դէմքերէն մէկը։ Ան ծնած էր Պրըթանյը գաւառին Թրէկիէ քաղաքը, համեստ ընտանիքի մը մէջ։ Մայրը, որ կանուխէն այրիացած էր, իր ընտանիքին պէտքերը հոգալու համար նպարավաճառի խանութ մը բացած էր մայր եկեղեցիին մօտերը։ Մեծ քոյրը՝ Հանրիէթ, վարժուհիի պաշտօն կը ստանձնէ՝ օգնելու համար այրի մօր եւ անչափահաս եղբօր։ Հանրիէթ ծայր աստիճան խելացի, տղամարդու խառնուածքով աղջիկ մըն էր, որ մինչեւ մահը պահապան հրեշտակի մը պէս պիտի հսկէր Էրնէսթի վրայ։

Մինչեւ տասնըհինգ տարեկան հասակը, պատանին յաճախեց քաղաքի կրօնաւորներուն վարժարանը։ Աչքի կը զարնէր իր ուշիմութեամբ եւ սուր դատողութեամբ։

1838ին, մօր պնդումներուն վրայ, Ռընան կը մեկնի Փարիզ ու կը մտնէ Ս. Նիքոլա դպրեվանքը։ Հոն ոչ միայն կը ծանօթանայ փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան, այլեւ դասական մեծ գրագէտներու գործերուն։ 1841ին, կ'անցնի Սէն Սիւլփիսի մեծ դպրեվանքը եւ կը սերտէ արեւելեան հին լեզուները՝ մա-

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Արալանցանի պողոտային վրան էի. քրտինքը աչքերս կ'այրէր. շունչս կը պակսէր թոքերուս մէջ։ Վերարկուս լուրջ արգելք էր. նետեցի եւ նոր թափ առի։ Հոն մայթին վրայ, բազմութեան խառնուած տեսայ Մ.ը։ Ամէն գնով պէտք էր սպանել։ Նոմենթանա պողոտան զարկի, յանկարծ ինքնաշարժ մը դէմս ելաւ. ամէն կողմէ «բռնեցէ՛ք, բռնեցէ՛ք» աղաղակները կը շարունակուէին։ Ինքնաշարժին վարիչը, ճամբաս կտրելու նպատակով, սկսաւ օձապտոյտ դարձնել իր կառքը, զիս կոխկռտելու աստիճան վտանգաւոր եւ յանդուգն շարժումներով։ Ճարահատ կանգ առի։ Ինքն ալ կեցուց ինքնաշարժը, կարծելով որ անձնատուր պիտի ըլլամ։ Կը պատրաստուէր դուրս ելլել, երբ մէկ ձեռքով հրեցի դռնակը եւ միւս ձեռքով ատրճանակը ուղղեցի ճակատին ու գոչեցի.

— Տեղդ ծանր նստիր, եթէ ոչ կը մեռնիս։

Եղած տեղը գամուած մնաց։

Նոմենթանան հանրակառքի պողոտան էր։ Իրարանցումն ու պոռչտուքները կը շարունակուէին եւ անցորդները, անտեղեակ եղելութեան, կանգնած կը դիտէին ու բան մը չէին հասկնար փախուստէս։ Այդ միջոցին զոյգ հանրակառք մը կը հասնէր. ոստումով մը առջեւէն անցայ, յաջողելով պողոտան կտրել. մինչ բազմութիւնը միւս կողմ կը մնար անշարժացած։ Կը յուսայի վտանգը հեռացուցած ըլլալ, բայց գլխարկս պահող անիծեալ բանուորն ալ ետեւէս կուգար յաջողած ըլլալով պողոտան կտրել։ Պէտք էր ամէն գնով զայն չէզոքացնել։

Առաջին փողոցը դառնալուս պէս կանգ առի եւ պատին փակայ ու սպասեցի։ Հետապնդողը կուգար եւ իր կարգին փողոցը պիտի դառնար, երբ անակնկալ կերպով դիմացը ելայ ու ատրճանակը փորին սպառնացի թէ զինքը պիտի սպաննեմ, եթէ անմիջապէս ետ չդառնայ։ Վտանգաւոր փորձ մըն էր ըրածս, բայց ուրիշ ճար չունէի։ Մարդը տատամսումի վայրկեան մը ունեցաւ. ոչ կը յարձակէր, ոչ ալ կը նահանջէր։

— Լաւ նայէ աչքերուս, ըսի իրեն, ատրճանակս առանց փորէն հեռացնելու. ոճրագործի դէմք ունի՞մ. ես ոչ մարդասպան եմ, ոչ ալ աւազակ։ Մեռցուցած մարդս հրէշ մըն էր. մեղք կ'ըլլայ որ պարապ տեղը դուն մեռնիս եւ ես ալ ձերբակալուիմ։ «Ասխախնթօ փոլիթիքօ». քանի մը անգամ այս խօսքը կրկնեցի եւ աւելցուցի, — կորսուէ՛...

Չեմ գիտեր, բառե՞րս աւելի համոզիչ էին թէ մարմնին սեղմուած ատրճանակիս փողը։ Մարդը հրաժարեցաւ զիս բռնելէ եւ ետ դարձաւ. փախուստս շարունակեցի։

Դժբախտաբար, այդ անակնկալ հետապնդումներուն եւ իրարանցումին պատճառով չեղած էի նախօրօք ճշդուած փախուստիս ուղեգծէն, եւ շուտով ինկայ անել փողոց մը։ Ուրիշ ճամբայ մը գտնելու յոյսով վերադարձայ. բոլոր քառուղիներուն վրայ Գարապինիէներ — հեծեալ ոստիկաններ կեցած էին։ Մուսոլինիի մօտալուտ յեղափոխութեան օրերն էին։ Բարեբախտաբար այդ ոստիկանները բոլորովին այլ պարտականութիւն ունէին եւ առանց հրամանի չէին կրնար իրենց տեղերէն շարժիլ։ Տեսանելի հետապնդողներ չկային, սակայն ետեւի փողոցներէն կը լսուէին բացագանչութիւններ։

— Ա՛յս կողմէն գնաց...

— Զինուած է, զգուշացէ՛ք...

— Վտանգաւոր մէկն է...

Այս կարգի խօսքեր լսելով, հասկցայ թէ ազատ չէի տակաւին եւ վտանգը հեռացած չէր։ Պարտէզի մը պատին առջեւ հասած էի։ Պատը հասակէս երկու անգամ բարձր էր եւ վրայէն ցատքել կարելի չէր։ Պատին մօտ սակայն կար հեռաձայնի ձող մը, անյաջող մէկ երկու փորձէ վերջ, յաջողեցայ շուլլուիլ վեր եւ պարտէզ ցատքել։ Շան հաջոցէն գիրուկ խոշորակազմ կին մը երեւցաւ ու բացատրութիւն պահանջեց պարտէզին մէջ գտնուելուս մասին։ Նախ կարեւորութիւն չտուի եւ չպատասխանեցի, բայց վրայ հասաւ նաեւ ամուսինը, որ նոյն հարցումը կրկնեց՝

— Չլսեցի՞ր որ մարդ մը սպաննուած է դուրսը, ըսի զայրոյթով, եւ ցոյց տուի ատրճանակս... ասխախնթօ ըսի։

Սարսափահար լռեցին։

— Նայեցէք, որ ձեր շունը խելօք կենայ եւ չղթան չքակէք...։

(85 – շար.)

նաւորապէս ասորերէն եւ եբրայերէն: Կը մեկնաբանէ Աստուածաշունչը իր բնագրին մէջ եւ կ'ուզէ գիտական եւ փորձառական մեթոտներ մտցնել կրօնական երեւոյթներու ուսումնասիրութեան մէջ:

Սակայն տրամաբանական այս մօտեցումը կը տկարացնէ իր հաւատքը եւ Ռընան կասկածներ կ'ունենայ իր կոչումին նկատմամբ, եւ է յարգանս մօրը կրօնական զգացումներուն, կը հրաժարի քահանայ դառնալու իր առաջադրութենէն եւ կը լքէ դպրեվանքը, նախընտրելով համեստ աշխարհական մը ըլլալ, քան կեղծաւոր եւ անհաւատ քահանայ մը: Վարժարանի մը մէջ կը ստանձնէ հըսկիչի պաշտօն եւ նոյն ատեն կը շարունակէ իր համալսարանական ուսումը՝ փիլիսոփայական, լեզուաբանական եւ կրօնքներու պատմութեան ճիւղերուն մէջ:

Համալսարանական բարձր վկայականները իր առջեւ կը բանան ուսուցչական ասպարէզ: Նոյն ատեն, միշտ գիտական մթնոլորտի ազդեցութեան տակ կը գրէ «Գիտութեան ապագան», որ պիտի հրատարակուէր 1890ին միայն, իր մահէն երկու տարի առաջ:

Կրթական նախարարութիւնը զինք առաքելութեան կը ղրկէ Իտալիա, ուր կ'ուսումնասիրէ հին ձեռագիրներ, մասնաւորապէս արեւելեան լեզուներով: Օգտուելով ձեռքին տակ ունեցած հարուստ աղբիւրներէն, կը գրէ «Աւերոէս եւ աւերոէսականութիւնը», զոր կը ներկայացնէ իբրեւ աւարտաճառ եւ կ'ապահովէ տոքթոր տիտղոսը: Փարիզ վերադարձին, կը գտնէ իր սիրելի Հանրիէթը, որ Լեհաստան կը գտնուէր տարիներէ ի վեր: 1856ին, Ռընան կ'ամուսնանայ նկարիչ Արի Շեֆէրի աղջկան հետ եւ կը դառնայ ծանօթ դէմք մը մտաւորական շրջանակներէն ներս, շնորհիւ «Ռըվիւ տէ տէօ մոնտ»ի մէջ իր գրած յօդուածներուն:

1860ին, Ռընան պաշտօն կը ստանայ կայսերական կառավարութենէն՝ հետախուզութիւններ ընելու Լիբանանի պատմական Պիպլոս քաղաքին մէջ: Կը շրջի երկրին ամբողջ տարածքին վրայ. կ'ուսումնասիրէ ժողովուրդին սովորակերպը եւ սովորութիւնները, որոնք դարերէ ի վեր անփոփոխ կը մնային, եւ անոնց վըրայ հիմնուելով՝ կը գրէ իր հռչակաւոր «Յիսուսի կեանքը»: Մեկնակէտ ունենալով Աւետարանները, ան կը փորձէ Յիսուսը ներկայացնել իր միջավայրին եւ իր ժամանակին մէջ, իբրեւ մարդկային տիպար, որ կ'ուզէ յեղաշրջել մարդկութիւնը:

Հանրիէթ Ռընան, որ շատ կը սիրէր ճամբորդել, ընկերացած էր իր եղբօր: Անոնք ատեն մը բնակեցան Ճիւնիի մէջ, որուն ծովածոցը, կ'ըսէ Յիսուսի կեանքին հեղինակը, «աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ վայրն է»: Յետոյ հաստատուեցան Ծիպէյլի մօտ, Ամշիթ գիւղին մէջ: Հանրիէթ միշտ կ'ընկերանար իր եղբօրը, երբ ան պեղումներուն վրայ կը հսկէր: Ծովեզերքի խոնաւ ու տաք օդը կը վնասէ Ռընաններու առողջութեան եւ Հանրիէթ կը վարակուի ճահճատենդէ եւ հակառակ իրենց երկու բարեկամ բժիշկներու խնամքին՝ կը մահանայ 1861 Սեպտեմբեր 24ին, Ջախիա Խալլալի տան մէջ: Էրնէսթ, որ վարակուած էր նոյն հիւանդութենէն, հազիւ ազատեցաւ մահէն:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 7)

ՄՈՒՏՔԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲՈՒՀԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայաստանի միջնակարգ եւ բարձրագոյն մասնագիտական կրթական հաստատութիւնները յաճախելու համար, այս օրերուն, երկու սեռէ հազարաւոր պատանիներ եւ երիտասարդներ դիմում կը կատարեն: Միայն Բուհերը (բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններ) դիմում կատարողներու թիւը աւելի քան 45 հազար է: Ասոնք դպրոցական նստարանին դեռ նոր հրաժեշտ տուած աշակերտներ են, ոսկէ շքանշանակիրներ (մեդալակիրներ) (*), աշխատանքի վարժութիւն ունեցողներ, զինուորագրութենէ դուրս ելածներ եւայլն: Մուտքի քննութիւններու ճամբով՝ դիմում կատարողներէն արժանաւորները միայն պիտի ընդունուին:

Այս տարի Երեւանի պետական համալսարանը եւ երկրին 11 հիմնարկութիւնները պիտի ընդունուին 10·700 հոգի: 1972ի համեմատութեամբ 400 հոգի աւելի է: Մասնագիտական ուսումնարանները պիտի յաճախեն աւելի քան 16·000 երիտասարդներ:

×

(*) ԽՄԲ.— Ոսկէ շքանշան կը ստանան այն դպրոցականները, որոնք իրենց ուսումնական տարիներուն բարձրագոյն նիշեր ձեռք կը ձգեն բոլոր նիւթերու մէջ: Միեւնոյն ատեն օրինակելի վարք կը ցուցաբերեն եւ գործօն մասնակցութիւն կը բերեն դպրոցի ներքին կեանքին մէջ:

Անցեալ ուսումնական տարեշրջանին ոսկէ շքանշան ստանալու համար դպրոցներու տնօրէնութեան կողմէ 600 հոգի ներկայացուած էին, իսկ ներկայ ուսումնական տարեշրջանին՝ 581 թեկնածուներ: Քննութեանց ստուգումը կը կատարէ Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութիւնը: Անցեալ տարուան եւ ներկայ տարեշրջանի քննութիւններն ու ստուգումները ցոյց տուին, թէ դպրոցներու տնօրէնները շատ անգամ ոսկէ շըքանշանի թեկնածու կը ներկայացնեն՝ դրուատանքի տողեր արձանագրելով անոնց վկայականներուն վրայ, այնպիսի աշակերտներու, որոնք ոչ մէկ ձեւով կ'արդարացնեն իրենց թեկնածութիւնը:

«Սա բացարձակ աչքակապութիւն է», կը գրէ Արծ. Կարապետեան «Սով. Հայաստան»ի Օգոստոս 3ի թիւին մէջ. «Մեդալը հեղինակազրկում է...» խորագրին տակ:

Յօդուածագիրը իր երկար յօդուածով թիւեր եւ փաստեր կը մատնանշէ. «Անցեալ տարի դպրոցների կողմից ներկայացուած ոսկէ մեդալի 600 յաւակնորդներից Լուսաւորութեան մինիստրութիւնում հաստատուեց միայն 366ը: Այս տարի մեդալի ներկայացուած թեկնածուների թիւը հասնում էր 581ի: Սակայն, երբ մինիստրութիւնում ստուգուեցին թեկնածուների մայրենի լեզուի ու գրականութեան, մաթեմատիկայի գրաւոր աշխատանքները, պարզուեց, որ նորից աչք է ծակում լիբերալ վերաբերմունքը:... Հանրապետութեան դպրոցներից ներկայացուած միայն Հայոց լեզուի եւ գրականութեան 476 շարադրութիւնից մինիստրութեան յանձնաժողովը Հայոց գրականութիւնից էջեցրել է 182ի գնահատականները, Հայոց լեզուից 235ինը: Մեծ թուով գնահատականներ են իջեցուել նաեւ մաթեմատիկայի գրաւորից: ... Նման երեւոյթ պէտք է խիստ անհանդստացնի Հայկական ՍՍՀ Լուսաւորութեան մինիստրութեանը: Մինիստրութիւնը հաշիւ պէտք է պահանջի դպրոցների դիրեկտորներից, ժողովրդական կրթութեան բաժինների վարիչներից իւրաքանչիւր խախտման, նշանակուած իւրաքանչիւր ոչ ռէալ գնահատականի համար»:

Յօդուածագիրը ուրիշ երեւոյթ մըն ալ կը մատնանշէ ըսելով. «Վերջերս Հայկակական ՍՍՀ Լուսաւորութեան մինիստրութիւնը ստուգում, վերանայում էր 1972–1973 ուսումնական տարում դըպրոցների կողմից ներկայացրած ոսկէ մեդալակիրների գրաւոր աշխատանքները: Այդ օրերին մինիստրութեան շէնքը, ստուգող յանձնաժողովների աշխատասենեակները օղակման մէջ էին առել Հանրապետութեան շատ վայրերից եկած միջնորդներ ու հանդիստ չէին տալիս աշխատողներին: Ինչո՞ւմն է բանը: Ինչո՞ւ մեդալի յաւակնորդների ծնողքները, բարեկամները, ուսուցիչները, ժողովրդական կրթութեան առանձին բաժինների վարիչներ անհանգստանում եւ ամառուան շոգին գալիս, հասնում են Երեւան: Նրանց բոլորի նպատակը նոյնն է. որեւէ կերպ ազդել մինիստրութեան յանձնաժողովի անդամների վրայ, որպէսզի դըպրոցների կողմից նշանակուած գնահատականները ուժի մէջ թողնեն»:

×

Հայաստանէն բազմահազար ուսանողներ (վերջին եօթը տարիներուն աւելի քան 23·000) այս ամառ եւս մեկնած են Խորհ. Միութեան այլ շրջանները՝ «կոմունիստական շինարարութեան ակտիւ մասնակցութիւն բերելու համար»: «Սով. Հայաստան»՝ «ուսանողների աշխատանքային քննաշրջանը» խորագրով խմբագրականով թիւեր կը ներկայացնէ (տես Սով. Հայաստան, Յուլիս 31):

«Հայաստանի աւելի քան 5·600 ուսանողներ, երկրի բանուոր դասակարգի եւ կոլտնտեսային գիւղացիութեան հետ միասին, տարբեր վայրերում այժմ կանգնել են հնգամեակի վճռական տարուայ աշխատանքային հերթափոխի: Շուրջ 2·000 ուսանողներ աշխատանքի են մեկնել Ղազախական ՍՍՀի Կոկչետաւի մարզը՝ կատարելու աւելի քան հինգ միլիոն ռուբլու շինարարական աշխատանքներ: Եղբայրական Ղազախստանում աշխատանքային հետաքրքիր կենսագրութիւն են ստեղծում Հայաստանի ուսանողական շինարարական ջոկատները: Նրանք իրենց ուժերով անցած տարիներին կառուցեցին բնակելի տներ, դպրոցներ, գիւղատնտեսական տարբեր օբիեկներ: ... Երեւանի Վ. Բրիւսովի անուան Ռուսաց եւ օտար լեզուների մանկավարժական ինստիտուտի ուսանողական ջոկատը ակտիւ մասնակցութիւն է ունենում Սմոլենսկի մարզի Եու. Գագարինի անունը կրող երիտասարդ քաղաքի կառուցմանը: ... Երեւանի պետական համալսարանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ուսանողական խմբերը աշխատանքի են մեկնել Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա եւ Լեհաստան, իսկ սոցիալիստական մի շարք երկրների սովորողներ մեզ մօտ հայ ուսանողների հետ մէկ ինտերնացիոնալ համերաշխ ընտանիք կազմած՝ եռանդուն աշխատում են Սեւանի շրջանի կառոյցներում:

«Հայաստանի ուսանող երիտասարդութեան բազմահազարանոց բանակը աշխատանքային ամառը սկսել է մեծ ոգեւորութեամբ: Լուրեր են ստացուել Ղազախստանից, Օրենբուրգի եւ Սմոլենսկի մարզերից, որ Հայաստանի պատուիրակները խանդավառութեամբ կեանքի են կոչում տրուած առաջադրանքները, նոր, փայլուն էջեր գրում իրենց աշխատանքային կենսագրութիւնում»:

«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ»

(Հրատարակութեան առթիւ)

———0———

ՍԻՐԵԼԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

«Յառաջ»ի Մատենաշարէն նոր լոյս տեսած գործը՝ «Կրակը կողքիս» փարոս մըն է, Հայը Հայ պահելու, առանց Երգի նահանջող Հայութեան:

Լոյս քաղաքը՝ փոթորկածին «Մենք»ի սերունդ մը տուաւ:

Եւ սակայն, հոգիները տկար էին ու սիրտերը անրո՛ց, եւ ահա՛ հեղեղը առաւ տարա՛ւ...:

Այդ սերունդին լաւագոյններէն, ամէնէն ամուրը՝ Շահան Շահնուր, Աստուածատուր Մեսրոպի լեզուով, եւ իր պերճափայլ ոճով մեր հոգիները կը տաքցնէ:

Սուրբ Սահակի լոյսո՛վ շաղուիս Շահնո՛ւր:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Սէն Շամոն, 1973 Օգոստոս 3

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (256)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՋԱՆ

Դ.

— Պարոն, ձե՞րն է այս գլխարկը:

— Շատ ազնիւ էք, պարոն, ըսաւ Ռընէ Պօսք, աչքերը միշտ Օվիտի վրայ յառած: Ես ձեզ...:

Ծերունին չաւարտեց խօսքը: Իր դէմքը յանկարծ այլայլած էր: Յետոյ գոչեց, քայլ մը ետ քաշուելով.

— Ա՛հ, դուք հո՞ս: Ամերիկայէն հեռացե՞ր էք:

— Ձեր դիմագծերը անծանօթ չեն ինծի, պատասխանեց Սոլիվօ, բայց ի զուր կը պրպտեմ յիշողութիւնս...:

— 1861ին, Լորտ Մէյր չոգենաւին մէջ կը գտնուէի, ըսաւ Ռընէ Պօսք:

Օվիտ սարսռաց:

— Եթէ երբեք դուք չէք յիշեր, ես լաւ կը յիշեմ, յարեց ապահովութեան նախկին պաշտօնեան: Ես Ռընէ Պօսք կը կոչուիմ:

Յետոյ, առանց ուրիշ խօսք ընելու, կռնակը դարձուց Օվիտին, որ արագօրէն հեռացաւ, չափազանց գունատած:

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ք այս մարդը, հարցուց բժիշկը, չափազանց հետաքրքրուած:

— Այո: Հիմա պիտի պատմեմ:

Օվիտ մեծաքայլ ուղղուելով դէպի կայարան, կը խորհէր.

— Այս նախկին ոստիկանը Պուա-լը-Ռուայի մէջ կը գտնուի ու Տոքթ. Ռիշարի հետ բարեկամացած է: Ահա բան մը որ պիտի փութացնէ իմ մեկնումս...: Այստեղ լաւ չէ ինծի համար:

Կայարան հասնելուն՝ քովը գտնուող նամակը ձգեց տուփը, ու հետեւեալ հեռագիրը քաշեց.

«Փօլ Հարման, ճարտարագործ, Քուրպըվուա (Սէն). Վաղը Փարիզ կը դառնամ. Պառոն տը Ռայս»:

Ռընէ Պօսք, իր ընտանիքը եւ բժիշկը հասած էին այս վերջինին քրոջ տունը, որ վիլլային քով կը գտնուէր, ինչպէս յայտնի է: Ամանտա պարտէզին մէջ նըստած էր մեծ ծառերէ կազմուած դալարագեղ կամարին տակ, որ շրջափակի պատին յարակից կը գտնուէր: Բժիշկը հեռուէն նշմարեց մանկամարդ կինը ու դէպի հոն առաջնորդեց իր այցելուները:

— Պարոն Պօսք, հոս իմ մօտս նստէք, որպէսզի խիստ անհաճոյ հովէն զերծ մընաք, ըսաւ բժիշկին քոյրը, խօսքը ծերունիին ուղղելով:

Նորեկները տեղաւորուեցան:

— Տիկին, արդարեւ, խիստ անհաճոյ հով մը կայ, պատասխանեց ծերունին: Քանի մը վայրկեան առաջ, հովը թռցուց գլխարկս, ու ես դէմ առ դէմ գտնուեցայ անզգամ թշուառականի մը:

Ինչպէս ըսինք, Ամանտա ձեռքը գիրք մը, վիլլային պարտէզին մէջ նստած էր, պատին կից հովանոցակի մը տակ: Իր եւ խօսող անձերուն միջեւ այդ պատը միայն կար: Ռընէ Պօսքի ձայնը վերջ տուաւ անոր խորհրդածութիւններուն: Ան մտիկ ըրաւ ըսուած խօսքերը, որոնք մինչեւ իր ականջին կը հասնէին որոշապէս:

— Անզգամ թշուառական մը, կրկնեց բժիշկը: Ձեր գլխարկը բռնող մարդո՞ւն համա՞ր կ'ըսէք:

— Այո:

— Պառոն տը Ռա՞յսը:

Ամանտա ընդոստ շարժում մը ըրաւ: Ռընէ Պօսք բժիշկին նայեցաւ ծիծաղելով:

— Ի՞նչ անուն է ատիկա:

— Պառոն Ռայսի անունը:

— Այն մարդո՞ւն համար կ'ըսէք, որուն հետ կը գտնուէինք 1861ին, Լորտ Մէյր շոգենաւին մէջ:

— Այո:

— Ուրկէ՞ կը ճանչնաք զայն:

— Անցած գիշեր կանչուեցայ, մանկամարդ կին մը դարմանելու համար, որ այդ մարդուն հետ կը բնակի Վիլլա տէ Միւրիէ...:

Աւելի լաւ լսելու համար, Ամանտա ոտքի ելած ու նստարանին վրայ մագլըցած էր: Իր գլուխը պատի գագաթին կը հասնէր գրեթէ: Ռընէ Պօսք յարեց.

— Սիրելի տոքթորս, այդ մարդը Պառոն չէ, ինչպէս դուք եւ ես պառոն չենք: Քմածին անուն մը եւ տիտղոս մը կը գործածէ ան, մինչդեռ իրականին մէջ Օվիտ Սոլիվօ կը կոչուի:

— Օվիտ Սոլիվօ, մրմնջեց Ամանտա: Պիտի չմոռնամ այս անունը: Տարօրինակ դիպուած, որուն շնորհիւ անշուշտ պիտի իմանամ ինչ որ կը փափաքիմ գիտնալ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Սիրարփի Գ. Թովմասեան, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թովմասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլ Թովմասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Թովմասեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նշան Ստեփանեան եւ զաւակները (Տիթրօյթ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տեսթանեան, Տիկին Ազգանոյշ Արթինեան, Պ. Բիւզանդ Կուրտիկեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սիրանոյշ Տէմիրճեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆլազ, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Շահինեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սերգոյեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արիս եւ զաւակները (Պոլիս) ինչպէս նաեւ Նազարեան, Հայոցեան եւ Քոչունեան ընտանիքները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, քեռայրին, քենեկալին եւ խնամիին՝

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ իր արձակուրդի վայրը, Երկուշաբթի Օգոստոս 13ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Օգոստ. 21, ժամը 14ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, 295 ռիւ Պուալօ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կիյօթիէռի գերեզմանատունը, Ավընիւ Պերթըլօ:

Յաւակցութիւն՝ տոմարով:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Յակոբ Երամեանէ փոխան ծաղկեպսակի Մարգրիտ Տէր–Անդրէասեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

« ՅԱՌԱՋ » Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Խորէն Ներսէսեան — Վշտունի 50 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի Օգոստ. 7ի ֆրանսերէն խմբագրականին առ ի գնահատութիւն:

ՆՈՒԷՐ

ՓՈՐՏՈՅԷՆ Պ. Պետրոս Քէնտիրեան իր եղբօր զաւկին կառքի ծանր արկածէ մը հրաշքով ազատելուն առթիւ 200 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

1920ին Տիւզճէի լեռը նահատակուած Տաւուտեան եւ Հաճիյակօբեան գերդաստանին եւ անոնց ընկերներուն (18 հոգի) յիշատակին Օր. Մարի Նալպանտեան 10ական ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին, Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբ. Հաճի Յակոբ Ջէրչիեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եկեղեցիին՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թորոսեան 50 ֆր., Տէր եւ Տիկին Զօպանճեան Համբարձում 50, Յովհաննէս Սիմոնեան, Նազար Անտոնեան, Սարգիս Զպլաքեան, Հաճի Յակոբ Ահագինեան, Միխիրլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Պարսամիկեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Յովհաննէս Ժամկոչեան 10ական ֆր.:

Դպրոցին՝ Յակոբ Լսկիճեան 10 (եւ 10 «Յառաջ»ի), այրի Տիկ. Երանուհի Տէր–Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մուշեղեան 20ական ֆր.:

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ
ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ
Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.
Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:
Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 18
Գին 2600 Ֆրանք
Երթի ընթացքին մէկ գիշեր՝ Մոսկուա, վերադարձ նոյն օրը՝
Երեւան – Մոսկուա – Փարիզ
Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ, լոգարանով, «Արմենիա»ի կամ «Անի»ի մէջ, երեք ճաշերով: Բազմաթիւ շրջապտոյտներ:
Արձանագրութեանց համար դիմել
TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre— Paris (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ունենեանի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:
MARSEILLE — Z. Aliksanian, 11 Rue du Bassin, St. Julien,
Tél. : 51-74-90 — 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. Գասպարեանի — ԼԻՈՆ՝ Պալեանի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. Գարաեանի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ե. Պօյաճեանի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ
Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:
Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին Հասցէն.—
1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԿԱՐՕ ՄԷՀԵԱՆԻ
«Իմաստութեանց Ուղիով»
Ամբողջական հատորը
(Հէքեաթներ եւ աւանդութիւններ)
330 էջ, ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն
Գին՝ թղթակազմ 15 ֆր.
լաթակազմ 20 ֆր.
×
Հայաստանի
ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ
իբրեւ գաղափար եւ իբրեւ առաջադրութիւն)
Գին 5 ֆր.
Կարելի է ստանալ Փարիզի Մշակ. Տան գրասենեակէն
17. Ռիւ Պլէօ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Կիրակի Հոկտ. 28ին, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

LES EDITEURS FRANÇAIS REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie de la Poésie Arménienne
des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel,- Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.
Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL :
ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

ԵՐԲ ՎԱԼԱՆՍԷՆ ԱՆՑՆԻՔ
ԿԱՄ
ՎԱԼԱՆՍ ԵՐԹԱՔ
Մէկ հասցէ՝
Hôtel California
— SNAK-BAR —
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ՝ Ա. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ
Ave. Maurice-Faure
Sortie Autoroute Sud à droite
VALENCE
CALME — CONFORT — PARKING
Tél. : 44-36-05

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
21
MARDI
21 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.791 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.791

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ

———0———

Բ.

Երկու մաս է կը բաղկանայ Կուրթ Ուրբերմթի գիրքը Արեւելեան Թուրքիոյ մասին:

Առաջին մասին մէջ բացատրելէ ետք թէ ի՛նչպէս եւ ինչո՛ւ պէտք է այցելել Թուրքիոյ այդ շրջանը՝ հեղինակը կը նկարագրէ տեղւոյն աշխարհագրական դիրքն ու արտադրութիւնները: Յետոյ կը խօսի ի հնումն անոր այնտեղ բնակող կամ տիրապետող ազգերուն եւ անոնց մշակոյթին մասին:

Նախապատմական շրջանին վրայ ընդհանուր ակնարկէ մը վերջ, առանձին գլուխներու մէջ պատմական որոշ տեղեկութիւններ կու տայ խնդրոյ առարկայ ազգերու մասին: Ասոնք են՝ կարգով՝ Հիթիթները, Ուրարտացիները, Փռիւգիացիները, Պարսիկները, Հայերը, Մեծն Աղեքսանդր, Գաղատիացիները, Քիւրտերը, Նեստորականները, Հռոմէացիները, Բիւզանդացիները, Սելճուկները, Խաչակիրները, Մոնկոլները, Վրացիները, Լազերը, Տանիշմէնտները, Արտուկները, Պէյերն ու էմիրները, Արաբներն ու Օսմանցիները:

Յատկանշական է, որ Հայերու անունը յաճախ յիշած է միւս ազգերու մասին խօսած ատեն եւս: Հայերուն յատկացուած գլուխը կը գրաւէ էջ 51–58: Ամէնէն երկարը: Պատմական մասին մէջ համառօտակի կ՚ակնարկէ Հերոդոտոսի, Քսենոփոնի եւ Ստրաբոնի գրածներուն, շեշտելով որ հին դարերուն Հայերը ճանչցուած էին իբրեւ լաւ երկրագործներ, պարտիզպանականներ եւ արջառաբոյծներ, մանաւանդ՝ նշանաւոր առեւտրականներ, որոնք Եփրատի վրայ տիկնաւերով ապրանք, մասնաւորաբար տակառներով գինի կը տանէին Բաբելոն:

Ուրարտուն գրաւելէ վերջ, Հայերը Ուրարտացիներուն պէս կ՚ապրէին ամրացեալ քաղաքներու մէջ եւ զինուորական ճարտարապետութեան վարպետներ էին: Մեծն Աղեքսանդր Ք. Ա. 331 Թուականին Փոքր Ասիոյ միւս մասերուն պէս Հայաստանն ալ ազատեց Պարսից տիրապետութենէն եւ առիթ ընծայեց Հայերուն իրենց առեւտուրը հասցնել Միջագետքէն անդին մինչեւ Եգիպտոս, Հնդկաստան եւ Կեդր. Ասիա: Մեծն Տիգրանի օրով (95–54 Ք. Ա.) Հայաստան բարգաւաճ եւ լայնատարած երկիր մըն էր: սակայն Լուկուլլոսի եւ Պոմպէոսի արշաւանքներէն ետք նախ Հռոմի, յետոյ Բիւզանդիոնի հարկատու եւ Թումբ երկիր մը դարձաւ: Պարթեւները Արշակունեանց հարստութիւնը հիմնեցին Հայաստանի մէջ առաջին դարուն: Սակայն 66ին երկիրը մտաւ Ներոնի գերիշխանութեան տակ:

Հեղինակը կը յիշէ Տրդատ Թագաւորը, Լուսաւորիչը, Ս. Մեսրոպն ու հինգերորդ դարու Թարգմանիչները, հայ մանրանկարիչները, Քաղկեդոնի ժողովը (451ին) եւ Յուստինիանոս կայսրը: Յետոյ արաբական տիրապետութիւնը եւ Հայոց գաղթը դէպի Կիպրոս, Կրետէ, Թրակիա եւ Գալապրիա: Հայերը առաջնակարգ դեր կատարեցին, կ՚ըսէ, բիւզանդական բանակներուն մէջ: Ներսէսի պէս զօրավար մը եւ քանի մը կայսրեր տուին Բիւզանդիոնի գահին: Նոյնպէս կարեւոր եղաւ իրենց դերը Բիւզանդիոնի մտաւորական կեանքին մէջ: 1080ին Կիլիկիոյ ափերուն վրայ հիմնեցին Թագաւորութիւն մը, որ

տեւեց մինչեւ 1375: Կորիկոսի դղեակները այդ շրջանէն մնացած յիշատակներ են: Իրենց հայրենիքին մէջ Հայերը գարկ տուին եկեղեցական ճարտարապետութեան իրենց յատուկ նշանաւոր ոճին:

885ին Աշոտ Բագրատունի վերականգնեց հայկական Թագաւորութիւնը: Անի դարձաւ Հայաստանի մայրաքաղաք Սմբատ Բ.ի (977–989) օրով: Սմբատ հիմը դրաւ մայր եկեղեցիին, զոր լրացուց իր որդին՝ Գագիկ Ա. (989–1019): Ինք է որ կառոյց Ս. Գրիգոր եկեղեցին, ցարդ կանգուն, յատկանշական տիպար հայ եկեղեցական ոճի:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՒ

———0———

Յունաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահը՝ Փափատոփուլոս յայտարարեց թէ ընդհանուր ներում կը շնորհէ քաղաքական բոլոր բանտարկեալներուն (շուրջ 300 հոգի պիտի օգտուին): Ասոնց մէջ է նաեւ Ալեքսանդրոս Փանակուլիս, որ 1968էն ի վեր բանտն է վարչապետին դէմ (Փափատոփուլոս) մահափորձ կատարած ըլլալուն համար:

Նախագահը յայտնեց թէ կը վերնայ պատերազմական վիճակը որ հաստատուած էր իր իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր եւ կը վերահաստատուին անհատական բոլոր ազատութիւնները, այլ խօսքով՝ Սահմանադրութեան այն յօդուածները որոնք առկախ կը մնային 1968էն ի վեր, կրկին գործադրութեան կը դրուին: Ներման ենթակայ են նաեւ մամուլի յանցանքները:

Փափատոփուլոս այս ձեւով կը ձեռնարկէ նոր շրջանի մը: Աթէնքի մայր տաճարին մէջ է որ կատարուած է իր երդման արարողութիւնը Յունաստանի աւագերէցին՝ Գեր. Հիէրոնիմոսի առջեւ: Հանրապետութեան իբրեւ նախագահ իր նուիրագործումը ժողովուրդին հաղորդուեցաւ Թնդանօթի 21 հարուածներով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՈՍԻ մէջ պետական հարուած մը ձախողած է և ապստամբներու ղեկավարն ալ մեռած:

ՉԻԼԻԻ մէջ գործադուլները ծաւալ կ՚առնեն եւ լուրջ տագնապ մը կը ստեղծեն երկրին համար: Բեռնատար կառքերու վարորդներու գործադուլը արդէն անել կացութիւն մը ստեղծած էր, մանաւանդ երկրին պարենաւորման համար եւ առիպած նախարարին որ հրաժարի: Հիմա կարգը եկած է բժիշկներուն:

ԻՍՐԱՅԷԼ հաշուեցոյց մը ներկայացուցած է լիբանանեան օդանաւային Միտըլ-Իսթ Էռուէյզին, որ կը ներկայացնէ առջի օր Լոտի օդակայանը իջած օդանաւին ծախքերը: Այդ ծախքերը 8000 Ֆր.ի հասած են եւ կը ներկայացնեն 2800 լիթր վառելանիւթ եւ էջքի իրաւունքը:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

ՀՐԱԶԴԱՆ

Մէկ անգամէն եւ արագ կերպով փոխուած է Թեղենիսի ստորոտը: Կարծես մողական հարուածով Հրազդանը փապուղիի մէջ մտած է որպէսզի գործի դնէ Գեւումուշի եւ Աթարբեկեանի ելեկտրակայանները, իսկ որպէս անոր գոյութեան անմիջական վկայ, ճամբայով եւ կամուրջով երկարած լիճն է որ կը ծփայ Աթարբեկեանի ելեկտրակայանի դիմաց: Հրազդան քաղաքի համապատկերի վրայ կեդրոնական դիրք ունի լիճը, որու շուրջ կը բարձրանայ քաղաքը: Անոր մուտքին իսկ կ՚երեւայ նորացումը: Երեւան – Սեւան մայրուղիի կամրջակէն կը սկսի քաղաքը, որու ծայրամասին կը շինուի երիբուձի նոր ճաշարանը:

Ընդհանրապէս քաղաքը աչքի կը զարնէ ճարտարապետական ձեւերու բազմազանութեամբ: Մշակոյթի պալատը կառուցուած է հայկ. ճարտարապետութեան բնորոշ ձեւերով: Գեղարուեստական քանդակերտուածքները այսօր կը զարդարեն Հրազդանի հին եւ նորաբաց փողոցները՝ Շահումեան եւ Երեւանեան, Խանջեան եւ Րաֆֆի ինչպէս եւ ամբողջ փոքր տարածքը:

×

ՀԱՑԸ

Այս տարի Հայաստանի հացահատիկի դաշտը ընդլայնուած է 6,3 հազար հեկտար եւ կը կազմէ 171,7 հազար հեկտար: Հողագործները կը գործադրեն բոլոր ջանքերը միութենական շտեմարանի մէջ իրենց բաժնեչափը աւելցնելու համար: Անոնք պարտաւոր են այս տարի Պետութեան յանձնել 44 հազար թոն հացահատիկ, նախատեսուած 38 հազարի փոխարէն, իսկ հացահատիկի համախառն արտադրանքը 260 հազար թոն կը կազմէ: Հայաստանի պայմաններու մէջ, ատիկա մրցանիշն է: Հեկտարը անհամեմատ աւելի ծանրակշիռ է դարձած եւ ատոր մէջ կը զգացուի գիտութեան եւ թեքնիքի գործօն միջամտութիւնը: Էջմիածնի շրջանին մէջ հացահատիկի միջին բերքը հեկտարէն կը կազմէ 41,3 ցենտներ, Արարատի՝ 35, Հոկտեմբերեանի՝ 33,6:

×

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է բժշկական գիտութիւններու փրոֆ. Ռ. Մամիկոնեանի եւ դոցենտ Գ. Գէորգեանի «Շաքարախտ եւ շաքարախտային անգիոպաթիաներ» ստուարածաւալ գիրքը նուիրուած բժշկագիտութեան կարեւորագոյն հարցերէն մէկուն: Գիրքին մէջ տրուած են շաքարախտին վերաբերող հարցերու դրական պատասխաններ ժամանակակից բժշկագիտութեան չափանիշով, հիւանդներու բուժման եւ բարդութիւններու առաջքն առնելու միջոցները:

×

ԱԼՊՈՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Լայփցիկի «Քուլըր–Ամելանկ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Երեք–հազարամեայ Հայաստանը» ալպոմը, որու հեղինակն ու կազմողն է Պերլինի համալսարանի փրոֆեսոր՝ Պուրհարտ Բրենտիեան: Հատորը կը պատկերացնէ հայ ժողովուրդի պատմական անցեալը, անոր մշակոյթն ու արուեստը:

×

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑՆԵՐԸ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ալ. Սպենդիարեան տուն–թանգարանի հարուստ հաւաքածոն ամբողջացած է քանի մը նոր ցուցանմոյշներով: Ասոնք երգահանի ժամանակակիցներու ձայնագրուած յուշերն են, իրագործուած Երեւանի պետական Երաժշտանոցի դոցենտ Մ. Տէրեանի կողմէ: Շահեկան են Սպենդիարեանի եւ հայ առաջին ազգագրագէտներէն մէկուն՝ երաժշտագէտ Նիկողայոս Տիգրանեանի համատեղ աշխատանքի նուիրուած էջերը:

×

ՔԱՌՍԸ՝ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«Հայֆիլմ» շարժարուեստի ընկերութեան խնամքով աւարտելու վրայ է «Քառս» վէպի ֆիլմի վերածումը: Ամէն ջանք թափուած է որպէսզի հարազատօրէն տրուի Շիրվանզադէի վէպին ոգին: Ֆիլմին արտաքին տեսարանները կը դարձուին Բագու:

×

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՐՓԻ–ՍԵՒԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Վերջերս Հայաստանի Գրողներու Միութեան Լենինականի բաժանմունքի 20 անդամներէ կազմուած խումբ մը այցելած է Արփի–Սեւան եւ հանդիպում ունեցած է շինարարներու հետ:

×

ՉԱՐԵՆՑ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵՐԷՆ

1962էն ի վեր Պրազիլիոյ Սան–Փաւլօ քաղաքի համալսարանին մէջ կայ հայագիտական ամպիոն, զոր կը վարէ Փրոֆ. Եսայի Գուլդեան: Ամպիոնը պարբերաբար լոյս կ՚ընծայէ Հայոց լեզուի եւ մշակոյթի վերաբերեալ գրքեր, որոնց շարքին՝ Ե. Գուլդեանի «Հայոց լեզուի ընթացքը», «Հայոց լեզուի քերականութիւնը», «Հայ–փորթուկալերէն զրուցագիրքը»:

Վերջերս Եսայի Գուլդեան գործակցութեամբ Սան–Փաւլոյի համալսարանի արեւելեան լեզուներու փիլիսոփայութեան գիտութիւններու լսարաններու կարգ մը դասախօսներու, պատրաստած եւ լոյս ընծայած է «Եղիշէ Չարենցը եւ Հայաստանի նոր գրականութիւնը», շուրջ 300 էջնոց աշխատանքը, փորթուկալերէն:

Գիրքը բաժնուած է տարբեր գլուխներու: Առաջին մասի մէջ ուրուագծուած է 1885–1915 Թուականներու հայ գրականութիւնը, երկրորդը կ՚ընդգրկէ 1915–18էն մինչեւ մեր օրերու հայ գրականութեան համառօտ պատմութիւնը եւ երկու՝ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հատուածներով: Գրքին հիմնական երեք գլուխները նուիրուած են Եղիշէ Չարենցի կեանքին, անոր ստեղծագործութեանց վերլուծման եւ գնահատանքին: «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» բանաստեղծութիւնը գիրքին մէջ տպագրուած է 17 լեզուներով (փորթուկալերէն, իտալերէն, գերմաներէն, եբրայերէն, չինարէն, ճափոներէն, եւայլն):

ԷՐՆԷՍԹ ՌԸՆԱՆ
ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՄԸ
(1823–1892)

———0———

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զախլա ընտանիքը Հանրիէթը կը նկատէր մօտիկ ազգական մը, այնպէս որ՝ զայն թաղել տուաւ իր սեփական դամբարանին մէջ, եկեղեցիին ճիշդ քովը:

1861 Հոկտեմբեր 10ին, Ֆրանսա վերադառնալէ առաջ, Ռընան այցելութիւն մը կուտայ Ամշիթ, քրոջը գերեզմանին, եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք հիւրասէր ընտանիքին, կը մտադրէ մարմինը Ֆրանսա փոխադրել տալ՝ յարմար առիթով մը:

Տարի մը ետք, կը գրէ հատորիկ մը իր քրոջը մասին, որուն մէջ կ'ըսէ հետեւեալը.

«Կը վարանիմ զայն հեռացնելու այդ գեղեցիկ լեռներէն, ուր ապրեցաւ այնքան երջանիկ օրեր, այդ բարի մարդոց մէջ: Հարկաւ իմ փափաքս է, որ օր մը ան հանգչի իմ կողքիս, բայց ո՞վ կրնայ ըսել, թէ աշխարհի ո՛ր անկիւնը պիտի թաղուի մարմինս: Թող ուրեմն ինծի սպասէ Ամշիթի արմաւենիներուն տակ, Ս. Պիպլոսի մօտ, հին խորհուրդներու երկրին մէջ»:

1865ին, Ռընան կնոջը հետ կը վերադառնայ Լիբանան եւ կրկին այցելութիւն մը կուտայ Հանրիէթի գերեզմանին: Տեսարանը այնքան կը յուզէ զինք, որ կը մտադրէ թաղուիլ քրոջ մօտ:

Քսան տարի ետք, պաշտօն կուտայ իր զաւկին՝ Արի Ռընանի, որ Արեւելք կը մեկնէր, որպէսզի պէտք եղած նորոգութիւնը ընէր եւ քարին վրայ փորագրել տար լատիներէն այն արձանագրութիւնը, զոր ինք պատրաստած էր:

Մայիս 1914ին, Մօրիս Պարէս, որ շրջապտոյտ մը կ'ընէր Արեւելքի մէջ ուխտագնացութեան կ'երթայ Ամշիթ եւ զարմանքով կը նկատէ, որ Հանրիէթի գերեզմանին վրայ ոչ մէկ արձանագրութիւն կայ:

1963ին, Փարիզի Կոմսը, Ֆրանսայի դեսպանին ընկերակցութեամբ, կը հետեւի Պարէսի քայլերուն: Հանրիէթ Ռընանի դամբարանը աւերակի վերածուած էր: Պատերը խարխլած, դուռը տեղէն ելած եւ պահապան կաղնին տարիներով չոր տերեւ խաւեր կուտակած էր անոր շուրջ: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ֆրանսական կառավարութեան եւ Ռընան ընտանիքին, որոնք ձեռնարկեցին պէտք եղած նորոգութիւններուն եւ, 1965 Նոյեմբեր 12ին միայն, ֆրանսական դեսպանին, Լիբանանեան Համալսարանի տնօրէնին և մտաւորականներու ու քաղաքական դէմքերու հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ՝ նորոգուած դամբարանին վրայ զետեղուեցաւ տախտակ մը, որ կը կրէր հարիւր տարի առաջ Էրնէսթ Ռընանի պատրաստած լատիներէն արձանագրութիւնը:

1862ին, Ռընան դասախօս նշանակուեցաւ Գոլէժ տը Ֆրանսի եբրայերէնի, ասորերէնի եւ խալտերէնի: Սակայն ազատականներու եւ կաթողիկէներու ընդդիմութիւնը ստիպեց, որ հրաժարի իր պաշտօնէն 1864ին, եւ նուիրուի գրական գործունէութեան: 1863ին, հրատարակեց «Յիսուսի կեանքը» եւ նոյն տարին «Քրիստոնէութեան ծնունդը» շարքին առաջին հատորը, մնացեալ վեցը լոյս պիտի տեսնէին պարբերաբար, մինչեւ 1881:

1869ին, Ռընան կը փորձէ մուտք գործել քաղաքական կեանքէն ներս, բայց երկու անգամ կը ձախողի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: 1870ի պատերազմը յեղաշրջեց իր համամարդկային գաղափարները եւ հասկցաւ, որ ազգերը դեռ հասուն չէին եղբայրանալու համար:

Նափոլէոն Գ.ի անկումէն ետք, Ռընան վերստացաւ դասախօսի իր պաշտօնը: Հոծ բազմութիւն մը ներկայ կ'ըլլար իր դասաւանդութիւններուն: 1887էն 1893, գրեց ու աւարտեց «Իսրայէլի ժողովուրդին պատմութիւնը»: Արժանացաւ մեծ պատիւներու եւ համբաւը տարածուեցաւ իր հայրենիքին սահմաններէն դուրս: Իր վերջին գործը եղաւ մանկութեան նուիրուած գիրք մը՝ «Մանկութեան եւ երիտասարդութեան յիշատակներ», որ կը հանդիսանայ իր ամէնէն ժողովրդական գործը:

Ռընան աչքերը փակեց 1892 Հոկտ 2ին, յայտարարելէ ետք, թէ «կը մեռնիմ հաղորդուելով մարդկութեան եւ ապագայի եկեղեցիին հետ»: Լաւատեսութիւն մը, որ այսօր անիմաստ կը գտնենք, նախադասութիւն մը, որ բազմաթիւ անգամներ լսած ենք բոլոր անոնց բերնէն, որոնք մարդկութիւնը նկատած են սպանդանոցի արջառ:

Իբրեւ մտաւորական՝ Ռընան եղած է բարդ անձնաւորութիւն մը: Հրաժարելով հանդերձ կրօնական համոզումներէն, ան ոչ մէկատեն ժխտած է կրօնքներու եւ մասնաւորաբար քրիստոնէութեան կարեւորութիւնը եւ նպաստը մարդկութեան յառաջդիմութեան մէջ:

Տարուած օրուան հոսանքներէն՝ ան մարդկութեան փրկութիւնը կը տեսնէ գիտութեան մէջ եւ մէկ գրիչով կը ջնջէ գերբնականին գոյութիւնը եւ քրիստոնէութեան ծնունդը կը բացատրէ աշխարհագրական եւ պատմական տուեալներով եւ Աւետարաններէն կ'ընդունի միայն այն, ինչ որ կը յարմարի իր տեսութիւններուն:

Այսօր Ռընանի տեսութիւնները եւ փիլիսոփայութիւնը կորսնցուցած են իրենց այժմէականութիւնը եւ եթէ անունը դեռ կենդանի կը մնայ, անոր պատճառը իր գրական անժխտելի տաղանդն է:

Այս տաղանդը կը յայտնուի մասնաւորաբար իր առաջին եւ վերջին գործերուն մէջ՝ «Յիսուսի կեանքը» եւ «Մանկութեան եւ երիտասարդութեան յիշատակները»:

Ռընանի ամէնէն ծանօթ էջերէն մէկը կը գտնուի վերը յիշուած երկրորդ գիրքին մէջ եւ կը կոչուի «Աղօթք Ակրոպոլի վրայ», որմէ կուտանք քանի մը հատուածներ.

«Ո՛վ վեհութիւն, ո՛վ պարզ ու ճշմարիտ գեղեցկութիւն, աստուածուհի, որուն պաշտամունքը կը նշանակէ բանականութիւն եւ իմաստութիւն, դո՛ւն, որուն տաճարը անկեղծութեան եւ ինքնագիտակցութեան յաւիտենական դաս մըն է, շատ ուշ հասայ խորհուրդներուդ սեմին, եւ խորանիդ կը մօտենամ խղճի խայթերով...

«Դո՛ւն՝ ճշմարիտ ես, մաքուր եւ կատարեալ, մարմարիդ վրայ բիծեր չկան. բայց Այա Սոֆիա տաճարը, որ կը գտնուի Բիւզանդիոնի մէջ, իր աղիւսներով աստուածային ներգործութիւն մը կ'ընէ մեր վրայ: Ան պատկերն է երկնակամարին...

«Մոռացութեան անծայրածիր գետը մեզ կը տանի անանուն անդունդի մը մէջ: Ո՛վ անդունդ, դուն միակ Աստուածն ես: Այս աշխարհի վրայ ամէն բան երազ է ու խորհրդանիշ: Աստուածներ կ'անցնին մարդոց պէս, եւ լաւ պիտի չըլլար, որ անոնք մնային յաւիտենապէս: Ժողովուրդներուն թափած արցունքները իրաւ արցունքներ են, եւ իմաստուններու երազներուն մէջ ճշմարտութիւն կայ: Մարդու հաւատքը պէտք չէ ննջէ իր վրայ ծանր շղթայի մը պէս...»:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ
(ՍԱՍՈՒՆՑԻ ՊԵՏՐՈՍԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Կարդացի երէկ «Յառաջ»ի չորրորդ էջ, ընտանեկան համայնագիտարանը եւ տեղեկացայ որ՝ զէնքի վաղեմի ընկեր մը, Վարդանի լաճ Պետրոսը Սասունցի, մե՛ծ ճամբորդութեան մը մէջ է, եւ փաղեցի Ալֆորվիլի իր բնակավայրը երկու խօսք ըսելու համար:

Ա՜հ ժամանակի դաւադիր մամուռը ի՛նչ ժայռեր կը ծածկէ կ'անհետացնէ ո՛ւր մնաց ճահիճներէն սեղծուած հայկական այս քաղաքը, փոխուա՛ծ, եւրոպականացա՛ծ է այն աստիճան որ ինծի անծանօթ վայր մը թուեցաւ հակառակ անոր որ տասը տարի բան գործ ձգած, նոյն այս ճամբան մաշեցուցեր եմ նոր սերունդ դաստիարակելու համար:

Հարցուցի կլոր գլխով, սեւ, տրտում աչքերով մարդոց մեր լեզուով, Պետրոսի մասին. ինծի ըսին անտարբեր.

— Գնա՛ եկեղեցի, հիմա հոն ըլլալու է: Ե՛կ եղիցի՛ն վեհ ու անձայն խորհուրդով կ'ապաշխարէր թեւատարած դէպի իր ապաւէնին հզօր, որպէսզի «անշարժ պահէ զինքը» առ յաւէտ ինչպէս դարերու հայ եկեղեցիները:

Դառն ժպիտով երկիւղած զպրապետը երբ երեւցաւ, յանկարծ զօղանջեց զանգը ինչպէս արհաւիրքի կանչ, կամ մեկնող անդարձ կարաւանի մղձաւանջ:

Ահա այդ միջոցին է որ մարդիկ ներբերին ժամանակաւոր պատսպարան մը եւ... ֆրանսական սպիտակ եռագոյնով ծածկուած, որուն մէջ կը հանգչէր մեր Պետրոսը, վարուցանը աւարտած մշակի մը պէս յոգնած, պարտասած:

Մօտեցայ խօսքս ըսելու մրմունջով.

— Ո՞ւր կ'երթաս Վարդանի լաճ Պետրոս, տղայ լաօ՛, շուտ մոռցար խոստումդ: Այդ ճամբո՞վ կ'երթան զՍասուն, ան ալ առանց լուր տալու ինծի:

Արեւելեան Լեգէոնի մտերիմ ընկերներէս էր Պետրոսը: Մեր բանակին վիճակուած էր Կիլիկիա մտնել Հայկական Ծոցէն Փայաս եւ Այաս նաւահանգիստներու վրայէն Ջոք–Մարզուանը (Տէօրթ-Եոլ) ազատագրելու համար... երեք փամփուշտով: Արդէն մեր անարգ Թշնամին ատկէ աւելին արժանի չէր եւ անհետացած էր խլուրդի պէս. եւ կարծես մենք օգափոխութեան կ'երթայինք վերադարձող կարաւան մը մեր ետեւէն, որոնք արդէն հարսանիքի պատրաստութիւն կը տեսնէին...:

Մենք կազմուած էինք իրարմէ տարբեր հորիզոններու միացմամբ. ոմանք երկու Ամերիկաներէն ինչպէս իմ խումբս Արժանթինէն Կիպրոսի ճամբով, մաս մըն ալ Անգլիացին նուէր զրկած էր Թրքական բանակէն դերեվարածները մաղելով:

Պետրոսը թրծուած էր մեր երդուեալ թշնամիին դժոխքին մէջ եւ իր ճարպիկութեան (ինչպէս ոմանք) շնորհիւ ողջ մնացած էր տարբեր... լեզու գիտնալուն մանաւանդ: Իր Տարօնցիի քաջութիւնը Հէմլը Սասունցիի ապացոյցը չուշացաւ:

Ձեմ գիտեր թէ՝ ես ո՞ր չար աստղին տակ ծնած եմ որ, ժամանմանս նոյն գիշերն իսկ ինծի բաժին ինկաւ պահակութիւնը, այսինքն չորս հարիւրէ աւելի զինուորներու կեանքի ապահովութիւնը դարանակալ Թշնամիի հողին վրայ:

Ջոք – Մարզուանը անծանօթի մը համար, մանաւանդ նորեկի մը աչքին՝ վրտանգներով յղի վայր մըն է, իր թեւերը բացած է խիտ անտառները շալկելով եւ ճակատը լայն՝ ուղղած է դէպի ծով իր միակ խոցելի կէտը ինքնապաշտպանութեան համար:

Ես ուրախ ու տխուր խոհերով տարուած՝ աչալուրջ կը կատարէի պարտականութիւնս, աղմկարար ձորի փրփրադէզ ջուրերուն մօտ եւ ժայռերու քղանցքին գտնուող շարժուն պահակներուն այցելելով, երբ յանկարծ ուշադրութիւնս գրաւեց տեղւոյն տարածութեան ընդարձակ օղակին երեք քառորդին վրայ կոյր մթութեան մէջ շրջուն աստղերու աներեւակայելի գոյութիւնը:

Պարզ էր անխոհեմ Թշնամիին լալ-

ԿԵԱՆՔՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Եւ պարտէզին խորը յառաջացայ, ուր դուռ մը նշմարած էի: Պարտէզին ետեւէն ալ առուակ մը կ'անցնէր. հաւանաբար մեծ գետին մէկ թեւը, որ քանի մը դարձուածքներէ վերջ կ'երթար միանալու գետին: Իբրեւ կամուրջ, տախտակ մը նետուած էին մէկ ափէն միւսը: Անցայ եւ տախտակն ալ քանդելով ջուրը նետեցի:

Մարզական կամ սկաուտական վազքով քիչ մը յառաջանալէ վերջ, պզտիկ փողոց մը եւ ուրիշ կէտէ մը կրկին մտայ Նոմենթանա փողոցը: Անկիւն մը հողի կոյտ մը կար, երեւի նորոգութեան համար ամէն կողմն ալ շինութեան գործիքներ: Վայրկեան մը կեցայ, շուրջս ուշադրութեամբ զննեցի, յետոյ ատրճանակս խրեցի հողին մէջ:

Այլեւս ազատ նկատեցի ինքզինքս...

Բռնեցի Հռոմի ճամբան եւ հասայ մեր սովորական ճաշարանը, ընթրիքի պահուն. հոն էին բժիշկ Ա. եւ քանի մը ծանօթներ: Երբ հարցուցին կէսօրուան բացակայութեանս պատճառը, պատասխանեցի որ Ֆրասքաթի գացած էի եւ նոր կը վերադառնայի: Որոշապէս դեռ բանէ մը լուր չունէին. այդ կողմերը դեռ խաղաղութիւն կը տիրէր: Գ. հասաւ, երբ ես մաքարոնի կը ճաշակէի. սաստիկ անօթի էի: Իր վերարկուն կախած միջոցին ինծի աչք մը ըրաւ ու քովը գալի: Կամացուկ մը փսփսաց.— Վերարկուդ նետեր ես, գլխարկդ նետեր ես, թափթփած գործ մը... մարդն ալ չէ մեռած... կառքին մէջ կը պոռար...

Կատաղի զայրոյթով մը լեցուեցայ, եւ արիւնը գլուխս ցատքեց: Մաքարոնիս կէս ձգեցի եւ դուրս ելայ, ներկաներուն զարմանք պատճառելով: Մօտ ժամ մը փողոցները թափառեցայ, ահաւոր մտահոգութեան մը մատնուած. ճի՞շդ էր արդեօք ըսածը. բայց Փաշային գլուխը ոտքերուս տակն էր... ի՞նչպէս կ'ըլլայ...:

Այդքան յոգնութիւններէ եւ վտանգներէ վերջ, եթէ Փաշան դեռ կ'ապրէր, ի՞նչ բանի ծառայեցին հապա իմ եւ ուրիշներու զոհողութիւնները:

Մտահոգութիւնը գիս կը կրծէր եւ սաստիկ ջղայնացած էի. այդ սարսափելի ցերեկուան ընթացքին, քանի՛ քանի անգամ եւ ինչ պաղարիւնով դիմագրաւած էի մահուան վտանգները, չէզոքացուցած էի բոլորն ալ, վազելով, քրտնելով, ըսպառնալով ու փախուստ տալով ու բնաւ չէի ընկճուած. իսկ հիմա... կարծես մարդկային խլեակ մը ըլլայի, ու լալս պակաս...: Դեղեւելով հասայ տուն եւ ելայ սենեակս: Մարիան չկար տակաւին. քիչ վերջ եկաւ ու զարմանքով հարցուց.

— Ի՞նչ է աս... այսօր կանուխ տուն կուգաս... անհանգի՞ստ ես:

— Է, քիչ մը անհանգիստ եմ: Գնաց քոնեաք մը բերաւ ու հեռացաւ: Երկնցայ եւ զբաղելու համար սկսայ կարդալ, առանց շատ բան հասկնալու կարդացածէս: Միտքս գաղափարով մը տարուած էր.— երթալ հիւանդանոց, ձեւով մը ներկայանալ իբրեւ Փաշային մէկ ազգականը եւ իր մահիճին վրայ իսկ զինքը սպաննել, առանց հետեւանքներուն կարեւորութիւն տալու:

Անկարելի էր քնանալ. այդպէս մնացի մինչեւ կէս գիշեր, երբ Մարիան կրկին եկաւ: Հոգածութեամբ հետաքրքրուեցաւ վիճակովս եւ դարձեալ քոնեաք մը բերաւ: Այդ հոգածութեան հանդէպ անտարբեր, կ'ուզէի որ շուտ մը դուրս ելլէ. նեղսրտած չեշտով խօսեցայ եւ քիչ մըն ալ բրտութեամբ կամ անքաղաքավարութեամբ: Վիրաւորուած՝ դուրս ելաւ:

Առանց աչքս քուն մտած ըլլալու, առաւօտուն շատ կանուխ դուրս ելայ՝ առանց Մարիային ալ երեւալու ու բարի լոյս մը փոխանակելու, ինչպէս սովոր էինք ընել: Ժամը հինգն էր: Ուղղուեցայ Տօքթ. Ե.ին տունը: Ամէն կողմ գոց էր: Դուռը զարկի: Վայրկեան մը չանցած, նոյնինքն բժիշկը դուռը բացաւ եւ զիս տեսնելուն պէս վիզս փաթթուեցաւ:

— Վայ դուն հազա՛ր ապրիս... վայ դուն հազա՛ր ապրիս... կը գոչէր ուրախութեան արցունքներ թափելով:

Ցայտնի եղաւ որ գիշերը ան ալ չէր քնացած եւ հաղուստով երկնցած էր, այլազան թերթեր տարածուած էին սենեակին ամէն կողմը: Է՛, կը շարունակէր, ըսէ նայինք ի՞նչպէս եղաւ, ի՞նչպէս ըրիր... վա՛յ դուն, հազար ապրիս...

Ցայտնեցի Գ. Մ.ին տուած տեղեկութիւնը եւ պարզեցի զգացած ու ապրած հոգեկան տագնապս եւ վախերս:

— Ի՞նչ կ'ըսես... թերթերը նայէ:

(86 – շար.)

տէրներն էին, պաշարուած էինք․․․։

Օձնեցիներ յանձնէ՛նք նաեւ զօրանոցը (Քէլէկեան որբանոցը) ,արժէնուցելի պատասխանատու սպայ Նիկոլոն ,որ ինքն ալ տասէին քննական ակնարկով համոզուեցաւ ձգուելու, եւ իմ զինուորեալ փայլ երկու տասնեակ փամփուշտ յանձնեց։ Զուլեցաւ տասէին գնդակ ձորին կողմի բլուրէն վայլ գտնուող Թրքական գիւղէն եւ տասէին զոհը եղաւ իմ ընկերներէս Սիմոն Կարապետեան, Վանեցի։

Արեւմուտ էր զօրանոցը եւ ես ստացած էի յարձակման հրամանը մեր դիրքերական ենթասպային, որուն անունը չեմ յիշեր։

Տղաքներուն մէկուն պարունակէր – թէ բամենելի տուջ, միւսը՝ չալած անցուցը գետը ցանցաւ ծառերով մացաներով բլուր մըն է մեր Թերաթը, այլեւս գիրար չէինք կրնար տեսնել, միայն հրամայարկին չառաչը կը լսէր։ Անոնց մերկ դիրքը նպաստաւոր էր մեզի համար, ապուշ Թշնամին այնքան շփացած էր որ չէր անդրադառնար թէ իրենց յումպէտս վատնած «տում–տում» գնդակներուն ճառագայթը գիշերուան մէջ ազուր նշանառութեան ընդունակ էր։ Ես կրկնակի զգուշութեամբ կը մագլցէի մեր արձակած գնդակներուն ձայնին առաջնորդուելով, երբ յանկարծ գիրար գտանք Մշեցի Սմբատը Շահնազարեան (Ամերիկա) եւ Սասունցի Պետրոսը․ հետղհետէ կըցանք կապ հաստատել պաշարման շղթայի օղակաւորումը սեղմելով եւ յայտնի էր որ կազմակերպուած յարձակում մը չէ Թշնամիին կողմէ եւ դիւրաւ կը հաստատուէր որ անփորձ աճրագործներ են՝ խուժան։

Որոշեցինք մենք մեզի անխնայ կեդրոնացնել մեր զարկը լուսաւոր կէտին եւ լռեցնելէ յետոյ յառաջանալ քանի որ մինակ չէր մեր գիշերային պահակախումբը։ Սմբատ եւ Պետրոս զօրանոցէն կուգային եւ հաւանաբար ուրիշներ դիրք գրաւած էին։

Բաժնեցինք քովս գտնուած երկրորդ տպրակի բովանդակութիւնը, ինծի հրահանգուած էր ստացուած ձեւով վերադարձնելու առտուն։ «Հրաժարիմ սատանայէ եւ խոստովանիմ», որ մենք Կիպրոսի մէջ, խանծած հոտը մեր քթին՝ ամէն մէկս մեր գաղտնի պաշարն ունէինք փամփուշտի։ Անցա՜ծ օրեր եւ մոռցուած։

Եւ երբ հիմա, ժամէն բաժնուած, խուռներամ բազմութեամբ դէպի «սուրբ հողերը» կը տանէինք Պետրոսի առժամեայ ծաղկազարդուած դագաղը եւ ես անձնուէր ընկերոջ մը՝ Հրանդին կառքին մէջ նստած այդ անցեալը կը խօկամ, դեռ կը յիշեմ իր կատակախառն խօսքերը․

— Տօ լաօ ձեր Զմշկիկ Սուլթանին աղջիկը չէ՞ր որ պաննեց մեր Թըլըր աղեղ Դաւիթը։

= Սխալ ես իմ ազբեր Պետրոս, մեր Զմշկիկը կարգուն չէր որ աղջիկ ունենար․ ան ինկած էր յոյն աղջիկներու ետեւէն Ս․ Սարգիսի պէս, ատոր համար մեր կողմի Յոյները (յունադաւան) Ս․ Սարգիսի մեր պահոց օրերուն անոնք անպատճառ միս պիտի ուտեն, միս չգըտնեն՝ տրեխը կը կրծեն։

Մեծ կայսր էր մեր Զմշկիկը ան էր որ Պուլկարները ծունկի բերաւ ի շահ Բիւզանդիոնի, բայց սխալ մը ունէր․ յոյն աղջիկները շատ կը սիրէր․ չհաւնածը կ'աքսորէր հեռաւոր Հայաստան, բայց անոնցմէ մէկէն թունաւորուելով ալ մեռաւ՝ հաղորդութիւն առած ատեն։

— Տէ լաւ, տէ, լաւ, կ'ըսէր իր սկեպտիկի ծիծաղով, դուն ալ պիտի դա՞ս Սասուն․ գիտնա՛ս «իմ ալ անոյշ հայրենիք է»։

= Կիգամ, կիգամ, էս հրացանով կիգամ։

— Տղայ, մենք այս կերպ զէնք եթէ ունենայինք, էդ Նոր Պուղան, էդ եօթ – գլխանի վիշապը կը քաղէինք արմատէն, մեր վիշապաքաղ անմահ Վահագնի պէս։

= Էհ, հիմա կը կարծես մեր Հանրապետութիւնը — մատաղ իրեն դրօշակին — պարապ տե՞ղը Սասունցիները Արագածի քղանցքներուն փռած է․․․։

Կուգայ օրը, սիրելի Պետրոս, դուն հիմա մեզի պէսներուն ճամբան ընտրած ես, պարտականութիւնդ կատարած ես դուն ու կ'երթաս, եւ քանի որ հոգին անմահ է կ'ըսեն, ուրեմն վստահ եմ որ զաւակներդ եւ անոնց անմխիթար սգաւոր մայրը թողած դուն թեւ պիտի առնես հոգւով դէպի Սասուն, որովհետեւ ինչպէս դուն ամբողջ Հայութիւնը հաւատացած է Ամբողջական Հայաստանի Ազատագրութեան։

Կը լսե՞ս տղայ, Վարդանի լաճ, սեւաւոր կնոջդ կսկծալի եւ զսպուած լացի աղաղակը, դեռ կը լսես, գիտեմ նաեւ իր եղբօր Վարդանի զէնքի մեր ընկերոջ հեկեկանքը եւ բոլոր այն մրմունջները, զորս յուղարկաւորներդ կ'արտայայտեն շուրջդ․— Բարի, առաքինի մարդ էր ,արդար, մարդամօտ ազամարդ էր․ եւ այժմ լուէ իմ խօսքս, «կամաւոր» էր։

Դուն մինակդ չես այդ ճամբով գացող, մենք բոլորս, բոլոր պարտուածներս կարգի կը սպասենք, բայց մեր ժառանգած Ազատութեան ոգին անաղարտ կը յանձնենք երջանիկ մնացողներու․ երջանիկ, որովհետեւ անոնք անպայման պիտի տեսնեն Սասուններու ազատագրումը վերջնական։

Գնա՛ հանգիստ, ով զէնքի ընկեր։ Տղայ լաօ, բարեւ խօսէ Սամսոնին, քեզմէ առաջ մեկնող որբ Սամսոնին։

Խ․ ՎՇՏՈՒՆԻ

Յ․ Գ․— Կարելի է գրել եւ դեռ ի վիճակի եմ վկայելու Փորթ – Սայիտի, Կիպրոսի եւ Տէօրթ–Եօլի եւ այլուր պատահած ծանրակշիռ խնդիրներու մասին։ Մանաւանդ « Ալեքսանտրէթի դէպք »ի մանրամասնութիւնները կ'արժէ պատմութեան յանձնել իմ ականատեսի վկայութեամբ եւ հանգամանօրէն։

«Յառաջ»ը դիւաններու կեդրոն մը չէ, եթէ կայ այդ կարգի մարմին մը հոս կամ այլուր, ես պատրաստ եմ դեռ գոհացում տալու։ Ամօթ է մոռացութեան տալ։

Լեգէոնական նախկին ենթասպայ

Խ․ ՎՇՏՈՒՆԻ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կառքերու երթեւեկութեան յատկացուած ճամբաներու շինարարութեան ուղղութեամբ զգալի աշխատանք կատարուած է յատկապէս վերջին քանի մը տարիներուն։ 1971ին եւ 1972ին կառուցուած եւ շահագործման յանձնուած են աւելի քան 130 քիլոմեթր ուղիներ, բոլորն ալ կատարելագործուած ձեւով։ Աւարտած են Երեւան – Սեւան, Գորիս – Ղափան, Աթարբէկեան – Մեղրաձոր եւ այլ ուղիներու աշխատանքները։ Մեծ գործ է կատարուած Լենինական – Մարալիկ, Մարալիկ – Լանջիկ, Էջմիածին – Հոկտեմբերեան ուղիներու հատուածներուն վրայ։

Այս տարուան ծրագրով պէտք է շինուին եւ շահագործման յանձնուին 70 քիլոմեթր ընդհանուր երկարութեամբ ուղիներ։ Ասիկա շատ աւելի է նախորդ տարուան ծրագրէն։

Ներկայիս արագ թափով կառուցուելու վրայ են Աշտարակ – Օհանաւան, Լենինական – Իսահակեան, Արարատ – Երասխ, Լճափ – Կամօ, Էջմիածին – Հոկտեմբերեան, Էջմիածինը շրջանցող ճամբաները եւայլն։ Առանձնապէս մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի գիւղական ճամբաներու կառուցումին։ Գեղեցիկ խճուղիներ կառուցուելու վրայ են Ալավերդի–Այրում կառուղիէն դէպի Հաղպատ գիւղը եւ Աշտարակի շրջանի Զորափ գիւղէն մինչեւ Տեղերի ամարանոցը երկարող ճամբաները։ Քսաներկու քիլոմեթր երկարութիւն պիտի ունենայ Եղեգնաձոր շրջանի Խաչիկ – Ամաղու – Արենի լեռնային ուղին։

Դժբախտաբար ցած է կառուցումի աշխատանքին որակը։ Հակառակ տրամադրուած թեքնիք լայն միջոցներուն, բազմաթիւ վայրերու մէջ ուշադիր չեն ճամբաներու որակին եւ կը խախտեն շինութեան նորմերը, որու հետեւանքով կառուցուած ճամբաները շուտով անգործածելի կամ դժուար օգտագործելի կը դառնան։

Բազմաթիւ վայրերու մէջ ալ անուշադրութեան ձգուած է ճամբաներու նորոգութիւնը (Արագած – Մանթաշ – Փանիկ, Արթիկ – Անուշաւան – Մեղրաշէն, Սիսիանի եւ Թալինի շրջաններու երթուղիները)։

×

ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԱՒԱՆ ՄԸ

Լեռներով շրջապատուած ընդարձակ տարածութիւն մը՝ Մեղրի շրջանին մէջ, տարիներ առաջ ամայի էր։ Արաքսի ափին գտնուելով հանդերձ, ամառուան ամիսներուն հողը այստեղ կ'այրէր կիզիչ արեւէն։

Օր մըն ալ հոս «այցելեցին» ընդերքի հետախոյզները։ Ու գտան անդին գանձեր՝ պղինձ, մոլիբդէն, եւ որոշուեցաւ կառուցանել աւան մը՝ հանքագործներու համար։ Այսպէս է, որ հիմնուեցաւ Ագարակ աւանը։ Այսօր, Մեղրիի շրջանի Ագարակ աւանը ունի պղինձի – մոլիբդէնի գործատուն, նախակրթարան, մասնագիտական եւ երաժշտական դպրոցներ, մշակոյթի տուն, պանդոկ, հիւանդանոց, ճաշարան եւայլն։ Հաստատուած են ծառապատ փողոցներ եւ հրապարակներ, որոնց եզրերուն հիմնուած են առանձնատուներ, մրգաշատ պարտէզներ։

Մօտ ապագային Ագարակը տասնեակ հազարաւոր բնակիչ պիտի ունենայ։

×

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Այս կայանը հիմնուած է 1843ին, պարզունակ կայանի միջոցաւ կը նախատեսուէին օդերեւութաբանական կարգ մը երեւոյթներ, ինչպէս քամիներու ուղղութիւնը, արագութիւն, ամպամածութեան աստիճանը, օդի ճնշումը եւայլն։

Մինչեւ այսօր ալ դեռ պահպանուած է Նիկոլայ Ա․ Թագաւորի ժամանակուան հողմացոյցը, որ 130 տարուան հնութիւն ունի։

Ներկայիս այս կայանին որոշ աշխատանքները կը կատարուին բացօթեայ՝ դաշտի վրայ, ուր զետեղուած են օդերեւութաբանական սարքեր եւ գործիքներ։ Կայանի հաւաքած տուեալները կը հաղորդուին թերթերու եւ ձայնասփիւռին։ Կայանը՝ շնորհիւ նորագոյն սարքերու, ի վիճակի է ճշգրտօրէն ճշդելու կարկուտը, բուքը, մրրիկը, ձիւնը եւայլն։ Նոր զետեղուած ինքնաշխատ սարքի մըն ալ շնորհիւ այժմ կարելի է միաժամանակ ճշդել օդին խոնաւութիւնը, ջերմաստիճանը, հովերուն ուղղութիւնն ու արագութիւնը։

Կայանին տնօրէնն է Հ․ Յակոբեան, որ 35 տարիէ ի վեր կ'աշխատի այդ ճիւղին մէջ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (257)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶԱՆ

Դ․

Ռոբէ Պօօք շարունակեց․

— Այս տխրահռչակ մարդը արհեստով մեքենագէտ է, ու քանիմէկ տարի առաջ Ֆրանսայի մէջ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է իր դէմ։ Ամերիկա կ'երթար, Նիւ Եորք գտնուող Ճէյմս Մորթիմէրի աշխատանոցը մտնելու համար։ Ձեզի եւ ինծի պէս, ան կը գտնուէր Լորտ Մէյր նաւուն մէջ։ Արդ, այդ թշուառականը գողցաւ ամբողջ հարստութիւնս։

— Անպատի՞ժ ձգեցիք զայն։

— Ձեզի ըսած եմ թէ Փօլ Հարման անուն ճամբորդ մը ներում խնդրած էր անոր համար, ամբողջ հարստութիւնս ինծի վերադարձնելով։

— Անոր մասին բան մը չէի գիտեր, բայց իր դիմագծութիւնը սկիզբէն իսկ անհաճոյ թուեցաւ ինծի։ Երէկ գիշեր, Վիլլա տէ Միւրիէի մէջ պատահածը աւելի քան կասկածելի բան մըն է։ Կը յիշէ՞ք քանի մը օր առաջ ձեզի պատմածս քանատական հեղուկի մասին, որուն յատկութիւնները գրաւած էին ինծի։

— Ամերիկայի մէջ Ճշմարտութեան ըմպելի կը կոչեն զայն․ լաւ կը յիշեմ։

— Այդ մարդը, այդ ինքնակոչ Պառօն տը Ռոյալը երէկ գիշեր գործածած է քանատական հեղուկը, զառանցանքի յանգող սաստիկ գինովութիւն մը առաջ բերելու եւ իրեն ընկերացող կինը խօսեցնելու համար։ Վաղանցիկ զառանցանքի ենթարկուած այդ կինը անշուշտ յայտնած է իր մտածումները․ յետոյ սոսկալի եւ ահաբեկիչ նոպայ մը ունեցած է։ Կարճ խօսքով՝ ճիշդ ատենին հասայ։ Վտանգը կը մեծնար։

— Ինչո՞ւ։

— Հեղուկին չափը շատ զօրաւոր էր։ Եթէ հանգարտեցուցիչ դեղ մը չտայի, տարաբախտ կինը ուղեղային արիւնախոռումէ պիտի մեռնէր։

— Շատ վտանգաւոր դրացիներ են անոնք, յարեց բժիշկին քոյրը։ Թերեւս լաւ պիտի ըլլայ որ Ռանտէվու տէ Շաւէօրի պանդոկապետուհիին տանք հարկ եղած տեղեկութիւնները իր վարձակալներու մասին։

— Ի՞նչ հարկ կայ։ Այդ մարդիկը քանի մը օրուան համար միայն հոս եկած են, ու վաղը պիտի անհետանան։ Թող երթան ուրիշ տեղ գտնեն իրենց փորձանքը։

Խօսակցութեան նիւթը փոխուեցաւ։ Ամանտա իր աթոռէն վար իջաւ, գունատ, դողդղջուն, ու տաղաւար դարձաւ։

— Օ՜հ, ես շատ լաւ գուշակած էի, մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը։ Առանօք գող եղող այդ անձը յետոյ մարդասպան դարձած է։ Ամերիկայի մէջ Փօլ Հարմանի պաշտպանեալը եղած է, այսինքն հօրը Օր․ Մէրիի, որուն համար կ'աշխատէր Լիւսի։ Ամէն ինչ կը շղթայուի։ Պէտք ունեցած տեղեկութիւնները քաղելու համար, Օվիտ ինծի դիմած է, եւ ես ալ անմտօրէն անոր գործիքը դարձած եմ։ Քիչ մնաց որ զիս սպաննէր, քանատական հեղուկը ինծի խմցնելով, զիս խօսեցնել տալու համար, ու ես անտարակոյս խօսած եմ։ Իր մասին ունեցած կասկածիքս գիտէ ան, բայց ինք տեղեկութիւն չունի թէ ես գիտեմ իր բոլոր գիտցածները։ Պայքարը պիտի սկսի, ու այն ատեն պիտի տեսնենք թէ ո՛վ յաղթական պիտի ելլէ։ Օվիտ Սոլիվօ կրնայ մեկնիլ։ Ան կը ճանչնայ Փօլ Հարմանը, ու ես այս վերջինին միջոցաւ պիտի գտնեմ զայն։ Իր գործածած հեղուկը հոս գըտնուելու է․․․։ Ա՜հ, եթէ կարենայի․․․։

Օրիորդ Ամանտա մանրազնին խուզարկութիւն մը պիտի կատարէր, երբ աղմուկ մը լսեց անդաստակին մէջ։ Աթոռի մը վրայ նստաւ ու կարդալ ձեւացուց։ Օվիտ ներս մտաւ, ժպիտը շրթունքներուն վրայ․

— Կը կարծէի որ պարտէզն էք, աղջուրս, ըսաւ Օվիտ։

— Հովը ցրտեցաւ, ներս եկայ, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը։ Նամակս ձգեցի՞ք։

— Ամէն բանէ առաջ։

— Միշտ մտադի՞ր էք մեկնելու։

— Միշտ, եւ նոյնիսկ այս իրիկուն ճամբայ պիտի ելլէի, աւելի կանուխ վերադառնալու համար, եթէ երբեք չվախնայի որ քեզ կը նեղացնեմ։

— Ուրեմն այս իրիկուն մեկնեցէք։ Միայն թէ շատ պիտի ձանձրանամ։ Ե՞րբ պիտի վերադառնաք։

— Անտարակոյս վաղայաջորդ օրը։ Բայց չեմ ուզեր առանց դրամի ձգել ձեզ։ Ահա ձեզի դրամ, ի հարկին գործածելու համար․․․։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար․)

ԼԻՈՆ․— Այրի Տիկին Սիրարփի Գ․ Թումասեան, Տէր եւ Տիկին Թումաս Թումասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թումասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փօլ Թումասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Թումասեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նշան Ստեփանեան եւ զաւակները (Տիթրօյթ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տեսթանեան, Տիկին Ազգանոյշ Արթինեան, Պ․ Բիւզանդ Կուրտիկեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սիրանոյշ Տէմիրճեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆլազ, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Շահինեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սերգոյեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արիս եւ զաւակները (Պոլիս) ինչպէս նաեւ Նազարեան, Հայոցեան եւ Քոչունեան ընտանիքները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռայրին, քենեկալին եւ խնամիին՝

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ իր արձակուրդի վայրը, Երկուշաբթի Օգոստոս 13ին, 72 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Օգոստ․ 21, ժամը 14ին Լիոնի Ս․ Յակոբ եկեղեցին, 295 ռիւ Պուալօ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կիյօթիէռի գերեզմանատունը, Ավընիւ Պերթըլօ։

Ցաւակցութիւն՝ տոմարով։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մելքոն Պասմաճեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ՄԵԼՔՈՆ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Այրի Տիկին Իւղաբեր Էֆթեան, Էֆթեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՌՈՒԲԷՆ ԷՖԹԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Մելքոն Պասմաճեանի մահուան առթիւ Մ․ Նշանեան ընտանիքը 50 Ֆր․ կը նուիրէ Կապ․ Խաչի օգափոխութեան կայանին եւ 50 Ֆր․՝ «Յառաջ»ի։

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պաղչէճեան եւ Օր․ Արմինէ Փափազեան 50 Ֆր․ կը նուիրեն Կապ․ Խաչի օգափ․ կայանին եւ 50 Ֆր․ Լեւոն Սանուց Միութեան (ստանալ «Յառաջ»էն)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գաբրիէլեան 100 Ֆր․ կը նուիրեն «Յառաջ»ի Յարութիւն Պիւլպիւլեանի, ինչպէս նաեւ Պիւլպիւլեան եւ Գաբրիէլեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին։

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Սիրանոյշ Զաքրեանէ յիսուն ֆրանք իր տարեկան անդամավճարին առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Թաղական Խորհուրդը ստացած է ողբ․ այրի Տիկին Մարի Գաբրաշեանի (ծնեալ Սինան) մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները՝ եկեղեցիին՝ Անդրանիկ Թումանեան 30, այրի Տիկ․ Տէլի Պօյաճեան եւ զաւակը 50։ Դպրոցին՝ այրի Տիկ․ Արշալոյս Հաճի վարդանեան եւ զաւակը 30, Այվատեան ընտանիք 10, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մանուկեան 30, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Զիչէքեան, Տէր եւ Տիկ․ Ժորժ Գասպարեան 20ական ֆրանք։

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր․
Առաքման ծախքով 17 ֆր․
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.

Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ։

Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն։

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին Հասցէն.—
1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հ․ Բ․ Ը․ Միութեան Կեդր․ վարչական Ժողովը ներկայովս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 60րդ ընդհ․ ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 27, 1973, առաւօտեան ժամը 9․30ին, Ալեք Նորդարանի Կիւլպապի Կիւլպէնկեան Միութենական կեդրոնի Գավուքճեան սրահին մէջ, 630 Սեքընտ Էվընիւ Նիւ Եորք, Ն․ Ե․։ ԱՄՆ։

Ներկայս 60րդ ընդհ․ ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է։ Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգելի իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Հոկտեմբեր 5, 1973, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ․ Բ․ Ը․ Միութեան ընդհանուր տնօրէնին, կամ զանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին.—

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
109 East 40th Stseet, New York, N.Y.100

ՕՐԱԿԱՐԳ

1․ Ներկայացում եւ վաւերացում 1972 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի։
2․ Ներկայացում եւ վաւերացում 1972 տարեշրջանի ընդհ․ հաշուետուութեան։
3․ Մասնակի ընտրութիւն Կեդր․ Վարչ․ Ժողովի։
4․ Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի։
5․ Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ։
6․ Գնահատանքի բանաձեւեր։

Ի դիմաց Կեդր․ Վարչ․ Ժողովի
Ատենապետ Ա․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր, Ր․ Ք․ ԿՐԵԿՐ

Մայիս 1, 1973, Նիւ Եորք, Ն․ Ե․

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւնները կը փակուին Յուլիս 31ին։ Քանի մը տրամադրելի տեղեր կան միայն։ Յուլիս 31էն ետք, ոչ մէկ դիմում կ'ընդունուի։

Les inscriptions seront closes le 31 Juillet. Il reste quelques places disponibles. Aucune inscription ne sera reçue au-delà de cette date.

Դիմել՝

Direction du Collège Arménien
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 027-18-28

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

«Իմաստութեանց Ուղիով»

Ամբողջական հատորը
(Հէքեաթներ եւ աւանդութիւններ)
330 էջ, ընտիր թուղթ,
մաքուր տպագրութիւն
Գին՝ թղթակազմ 15 ֆր․
լաթակազմ 20 ֆր․

×

Հայաստանի ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

իբրեւ գաղափար եւ իբրեւ առաջադրութիւն)

Գին 5 ֆր․

Կարելի է ստանալ Փարիզի Մշակ․ Տան գրասենեակէն
17․ Ռիւ Պլէօ

Imprimé sur les Presses du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին։

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին։

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ․ Յ․ Դ․ Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
22
MERCREDI
22 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 120 ֆր· Հատը 0,70 ֆր·
Արտասահման Տար· 135 ֆր· Վեցամսեայ 65 ֆր·

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·792
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.792

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ

—0—

Գ.

Թիւրքմէն ցեղախումբերը ԺԱ· դարուն արշաւեցին Հայաստան, ջարդեցին Կարսի, Մուշի եւ Մալաթիոյ Հայերը: Մանազկերտի մէջ Ռոմանոս կայսեր պարտութիւնը վերջ տուաւ Հայկական անկախութեան: Ճենկիզ խան Հայաստան արշաւեց 1239ին: Իսկ 1319ին սոսկալի երկրաշարժ մը վերջին հարուածը տուաւ Հայաստանի մայրաքաղաք Անիին: Այնուհետեւ Հայերն ինկան օտարներու — ԺԶ· դարուն օսմանեան սուլթաններու — տիրապետութեան տակ: Հայերը գաղթեցին Ռուսիա, նոյնիսկ Լեհաստան: Ներկայիս անոնք ամէն տեղ են: Հեղինակը Եգիպտոս բնակած ատեն տեսեր է, որ լաւագոյն կօշկակարները, չապկագործներն ու ոսկերիչները Հայերն էին: Նոր գաղթականներ Ամերիկայի մէջ կարեւոր յաջողութիւններ ձեռք բերած են արուեստներու եւ առեւտուրի մէջ: Դարերէ ի վեր հայկական մեծ գաղութ մը ապրած է Պոլսոյ մէջ, երկար ատեն իրենց մասնակցութիւնը բերելով արուեստներու մասնաւորաբար Թատրոնի: Իսլամ կիներուն արգիլուած ըլլալով դերասանութիւնը մինչեւ Աթաթիւրք, հայ կիներն էին թատրոնի արուեստագիտուհիները: 1860ին Պոլսոյ Կէտիկ փաշայի Թատրոնի 19 դերասաններն ու 18 դերասանուհիները Հայեր էին, 7ը միայն Թուրք: Կը խաղային հայերէն եւ թրքերէն:

Քիւրտերուն համար կ'ըսէ թէ Հայոց թշնամիներն են եղած միշտ: Կը յիշէ 1863ի Ազգային Սահմանադրութիւնը: Ազգ· Երեսփոխանական Ժողովը կանոնաւորապէս նիստ գումարեց, կ'ըսէ, մինչեւ 1892, երբ կառավարութեան եւ Հայերու յարաբերութիւնները սկսան վատթարանալ, յանգելու համար վերջնական աղէտներու:

ԺԹ· դարուն Ռուսիա իբրեւ քրիստոնեայ համայնքներու պաշտպան սկսաւ միջամտել Թուրքիոյ ներքին գործերուն: Ղրիմի պատերազմը հետեւանքն էր եւրոպական Պետութեանց մրցակցութեան՝ Թուրքիոյ առեւտուրին ու զինուորական ճամբաներուն տիրանալու համար: Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու յաղթանակը Հայերը մղեր է դառնալու դէպի Արեւմուտք՝ անկէ յուսալով քիչ մը անկախութիւն: Ըստ հեղինակին, Անգլիա ԺԹ· դարու վերջերը քաջալերեր է հայ յեղափոխականներու շարժումը Պոլսոյ մէջ (?): Թուրքերուն Անատոլու հաստատուելէն ի վեր Հայերը մշակութային լայն ինքնավարութիւն են վայելեր, սակայն օսմանեան կառավարութիւնը զայրացեր է երբ Հայերը բնականօրէն ձգտեր են կատարեալ ազատութեան: Արդիւնքն է եղած 1895ի զարհուրելի ջարդերը: Հազարաւոր անմեղ եւ ոչ-քաղաքական Հայեր զոհ են գացեր՝ յոյս դնելով արտաքին օժանդակութեան վրայ, մինչ իրականին մէջ անոնք խաղալիկ էին դարձեր աշխարհակալներու ձեռքը:

Անգլիացի հեղինակը որքան որ ջանացեր է անկողմնակալ ըլլալ, չէ կրցած սակայն հրաժարիլ իր տուրքը տալէ այսօրուան Թուրքերուն: Բնաւ չի խօսիր ցեղասպանութեան վրայ: Երկու տողով կը յիշէ միայն թէ «նոյն սխալը կրկնուեցաւ առաջին աշխարհամարտին, երբ Հայերն ու Նեստորականները միացան Ռուսերուն, որոնք կարսէն իջնելով գրաւեցին Էրզրումն ու Վանը...»:

Իբրեւ եզրակացութիւն կը գրէ, որ եթէ Աթաթիւրք չարգիլէր Թուրքիոյ անդամահատութիւնը, Հայաստան կրնար անկախ Պետութիւն դառնալ: Ներկայիս Հայերը ցրուած են եւ Թուրքիոյ մէջ մնացողներն ալ արագօրէն կը ներսուզին երկրի բնակչութեան (?):

Հատորի երկրորդ մասին մէջ մանաւոր գլուխներ յատկացուած են Վանի շրջանին, Թոփրաքքալէի, Խօյճնպուրճի (որուն համար կ'ըսէ թէ Սատմանիս կը կոչուէր՝ երբ հայկական էր), Աղթամար կղզին, Շրճապոտոյտ Վանայ լիճի, Ատըճէվազի, Ախլաթի, Թատուանի, Հէքքեարիի, Պիթլիսի, Սղերդի, Տիարպէքիրի, Մուշի եւ Պինկէօլի, Խարբերդի, Բէպանի ամբարտակին, Մարտինի, Ուրֆայի, Այնթապի, Մալաթիոյ, Երզնկայի եւ Ալթընթէփէի, Տիվրիկի, Էրզրումի, Արարատի, Պայազիտի, Կարսի, Անիի, Արդուինի եւ Սեւ ծովու, Պոնտական ափերուն, Կիրասոնի, Տրապիզոնի, Րիզէի եւայլն:

Գրքի վերջաւորութեան հեղինակը կը հրատարակէ ցանկը այն գրքերուն, որոնցմէ օգտուած է:

Կարգ մը պատմական թերիներ ներելի են:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ◄=► ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստ· 16)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐԸ

Երեւանի պետական համալսարանը այսօր աւելի քան 50 մասնագիտութիւններու ուսուցման համար բոլոր յարմարութիւնները ունեցող կեդրոն մըն է: Համալսարանը կը դասաւանդեն մօտ 500 ակադեմիկոսներ, ակադեմիայի թղթակից-անդամներ, տոքթորներ եւ թեկնածուներ:

Այսօր նաեւ համալսարանի միջազգային կապերը պատկառելի չափերու հասած են: Համալսարանի ֆիզիքայի, մեխանիկայի – մաթեմաթիկայի եւ կենսաբանական լսարաններու մէջ այժմ կ'ուսանին 87 պատանիներ Արեւելեան Գերմանիայէն, 37 Վիէթնամէն եւ երկու՝ Պուլկարիայէն: Այս օրերուն Երեւանէն Վիէթնամ վերադարձած են 9 շրջանաւարտներ:

Լայն տեղ կը գրաւէ նաեւ դասախօսներու մասնագիտութիւնը գիտական համաժողովներուն ու խորհրդակցութիւններուն: Փրոֆեսէօրներ Գ· Բրուտեան, Ա· Գաբրիէլեան, Վ· Թառայեան, Մ· Ցակոբեան, Հ· Գաբրիէլեան, Ս· Համբարձումեան եւ ուրիշներ մասնակցած են Ամերիկայի, Հնդկաստանի, Լեհաստանի, Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ գումարուած գիտական ժողովներու: Համալսարանի գիտական գրադարանը կապ կը պահէ աշխարհի մօտ 70 երկիրներու համալսարաններու գրադարաններուն հետ եւ փոխանակութիւններ կը կատարէ:

×

ԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՌԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչականը վերջերս լոյս ընծայած է «Գրական ժանրեր» գիրքը զոր պատրաստած են ակադեմիայի Մ· Աբեղեան հաստատութեան աշխատակիցները: Հոն քննարկուած են գրական ժանրերու չափանիշները եւ դասակարգման սկզբունքները, ծագումը, պատմական զարգացումն ու կրած որակի փոփոխութիւնները: Իւրաքանչիւր ժանր ուսումնասիրած ատեն հեղինակները հիմնուած են հայ, ռուս եւ աշխարհի միւս ժողովուրդներու գրականութեանց տեղծագործական փորձի վրայ: Գիրքը նախատեսուած է բանասէրներու, ուսուցիչներու, գրականութեան հարցերով հետաքրքրուողներու համար:

×

ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ

Արմէնփրէսի Եալթայի թղթակիցը կը հաղորդէ, որ շինարարները ձեռնարկած են ճարտարապետական սքանչելի կոթողի՝ Հայկ· եկեղեցիին նորոգման: Թէեւ յուշարձանի տարիքը մեծ չէ, բայց մերձնոլորտային խանգարումները եւ բնական այլ գործօններ ժամանակի ընթացքին քայքայած են անոր շինութիւնը:

Յուշարձանի նախագիծը պատրաստած են ճարտարապետներ՝ Տէր-Միքելովը եւ Տարագրոսը էջմիածնի Հռիփսիմէ տաճարի եւ Անիի եկեղեցիներու մոտիվներով: Շինարարական աշխատանքները կատարուած են 1903–1921 թուականներուն: Որմնանկարները հայկ· հին զարդանիշերու ոճով կատարած է Վարդգէս Սուրէնեան:

×

ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԷՋ

Լիթուացի բեմադիր Ժալակեավիչուսի «Այդ քաղցր բառը՝ ազատութիւն» ֆիլմի մէջ (որ Մոսկուայի 1973ի միջազգային փառատօնի ոսկի մետալ ստացած է) Երեւանցի Դաւիթ Մկրտչեանը իր առաջին քայլերը ըրած է իբրեւ շարժարուեստի դերասան:

Մկրտչեան 32 տարեկան է, արդէն խաղացած է Հայկ· ֆիլմերու մէջ ինչպէս նաեւ թատերդութիւններու:

×

ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵԱՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Երեւանի «Երազ» կառքի գործատան աշխատողները հնգամեակի վճռական տարուան երկրորդ եռամսեակին լաւագոյն արդիւնքներու հասնելու համար նուաճած են Խորհ· Միութեան կառքի արդիւնաբերութեան նախարարութեան 3րդ կարգի մրցանակը:

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

Գ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ Ա· ՏԵՂԱԿԱԼ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթը Օգոստ· 14ի իր թիւով Ա· էջ հրատարակած է հետեւեալ «Հրամանագիրը»·—

«Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը որոշում է ընկ· Գեւորգ Արամայիսի Մարտիրոսեանին նշանակել Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների Սովետի նախագահի առաջին տեղակալ»:

Հայկ· ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի
նախագահ՝ Ն· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Հայկ· ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի
նախագահութեան քարտուղար՝
Ռ· ՍՎԵՏԼՈՎԱ

13 Օգոստ· 1973

×

Օրաթերթի նոյն թիւին 4րդ էջի վրայ հրատարակուած փոքր լուրէ մը, որ «Խրոնիկա» խորագիրը կը կրէ, կ'իմանանք թէ Հայկ· ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը Մ· Հ· Մովսիսեանին «ազատել» է Հայկ· ՍՍՀ Մինիստրների Սովետի նախագահի առաջին տեղակալի պարտականութիւններից՝ կենսաթոշակի անցնելու կապակցութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆՈՒԷ՞Ր

—0—

Ուաշինկթընի Սպիտակ Տան գաղտնի սպասարկութիւնները յայտնեցին թէ Նիքսըն պիտի սպաննուէր առջի օր երբ Նոր-Օրլէանը անցնէր բաց կառքով: Յայտնի չէ թէ ո՞րքան հիմնուած է ամերիկեան աղբիւրներու այս լուրը եւ երկրին հանրային կարծիքն ալ շատ չէ յուզուած, տրուած ըլլալով որ Ուաթերկէյթի պատմութենէն ի վեր, բացարիկ վստահութիւն մը չի տիրեր Սպիտակ Տան հանդէպ: Ամէն պարագայի մէջ Նիքսըն նախատեսուած ճառը խօսած է Նոր-Օրլէանի մէջ, ուր ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Ոստիկանութիւնը մէկ կասկածելի գտած է, որ նախկին ոստիկան մըն է, կռիւի պատճառով գործէն արձակուած: Այս պատճառով Նիքսըն հրաժարած է բաց կառքով կատարելէ իր ճամբորդութիւնը եւ Նոր-Օրլէան հասած է կողմնակի ճամբաներով եւ զրահապատուած Լիմուզինով:

Իր ճառին մէջ, Նիքսըն բացատրած է թէ «բացարձակապէս անհրաժեշտ» է որ Քամպոճի ռմբակոծութիւնները շարունակուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մեծ գիտնականը՝ ակադեմական Անդրէյ Սախարով լուրջ ազդարարութիւն մը ստացած է դատական իշխանութիւններէն: Այս լուրը ինք անձամբ հաղորդած է օտար մամուլի թղթակիցներուն, աւելցնելով թէ Մոսկուայի դատախազը մեղադրած է զինքը որ օտարներու հանդիպած է եւ լուրեր տըւած, որոնք կրնան հետաքրքրել արեւմտեան սպասարկութիւնները: Սախարով պատասխանած է թէ չի խորհիր որ օրէնքը բռնաբարած է օտար թղթակիցներու հետ տեսակցելով: Ընդհ· տպաւորութիւնն այն է թէ ամէնէն լուրջ ազդարարութիւնն է զոր խորհրդային հիւլէական ռումբին «հայր»ը ստացած ըլլայ ցարդ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Համայնավար կուսակցութեան եւ համայնավար գրագէտ Փիէր Տէքսի վիճաբանութիւնը կը շարունակուի մամուլով: Ֆրանս-Նուվէլի մէջ, Տէքս կը բողոքէ այն ձեւին դէմ զոր որդեգրած է կուսակցութեան տեսաբանը՝ Լըրուա, երբ կը խօսի Տէքսի գործին մասին (ինչ որ գիտեմ Սոլժենիցինի մասին) եւ կը քննադատէ ղեկավարները Չեխոսլովաքիոյ ներկայ կացութեան նկատմամբ, իրենց բռնած դիրքին համար: Կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրօն ի պատասխան կ'ըսէ թէ Փիէր Տէքս, այս ընթացքով կը մասնակցի հակահամայնավար պայքարին:

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԲԱՑ ԽՐԱԻ

«ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ»...

Կախարդական բառ մը, անկասկած, որ նեղը մնացողը կրնայ փրկել, սուտ խօսողին երեսը ճերմկցնել, եւ ճշմարտութիւնը ծածկել ուզողին համար ալ՝ ապահով թաքստոց մը դառնալ, — «ուրիշները»։

«Հայ ժողովուրդի պատմութիւն» գիրքին չորրորդ հատորը ունինք աչքի առջեւ, աւելի ճիշդը, վերջին քանի մը էջերը, ուր կը խօսուի նաեւ «Սփիւռքահայ գրականութեան» մասին։ Եթէ միւս հատորներն ու էջերն ալ գրուած են այս ոգիով եւ մտաւորական նոյն պարկեշտութեամբ, վա՜յ մեզի։ Նմոյշ մը.

«Ցետպատերազմեան տարիներին ֆրրանսահայ գրականութեան մէջ աչքի ընկան Մառի Աթմաճեանը (բանաստեղծ Սեմայի քոյրը), Հրաչեայ Զարդարեանը, Բիւզանդ Թօփալեանը եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ»։

Այս «ուրիշներուն» մէջ պէտք է ծրարուած տեսնել անշուշտ Վազգէն Շուշանեանը, Շահան Շահնուրը, Սարաֆեանը, Պէշիկթաշլեանը, Նարդունին։ Որակի ու քանակի կշռող վստահկով ծանօթ այս գրագէտները անտեսելէ ետք, հեղինակը, յանկարծ, կարեւոր զանցառում մը դարմանող մէկուն փութկոտութեամբ կ՚աւելցնէ, տալով նաեւ բաղարջ հայի համ տուող անուն մը.— «Ֆրանսահայ գրողներից յայտնի է նաեւ Հրանտ Գույումճեանը»։

Ի՜նչ մեծ կորուստ կ՚ըլլար արդարեւ, եթէ չգիտնայինք թէ կայ եղեր նաեւ Հրանդ Գույումճեան անունով մէկը...

Եթէ հարց տաք հեղինակին, թէ ինչ արժէչափով (եւ օրէնքով) գրական ոչնչութիւնները կը յիշուին եւ տաղանդաւոր գրիչները կը մոռցուին, վստահ եղէք, պիտի պատասխանէ.— «Ի՞նչ էք ասում, բոլորն էլ կան էնտեղ — «ուրիշները»։ Փրկուած է։

Բայց մենք կը կարծէինք թէ 50ական թուականներուն յատուկ այս բարքերը 70ին տպուած գիրքերուն մէջ տեղ չեն գտներ այլեւս։ Ափսո՜ս։ Մնաց որ հատորներուն հեղինակն է «Պրոֆ. Ծ. Ռ. Յարութիւնեան» մը եւ մեր ընթերցողները գիտեն թէ ինչ կը մտածենք «պրոֆէսօր – տոքթորներուն» մասին։ Անցնինք։ Ֆրանսայէն ետք, ահա եւ մենք։

«Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ արաբական երկրների հայ գաղթավայրերում գրական երիտասարդ սերնդի աչքի ընկնող ներկայացուցիչներն են լիբանանահայ գրողները Արմէն Դարեանը, Գառնիկ Ադդարեանը, Վահէ Վահեանը եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ»։

Միջանկեալ նախադասութիւնները զանց ըրած ենք բայց տրուած անունները այս երեքն են։ Նոյն հարցումը տուէք, եւ պիտի ստանաք նոյն պատասխանը։ Միշտ նոյն փրկարար «ուրիշները»։

Բայց ներելի՞ է «արաբական երկրներ» հայ գրականութեան մասին խօսիլ ու չյիշել գոնէ Մ. Իշխանը, Եդ. Պօյաճեանը, Ժագ Յակոբեանը եւ... եւ... ուրիշներ։

Զըսի՞նք թէ փրկարար եւ հրաշագործ բառ մըն է։ Քիչ մնաց, սայթաքէինք։ Այս անգամ ալ «ուրիշները» մեզ կը պաշտպանէ ահա... անհամեստութեան դէմ։

Մխիթարուինք սակայն։ Բարեբախտաբար հայ ժողովուրդին եւ հայ գրականութեան պատմութիւնը գրելը ո՛չ պրոֆէսօրներուն կը մնայ, եւ ոչ ալ Սթալինի որբեւայրիներուն։ Ժամանակը ի՛նքն է որ կը փրկէ կոչեցեալները ու եղած տեղերնին կը թողու... ուրիշները։

«ՆԱՅԻՐԻ»

Օգոստ. 5 (Պէյրութ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1973 ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ՅՈՒՆԻՍ

(Ընդհանուր պատկեր)

Ա.

Հայաստանի կեդրոնական վիճակագրական վարչութեան պաշտօնական «Հաղորդագրութիւն»ը, Հայաստանի 1973 տարեշրջանի Յունուար – Յունիս վեցամսեայի տնտեսութեան ներկայացուցած պատկերին մասին, լոյս տեսաւ «Սով. Հայաստան»ի Յուլիս 28ի թիւին մէջ։

Վիճակագրութեան առաջին բաժինը, որ երկրին արդիւնաբերութեան կը վերաբերի, ցոյց կուտայ, թէ անցեալ տարուան համապատասխան ժամանակամիջոցին բաղդատմամբ, ներկայ տարեշրջանի առաջին վեց ամիսներուն, Հայաստանի արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը 3,3, իսկ աշխատանքի արտադրողականութիւնը՝ 0,8 տոկոս աճ արձանագրած են։ Այս ցուցանիշերը գոհացուցիչ չեն։ Արդարեւ, 1973ի ծրագրով նախատեսուած է 5,6 տոկոս աճ մինչդեռ արձանագրուած յաւելումը կիսով նուազ է։ Աւելցնենք, որ 1972ի առաջին վեցամսեային, 1971ի նոյն ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ, այս մարզին մէջ 8 տոկոս յաւելում արձանագրուած էր, այլ խօսքով՝ ներկայ վեցամսեայէն 4,7 տոկոս աւելի։

Իններորդ հնգամեայ ծրագիրը (1971-1975) լրիւ իրագործելու համար անհրաժեշտ է, որ արդիւնաբերութեան օրական միջին արտադրութիւնը, 1972ի համեմատութեամբ, կազմէ 10,8 տոկոս աճ, սակայն, փաստօրէն անիկա 5,1 տոկոսէն աւելի չէ։ Արդ, որպէսզի այդ ցուցանիշի գիծով կարելի ըլլայ ապահովել այս տարուան ծրագիրը, անհրաժեշտ է Յուլիս – Դեկտեմբերին, նախորդ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին համեմատութեամբ, յաւելումին թափը հասցնել 7,8 տոկոսի։ Անիկա դիւրաւ իրագործելի չէ (1)։

Խորհրդային եւ, հետեւաբար, Հայաստանի տնտեսութեան յետագայ զարգացման համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ աշխատանքի արտադրողականութիւնը։ Հարցը պարզ է՝ տնտեսութեան բոլոր ճիւղերուն յառաջընթացը ապահովել, առաւելագոյն չափով, աշխատանքի մեքենայացումով (առաւելաբար ինքնաշխատ) եւ լաւ կազմակերպումով։ Միեւնոյն ատեն հարկ է աշխատող ձեռքերը նուազագոյնի իջեցնել։ «Ամենակարեւորը եւ ամենագլխաւորը» խորագրին տակ «Սով. Հայաստան» կը գրէր (2).

«Ինչպէս սովետական ամբողջ ժողովուրդը, այնպէս էլ մեր Հանրապետութեան աշխատաւորները տարուայ հէնց սկզբից սոցիալիստական լայն մրցութիւն են ծաւալել հնգամեակի երրորդ տարին (*իմա՝* 1973) հարուածային աշխատանքով նշանաւորելու, տեխնիկատնտեսական առաւել բարձր ցուցանիշներով եզրափակելու համար։

«Այդ նպատակով նրանք ստանձնել են կոնկրետ պարտաւորութիւններ, որոնց կենսագործումը կ՚ապահովի մեր էկոնոմիկայի նոր առաջընթացը հնգամեակի բնագծերը նուաճելու համար մղուող պայքարում։ Այդ պարտաւորութիւնների մէջ առանձնայատուկ տեղ է յատկացուել ամենակարեւորի, ամենագլխաւորի՝ աշխատանքի արտադրողականութեան բարձրացման ապահովմանը։ Այսպէս, Հանրապետութեան արդիւնաբերութեան աշխատողները որոշել են 1973 թուականին աշխատանքի արտադրողականութեան բարձրացման առաջադրանքը գերակատարել 15 տոկոսով եւ արդիւնաբերական արտադրութեան ծաւալի աճի առնուազն 90 տոկոսը ապահովել դրա հաշուին»։

Արդ, աշխատանքի արտադրողականութեան մարզին մէջ գոհացուցիչ պատկեր մը չի պարզուիր, դժբախտաբար։ Այսպէս, ինչպէս ցոյց կուտայ վիճակագրութիւնը՝ ներկայ տարեշրջանի Յունուար – Յունիսին, անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին բաղդատմամբ, յաւելումը շատ քիչ է՝ ընդամէնը 0,8 տոկոս։ Մինչդեռ անցեալ տարի՝ առաջին վեցամսեային, այդ յաւելումը, 1971ի առաջին վեց ամիսներուն բաղդատմամբ, 4 տոկոս եղած էր։ Ճշդենք, որ 1973ի ծրագիրը 3 տոկոսի յաւելում կը նախատեսէ աշխատանքի արտադրողականութեան արդիւնաբերութեան մէջ։ Ճշդելի կէտ մը եւս. աշխատանքի արտադրողականութիւնը աւելցած է մեծ մասով աշխատաւորներու յաւելումով (2,8 տոկոս)։ Անիկա ցոյց կուտայ, թէ արտադրութեան յաւելումը արդիւնաբերութեան մէջ ձեռք ձգուած է ո՛չ թէ աշխատանքի արտադրողականութեան յաւելումով, այլ բանուորներու թիւի բարձրացումով (3)։

Վիճակագրութիւնը կը թուէ արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերու արտադրութեան աճի տոկոսները՝ 1972ի առաջին կիսամեակի համեմատութեամբ. Ելեկտրուժ՝ 3 տոկոս, սեւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 7 տոկոս, քիմիական եւ քարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 4 տոկոս, մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակութիւն՝ 11 տոկոս, անտառային, փայտամշակման եւ ցելլիւլոզ-թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 7 տոկոս, շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 11 տոկոս, կենցաղային եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 10 տոկոս։

Երկու այլ կարեւոր ճիւղեր՝ թեթեւ արդիւնաբերութիւնը եւ սննդի արդիւնաբերութիւնը չեն յիշատակուած ցանկին մէջ։ Ընթացիկ սովորութիւն է Խորհ. Միութեան վիճակագրական մարմիններու մօտ, չներկայացնել այն ճիւղերը, որոնք ձախողած են իրենց ծրագիրներու իրագործման մէջ։ Արդէն Հայաստանի «Կենտվիճվարչութիւն»ը կը հաստատէր գրելով. «Արդիւնաբերութեան թեթեւ եւ սննդի ճիւղերում, անցեալ տարուան համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ, արտադրութեան ծաւալի աճի տեմպերը նուազել են»։ Փաստօրէն էր, որ «Կենտվիճվարչութիւն»ը թուէր նուազումի տոկոսները։

Ի դէպ, վերոյիշեալ զոյգ ճիւղերուն մէջ Խորհ. Միութիւնը տարիներէ ի վեր դժուարութիւններու կը բախի։ Արդէն տարեսկիզբի առաջին երկու ամիսներուն նկատելի էր թեթեւ արդիւնաբերութեան ձախողութիւնը։ «Թեթեւ արդիւնաբերութիւնը չպէտք է ետ մնայ» խորագրին տակ «Սով. Հայաստան» կը գրէր հետեւեալը (5) «Յայտնի է, որ թեթեւ արդիւնաբերութեան մինիստրութեան ձեռնարկութիւնները (*խօսքը Հայաստանի մասին է*) 1972 թուականը փակեցին զգալի ձեղքուածքով։ Թւում էր, թէ հնգամեակի երրորդ տարում (*իմա՝* 1973) գործերը կը շտկուեն, արդիւնաբերութեան այդ ճիւղը կը յաղթահարի իր ետ մնալը։ Բայց այդպէս չեղաւ. Յունուարին եւ փետրուարին թեթեւ արդիւնաբերութիւնը զգալիօրէն թերակատարեց երկու ամսուայ պլանը, աւելին, նախորդ տարուայ նոյն ժամանակամիջոցի համեմատութեամբ նոյնիսկ իջեցրեց արտադրութեան աճի տեմպերը»։

Ճշդենք, որ 1972ի առաջին կիսամեակին, 1971ի նոյն ժամանակաշրջանի հետ բաղդատմամբ, թեթեւ արդիւնաբերութիւնը՝ 4, իսկ սննդի արդիւնաբերութիւնը՝ 5 տոկոս յաւելում արձանագրած էին։

Այժմ բաղդատութեան դնենք 1973ի եւ 1972ի առաջին վեց ամիսներու աճի տոկոսները արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերու մէջ։

Ելեկտրուժ՝ 1972ին 7 տոկոս, 1973ին

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Եւ խսկապէս ալ իրիկուան բոլոր թերթերը առաջին էջերու վրայ խոշոր վերտառութիւններով կուտային Սայիտ Հալիմ Փաշային սպանութեան լուրը, բոլորն ալ կը գրէին թէ մահը վայրկեանական եղած է։

Իսկ թերթ մըն ալ երեւակայութեան թափ տալով եւ արձագանգ ըլլալով ականատեսներու սարսափին կ՚ըսէր թէ ահաբեկիչը «Ֆանթոմ»ի նման վերէն նետուած էր կառքին վրայ։ Բնականոն վիճակս գտայ եւ վերագտայ սովորական զուարթութիւնս։ Եւ անմիջապէս ֆիլմի նման աչքիս առջեւէն արագօրէն անցան նախորդ օրուան դէպքերը եւ վերջին պահուն մաքարոնին կէս ձգելս ու ընկերներուս կասկածներ տալս, Գ.ին ձախաւեր եւ անխոհեմ մեղադրանքն ու գլխ պզտիկ ձգելու չարակամ լուրը։ Յետոյ Մարիային հանդէպ իմ ունեցած բիրտ վերաբերումս։ Պէտք էր դարմանել։

Թերթերը առհասարակ աննպաստ էին մեռնողին հանդէպ։ Թերթ մը կը գրէր. — «Օտար հորիզոնի տակ իր պերճ ապարանքին մէջ, կ՚ապրէր ճիւաղ մը, որ պատերազմի ընթացքին որպէս Թուրքիոյ վարչապետ, ծրագրեց ու գործադրեց դարաւոր ազնիւ ժողովուրդի մը բնաջնջումը։ Բայց կասկած չկայ թէ մարտիրոսացած հայ ժողովուրդին վրէժխնդիր գնդակը ի վերջոյ պիտի հասնէր եւ գգետնէր մեծագոյն պատասխանատուն, ինչպէս պիտի գտնէ եւ տապալէ այդ մեծ ոճիրին բոլոր մեղսակիցները»։

Գրեթէ նոյն տրամադրութիւնն ու ոճը ունէին իտալական միւս երեկոյեան թերթերն ալ. քանի մը օր վերջ միայն փոխուեցաւ կարգ մը մեծ թերթերու լեզուն, երբ յայտնի եղաւ որ Փաշային մահով իտալական կարգ մը ճարտարարուեստական հաստատութիւններու շահերը վտանգուած են, առկախելով Փաշային կողմէ կնքուած կամ կնքուելու վրայ եղող շարք մը առեւտրական համաձայնութիւններ։

Բժիշկին գոհունակութիւնն ու ուրախութիւնը սահման չունէին. ատենը մէյ մը քոնեաք մը կը պարպէր եւ նոյն գոռվալիր բացագանչութիւնը հասցէիս։ Ժամը ութ անցած էր երբ դուրս ելայ։ Ճամբան փողոցի մը անկիւնը «էսփրէսօ» մը առի — փոքր գաւաթով տաք սուրճ — եւ գացի Բիացա Վենեցիա, ուր նոր վերարկու մը եւ գլխարկ մը գնեցի ինծի համար։

Ուղղուեցայ դէպի տուն։ Հազիւ փողոց մտած, ճիշդ մեր տան դիմաց բազմութիւն մը տեսայ, որ պատին վրայ փակցուած թուղթ մը կամ ազդարարութիւն մը կը կարդար։ Մօտեցայ. ոստիկանութեան մէկ յայտարարութիւնն էր, որով խոշոր գումար մը կը խոստացուէր այն անձին, որ Սայիտ Հալիմ Փաշային սպաննիչը յայտնող ցուցմունքներ պիտի կատարէր։ Միւսներուն պէս ես ալ կարդացի յայտարարութիւնը եւ մեր տուն նայեցայ. սենեակիս պատուհանէն իսկ կը տեսնուէր թուղթը. ի՞նչ ընէի. տուն մտնէի՞ թէ ոչ։ Վստահ էի որ ոստիկանութիւնը դեռ հետքս չէր գտած. բայց եթէ ինքնութիւնս ճշդէին եւ փնտռտուքի գային, ծակին մէջ բռնուած մուկին պէս պիտի ըլլայի։ Բնակարանս դիտցող չկար։ Բայց կար կարեւորը, տանտիրուհիս, Մարիան...

Ի՞նչ պիտի ըլլար իր հակազդեցութիւնը, եթէ արարքս յայտնուէր... Ներս մտայ եւ վերարկուս ու գլխարկս կախեցի սովորական տեղը։ Մարիան տունն էր եւ նախաճաշի կը պատրաստուէր. քիթը բերանը ծռած, բարեւ առաւ։ Փութացի ներողութիւն խնդրել իրիկուան տղեղ ընթացքիս համար, յետոյ կատակեցի ու ըսի թէ բժիշկի գացած եմ եւ հիմա շատ լաւ եմ։ Ուշադրութեամբ կը նայէր ինծի, կարծես կը զննէր զիս. դիշերուան ջղայնութեանս պատճառնե՞րը փնտռած էր. կասկա՞ծ մը ունեցած էր արդեօք։ Միշտ ալ սիրով եղած էինք. ինչո՞ւ իր սիրտը կոտրած էի։

Սեղանին վրայ լայն փռուած էր ֆոբիէրա Տելլա Սերա թերթը, որուն առաջին էջին կէսը յատկացուած էր օրուան դէպքին։ Նկարներ ալ կային. որքան ալ հետաքրքիր ըլլայի, չուզեցի մօտենալ սեղանին եւ չահագրգռուած ցոյց տալ ինքզինքս։

Տանտիրուհիս անպայման կարդացած էր թերթը եւ կասկածի մը կրնար երթալ՝ չէ՞ որ ներս մտած ատենս, ուշադրութեամբ զննած էր զիս։

(87 – շար.)

ԼՈՒԴՈՎԻԿՈՍ ԺԶ·Ի ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Ա·

Լուդովիկոս ԺԶ·ի եւ Թագաւորական ընտանիքի փախուստի վերաբերեալ դէպքերը կը քաղենք Անտուան Բասթեյրի մէկ յօդուածէն :

Ինչպէս ծանօթ է, Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան ատեն, Լուդովիկոս ԺԶ· եւ իր ընտանիքը դէպի արտասահման փախուստի ճամբուն վրայ բռնուեցան Վառէնի մէջ :

Մետաղեայ յուշատախտակ մը ցոյց կու տայ թէ կամարեայ անցքէն դուրս կը գտնուէր Պռա–տ'Օռ կապելան, հոն ուր Տռուէ պատրաստած էր թակարդը որուն մէջ ինկաւ փախստական թագաւորական ընտանիքը : Ըստ Նափոլէոնի այս ողբերգութիւնը փոխեց աշխարհի դիմագիծը :

1791ին նպարավաճառ Սոս ունէր միայարկ շէնք մը : Խանութը կը գտնուէր գետնայարկը եւ նեղ անցքէ մը կրնային բարձրանալ առաջին յարկը :

Սոս դատաւորն էր նաեւ այս փոքր համայնքին եւ 21 եւ 22 Յունիսի այդ գիշերը արքայական ընտանիքին ձերբակալութենէն քանի մը ժամ առաջ, իրմէ նամակ մը ցոյց կու տայ թէ որքա՛ն հպարտ էր որ պիտի ընդունէր իր փոքր աւանին մէջ վաթսուն հիւսարներու առժամեայ պահակազօրքը որ «գանձ»ի մը անցքը պիտի ապահովէր : Ուրիշ ջոկատներ ալ անցած էին այս աւանէն երթալու իրենց օթեւանը : «Իսկական մայրաքաղաք ենք դարձեր», կը գրէր եւ բնաւ չզարմացան երբ երկու սպաներ փոխնորդ ձիեր կը պատրաստէին Կռան Մոնարք պանդոկին մէջ :

Շուազէօլ դուքսին ղեկավարութեան տակ այս ասպազինուած այրուձին կը սպասէր իրիկուան ժամը ութէն ի վեր պանդոկին ախոռներուն մէջ եւ պէտք էր որ աւանին մուտքը երթար երբ հասնէր թագաւորական կառքը :

Իրիկուան ժամը իննին քառորդ մնացած երկու սպաները՝ հարիւրապետ Ռէժքուռ եւ տեղակալ Տը Պույէ, զօրավարին տղան, անփոյթ քաղաք կը հասնին եւ կ'իջեւանին Կռան Մոնարք պան – դոկը :

— Կոլլու պէտք էր որ թագաւորէն մէկ ժամ առաջ հասնէր, ան մեր «կողմնա – ցոյցն» է եւ սակայն այս խեղճ կողմնացոյցը կորսնցուցած էր ճամբան, կ'ըսեն :

— Շատ կարեւոր է որ Վարէնի մէջ չկասկածին մեր առաքելութեան մասին, պէտք չէ որ հաղորդակցինք հիւսարնե – րու սպային հետ, որ այս քաղաքի ջոկատին առաջնորդն է :

Հիւսարներու այս ենթատեղակալը 23 տարեկան գերմանացի մըն էր՝ Լէօնառ Ռէօհոլկ եւ սխալ էր թերեւս չհաղորդել անոր գաղտնիքը :

Անոնք կը հասնին Պռա տ'Օռ կապելան եւ քանի մը քայլէն, կառքը նպարավաճառ Սոսի խանութին առջեւն էր :

Ժամը իննուկէսին առենները արքայական կառքը մօտեցաւ Վարէնի : Թագուհին տեսնելով որ թագաւորը մտահոգութեան մատնուած էր շուրջը որեւէ չարժում չտեսնելով, կ'աշխատի հանդարտեցնել, սակայն թագաւորը ցոյց տալով ուղեցոյցը, որ միշտ ձեռքն էր, կ'ըսէ թէ պէտք է որ արդէն հոն ըլլային ջոկատները եւ ձիերու փոխնորդ սուր – հանդակը :

Կառքը կանգ առաւ աւանին մուտքին : Ճամբան ամայի էր : Վալէռի ղրկուած է քննելու պուրակը, բայց ի զուր :

Թագաւորը եւ թագուհին վար կ'իջնեն կառքէն : Քանի մը քայլ կ'առնեն եւ ախոռով տուն մը նշմարելով թագաւորը դուռը կը զարնէ եւ կը հարցնէ թէ արդեօք հո՞ն էին ձիերը :

Կէս քուն կէս արթուն ձայն մը կ'ըսէ·

— Ճամբանիդ գացէք :

Մատամ Էլիզապէթ (քոյրը թագաւո – րին) եւ Մատամ Տը Թուրզէ ալ վար կ'իջնեն կառքէն : Բոլորը վերստին կառք կը նստին եւ կ'ըսեն կառավարիչներուն որ արագացնեն, բայց անոնք կը մերժեն մինչեւ անգամ առաջարկուած յիսուն ոսկին չի շլացներ զիրենք :

Քանի մը վայրկեան ետք Տռուէ եւ Կիյոմ, երկար հետազօտութիւններէ ետք, քաղաք կը մտնեն : Զափ ու սահման չունի անոնց ուրախութիւնը երբ կը նշմարեն կառքը : Կասկածի տեղի չտալու համար կը նետեն թիկնոցները, պահելով միայն սուրերը, եւ իրարու կ'ըսեն·

— Ա՛խ քիչ մը ուշ պիտի հասնինք Կռանփրէ եւ կամ պիտի չկրնանք հասնիլ· ձիերը շատ յոգնած են :

Տռուէ լսած էր որ վէճ մը տեղի կ'ունենար կառավարներուն եւ երկու պա – հակներուն միջեւ : Քլեռմոնի սուրհանդակապետը յանձնարարած էր սուրհան – դակներուն որ ջուր տան ձիերուն Վառէնէն չմեկնած, բայց թագաւորը չէր ուզեր լսել, ձիերը պէտք չունէին ջուր խմելու··· :

Պռա–տ'Օռ կապելայէն անցած ատեն Տռուէ մէկ կողմ կը քաշէ պանդոկապետը եւ կը հարցնէ·

— Դուն լաւ հայրենասէ՞ր ես :

Հաստատական պատասխանին վրայ, Սէն Մենեհուլտի սուրհանդակը կ'երթայ փակել կամուրջը : Ծիշդ ալ հոն կը գտնուէր կարասիի մեծ կառք մը որ կրնար գործը տեսնել : Տռուէ կ'երթայ եւ նպարավաճառ Սոսի դուռը կը զարնէ :

Սոս շուարած կը հագուի եւ փողոց կ'իջնէ : Անմիջապէս կ'իմանայ լուրը : Նախ կ'երթայ թաղապետական պաշտօնեայ Փիալթիէի իմաց տալ, ապա ար – թընցնելով զաւակները (երեք մանչ մէկ աղջիկ) կը հրամայէ որ երթան քաղաքին մէջ պոռան թէ կրակ կայ : Ցետոյ տեսան որ կառքերը դէպի Սէն Ժանկուլթ եկեղեցին կ'երթային : Մեծ նուէրի մը փոխարէն կառավարները քշեցին դէպի Կռան Մոնարք պանդոկը :

Կամարին տակէն ձայներ կը լսուէին : Կառքը անշարժացաւ երկու ազգայնական պահակներու սպառնալիքին տակ : Երկու սենեկապահուհիները վար իջան եւ տեսան նիհար մարդ մը ձեռքը լապտերով : Սոսն էր :

— Ձեր անցագիրները :

— Երկրորդ կառքին մէջն են :

Սոս դէպի այդ կառքը գնաց· կամարին տակ նպարավաճառը վեր վերցուց լապտերը եւ ըսաւ·

— Ո՞ւր կ'երթաք :

— Ֆրանքֆորթ, պատասխանեց ձայն մը :

— Ձեր անցագիրները :

— Շուտ ըրէք, ըսաւ թագուհին երկարելով անցագիրը, կ'աճապարենք տեղ հասնիլ :

Բայց Սոս չէր աճապարեր եւ կը քննէր թուղթերը Պռա–տ'Օռ կապելային սրահին մէջ, ուր խիստ վիճաբանութիւն մը տեղի կ'ունենար : Սոս տեսաւ որ թուղթերը կարգին էին, բայց Տռուէ վճռական կը խօսէր չեշտելով բառերը, ինչ որ խոր տպաւորութիւն գործեց Սոսի վրայ :

— Վստահ եմ որ ձեր կեցուցած կառքին մէջն են թագաւորն ու իր ընտանիքը : Եթէ թոյլ տաք որ արտասահման անցնին, յանցաւոր պիտի ըլլաք իբրեւ դաւաճան :

Սոս նեղուած՝ մեծ լապտեր մը ձեռքը կառքին ներսը նայեցաւ : Արդեօ՞ք արքայական ընտանիքն էին այդ երեք կիները, երկու փոքրերը, գիրուկ գլխարկաւոր պարոնը : Թէեւ կասկածով, Սոս հետեւեցաւ Տռուէի խորհուրդին եւ հրամայեց որ վար իջնեն :

— Վար իջէք, անցագիրները վաղը պիտի վաւերացուին :

Թագաւորը ի զուր բանակցեցաւ : Երեք զինեալ եւ ծպտուած թիկնապահներ պատրաստ էին գործածելու իրենց զէնքերը, բայց թագաւորը նշան մը ընելով հանդարտեցուց զանոնք : Վեց հիւսարներ մօտեցան լսելով աղմուկը : Բայց ո՛չ հեծելազօրքի յիսնապետ, ոչ ալ սպայ կար մէջտեղ : Պէտք եղաւ վար իջնել :

Դատախազ Սոսին տունը դրեթէ դէմն էր : Ան առաջարկեց որ իր տունը սպասեն մինչեւ արշալոյս : Արքայական ընտանիքը մտաւ խանութ :

Բայց ամէն յոյս կորսուած չէր տա – կաւին : Անտարակոյս ենթատեղակալ Ռէօհոլկ, վաթսուն հոգինոց զինուորա – կան գունդով Վառէն կը գտնուի արդէն եւ շուտով պիտի հասնի : Բայց վեց ձիաւորներ միայն հոն կը գտնուէին :

Մ· Մ·

(Շար·)

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՆԱՐԴԻԻ ՀԱՅ ՄԱՍՆԱԳԷՏԸ

Հազարամեակներու պատմութիւն ունի նարդին : Կ'ըսուի, թէ այդ խաղը ճատրակէն աւելի հին է : Այս հինաւուրց խաղին ծանօթ են շատ շատերը : Անիկա մինչեւ այսօր ալ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Անդրկովկասի եւ Կեդր· Ասիոյ երկիրներուն մէջ :

Մօտաւորապէս տասը տարի առաջ Երեւանի օփերայի շրջակայ պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ նարդիի անդրանիկ ախոյենական մրցաշարքը : Երեւան քաղաքի ախայեան նկատուեցաւ Ա· Շահբազեան :

Այս վերջինը 1967ին գիրք մը լոյս ընծայեց նարդի խաղին եւ անոր կանոններուն մասին : Գիրքը, որ ուղեցոյցի դեր կը կատարէ, շուտով սպառեցաւ : Այս գիրքը իր տեսակին մէջ առաջինը կը նկատուի :

Ա· Շահբազեան այժմ կը գլխաւորէ Հայաստանի մարմնամարզի կոմիտէի նարդիի ճիւղը : Այժմ կը պատրաստէ տպագրութեան յանձնել նոր գիրք մը՝ այս անգամ նուիրուած կորոցի (տամա) խաղին եւ անոր կանոններուն :

Հայաստանի մարմնամարզի կոմիտէն, ըստ արժանւոյն գնահատելով Աշոտ Շահբազեանի կատարած աշխատանքը, անոր 80ամեակին առթիւ պատուագիր մը շնորհած է :

3 տոկոս, (– 4 տոկոս), սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 1972ին չէ յիշատակուած, 1973ին՝ 7 տոկոս, քիմիական եւ քարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 3 տոկոս, 1973ին 4 տոկոս (+ 1 տոկոս), մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակութիւն՝ 1972ին 13 տոկոս, 1973ին 11 տոկոս (– 2 տոկոս), անտառային փայտամշակութեան եւ սելիւլոզ-թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 6 տոկոս, 1973ին 7 տոկոս (+ 1 տոկոս), շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 7 տոկոս, 1973ին 11 տոկոս (+ 4 տոկոս), կենցաղային եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու գործածութիւն՝ 1972ին 16 տոկոս, 1973ին 10 տոկոս (– 6 տոկոս) :

Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(1) «Սով· Հայաստան» 1973, Յուլ· 17 :
(2) «Սով· Հայաստան» 1973, Յուն· 1 :
(3) «Սով· Հայաստան» 1973 Յուն· 21 :
(4) «Սով· Հայաստան» 1973, Յուլ· 28 :
(5) «Սով· Հայաստան» 1973, Մարտ 28 :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (258)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՑՐ ԼԻԶԱՆ

Դ·

Օվիտ սեղանին վրայ պանքաթուղթ մը դնելով ըսաւ·

— Իմ աղուորիկս, մնաք բարով կամ ցտեսութիւն : Կառախումբին հասնելու համար ժամանակ ունիմ··· :

— Գացէք ուրեմն :

Օվիտ պայուսակը հանեց գզրոցէն, արդուզարդի քանի մը առարկաներ դրաւ հոն, համբուրեց Ամանտայի երկարած ճակատը ու դուրս ելաւ խելօյն :

— Ա՛հ, անգամ, ստախօս ու նենգամիտ արարած, ըսաւ Ամանտա մտովի, Օվիտի հեռացող ոտնաձայնը լսելով : Ի՛նչ շուտ կը մեկնի, աւելի ճիշդը՝ խոյս կու տայ, Ռընէ Պոսքէն վախնալուն համար··· : Վաղայաջորդ օրը պիտի վերադառնայ եղեր, ինչպէս կ'ըսէ ինք սմսեղուկ կերպով : Ան կը յուսայ որ իմ երեսս պիտի չտեսնէ այլեւս, բայց կը սխալի : Պարոն Արնոլտ տը Ռայս, ձեր բուն անունով Սոլիվօ, քիչ ատենէն իրար պիտի տեսնենք··· :

Երբ Մատլէն իրիկուան եկաւ, Ամանտա անոր ըսաւ թէ ընդհանուրի սեղանին վրայ պիտի ճաշէր այլեւս· յետոյ վերաւոր Տիւշըմէնի որպիսութիւնը հարցուց : Նոյնիսկ փափաք յայտնեց որ գաղտնաբար տեսնէ զայն : Մատլէն խոստացաւ վիրաւորին քով առաջնորդել զայն, խօսելու կարողութիւնը վերստանալուն պէս, քանի որ սպասուհին վարժուած էր ամէն ինչ տեսնել ու լսել, առանց բան մը ըսելու :

Ե·

Տիկին Օկիւսթին յաջորդ թղթատարով պատասխանեց Ամանտայի նամակին, ու խնդրուած արձակուրդը տուաւ : Գործատիրուհին տակաւին նոր ղրկած էր Ամանտայի ուղղած նամակը, երբ իրեն իմաց տրուեցաւ որ Օր· Հարման սալոնին մէջ իրեն կը սպասէր : Տիկին Օկիւսթին խոկոյն հոն գնաց, ու զարմանքով տեսաւ Մէրիի երեւոյթին մէջ առաջ եկած փոփոխութիւնը : Իր այտերը նուազ փոսացած էին, աչքերը նուազ տենդոտ, խնձորակներուն կարմիրը՝ նուազ կարմիր :

— Սիրելի տիկին, ընդունելութեան, պարահանդէսի եւ հարսանեկան հագուստներու կերպասները ու ձեւերը ընտրելու եկած եմ, ըսաւ Օր· Հարման :

— Հարսանեկա՛ն զգեստ, կրկնեց Տիկին Օկիւսթին : Պատիւը պիտի ունենա՞մ ձեր հարսանեկան շրջազգեստը չինելու :

— Կրնայ ըլլալ, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը ժպտուն : Խնդիրը սկզբունքով որոշուած է, բայց թուականը չէ որոշուած տակաւին : Չեմ ուզեր այդ պատրաստութիւններով զբաղիլ հարսնիքէն քիչ առաջ, եւ ինչպէս կը տեսնէք, գործը կը կանխեմ··· :

— Ձեր հրամանին պատրաստ եմ : Միայն թէ այս անգամ իմ տրամադրութեանս տակ չի գտնուիր սովորաբար ձեզի համար աշխատող գործաւորուհին : Խեղճ աղջիկը շատ տկար է :

Մէրի յօնքերը պռստեց ու չոր ձայնով մը պատասխանեց·

— Է՛հ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ուրիշ գործաւորուհիներ ունիք : Կ'աղաչեմ, կերպասները ցոյց տուէք ինծի :

Տիկին Օկիւսթին մանկամարդ աղջկան նայեցաւ զարմանքով եւ խոկոյն հարցուց անոր·

— Լիւսի ձեզի անհաճոյ ըլլալու կամ ձեզ վշտացնելու դժբախտութի՞ւնը ունեցած է միթէ : Ասկէ առաջ, մեծ համակրութիւն ունէիք անոր նկատմամբ :

— Ձիս շնորհապարտ պիտի կացուցանէք, եթէ երբեք այդ աղջկան վրայ չխօսիք այլեւս :

— Սակայն կ'ուզեմ հասկնալ թէ Լիւսի ի՞նչ յանցանք գործած է :

— Օրիորդ Լիւսին չեմ ամբաստաներ, գանգատ մը չունիմ անոր դէմ : Միայն կը փափաքիմ որ յառաջիկային այլեւս չաշխատի ինծի համար, ու իմ տունս ոտք չկոխէ :

— Բայց ինչո՞ւ :

— Որովհետեւ այնպէս կ'ուզեմ· ըսածս կը բաւէ, կարծեմ, յարեց Մէրի խրոխտ շեշտով մը :

Ինչպէս յայտնի է, Տիկին Օկիւսթին մասնաւոր, դրեթէ մայրական գուրգուրանք մը ունէր Լիւսիի նկատմամբ : Մէրիի յարձակողական ընթացքը անոր դէմ՝ դժնդակ կը թուէր գործատիրուհիին : Ցարգալից այլ անդրդուելի շեշտով մը պատասխանեց·

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար·)

Այրի Տիկին Աստրինէ Պօյաճեան, Օրիորդ Նելլի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Շառլ եւ Աննիկ Լիրան, Կ. Պօյաճեան, Տիկին Աշխէն եւ Օր. Ժանին Իրգրանեան, Վոլա եւ Անդրանիկ Պօյաճեան (Ռուսաստան), Հայկազուն Լէփեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Լէփեան (Պոլիս), Շարամ եւ Աստղիկ Շուշէեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր-Յակոբեան (Թեհրան), Տէր եւ Տիկին Համամճեան եւ զաւակները (Միացեալ Նահանգներ), Թեւանեան, Փաչայեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՅՈՎԱԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան Օգոստոս 19ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստ. 23ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանկէօ-Քոմինալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Կ. Պօյաճեանի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արա Թովմասեանի իրենց եղբօր Մկրտիչ Թովմասեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Արա Թովմասեան կը նուիրէ Լիոնի Կապ. Խաչին, իր եղբօր Մկրտիչ Թովմասեանի մահուան առթիւ 200 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Արա Թովմասեան, իր եղբօր Մկրտիչ Թովմասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ 200 ֆր.: Այրի Տիկ. Վարդանոյշ Եագուպեան իր ամուսնոյն Յակոբ Եագուպեանի մահուան 7րդ տարելիցի հոգ. առթիւ եկեղեւոյ 100, դպրոցին եւ Աղքատախնամին 50ական: Այրի Տիկ. Վերոնիք Պասմաճեան, իր ամուսնոյն Գասպար Պասմաճեանի մահուան Ա. տարելիցի հոգ. առթիւ Աղքատախնամին 50: Պօղոս Գալուստեան, Նշան Թէրզեանի մահուան առթիւ Փխ Տաղպ.ի եկեղեցւոյ 20, դպրոցին եւ Աղքատախնամին 30ական: Պաքտարեան ընտանիք, Մանուկ եւ Զարուհի Պետրոսեանի հոգ. առթիւ Աղքատախնամին 50: Տիկ. Արշալոյս Բէհլիվանեան, եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին 50ական: Տիկ. Լիւսի Գարայեան եկեղեցւոյ 50: Պր. Ալիքսանեան եկեղեցւոյ 20: Յունաստանէն Տէր եւ Տիկին Եսայի Եսայեան եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին 50ական: Պ. Վահան Էպրիւշիմ, իր զաւկին Օհաննէսի մկրտութեան առթիւ եկեղեցւոյ 30:

Խաղողօրհնէքի.— Պ. Գրիգոր Գարաօղլանեան, Տիկ. Մակրինէ Տիւյմէճեան, ամն 50ական: Տիկ. Ալիս Գապաքճեան, Տիկ. Միքայէլեան 30ական, Տիկ. Շնորհիկ Օհաննէսեան, Տիկ. Շահինեան, Տիկ. Յովակիմեան, Պ. Յակոբ Ալիքսանեան 20ական, Տիկ. Մ. Գասպարեան Տիկ. Ա. Զաքոյեան, Տիկ. Ա. Մարտիրոսեան, Տիկ. Մ. Տէտէեան, Տիկ. Թ. Զպլաքեան, Տիկ. Ա. Խաչատուրեան, Տիկ. Մ. Թավշանճեան, Պ. Կ. Մարգարեան 10ական: Տիկ. Եանաքոյեան, Տիկ. Շ. Մարկոսեան, Պ. Յ. Սինանեան մէկական կոգով խաղող:

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնէրն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԳՆԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆԻ խումբը, Լիոն կը հասնի Օգոստոս 28ին ժամը 19ին, եկեղեցին (295 Ռիւ Պուալօ):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը Մարսէյլ կը հասնի Օգոստ. 28ին կէս գիշերին (Ահարոնեան ակումբ):

ՓԱՐԻԶԻ խումբը, Փարիզ կը հասնի Չորեքշաբթի Օգոստ. 29ին, ժամը 18-19ին Սքուար Մոնթոլոն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, գանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչութենէն Հասցէն.—
1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.
Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:
Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 18

ԳԻՆ 2600 Ֆրանք

Երթի ընթացքին մէկ գիշեր՝ Մոսկուա, վերադարձ նոյն օրը՝
Երեւան – Մոսկուա – Փարիզ

Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ, լոգարանով, «Արմենիա»ի կամ «Անի»ի մէջ, երեք ճաշերով: Բազմաթիւ շրջապտոյտներ:

Արձանագրութեանց համար դիմել

TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre— Paris (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ուննեանի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:
MARSEILLE — Z. Aliksanian, 11 Rue du Bassin, St. Julien,
Tél. : 51-74-90 — 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. Գասպարեանի — ԼԻՈՆ՝ Պալեանի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. Գարաեանի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ց. Պօյաճեանի

LES EDITEURS FRANÇAIS REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie de la Poésie Arménienne

des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel, Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.
Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL : ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

«Իմաստութեանց Ողիով»

Ամբողջական խատոբը
(Հէքեաթներ եւ աւանդութիւններ)
330 էջ, ընտիր թուղթ,
մաքուր տպագրութիւն
Գին՝ թղթակազմ 15 ֆր.
լաթակազմ 20 ֆր.

×

Հայաստանի

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

իբրեւ գաղափար եւ իբրեւ
առաջադրութիւն)

Գին 5 ֆր.

Կարելի է ստանալ Փարիզի Մշակ. Տան գրասենեակէն
17. Ռիւ Պլէօ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
23
JEUDI
23 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.793 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.793

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Մահուան հնգամեակի առթիւ)

—0—

Հինգ տարի առաջ, 1968 Օգոստոս 23ին իր աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր Ժիրայր Միսաքեան հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, հեռու հայրենիքէն, որուն սիրով էր տոչորուած: Իր կեանքի թելը կը փրթէր յանկարծակի, առանց ազդանշանի, երբ տակաւին ա՛յնքան առոյգ էր եւ աշխատելու, արտադրելու, ստեղծագործելու ա՛յնքան եռանդ ունէր:

Իր մահը սուգի ենթարկեց ոչ միայն Յառաջը, որուն հետ հոգեւին կապուած էր անոր ծնունդէն ի վեր, այլ նաեւ հայ հրապարակագրութիւնը, որուն նուիրեալ սպասարկուն էր եղած աւելի քան քառասուն տարի:

Կրտսեր եղբայրն էր թերթիս հիմնադիր-խմբագրապետին: Ծնած էր Պոլիս, կէտիկ փաշա՝ 1899ին: Աւարտելէ վերջ Պոլսոյ Կեդրոնականը՝ Զինադադարին անցած էր Եւրոպա ուսումը կատարելագործելու համար: Մանչեսթըրի համալսարանի քաղաքական Գիտութեանց ճիւղին հետեւելէ ետք եկած էր Փարիզ, ուր ճանչցանք զինքը 1920ական թուականներուն, երբ կ'ուսանէր Քաղաքական Գիտութեանց վարժարանին մէջ: Մաս կը կազմէր դաշնակցական համալսարանական ուսանողներու խմբակին: Այդ խմբակէն քանի մը հոգի ենք մնացած միայն:

1923ին Անգլիա հաստատուած, Բաֆֆի գաւկին մահէն վերջ Ժիրայր Միսաքեան նշանակուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչ. պաշտօն՝ զոր վարեց քառորդ դար, մինչեւ 1948, երբ վերջնապէս հաստատուեցաւ Ամերիկա, Պոսթըն: Տարիներով մաս կազմեց Հայրենիք օրաթերթի խմբագրութեան (մինչեւ 1960): Այնտեղ է, որ սկսաւ գրել իր ամէնօրեայ տոմսերը՝ Եւրոպացի ստորագրութեամբ: Անգլիացի «ճէնթլմէն»ի տիպար դարձած՝ շատ չէր համակրեր Ամերիկացիներուն: Այդ պատճառաւ ալ ուզեց չեշտել իր Եւրոպացիի հանգամանքը Եանքիներու երկրին մէջ: Զէր սիրեր նաեւ ամերիկերէնը, զոր կը նկատէր անգլերէնի աղճատումը:

Իր համալսարանական կրթութեամբ եւ մտաւորական պաշարով կոչուած էր դեր մը խաղալու մեր քաղաքական կեանքին մէջ, եթէ Հայաստան չկորսնցնէր իր անկախութիւնը: Ապրուստի հոգը մղեց զինքը դառնալու մասնագէտ տոմարակալ:

Միաժամանակ նուիրուեցաւ մտաւորական աշխատանքի: Նախապատերազմեան շրջանին, իբրեւ մնայուն աշխատակից Յառաջի, Լոնտոնէն զրկած թղթակցութիւնները օրուան հրատապ խնդիրներու շուրջ, կը կարդացուէին մեծ հետաքրքրութեամբ: 1947ին պահ մը վարեց նաեւ թերթին խմբագրութիւնը՝ եղբօրը բացակայութեան, Ամերիկա մեկնելէ առաջ:

Օրը օրին խորագրին տակ այս էջերուն մէջ Եւրոպացի ստորագրութեամբ հրատարակուած իր Տոմսերը կը շօշափէին ազգային – քաղաքական, մանաւանդ լեզուաբանական հարցեր: Վերջին ծայր բծախնդիր հայերէնի քերականական օրէնքներուն, անխնայ կը «հարթէր» բոլոր անոնք, որ կը մեղանչէին մեր Մեծասքանչին դէմ: Ազգային մարզի մէջ մերօրեայ «Փանջունի»ները չէին խուսափեր իր սուր սլաքներէն: «Յառաջ» կորուստէ փրկեց իր Տոմսերէն մաս մը՝ «Բուռ մը Տոմս» խորագրով գրքոյկի մը շնորհիւ:

«Հայկական Հարցի Լուսարձակ» մը հրատարակեց Պոսթընի մէջ 1950ին անգլերէն լեզուով, Ամերիկահայերուն ճանչցնելու համար մեր ազգային դատի գըլխաւոր փուլերը, թուականներով: Նոյնպէս անգլերէնի թարգմանեց Պատարագի աղօթքներն ու երգերը:

Անտիպ կը մնան՝ Անգլերէն լեզուի ծագումն ու զարգացումը, Հայերէն քերականութիւն, Եւրոպայի դիւանագիտական պատմութիւն եւ խորհրդարանական կանոններ խորագրով երկասիրութիւններ:

Անտիպներուն մէջ իր ամէնէն հոյակապ գործն է Անգլերէն – Հայերէն – Ֆրանսերէն ընդարձակ բառարանը, արդասիք տարիներու անխոնջ ու ներհուն աշխատանքի եւ բծախնդիր պրպտումներու: Շուրջ 2000 տպագրական էջերէ բաղկանալիք այս Բառարանը կու տայ աւելի քան 250.000 նախադասութեանց նմոյշներ, ինչպէս նաեւ անգլերէնի եւ ամերիկերէնի արտասանական, ուղղագրական եւ իմաստի տարբերութիւնները:

1960ին Պոսթընի մէջ անձամբ քննեցինք ու գնահատեցինք 60 տետրակներէ բաղկացած այս Բառարանին վերջին մասը:

Իր մահուան հնգամեակին առթիւ ցաւով կ'արձանագրենք, որ Կարօ Գէորգեանի որակումով «կոթողական» այս գործին ձեռագիրներու 46 տետրակները «անհետացած» են եւ կարելի չէ եղած ցարդ գտնել անոնց հետքը:

Սրտագին կը մաղթենք, որ իր յիշատակը յաւերժացնելու եւ հայկական մըշակոյթի անդաստանին անկորնչելի գանձերէն մէկը դառնալու սահմանուած այս Բառարանին կորսուած պրակները շուտով երեւան ելլեն եւ տպագրութեան յանձնուին:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻՓ

—0—

ԽԶՈ՞ՒՄ ԹԷ ՑԵՏԱԶԳՈՒՄ

Երեքշաբթի օրուան հանդիպումը նշանակուած միջնորդ – տնօրէն Ժիրօյի եւ սենտիքաներու միջեւ ոչ մէկ լուծումի յանգեցաւ:

Կողմերը կը խուսափին սակայն խզումի մասին խօսելէ: Արդարեւ խօսակցութեանց ընթացքին, սկիզբէն հազիւ 45 վայրկեան ետք, Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի ներկայացուցիչները դուռը զարնելով, կը ձգէին կ'երթային մինչ միւսները կը մնային մինչեւ վերջ:

Հանդիպումը տեղի կ'ունենար Պըզանսոնի մօտ, Արք է Սենանս եւ կէս ճամբան կը մնար: Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի պատասխանատուներէն՝ Կալմիշ խիստ բարկացած ոտքի կ'ելլէր ու կը մեկնէր «այլեւս կարելի չէ, մեր քթին կը խնդան» պոռալով, մինչ Սէ. Ժէ. Թէի պատասխանատուն կը նախընտրէր մնալ, յայտարարելով. «Կ'ուզենք առաջքն առնել խըզումին, անել չէ եւ կը խորհինք թէ մինչեւ Հինգշաբթի նորութիւններ կ'ըլլան»:

Այս էր մթնոլորտը Երեքշաբթի իրիկուն եւ նոր ժամադրութիւն մը կ'առնուէր Հինգշաբթի օրուան համար: Մինչ այդ Ժիրօ նոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենար Շարպոնէլի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, գիտնական Սախարով, երեւի աչք առած նոր ազդարարութիւններ, մամուլի ասուլիս մը տուած է առջի օր օտար թղթակիցներուն եւ շեշտած թէ Արեւմուտքը պէտք չէ մերձեցում կատարէ Խորհ. Միութեան հետ ցորչափ այս վերջինը ժողովրդավար սկզբունքներ չի կիրարկեր իր երկրին մէջ: Սախարով մեղադրած է Արեւմուտքի «գործի մարդիկ»ը որ միայն քարիւղով եւ կազով կը զբաղին անգիտանալով միւս բոլոր հարցերը: Խորհրդային գիտունը յայտնած է նաեւ թէ 1969ին 193 հազար ռուբլի տուած էր Պետութեան հիւանդանոց մը կառուցանելու համար եւ թէ կը զղջար: Ներկայիս ամսական 400 ռուբլի կը շահի (պաշտօնական սակով 1600 ֆր.) իբրեւ ակադեմիայի անդամ եւ 350 ալ իբրեւ հետազօտող:

ՓՐԱԿԱՅԻ ժողովուրդը Երեքշաբթի օր, ժամերով տողանցած է Եան Փալաքի շիրիմին առջեւ, այդ ձեւով ոգեկոչելով խորհրդային հրասայլերու մուտքը Չեխոսլովաքիա, 1968ին: Փալաք այն երիտասարդն էր որ ինքզինքը այրեց, ի նշան բողոքի խորհրդային զինեալ միջամտութեան: Կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ Ռուտէ Պրաւօ, այս առթիւ երկրին «երախտագիտութիւնը» կը յայտնէ Վարշաւայի Ուխտի երկիրներուն որոնք իրենց աջակցութեամբ «փրկած են» Չեխոսլովաքիան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ շուրջ 300 քաղաքական բանտարկեալ ազատ արձակուեցան առջի օր: Ասոնց մէջ է Փանակուլիս, որ փորձած էր սպաննել Փափատոփուլոսը: Ազատ արձակուելէն ետք, յայտարարեց թէ պայքարը կը շարունակուի, բան չէ փոխուած եւ թէ երբեք պիտի չընդունի «օփերէթի դնդապետի» մը իշխանութիւնը:

ԼՈՆՏՈՆ անձկութեան մթնոլորտ մը կ'ապրի քանի մը օրէ: Թակարդ–նամակներ կամ ծրարներ եւ հոս ու հոն պայթումներ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Թէեւ Իռաի կը վերագրուին այս ահաբեկչական արարքները, բայց ընդհանրապէս Իրլանտայի Յեղափոխական Բանակը տէրն է իր գործունէութեան եւ այս անգամ այդ առընչութեամբ որեւէ յայտարարութիւն չէ ըրած: Կը խօսուի նաեւ անգլիացի անիշխանականներու մասին:

ՀԱՑԸ կը սղէ Ֆրանսայի մէջ, Օգոստ. 23էն սկսեալ բայց պակէթներու գինը չի փոխուիր: Մէկ քիլոնոց հացերը 10 սանթիմ պիտի աւելնան:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ աղէտալի ողողումներ պատահած են եւ ցարդ 1700 մեռեալի մասին կը խօսուի եւ հազարաւոր աղէտեալներու:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 16)

ԱՐԾԱԹԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Փիրէայի (Յունաստան) մէջ վերջ գտած է սեղանի թենիսի Եւրոպայի պատանեկան անհատական ախոյենութիւնը: Արծաթէ մետալներու արժանացած են Երեւանէն՝ Է. Անտոնեան, Բ. Բունոպեան:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԷՋ

Սան Փաւլոյի մէջ բացուած է խորհըրդային առեւտրական – արդիւնաբերական ցուցահանդէսը եւ այցելուներու մասնաւոր ուշադրութեան արժանացած է Հայաստանի «Նայիրի 3–1» ելեկտրոնիկ հաշուիչ մեքենան:

×

ԳԻՐՔ՝
ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայ ճարտարապետութեան զարգացումը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը արտացոլուած է «Հայ ճարտարապետութեան պատմութեան ակնարկներ» գիրքին մէջ, որ լոյս տեսած է Նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆ

Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ Ասիոյ եւ Ափրիկէի երկիրներու բանաստեղծութեան միջազգային սիմպոզիում: Այդ առթիւ ասիական եւ ափրիկեան երկիրներէն Երեւան պիտի ժամանեն բանաստեղծներ եւ մաքերու փոխանակութիւն պիտի ունենան:

×

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ՀԱՅԵՐ

Երեւանէն ոչ շատ հեռու գտնուող Աբովեան քաղաքը արտասահմանէն Հայաստան վերադարձած Հայերու թիւը ներկայիս մօտ 8000ի կը հասնի: Ամէն ամիս քաղաքը կ'ընդունի հայրենադարձներ, որոնք կը տեղաւորուին նոր բնակարաններ եւ աշխատանք կ'ունենան:

Ժիրայր Միսաքեանի
Բառարանին...
առեղծուածը

«Յառաջ»ի եւ Սփիւռքի զանազան թերթերու մէջ, քանիցս գրուած է Ժիրայր Միսաքեանի այս եզակի աշխատանքին մասին: Քիչ անգին, իր խմբագրականով Հրանտ–Սամուէլ կ'անդրադառնայ նաեւ անոր «անհետացման»: Արդարեւ 1968ին երբ Ժ. Միսաքեան յանկարծամահ եղաւ, ջանք չխնայեցինք գտնելու համար պակսած հատորները: Այս հատորներուն հետ, իր բնակարանը չգտնուեցան նաեւ կարգ մը այլ անտիպ ձեռագրեր, որոնց ծանօթ էինք: Վստահ ենք թէ անոնք տեղ մըն են: Մեզ չեն հետաքրքրեր թէ ինչ–ինչ պատճառներով այդ ձեռագրերը մէջտեղ չհանուեցան, բայց չենք կրնար համակերպիլ անոնց անհետացման: Ուրեմն ջերմապէս կը խնդրենք այն անձէն կամ անձերէն, որոնց մօտ են այդ հատորները, որ անպայման հասցնէ (են) զանոնք մեր ձեռքը, որեւէ միջոցաւ: Հրապարակաւ յանձն կ'առնենք որեւէ բացատրութիւն կամ լուսաբանութիւն չպահանջել: Մեզի համար կարեւոր է որ չկորսուի քսան տարիներու տքնաջան եւ — բառին իսկական առումով — *աննախընթաց* աշխատանք մը, որ կոչուած է մեծ ծառայութիւն ընծայելու Հայ Դպրութեան:

Համոզուած կը մնանք որ օր մը չէ օր մը, այս հատորները երեւան պիտի ելլեն: Կը մաղթենք որ աւելի չուշանայ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Կը խնդրուի «Հայրենիք» օրաթերթի խմբագրութենէն արտատպել:

ՏՈՄՍԵՐ

«ՋՂԱԽԱԼ»...

Ամէն Պոլսահայ լսած է Սամաթիացի Թաղականին պատմութիւնը:

Ջկնավաճառ Սեղբոսը, հրաչքով մը, Թաղական Խորհուրդին անդամ — եւ Ատենապետ — կ'ընտրուի: Եւ օրին մէկն ալ, պատարագէն ետք, ժողովին մէջ կ'առաջարկէ.

— Փէք ազէկ ամա, սա վարժապետներուն աչափ փարա քի կուտանք կոր եէ, խապար ունի՞նք քի չոճուխներուն բան մը կը սորվեցնե՞ն կոր մի չեն սորվեցներ կոր...

— Ի՞նչ կ'առաջարկես, կը հարցնեն, Թաղական Խորհուրդին մնացեալ անդամները:

— Ըսե՛մ... Վաղ առտու, ամէնքս մէկէն կ'եղլենք դպրոց կ'երթանք եւ չոճուխներուն քանի մը հարցում կ'ընենք...

Յաջորդ առտու, Թաղական Խորհուրդին անդամները, ձկնավաճառ Սեղբոսի առաջնորդութեամբ, կ'արշաւեն վարժապետ Արթինի դասարանէն ներս: Եւ կը սկսին «չափել» աշակերտներուն գիտցած հայերէնը:

Ջկնավաճառ Սեղբոսի աչքին կը զարնէ կայծակի նայուածքով մանչուկ մը:

— Հո՛ս եկու, նայիմ, մանչս...

Կաս–կարմիր դողդոջ մանչուկը թեւերը կռնակին վրայ կապած, կը ներկայանայ Թաղական էֆէնտիներուն:

Եւ ձկնավաճառ Սեղբոսը, որ չմոռնանք, Թաղական Խորհուրդին Ատենապետն է, կը հարցնէ.

— Ըսէ՛, նայիմ, ծօ՛, պախայլին հայերէնը ի՞նչ է...

Կայծակէ աչքերով մանչուկը կը դողայ, կը դողդղայ, կը կարմրի, կը ճերմըկի եւ աղերսարկու նայուածքներ կը նետէ իր դասընկերներուն, որոնք իրեն չափ ամքած էին հարցումին... մեծութենէն: Բայց, յանկարծ, վրան քաջութիւն մը կուգայ: Ու կը պատասխանէ՝ հերոսաբար.

— Ջպախա՛լ, էֆէնտի...

×

Այս անուշիկ մանչուկին գիտցած «հայերէն»ին հետ կարելի է բաղդատել մեզ շրջապատող կարգ մը ո՛չ–մանչուկներու գիտցած «գրաբար»ը:

Մարդիկ, որոնք ձեւեր կ'առնեն, հովեր կ'առնեն, կը բարակնան եւ ամէնէն սովորական խօսակցութեան մէջ անգամ կը գործածեն «կիրակնօրեայ» բառեր: Որպէսզի դիմացինը ըսէ.

— Այս ի՛նչ զարգացեալ մարդ է պէ..Անանկ բառեր գիտէ կոր որ մեր վարդապետը անգամ չի գիտեր...

Առտուն կանուխ կամ իրիկունը ուշ ատեն, ճամբադ կը կտրէ այս «բարակցող»ներէն մէկը: Սովորութիւն մը յարգած ըլլալու համար կը հարցնես.

— Ի՞նչպէս էք, տնեցինե՞րը ինչպէս են, Տիկի՞նը, մայրի՞կը:

Կը սպասես որ պատասխանէ.

— Շատ լաւ են, շնորհակալ եմ:

Ջէ՛, այդքանը չի բաւեր: Պէտք է զգացնել տայ քեզի թէ մաքրամաքուր հայերէն գիտէ: Եւ անհասանելի գլխուդ վրայ կը պարպէ տօնական օրերու գործածուող բառերու իր տոպրակը.

— Իմ ողջախութիւնս սքանչելապատում կացութեան մը մէջ պարուրուած ըլլալով հանդերձ, խորապէս կը ցաւիմ ու կը տառապիմ եւ մինչեւ իսկ կը տուայտիմ ու կը տոչորիմ յայտարարելու համար որ իմ սիրասուն տիկնոջս առողջական վիճակը իր լաւագոյն եւ գերագոյն բարձրութեան եւ վեհութեան գագաթնակէտէն զահավիժած է դէպի անդունդը խորխորատի մը եւ օր ըստ օրէ կը վատթարանայ եւ զառնակսկիծ հոգեկան տառապանքներու ճանկերուն եւ չղթաներուն մէջ կ'առնէ իմ բովանդակ էութիւնս... Իսկ իմ թանկագին եւ աստուածատիպ ու աստուածապարգեւ մայրիկս...

Համբերութիւն — եւ ժամանակ — պէտի ունենաս որ իրեն չպատմես Սամաթիացի մանչուկին պատմութիւնը: Եւ պատուիրես իրեն խստօրէն.

— Բարեկա՛մ, մի՛ «գրաբարանար»... Պախալին հայերէնը «նպարավաճառ» է...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1973 ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ՅՈՒՆԻՍ

(Ընդհանուր պատկեր)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անցեալ տարուան առաջին վեցամսեակի համեմատութեամբ արտադրութիւնները աւելցած են բազմաթիւ ճիւղերու մէջ՝ ելեկտրուժ (74 միլիոն քիլովաթ–ժամ), հանքային պարարտանիւթ (շուրջ 42ուկէս հազար թոն), քիմիական թել (121 թոն), ճզազող (շուրջ 36.000), բեռնատար ինքնաշարժ (530), կրազիւս (133 հազար թոն): Կարգ մը ճիւղերու մէջ, ինչպէս, օրինակ, ելեկտրուժինը, 1972ի վեցամսեակի արտադրութեան յաւելումները աւելի բարձր են, այլ ճիւղերու մէջ, ինչպէս ճզազող, բեռնատար կառք եւն., այս վեցամսեակինը աւելի բարձր են:

Թերակատարուած ճիւղերը ընդհանրապէս թեթեւ եւ սնունդի արդիւնաբերութիւններուն կը վերաբերին՝ ծծմբաթթու, բուրդէ բանուածք, սպիտակեղէն եւայլն:

Գիւղատնտեսութիւնը անցեալ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին համեմատութեամբ աւելի լաւ պատկեր կը պարզէ: Ներկայացնենք թիւեր: Բերքի ցանքի տարածութիւնները 409.900 հեկտար են, ինչ որ կը նշանակէ, թէ 11.800 հեկտար աւելի մշակուած հող կայ: Հացահատիկի ցանքերը ընդլայնուած են 6.300 հեկտար եւ, ներկայիս, 171.700 հեկտար կը կազմեն. ասոնց 98.500 հեկտարին վրայ միայն ցորեն ցանուած է (1972 Յունուար – Յունիսին՝ 94.600 հեկտար): Ընդարձակուած են չաքարի ճակնդեղի, գետնախնձորի, բանջարեղէնի ցանքերը:

Բերքի արդիւնքը յայտնի կը դառնայ «կենտվիճակաչութեան» երրորդ եռամսեակի (Յուլիս – Սեպտեմբեր) եւ տարեվերջի վիճակագրութիւններուն հրապարակումով: Ցամենայն դէպս բերքի արտադրութեան քանակի վրայ կրնայ իր անդրադարձը ունենալ, այն իրողութիւնը, որ մինչեւ Մայիս 10 գարնանացանի աշխատանքի թափը ընդհանրապէս դանդաղ էր: Արդարեւ, Ապրիլ 30ի հաշուով 72.076 հեկտար գարնանացան կատարուած էր, որ ծրագրին 41,8 տոկոսը կը ներկայացնէր: Այս մատնանշումը կատարելէ ետք, «Սով. Հայաստան» Մայիս 11 թիւով կը գրէր նաեւ՝ «Անցեալ տարուայ նոյն ժամանակամիջոցի համեմատութեամբ պակաս է ցանուել աւելի քան 8.500 հեկտար հացահատիկ եւ գրեթէ 1.400 հեկտար եգիպտացորեն: Շատ տեղերում ետ է մնում նաեւ բանջարեղէնի եւ կերային կուլտուրաների ցանքը»:

Մթերացու անասուններու թիւը եւ հաւերու ու թռչուններու քանակը ընդհանրապէս աւելցած են: Այսպէս եղջերաւոր կենդանիներ՝ կով եւայլն, 1973 Յուլիս 31ին 506.500ի հասած է (1972 Յուլիս 31ին 496.900 էր): Խոզերու թիւը՝ 151.500 (նախորդ տարուան առաջին վեցամսեակին՝ 145.400): Ոչխար եւ այծ՝ 1.740.200 (նախապէս՝ 1.748.700): Հաւ եւ թռչուն՝ 5.555.900 (նախապէս՝ 4.909.100): Ինչպէս կը տեսնուի, բացի ոչխարի եւ այծի թիւէն, բոլորն ալ աւելցած են: Ոչխարի եւ այծի նուազումն ալ քիչ է:

Անասնապահական մթերքներու արտադրութիւնը, անցեալ տարուան առաջին վեցամսեակին բաղդատմամբ, աւելցած է. կաթը՝ չորս տոկոս, հաւկիթը՝ 20 տոկոս, միսը՝ 17 տոկոս (ասոր 10 տոկոսը եղջերաւոր անասունի միս, 15 տոկոսը՝ խոզի միս, 28 տոկոսը՝ ոչխարի եւ այծի միս, 47 տոկոսը հաւի, թռչունի միս):

1973ի առաջին կիսամեակին, անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին համեմատութեամբ, շատ աւելի մեծ թիւով մեքենաներ հայթայթուած են գիւղատնտեսութեան:

Գործատուներու, շէնքերու, բնակարաններու շինարարութեան թափը թէեւ անցեալ տարուան առաջին վեցամսեակէն աւելի է, սակայն ընդհանուր առմամբ ծրագիրները չեն ամբողջացած, այլ խօսքով թերակատարուած են: Նոյնիսկ կարգ մը ճիւղերու մէջ 1972 Յունուար–Յունիսի ժամանակաշրջանէն նուազ են: Համեմատաբար գործերը յաջող եղած են բնակարաններու շինութեան մարզին մէջ (7.500 բնակարան՝ 397.000 քառակուսի մեթր) (*):

Բանուորներու, պաշտօնեաներու թիւը վեցամսեակին միջին հաշուով 920 հազար եղած է. 1972ի առաջին վեցամսեակին 892 հազար էր: Որով 4 տոկոս աւելցած է (35.000 հոգի):

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու միջին աշխատավարձքը, որ 1972ի առաջին վեցամսեակին 127 ռուբլի էր, բարձրացած է 131 ռուբլիի, ինչ որ անբաւարար ամսական մըն է:

Նկատելի է, որ աշխատավարձքի աճի թափը զգալի կերպով աւելի բարձր է, քան աշխատանքի արտադրողականութիւնը, ինչ որ որոշ մտահոգութիւն կը պատճառէ իշխանութիւններուն: «Վատն այն է, որ աշխատավարձի ֆոնդի աճի տեմպը զգալիօրէն բարձր է, քան աշխատանքի արտադրողականութեանն է, երեւոյթ, որի հանդուրժումը լաւ բանի հասցնել չի կարող», նկատել կուտայ Զ. Այվազեան «Սով. Հայաստան»ի Յուլիս 17ի թիւին մէջ:

Շահագործման յանձնուած են 6.844 աշակերտական տեղով նոր հանրակրթարաններ, եւ 2.270 տեղով նախադպրոցական շէնքեր:

Կիսամեակի ընթացքին կազ ստացած են աւելի քան 17.000 բնակարան:

Ուսման կը հետեւին 946.000 հոգի, որմէ 678.000ը կը յաճախէ նախակրթարան, 54.000ը՝ բարձրագոյն ուսումնարաններ, 50.000ը՝ մասնագիտական եւ միջնակարգ մասնագիտական հաստատութիւններ: Ութամեայ դպրոցը աւարտած են 41.500 աշակերտ, նախակրթարանները՝ 41.500 աշակերտներ: Բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական հաստատութիւններէն շրջանաւարտ եղած են 22.900 հոգի: Բուհերը (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ) պատրաստած են տասը հազար ճարտարագէտ, բժիշկ, ուսուցիչ եւայլն, իսկ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարանները՝ 12.900 մասնագէտներ:

Կրթական պատկերը փայլուն է:

Առ 1973 Յուլիս մէկ, Հայաստանի բնակչութեան թիւն է եղած 2.699.500:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Սով. Հայաստան» (Յուլիս 17) տարբեր թիւ կը ներկայացնէր. «կիսամեակում շարք մտաւ աւելի քան 320.000 քառակուսի մեթր բնակելի տարածութիւն»:

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Անտարբեր կերպարանք մը առի եւ այս անգամ, հակառակ սովորական լրջութեանս, բարձր տրամադրութիւն արտայայտող կատակներ ու շարժումներ ըրի:

Մարիա, կարծես չլսելու կը զարնէր եւ միայն գլխ նախաճաշի հրաւիրեց: Իր ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր գլխարկիս եւ վերարկուիս վրայ: Ես ալ չտեսնելու զարկի իր գրաղիլը եւ բնական շարժումով մը թերթը վերցուցի:

Առաջին ակնարկով իսկ ամէն ինչ հասկցայ: Իտալական թերթը, առ ի չգոյէ ուրիշ նկարներու, զատ զատ տպած էր վերարկուիս եւ գլխարկիս լուսանկարները եւ անոնց ներքեւ գրած էր.— «Գիտէ՞ք տէրը այս գլխարկին եւ վերարկուին. գտած պիտի ըլլաք Սայիտ Հալիմ Փաշային սպանիչը»:

Մարիան զարմանալի ուշադրութեամբ եւ լրջութեամբ դեռ կը նայէր վերարկուիս եւ գլխարկիս: Քայլ մը առաւ, մօտեցաւ անոնց եւ վերցուց գլխարկս ու զննեց: Մեր մտերմութիւնը հասած էր տեղ մը, ուր այլեւս միայն տանտիրուհի եւ վարձակալ չէինք իրարու համար: — Գրեթէ ամէն օր սովորութիւն ունէր խոզանակելու գլխարկս ու վերարկուս: Եւ հիմա կը գտնէր նոփ նոր գլխարկ մը, որ երէկուանը չէր. նոր էր նաեւ վերարկուս: Ու թերթին մէջ կար գլխարկի մը եւ վերարկուի մը պատկերները, կերպասին եւ ձեւին մանրամասն նկարագրութեամբ: Մարիա հասկցած էր ամէն ինչ եւ գիշերուան անսովոր ջղայնութեանս պատճառը: Ի զուր կը ջանայի անտարբեր երեւալ: Բայց ի՛նչ ընէի: Շարունակեցի բնական ընթացքս եւ յանկարծ առաջարկեցի միասին դուրս ելլել՝ ճաշելու համար:

— Ոչ, ոչ, ոչ, գոչեց մէկէն, սպասուածէն շատ աւելի արագ ու բարձր ձայնով: Ոչ. սպասուհին հրաշալի ճաշ մը պատրաստած է այսօր. տունը ճաշենք. դուրս չենք ելլեր... դուրս չենք ելլեր...

Վերջին նախադասութիւնը կրկնեց ուժեղ, մասնաւոր շեշտով մը, կարծես բողոքելու համար դուրս ելլելու մտադրութեանս դէմ եւ անպայման արգիլել ուզելով նման անտեղի քայլ մը...

— Լաւ, տունը կը ճաշենք, ըսի հանդարտեցնելով զինք. եւ պայման դնելով որ յաջորդ օրը ինք իմ հիւրս պիտի ըլլայ:

— Կ'ընդունիմ, ըսաւ փութկոտութեամբ եւ սպասուհիին հրամայեց սեղանը պատրաստել: Ինքն ալ խոհանոց գնաց: Մինչ ես՝ թաղուած էի թերթին մէջ եւ կը ջանայի որեւէ մանրամասնութիւն չփախցնել ու հասկնալ:

Սեղանը պատրաստ էր. հասկցայ ոչ թէ սեղանէն, այլ պարզապէս սպասուհիին մեկնումէն: Այնպէս էր սովորութիւնը: Միշտ միասին կը պատրաստէին սեղանը եւ գրեթէ միշտ, սպասուհին կը չքանար, երբ սեղան նստելու ժամը գար:

Մարիա, սեղանատան դրան առջեւ կեցած, խորունկ նայուածքով մը զիս կը դիտէր:

— Ընթերցումդ վերջացուցի՞ր, հարցուց յանկարծ, երբ մեր նայուածքները իրարու հանդիպեցան:

— Օ, չէի կարդար արդէն. պատկերները կը դիտէի...

— Գլխարկի մը եւ վերարկուի մը պատկերները կան. ատոնք ալ դիտեցի՞ր...

Այլեւս կասկած չէր վերցներ: Մարիա ամէն ինչ գիտէր եւ աւելորդ էր խաղ ընել իրեն: Բայց խոստովանելու ալ որեւէ պատճառ չունէի. որով չհասկնալու զարկի վերջին ակնարկութիւնը, եւ յանկարծ, նիւթը փոխելով, ոտքի ցատքեցի ու ըսի.

— Տեսնենք, ի՞նչ է սա հրաշալի ճաշը:

Ինքնայատուկ մտերիմ շարժումով մը փորձեց արգիլել ճաշարան մուտքս եւ չարաճճի ժպիտով մը ըսաւ, — «Ջարտղաքներուն ճաշ չկայ»...

Հանդարտ նստած կը ճաշէինք: Ջարմանալի խաղաղութիւն մը եկած էր վրաս: Կը մտածէի որ Հռոմի մէջ ալ գործ չունիմ: Կը մնար առեն մը պահուըտէ վերջ մեկնիլ Իտալիայէն եւ երթալ ուրիշ գործերու, որոնց հրահանգներն ու ծրագիրները ունէի. պատուով կատարած էի պարտականութիւնս, ընկերներէս ամչնալու պատճառ չունէի եւ վախ չէի զգար որեւէ մէկէն: Ու միտքս ուրիշ հորիզոններու վրայ կը թափառէր:

— Կարդացի՞ր թերթերը...

Մարիան էր խօսողը. ներկայութիւնը բոլորովին մոռցած էի...

— Օ, այո, կարդացի... կարծեմ Ջարգարար Թուրք փաշա մը սպանուած է երէկ:

(88 – շար.)

ԼՈՒԴՈՎԻԿՈՍ ԺԶ.Ի ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ո՞ւր էին Ռէօժքուռ եւ Պուչէն, որոնք պիտի հսկէին ձիերու փոփոխման Կոան Մոնարք պանդոկին առջեւ: Բայց երբ այն երկու սպաները իմացան Թագաւորին ձերբակալութիւնը, իսկոյն գացին Ռէօռիկի հետ (որուն այլեւս յայտնած էին գաղտնիքը), իմացնելու զօրավար–Մառքի Պույէի, որ Տէօնի կողմերը կը գտնուէր:

Վտանգի զանգը սկսաւ զարնել կրկնակ հարուածներով: Ամբողջ Վառէն արթնցաւ եւ վազեց Սոսի տունը: Արքայական ընտանիքը քանի մը վայրկեան սպասելէ ետք խանութին ետին, բարձրացաւ առաջին յարկ, բռնելով չուանէ բազրիկները: Երկու փոքր սենեակի մէջ սկսաւ Թագաւորին եւ Թագուհիին խաչի ճամբան, որ պիտի առաջնորդեց Յունուարի առաւօտ մը եւ Հոկտեմբերի առաւօտ մը դէպի Յեղափոխութեան հրապարակը...

Ազգային պահակները եւ Վառէնի Թաղապետական մարմինը, մանգաղներով զինուած գիւղացիներ առաջին սենեակը մտան: Բաց մնացած դուռնէն մօտիկ ըլլին Թագաւորին եւ Սոսին միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութիւնը, սակայն ոչ ոք տեսաւ Թագաւորը:

Արդեօք այդ գիրուկ մարդը որ չէկ կեղծամի վրայ կլոր գլխարկ մը կը կրէր, հաց կ'ուտէր եւ տեղւոյն գինին կը խմէր, Թագաւո՞րն էր:

Անվերջանալի ժամեր կը հոսէին: Յանկարծ Սոս ներս մտաւ, դատաւոր Մէթէյի հետ որ ամուսինն էր Թագուհիին սեղանայարդարին աղջկան եւ լաւ կը ճանչնար Լուդովիկոս ԺԶ.ն եւ երբ ներս մտաւ խոնարհեցաւ եւ

— Բարի լոյս, Տէր իմ, ըսաւ:

Տարօրինակ լռութիւն մը տիրեց, յետոյ Թագաւորը բանալով թեւերը գրկեց Սոսը:

— Այո՛, ես ձեր Թագաւորն եմ:

Թագաւորը եւ Թագուհին գրկեցին բոլոր անոնք որ հոն կը գտնուէին եւ անոնցմէ գտան միեւնոյն զգացական արտայայտութիւնները:

— Մայրաքաղաքին մէջ դաշոյններու եւ սուիններու միջեւ էի, ըսաւ Լուդովիկոս ԺԶ. արցունքոտ աչքերով, դաւաւ եկայ իմ հաւատարիմ հպատակներուս մէջ գտնելու ազատութիւնը եւ խաղաղութիւնը: Չէի կրնար մնալ Փարիզ, ուր կրնայինք մեռնիլ ընտանիքս եւ ես:

Յուզուած՝ Սոս եւ Թաղապետական պաշտօնեաները խոնարհեցան, Թագաւորին ոտքերը ինկան, լացին, երդում ընելով որ պիտի թափեն իրենց արիւնը, պաշտպանելու համար Լուդովիկոս ԺԶ.ն:

— Առտուն կանուխ, ըսաւ Սոս, Նորին Վեհափառութիւնը կրնայ մեկնիլ Մոնմետի հարիւր ազգային պահակներով:

— Ցերեկ, ըսաւ Թագաւորը:

Սոս հաւանեցաւ:

Բայց յանկարծ աղմուկ մը բարձրացաւ փողոցը: Փոն տը Սոմ–Վիլի քառասուն հեծեալներն էին, որոնք հեռացած էին, մտածելով թէ Թագաւորը պիտի չանցնէր ուղղեւտեւ ուշացած էին փախստականները: Անոնք եկան Շուազէօլի եւ Կոկլայի առաջնորդութեամբ եւ պարպեցին տան շուրջբոլորը: Քանի մը վայրկեան ետք Շուազէօլ եւ Կոկլայ սենեակ մտան. անոնց կը հետեւէր Տամաս, որ միեւնոյն ատեն Քլերմոնէն կուգար վիշապազօրքով: Անոնք յաջողեցան Թագաւորն ու Թագուհին մէկ կողմ քաշել:

Տամաս բացատրեց իր ջոկատին մեծ մասին ապստամբութիւնը: Հաւանական է որ Քլերմոնցիները լսած ըլլային Սէնթ Մենեհուլտէն արքայական կառքին անցնիլը:

— Ի՞նչ ընել:

— Ձեզ փրկել, կը բացագանչէ Տամաս:

— Տէր, քառասուն հեծեալ ունիմ որ մինչեւ Տէօն պիտի երթայ: Անոնց եօթը վար կ'իջեցնեմ, դուք մէկ ձիուն վրայ կը նստիք, արքայորդին ձեր թեւերուն մէջ, Թագուհին ուրիշի մը վրայ, եւ Մատամ Ռուայալն ալ ուրիշի մը, մէկմէկ ձիու վրայ ալ Մատամ Էլիզապէթ, Մատամ տը Թուրզէլ, Մատամ տը Նէօվիլ եւ Մատամ Պռիւնիէ: Մենք պիտի շրջապատենք ձեզ 33 հեծեալներով: Պէտք է աճապարել, ժամանակ չկայ կորսնցնելիք:

— Կ'երաշխաւորէ՞ք թէ այս անհաւասար պայքարին մէջ երեսուն եօթը պիտի կրնայ դէմ դնել եօթը–ութ հարիւր հոգիի, հարցուց Թագաւորը, թէ հրացանի հարուած մը պիտի սպաննէ Թագուհին, աղջիկս, տղաս, քոյրս:

— Եթէ այդպիսի դժբախտութիւն մը պատահի, իմ տուած խորհուրդիս վրայ, կը սպաննեմ ինքզինքս ձեր աչքին առջեւ:

— Լաւ ուրեմն, կ'ըսէ Թագաւորը: Պաղարինով դառնենք: Թաղապետութիւնը չի մերժեր մեր մեկնումը, միայն կ'ուզէ որ առտուն կանուխ մեկնինք: Երիտասարդ Պուչէն իսկոյն կը մեկնի իմացնելու իր հօր որ ճամբայ հանէ զօրքը: Զօրավար Պուչէ իրարմէ հեռու, հեռու վայրերու մէջ տեղաւորած էր զօրքը, որոնք հետզհետէ հոն պիտի հասնէին: Ժամը 4ին կամ 5ին տը Պուչէն հոս պիտի ըլլայ եւ ապահով պիտի մեկնինք ասկէ:

Բայց զօրքը չէ որ հասաւ «յաջորդաբար», այլ շրջակայի ժողովուրդն էր որ վազելով եկաւ վտանգին կոչը իմանալով:

Վառէն մեծ տօնավաճառի մը երեւոյթը ստացաւ: Ամէն կողմ հաց կ'եփէին, գինին առատօրէն կը հոսէր: Ուտելիք եւ խմիչք կը բաժնուէին նաեւ հեծեալներուն որոնք միշտ ձիերուն վրայ էին: Անոնք ալ Ազգին կենացը կը խմեն երբ Կոկիւլա կարգի կը հրաւիրէ զանոնք:

— Կեցցէ՛ Ազգը, մենք անոր կողմն ենք եւ միշտ ալ անոր կողմը պիտի մնանք:

Բազմութիւնը կը շատնայ, ոմանք մինչեւ վեր կը բարձրանան Թագաւորին մօտ, որ հանդարտ է եւ հաճոյակատարութեամբ կը պատասխանէ հարցերուն:

Մինչ Մատամ Ռուայալ եւ դահաժառանգը կը քնանային, Սոսի մեծ մայրը, որ Արեւ Թագաւորին օրով ծնած էր, ծնրադրած անոնց անկողինին առջեւ եւ համբուրելով փոքրիկ թաթիկները դառնօրէն կուլար, որովհետեւ քրէական յանցանք կը նկատէր ինչ որ կը տեսնէր:

Անձկութեան մէջ կը հոսին ժամերը:

Սոս իսկոյն կը կանչուի քաղաքատունէն ժամը հինգը անց: Լաֆայէթի ղրկած երկու սպաները, Պայոն եւ Ռոմէօֆ կը հասնին: Անոնք ղրկուած էին հետապնդելու թագաւորական ընտանիքը: Բայց Ռոմէօֆ որ անկեղծ թագաւորական մըն էր, իր առաքելութիւնը կը կատարէ չկամութեամբ:

Սէնթ Մենեհուլտէն անցած ատեն, լսած էին որ Տրուէ մեկնած էր: Երկու Փարիզցիները հասած էին Քլերմոն, երբ ձիաւոր մը Վառէնէն Փարիզ կ'երթար իմացնելու Ազգ. Ժողովին թէ՝ ձերբակալուած էին Թագաւորը եւ ընտանիքը: Այդ պահուն Քլերմոնի ժողովուրդը զինուած եւ թմբուկներով կը դիմէր Վառէն, որ այլեւս այդ գիշերն իսկ պատմութեան անցաւ:

Երկու Փարիզցիները ժամը հինգին հասան Վառէնի քաղաքատունը, ուր հաւաքուած մեծերը կը վիճէին եւ չէին կրնար լուծում մը տալ: Պէտք է ձգէի՞ն Թագաւորը որ շարունակէ ճամբան, թէ պէտք է ձերբակալէին: Հետեւաբար թեթեւ սրտով դիմաւորեցին երկու Փարիզցիները, որոնք որոշ լուծում մը կը բերէին Ազգ. Ժողովին հրամանագիրը:

Սոս թեթեւցած մեծ պատասխանատուութենէն կը վազէր տուն: Ժողովուրդը խռնուած էր դրան առջեւ: Երկու սպաները բաւական դժուարութեամբ ճեղքելով բազմութիւնը վեր կը բարձրանան: Պայոն դողդոջուն կ'ըսէ.

— Տէր, գիտէ՞ք թէ վտանգի տակ են մեր կիները, մեր զաւակները:

Թագուհին իսկոյն յառաջ կը նետուի, ձեռքը կը բռնէ սպային եւ կը տանի դէպի իր զաւակները, որոնք կը քնանան եւ կ'ըսէ տխրութեամբ.

— Ես ալ մայր չե՞մ:

— Եւ վերջապէս ի՞նչ կ'ուզէք, կը հարցնէ Թագաւորը:

— Տէր, հրովարտակ մը ունինք Ազգ. Ժողովէն:

— Ո՞ւր է:

— Ընկերոջս քովն է:

Դուռը կը բացուի եւ կը տեսնուի Ռոմէօֆ, որ սենեկապանուհիին կռթնած էր, հագուստը քակուած եւ փոշոտ: Թուղթը ձեռքը կը մօտենայ լալով.

— Ի՛նչ պարոն, կը բացագանչէ Մառի Անթուանէթ, այն որ ամէն օր կը տեսնէր Թիւյլըրիի մէջ: Այդ դո՞ւք էք, երբեք պիտի չհաւատայի:

Թագաւորը կ'առնէ թուղթը եւ կը կարդայ հետեւեալը.— Կը հրամայենք բոլոր պաշտօնակալներուն ձերբակալել տալու թագաւորը եւ իր արքայական ընտանիքը... Ամէն միջոց ի գործ դնել կասեցնելու փախուստը:

Թագաւորը աչքերը վեր վերցուց եւ ըսաւ.

— Այլեւս Թագաւոր չկայ Ֆրանսայի մէջ եւ թուղթը դրաւ զաւակներուն անկողինին վրայ: Մառի Անթուանէթ չկրնալով զսպել իր բարկութիւնը, առաւ թուղթը եւ գետին նետեց:

— Չեմ ուզեր որ ատիկա աղտոտէ զաւակներս:

«Ընդհանուր շշուկ» մը բարձրացաւ, դատապարտելով այս վարմունքը:

Շուազէօլ կ'ըսէ թէ՝ «իսկոյն վերցուցի թուղթը եւ սեղանին վրայ դրի»: Իսկ Թագաւորը հառաչելով կ'ըսէ.

— Կը համարձակին ձերբակալել իրենց Թագաւորը: Մինչ «դէպի Փարիզ, դէպի Փարիզ» կը պոռան, Թագաւորը կը խնդրէ ներկաներէն որ առանձին ձգեն զինք, Ազգ. Ժողովէն ղրկուած երկու պատգամաւորներուն հետ: Ան խնդրեր էր անոնցմէ որ յետաձգեն իրենց մեկնումը:

Այս երկու պատգամաւորներէն մէկը՝ Ռոմէօֆ, որ թագաւորական էր եւ անկեղծօրէն կը սիրէր Թագաւորը եւ Թագուհին, յուսահատութեան մատնուեցաւ: Պայոն, ընդհակառակն, կեղծաւորութեամբ, իբրեւ թէ կը խղճայ Թագաւորին վրայ, կը խոստանայ ամէն միջոցի դիմել յետաձգելու ճամբորդութիւնը:

Տասնեակ մը հազար հոգի խռնուած Վառէնի մէջ կը պոռան «Դէպի Փարիզ, դէպի Փարիզ»: Քաղաքապետութեան պաշտօնէութիւնը վախէն կը դողայ եւ կ'առաջարկէ Թագաւորին որ կառք նստի թէ՛ Ֆրանսայի եւ թէ հպատակներու ճակատագիրը իր ձեռքին մէջ էին:

Այդ պահուն պզտիկ յոյս մը կը ծնի, ժամը վեցի ատենները զօրագլուխ տ'Էսլօն ներս կը մտնէ վաթսուն հեծեալներով առանձին կը ներկայանայ Թագաւորին, որ կ'ըսէ.

— Կը տեսնէք բանտարկեալ մըն եմ:

Տ'Էսլօն դէպի Թագուհին կը դառնայ եւ գերմաներէն կը հարցնէ թէ ի՞նչ պէտք է ընել:

— Սպասեցէք տը Պուչէին, ան պիտի ըսէ թէ ինչ պէտք է ընել: Շատ չուշանար:

Տասը հազար հոգի լեցուած են Վառէնի մէջ. կը պոռան, «ոտքերէն պիտի քաշենք մինչեւ կառքը»:

Կը խնդրեն որ Թագաւորը եւ Թագուհին պատուհան ելլեն, մտածելով թէ անոնց տեսքը պիտի հանդարտեցնէ ժողովուրդը: Բայց ժողովուրդը կը պոռայ, «մենք կը պահանջենք զայն կամ մեռած կամ ողջ»:

Թագուհին պահակներէն կը խնդրէ, որ զիրենք չլքեն:

— Քիչ մը եւս կ'աղերսէ Թագաւորը: Անկարելի՞ է սպասել մինչեւ ժամը տասնըմէկ: Վերջապէս Թագաւորը կը համաձայնի վերադառնալ Ֆոնթէնպլօ: Բայց ժամանակ շահելու համար կը խնդրէ որ ճաշը տան: Անմիջապէս քանի մը պնակ կերակուր կը դնեն սեղանին վրայ. արքայական ընտանիքը կ'ուտէ լռութեան մէջ. երբ վերջին պատառը կը լրացնէ, Թագաւորը մրափել կը ձեւացնէ:

Փախստականները ամէն հնարք կը գործածեն յետաձգելու մեկնումը, այն յոյսով որ Պուչէ կրնայ հասնիլ: Մատամ տը Նէօվիլ ջղային տագնապ կը կեղծէ: Կը գալարուի աթոռի մը վրայ, իբրեւ թէ ուժեղ խիթեր ունի: Թագուհին կ'ըսէ թէ չի կրնար մեկնիլ լքելով իր սենեկապանուհին: Բժիշկի մը ետեւէ կը վազեն, մինչ այդ Մատամ տը Նէօվիլ ինքզինք կը գտնէ: Այսպէսով հազիւ թէ քանի վայրկեան կրցան շահիլ:

Ամբոխը կը շարունակէ պոռալ: Թագուհին նոյնիսկ կը պաղատի նպարավաճառին կնոջմէ, բայց ան կ'ըսէ թէ ամուսինը պատասխանատու է: Սոս կը համաձայնի երթալ բերել թուղթերը կառքին գաղտնի բաժնին մէջէն: Թագաւորը պատրաստելէ ետք զանոնք, կը վառէ: Այդ վայրկեանին դուռը կը զարնուի, եւ թագաւորական ընտանիքը ահաբեկած ամէն բան պատուհանէն վար կը նետէ: Մարդիկ կը ժողվեն, բայց որեւէ փաստաթուղթ չեն գտներ:

Վերջապէս Թագաւորը դուրս կ'ելլէ եւ կը հրամայէ պատրաստել կառքը:

Ժամը եօթուկէսն է:

Բոլորը կը նստին եւ Շուազէօլ կը գոցէ դուռը: Թէեւ Թագաւորը կը հրամայէ որ քշեն դէպի Մոնմետի ճամբան, սակայն կառքը կ'ուղղուի դէպի Փարիզ:

Մ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (259)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ե.

— Օրիորդ, ես այդ խօսքերով չեմ գոհանար: Իմ բովանդակ վստահութիւնս վայելող այդ աղջիկը ծառայութեանս մէջ վտանգաւոր կերպով վիրաւորուեցաւ: Բացայայտ է որ տրտունջ մը ունիք անոր դէմ: Իրաւունք ունիմ եւ պարտաւոր եմ գիտնալու, որպէսզի իմանամ ձեր տրտունջին ինչ ըլլալը: Այլեւս վստահութիւն պիտի չունենամ անոր վրայ, եթէ երբեք արժանի չէ:

— Ձեզի տալիք պատասխան չունիմ:

Մէրի այս խօսքը ըրած պահուն սալոնին դուռը բացուեցաւ, ու Լիւսի մեռեալի մը պէս գունատ, սեմին վրայ երեւցաւ. հազիւ կարողութիւն ունէր ոտքի վրայ կենալու:

— Օրիորդ, թշնամացողը քաջութիւնն ունենալու է ամբողջովին թշնամանալու, ըսաւ խեղդուկ ձայնով մը:

— Լիւսի՛... Լիւսի՛... գոչեց Տիկին Օկիւսթին:

— Օ՛հ, ներեցէք տիկին, պատասխանեց Լիւսի: Դրան վարագոյրին ետին կը գտնուէի...: Կը սպասէի որ առանձին մնաք, ներս մտնելու համար: Դիպուածին շնորհիւ կրցի իմանալ օրիորդին կողմէ ըսուած խօսքերը, ու գայրոյթը թոյլ չտուաւ ինծի՝ ինքզինքս զսպելու: Ան կը նախատէր զիս... ու իմ վրաս այնպիսի խօսքեր կ'ընէր որ կրնային զիս վարկաբեկել ձեր քով... ձեր վստահութիւնը եւ բարեկամութիւնը կորսնցնելուս պատճառ ըլլալ, որոնք թանկագին են ինծի համար...: Մանկամարդ աղջըկան պատուոյս կը դպչէր: Կարելի՞ բան է որ ինքզինքս չպաշտպանէի...: Եւ ահա ներս մտայ: Օր. Հարմանէն խնդրեցէք որ իմ ներկայութեանս ըսէ թէ ինչո՞ւ համար չուզեր որ յառաջիկային իր տունը ոտք կոխեմ: Թող աւարտէ իր զրպարտութեան գործը, եթէ կը համարձակի:

— Տիկին, դուք թոյլ կուտաք որ ձեր գործատեղիին մէջ զիս նախատեն...

— Կը խնդրեմ որ բացատրութիւն տաք, ըսաւ Լիւսի: Նախատի՞նք է ասիկա: Օրիորդ, մոռցա՞ք որ հազիւ ութ օր առաջ, բարեհաճեցաք Քէ Պուրպոն գալ, ու իբր աղերսարկու այցելել խեղճ գործաւորուհիի մը, զոր այսօր կ'արհամարհէք:

— Ալ կը բաւէ, հրամայեց Մէրի:

— Պէտք է որ զիս մտիկ ընէք: Կ'ուզեմ ինքզինքս արդարացնել, կը հասկնա՞ք: Այո, կ'ուզեմ:

— Այլեւս պիտի չլսեմ ձեր խօսքը, ըսաւ Մէրի, սենեակէն դուրս խոյանալով:

Լիւսիէնի նշանածը գոցեց անոր ճամբան:

— Լիւսի, թոթովեց տիկին Օկիւսթին ահաբեկած...:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Այրի Տիկին Ատրինէ Պօյաճեան, Օրիորդ Նելլի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Շառլ եւ Աննիկ Լիրան, Կ. Պօյաճեան, Տիկին Աշխէն եւ Օր. Ժանին Իրգրանեան, Վոլա եւ Անդրանիկ Պօյաճեան (Ռուսաստան), Հայկազուն Լէփեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Լէփեան (Պոլիս), Շարամ եւ Աստղիկ Շուշէեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր-Յակոբեան (Թեհրան), Տէր եւ Տիկին Համամճեան եւ զաւակները (Միացեալ Նահանգներ), Թեւանեան, Փաշայեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՅՈՒԼԱԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան Օգոստոս 19ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգ. Օգոստ. 23 ժամը 14.15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանկէօ-Քոմինալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր գպրոցի Տեսչուհիին հասցէն.—

1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ԳԻՐՔ ԵՒ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր հեղինակներէն, արուեստագէտներէն եւ հրատարակիչներէն որոնք գիրք կամ ձայնապնակ հրապարակ կը հանեն, կը խնդրենք մեզի ուղարկել մէկական նմոյշ. գրքերը՝ մեր գրադարանին համար, իսկ ձայնապնակները՝ մեր ռատիօ-ժամին, այս վերջիններուն վրայ անգլերէն կամ ֆրանսերէն մակագրելով «նուէր — ոչ վաճառելի»:

Սոյն նմոյշները ստանալէ ետք վարչութիւնս կրնայ, Մոնթրէալի մէջ սպառելու համար, ապսպրել անոնցմէ, եթէ անոնց պահանջքը ըլլայ եւ եթէ առաքողին հետ վաճառման պայմաններուն շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

Համազգ. Հայ Մշակ. Ընկերակցութեան
Մոնթրէալի մասնաճիւղի
վարչութիւն

HAMASKAIN
Association Culturelle Arménienne
3401, Olivar Asselin, Montréal 390
P. Q. Canada

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, 1973 Օգոստոս 21էն սկսեալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի, Կեդրոնական Գրասենեակի, «Յուշարար Միութիւն» պաշտօնաթերթի խմբագրութեան, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի Կեդր. Յանձնաժողովի եւ անոր գրասենեակին նոր հասցէն է՝

Armenian General Benevolent Union
628 Second Avenue
New York, N. Y. 10016

Բարեհաճեցէք ձեր առաքումները կատարել վերոյիշեալ հասցէին:

Հեռաձայնի թիւը՝ (212) – 684-7530, կը մնայ անփոփոխ:

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ
Նիւ Եորք, Ն. Ե. Օգոստ. 7, 1973

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Մելքոն Պասմաճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեան հարիւր ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կաղղուրման կայանի նոր շէնքի կառուցման (ստանալ «Յառաջ»էն):

Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան կը նուիրեն 30 ֆր. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Պ. Ս. Դավուտեան 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, ողբացեալ Յովսէփ Թաքիկեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմէ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ Տիկին Սիւզան Մաթէոսեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Պր. Կազարեան (Վիթռոլ) 50 ֆր., Սարգիս Զէյթունցեան 20, Մինասեան եղբարք, Պօղոս Պարսամեան, Արթին Նէվշէհիրեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Անդրանիկ Խրիմեան 10ական ֆր.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆԻ խումբը, Լիոն կը հասնի Օգոստոս 28ին ժամը 19ին, եկեղեցին (295 Ռիւ Պուալօ):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը Մարսէյլ կը հասնի Օգոստ. 28ին կէս գիշերին (Աճարոնեան ակումբ):

ՓԱՐԻԶԻ խումբը, Փարիզ կը հասնի Չորեքշաբթի Օգոստ. 29ին, ժամը 18-19ին Սքուար Մոնթոլոն:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի:

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնճերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով
կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.
Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:
Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները:

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79

NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

ԿՈՉ

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

1914էն ի վեր, ֆրանսական բոլոր ռազմաճակատներուն վրայ, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ, Կովկասի եւ Սարդարապատի մէջ, հայ զինուորը քաջաբար կռուած ու իր արիւնը նուիրած է յանուն արդարութեան եւ Հայրենիքի:

Յաւերժացնելու համար անոնց նուիրական յիշատակը, Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը որոշած է արժանավայել յուշարձան մը կանգնել Փէր-Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, ֆրանսական կառավարութեան սիրայօժար տրամադրած մէկ հողամասին վրայ:

Հակառակ այն իրողութեան որ մենք՝ Հայերս սփիւռքի մէջ պետականօրէն չենք ներկայացուած, սակայն շնորհիւ հայ կամաւորներու եւ Հայաստանի Սուր Ընկերակցութեանց հետեւողական ջանքերուն, ու մանաւանդ այս վերջին Ընկերակցութեան Պատուոյ Անդամ դարձած ու անոր շքանշանով պարգեւատրուած ֆրանսացի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու բարեացակամ միջամտութեանց պատկան իշխանութեան մօտ, կարելի եղաւ Հայերուս համար ալ ուրիշ ազգերու՝ Պելժերու, Չեխերու, Իտալացիներու եւ Յոյներու կողքին հողամաս մը ապահովել, ձրի, Փարիզի մեծագոյն գերեզմանատան ամէնէն ընտիր մէկ բաժնին մէջ:

Բացառիկ պատիւ մըն է որ ընծայուած է Հայերուս, այս հողամասի նուիրումով, նկատելով որ ան կը գտնուի հրապարակային վայրի մը մէջ՝ բոլորէն տեսանելի: Մեր վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ, ուրեմն, ամէն միջոց ի գործ դնել այդ հողամասին վրայ կանգնելու համար փառահեղ յուշարձան մը, նուիրուած հայ ռազմիկին՝ որուն գերագոյն զոհողութեան կը պարտինք մասամբ մեր երկրորդ հայրենիքին մէջ մեր վայելած տեղացիներուն համահաւասար իրաւունքները:

Գեղեցիկ «մաքէթ» մը պատրաստուած է արդէն, որուն իրագործումը կախում պիտի ունենայ մեր ժողովուրդի նիւթական քաջալերութենէն: Կասկած չունինք որ տարիներու ընթացքին այս յուշարձանը ուխտագնացութեան վայր մը պիտի ըլլայ գալիք սերունդներուն համար:

Կազմուած է Յուշարձանի Կառուցման Յանձնախումբ մը, Ռազմիկներու նախագահ Պր. Անտրէ Պոռի հովանաւորութեան տակ, որուն Պատուոյ Անդամներն են մեր երեք Ցանրանուանութեանց Պետերը, ինչպէս նաեւ կարգ մը ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ անձնաւորութիւններ:

Հանգանակութիւնը բացուելէն իսկ առաջ այս պատուոյ անդամները, որոնց դիմուած էր միայն իրենց պատուոյ անդամութեան հաւանութիւնը խնդրելու համար, ինքնաբուխ նուիրատուութիւններով իրենց մասնակցութիւնը բերած են եւ արդէն ստացուած է շուրջ մէկ միլիոն հին ֆրանքի գումար մը:

Սրտագին կոչ կ'ուղղենք մեր հայրենակիցներուն, Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր, բերել իրենց նիւթական առատաձեռն աջակցութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ շուտով իրականացնել հայ քաջարի ռազմիկին նուիրուած հրապարակային յուշարձան մը կանգնելու մեր ազգանուէր ծրագիրը:

Նուիրատուութիւնները կարելի է ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝

Comité pour l'Erection d'un Monument destiné aux A. C. Arméniens morts pour la France
Siège Social :
32, Rue de Trévise, Paris (9e)
C.C.P. No 31 492 66 La Source

Բոլոր նուիրատուները պիտի ստանան Յուշարձանի Կառուցման Յանձնախումբին ատենապետին եւ գանձապետին կողմէ ստորագրուած պաշտօնական ընկալագիր մը:

Վստահ ենք որ մեր այս կոչը լայն արձագանգ պիտի գտնէ հայ հասարակութեան մօտ որ գիտցած է միշտ ըստ արժանւոյն գնահատել եւ քաջալերել ազգօգուտ ձեռնարկները:

Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրենք արտատպել Հայ Ռազմիկներու այս կոչը:

Ի դիմաց Հայ Ռազմիկներու
եւ Յուշարձանի Կառուցման
Յանձնախումբի
ՍՈՒՐԷՆ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
24
VENDREDI
24 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville, 75010 Paris

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար· 120 ֆր· Հատը 0,70 ֆր·
Արտասահման Տար· 135 ֆր· Վեցամսեայ 65 ֆր·

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·794 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.794

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ա.— Պոլսոյ
յոյն եւ հայ պատրիարքարանները

Կոստանդնուպոլսոյ Յունաց Տիեզերական պատրիարք ծերունազարդ Աթենագորաս վախճանեցաւ 1972ին: Նոյն տարուան Յուլիսին իրեն յաջորդ ընտրուեցաւ Տիմիթրիոս Ա., որուն գահակալութեան առաջին տարեդարձը տօնուեցաւ անցեալ ամիս:

Այդ առթիւ Մոնտ հրատարակեց իր մասնաւոր թղթակից Ռոպէր Սոլէի Պոլսէն ղրկած մէկ գրութիւնը, Ֆէնէրի յունական պատրիարքարանի ներկայ վիճակին մասին (1973 Օգոստոս 16):

Անդրադառնալէ առաջ այդ գրութեան, կ'ուզէինք մեր ընթերցողներուն տալ կարգ մը պատմական տեղեկութիւններ Յունաց — եւ Հայոց — պատրիարքութեան անցեալին մասին:

Բիւզանդական կայսրութեան օրով մայրաքաղաք Կոստանդնուպոլսոյ յոյն պատրիարքները կրօնական եւ աշխարհիկ կրկնակ մարզերու մէջ կը վայելէին լայն իրաւասութիւններ: Սուլթան Մէհէմմէտ Բ. Ֆաթիհ 1453 Մայիս 29ին Պոլիսը գրաւելով զայն դարձուց օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաք: Եւ որովհետեւ քրիստոնեաները մեծամասնութիւն կը կազմէին, զանոնք սիրաշահելու համար յաղթական կայսրը իր գրաւած երկիրներուն մէջ հռչակեց կրօնքի ազատութիւն: Վերահաստատեց Յունաց Տիեզերական Պատրիարքութիւնը այն բոլոր իրաւունքներով եւ իշխանութիւններով, զորս կը վայելէր անիկա բիւզանդական կայսրութեան օրով: Ֆաթիհ ճանչնալով յոյն-օրթոտոքս եկեղեցւոյ անկախութիւնը՝ զայն միանգամ ընդմիշտ կ'ազատագրէր լատին եկեղեցւոյ գերիշխանութենէն:

1453էն առաջ բազմաթիւ Հայեր կը բնակէին օսմանեան Պետութեան սահմաններուն մէջ եւ ունէին յատուկ հոգեւոր իշխանութիւն մը, որուն կեդրոնն էր Քէօթահիա: Երբ Պրուսա մայրաքաղաք դարձաւ, Հայոց «առաջնորդարան»ն ալ հոն փոխադրուեցաւ:

Օսմանեան նոր մայրաքաղաքին՝ Պոլսոյ մէջ Հայերու թիւը մեծապէս աւելցած ըլլալով, 1461ին Ֆաթիհ Պոլիս հրաւիրեց Պրուսայի առաջնորդ Յովակիմ եպիսկոպոսը, զոր կը ճանչնար, եւ զայն նշանակեց Պատրիարք Հայոց, Յունաց պատրիարքին վայելած միեւնոյն եկեղեցական ու աշխարհիկ առանձնաշնորհներով: 1612էն սկսեալ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան ենթարկուեցան նաեւ գաւառի ուրոյն առաջնորդութիւնները:

Յոյն եւ հայ պատրիարքներու վայելած աշխարհիկ, քաղաքային առանձնաշնորհները, մանաւանդ 1863ի Հայոց Ազգային Սահմանադրութիւնը աչքի փուշ էին դարձած 1908ի յեղափոխութեամբ իշխանութեան գլուխ եկած մոլեռանդ Իթթիհատականներուն, որոնք առաջին օրերէն սկսան իրենց մամուլին միջոցաւ պայքար մղել պատրիարքարաններուն դէմ՝ զանոնք որակելով Պետութեան մէջ Պետութիւն:

Արդէն 1821ին, յունական ապստամբութեան առաջին օրերուն, Ֆէնէրի Յունաց Պատրիարքարանը կը նկատուէր իբրեւ դրդիչ ու օժանդակ օսմանեան բռնակալութեան ենթակայ Յոյներու ազատագրական շարժումներուն: Յուսալով

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՍԻՆԿԷՐ՝ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

—o—

ՆԻՔՍԸՆ ՃԱՄԲՈՒ ԴՐԱՒ
ԻՐ ՀԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ՝ ՌՈՃԸՐՍ

—o—

Կը սպասուէր անշուշտ նման կարգադրութեան մը: Գաղտնիք չէր որ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին քաղաքականութիւնը վարողը եղած է միշտ Անրի Քիսինկէր եւ Ռոճըրս ցարդ կը պահէր տիտղոս մը, առանց պատասխանատուութեան:

Նիքսըն իր այս նշանակումը հաղորդեց մամուլի թղթակիցներուն յանպատրաստից ձեւով, Սան-Քլէմանթէի իր ամառանոցին պարտէզին մէջ: Կը մնայ անշուշտ Ծերակոյտին վաւերացումը որ պարզ ձեւակերպութիւն մըն է այլեւս:

Արտաքին նախարարի իր նոր պաշտօնէն զատ, Քիսինկէր կը պահէ նաեւ Նիքսընի անձնական խորհրդատուի իր դիրքը: Կ'ըսուի թէ Նիքսըն դեռ շաբաթ մը առաջ միայն պիտի հաղորդէր իր այս որոշումը, բայց Ռոճըրսի վերջին յայտարարութիւնները դէշ տպաւորութիւն ըրած են նախագահին վրայ, որ նախընտրած է ժամ առաջ վերջ դնել Ռոճըրսի պաշտօնին: Այս վերջինը, արդարեւ, քանի մը օր առաջ ըսած էր, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին թէ չի բաժներ «Ազգ· ապահովութեան մղձաւանջը» որ կը տիրէ Սպիտակ Տան մէջ:

Նիքսըն եւ Ռոճըրս հին բարեկամներ են, երկուքն ալ փաստաբան բայց քաղաքական շահերը նախամեծար կը համարուին: Նիքսըն յայտարարեց նաեւ թէ բացարձակապէս տրամադիր չէ հրաժարելու բայց չուրացաւ թէ որոշ պատասխանատուութիւն ունի ընտրական պայքարի ատեն եղած անկանոնութիւններուն մէջ: Այդ ցաւոտ հարցը (Ուաթըրկէյթ) սակայն այլեւս անցեալին կը պատկանի, ըսաւ:

Նիքսըն խուսափեցաւ սակայն պատասխանելէ փոխ-նախագահ Անեուի վերաբերող հարցումներուն: Թէեւ իր վստահութիւնը յայտնեց նաեւ բայց այլեւս պարզ է որ փոխ-նախագահը մինակ պիտի պայքարի իրեն դէմ եղած մեղադրանքները հերքելու համար:

իր սաղմին մէջ խեղդել ժողովրդական համատարած ըմբոստութիւնները, Սուլթան Մահմուտ Բ. 1821 Ապրիլ 10ին Զատկի օրով Պոլսոյ Պատրիարքարանի մուտքին առջեւ կախաղան բարձրացուց Տիեզերական Պատրիարք Ղրիգորիոսը, պատարագի ոսկեճամուկ հագուստներով զգեստաւորուած: Պատրիարքի կողքին նոյն օրը կախուեցան Եփեսոսի եւ Թեսաղոնիկէի մետրապոլիտները: Նոյնպէս կախաղանով պատժուեցան բազմաթիւ յոյն երեւելիներ: Նոյն տարուան Յունիսին հազարաւոր Յոյներ ջարդուեցան Կիպրոսի, Իզմիրի, Այվալըքի, Սելանիկի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Իսկ ամէնէն ահռելի ջարդը տեղի ունեցաւ 1822ին, երբ Քիոս (Սաքըզ) կղզիին 100·000 բնակիչներէն 80·000ը չարաչար սպաննուեցան:

1827 Դեկտ· 18ին Ռուսիա պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ եւ Կովկասի կողմէն մինչեւ Կարին, Պալքաններէն մինչեւ Ադրիանուպոլիս (Էտիրնէ) յառաջանալով չարաչար պարտութեան մատնեց օսմանեան բանակները: 1829 Հոկտ· 7ին Ադրիանուպոլսոյ դաշնագրով Մորա եւ շրջակայքը, ինչպէս նաեւ Արշիպեղագոսի 51 կղզիները օսմանեան բռնակալութենէն ազատագրուելով կազմեցին Յունաստանի անկախ թագաւորութիւնը:

Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի գահակալութենէն հինգ ամիս վերջ, 1839 Նոյեմբեր 9ին մեծ հանդիսաւորութեամբ Կիւլհանէի արքայական պալատին մէջ կը կարդացուէր Խաթթը Հիւմայունը, որ Օսմ· կայսրութեան բոլոր հպատակներուն անխտիր հաւասարութիւն, կեանքի եւ գոյքի ապահովութիւն կը շնորհէր: Ղրիմի պատերազմի վաղորդայնին՝ 1856, հրատարակուեցաւ նոյնիմաստ Խաթթը Շէրիֆը: Թանզիմաթ անունով ծանօթ բարենորոգչական այս զոյգ հրովարտակները հոգեւոր խօսքերու եւ խոստումներու սահմաններէն անդին պիտի չանցնէին:

Միայն Հայերը պիտի օգտուէին առիթէն՝ Ազգային Սահմանադրութիւնով օժտուելու համար ազգը: 1860ին խմբագրուած՝ 1863ին պաշտօնապէս պիտի վաւերացուէր անիկա Բարձրագոյն Դռնէն: Պատրիարքարանը պիտի զօրացնէր իր դիրքը, շնորհիւ Ազգ· Երեսփոխանական ժողովին եւ անկէ բխող Քաղաքական ու Կրօնական զոյգ ժողովներուն:

Առաջին աշխարհամարտին անդրձուութեան դատապարտուած՝ յոյն եւ հայ պատրիարքարանները մահացու հարուած պիտի ստանային 1923 Յուլիս 24ին՝ Լօզանի չարաշուք դաշնագրով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՐՏՕՅԻ գինիներու մեծ խարեբայութիւն մը երեւան ելած է, որ բաւական աղմուկ հանած է Պորտօ եւ այլուր: Ատենէ մը ի վեր հասարակ ճերմակ գինի մը խառնուած է սովորական այլ գինիներու եւ քիմիական միջոցներով վերածուած «Բարձրագոյն Պորտօ»ի: Կը թուի թէ մեծ գինեգործներ մաս ունին այս գեղծումին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ չորս դերասաններ, որոնք մաս կը կազմեն թատերական «Գիրլիք Շահնեզի» խումբին վեց տարի բանտարկութեան դատապարտուած են: Անոնց դէմ եղած մեղադրանքն այն է որ օգնած են ծայրայեղ ձախ խմբակցութիւններու:

ԱՆԳԼԻԱ հարիւր միլիոն ֆրանքի փոխատուութիւն մը ըրած է Եգիպտոսի: 1970ին արդէն 50 միլիոնի փոխատուութիւն մըն ալ ըրած էր: Այս գումարը պիտի ծառայէ կազմածներ գնելու Մեծն Բրիտանիայէն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ԿՐԿԻՆ ԲԱՑԱՒ ԴՌՆԵՐԸ

Վերակառուցումէն ետք կրկին իր դռները բացած է Գորիսի գաւառագիտական թանգարանը: Հոդ առաջին իսկ ակնարկէն ուշադրութիւն կը գրաւեն քարէ գործիքներ, կաւէ ամաններ, դրամներու նմուշներ, աւանդական սանտր եւ 250 տարուան պատմութիւն ունեցող քարէ կամր:

Ճարտարապետութեան բաժնին մէջ ցուցադրուած են Հինաւուրց Տաթեւի եւ Գլաձորի վանքերու, համալսարաններու փլատակներէն հանուած ճարտարապետական բեկորներ, Զանգեզուրի միւս վանքերու լուսանկարներ, Ստեփանոս Օրբելեանի վկայութիւններով: Ուշադրաւ են Գրիգոր Տաթեւացիի անձնական աթոռը, դիմանկարը:

×

ՊԱՏԱՆԻ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿԸ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է պատանի կռփամարտիկներու ախոյենական մրցումները: Լաւագոյն դիրքերը գրաւած են Հայաստանի պատանի կռփամարտիկներու մասնագիտական դպրոցի սաները: Դպրոցի ղեկավարն է ողիմպիականի նախկին ախոյեան Վ· Ենգիպարեան: Մրցումներուն մասնակցող 11 հայ մարզիկներն ալ արժանացած են մրցանակներու: Ոսկէ շքանշաններ ստացած եւ ախոյեան հռչակուած են Վ· Մատաթեան, Մ· Վարդանեան եւ Գ· Արզարեան: Վ· Մատաթեան միեւնոյն ատեն նկատուած է մրցումներուն մասնակից լաւագոյն կռփամարտիկը եւ պարգեւատրուած է յատուկ մրցանակով: Արծաթէ շքանշաններ ստացած են հինգ, իսկ պրոնզէ շքանշաններ՝ երեք մարզիկներ:

Խմբական դասաւորումով Հայաստան երկրորդ տեղը գրաւած է: (Մոսկուայի խումբը՝ առաջին տեղը):

ԱՐԱՐԱՏ

ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԿԻԵՒԻ «ՏԻՆԱՄՕ»ԷՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Խորհրդային Միութեան փութպոլի ախոյենութեան 21րդ շաբթուան մրցաշարքին գծով՝ Երկուշաբթի Օգոստ· 20, երեկոյեան ժամը 7·30ին, Կիեւի մէջ, Երեւանի «Արարատ» խումբը պարտուեցաւ Կիեւի «Տինամօ»էն, 3-1 արդիւնքով: Կիսախաղ՝ 0-0:

Ծակատագրական այս մրցումին, հայրենի խումբը չկրցաւ իրականացնել իր վրայ դրուած յոյսերը եւ պարտուեցաւ խումբէ մը, որ այս տարուան ախոյենութեան մրցաշարքին առաջին օրէն իսկ մնացած էր իր թիւ մէկ մրցակիցը:

13 յաջորդական չարաթներ ընդհանուր դասաւորման մէջ առաջին դիրքի վրայ մնացած «Արարատ» խումբը, պարտութենէն ետք, կորսնցուց իր պարագլուխի դիրքը:

Այս մրցումին, հայրենի խումբը առաջին կիսախաղին հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգելէ ետք, երկրորդ կիսախաղին տեղի տուաւ եւ 26 վայրկեաններու ընթացքին երեք յաջորդական կոլեր ստացաւ:

Արդարեւ, 52րդ վայրկեանին, Խորհրդային Միութեան ազգային խումբի «սքորըր»Պլոխին նշանակեց առաջին կոլը: 14 վայրկեան ետք, Պուրիաք սքորը բարձրացուց 2-0ի, իսկ 78րդ վայրկեանին Պլոխին նշանակեց Կիեւի երրորդ կոլը, որմէ ետք, հիւր խումբը ինք խաղացողներով յարձակողականի անցնելով, փրկեց իր պատիւը: Արդարեւ, 85րդ վայրկեանին, Եդուարդ Մարգարեան խաղի բերաւ Կիեւի միջազգային բերդապահ Ռուտաքովը եւ նշանակեց «Արարատ»ի միակ կոլը:

Մրցումին վերջին վայրկեաններուն, հայրենի խումբը կրկնապատկեց իր գրոհները, բայց արդիւնքը մնաց անփոփոխ եւ Կիեւի «Տինամօ»ն տարաւ յաղթանակը, 3-1 արդիւնքով:

Ստորեւ երեք առաջիններուն դիրքը՝

1.— «Տինամօ» Կիեւ 25 կէտ, 21 մրցում, նշանակած կոլ՝ 33, ստացած կոլ՝ 16:

2.— «Արարատ» 24-21-36-21

3.— «Տինամօ» Մոսկուա 22-20-29-19

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ԱՍՖԱԼԹԸ»

Զ. Մ. Որբունիին այս գործը բառին սովորական առումով վէպ մը չէ։ Ան չունի ուժեղ կամ մեղմ գործողութիւններ։ Հոն չկան նկարագրերու լայն ու խոր մշակումներ։ Անշուշտ չենք անտեսեր Մինասը, երկին կեդրոնական դէմքը։ Ու աննշան թիւ մը կը կազմեն տրամախօսութիւնները կամ երկխօսութիւնները։ Գիրքը գրեթէ ծայրէ ծայր մենախօսութիւնն է Մինասին, վէպին հերոսը, որուն երիտասարդութիւնը, «չարչրկուած, երկչոտ եւ խոցելի» մանկութենէ մը ետքը, մեզի կը տրուի վարանոտ, անորոշ ու տեւապէս երազային վիճակի մը մէջ։ Իր ներկան շարունակական վերադարձ մը, ճամբորդութիւն մըն է դէպի անցեալը, դէպի իր մանկութիւնը։ Իրականութիւն եւ երազանք անբաժան են ու համընթաց։

Քաֆքային գրեթէ ամբողջ գործը արթուն երազ մըն է։ Փրուսթ կը գտնուի քունին եւ երազանքին միջեւ։ Ներկայ պահուն արմատները անցեալին մէջ խրած են։ Ոչ մէկ կասկած որ ստեղծագործական արարքը շատ մօտ է երազին։ Արուեստագէտը իր երազները կը ներմուծէ իր գործին մէջ։ Վէպը կեանքն է ուր կը միաձուլուին յուշերը, ներկայ գործողութիւնը եւ ապագային նետուած տեսիլները։ «Ասֆալթը» հոգեբանական մանրադիտակի վերլուծական այդպիսի փորձ մըն է։ Ցայտնի գրագէտներ երկար ատեն չկրցան ընտելանալ Փրուսթի դանդաղ կշռոյթին։ Հոգեվերլուծութիւնը պէտք չէ որ յանգի ձանձրութեան։ «Մնացորդաց»ներու շրջանին էր։ Ծանօթ հրապարակագիր Հրանդ Թորոսեան առարկեց թէ չի կրնար կարդալ Յակոբ Օշականը, հակառակ իր բարեացակամ ճիգերուն։ Իրեն դիտել տուեցաւ որ հարկ է յառաջանալ ընթերցման մէջ մինչեւ հարիւր եւ յիսուն էջ։ Այնուհետեւ ամէն դժուարութիւն կ՚անհետանայ։

Որբունի կ՚ընդունի թէ դիւրին պիտի չըլլայ իր վէպին ընթերցումը։ Եթէ ճիշդ է թէ գոյութիւն ունի իրօք այդպիսի դժուարութիւն մը, պէտք չէ զայն վերագրել կշռոյթի դանդաղութեան կամ լեզուական խրթութեան։ Արդարեւ «Ասֆալթ»ի լեզուն կը թուի թէ հոգածու ուշադրութեան մը առարկայ դարձած է։ Շատ քիչ անգամ ան մեղանչած է մանուածապատ եւ անել նախադասութիւններով կամ պարբերութիւններով։ Հաւանաբար յոգնութեան արդիւնք։ Եւ կամ յորդահոս մտածումներ լաւագոյնս արտայայտուելու ժամանակ չեն ունեցած։ Բուն մեղաւորը իր «պատմելակերպն» է, որուն պատճառաւ ընթերցողը անընդհատ ետ ու առաջ, յառաջ ու ետ ոստումներ կը կատարէ, շարունակ կը դեգերի ներկայէն անցեալ, անցեալէն ներկայ։ Իրականութենէն երազանք, երազանքէն իրականութիւն։ Ու բնականաբար ուշադրութեան ճիգը կը յուսահատի։ Հեղինակը ժամանակի հարց մը կ՚արծարծէ։ Ան դէմ է ժամանակին ուղղագիծ ըմբռնումին։ Կ՚ըսէ թէ ուղիղ գիծ գոյութիւն չունի։ Ուստի վիպասանը պէտք է որ պատմէ բնականօրէն, այսինքն՝ անցեալը, ներկան եւ ապագան իրար խառնելով։ Ակներեւ է նոյնպէս չափազանց գործածութիւնը անհարկի կրկնութիւններու։ Հոգեվերլուծական սեռին պահա՞նջն է արդեօք։

Շնորհիւ իր բանուորական քերթուածներուն, Մինաս մաս կը կազմէ հայ պրոլետարական թերթին խմբագրութեան։ Խմբագրատունը սրճարանի մը անկիւնն է։ Պատին վրայ 1929ի օրացոյց մը։ Ուրեմն 1972ին հրատարակուած այս գործը իր նիւթը կը բերէ երեսունական թուականներէն։ Երիտասարդ բանաստեղծը կը սիրէ դատաւորի մը աղջիկը, Նիքոլը, որ իր կինն է։ Նիքոլ «համբաւաւոր» կարիտան մը «համբաւաւոր» մանրքէնն է, եղէգնեայ հասակով, սաստիկ բարակ մէջքով, մոխրագոյն աչքերով, փոքրիկ գլուխով եւ դէմքով, բարակ շըրթունքներով, սուր եւ նուրբ դունջով, սպիտակ եւ երկար թեւերով, իր անդիմադրելի հմայքով, օդին մէջ թրթռացող քիթով։ Մինաս հոգին կորսնցուցած Հայ մըն էր։ «Հոգեկան աղքատութիւն մը կը զգար երբ Հայերու հետ էր։ Նիքոլ իրեն վերադարձուցած էր հայ ողբերգութեան խլածը։ Այո, Մինաս կը սիրէր Նիքոլը եւ այդ սէրը իր միակ իրականութիւնն էր։ Եւ բնականաբար կը նախանձէր, կ՚ատէր, կը տառապէր, կը կասկածէր, ինքզինքը կը դատապարտէր եւ կը զղջար։ Եւ օրին մէկը Նիքոլ կը մեռնի տղաբերքի հետեւանքով։ Ի հարկէ շատ դժբախտ է Մինաս։ Բայց կայ Նիքոլին քոյրը, Մոնիք, խոշոր ու բաց աչքերով, անշարժ, լարուած, սեւեռուն նայուածքով, որուն ձայնը «քաղցր նըւագ» մը կը դառնայ, ձեռքը Մինասին ձեռքին վրայ։ Եւ Մոնիք կը բացագանչէ. «Սիրելի՛ս, զիս կին ըրիր...»։ Ու Նիքոլ եւ Մոնիք, «երկու քոյր, երկու մարմին» կը նոյնանան «մէկ մարմնի մէջ եւ Մինասի թեւերուն մէջ»։

Սակայն եւ այնպէս, Մինասին երազային իրականութիւնը չի լքեր, չի մոռնար Նիքոլը որ կը յայտնուի ամենուրեք ամէն պահու։ Ահա բանուորները որ ասֆալթ կը թափեն։ Ուրիշներ կը տարածեն տաք ու սեւ հալոյը։ Կծու հոտ մը։ Մինաս դէմքը կը գոցէ։ Կը հազայ։ Աչքերը կը բանայ ու ասֆալթին վրայ կը տեսնէ Նիքոլը որ կը քալէ ձեռքը Մոնիքին ձեռքին մէջ։ «Կը քալէ Նիքոլ, շրջապատուած լուսեղէն երիզով մը դժոխային սեւութեան վրայէն, եռեւէն քաշելով զայն ու խրելով ասֆալթին մէջ իւրաքանչիւր քայլին քիչ մը աւելի... Մինաս կը ցնուի, կ՚ուզէ վազել, հասնիլ Նիքոլին ու զայն առնել անգամ մը եւս գոնէ թեւերուն մէջ... բայց տեղէն շարժելու անկարող է... Մինչդեռ Նիքոլ Մոնիքին հետ կը խրի ասֆալթին մէջ։ Ու Նիքոլ կ՚անհետանայ...»։ Որովհետեւ, վարի յարկէն, Մոնիքին ձայնը կը սթափեցնէ Մինասը եւ իրականութեան կը վերադարձնէ.

— «Մինա՛ս, սուրճը»։

«Սեռային փիլիսոփայութեան» յատուկ այս վէպին մէջ, ուր բանաստեղծութիւնն ալ կը զգացնէ իր շնորհալի ներկայութիւնը, որուն իւրաքանչիւր էջին վրայ մէկ կամ աւելի պատկերներ, մանաւանդ պատկերաւոր բաղդատութիւններ գրական ճոխութիւն մը կ՚ապահովեն հատորին, որ առատաձեռնօրէն կը մատուցէ ճշմարիտ նկարիչի շահեկան բընանկարներ, ուր ուշագրաւ են արտաքին միջավայրի յաջող նկարագրութիւններ, որ վերջապէս գործը կ՚օժտէ ներքին դաշտանկարներու ճարտար վերլուծումներով, ինչո՞ւ համար, մենք չկրցանք ըմբռնել, դժբախտաբար միջամուխ եղած են հայ գաղթանկան առաջին տարիներու շրջանէն զոյգ մը փէ տիվէռ։ Ատոնց վերաբերեալ մէկ քանի տասնեակ էջերը, իրենց անվրէպ կրկնութիւններով ալ անշուշտ, առաւել գրական շահ մը չեն ընծայեր, այլ ընդհակառակն, ըստ իս, գուցէ կը վնասեն ալ գործին, իրենց բացասական եւ կողմնակալ բնոյթին հետեւանքով մասնաւորապէս։

Առաջինը Մայիս 28ի հանդէս մըն է։ Բեմին վրայ է առաջին բանախօսը։ «Նոյն պահուն սակայն խնդուք մը ճարպի պէս հալեցաւ անոր այտերուն վրայ ու սահելով իջաւ բերնին ծայրերը փոսիկներու մէջ եւ զոր երկարող խնդուքը բիծ մը ըրաւ։ Բիծը գրաւեց ամբողջ դէմքը։ Դէմքը ծամածռեցաւ ժպիտը մը ըլլալու համար։ Ահռելի տգեղութիւն մը եղաւ։ Զարմանալի, ինչո՞ւ համար այդ մարդուն յաղթական շարժուձեւը տգեղութիւն մը եղաւ»։ Հեղինակն է այդ հարցումին տէրը, որուն չի պատասխաներ, բնականաբար, որովհետեւ գրագէտ մը չի միջամտեր, պէտք չէ որ միջամտէ, գրականութեան արդի ըմբռնումին համաձայն։ Ցանկարծ վերէն եւ վարէն, հայ պրոլետարները թռուցիկ կը թափեն եւ կը գոչեն. «Կեցցէ՛ Նոյեմբեր 29ը»։ Ի հարկէ վրայ կը հասնի «վոհմակը» (?) Այս բառը երկու անգամ գործածուած։ Եւ բռունցքի, ոտքի հարուածներ։ Գրագէտը կը վսեմացնէ, կը տեսլականէ, կը գաղափարականացնէ զոհը, պրոլետարն Մինաս որ, կերտեալ Յիսուս Քրիստոսի հարազատ պատկերին վրայ, կը ժպտի զինքը ծեծողներուն, կը ներէ անոնց եւ կը ջանայ հաստատել իւրաքանչիւրին անմեղութիւնը։

Իսկ երկրորդը «Ազգադաւ ոճիր» մըն է։ «Տարքայինները սրահէն ներս կը խուժեն եւ բեմին վրայ կը դաշունահարեն... Ուրեմն ուրիշ զոհ մը պրոլետար։ Ու խմբագրապետը թերթը սեղանին վրայ կը դնէ, գլուխը ձեռքերուն մէջ կ՚առնէ եւ կը մտածէ.

— «Պէտք է յաջորդ թիւը շատ ուժեղ ըլլայ։ Շատ մանրամասնութիւններ... Մանրամասնութիւնները շատ աւելի կը տպաւորեն։ Պէտք է արգիլել որ թշնամին (?) ծռած գլուխը բարձրացնէ»։

Վստահաբար գրագէտին դրչէն ծորած «վոհմակ» եւ «թշնամի» բառերուն հարցական նշանները մենք դրած ենք։

Արդ եթէ իրաւամբ հեղինակը կը ձգտի «որակով գրականութիւն» մշակելու, եւ մենք կը հաւատանք ատոր, ապա ուրեմն ի՛նչպէս բացատրել եւ արդարացնել անտեղի միջամտութիւնը վերոյիշեալ էջերուն։ Եթէ իրօք գրականութիւնը պատմութիւն չէ, ու մենք մեր անվերապահ համամտութիւնը կը յայտնենք իրեն, յանուն ինչի՞ երկու փէ տիվէռները տեղ եղած են վէպի մը մէջ, որուն տեսակը չի կրնար հանդուրժել այդպիսի մասնակցութեան մը։

«Ասֆալթը» կրնար մնալ, պէտք էր որ մնար ապաքաղաքական, անկողմնակալ, ընկերային վարդապետութեան պարտադրութիւններէն ազատ ու զերծ՝ մնալու համար կուսակցամտութենէ եւ որեւէ յանձնառութենէ։

Ափսո՛ս, սիրոյ երգը պէտք չէր վերածել ատելութեան երգի։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Քանն – Լա Պոքքա,
18 Օգոստ. 1973

ՎԷՐՔԸ ՈՒՐԻ՞Շ ՏԵՂ Է...

Հայկական Սփիւռքի ամէնէն մտահոգիչ երեւոյթներէն մէկը հաղորդութեան պակասն է՝ տարակարծիք մարդոց եւ բազմութիւններու միջեւ։

Նոր չէ ցաւը։ Ո՛չ ալ լոկ պայմաններու կամ միջավայրի հետեւանք։ Շա՛տ հինէն կուգայ եւ ազգային հիւանդութիւն է։

Նախարարաց տուներ, իշխանապետութիւններ լեռներու վրայ մեկուսացած ամրոցներ, բերդաքաղաքներ, մրցակից կամ հակառակորդ ճակատներ՝ Հայաշխարհի թէ Կիլիկիոյ մէջ պարսպապատ ուրոյն զօրութիւններու դերին մէջ դրած են մեր արքունական, ազնուական, զինուորական եւ հոգեւոր ղեկավարութիւնները, միութեան ու հաւաքական գործունէութեան ամէն դուռ փակելով, յաճախ նաեւ հակամարտ ուժերու վերածելով մեզ։

Աւելցուցէ՛ք աշխարհակալ կայսրութիւններու չարիքը, մօտաւոր ու հեռաւոր ազդեցութիւններու հետեւանքով ստեղծուած այլասերումը, ու կրնաք գտնել

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

— Թերթն ալ այդպէս կ՚ըսէ...

Գաւաթ մը գինի եւս լեցուցի եւ խոշոր ումպ մը կուլ տուի։ Սեղանէն ելլելու պահուն, յանկարծ, անակնկալօրէն ըսաւ.

— Քանի մը օրով գիւղ պիտի երթամ հանգստանալու. մինակս կը ձանձրանամ. հետս կուգա՞ս...

Գիւղ երթալու շրջանը չէր, գիտէի։ Դեռ երկու օր առաջ ըսած էր թէ Համի թատրոններուն լաւագոյն եղանակն է։ Տարօրինակ էր գիւղ երթալու այդ փափաքը. ինք որ արդէն կը ձանձրանար նոյնիսկ քաղաքին մէջ։

— Պատասխան չտուիր, ըսաւ Մարիա, հետս պիտի գա՞ս թէ ոչ...

Այս անգամ կէս–խնդրական, կէս–հրամայական էր շեշտը։ Կը զգայի որ այս աքանչելի կինը ինքն իրմէ աւելի իմ մասիս կը մտածէ. պատեհութիւնը լաւ էր եւ կը յարմարէր ատեն մը անյայտ մնալու մտադրութեանս։ Ընդունեցայ առաջարկը։ Շատ ուրախացաւ եւ սկսաւ մէկ սենեակէն միւսը երթեւեկել, անհամբեր շարժումներով ու պատրաստուիլ։ Քիչ յետոյ, նոր բան մը յիշելով, բացագանչեց.

— Երթամ գնումներ ընեմ. դուն այստեղ սպասէ։

Սովորաբար այդ կարգի գնումները միասին կ՚ընէինք. այս անգամ չուզեց որ ընկերանամ իրեն ու ես ալ չպնդեցի։

Մարիա դուրս ելաւ, ու ես անցայ սենեակս եւ պատուհանէն դիտեցի. կը տեսնէի կարմիր յայտարարութիւնը, որուն առջեւ միշտ բազմութիւն կար։ Տեսայ որ Մարիան ալ մօտեցաւ ու սկսաւ կարդալ. յետոյ քանի մը քայլ հեռացաւ ու նորէն վերադարձաւ եւ կարդաց. յետոյ փողոցէն դանդաղօրէն իջաւ։ Նայուածքս գամուած էր կնակին։ Ցետոյ երբ սկըսաւ քալել, մոլորած, շուարած եւ յոգնած մէկու մը տպաւորութիւնը կը թողուր այդպէս։ Կեցած տեղս մնացի պատուհանին առջեւ, մինչեւ որ դարձաւ փողոցը ու անհետացաւ աչքերէս։

Իր հեռանալէն վերջ երկար ատեն մնացի այդպէս։ Մռայլ եւ նեղացուցիչ յուզում մը սկսած էր պաշարել զիս։ Կարծես անծանօթ յուշարար մը ետեւս կեցած կը կրկնէր.— «Ինչո՞ւ Մարիան այդպէս ուշադրութեամբ կարդաց մատնողին նուէր խոստացող այդ թուղթը... ինչո՞ւ վերադարձաւ ու երկրորդ անգամ կարդաց. անշուշտ ճշդումի մը համար. եւ ի՞նչ բան ճշդելու համար... պարզապէս մատնութեան գումարը...

Արդարեւ շատ մեծ գումար մըն էր խոստացուածը եւ շատեր պիտի ուզէին տիրանալ այդ գումարին, պարզ ցուցմունք մը կատարելով։ Մարիա փորձութեան պիտի մատնուէ՞ր. կամ պիտի կարենա՞ր դիմանալ փորձութեան։ Եւ ինչո՞ւ այդպէս մտածկոտ կը քալէր։ Իրապէս գնումնե՞ր պիտի ընէր թէ ոչ արդէն բռնած էր ոստիկանատան ճամբան...

— Ո՞վ էր այդ կինը ինծի համար — իտալացի աղջիկ մը։ Ո՞վ էի ես իրեն համար — օտար տղայ մը։ Ճիշդ է մտերմութիւն մը ստեղծուած էր մեր միջեւ. բայց այդ սովորական կապը պիտի կարենա՞ր յաղթել փորձութեան, մեծ գումարի մը տիրանալու եւ նոյն ատեն ծառայութիւն մը մատուցանելու իր երկրի ոստիկանութեան։ Մարիա կրնար մատնել զիս, իսկ ատիկա ոչ իսկ մատնութիւն պիտի ըլլար իրեն համար, այլ պարզապէս օրինապահ քաղաքացիի մը վայել պարտականութիւն մը, որ օրէնքին կը յանձնէ ոճրագործ մը...

Ձայն մը ներսէս կ՚ըսէր որ թողում հեռանամ այդ տունէն, քանի ուշ չէ։ Խոհեմութիւնը այդ կը պահանջէր։ Առանուղն պարտաւոր էի դուրս գալ այդ տունէն, կենալ փողոցի վերի անկիւնը եւ հեռուէն դիտել, թէ Մարիա մինա՞կ կը վերադառնայ, թէ ոստիկաններու ընկերակցութեամբ։ Այս բոլորը կը մտածէի, բայց տեղէս չէի կրնար շարժիլ։ Ուրիշ ձայն մը ներսէս կ՚ըմբոստանար նման կասկածի մը դէմ։ Մարիա հարուստ էր եւ դրամի պէտք չունէր. ազնիւ էր ու բարի. նման վատութիւն մը կարելի՞ էր սպասել իրմէ։ Բայց...

Պատուհանէն հեռացայ քիչ մը եւ սենեակիս մէջ քանի մը անգամ շրջեցայ, չկարենալով որոշում մը տալ. յետոյ կըրկին պատուհանին առջեւ եկայ. մօտ քսան վայրկեան առաջ գացած էր. ժամանակը կը հաշուէի, բայց ժամացոյցը կարծես չէր քալեր։ Այդ սպասման պահուն քանի քանի մտմտուքներ ու հակասական զգացումներ կային սրտիս մէջ։

(89 – շար.)

Թերեւս աղբիւրը այլամերժութեան այն ընդհանուր երեւոյթին, որ կ՚ընկերանայ հայ կեանքի դարաւոր պատմութեան, առհաւականօրէն կամ ժառանգականօրէն:

Մէն մի հայ մարդ «զօրավար» է: Ինքնահաւան, իր սեփական կարելիութեանց ապաւինած: Աւելի՝ բնազդօրէն ես կը մղէ ուրիշներու արժէքն ու արժանիքը: Դրականէն աւելի՝ բացասականը կը տեսնէ: Իր մեծութեան քով՝ նմանները փոքր կը գտնէ: Գոհացած է, կշտացած է ինքն իրմով. հետեւաբար կը փակէ ամէն դուռ ու պատուհան եւ իր առանձնութեան մէջ կը հաստատէ իր «կայսրութիւնը»:

Բացառութիւնները տուեալ չեն, որպէսզի ընդհանուր ճշմարտութիւնը հերքելու իրաւունք զգանք: — Հայը առհասարակ անատակ է հաղորդութեան, եւ անընդունակ՝ հաւաքական ուժ մնալու: Մահուան ու ծանր վտանգներու պէտք ունի, որպէսզի զգայ անհատական տկարութիւնը եւ դադրի «ես» ըլլալէ: Դառնայ «մենք»:

Հանրային մեր տագնապներուն եւ ընկերային խոցերու բացարձակ մեծամասնութիւնը հետեւանք է իշխանատենչութեան, անձնապաշտ եւ այլամերժ վերաբերումի, հաղորդութեան պակասի ու փոխադարձ ժխտումներու: Այդ տագնապներուն լուծում գտնելու եւ այդ խոցերը դարմանուած տեսնելու մեր փոյթին մէջ ալ՝ ձախողանքին հիմնական պատճառը զիրար չլսելու յամառութիւնն է. «իմ կամքս պէտք է ըլլայ»ական ըմբռնումը եւ հիւանդագին այն յաւակնութիւնը թէ «ես» եմ իրաւացին ու «ան» անիրաւ է միշտ…:

×

Աւելին ըսելու պէտք չենք տեսներ, եզրակացնելու համար թէ Հայկական Սփիւռքի ամէնէն անյետաձգելի ու կենսական պահանջներէն մէկն է փոխադարձ հանդուրժողութեան ոգին եւ կապի ու հաղորդութեան հաստատումը՝ անհատներու, հաւաքականութեանց, տարակարծիք խմբաւորումներու եւ ընկերային տարբեր դասերու պատկանող հայ մարդոց միջեւ:

Պահանջ՝ որ թարգմանի պէտք չունի:

Ազգային մեր կլիմային եւ կազմախօսութեան տարրական ճանաչումը ունեցող ոեւէ մարդ ի վիճակի է ախտանշումը կատարելու հիւանդութեան, ապա նաեւ դարման կամ բուժումի միջոց ցոյց տալու:

Անոնք որ կաչաղակային միօրինակութեամբ… «հայ կուսակցութիւններո՛ւն» կը վերագրեն անհանդուրժողութեան դժբախտ երեւոյթը եւ բամբասանքի կծիկներ կը հիւսեն տուներու անկիւնը, թերթերու մէջ կամ բեմերու վրայ, կ՚անգիտանան վստահօրէն թէ միջկուսակցական ըմբռնելի տարակարծութիւններէ կամ բնականոն պայքարներէն դուրս ամէն չարիք՝ հետեւանք է ճակատագրօրէն դժբախտ այն իրողութեան, որ հայրենիքը, իր կամքէն անկախ, ենթակայ է վարչակարգի մը եւ բռնապետութեան մը՝ որուն կողմէ հայրենաբնակ ու տարասփիւռ Հայութեան պարտադրուած ազգային, պատմական, քաղաքական եւ գաղափարական ըմբռնումներ՝ ո՛չ հաշտ են եւ ո՛չ ալ կը պատշաճին մեր կեանքին ու համազգային շահերուն:

Այլ առիթներով ալ դիտել տուած ենք թէ հայ քաղաքական կազմակերպութիւններու, գաղութահայ կեանքի, ազգ.-եկեղեցական մարզերու, ինչպէս նաեւ կրթական – մշակութային եւ գաղափարական ճակատներու առընչակից գործունէութեանց մէջ գոյութիւն ունեցող ցաւալի վիճակներու պատճառները մասամբ միայն ազգային մեր նկարագրէն կը բխին, այսինքն՝ անհանդուրժողութեան ժառանգական գիծէն: Մերօրեայ տագնապներու աղբիւրը՝ խորհրդային համայնավարութեան ոտնձգութիւնն է սփիւռքեան կեանքի զանազան մարզերէն ներս, ուղղակի եւ անուղղակի միջոցներով, մամլոյ թէ քարոզչական հրատարակութիւններու ճամբով, նիւթական թէ բարոյական շնորհաբաշխութեամբ…

Հաստատելի իրերամերժութեան մէջ դեր ունին նաեւ այլապէ՛ս մտահոգիչ ազդակներ: —Նախ՝ ազգային անտարբերութեան ծաւալումը, երկրորդ՝ հանրային կազմակերպ կեանքի ակներեւ խախտումը, երրորդ՝ «չէզոք»ութեան անունի տակ անհատ մարդոց եւ պատեհապաշտ խմբակներու ինքնանպատակ գործունէութիւնը, չորրորդ՝ ընկերային դաստիարակութեան ու ինքնաճանաչումի պակասը, հինգերորդ՝ նիւթապաշտական հոսանքները, կեանքի մեքենայացումը, յաջորդական ցրուումները, ու ամէնէն ողբալին՝ հանրային կարծիքի աղճատումը:

Մեր կուսակցութիւնները Հայուն դարաւոր անհատապաշտութիւնը եւ ինքնագոհութեան զգացումը խորտակելու իրենց դերին, ինչպէս նաեւ հաւաքական ուժ ստեղծելու առաքելութեան հրաժեշտ չեն տուած այսօ՛ր ալ: Ցաւը այն է, որ անոնց այդ կոչումը ձախողեցնելու ուխտ է ըրած մեր Երկրին վրայ բռնացող իշխանութիւնը…:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՃԵԹԱՑ ԾՈՒԵՐԸ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Վանայ լճի հարաւ-արեւմտեան երկարութեամբ ձգւում է կաճեթայ ծուերի բնօրրանը՝ Հայկական Տաւրոսի լեռնապարը: Այստեղ, կապտամշուշ դագաթների այս խենթ-խօլորութեան մէջ, հսկայ պարբաշխների նման, թագաւորում են եօթ լեռնիշխաններ, որոնց ծուռ-ծուռ անուններն արդէն՝ Արտօս-Առնոս-Կոռոպաշ, Նեմրութ-Վարագ-Եղերով ու նոյն ինքը՝ Կապուտկող, — ասես որոշում են իրենց բնակիչների նախնական բնոյթն ու էութիւնը:

Կաճեթցին հարազատ զաւակն է է՛ն թաւուտ անտառների, որ փարել են մթին ձորերի լանջերն ի վեր, է՛ն դահավէժ գետերի, որ լեռների մէջ, խոր-խոր ձորեր փորելով, գնում խառնւում են Արեւելեան Տիգրիսի պղտոր ջրերին, է՛ն բիւրաւոր լճերի ու աղբիւրների, որ իրենց կապոյտով մրցում են Հայրենի երկնքի զուլալութեան հետ, իսկ իրենց զուլալութեամբ՝ նրա անտակ խորութեան հետ:

Ու ջրային է նաեւ Կաճեթցիների ծուռութեան ծագումնաբանութեանը: Կաճեթի հարեւան Ջնուկ գիւղի հանդերում մարդիկ հաշուել են մինչեւ երկու հարիւր սառնորակ աղբիւր: Դեռեւս շատ փոքր տարիքիս իմ նանայից եմ լսել այն վարկածը, ըստ որի Կաճեթցիների ծռութեան պատճառը գիւղի աղբիւրն է եղել: Սրա ջուրը, իբր, այնպիսի բաղադրութիւն ունի, որ ազդում է մարդկանց մտաւոր կարողութիւնների վրայ: Ցամենայն դէպս, հին Վանեցիների մէջ մինչեւ հիմա էլ իշխում է այդ կարծիքը:

Տատս այն ժամանակ մեծ հեղինակութիւն էր ինձ համար, եւ ես, ի հարկէ, հաւատում էի նրան: Որպէս Կաճեթցիների ծռութեան ապացոյց՝ նա սիրում էր պատմել զանազան դէպքեր այդ գիւղի մարդկանց կեանքից:

Այսօր, խօսելով Կաճեթցիների մասին, ես յիշում եմ մեր նշանաւոր Սասունցիներին, որոնց ուժի ու բնաւորութեան գաղտնիքը ժողովուրդը դարձեալ կապում էր ջրի զօրութեան հետ: Այսօր ես ուզում եմ հաւատալ ժողովրդի եթէ ոչ իմաստութեանը, ապա նրա հիմուրի զգացողութեանը՝ անպայման, նրա առնական ծիծաղին, որ այնքան բարի է ու ներողամիտ, որքան պայծառ է եւ իմաստուն:

Նանաս պնդում էր, օրինակ, թէ Կաճեթցիները, իրենց ծռութեան շնորհիւ, ազատուած են եղել Պետութեան հարկերից, եւ պատմում էր իր հերթական զրոյցը:

ԿԱՃԵԹՑԻ ԾՈՒԵՐԸ

Պատմում են, իբր, մի անգամ, երբ հարկահաւաք է գալիս, գիւղացիներն ասում են նրան.

— Դու գնա, մենք փողը կը հաւաքենք, կ՚ուղարկենք, քեզանից էլ շուտ կը հասնի:

Եւ, իրօք, սրանից մի արծաթ, նրանից մի սեւ փող, երրորդից մի քանի պղնձէ մանր դրամ, շատից ու քչից հաւաքում են, փաթաթում մի լաթի մէջ, մի աղուէս են բռնում, լաթը կապում վզից, պատուիրում շտապ հասցնել դաւառապետին:

Ժամանակ անց, տեսնելով որ Կաճեթցիք իրենց խօսքի տէրը չեղան, Հարկահաւաքը զինուորներ առած նորից է գալիս Կաճեթ:

— Դուք չէ՞ք ուզում Տէրութեան հարկը վճարել, — բարկանում է Հարկահաւաքը:

— Մենք փողը հաւաքել, ուղարկել ենք, — ծիծաղում են Կաճեթցիք:

— Ե՞րբ էք ուղարկել:

— Վաղո՛ւց:

— Ո՞ւմ հետ էք ուղարկել:

— Քաւոր աղուէսի. Նրանից արագո՞վ կարող էր մեր հարկը հասցնել ձեզ, — հպարտանում են Կաճեթցիք:

Հարկահանը զինուորների հետ վերադառնում է դաւառապետի մօտ, վերամում է տեսածն ու լսածը եւ աւելացնում.

— Էդ Կաճեթցիք մեծով-պզտիկով ծուռ են:

Գաւառապետը հրամայում է.

— Գնացէք, բոլորին՝ մեծ ու փոքր, ահել ու ջահէլ, կին թէ տղամարդ, հաւաքէք բերէք:

Գաւառապետի հրամանով սինիների մէջ չամիչ ու բլոճներ են լցնում, խառնում իրար, գնում Կաճեթցիների առաջ: Գաւառապետը փորձում է ստուգել՝ գիւղացիք իրօ՞ք խենթ են, թէ խենթ են ձեւանում:

Չամիչի մէջ խառնուած բլոճները խլվըլում, փախչում են այս ու այն կողմ: Տեսնելով այս բանը՝ Կաճեթի ռէսը հրամայում է համագիւղացիներին.

— Գեղացի՛ք, ոտնաւորները կերէք, անոտները մերն են ու մերը…:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԴԵՒԿԱՆՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Համոզուած ըլլալով որ Պոլսահայ մը ուր որ ալ երթայ իրեն հետ կը տանի ազգանուէր գործունէութեան ոգին, գնահատանք մը այլ նաեւ քաջալերանք մը պոլսահայ ուսանող Շահնուր Ճիհանեանի՝ որ յաջող ցուցահանդէս մը կազմակերպեց իր յաճախած գեղարուեստական վարժարանի Լիւմինիի սրահներուն մէջ նիւթ ունենալով 4–12րդ դարերու հայ ճարտարապետութիւնը:

Շ. Ճիհանեան օրեր տրամադրուեցաւ բազմազգի այցելուներուն բացատրելու հնութիւնները որոնք լուսանկարուած էին Հայաստանէն թէ Թուրքիայէն, նկարները էջմիածին, Գեղարդ, Զուարթնոց, Աղթամար, Հաղարծին, Հարիճավանք, Ս. Հռիփսիմէ, զանազան եկեղեցիներ որոնք այցելողներուն հիացումը կը պատճառէին:

Նկատի ունենալով զոհողութեան ոգին ուսանողի մը՝ իր պատկանած ազգին քաղաքակրթութեան չափանիշը դրսեւորելու մարզին՝ կրկնապէս շնորհաւորելի է Շահնուր Ճիհանեան իր դարրնող կեցուածքին համար Մարսէյլի գաղութին մէջ:

Մ. Ե.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (260)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ե.

— Տիկին, կ՚ուզեմ ինքզինքս արդարացնել, կրկնեց Լիւսի: Իրաւունքս է այդ բանը: Ցետոյ ձեր դիտնալիք բանն է թէ ինչ պիտի ընէք: Օրիորդ Հարման չի՞ յիշեր որ ութ օր առաջ ծունկերուս առջեւ չոքած, երեք հարիւր հազար ֆրանքի խոշոր գումար մը կ՚առաջարկէր, եթէ հաւանէի Փարիզէն հեռանալ: Եւ գիտէ՞ք թէ ինչու համար այս ամէնը: Իր սիրամրցորդը ըլլալուս համար: Ան կը սիրէ այն մարդը զոր ես կը սիրեմ եւ որմէ կը սիրուիմ: Ահա միակ պատճառը ինծի դէմ սնուցած ատելութեան: Իրեն հարցուցէք թէ ստո՞յգ է: Օրիորդ, սո՞ւտ է ըսածս: Դուք կը սիրէք Լիւսիէն Լապրուն: Բայց չկարենալով ձեռք անցընել զայն, կ՚ուզէք դրամով գնել… եւ դուք կ՚ատէք զիս, որովհետեւ լաւ գիտէք թէ իր անունը գնելով չէք կրնար իր սիրտը գնել, քանի որ այդ սիրտը ինծմով գերուն պիտի ըլլայ միշտ:

— Խօսելէս վախցէք, յարեց Մէրի դունատ շրթունքներով եւ չարաշուք աչքերով, որոնք կը շողային:

— Ոչ, չեմ վախնար, այլ ապարէզ կը կարդամ ձեզի: Բարձրագլուխ կը սպասեմ որ ձեր բերնէն նոր թշնամանք մը ելլէ:

— Դուք չէք գիտեր որ ձեր անունը ծանօթ է ինծի, ըսաւ Մէրի:

— Իմ անունս Լիւսի է…: Դուք մօրս անուան կ՚ակնարկէք: Թշնամանք մըն ալ ատ է: Մայրս դատապարտութեամբ մը անուանարկուած է: Ձեզի ի՞նչ: Միթէ իրաւունք ունի՞ք նախատելու զայն եւ իր անմեղ զաւակը: Լիւսի Ֆորթիէ կը կոչուիմ…: Ի՞նչ պիտի ըլլայ: Ցանցաւո՞ր եմ միթէ: Իրարու դիմաց կը գտնուինք. օրիորդ, դուք հարուստ էք, իսկ ես՝ աղքատ: Դուք անաղարտ անուն կը կրէք, իսկ ես՝ աղարտած անուն մը: Որքան ալ համեստ ըլլայ իմ դերս, կը նախընտրեմ ձերինէն, որովհետեւ նողկալի դեր մըն է ձերինը:

— Տիկին, գոչեց Մէրի, խօսքը տիկին Օկիւսթինի ուղղելով, կամ այս աղջիկը իսկոյն կը վռնտէք, եւ կամ պիտի ենթադրեմ որ դուք ալ անոր պէս կը նախատէք զիս: Անոր մայրը դատապարտուած է գողութեան, հրդեհի եւ սպանութեան համար: Իր մօրը արժանաւոր զաւակն է ան:

— Օրիորդ Լիւսի, ըսաւ Տիկին Օկիւսթին չոր ձայնով մը, դրամարկղ գացէք, առնելիքնիդ գանձելու համար: Այս տան մաս չէք կազմեր այլեւս:

Լիւսի դեփ-դեղին եղաւ:

— Կը վռնտէ՞ք, թոթովեց խեղդուկ ձայնով մը:

— Ձեր ծառայութիւնը անօգուտ կ՚ըլլայ ինծի:

Մէրի յաղթական ժպիտ մը արձակեց: Ժանն Ֆորթիէի աղջիկը տեսաւ այդ ժպիտը…

— Ա՛հ, կը հրճուիք այնպէս չէ՞, յարեց Լիւսի, նայուածքը թշնամիին վրայ սեւեռելով: Սիրած մարդս ձեռքէս առնելով, սիրտս խորտակելով չէք գոհանար, այլեւ զիս վռնտել կուտաք: Իմ հանգիստս եւ ուրախութիւնս քանդելէ յետոյ՝ իմ հացս ալ ձեռքէս կը խլէք: Ուր որ ներկայանամ աշխատանք ուզելու համար, ինծի պիտի հարցնեն թէ ուր աշխատած եմ…: Տիկին Օկիւսթինի անունը պիտի տամ, ու Տիկինն ալ իրեն ուղղուած հարցումներուն պիտի պատասխանէ: Այդ աղջիկը քովերնիդ մի առնէք, որովհետեւ իր մայրը դատապարտուած է գողութեան, հրդեհի եւ մարդասպանութեան համար…:

— Լիւսի՛, մրմնջեց դերձակուհին յուզուած:

— Ա՛հ, Տիկին, յարեց Լիւսի հեծկլտալով, անգութ գտնուեցաք ինծի հանդէպ, բան մը որուն արժանի չէի: Բայց սրտանց կը ներեմ ձեզի…: Գալով ձեզի, յարեց Լիւսի, Մէրիի կողմը դառնալով, Աստուած թող ձեզ պատժէ:

Ու այս խօսքերը ընելէ յետոյ՝ գործատունէն դուրս ելաւ:

Մինչ այս անցքերը կը պատահէին, Ժորժ Տարիէ թղթածրարներով լեցուն փաստաբանի թղթապանակը բռնած, դըռնէն դուրս կ՚ելլէր ու արագօրէն կ՚իջնէր Պոնափարթ փողոցէն: Բազմազբաղ երեւոյթ մը ունէր, ու քարափ հասնելուն պէս, դէպի կառքերու կայարան մը ուղղուեցաւ: Ժորժ չնշմարեց որ թուղթեր պարունակող խոշոր պահարան մը թղթապանակէն վար ինկած էր իր ետին, ինքնաշարժին մայթին վրայ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ժորժ Տէր-Թոմայեան եւ աղջիկը՝ Մարի-Սարա, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր-Թոմայեան, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Փեհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փեհլիվանեան, այրի Տիկին Նեկտար Տէր-Թովմայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նափօ Թօփալեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պուճիքեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Համբարձումեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան-Փօլ Գասապեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժինէթ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գասպար Մանխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փեհլիվանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ստեփանեան, Հայրապետեան, Տէր-Թոմայեան, Ղազարոսեան, Փելիվանեան եւ Մանխեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, փեսային, եղբօր զաւկին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԺՈՐԺ ՏԷՐ-ԹՈՄԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 22ին, 41 տարեկանին, իր բնակարանը, 35 Ավրնիւ Պուրկէն, Իսի։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Օգոստ. 24 ժամը 15.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը (ռիւ տը լ՚էկալիթէ) ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել։

«Վասնզի Աստուած այնպէս սիրեց աշխարհը մինչեւ որ իր Միածին Որդին տուաւ, որպէսզի ով որ անոր հաւատայ չկորսուի, հապա յաւիտենական կեանք ունենայ»։

Աւետարան ըստ Յովհաննու 3–16

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Կ. Պօյաճեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի իր եղբօր՝ Յոլակ Պօյաճեանի յիշատակին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան 45 Ռիւ տը լա Տեֆանս, Սեբաստացի Մուրատ – Երիմեան սրահին մէջ, Ուրբաթ Օգոստ. 31, ժամը 20.30ին, կը դասախօսէ, Պէյրութէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Զարաշուք դաշնագրի մը 50ամեակը

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Իսիի Սեբաստացի Մուրատ – Երիմեան Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ որ Տան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ։

Կարելի է անձամբ դիմել կամ գրաւոր տեղեկանալու համար պայմաններուն Սաքօ Շերպէթճեանի, 36 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, կամ Գէորգ Սերոբեանի 25 Ավրնիւ Պուրկէն, Իսի։

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէյրերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 Ֆր.
Առաքման ծախքով 17 Ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18ԻՆ

—0—

Նոր շէնքի բացում եւ վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւն

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԳՆԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆԻ խումբը, Լիոն կը հասնի Օգոստոս 28ին ժամը 19ին, եկեղեցին (295 Ռիւ Պուալօ)։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը Մարսէյլ կը հասնի Օգոստ. 28ին կէս գիշերին (Աճարոնեան ակումբ)։

ՓԱՐԻԶԻ խումբը, Փարիզ կը հասնի Չորեքշաբթի Օգոստ. 29ին, ժամը 18–19ին Սքուար Մոնթոլոն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ՚ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն։

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին Հասցէն.—

1, Bld. du Nord — Le Raincy

Tél. : 927-01-72

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à

Mayda BERBERIAN

6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 260-30-20 et 260-67-34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան
395 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին։

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին։

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան Եղիշէ Կոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին։

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը։

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 14ին։

— E T E — — HIVER —

PRA - LOUP

ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.

LA STATION DE SKIS DES ALPES DU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre

Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de

Mr. SAMUELIAN
RESTAURANT « LA FOURCHETTE »
04400 PRA-LOUP
Tél. : 81 à Pra-Loup

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile

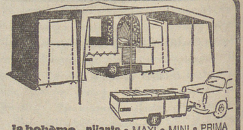
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

Passez vos vacances en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T. 928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T. 490.17.79

NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

ՇԱԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
25
SAMEDI
25 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville, 75010 Paris
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.795
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.795

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

(Մահուան 800ամեակին առթիւ)

—0—

1973 Յունուար 16ի կաթողիկոսական կոնդակով, Վազգէն Ա. յիշեցնելով որ ներկայ տարուան Օգոստոս 13ին կը լրանայ Ս. Ներսէս Շնորհալի մեծ հայրապետին մահուան (1173) ութհարիւրամեակը, կը հրաւիրէր... «համայն հաւատացեալ ժողովուրդն Հայոց», տարւոյս ընթացքին հանդիսաւոր արարողութիւններով եւ հայերէն ու օտարալեզու հրատարակութիւններով տօնախմբել եւ պանծացնել անոր նուիրական յիշատակն ու անթառամ գործը: (Յառաջ, 1973 Փետր. 21):

Յետագային իրեն կը ձայնակցէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Խորէն Ա.: Էջմիածնայ գահակալը կը շեշտէր, որ Հայաստանի անկախութեան կորուստէն վերջ, 1080էն մինչեւ 1375, ամբողջ երեք դար Կիլիկիոյ հայկական Պետութիւնը նոր փառքով կը պսակէր հայ ազգի պատմութեան գիրքը եւ անկորնչելի արժէքներ կ'ընծայէր հայ մշակոյթի գանձատան:

Ներսէս Շնորհալի 1100ին (կամ ըստ ոմանց 1102ին) ծնաւ Կիլիկիոյ Մարաշ գաւառի Ծովք կոչուած բերդին մէջ (Սեւլեռ): Հայրը՝ իշխան Ապիրատ Պահլաւունի, Գրիգոր Մագիստրոսի թոռը, ուրիշ շատ իշխաններու հետ հոն էր գաղթած Մեծ Հայաստանէն: Իր չորս զաւակներէն երկուքը՝ Գրիգոր եւ Ներսէս՝ հիմնական կրթութիւն ստացան Քեսունի Կարմիր Վանքին մէջ, իրենց մեծ մօրեղբօր Գրիգոր Բ. Մեծ Վկայասէր կաթողիկոսի կարգադրութեամբ: Ներսէսի երէց եղբայրը՝ Գրիգոր, 1113ին իր ուսուցչին Բարսեղ Ա. Անեցիի մահէն վերջ, 20 տարեկանին դարձաւ կաթողիկոս՝ Գրիգոր Գ. Պահլաւունի անունով եւ 1116ին կաթողիկոսական աթոռը փոխադրեց Ծովք-դղեակը, զոր հայրը իշխան Ապիրատ, բարեկարգած էր եւ զայն օժտած բարձրադմբէթ մեծ եկեղեցիով մը, արժանի՝ հայրապետանոցի:

Լուսաւորչի Աթոռը 102 տարի միայն մնացած էր Ս. Էջմիածին՝ 303էն 405: Այնուհետեւ 1036 տարի, մինչեւ 1441 տեղէ տեղ պիտի թափառէր, ամէնէն երկար մնալով Կիլիկիա:

Գրիգոր Գ. Պահլաւունի 18 տարեկանին վարդապետ ձեռնադրեց իր կրտսեր եղբայր Ներսէսը եւ զայն նշանակեց իրեն օգնական ու գործակից: Յետագային Մամեստիայի եպիսկոպոս դարձաւ Շնորհալի, որ սակայն մշտապէս մնաց կաթողիկոս եղբօր մօտ, նախ Ծովք, յետոյ Հռոմկլայ, Եփրատի աջ ափին վրայ, ուր փոխադրուեցաւ կաթողիկոսական աթոռը 1149ին: Ծերունի հայրապետը գահէն հրաժարելով, իր ձեռքով կաթողիկոս օծեց Ներսէսը 1166ին, երբ անիկա 64 տարեկան էր: Երեք ամիս վերջ վախճանեցաւ Գրիգոր Գ. Պահլաւունի: Շնորհալի եօթը տարի եւ չորս ամիս մնաց Հռոմկլայի հայրապետական աթոռին վրայ, մինչեւ իր մահը, Հինգշաբթի, 13 Օգոստ. 1173: Իր անունը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսներու Գաւազանագրքին մէջ անցած է իբրեւ Ներսէս Դ. Կլայեցի՝ ի յիշատակ շուրջ քառորդ դար Հռոմկլայ ապրելուն: Ու նաեւ՝ զանազանուելու համար «Շնորհալի» մակդիրն ունեցող միւս եպիսկոպոսներէն:

×

Ներսէս Շնորհալի իրական ու վաւերական հանճար մըն է, հարազատ ժառանգորդը Ոսկեդարի մեր անմահ մատենագիրներու հոյլին: Բազմակողմանի շնորհներով օժտուած՝ Կիլիկեան թագաւորութեան ԺԲ. դարու փոթորկալից օրերուն տաղանդաւոր հոգեւորականը ռահվիրան դարձաւ հայկական մշակոյթի նոր վերածնունդին: Հինգերորդ դարու Ոսկեդարէն եօթը հարիւր տարի վերջ ստեղծեց երկոտասաներորդ դարու Արծաթէ Դարը:

Շնորհալի բանաստեղծ էր ամէն բանէ առաջ: Իր բեղուն գրիչը առատօրէն արտադրած է անհամար շարականներ, տաղեր, գանձեր, աղօթքներ, պատմական, քաղաքական, հայրենասիրական, տիեզերագիտական, մանկավարժական բանաստեղծութիւններ, աշխարհիկ եւ ազգային բովանդակութեամբ գրուածքներ, վկայաբանական եւ դաւանաբանական նամակներ, աստուածաբանական մեկնութիւններ, հանելուկներ, առակներ, եւն.:

Ո՛րքան խեղճ պիտի ըլլար Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին առանց Շնորհալիի հեղինակած տէրունական ամէն տօնի յատուկ աւուր պատշաճի հոգեմայլ շարականներուն եւ աղօթքներուն: Ո՞ր հաւատացեալ Հայը տակաւին այսօր յուզումով եւ երկիւղածութեամբ չունկնդրեր այբուբենական կարգով (այէն մինչեւ ֆ) շարայարուած հոգեւոր երգերը, — «Առաւօտ լուսոյ», «Աշխարհ ամենայն», «Այսօր անճառ» եւայլն, ինչպէս անուանակապով գրուածները, «Նորաստեղծեալ», «Նայեաց սիրով», «Նորահրաշ պսակաւոր» եւայլն, որոնց իւրաքանչիւր տունի առաջին գիրերով կը կազմուի Ներսէս:

Ինք կը յօրինէր երբեմն նաեւ շարականներու եղանակները եւ կ'երգէր:

Կարմիր Վանքի մէջ ուսած էր աստուածաբանութիւն, իմաստասիրութիւն, ուսողութիւն, տիեզերագիտութիւն, տոմարագիտութիւն եւայլն: Ու երբ Բիւզանդիոնի կայսր Կիր Մանուէլ Կոմնենոս փորձեց հայ եւ յոյն եկեղեցիներու միութեան հրաւէր կարդալ Հայոց կաթողիկոսութեան, Շնորհալին էր, որ հրապարակ իջաւ՝ անձամբ վիճաբանելու համար կայսեր կողմէ ղրկուած յոյն աստուածաբան ու ճարտարաբան Թէօրիանէի հետ, որ Հռոմկլայ եկեր էր 1170ին: Շնորհալի իր պատասխանը գրաւոր ղրկեց կայսեր: Մամեստիայի մէջ ալ դաւանաբանական եւ ծիսական տարբերութեանց եւ երկու եկեղեցիներու միութեան մասին խօսեցաւ Մանուէլ Կոմնենոսի փեսայ եւ ներկայացուցիչ Ալեքս դուքսին հետ, որ սքանչացաւ անոր տուած պատասխաններէն: Շնորհալի չկրցաւ ընդառաջ երթալ կայսեր հրաւէրին, Պոլսոյ մէջ անձամբ միասին տեսնուելու համար այդ հարցերուն շուրջ: Մահը արգելք եղաւ:

Անհնար է այս նեղ սիւնակներուն մէջ մանրամասնութիւններ տալ մեծ հայրապետի կեանքին ու գործին մասին: Գոհանա՛նք յիշելով միայն իր գլխաւոր երկերէն մէկ քանի, — Ամենաբանութիւն, Ընդհանրական թուղթ, Բան հաւատոյ, Մեկնութիւն՝ Մատթէի, Առակաց, Եօթն Կաթուղիկեայց, Սահմանաց գրոց, Յիսուս Որդի, Ողբ Եդեսիոյ, Վիպասանութիւն (ոտանաւոր պատմութիւն Հայոց), Տաղականներ, Խրատ ժամերգութեան, Հաւատով խոստովանիմ աղօթք՝ 24 տուն, թարգմանուած եւ տպուած Վենետիկ՝ 36 լեզուներով, Բանք չափաւ, եւայլն:

Հազարամեակին առթիւ Գրիգոր Նարեկացին ֆրանսերէնի թարգմանուելով ծանօթացուեցաւ օտարներուն:

Ութհարիւրամեակը խթան պիտի չըլլա՞յ անմահ ու աննման Շնորհալին ալ ճանչցնելու քաղաքակիրթ աշխարհին, ի պանծացումն հայկական դարաւոր մշակոյթի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆՈՐԻՆ
ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԵՐԳ ԱՂՕԹԱԿԱՆ Ի ԴԷՄՍ ՍՐԲՈՅ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՆԱԵՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԴԻՄԻ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱԿԻ

Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա՛:
Բղխումն ի Հօրէ, բղխեա՛ ի հոգւոյս բան քեզ ի հաճոյս:

Գանձդ ողորմութեան, գանձիդ ծածկելոյ գտող զիս արա՛:
Դուռն ողորմութեան, դաւանողիս բա՛ց, դասեցո՛ վերնոցն:

Երրեակ միութիւն, եղելոց խնամող, եւ ինձ ողորմեա՛:
Զարթի՛ր, Տէ՛ր, յօգնել, զարթո՛ զթմրեալս, զուարթնոց նմանիլ:

Էդ Հայր անսկիզբն էակից Որդի, է միշտ սուրբ Հոգի:
Ընկա՛լ զիս, գթած, ընկա՛լ ողորմած, ընկա՛լ մարդասէր:

Թագաւոր փառաց, թողութեանց տուող, թո՛ղ ինձ զյանցանս:
Ժողովող բարեաց, ժողովեա՛ եւ զիս ժողովս անդրանկաց:

Ի քէն, Տէ՛ր, հայցեմ, ի մարդասիրէդ ինձ բժշկութիւն:
Լե՛ր կեանք մեռելոյս, լոյս խաւարելոյս, լուծանող ցաւոյս:

Խորհրդոց դիտող, խաւարիս շնորհեա՛ խորհուրդ լուսաւոր:
Ծնունդ Հօր ծոցոյ, ծածկելոյս ստուերաւ ծագեա՛ զլոյս փառաց:

Կենարար Փրկիչ, կեցո՛ զմեռեալս, կանգնեա՛ զգլորեալս:
Հաստեա՛ հաւատով, հաստատեա՛ յուսով, հիմնեցո՛ սիրով:

Ձայնիւս աղաչեմ, ձեռօքս պաղատիմ, ձիր բարեաց շնորհեա՛:
Ղամբարամբ լուսոյ, ղեկավար ճարտար, ղօղեալս ամրացո՛:

Ճառագայթ փառաց, ճանապարհ ինձ ցո՛յց, ճեպել ի յերկինս:
Միածինդ Հօր, մո՛յծ զիս յառագաստ մաքուր հարսանեացդ:

Յորժամ գաս փառօք յահագին աւուրն, յիշեա՛ զիս, Քրիստոս:
Նորոգող հնութեանց, նորոգեա՛ եւ զիս, նորոգ զարդարեա՛:

Շնորհատու բարեաց, շնորհեա՛ զքաւութիւն, շնորհեա՛ զթողութիւն:
Ուրախացո՛, Տէ՛ր, ոգւոյս փրկութեամբ, ոյր վասն եմ ի սուգ:

Չար մշակողին, չար սերմանցն նորին չորացո՛ զպտուղն:
Պարգեւիչ բարեաց, պարգեւեա՛ իմոց պարտեացս թողութիւն:

Ջուր շնորհեա՛ աչացս, ջերմ հեղուլ արտօսր, ջնջել զյանցանս:
Ռետինդ քաղցու, ռահ հոգւոյս արբո՛, ռահ ցոյց ինձ լուսոյ:

Սէր անուն Յիսուս, սիրով քով եմլեա՛ սիրտ իմ քարեղէն:
Վասն գթութեանդ, վասն ողորմութեանդ վերստին կեցո՛:

Տենչալւոյդ տեսլեամբ տո՛ւր ինձ յագենալ, Տէր Յիսուս Քրիստոս:
Րաբունդ երկնաւոր, րոտեա՛ զաշակերտս րամից երկնայնոց:

Ցօղ արեան քո, Տէ՛ր, ցօղեա՛ ի հոգիս, ցնծացէ անձն իմ:
Ւիւծեալս մեղօք, ւիւծեալ աղաչեմ, ւիւսել ինձ բարիս:

Փրկիչ բոլորից, փութա՛ զիս փրկել փորձութեանց մեղաց:
Քաւիչ յանցանաց, քաւեա՛ զօրհնաբանս, քեզ երգել զփառս:

Սուրբ Աստուածածնին բարեխօսութեամբն յիշեա՛, Տէր, եւ ողորմեա՛:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱԽԱՐՈՎ ԵՒ ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Այս անգամ մամուլի Ֆրանս - Փրէս գործակալութեան է, որ խորհրդային գիտունը Անդրէյ Սախարով տեսակցութիւն մը տուած է եւ չէշտած ցարդ ըրած յայտարարութիւնները: Սախարով կը պնդէ որ Արեւմուտքը պէտք չէ ընդունի որեւէ մերձեցում Խորհ. Միութեան հետ եթէ փոխարէն ձեռք չձգէ Խորհ. Միութեան ներքին իսկական ազատականացում: Սախարով անդրադարձած է նաեւ իր բարեկամներէն մէկուն՝ մաթեմաթիկոս՝ Տուրի Շիխանովիչի պարագային.— «Տարիներէ ի վեր, կինս ու ես կը ճանչնանք Շիխանովիչը իբրեւ բարի, շատ խելացի, հաւասարակշռուած եւ ողջամիտ մէկը: Այս առթիւ կոչ ըրած ենք համաշխարհային կարծիքին: Կը յուսանք որ իր ամ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՁԱՐԹԻՔ ՈՐԴԻՔ ԼՈՒՍՈՅ

800ԱՄԵԱԿ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ԳՐԵՑ՝ Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Քրիստոսի 1000 թուականէն 1100 թուականներուն մէջ, քաղաքներ, գիւղեր եւ ժողովուրդներ սարսափի չարժումի մէջն էին. Հայաստանի սահմաններն էին ամէնէն աւելի տագնապի մէջ: Ընտանիքներ խուճապահար դէպի Արեւմուտք կը փախչէին: Բաբբարոսները կուգան, բաբբարոսները կուգան, աղմուկը կ՚անցնէր երկրէ երկիր, ծովէ ծով:

Իսկապէս Մանազկերտն արդէն հերոսական պատերազմ տուած էր Տուղրիլի դէմ: Հայաստան կը կռուէր եւ կը կքէր ինքն իր վրայ:

Ազնուական ընտանիք մըն ալ, որ Պահլաւունի անունը կը կրէր, եւ աւանդաբար սուրբ Լուսաւորչի ցեղէն կը համարուէր, եկած հասած էր Ծոփքի կողմերը, հոն Ծովք անունով փոքրիկ լիճ մը կայ, անոր շուրջ տուն տեղ եղած էր, թերեւս փոքրիկ բերդ մըն ալ շինած էին. առանց ամրութեան կարելի չէր այդ դարերուն ազատ ապրիլ:

Հոն ալ հասաւ բարբարոս արեւելքցիներուն խառնիճաղանճ աղմուկը: Պահլաւունին անցաւ Եփրատ գետը, այդ հըսկայ վիշապը միակ պաշտպանն էր վայրենիներու դէմ: Կամուրջներ չկային, տեղական լաստեր կը գործէին մարդն ու էշը, վաճառականն ու գիւղացին ափէ ափ անցնելու համար:

Իշխան Ապիրատ կը կոչուէր այդ Պահլաւունին, Գրիգոր Մագիստրոսի սերունդէն էր, քեռորդին էր Գրիգոր Վկայասէր մեծ կաթողիկոսին. հայ իշխանական տուներուն մէջ պատկառելի անուն ունէր:

Իշխանն եկաւ հաստատուեցաւ Եփրատի չատ մօտիկը, արեւմտեան կողմը. այդ հողը Գող Վասիլ կոչուած հայ իշխանին կը պատկանէր: Գող Վասիլ ժամանակին մեծ դէմքերէն մէկն էր, եկող հայ փախստական իշխանին հող ու բերդ կը շնորհէր իր դիրքն ամրացնելու համար, ապագայ պատերազմներուն ժամանակ:

Այդտեղ ալ լճակ մը կար, ան ալ Ծովք կը կոչուէր: Ապիրատ սիրեց այդ լիճն ու վայրը եւ հոն կանգ առաւ. այնտեղ բերդ մըն ալ կար Հռոմկլայ կը կոչուէր. Գող Վասիլ այդ բերդն ալ Ապիրատին սեփականութիւն տուաւ: Պահլաւունի իշխանն իր տիկնով, պահապան զինուորներով, ծառաներով եւ թերեւս իր չորս մանչերէն մէկ երկուքն ալ գետին միւս ափը ծնած էին եւ հիմա աղէն կ՚անցնէին:

Ապիրատ իշխանը չորս մանչեր ունէր, առաջինը Վասիլ իշխանն էր, երկրորդը Շահան զօրավարը, երրորդ՝ Գրիգորիսը եւ չորրորդ աղանին՝ Ներսէսն էր:

Օր մը Գրիգորիս մեծ հայրապետը, Ապիրատին մօրեղբայրը, այցի եկաւ իր թոռնիկներուն: Թերեւս Վասիլ եւ Շահան զինուորական պատիւի կեցան, բայց Գրիգորիսն ու Ներսէսը շատ փոքր էին, անշուշտ վազեցին եւ հայրապետին ձեռքը պագին, մօրուքը շոյեցին, ոտքերը գըրկեցին: Վկայասէրը շատ սիրեց այդ երկու փոքրերը, փափաք յայտնեց որ հետն առնէ եւ տանի Ամանոս լերան վրայ, հոն Հայոց Կարմիր վանքը կար: Ամանոս լեռը, որ յոյն, ասորի վանքերով լի էր, ունեցաւ նաեւ բազմաթիւ հայ վանքեր, տեսակ մը Թէփայիտ էր ճգնող հոգիներու համար:

Ինչո՞ւ Կարմիր վանք կը կոչուէր, թերեւս պատերը կամ եկեղեցին Հայաստանի կարմիր չեչաքարի պէս զգեստ հագած էին: Եղած վանքերու մէջ շատ անուանի էր. հոն էր Ստեփանոս անունով մեծ գիտնականը որ Գրիգորիսի եւ Ներսէսի ալ վարժապետը պիտի ըլլար:

1113 թուականին ամառ եղանակ էր. ամէն մարդ գիտէ թէ Կիլիկիան որքան տաք ու խոնաւ է. մժեղներու, ճանճերու երջանիկ աշխարհն է: Այդ տարին Գրիգորիս արդէն 19 տարեկան էր. խոհեմ եւ իմաստուն երիտասարդ մը. կրնար տարեցներուն հետ իմաստութեամբ մրցիլ: Ներսէս մանչուկը 11 տարեկան էր: Գրիգորիս մեծ Վկայասէրն արդէն շատոնց վախճանած էր եւ տեղը Բարսեղ Հայրապետն անցած էր: Տառապանքի մէջ մեր աթոռը, հաստատ տեղ մը չունէր, Յոյները թշնամի, Սելճուքները թշնամի, հալածական կը շրջէր լեռնէ լեռ, վանքէ վանք:

Բարսեղ արդէն մահուան մօտն էր արկածի մը զոհ կ՚երթար: Զորս կողմը նայեցաւ արժանաւոր յաջորդ մը գնելու համար եւ գտաւ պարմանի Գրիգորիսը. կանչեց իր մօտը կաթողիկոսական քօղն ու գաւազանը ձեռքը տուաւ, ինքն առաջին անգամ խոնարհ երկրպագութիւն ըրաւ եւ գայն օծեց կաթողիկոս:

Շատեր մրմռացին սակայն աւանդութեան համաձայն Գրիգորիսի երակներուն մէջ Ս. Լուսաւորչին արիւնը կար, մեծ հայրապետներուն շառաւիղէն էր, զարգացած եւ սրբակեաց երիտասարդ մըն էր եւ չսխալեցան, երիտասարդ կաթողիկոսը իր վարքով եւ սրբութեամբ ցոյց տուաւ թէ արժանի էր այդ բարձր աթոռին:

Ներսէս Կարմիր վանքին մէջն էր, մատղաշ մանչուկ մը, ծանր խարազ հագած, մօրուքաւոր աշակերտներու մէջ հրեշտակ մըն էր. փոքրիկ Սամուէլ մարգարէ մը որ տաճարին մէջ Աստուծոյ կը ծառայէր: Խոնարհ էր, հեզ, աղօթասէր ու բարի: Տակաւին պէտք էր սորվիլ, թուղթերու վրայ օրինակել հին մագաղաթներ թէ միտքը պահելու համար անոնց իմաստները եւ թէ գեղագրութիւնը զարգացնել: Գիտէր թէ ժամանակին ոսկի է, եղաւ ոսկեբերան գրող, եղաւ բանաստեղծ, եղաւ հոգեբան եւ պիտի ըլլար նաեւ հայր Հայաստանի: Ս. Ներսէս Լամբրոնացին, ժամանակակից մեծ հայրապետ մը եւս, կը վկայէ թէ Ս. Շնորհալին մարգարտաշար գիր ունէր, իր ազնուական կերպարանքին տակ իր մանկութիւնը գեղեցկութիւն էր:

Այդ ժամանակ հայ եւ օտար վանքերու մէջ գլխաւոր զբաղումը աղօթք եւ հողագործութիւն էր. վանքեր կային որ անասուններ ալ կը պահէին. այսպէս էր նաեւ հիւսիսային մեծ Հայաստանի մէջ մինչեւ Հաղբատ, մինչեւ Սանահին: Զեմ գիտեր թէ Կարմիր վանքը բացառութիւն կը կազմէ՞ր:

Ս. Ներսէս Շնորհալիին թողած հսկայ գրականութիւնը ցոյց կուտայ թէ ան մանկութենէն կովերով, տանձերով ու խնձորներով չէր զբաղած, այլ գրելով, կարդալով եւ երկնային խորհուրդներուն մէջ թափանցելով:

Իր ուսումներն հոգեւորական էին, երանի թէ ճանչցած ու կարդացած ըլլար Հոմերոսը, Պղատոնը, Արիստոտէլը, խորաթափանց միտքը չքեղ հանդերձանք պիտի ունենար:

Իր գլխաւոր վարժապետը Աստուածաչունչն էր: Թերեւս արաբական դրութիւնը կամ իր մեծ պապին Գրիգոր Մագիստրոսի քերթողական ոճերուն հետեւելով, Շնորհալին ալ իր երկար քերթուածները նոյնահանգ կը վերջացնէր, այսօր տաղտկալի է, բայց այդ դարուն ճարտար նորութիւն էր:

Շնորհալին տակաւին կը սորվէր, իր կաթողիկոս եղբայրը հոգ կը տանէր այդ մատաղ բողբոջին վրայ. ինքն ալ թերեւս Կարմիր վանք կը բնակէր, աթոռը տակաւին հաստատ տեղ չունէր: Գրիգորիս կարծես թէ անհամբեր էր իր ձեռքերով եղբայրն ալ Աստուծոյ նուիրելու: Եկաւ հասաւ ցանկալի ժամանակը, Շնորհալին ալ 19 տարեկան էր, երբ 1121ին, կաթողիկոս եղբայրը օրհնեաւ ձեռքերը բարձրացուց եւ ըսաւ Կոչեմ զՆերսէս ի սարկաւագութենէ ի քահանայութիւն: Անունը Ներսէս դրին եւ մենք չենք գիտեր թէ առաջ իր անունն ի՞նչ էր, ի՞նչ էր անունը այն երջանիկ մօրը որ Աստուծոյ խորանին սուրբ զաւակներ կը նուիրէր: Ո՜րքան ժլատ եղած է պատմութիւնը:

Իր քահանայութենէն յետոյ ոչ միայն թեւ թիկունք եղաւ կաթողիկոս եղբօրը այլ զբաղեցաւ նաեւ գրականութեամբ: Հազիւ 20 տարեկան կար երբ գրեց Վիպասանութիւն անունով առաջին գիրքը:

Շնորհալին կամաց կամաց բարձրացաւ բանաստեղծութեան, տաղաչափութեան աստիճանները: Երաժիշտ էր նաեւ, կը գրեն պատմիչները, թէ սքանչելի ձայն ունէր եւ կարող երգահան էր, շատ մը կրօնական քերթուածներուն երգն ալ ինքը շինած է եւ մտած են մեր շարականներուն մէջ որ այսօր ալ կարելի է հաճոյքով կարդալ, լսել եւ երգել: Իր Առաւօտ լուսոյ, Աշխարհ ամենայն եւ բազմաթիւ այլ երգեր, տաղեր ու գանձեր ծանօթ են ամէն հայ եկեղեցականի: Կը կարծեմ թէ արեւելեան եկեղեցիներուն մէջ ամէնէն քաղցրահնչիւն երգն Հայերն ունին, մեր ժողովրդական երգերը տուն տուած են կրօնական երգերուն, երկուքը մէկ քաղցրութիւն, մէկ սիրտ ունին:

Եւրոպացի երաժշտագէտներ սկսեր են հետաքրքրուիլ արեւելեան եկեղեցիներուն հին երգերով: Գերմանացի, Ֆրանսացի մասնագէտներ եկան Ս. Ղազար, եւ իրենց համեմատ լաւագոյն երգերը Հայերն ունին:

Տակաւին Հայոց կաթողիկոսական աթոռը հաստատուն տեղ մը չունէր. թերեւս Կարմիր վանքը կը բնակէին, կամ Ամանոսի հայ վանքերէն մէկուն մէջ: Անոնք քաղցր երազով կ՚ապրէին վերադառնալ Անի, այդ քաղաքը կենդանի էր. Յոյները չկային, Սելճուքներուն ձեռքն էր: Բայց տարիները շատ խառնակ էին. ազգերը աւազակութեամբ կ՚ապրէին, բերդերը գողերու որջ դարձած էին: Երկու եղբայրները ո՜րքան անձկութեամբ կը դիտէին դէպի Արեւելք, ո՜րքան երազներով կ՚ապրէին. պիտի բանային Անիի մայր եկեղեցիին դռները. Հրաշափառով պիտի մտնէին: Բայց ժամանակն Հայերուն թշնամի էր:

Արդէն Գրիգորիսի կաթողիկոսութիւնը բաւական խռովութիւն հանեց. ան 19 տարեկան երիտասարդ էր եւ ահա լուր հասաւ թէ Վասպուրականի մետրոպոլիտը, Եղիսէ կոչուած եպիսկոպոս ապստամբեր է մայր Աթոռէն եւ առանձին կաթողիկոսութիւն հիմներ է Աղթամարի մէջ: Արծրունիներու նահանգը ընդունեցաւ այս նոր բաժանումը, սակայն Բագրատունիները եւ միւս նահանգները մերժեցին Եղիսէն: Իր աթոռը մնաց մինչեւ 1864 թուականը, եւ ապա մարեցաւ նաեւ Վանեցիներու սրտերուն մէջէն ալ:

Գրիգորիս եւ Ներսէս յուսախաբ Հայաստանէն որոշեցին Կիլիկիա հաստատուիլ եւ Ծովքի մօտ Հռոմկլայ գիւղակը պիտի ըլլար ապագայ հոգեւոր կեդրոնը:

Քիչ մը հանգիստ գտնելով Գրիգորիս որոշեց իր Ներսէս եղբայրը եպիսկոպոս ձեռնարկել: 1134ի ժամանակներն էին. Ներսէս թերեւս 32 տարեկան կար արդէն, հոգիով եւ մտքով հասուն էր: Այդ ժամանակ կային սխրանք մօրուքներով բազմաթիւ հայ եպիսկոպոսներ, բայց Ներսէս մը չկար, ան ուրիշ բան էր:

Նորընտիր եպիսկոպոսն աւելի եռանդով լծուեցաւ կաթողիկոսարանի գործերուն, բացի Գրիգորիսի անձնական աշխատանքներէն, գրեթէ ինքն էր որ հասարակաց գործերն առաջ կը տանէր: Այդ խոնարհ եւ աստուածավախ հոգին հրեշտակի դեր կը կատարէր այնքան տագնապալից օրերուն: Բայց եւ այնպէս ժամանակ կը գտնէր գրելու, հոգեւոր բանաստեղծութիւններ, ճառեր, նամակներ եւ մեկնութիւններ: Հայաստանեայց եկեղեցին նոր Ոսկեբերան մը ունէր որուն կրնար վստահիլ իր ապագայ փառքը:

Շնորհալիին անունը սկսաւ հայկական սահմաններէն դուրս ալ տարածուիլ, գործնականին մէջ ինքն էր կաթողիկոսը: Իր ձեռքը տարածած էր օտար երկիրներ, կամ Վերին Հայաստան բնակող Հայերուն վրայ ալ: Հայ առեւտրականներ, կրօնականներ, ճամբորդներ իր անունը կը տանէին երկրէ երկիր. հպարտ Բիւզանդացին իսկ զայն Հայոց Ոսկեբերանը կը կոչէր: Եթէ հայկական Կիլիկիոյ պետական ուժը տակաւին նոր կը բողբոջէր եւ հերոսները սուրը ձեռքին բերդէ բերդ կը վազէին զանոնք պաշտպանելու համար եւ չկար Լեւոն Մեծագործ մը Կիլիկիոյ սահմաններն երկաթով պաշտպանելու, կրօնական ուժը զօրաւոր էր. հայ ազգը մէկ գնդուած պահելու եւ օտարներուն յարգանք պարտադրելու համար:

Շնորհալին Արեւելեան եկեղեցիներուն, Լատին եկեղեցիին հետ միութեան կեդրոն դարձաւ: Ան ամէն ջանք կը թափէր վերանորոգելու համար Քրիստոսի եկեղեցին մէկ անձի մէջ: Նոյն հոգին փոխանցեց նաեւ Ս. Ներսէս Լամբրոնացիին մէջ: Ինչ որ այսօր Վատիկանի Բ. տիեզերական ժողովքը ջանաց մէկ հօտ մէկ հովիւ աւետարանական պատգամն իրականացնել. Հայերն իրենց փոքր մէջավայրին մէջ, մեծ գաղափարականներով կ՚աշխատէին հոգիով իրար մօտ բերել բաժնուած քոյր եկեղեցիները:

Հայաստանեայց եկեղեցիին միութեան փափաքներն այդ ժամանակները կարելի չեղաւ իրագործել. Բիւզանդիոն շատ հըպարտ եւ պահանջկոտ էր Հռոմ շատ հեռու էր եւ կային քաղաքական բարդ խնդիրներ, Սուրիայէն Հալէպի էմիրները, արեւմուտքէն Գոնիայի Սուլթանները աքցանի մէջ առած էին փոքրիկ Կիլիկիան եւ Խաչակիրներու գրաւած երկիրները. Եդեսիան գրաւած եւ այրած էին, Շնորհալին ողբ մը գրած էր. գրաւեցին եւ այրեցին Մարաշն ալ, Քեսունն ալ: 1149 թուականն էր եւ Շնորհալին ողբաց այդ քրիստոնեայ քաղաքներուն ադիտաբեր անկումը:

Գրիգորիս եւ Շնորհալին հանգիստ չունեցան, պէտք էր բերդէ բերդ ապաստանիլ սուրբ Աթոռը պաշտպանելու համար: Վճռեցին իր կաթողիկոս եղբօր հետ վերջնականապէս Հռոմկլայի բերդն հաստատուիլ: Ան լաւ պաշտպանուած էր, Եփրատէն քիչիկ մը հեռու ժայռի մը վրայ, շրջականերն իրենց էին, ընտանեկան սեփականութիւն էր, արդէն իրենց տօրեայ ապրուստը ընտանիքէն կուգար եւ ապահովութիւնը անոր զինուորական ուժին վրայ վստահացած էին: Սակայն անտանելի կլիմայ ունէր: Երկար տարիներ հոն մնաց եւ առաւ նաեւ Կլայեցի անունը: Շատ ժամանակներ յետոյ աթոռը Սիս փոխադրուեցաւ, երբ ապահով մայրաքաղաք եղած էր:

1152ին Շնորհալին թերեւս 50 տարեկան էր. իր հասուն հասակին մէջ էր բարձր գրականութիւն արտադրելու համար: Ժամանակները նպաստաւոր չէին, բայց իր սիրտն անհանդարտ էր, միտքը լեցուն էր անզուսպ գաղափարներով: Այդ թուականին ան գրեց իր գլուխ գործոցը, որ Յիսուս Որդի կը կոչուի, հոգեւոր քերթուածին առաջին բառերով: Քերթուածին իսկական անունն է Ողբերգութիւն վիպասանական ի տառից սրբոց: Յիսուս Որդին երեք մասերու բաժնած է. Այլաբանութիւն Հին Կտակարանէ, Այլաբանութիւն Նոր Կտակարանի եւ յարութիւն աւետարանական ճշմարտութիւններու ուր քերթողաբար կը հասնի վերջին դատաստանին: Կարելի է նմանցնել Տանդէի Աստուածային Կատակերգութեան եւ քիչ մըն ալ Միլտոնի Դրախտ կորուսեալին:

Յիսուս Որդիի գովիկը դրած է իր հոգեշունչ եւ ժողովրդական Հաւատով խոստովանիմը, 24 տուներէ բաղկացած: Զգայուն եւ հոգեբուխ աղօթք մըն է, շատ սիրելի հայ հաւատացեալին: Ժամանակին զոզ գիտէին, կ՚երթային ծանր հիւանդներու բարձին հաւատքով կ՚արտասանէին, բժշկութիւն կը խնդրէին. ո՜վ գիտէ քանի արցունքներ սրբած է, իր հրաշագործ զօրութեամբ: Հաւատով խոստովանիմ մը դարերով անցաւ ու մնաց մեր ժամագրքին մէջ Նարեկացիի Ընկալ բաղցրութեամբ աղօթքի կողքին, հայ մամիկը թերեւս այսօր ալ կ՚արտասանէ Շնորհալիին հոգիով:

Բազմաթիւ են Շնորհալիին երկրորդական գրուածքները.— Առակներ, Գանձեր, Նամակներ, Հանելուկներ, Շարականներ եւ Մեկնութիւններ: Ան գրած է ոչ միայն հասակաւոր հոգիները յագեցնելու համար, այլ նաեւ մանուկները, որոնց սիրելի հայր եղած է:

Թերեւս իր հետը կը շրջեցնէր, անոնց հանելուկներով քրիստոնէական կը սորվեցնէր, կը դաստիարակէր եւ անմեղ սրտերը կը զօրացնէր: Հռոմկլայի մերձակաները բազմաթիւ էին տղաները, մանուանդ պահակներու ընտանիքները հոն էին, տեսակ մը իր ընտանիքը կը կազմէին: Իր պատառը կը բաժնէր աղքատներուն հետ, հիւանդներուն հայրօրէն այցելութեան կ՚երթար, նոր Ս. Ներսէս Պարթեւ մըն էր, որ լոյս կը սփռէր տուներու մէջ եւ հաճոյքով կը խնամէր անկեալները, անոնց հետ իր զուսպ ճաշը կը բաժնէր:

Ան յոգնիլ չէր գիտեր, ո՜վ գիտէ որքան անհանգիստ կեանք կ՚անցընէր, որքան ճգնութիւններ կը կատարէր թէ իր անձը մաշեցնելու Քրիստոսի սիրոյն համար եւ թէ հաւատացեալներուն բարի օրինակ ըլլալու համար: Եւ ահա սպառեցաւ անխուսափելին:

Թերեւս 1153ի գարնան ծանր ջերմով բռնուեցաւ: Թերեւս մորախտ (մալարիա)

էր. լոյսին բարեկամներ, ազգականներ աղօթեցին եւ եկան այցելութեան: Ամէնէն աւելի իր Վասիլ եղբօր որդին Ապլրատ՝ սուրբին անկողինէն չէր բաժնուեր: Ապլրատին կապուած էր սուրբ Հայրապետն ալ եւ առանձին նամակ գրած է: Այս պատահական ջերմը, շուրջ քսան տարի մինչեւ սուրբին մահը, զինքը ստէպ չարչարեց:

Շնորհալին մեծ մխիթարանք ունեցաւ երբ իր Շահան եղբօր Շահանդուխտ աղջիկը հարս գնաց Լամբրոնի Հեթում իշխանին: Հեթում ութ զաւակներ ունեցաւ որոնց մէջ հատ մը պիտի ըլլար չքնաղ ծաղիկ մը, շնորհալի հրեշտակ մը եւ փառք հայ եկեղեցիին, Ս. Ներսէս Լամբրոնացին. անպարտելի ասպետ տիեզերական եկեղեցիին, արքեպիսկոպոս Տարսոնի, զոր օտար եկեղեցիներն ալ կոչեցին երկրորդ Պօղոս Տարսոնի:

Կիլիկիան տակաւին խաղաղ կեանք չունեցաւ: Թորոս Բ. Պոլսէն փախած էր ասպետական ճամբայով. եկած էր իր հայրենի բերդերուն տիրանալու: 1155-1156ին հերոսական պատերազմներ տեղի կ'ունենային: Բիւզանդիոն իր դաւերով, կայսերական ուժերով չկրցաւ այդ փոքրիկ ազգին վրայ յաղթանակներ տանիլ: Հերոսական ասպետ մը՝ կամաց կամաց վարեց յոյն բանակները եւ տիրացաւ Կիլիկիային եւ պատրաստեց փոքր բայց շքեղ թագաւորութիւն մը:

Գրիգորիս կաթողիկոս ու եղբայրը Շնորհալին ամէն ջանք թափեցին երկու քրիստոնեայ ազգերը հաշտեցնել, բայց վէճերն ու փառասիրութիւնը շատ էին Բիւզանդացիներուն քով: Կամաց կամաց քիչ մը խաղաղութիւն տիրեց Հռոմկլայի շուրջը: Շնորհալին յաջողեցաւ Լամբրոն երթալ իր խնամիին տեսութեան. այցելեց նաեւ տեղական շատ մը բերդատէրերու ապա 1166ին վերադարձաւ Հռոմկլա:

Իր եղբայրը Գրիգորիս ծերացած էր, հիւանդ էր, փափաք ունէր Ներսէս եղբօրն յանձնել կաթողիկոսական քօղն ու գաւազանը: Կանչեց ազնուականներ, կրօնաւորներ, մօտակայ եպիսկոպոսներ, յայտնեց իր փափաքը: Ոչ ոք կրնար հակառակիլ Շնորհալիի ընտրութեանը, սուրբ անձ մըն էր, Լուսաւորչի ցեղէն պիտի բազմէր Հայաստանի առաջին առաքելին աթոռին վրայ: 1166 Ապրիլ 17ը Ծաղկազարդի օրն էր: Այդ օրն Հայաստանի համար ամէնէն փառաւորը պիտի ըլլար: Երկու հայրապետներ երկուքն ալ սպիտակ մօրուքով, պայծառ դէմքով, անբասիր նայուածքով, մին գահին վրայ, միւսը գահին ոտքը, սէրը սիրոյ կը յանձնէին երկնային համբոյրով: Չեմ գիտեր թէ ո՞րն աւելի յուզուած եւ արտասուալից էր:

Երկուքն ալ կը պատկանէին հայ եկեղեցիին սրբացած դասին, երկուքն ալ տաղանդաւոր էին, մանաւանդ Շնորհալին մեծ աստղի պէս կը ցոլանար իր եղբօրն աչքերուն մէջ:

Գրիգորիս կաթողիկոսը սրտագին ճառ մը խօսեցաւ, ապա յանձնեց սրբազան քօղն ու գաւազանը իր եղբօրը, դրկախառն համբուրուեցան, հաւատացեալներն հրեշտակներուն հետ բարձրաձայն աղաղակեցին Արժանի է, արժանի է: Շնորհալին դեռ աւելի հոգեկից խօսեցաւ, ինչպէս սուրբերը գիտեն խօսիլ:

Նոր կաթողիկոսին գլխաւոր հոգն եղաւ, կարգաւորել հայ եկեղեցին, միացնել Աղթամարի կաթողիկոսութիւնը մայր աթոռին: Բայց իր սիրտն ու աշխարհը բոլորովին տարբեր ճամբաներ բռնած էին: Ան ջանաց գիրքերով, նամակներով, ճառերով, քերթուածներով իր ժողովուրդին մօտն ըլլալ, սրտին մէջն ըլլալ, աղօթել եւ հաւատալ միասին:

Թերեւս 66 տարեկան էր երբ կաթողիկոսական աթոռին վրայ բազմեցաւ, սպիտակ մօրուքով արդէն մաշած եւ յոգնած մարմին մը ունէր, սակայն նոր եռանդով լեցուեցաւ բարեկարգել հայրենի եկեղեցին: Իր Ընդհանրական Թուղթը վկան է Շնորհալիի հոգիին: Ամէնէն աւելի պէտք էր վառել հոգիով եպիսկոպոսները (շուրջ 200 հատ), կրօնաւորները, իշխաններն ու զինուորականները, հաւատացեալներն ու բարեսիրական հաստատութիւնները, ամէնուն համար առանձին եւ յարմար խօսք ունէր:

Մասնաւոր սէր ցուցուց աղքատներուն հանդէպ, մանաւանդ աղքատացած ազնուականներուն հանդէպ, որոնք հացի կարօտ մնացեր էին եւ մուրալ կ'ամչնային. անոնց պատուհաններէն քսակով ոսկի կը նետէր: Սովորական աղքատները, այն խեղճ բորոտները որոնք մարդկութենէն վտարուած էին, լայն տեղ ունէին իր սրտին մէջ:

Շնորհալին հայ կեանքին կեդրոնն եղաւ. թէ՛ Վերին Հայաստանը թէ Կիլիկիան իր թեւերուն տակ առած էր: Տակաւին ժամանակները խռովալից էին. թէ՛ եկեղեցական եւ թէ քաղաքական ճակատներուն վրայ: Նախ պէտք էր մեր եկեղեցին կարգաւորել, պատարագները, ժամասացութիւնները, մաշտոցը, ձեռնադրութիւնները պէտք ունէին արմատական վերանորոգումի:

Եկաւ, հասաւ նաեւ Ս. Ներսէս Լամբրոնացին, այդ երիտասարդը հոգեբան եւ իմաստասէր էր. կորովի էր եւ մեծ քեռիին նման սրբակեաց էր. միացուցին իրենց ուժերը ներքին եւ արտաքին ճակատներուն վրայ գործելու համար: Երգերով եւ բանաստեղծութիւններով լեցուց մեր եկեղեցիին կամարները, հիանալի ձայն ունէր, շնորհք ունէր բառերն ու եղանակներն յօրինելու: Մինչեւ հիմա հայ հոգին այդ հայրապետին շունչով կը սնանի:

Ով չի գիտեր իր Զարթիքները, Առաւօտ լուսոյն, Աշխարհ ամենայնը: Իր սէրն ու հաւատքը դէպի Աստուած շատ խոր ու զօրաւոր էր, ինչ որ բերնով կը դաւանէր սրտով կը զգար, մտքով կը խորանար. անպայման ստէպ կը վերանար հողէն, դուրս կ'ելլէր մարդկութենէն երբ աղօթքի մէջ էր:

Սէր Անուն Յիսուս
Սիրով քով ճմլեա
Սիրտ իմ քարեղէն:

Այս հրաշալի հայցուածքով ինքն է որ մինչեւ հիմա հայ ժամագրքին մէջ մեզի հետ կ'աղօթէ:

Ս. Ներսէս Լամբրոնացին, ժամանակակից եւ սրտակից մեծ հայրապետին, եւ անոր եղբօր աղջկան տղան էր. քանի անգամ զմայլած տեսեր էր այդ կենդանի սուրբը որ Աստուծոյ հետ դէմ յանդիման կը խօսէր:

Իր անխոնջ աշխատանքները, ճգնութիւնները զինքը մաշեցուցին. ստէպ կը հիւանդանար, երկրին խոնաւ եւ ջերմոտ կլիման պատճառ դարձաւ որ վերջնականապէս անկողին իյնար: Թերեւս երբեմն սարերը կը բարձրանար, Լամբրոն կամ Սեւ լեռը կ'երթար զով օդ մը քաշելու համար, բայց իր բովանդակ կեանքը Հռոմկլայի լճակին ջերմոտ ափերն էին:

Կամաց կամաց ծիւրեցաւ, ուժէ ինկաւ, եւ սակայն դեռ Յոյներու հետ միութեան հարցով կը զբաղէր: 1173ին, Մանուէլ կայսրը անգամ մըն ալ մարդ ղրկեց միութեան համար, բայց յոյն եկեղեցին աւելի հայ կաթողիկոսութիւնը ճնշելու կ'աշխատէր քան թէ աստուածային միութեան:

Հսկայ կաղնիի մը նման տարածուեցաւ իր խշտեակին վրայ: Հազիւ կը շնչէր, շրթները միշտ կը թրթռային, ստէպ կը ժպտէր եւ ապա երկինք կը նայէր: Իր շուրջն հաւաքուեցան եպիսկոպոսներ, ազնուականներ, ազգականներ, աղքատն ու հասարակ հաւատացեալը:

Օրհնեց բոլորը, օրհնեց Հայաստանը եւ աներեւոյթ Եղիայի նման վերացաւ երկինք 1173, Օգոստոս 13ն էր, Հինգշաբթի օր մը: Զինքը թաղեցին Հռոմկլայի եկեղեցիին մէջ, դեռ հոն է կ'ըսեն աւերակներուն մէջ, ծածկուած անմահական երկինքով, ուր դեռ կէս դար առաջ ուխտի կ'երթային, նոյնիսկ այլադաւանները. այժմ դեռ հոն է, չկայ մեռոնը ճակտին աղօթող մը, սակայն կայ ազգ մը, աշխարհէ աշխարհ թափառական, սրտին մէջ անջնջելի դամբարան մը ունի Ներսէս Շնորհալիին, որ այսօր 1973 Օգոստոս 13, 800 տարի է, ձեռքին մէջ հայրապետական գաւազանը, գլխուն սեւ ամպի պէս քօղը, կը կրկնէ ամէն առաւօտ՝

Զարթիք որդիք լուսոյ:

Հ. Վ. Ց.

Վենետիկ, Օգոստ. 1973

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՑԱՒԱԶԸ

ԵՐԲ ՇՆՈՐՀԱԼԻՆ Կ'ՈԳԵԿՈՉԵՆՔ...

Հայ ժողովուրդի մտաւոր եւ մշակութային կեանքի պատմութեան մէջ քիչ չէ թիւը դէմքերու՝ որոնք իրենց գործին տարողութեամբ և ծաւալով կ'ընկճեն քեզ, երբ կը փորձես համրուած սիւնակներու կամ հաշուուած էջերու մէջ խտացնել բազմաճիւղ եւ հարուստ իրենց վաստակը:

Ութհարիւրամեակն է Շնորհալիի մահուան, — Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան 64րդ գահակալին, որ Յովհաննէս Գ. Օձնեցիի եւ Գրիգոր Նարեկացիի հետ անցած է Հայց. Եկեղեցւոյ կողմէ տօնելի բազմերախտ եկեղեցականներու կարգին, Ս. Ներսէս Դ. Կլայեցի հոգեւորական կոչումով:

Զոյգ հայրապետներու կարգադրութեամբ, 1973 Օգոստոս 13էն մինչեւ 31 Դեկտեմբեր չորս ամիսները յայտարարուած են ոգեկոչական հանդիսութեանց շրջան. հարց է սակայն, թէ հիմնաւոր, արժանավայել եւ մնայուն ի՛նչ գործ կարելի է ակնկալել տարասփիւռ մեր համայնքէն…:

Բեմերէն ու մամլոյ սիւնակներէն անցեալի փա՛ռքը որոճալ՝ հաւանօրէն քանի մը ժամուան եւ քանի մը օրերու ապրում ստեղծէ: Հրապարակային տօնախմբութեանց եւ հանդիսաւոր հաւաքոյթներու ընթացքին մեռողին վաստակը վերծանել՝ վստահաբար ազգային մեր հպարտութիւնը փայփայէ:

Յետո՞յ:

1974ին ի՞նչ մնացած պիտի ըլլայ իբրեւ անուշ ու աւիշ, որպէսզի ուշ արթնցողները բան մը իմանան ու մանաւանդ օտարախօս Հայն ու Հայութեամբ հետաքրքրուող օտարը աղբիւրէն ծարաւ չվերադառնան՝ եթէ փորձեն ստուգել թէ ո՛վ էր ու ի՛նչ էր Շնորհալին:

Սրտի կծկումով գրի կ'առնենք այս տողերը ու կը խորհինք թէ այս առթիւ հրատարակելի ակնարկներով եռամեծար Հայրապետի կեանքին ու գործին մասին, անկարելի է սեւեռումի տակ առնել ծով գրականութիւնը մեծ քնարերգուին, պատմագրին, հոգեշունչ քերթողին եւ բարոյախօս հովուապետին՝ որուն ստեղծագործական բերքը կ'ընդգրկէ աշխարհիկ թէ կրօնական գրականութեան մարզերը (վիպասանութիւն, ողբ, առակներ, հանելուկագրային ստեղծումներ, շարականներ, տաղեր, կանոններ, աղօթքներ), դաւանաբանական թուղթեր եւ պատմական վկայագրութիւններ, երաժշտական յօրինումներ, խրատական վեհիմաստ կոչեր եւ հրաւիրակներ, քրիստոնէական միութեան եւ բարոյական կեանքի պատգամներ, ու տակաւին անհամար սեւեռումներ աղօթական, հայրենասիրական, բարեպաշտիկ եւ խորհրդազգած ապրումներու՝ որոնք «Արծաթէ Դարու»ն ամէնէն խռովիչ մեծերէն մէկը կ'ընեն զինք, Յովհաննէս Սարկաւագի, Ներսէս Լամբրոնացիի, Մատթէոս Ուռհայեցիի, Խաչատուր Տարօնցիի, Վարդան Այգեկցիի, Մխիթար Հերացիի, Մխիթար Գոշի եւ Ալաւկայ որդի Դաւիթի նման ժամանակամերձ մեծութիւններու կարգին:

Եթէ տասներորդ դարուն հետ մեր միտքերուն մէջ կը ցցուի Նարեկացիի «լուսապսակ ճակատը» ու տասնմէկերորդ դարը կը պայծառանայ Գրիգոր Մագիստրոսի իմաստուն ճառագայթումով, տասներկուերորդ դարը կը փայլի Շնորհալիի տաղանդով՝ պերճ ու բազմակողմանի, — թերեւս առանց այն ամպրոպային ու ժայթքուն, յորդահեղեղ եւ փրփրայոյզ հեղումին՝ որով կը բնորոշուի Նարեկացիի գործը. թերեւս առանց այն համապարփակ զարգացումին եւ իմաստաբանական խորացումներուն՝ որոնք Մագիստրոսինը եղան. սակայն դաշն, անխռով, հեզասահ ու հաղորդական:

Եթէ ժամանակին պատշաճելու եւ այս կարգի տարեդարձներ ու դարադարձներ իսկապէս արժեւորելու առաջադրանքը գործի վերածելու կարելիութիւններ տեսնէինք՝ պիտի ակնկալէինք որ, փոխան կիսատ-պռատ ոգեկոչումներու, Շնորհալիի նման մեծերու յիշատակութիւնը առիթ նկատուէր օտարին ծանօթացնելու մշակութային մեր վաստակն ու ժառանգութիւնը, — առնուազն խթան դառնար օտար լեզուներով գոնէ մէկ երկու գիտական աշխատասիրութեանց:

Հայոց Միջնադարը (ԺԱ.-ԺԷ. դարեր) մտաւոր մեր կեանքի ամէնէն կենսունակ շրջադարձներէն մէկը կը պատմականացնէ, երբ Կիլիկեան իշխանապետութեանց, Ռուբինեանց հարստութեան, վանական եւ մշակութային կեդրոններուն հետ աշխարհաբարն ու աշխարհիկ ոգին հետզհետէ կ'արմատանան, երբ գիտական առումով բարձրորակ գրականութիւն մը կը ծաղկի՝ բժշկական, իրաւագիտական, իմաստաբանական, առակագրային, աստղաբանական, երկրաբանական, տոմարագիտական եւ այլ ճիւղերու ծաղկումով կամ զարգացումով, նոր դարուն ու նոր զարթօնք կը բացուի բիւզանդական եւ սելճուքեան հալածանքներէն խոյս տուող, Տաւրոսեան լեռներու հովանիին ապաստանող տարահալած հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Ո՞վ, ե՞րբ եւ ի՞նչպէս պիտի պեղէ վեցդարեան այդ շրջանի մտքի անչափելի մեր վաստակը օտարին համար, — բարդելու համար մեր մեծութիւնը՝ ուրիշներու ունեցածին վրայ…:

Օ՛, գիտենք: Հայրենիքը բլուրնե՛ր կը բարձրացնէ գիտական նոր ու լուրջ գործերու լոյս ընծայումով: Օտար մեծահամբաւ գիտնականներ եւ Հայերէ ոմանք՝ դէզերով գիրք ու հատոր հրատարակած են օտար լեզուներով: Բայց մեր ուզածը՝ ամերիկեան, եւրոպական եւ հիւրընկալ այլ ափերու վրայ ապրող հայ թէ օտար, նոր ու նորատոյն սերունդներու յատուկ առձեռն աղբիւրներու, ամէնօրեայ ընթերցումի ձեռնտու հատորիկներու հրատարակութիւնն է:

Խօսելով միայն մեր «տան» մասին՝ ո՞ր օրուան կը սպասեն ազգին ջոջերը, ամերիկածին հայ երիտասարդութեան եւ օտար մտաւորականութեան յատուկ հինգտասը գիրք պատրաստել տալու համար տարեդարձէ տարեդարձ…:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԵՐԳ

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԷՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՊԱՇՏԱՄԱՆ ԳԻՇԵՐՈՅ

Յիշեսցուք ի գիշերի զանուն քո, Տէր:
Բխեսցեն սիրտք մեր զբան բարի, եւ լեզուք մեր պատմեսցեն զգործս երկնաւոր թագաւորին:
Ի մէջ գիշերի յարուցեալ, խոստովանեսցուք զքեզ, Տէր:
Զաղօթս մեր տացուք քեզ, Տէր, ի գաւիթս քո ի մէջ նոր Երուսաղէմի:
Ի գիշերի համբարձցուք զձեռս մեր սրբութեամբ առ քեզ, Տէր:
Ի ձայն գոհութեան, ամենայն հոգիք, օրհնեսցէ զՏէր:
Զարթի՛ք, փառք իմ, զարթի՛ք, եւ ես զարթեայց առաւօտուց, ալէլուիա:
Զարթի՛ք ընդ զուարթունս, մանկունք վերինն Սիօնի. ալէլուիա:
Զարթի՛ք, որդիք լուսոյ, ի յօրհնութիւն Հօրն լուսոյ. ալէլուիա:
Զարթի՛ք, փրկեալք արեամբ, եւ տուք զփառս փրկողին. ալէլուիա:
Զարթի՛ք, նոր ժողովուրդք՝ նոր երգս առեալ նորոգողին. ալէլուիա:
Զարթուցեալքս ի զբաղմանէ գիշերային հանգստեան:
Շնորհեսցէ մեզ մարդասէր Տէր մխիթարութիւն եւ ի սփոփանս եկեղեցւոյ:
Աւիւ եւ դողութեամբ կացցուք ի յաղօթս:
Եկեալ խոստովանեսցուք զյանցանս:
Եւ գտցուք ի Քրիստոսէ զքաւութիւն եւ եւ զմեծ զողորմութիւն:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին Ժորժ Տէր-Թոմայեան եւ աղջիկը՝ Մարի-Սարա, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր-Թոմայեան, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Փեհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փեհլիվանեան, այրի Տիկին Նեկտար Տէր-Թովմայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նափօ Թօփալեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պուճիքեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Համբարձումեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան-Փօլ Գասապեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժինէթ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գասպար Մանխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փեհլիվանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ստեփանեան, Հայրապետեան, Տէր-Թոմայեան, Ղազարոսեան, Փելիվանեան եւ Մանխեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, փեսային, եղբօր զաւկին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԺՈՐԺ ՏԷՐ-ԹՈՄԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 22ին, 41 տարեկանին, իր բնակարանը, 35 Ավըն իւ Պուրկէն, Իսի:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Օգոստոս 24 ժամը 15.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Իսիի գերեզմանատունը (ռիւ տը լ'էկալիթէ) եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«Վասնզի Աստուած այնպէս սիրեց աշխարհը մինչեւ որ իր Միածին Որդին տուաւ, որպէսզի ով որ անոր հաւատայ չկորսուի, հապա յաւիտենական կեանք ունենայ»:

Աւետարան ըստ Յովհաննու 3–16

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սերոբ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ ընկ. Գրիգոր Ռստիկեաններու, Տէր եւ Տիկին Ն. Ռստիկեանի եւ զաւակներուն, իրենց մօր, մեծ-մօր, կեսուր մօր՝ այրի Տիկին Ռըստիկեանի (ծնեալ Պըժեան) մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Օգոստ. 19ին:

Նոյնպէս ցաւակցութիւն կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհիին՝

ԵՂՍԱ ՌՍՏԻԿԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին:

(Լուրերու շարունակութիւն)

բողջ կարելին պիտի ընէ ազատելու համար այս մարդը այն սարսափելի ճակատագրէն, որ իրեն կը սպառնայ, այսինքն յիմարանոց մը մնալ անորոշ ժամանակով»:

Սախարովի համար խորհրդային իշխանութիւնները սթալինեան մեթոտներու կը վերադառնան եւ Արեւմուտքը իրաւունք չունի չհետաքրքրուելու այս վիճակով: «Հակառակ պարագային, կ'ըսէ Սախարով, անձնատուութիւն կ'ըլլար»:

Հիւլէական խորհրդային ռումբի «հօր» համար Խորհ. Միութիւնը արգելափակման հսկայ կայան մըն է»:

Տարբեր գետնի վրայ բայց միաժամանակ, Նոպելեան մրցանակաւոր Սոլժենիցին, նամակով մը՝ ուղղուած Ներքին նախարարին, կը գրէ. «Ոչ ստրուկ մըն եմ, ոչ ալ գերի մը: Ազատ եմ ապրելու ուր անհրաժեշտ կը նկատեմ: Ոչ ոք, ոչ իսկ բարձրագոյն իշխանութիւնները սեփականատէրի իրաւունք ունին իմ վրայ, զիս ընտանիքէս բաժնելու համար»:

Գրագէտը «նախատինք» մը կը նկատէ Յունիս 19ի այն օրէնքը, որ կ'արգիլէ քաղաքացիի մը՝ հաստատուիլ ուր որ կ'ուզէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՓԻ Հինգշաբթի օրուան հանդիպումը նախաքայլ մը կը նկատուի իսկական բանակցութեանց, սենտիքաներու կողմէ: Յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ցայլ չարթու, երբ ժիրօ վերադառնայ Մոսկուայէն, ուր մեկնած է նախատեսուած այցելութեան մը համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նոր նախարարը՝ Քիսինկէր մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնեց թէ նախ եւ առաջ նախապատուութիւն պէտք է տալ Եւրոպայի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆԻ խումբը, Լիոն կը հասնի Օգոստոս 28ին ժամը 19ին, եկեղեցին (295 Ռիւ Պուալօ):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը Մարսէյլ կը հասնի Օգոստ. 28ին կէս գիշերին (Ահարոնեան ակումբ):

ՓԱՐԻԶԻ խումբը, Փարիզ կը հասնի Չորեքշաբթի Օգոստ. 29ին, ժամը 18–19ին Սքուար Մոնթոլոն:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնճերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Պ. Ստեփան Հէքիմաճեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Լորիս Բաբանեանի, Փարիզ:

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լիոնէն Օր. Քլօտ Պասմաճեան յաջողութեամբ աւարտած է դեղագործութեան համալսարանը եւ այս ուրախ առթիւ իր մայրը Տիկին Նեվրիկ 100 ֆր. կը նուիրէ տեղւոյս Հայկազեան վարժարանին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

●

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան 45 Ռիւ տը լա Տեֆանս, Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ, Ուրբաթ Օգոստ. 31, ժամը 20.30ին, կը դասախօսէ, Պէյրութէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Զարաշուէ դաշնագրի մը 50ամեակը

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18ԻՆ

—0—

Նոր շէնքի բացում եւ վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւն

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին հասցէին.—

1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

ԱՄԱՌԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Pension complète avec excursions quotidiennes

Բնակութիւն Ա. կարգ — ամբողջական փանսիոն, ամէնօրեայ պտոյտներ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-16

2680 ՖՐ.

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

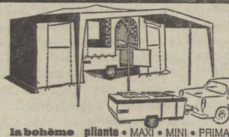
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79

NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
26
DIMANCHE
26 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 փր. Հատը	0,70 փր.
Արտասահման	Տար. 135 փր. Վեցամսեայ	65 փր.

49րդ ՏԱՐԻ — 12·796

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.796

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

(1896 Օգոստոս 14/26)

———0———

Ա.

Պերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածով Հայկական Հարցը օսմանեան Պետութեան սահմանափակ շրջանակներէն դուրս ելլելով կը դառնար միջազգային դիւանագիտութիւնը զբաղեցնող խնդիր։

Արեւելեան Հարցը ԺԹ. դարու ամբողջ ընթացքին պատճառ դարձեր էր Եւրոպայի վեց մեծ Պետութեանց մրցակցութեան։ «Հիւանդ» էր օսմանեան կայսրութիւնը։ Անդամահատութիւնը սկսեր էր Պալքաններէն։ 1877–78ի պատերազմի վաղոր – դայնին Հայկական Հարցն ալ կը դառնար մէկ մասնիկը Արեւելեան կոչուած ցաւոտ խնդրին։

Պերլինի մէջ Հայերուն խոստացուածը ո՛չ «անկախութիւն» էր Պալքանի քրիստոնեայ երկիրներու տրուածին պէս, ո՛չ իսկ տեղական – վարչական կամ մշակութային «ինքնավարութիւն»։ Մեզի կը խոստանային օսմանեան կառավարութեան միջոցաւ բարենորոգումներ մտցնել Թուրքիոյ հայաբնակ նահանգներուն մէջ։

Թուրքերը երբեք չյարգեցին իրենց խոստումը։ Վեց մեծ Պետութիւններն ալ, որոնք երաշխաւոր էին դարձած բարենորոգումներու գործադրութեան եւ որոնց հաշիւ պէտք է տար Բարձրագոյն Դուռը ըստ դաշնագրի տրամադրութեանց, կը մնային բոլորովին անտարբեր չըսելու համար մեղսակից։

Ապտիւլ Համիտ համատարած ջարդերով կը պատասխանէր Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ 1895ի «Մայիսեան Ծրագրին»։

Յեղափոխական կուսակցութիւնները կը սկսէին կազմուիլ Պերլինէն շուրջ տասը տարի վերջ՝ նպատակ ունենալով զէնքի ուժով սրբել օսմանեան կառավարութիւնը, որ ապահովէ Հայերու կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութիւնը Թըրքահայաստանի մէջ՝ Թուրքերու, Քիւրտերու եւ Չերքէզներու վայրագ խժդժութեանց եւ անպատիժ աւազակութեանց դէմ։

Պանք Օթոմանի գրաւման նպատակն էր ցնցել Եւրոպան, որ քիչ մը աւելի լրջօրէն զբաղի Հայկական Բարենորոգումներով, որոնց երաշխաւորն էր։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լիովին յաջողեցաւ իր յեղափոխական այդ յանդուգն ձեռնարկին մէջ։ Որ ցերեկով գրաւեց օսմանեան մայրաքաղաքին մէջ միջազգային դրամատիրութեան միջնաբերդը ներկայացնող այդ հիմնարկութիւնը։ Պոլսոյ վեց դեսպաններուն ներկայացուց Հայութեան պահանջները, սպառնալով օդը հանել դրամատան շէնքը՝ մէջը իբրեւ պատանդ պահուած 140 բազմազգի պաշտօնեաներով։ 27 հոգի էին միայն Պանքան գրաւողները, որոնց հրամանատարը՝ եղերախտ Բաբգէն Սիւնի, շէնքի մուտքին կը նահատակուէր առաջին իսկ վայրկեանին։

Արմէն Գարօ (Գարեգին Փաստրմաճեան), 24 տարեկան, Նանսիի գիւղատնտեսական վարժարանի ուսանող, կը ստանձնէր ղեկավարութիւնը այդ պատասխանատու ձեռնարկին, օգնական ունենալով Հրաչը (Հայկ Թիրեաքեան), նոյնպէս ուսանող՝ Նանսի։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար մարմինը ծրագրած էր շատ ընդարձակ ատրճանաչափի վրայ կատարել օսմանեան յեղափոխական ցոյցերն ու եղեռնափորձերը, — Սամաթիա, Կամուրջ, Քրէտի Լիմէ, Պապը Ալի, Ղալաթա–Սէրայ եւ Օսմանեան Դրամատուն։ Լրտեսները ձախողեցուցին բոլորը՝ բացի վերջինէն։

Սամաթիոյ մեր ընկերները ժամանակ չունեցան գործադրելու իրենց ծրագիրը։ Լրտեսութեան մը վրայ Թուրք զինուորները Օգոստոս 14–26ի լուսաբացին պաշարեցին Միսաքեաններու տունը ուր հաւաքուած էին ֆէտայիները։ Գնուեին կը փնտռէին։ Առաջին ռումբը կին մը նետեց։ Հերոսական երկար դիմադրութենէ վերջ դիւցազնօրէն նահատակուեցան Գընունի, Սուրէն (Արտաշէս Անդրէասեան) եւ Միսաքեան։

Օսմանեան Դրամատունը գրաւուեցաւ որոշուած ժամուն։

Մեր ընթերցողները ծանօթ են դէպքի մանրամասնութեանց։ 76ամեակին առթիւ ներկայացուցեր էինք Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան փաստաթուղթերը՝ հրատարակուելն Դեղին Տետրակին մէջ, 1893–1897, Հայկական գործեր, Փարիզ, 1897։ (Յառաջ, 1972 Օգոստ. 26–31)։

Կ'արժէ համառօտակի ներկայացնել նաեւ Պանք Օթոմանի փոխ–տնօրէն Ժ. Օպուանոյի ականատեսի յուշերը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգստ. 20–21–22)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Ա. Քոչինեան ընդունած է Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի անդամ Վենեսիի շրջանի մասնաճիւղի քարտուղար՝ Սպարտակօ Մարանկոնին եւ Օսթիի շրջանի քարտուղար՝ Լուիճի Մանանօ։ Հանդիպումը տեղի ունեցած է բարեկամական մթնոլորտի մէջ։

×

ՀԱՄԵՐԳ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ, մեծ յաջողութիւն գտած է Ստեփանաւանի շրջանի Երգի–Պարի ինքնագործ խումբի ներկայացումը։

Խումբը մասնակցած է Խորհ. Միութեան տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի բացօթեայ բեմերուն վրայ կազմակերպուած աւանդական մրցոյթին։ Ան քանի մը համերգ տուած է կատարելով Ալեքսանդր Յարութիւնեանի, Էդգար Յովհաննիսեանի, Առնօ Բաբաջանեանի գործերը, եւ ներկայացուցած է նաեւ ժողովրդական պարեր։

×

ՀԱՅԿ. ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ ԼԵՏՈՆԵՐԷՆ

«Խստոնական գիրք» հրատարակչականը այս տարի մանուկ ընթերցողներու համար պատրաստած է «100 ժողովուրդի հէքեաթներ» մատենաշարը, որու առաջին գիրքը կը կազմէ «Հայկ. Հէքեաթներ» ժողովածուն։ Հոն տեղ գտած են «Սուրասանը», «Սուտլիկ որսկանը», «Տէրն ու ծառան» եւ այլ ծանօթ հէքեաթներ Յովհ. Թումանեանի մշակմամբ։ Հայերէնէ թարգմանութիւնը կատարած է արձակագիր Ա. Եասքոն։ Գիրքը լոյս տեսած է 60 հազար տպաքանակով։

×

ՇԱՀԵԿԱՆ ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Սիւնիքի վանական կալուածատիրութիւնը 9–13րդ դարերուն» վերնագիրը կը կրէ Գրիգոր Գրիգորեանի աշխատութիւնը, զոր հրատարակած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչականը։ Գործը նուիրուած է Սիւնեաց նահանգի վանական մեծ միաբանութիւններուն վարչա–տնտեսական գործունէութեան քննութեան։ Մենագրութիւնը կ'ամփոփէ հինգ գլուխներ՝ վանական կալուածատիրութեան ձեւաւորումը, բնոյթը, կառոյցը եւ տնօրինումը, բնակչութեան շահագործման ձեւերը եւ վանքերու եկամուտները, վանքերու կրթական եւ բարեգործական հաստատութիւնները, գիւղացիութեան պայքարը վանական կալուածատիրութեան դէմ։

×

ԿԸ ԽՆԱՅՈՒԻ ՍԵՒԱՆԻ ՋՈՒՐԸ

Վերջացած է ջրաթեքնիքական մեծ կառոյցի երկաթաձեւ ջրհան կայանի գործարկման հինգ տարին։ Ուժեղ եռաշարք խողովակներով Հրազդանէն սնուած ջրատարը Արտաշատի եւ Արարատի շրջաններու ոռոգելով 20 հազար հեկտար դաշտ ու այգի, զգալապէս թեթեւցուցած է Սեւանի բեռը, հնարաւորութիւն տալով, որ այդ ժամանակամիջոցին լիճին ջուրը խնայուի մէկ միլիառ 385 միլիոն խորանարդ մեթր։

Մօտակայ տարիներուն Արտաշատի եւ Արարատի շրջաններուն ոռոգելի կը դառնան նաեւ 10–15 հազար հեկտար անմշակ հողեր, որոնք նոյնպէս ջուր կը ստանան ոչ թէ Սեւանէն այլ ջրհան կայաններէն։ Ցարդ ալպատ գետի վրայ կը կառուցուի 80 միլիոն խորանարդ մեթր ջրամբար։

×

ՔԱՐԸ ՎԵՐԱԿԵՐՏՈՂ ՄԻՏՔ

Քանդակագործ Արտաշէս Յովսէփեան եւ ճարտարապետ Սեդա Պետրոսեան ստեղծած են հայ ականաւոր ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանեանի յուշարձանը, որ կառուցուած է անոր անունը կրող փողոցը։

Թամանեան ներկայացուած է ստեղծագործական մտորումներու ժամանակ։

×

ԲԱՐՁՐԱՅԱՐԿ ՆՈՐ ՇԷՆՔ

Լենին պողոտայի եւ Ամիրեան փողոցի անկիւնը 1975ին շահագործման պիտի յանձնուի բարձրայարկ նոր շէնք մը, որու շինարարական աշխատանքները արդէն սկսած են։

« Երեւաննախագիծ » հիմնարկութեան 2րդ արուեստանոցի ճարտարապետներ Լեւոն Բալայեանի, Մարտին Թովմասեանի, կառուցող Իրինա Գեղամեանի նախագծի համաձայն 16 յարկնոց այս շէնքը քառաթեւ պիտի ըլլայ։ 13 յարկերը բնակելի են։ Շէնքը կ'ունենայ 93 բնակարան 437 քառակուսի մեթր ընդհ. մակերեսով։

Առաջին եւ երկրորդ յարկերուն կըբացուի «Գիրքերու Տունը» ուր կը կազմակերպուին գիրքերու ցուցահանդէս – վաճառքը իսկ Գ. յարկը կը տրամադրուի ամբողջութեամբ բնակիչներու եւ յաճախորդներու հանդիսաւոր կազմակերպման։

Շէնքը պիտի արժէ մէկ միլիոն 43 հազար ռուբլի։

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի ախոյենութեան հերթական հանդիպումները կ'անցընեն Արարատցիները Սեպտ. 1ին Երեւանի Հրազդան մարզադաշտի մէջ, Ալմա–Աթայի «Կայրաթ»ի դէմ։

Ախոյենութեան մասնակցողներուն մընացած է 9 շրջան։ Երեւանցիները հինգ խաղ կ'ունենան իրենց դաշտին վրայ եւ 4՝ հակառակորդի։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՉԻԼԻԻ ՄԷՋ

———0———

ՊԱՅՔԱՐ ԱՅԷՆՏԷԻ ԴԷՄ

Ազգ. Պաշտպանութեան նախարար Զօր. Փրացի հրաժարումէն ետք, կացութիւնը միշտ չփոթ է Չիլիի մէջ։ Նախարարը հրաժարած էր որպէսզի բանակին մէջ պառակտում չպատահի, զալով նախագահ Այէնտէի, մերժած է իր կառավարութեան հաւաքական հրաժարականը։ Բանակը սակայն վերապահ կը մնայ վար – չակարգին նկատմամբ եւ կարգ մը ուրիշ զօրավարներ ալ հրաժարած են։ Միւս կողմէ բախումները կը շարունակուին Սանթիակոյի փողոցներուն մէջ եւ յստակ չէ թէ այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս Այէնտէ պիտի փրկէ ժողովրդական ճակատի իր կառավարութիւնը խորհրդարանական մեծամասնութեան դէմ։

Գործադուլներու շարքէն ետք, որ արդէն վատթարացուցած էր կացութիւնը, Խորհրդարանի մէկ քուէարկութիւնը նոր իւղ պիտի լեցնէր կրակին վրայ։ Արդարեւ, Դեմոկրատ – Քրիստոնեայ, Կեդրոն եւ Ազգային երեսփոխանները բանաձեւ մը կը քուէարկէին, ուր կը յայտարարուէր թէ կառավարութիւնը «ապօրինի» է եւ կոչ կ'ընէին բանակին, որ դադրի անոր օժանդակելէ։ Եւ հակառակ անոր որ Այէնտէ կ'առարկէր թէ այդ «անհաւատալի» բանաձեւը իրաւական ոչ մէկ արժէք ունի, քանի որ ընդդիմութիւնը Ծերակոյտի ձայներու անհրաժեշտ երկու երրորդի համեմատութիւնը չունէր զինքը տապալելու համար, սպայակոյտները կը մտահոգուէին եւ վերջ կուտային բանակին մասնակցութեան իշխանութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Թաս գործակալութիւնը ծանր յարձակումի անցած է ակադեմական Սախարովի դէմ, զոր կ'ամբաստանէ իր «սորկամտութեան համար դրամատիրութեան առջեւ»։ Սախարով «սուտերով կը զրպարտէ» եղեր իր երկիրը, կեր հայթայթելու համար արեւմտեան մամուլին։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը կոչ ըրաւ Զօր. Ղրիվասի, որ վերջ տայ Կիպրոսի իր ահաբեկչական գործունէութեան։ Կը թուի թէ Աթէնք չուզեր որ Անգարայի հետ իր յարաբերութիւնները վատթարանան այդ պատճառով։

ՅՈՅՆ ԵՐԱԺԻՇՏԸ, Միքիս Թէոտորաքիս այլեւս կրնայ Յունաստան վերադառնալ, իշխանութիւնները որեւէ ձեւով չեն առարկեր։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՓԱՌ՛Ք ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ձեռագիր մատեաններ անբաւական էին ժողովուրդներու ընդհանուր եւ արագ զարգացման համար:

Պէտք է որ ծնէր 14րդ դարու հանճարեղ մարդը, մեծ գործաւորը՝ Կիւթէնպէրկ եւ վիթխարի հանգրուան մը սկսէր ազգերու քաղաքակրթութեան ընթացքին, ստեղծելով տպագրութիւնը, որով կարելի ըլլար գիրքերու միջոցաւ իմացականութեան ջահը պտըտցնել երկրէ երկիր եւ հզօր մղում մը տալ միտքերու զարթնումին:

Քաղաքակրթութեան պատմութիւնը ոսկեգրուած քանդակած է անունն այդ թանկագին մարդուն, որ մեծագոյն ռահվիրաներէն մին եղաւ հանուր ազգաց մըտաւորական յառաջդիմութեան: Կիւթէնպէրկ թողած է յիշատակ մը, որ յաւէտ անմեռ պիտի մնայ երախտապարտ մարդկութեան հոգիին մէջ, ցորչափ ուսում ու գպրութիւն, գիտութիւն ու արուեստներ կենդանի մնան տիեզերքիս վըրայ: Վասնզի Կիւթէնպէրկի գիւտը գերազանցապէս ստարեց ատոնց ամէնուն ալ փոյթընթաց բարգաւաճման ու ծաւալումի գործին:

Տպագրութեամբ է որ հնարաւոր դարձաւ երբեմնի Պապիրոսի պատառներուն եւ Մագաղաթին յաջորդող թուղթին վըրայ գրուած քիչ մը օրինակներէն արագօրէն եւ անհամեմատ առատութեամբ բազմապատկել — իրարու քով չարուած մետաղեայ կարկառուն տառերու միջոցաւ — եւ տպուած գիրքը տարածել ի սփիւռս աշխարհի:

Տպագրութեամբ է որ մեծ մտքեր սկըսան աւելի սերտ մտերմութեան մէջ գտնուիլ իրարու հետ եւ գիւտերու անվերջ շարքի մը ծնունդ տալ:

Տպագրութեամբ է որ իրենց աշխատանոցներուն մէջ փակուած գիտուններու աչքը զօրեց տեսնել հեռաւոր հորիզոնի մը վրայ նշուլող նոր լոյս մը, եւ գաղափարներու անմիջական հաղորդակցութեամբ ու չփումով յառաջ եկան անվերջ գիւտերու բարիքներ՝ համօրէն մարդկութեան համար:

Տպագրութեամբ է որ խորհողներ, իմաստուններ, գաղափարի թունդ առաջնորդներ, բարոյախօսներ եւ հասարակական կեանքի վարիչներ կրնան խօսիլ բիւրաւոր մարդոց, անոնց գաղափարներն ուղղել եւ ազդել անոնց վրայ:

Ոչ ոք կրնայ առանձին նկատել ինքզինք՝ երբ գիտէ կարդալ եւ գիրք մը ունի ձեռքը: Ովկիանոսներէն եւ քաղաքներու խաժամուժ ամբոխէն հեռու՝ անկիւն մը, իր գիւղին մենութեան մէջ ապրող շինականն իսկ՝ երբ կարդալ գիտէ, կրնայ ողողուիլ եւ տաքնալ մեծ միտքերէ ճառագայթող լոյսերով, գիտակ դառնալ աշխարհի անցուդարձերուն, օրօրուիլ եւ անրջանքի հեշտալի կեանքն ապրիլ՝ բանաստեղծներու գըրուածքներով, մանաւանդ տեղեակ ըլլալ մարդասէրներու գործին, ընկերաբաններու տեսութեանց եւ մարդկութիւնը յուզող ու զայն զբաղեցնող սուրբ ու սեպուհ հարցերուն:

Տպագրութեամբ է որ գիտութիւն, գըրականութիւն ու գեղարուեստ օր քան զօր մեծ զարկ ստացան: Անով է որ ազգեր սկսան զիրար աւելի ճանչնալ, փոխադարձաբար օգտուիլ իրարու ըրած յառաջդիմութիւններէն, հեռաւորութիւնները գլել անցնիլ, անջրպետները ջնջել, խորհրդակից դառնալու իրարու:

Երբ տպուած գիրքի մը էջերուն մէջ կը թարթափինք, մերթ անհետացող սերունդներ են, արօրի ու թագի մարդեր, որոնք իրենց գլուխները կը ցցեն հոն ու կը թուին խօսիլ մեզի՝ դարերու մէջէն, չքացած ազգեր՝ որոնք իրենց փառքի արեւներով կարծես կը նային մեզի, մերթ ժողովուրդներ, անխոնջ վաստակաւորներ, որոնք կը թելադրեն մեզի օգտուիլ իրենց ջանքերէն, իրենց ձեռնարկներէն ու յղացումներէն: Ու մենք մոռցած մեր շուրջի ամայութիւնը երբ առանձին ենք, մոռցած չարութիւններ՝ երբ ապիրատներէ հալածուած, մոռցած չուառութիւնը՝ երբ դժբախտներու լեգէոններէ շըրջապատուած, մոռցած նաեւ սեւն ու սուգը՝ երբ տխրութիւնն եկած մտած մեր սեմէն ներս, առօրին տափակ մտածումներէ ու նկատումներէ պահ մը զերծ, կը մխրճինք հատորի մը մէջ ու մտովի կըրնանք ապրիլ իմաստասէրներու, քերթողներու, գիտուններու, ճշմարիտին ու գեղեցիկին համար կռուողներու եւ յոգնած մարդկութեան՝ կեանքերնին ի սպաս դնողներու թանկագին մտերմութեանը մէջ, ազատելով մեր միտքը խաւարի տիրապետումէն, զայն կաշկանդող թիւր ըմբռնումներու բիրտ գերութենէն:

Ի՞նչ պիտի ըլլար արդեօք աշխարհի վիճակը, եթէ տպագրութիւնը չստեղծուէր եւ սուղ ու կրակ ձեռագիրներ մենաշնորհը մնային իշխաններու եւ ընչեղներու, կամ, երթային իբր զարդ ու պերճութիւն հանգչիլ առանձնաշնորհեալ էակներու ժլատ գրադարաններուն մէջ եւ կամ քանի մը բախտաւորներու գըրոցներու մութ անկիւնը: Հասարակ ժողովուրդն ո՞ւր պիտի գտնէր իր սփոփանքին ու ինքնազարգացման աղբիւրը:

Այսպէս, առաւել քան չորս դարէ ի վեր՝ ազգերու յեղաշրջումին ու բարգաւաճման մեծ դրօշակիրը եղած է Տպագրութիւնը: Անով է որ բռնութիւնները տապալած են ու ժողովուրդներ ազատագըրուած: Ճնշումներու, տառապողներու աղաղակները՝ շարժուն տառերու մոգական զօդումներով Մամուլին տակէն սըղոսկած՝ հազարաւոր օրինակներու շնորհիւ ալիք ալիք, երկիրէ երկիր կը թռչըտին, կ'արձագանգեն, խորհունին մտածել կուտան, անտարբերին՝ գգածուիլ, ընկերաբաններու հնարք որոնել կը դրդեն ու մարդկային եղբայրութիւնը կը սկսի ամրապնդուիլ աւելի սերտ կապերով արհամարհելով պատնէշներն ու սահմանագլուխները:

Փա՛ռք եւ պատի՛ւ Մամուլին:

Քաղաքակրթութեան այդ հրաշարուեստ արօրը դեռ ինչե՛ր կը վերապահէ մեզի՝ իր արտադրած օրաթերթերով, հանդէսներով ու հատորներով, ազատ մտքի ու գաղափարի իր արշաւասոյր վարուցանքին մէջ:

ԹԷՈԴԻԿ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ «ԹՈՒՂԹ»ԵՐԸ

Իր «Հայ ժողովրդի մտաւոր մշակոյթի զարգացման պատմութիւն» երկհատոր ստուարածաւալ գործին մէջ, Ա. Առաքելեան (Երեւան) անդրադառնալով Շնորհալիի կեանքին ու գործին (Ա. հատոր, էջ 333–341), անոր «Թուղթ»երուն մասին կը գրէ.

Շնորհալին ունի նաեւ արձակ ստեղծագործութիւններ, որոնք քանակով աւելի քիչ են, քան չափածոն: Դրանց մէջ առաջնակարգ տեղ է գրաւում հայ ժողովրդի բոլոր դասերին ուղղուած ողջոյնը եւ խրատական յորդորը, որ գրել է իր կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ: Այդ յորդորը մեզ հասել է հետեւեալ վերնագրով. «Թուղթ ընդհանրական Ներսիսի Կաթուղիկոսի Հայոց առ համօրէն Հայաստանեայս ազինս, որոց տեսչութիւն հաւատացաւ նման ի տեառնէ»: *Շնորհալին իր խօսքն ուղղում է թէ՛ Կիլիկիայի ու Հայաստանի եւ թէ ամբողջ աշխարհում ցրուած Հայերին.* «Ընդհանուր հաւատացելոց հայկականացդ սեռից, որք յարեւելս ի սեպհական աշխարհդ Հայաստանեայց բնակեալք, եւ որք յարեւմտեան կողմանցդ սահեալք նժդեհութեամբ. եւ որք ի միջերկրեայս ի մէջ այլալեզու ազանց տարաբերեալք եւ որք յիւրաքանչիւր յեզերս աշխարհաց բուռ մեղաց մերոց ցրուեալք՝ ի քաղաքս եւ ի դղեակս, ի գիւղս եւ յագարակս, որոց այդոսիկ ամենեցունց քահանայապետաց եւ քահանայից, վանականաց եւ քաղաքայնոց, իշխանաց եւ իշխեցելոց, զինուորաց դասուց՝ ձիավարժից եւ հետեւակաց, դաւանապետաց եւ գործակալաց, տանուտէրաց եւ երկրագործաց, վաճառականաց եւ արուեստագիտաց... արանց եւ կանանց, մանկանց եւ երիտասարդաց, կատարելոց եւ ծերոց... ողջոյն սիրոյ եւ խաղաղութեան հասցէ»... *եւ ապա՝ յայտարարում է իրեն կաթողիկոս ընտր*
մասին:

Այնուհետեւ դիմում է հասարակ
բոլոր ներկայացուցիչներին՝ իւրաքան
չիւրին տալով իր պաշտօնին կամ հա
րակութեան մէջ վարած աշխատան
համապատասխան խրատ:

Վանքերում եւ մենաստաններում ա
րող հոգեւորականներին առաջարկում
որ նրանք, որ իրենց վարքով ու բար
«վերաշխարհիկ» են, աշխարհի հա
սին, իսկ թշնամու դէմ պարիսպ,
րեն սրբակրօն կեանքով եւ նուիր
եկեղեցուն, ուստի խնդրում է «զի մ
ձեր ոչ լիցին անհամ եւ անող ո
ղամկաց անմտացեալ, այլ որպէս ա
համեմեալ ըստ խրատուն առաքելոյ»:

Հոգեւոր առաջնորդներին *յորդորում*
լինել անաչառ, արդար, սուրբ,
պարկեշտ, հիւրասէր, ժողովրդին հո
ունել հեզութեամբ եւ ոչ թէ սաստեր
ինչպէս վարւում են աշխարհիկ իշխա
ները, այլեւ լինել ժուժկալ, ո՛չ արծ
թասէր:

Քահանաներին յանձնարարում է *ժո*
ղովրդի նկատմամբ լինել հայր եւ ծն
չզբաղուել առեւտրով, ինչպէս քաղա
բնակ քահանաներ, որոնք «յառաւ
մինչեւ ցժամ պատարագին ի վաճա
փողոցս քաղաքին շրջին ի տուրեւառ
թիւն վաճառաց»:

Իշխաններին *հրահանգում է, որ ժո*
ղովրդին չծանրաբեռնեն ծանր հարկ
րով, չնեղեն աղքատներին ու տնանկ
րին, չար կառավարիչներ չնշանակեն
ղովրդի ղեկավար, աշխատաւորների վ
ձը վճարեն լրիւ:

Քաղաքացիներին *պատուիրում է ի*
րէութեամբ եւ ներողամտութեամբ
րել ժողովրդին ու տոկոսներ չպահան

Երկրագործներին եւ բոլոր ժողովր
խրատ է կարդում՝ չլինել արբեցող,
որովհետեւ գինին մայր է պոռնկու
եւ ամենատեսակ պղծութեան ու անի
ւութեան, գինին զեխութիւն է եւ յի
րութիւն ու սպանութիւնների պատճ
երեխաներին դաստիարակել աստուածա
յին երկիւղով, որ նրանք լինեն ողոր
«ուսուցէ՛ք չսովորել ի խօսս աղտ
եւ ի յիշոցութիւն»:

Կանանց *պատուէր է տալիս լինել պ*
կեշտ ու բարեձեւ, ճոխացած ոչ թէ
կով ու արծաթով, այլ ամօթխած
թեամբ ու պատկառանքով զարդարել
ձերը, դեղերով չշպարել երեսը եւ չ
թակդեցնել երիտասարդներին, չնմա
ունել այն օձին, որին կաւատ են անո
նում, որովհետեւ սա էլ Եւայի նման
միտ կանանց ու տղամարդկանց ճա
է տալիս մահաբեր պտուղը:

Շնորհալու այդ բոլոր յորդորների
ղարշի տակ երեւում են նրա ժամա
կաշրջանի արատները բոլոր մերկ
թեամբ՝ ժողովրդի տգիտութիւնը, հ
ւորականութեան այլասերուածութիւ
բարքերի անկումը եւայլն:

Շնորհալին գրել է նաեւ թղթեր (
մակներ)՝ հասցէագրուած բիւզանդ

ԿՏԱԿՆ ԷՐ
ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Վերջապէս Մարիան երեւցաւ փողոցին ծայրէն, թուղթէ խոշոր ծրարներով բեռնաւոր: Վար վազեցի օգնելու համար եւ ծրարներուն մէկ մասը առի ձեռքէն:

Երբ վեր ելանք, ուշադրութեամբ դիտեցի իր մաքուր դէմքը, ազնուական դիմագծերն ու շարժումները եւ ամչցայ մտահոգութենէս:

Անկարելի էր որ նման հրեշտակային էակ մը վատութիւն գործէր ու դաւաճանէր: Իրաւունք չունէի կասկածելու իր ուղղամտութեան վրայ: Պայծառ ու չիտակ հոգի մըն էր Մարիան. այդպէս ճանչցած էի եւ այդպէս ալ մնաց մինչեւ վերջ, ազնիւ ու բարի:

Հոմի այդ արիւնոտ դէպքէն անբաժան, յիշողութեանս մէջ տակաւին թարմ կը մնայ Մարիային քնքոյշ պատկերը, առանց ստուերի...

Երկու ժամ վերջ արդէն նստած էինք Մարիայի Վիլլային պատշգամը, հեռու քաղաքին աղմուկէն. բոլորովին խաղաղ եւ հանգիստ: Մեր դիմաց ընդարձակ կապոյտ լիճ մը կար, որուն մակերեսը թեթեւ հովին տակ կ'ալեծփէր: Ջիղերս կատարելապէս հանդարտած էին ու կը զգայի երջանկութեան իրական արժէքը: Այսպէս խաղաղ անկիւն մը, բնութեան գեղեցկագոյն մէկ վայրին մէջ, Մարիայի նման խորապէս հասկցող, բարի եւ համակրելի աղջկան մը հետ միասին, բախտ մըն էր, որ ամէն օր եւ ամէն մարդու չէր կրնար վիճակուիլ: Եթէ ուզէի, ամբողջ կեանքս կրնայի անցնել այնտեղ, կտրուած աշխարհէն եւ կեանքի հազարումէկ դժուարութիւններէն: Արդէն Մարիայի բոլոր խօսակցութիւնները կը շօշափէին այդ խնդիրը: Կը հասկնայի թէ ինչ ակնկալութեամբ այդքան մանրամասնօրէն կը խօսի իր կալուածներու մասին, կը հաշուէ իր տարեկան եկամուտները, կը շեշտէ մէկու մը հետ կապուած հըլլալու պարագան, եւայլն, եւայլն...

Մտիկ կ'ընէի, բայց միտքս ուրիշ տեղ էր. դեռ ընելիք գործեր կան: Իմացած էինք որ Էնվէր եւ Տօքթ. Նազըմ արդէն անցած են Պաքու եւ անոնց ողջ մնալը անարգանք էր մեր Կազմակերպութեան համար. դեռ կային Պահաէտտին Շաքիրը, Ճեմալ Ազմին, բոլորն ալ մահուան դատապարտուած էին, մէկ միլիոն անմեղ Հայերու ջարդին որպէս գլխաւոր պատասխանատու: Ի՞նչպէս կարելի է հանգիստ մնալ, քանի բուն ջարդարարները կը մնային անպատիժ: Պէտք է մեռնէին անպայման, եւ, մէկ երկուքը իմ ձեռքովս...

Մինչ այս մտածումներուս մէջ էի, Մարիա կը խօսէր եւ յաջորդ օրուան յայտագիր կը ծրագրէր: Ընթրիքը միասին պատրաստեցինք: Խորոված ըրինք եւ ճաշասեղանը պատշգամ փոխադրեցինք: Երբեք պիտի չմոռնամ քանի մը օրուան կարճատեւ այդ կեանքը: Յաջորդ առաւօտ ձուկ որսալու գացինք կանուխէն, նաւակով եւ բաւական ձուկ բերինք: Մարիա սեփական մակոյկ ալ ունէր: Ճաշի ատեն վար իջայ, գետնայարկէն գինի բերելու համար: Կարծես գինետան մը շտեմարանը ըլլար այնտեղ. հարիւրաւոր շիշեր կային ամէն տեսակի գիներու եւ ինծի անծանօթ այլազան խմիչքներու: Հետս երկու շիշ կարմիր գինի բերի:

Սովորականէն շատ աւելի խանդավառ տրամադրութեան մէջ էր Մարիա. քանի
մը դաւաթ գինին զինք աւելի պերճա
դարձուցած էր եւ դարձեալ սկսած
իր կալուածներուն եւ հասոյթներուն
շիւը եւ ամուսնէն մնալիք ժառանգ
թեանց թուումները: Ես այլեւս մտիկ
նէի քաղաքավարութեան համար: Գի
— շատ հին ու զօրաւոր գինի մը —
ցուցած էր իմ գլուխս, բայց իր պա
հեռանկարներէն բոլորովին տարբեր
ղութեամբ:

Արդ, ուղղակի սարսափեցաւ, երբ
կարծ ըսի թէ քանի մը օր վերջ
պիտի վերադառնամ: Զարմանքէն
վախէն խոշոր բացուած աչքերով զի
դիտէր ու չէր հասկնար:

— Հո՞մ պիտի դառնաս, բայց ի
չո՞ւ...

— Կարեւոր գործ մը ունիմ...

— Ի՞նչ գործ...

Այս հարցումները ըրաւ շատ բարձ
արագ ձայնով, բայց երեւի չուզել
դրադարձաւ թէ այդքան առաջ երթ
իրաւունք չունի եւ լռեց առանց պա
խանիս սպասելու: Միւս կողմէ քէ
վիրաւորուած կը զգար իր կնոջական
ժանապատուութիւնը:

Իրաւ ալ, բաւական մեծ ապերախ
թիւն էր երիտասարդի մը համար,
ղուլ այդքան հոգածութիւններ, հան
տութիւն, սիրուն կին մը եւ մեկնիլ:

(90 – շար

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՃԵԹԱՑ ԾՈՒԵՐԸ

ԼԵԶՈՒԻ ՏԱԿԻ ՔԱՐԸ

Վանայ նահանգի հռչակաւոր Կաճեթ գիւղում մի յիշոցասէր ու զազրախօս տիրացու կար, անունը՝ Մարկոս: Խօսքը մեր մէջ՝ Թշուառականը մեղք չունէր, որ կողմ նայում էր՝ անարդարութիւն էր տեսնում. ինչ անէր, որ սիրտը հովանար: Լեզուի կապերը քանդում էր, արդարի ու անարդարի չափանիշները կոր-

թագաւորին, յունական պատրիարքին, առանձին անձերի: Այս թղթերի մէջ քըննում է դաւանաբանական, եկեղեցիների միութեան եւ այլ խնդիրներ, մերժում է բիւզանդական եկեղեցու առաջարկը՝ հաստատել հայ եւ յունական եկեղեցիների միութիւնը:

Ուշագրաւ է Շնորհալու մի գրութիւնը՝ ուղղուած արեւորդիներին («Նորին Տեառն Ներսիսի կաթուղիկոսի թուղթ ի Սամոստիա քաղաքէ յաղագս արեւորդեացն դարձի»): Այս թղթից երեւում է, որ արեւորդիները մեծ թւով ապրել են Սամոստիա քաղաքում. Նրանք Հայեր են եւ չեն ցանկացել «Գրիգոր Լուսաւորչի միջոցով լուսաւորուել աստուածային լոյսով» եւ մնացել են «խաւար մինչեւ այսօր» («ոչ կամեցան լուսաւորել աստուածային լուսովն ի ձեռն լուսաւորչին մերոյ սրբոյն Գրիգորի. այլ սիրեցին զխաւար և ոչ զլոյս մինչեւ ցայսօր ժամանակի»):

Շնորհալու թղթից պարզւում է, որ արեւորդիները պաշտում են արեւը, ինչպէս աստծու, պաշտում են նաեւ բարդի ծառը, որովհետեւ հաւատում էին, թէ Քրիստոսի խաչափայտը բարդուց էր: Շնորհալին նրանց խրատում է չպաշտել ո՛չ արեւը եւ ո՛չ բարդին. «ոչ միայն աւելի պատիւ մի դնէք բարտի ծառոյն, քան այլ ծառոց, այլեւ անարգ համարեցէ՛ք զնա, քան զայլ ծառս, որով եւ սատանայ անարգեացի… քանզի այդ ծառ, որ բարտի անուանի ի կռապաշտութեան ժամանակն ի պաշտօն առեալ էր նոցա»:

Շնորհալին հասկանում է արեւորդիներին, որ արեւը պաշտամունքի առարկայ չի կարելի դարձնել, որովհետեւ այն այլ բան չէ, քան մի լուսատու ճրագ, որին ստեղծել է Աստուած այնպէս, ինչպէս ստեղծել է լուսինն ու աստղերը («զարեգակն մի՛ այլ ինչ համարիք, քան թէ ճրագ աշխարհի, զոր ստեղծ արարիչն Աստուած եւ եդ զնա յերկինս լուսատու լինել երկրի, նոյնպէս զլուսին եւ զաստեղս»):

Շնորհալին բացառիկ, խոշոր դէմք է հայ գրականութեան պատմութեան մէջ իր ստեղծագործական արտակարգ բարձր կարողութեամբ եւ երեւոյթների բազմազանութեան լայն ընկալմամբ: Նա երկար դարեր իշխել է հայ գրական աշխարհում

եւ օրինակ է հանդիսացել յետագայ շըրջանի հայ եկեղեցական գրողների համար:
ցրած, հայհոյում էր, թացն ու չորը իրար հետ փառում-դաղում:

Կաճեթցիք գնացին, գանգատուեցին քահանային.

— Տէ՛ր հայր, կարգդ զօրաւոր, — ասացին, — խելք հասկացրու էդ ցփսաբերան Մարկոսին: Կենդանի ու մեռել չի թողել, բոլորին օրհնել է եօթը պորտով…

Տիրացու Մարկոսն ինքն էլ կ'ուզէր վերջ տալ իր վատ սովորութեանը, բայց ճար չունէր, սովորութիւնը բնաւորութիւն էր դարձել:

— Բնոյթս է այդպիսին, տէր հայր, — ասաց:

— Լեզուիդ տակը քար պահիր, անիծեա՛լ Մարկոս, — խորհուրդ տուեց քահանան: — Բնոյթս ո՞րն է… մարդու, ճիշդ է, Աստուծոյ արարեալն է, մարդուս բնոյթը, սակայն, մարդուցս է կախուկալ: Աստուած ամենազօր է եւ ներողամիտ, Աստուծոյ ծառային վայել չէ յիշոցաբան լինել: Կարգդ յարգիր, քար դիր լեզուիդ տակ:

Այդուհետեւ մեռել օրհնող տիրացու Մարկոսն այդպէս էլ անում էր՝ տնից դուրս գալուց առաջ փոքրիկ մի քար էր դնում լեզուի տակ, եւ հնարը, պատկերացրէք, զօրաւոր դուրս եկաւ:

Մի օր քահանան ու տիրացուն անցնում էին գիւղի միջով: Մի դուռ ճռռաց, եւ Կաճեթի էն խորոտ ու ծուռ հարսներից մէկը՝ անունը Փառիկ, երեւաց խրճիթի շեմին:

— Տէ՛ր հայր, տէ՛ր հայր, — կանչեց հապշտապ, — կարգդ սիրես, պահ մի կանգ առ, պահ մի կանգ առ…

Փառիկը իր խրճիթը մտաւ, տէր հայրն ու տիրացուն կանգ առան ճամբի մէջտեղ:

— Առաւօտս անցայ այստեղով, թոնրատնից բաղարջի բոյր խփեց, քիմքս, տէր հայր, խտղտաց, — պահ մի լուռ սպասելուց յետոյ ասաց տիրացու Մարկոսը, մտքում անիծեց լեզուի տակի քարը եւ ներքին գայրոյթից պինդ ձգեց մօրուքի ծայրը:

Երբ պահը երկուս դարձաւ, խօսեց տէր հայրը.

— Մի՞տդ է Մարկոս, երկու ամիս առաջ երէցկինը ասաց. «Երեցմարդ, սիրտս խուրուզու է ուզում»: Երէցկնոջ քիմքի կամքը դեռ չեմ կատարել: Արդեօք մորթեալ դառան կամ մատղաշ տաւարի բոյրեր չի՞ հասել հոտոտելիքիդ:

Վերջապէս էն խորոտ Փառիկը կրկին երեւաց խրճիթի շեմում.

— Դէ՛ մկա գնացէք, — ասաց, — շընորհակալ եմ:

Տեսնելով, որ տեղներից չեն շարժւում՝ բացատրեց.

— Գնացէք, էլ պէտք չէք… Ջալ հաւս թուխս դրեցի, Աստուած ձեզ օգնական, ճտերս մօրուքաւոր կը լինեն… Շնորհակալ եմ:

Տիրացու Մարկոսը նայեց էն ծուռ ու խորոտ Փառիկին, ապա սպառնալի դէմքով կրկին դարձաւ քահանային.

— Տէր հայր, բա չնզովե՞մ…

— Լեզուիդ տակի քարը հանի՛ր, օրհնեա՛լ Մարկոս, — բացականչեց տէր հայրն ու մօրուքը ամրամրացնելով, առաջ անցաւ:

Կաճեթի երկու ծուեր մնացին դէմ դիմաց կանգնած:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԴԵՒԿԱՆՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿ. ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏԻՆ

———0———

Հայկական Համաժողովի (Արմինիըն Ասէմպլի) նորընտիր վարչութիւնը, որ ընտրուած էր անցեալ Յունիսին Վիրճինիա նահանգի Էրլի Հաուսի մէջ գումարուած Համաժողովի երկրորդ տարեկան Համագումարին, իր առաջին ժողովը գումարեց Տիթրոյթի մէջ Յուլիս 26–22ի շաբաթավերջին: Հայկական Համաժողովին որպէս Ընկերակցութիւն (քորփորէյշըն) պաշտօնական վաւերացումէն ետք՝ կազմակերպութեան այս վարչութիւնը պիտի կրէ «Տնօրէններու Մարմին» (Պորտ ավ Տիրեքթորս) անուանումը:

Ցիշեալ շաբաթավերջի եօրեայ նիստերը գրաղեցան օրակարգի բազմազան հարցերով, մասնաւորաբար Հայկական Համաժողովի յաջորդ գումարումէն առաջ գործադրութեան դրուելիք ծրագիրներով:

Ժողովին ներկայ էին նորընտիր վարչութեան բոլոր տասնըհինգ անդամները, որոնք կը ներկայացնեն ամերիկահայ գաղութի զանազան շրջանները եւ խմբաւորումները: Ներկայ էր նաեւ եւ խորհրդակցութիւններուն անպաշտօն կերպով մասնակցեցաւ Պր. Սթիվըն Մուկար, որ կը վայելէ Հայկական Համաժողովի «կընքահայր»ի փաղաքշական յորջորջումը:

Վարչութեան կարեւոր որոշումներէն մէկն էր ընտրութիւնը հինգ հոգիէ բաղկացող Գործադիր Մարմնին, որուն դըրխաւոր պարտականութիւնն է գործադրել վարչութեան տուած որոշումները: Այս մարմնին անդամներն են հետեւեալները.— Փրոֆ. Ճոն Հանէսեան՝ ատենապետ, Պր. Արամ Գալուստեան՝ առաջին փոխ-ատենապետ, Փրոֆ. Տէնիս Փափազեան՝ երկրորդ փոխ-ատենապետ. Փրոֆ. Աւետիս Սանճեան՝ ատենադպիր եւ Գնդ. Հէրի Սաչաքլեան՝ գանձապահ: Բաց աստի, Գործադիր Մարմնի խորհըրդականի եւ ազատ անդամի (մէմպըր էթ լարճ) հանգամանքով ընտրուեցաւ նաեւ Պր. Հայկ Տէր-Մանուէլեանը:

Վարչութիւնը նոյնպէս որոշեց անմիջապէս ձեռնարկել որակեալ անհատ մը գտնելու աշխատանքին, որ «վարչական տնօրէն»ի (ատմինիսթրաթիվ տիրեքթըր) տիտղոսով պիտի վարէ Հայկական Համաժողովին Ուաշինկթընի մէջ հաստատուած գրասենեակին գործերը: Այս նպատակը հետապնդելու համար նշանակուեցաւ յանձնախումբ մը, գլխաւորութեամբ վարչութեան անդամ Պր. Լայնըլ Կոլըմթընի: Յանձնախումբը՝ նկատի առնելէ ետք թեկնածուներու դիմումները եւ ձեռնարկելէ ետք անոնց հետ անձնական տեսակցութեան՝ իր յանձնարարութիւնները պիտի ներկայացնէ Գործադիր Մարմնին, որուն իրաւասութիւն տրուած է ընտրել եւ պաշտօնի կոչել յարմարագոյն թեկնածուն: Այս պաշտօնին պարտականութիւններուն ճշդումը, մամուլին միջոցաւ թեկնածուներ որոնելու յայտարարութիւնը, ինչպէս նաեւ պայմանադրական համաձայնագրին պատրաստութիւնը վըստահուած են Գործադիր Մարմնին:

Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ Հայկական Համաժողովի սահմանադրութեան այն հարցերով որոնք առկախ մնացած էին Յունիսին գումարուած Համագումարի ընթացքին: Այս կապակցութեամբ քննութեան առնուած հարցերը կը ձգտին նախապատրաստական քայլերը առնել ատարտելու համար սահմանադրութեան եւ կանոնադրութեան վերջնական բանաձեւումները, որոնք պիտի ներկայացուին Հայկական Համաժողովի յաջորդ ընդհանուր նիստին վաւերացման:

Ժողովը իր ուշադրութեան առարկայ դարձուց նաեւ Էրլիի երկու Համաժողովներուն եւ շրջանային զանազան գումարումներու ընթացքին գործադրութեան համար առաջարկուած ծրագիրները: Վարչութիւնը Գործադիր Մարմնին իրաւասութիւն տուաւ հանգամանօրէն քննելու անմիջականօրէն գործադրելի ծրագիրները, եւ գործադրութեան դնելու նախապատուութիւն ունեցող առաջարկները: Մամուլին միջոցաւ հանրութիւնը տեղեակ պիտի պահուի այս որոշումներուն մասին:

Ընթացիկ տարեշրջանին համար վարչութիւնը որդեգրեց 120.000 տոլարի պիւտճէ մը, որուն մէկ մասը պիտի յատկացուի մասնաւոր ծրագիրներու եւ հետազօտական աշխատանքներու իրագործման համար: Պիւտճէին մէջ որոշ գումարներ յատկացուած են նաեւ Ուաշինկթընի մէջ Հայկական Համաժողովի մնայուն գրասենեակի մը վարձքին եւ սարքաւորման համար:

Բացի Գործադիր Մարմնի կազմէն, Հայկական Համաժողովի վարչութեան անդամներն են.— Քալիֆորնիայէն՝ Վեր. Վարդգէս Քասունի, Պր. Ռալֆ Պէյքըր, Պ. Մխիթար Մինասեան. Միջին Արեւմուտքէն՝ Փրոֆ. Յակոբ Ներսոյեան, Պր. Արմէն Թօփուզեան. Արեւելեան նահանգներէն՝ Օր. Նաթալի Աչարոնեան, Պր. Լայնըլ Կոլըմթըն, Պր. Հրայր Յովնանեան, եւ Տոքթ. Կարօ Կարապետեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (261)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ե.

Այդ պահուն հացագործ կինը Սէն փողոցէն դուրս ելլելով Էնաթիւթիւէն կամարին տակէն կ'անցնէր, որ դէպի քարափ կ'առաջնորդէ:

Ժանն Ֆորթիէ այդ պահուն նշմարեց երիտասարդ փաստաբանին ձգած ծրարը, ծռեցաւ ու գետնէն վերցուց զայն: Ժանն Ֆորթիէ այդ պահարանին վրայ կարդաց.

Պարոն Ժորժ Տարիէ, փաստաբան.

— Ժորժ Տարէ՛, միթէ Պ. Լիւսիէն Լապրուի բարեկամին անունը չէ: Անտարակոյս, ան կորսնցուցած ըլլալու է, ըսաւ Ժանն մտովի:

Կնքուած չէր այդ պահարանը: Առանց դանդաղեցնելու իր գնացքը, Ժանն քննեց պահարանին պարունակութիւնը: Դրոշմաթուղթ փակցուած թուղթեր եւ դատավճռի մը պատճէնը կային անոր մէջ:

— Ահա թուղթեր, որոնք կարեւոր կը թուին ինծի, խորհեցաւ Ժանն: Պիտի վերադարձնեմ զանոնք:

Ժանն կուրծքին վրայ դրաւ ծրարը, դողնացին եռին. յետոյ Քէ Պուրպոն գնաց: Լիւսի ժամը տասնըմէկին տուն վերադարձաւ: Գիտենք թէ խեղճ աղջիկը ինչ վիճակի մէջ դուրս ելած էր Տիկին Օկիւսթինի աշխատանոցէն: Ջայրոյթէն մղուած, անզուսպ շարժում մը ըրած էր: Բայց դերձակուհիի աշխատանոցէն հաբիւր քայլ հեռանալուն պէս՝ հակազդեցութիւն մը առաջ եկաւ, ու Լիւսի իր հանդարտութիւնը վերստացած, կրցաւ պաղարիւնութեամբ քննել իր կացութիւնը: Տիկին Օկիւսթինի աշխատանոցէն վտարուած ըլլալուն, անգործ կը մնար, այսինքն առանց ապրուստի: Իր նոր դժբախտութեան պատճառ եղած էր այդ աղջիկը, որ իր ձեռքէն խլած էր նշանածը: Իսկ անոր հայրը պրպտելէ յետոյ իր յիշողութիւնը, Լիւսիի վրայ նետած էր մօրը ամօթապարտ անցեալը: Սրտաճմլիկ վիշտ մը կը ճնշէր մանկամարդ աղջկան սիրտը: Անհուն յուսահատութիւն մը պատած էր իր հոգին: Ամէն ինչ կ'ընկճէր զինքը իր շուրջը ամէն բան կը փլչէր:

Լիւսի ուժասպառ վիճակ մը ունէր Քէ Պուրպոն հասած պահուն: Ջէր արտասուեր ան. տարօրինակ շող մը կը փայլէր իր չոր աչքերուն խորը ու սաստիկ տենդ մը կ'այրէր իր արիւնը: Ժանն Ֆորթիէ իմացաւ Լիւսիին վերադարձը ու փութաց անոր միանալ ձեղնայարկին մէջ: Իր աղջկան աւերուն դէմքը ու խելայեղութիւն արտայայտող դիմագծերը տեսնելով Ժանն հասկցաւ որ անսովոր բան մը պատահած էր:

— Տէր Աստուած, ի՞նչ եղաւ, զաւակս, հարցուց մայր Լիզոն, յանկարծական դողէ մը բռնուած: Շատ ընկճուած կ'երեւիք…

— Ա՜հ, վերջին հարուածն է, մայր Լիզոն, թոթովեց Լիւսի: Վերջին հարուածն է, ան որ կը սպաննէ…: Տիկին Օկիւսթին վտարեց զիս… Թշուառականի մը պէս… անարժան աղջկան մը պէս: Անգործ եմ հիմա… այնքան տառապանքներէ ու չարչարանքներէ յետոյ անօթի պիտի մնամ: Մայր Լիզոն, ձեզի կ'ըսեմ թէ մեռնելէ զատ ուրիշ բան մը չունիմ ընելիք…:

Ժանն կը զգար որ իր գաղափարները խառնաշփոթ կը դառնային ու իր ուղեղին մէջ իրարու կը բախէին:

— Ինչո՞ւ գործատիրուհին ձեզ վռնտեց, հարցուց մայր Լիզոն:

— Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Ժանն Ֆորթիէի աղջիկն եմ, պատասխանեց Լիւսի հեծկլտուքներով, որոնք ջղաձգական ուժգնութեամբ պոռթկացին:

Ժանն կը խեղդուէր: Ձեռքերը վըրն տարաւ ու եղունգները մսին մէջ մտան:

— Ո՞վ անոր յայտնած է այդ բանը, յարեց Ժանն սուլող ձայնով մը:

— Ո՞վ: Ջէ՞ք գուշակեր միթէ: Իմ թշնամուհիս, աղջիկը այն մարդուն, որ իմ մօրս անցեալը պրպտած է, ձեռքս կորզելու համար սիրած մարդս…: Միլիոնատէր Փօլ Հարմանի աղջիկն է ան…

Լիւսի տկար, հազիւ լսելի ձայնով մը պատմեց Տիկին Օկիւսթինի սալոնին մէջ պատահած միջադէպը: Ժանն մտիկ կ'ընէր, բռունցքները կծկուած, ռունգերը դողդոջուն:

— Անոնք պիտի չպատժուի՞ն միթէ, ըսաւ Ժանն, երբ աղջիկը աւարտեց իր պատմութիւնը: Այդ թշուառականները իրաւունք ունի՞ն խորտակելու կեանք մը, գրպարտելու անմեղ աղջիկ մը, յուսահատութեան եւ թշուառութեան մատնելու զայն: Ոչ, ոչ, անկարելի է: Զրպարտութիւնը եւ անուանարկութիւնը օրէնքով պատժուող ոճիրներ են: Պէտք է դատարան դիմել:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ժորժ Տէր–Թոմասեան եւ աղջիկը՝ Մարի–Սարա, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր–Թոմասեան, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Փեհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փեհլիվանեան, այրի Տիկին Նեկտար Տէր–Թովմասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նափօ Թօփալեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պուճիքեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Համբարձումեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան–Փօլ Գասպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժինէթ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գասպար Մանխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փեհլիվանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Սաեփանեան, Հայրապետեան, Տէր–Թոմասեան, Ղազարոսեան, Փեհլիվանեան եւ Մանխեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, փեսային, եղբօր զաւկին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԺՈՐԺ ՏԷՐ–ԹՈՄԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 22ին, 41 տարեկանին, իր բնակարանը, 35 Ավընիւ Պուրկէն, Իսի:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Օգոստոս 24 ժամը 15.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Իսիի գերեզմանատունը (ռիւ տը լ'էկալիթէ) եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«Վասնզի Աստուած այնպէս սիրեց աշխարհը մինչեւ որ իր Միածին Որդին տուաւ, որպէսզի ով որ անոր հաւատայ չկորսուի, հապա յաւիտենական կեանք ունենայ»:

Աւետարան ըստ Յովհաննու 3–16

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդուհի Մուսայեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանեէօյի մասնաճիւղին, Ցոլակ Պօյաճեանի մահուան տխուր առթիւ:

×

Քոթ տ'Ազիւրի Քաննի քաղաքէն, արձակուրդի շրջանին յանկարծամահ իրենց սիրելի բարեկամին՝ ողբացեալ Գրիգոր Թովմասեանի կորուստէն, խորապէս ազդուած խումբ մը հայրենակիցներ կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանին 650 Ֆրանք, «Յառաջ»ի բարգաւաճման 200 Ֆրանք:

Նոյն առիթով կը յայտնեն իրենց խորին ցաւակցութիւնները հանգուցեալի այրիին՝ Տիկ. Ս. Թովմասեանի եւ որդիներուն՝ Թովմասեան եղբայրներուն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Օգոստ. 19ի դաշտահանդէսին առթիւ, Պելֆոնթէն, օգափոխութեան կայանի նոր շէնքին կառուցման ի նպաստ եղած են հետեւեալ նուէրները.—

Առաքելեան Արթիւր (Պուլէն) 600 Ֆր., Կարապետեան ընտանիք (Վիէն), ի յիշատակ Ղազար Կարապետեանի 500, Թորոսեան ընտանիք (Ռոան), Ոմն (Պոլիս) 500ական, Ժան Պօյաճեան (Ռոման) 300, Ոմն (Աթէնք) 250, Ժամկոչեան Յարութիւն 250, փոխան ծաղկեպսակի իրենց կնքամօր՝ Տիկ. Արամ Սարգիսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմանեանց, ի յիշատակ իրենց հօր Հայկ Ջրուանդեանի մահուան տարելիցին 250, Աճէմեան (Լիոն), Ընտրիկեան ընտանիք (Սէն Շամօն), Բարակեան (Պոլէն), Պորանեան ընտանիք (Միլան), Տէր եւ Տիկ. Տէրտէրեան (Ալժէրի) 200ական Ֆր., Բալոյեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկ. Ժամկոչեան Նշան (փոխան ծաղկեպսակի Տիկ. Արամ Սարգիսեանի մահուան առթիւ), Տէր եւ Տիկին Պատուական (Ալֆորվիլ) 150ական, Ֆրանք:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վկայեալ եւ որակեալ հաշուագէտ մը կը փնտռէ Փարիզի Ազգատախնամը:

Գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոսի վերջը, տալով աշխատանքի վկայականներուն ցանկը եւ ամսական պահանջները:

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, Rue Lafayette, Paris (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆԻ խումբը, Լիոն կը հասնի Օգոստոս 28ին ժամը 19ին, եկեղեցին (295 Ռիւ Պուալօ):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը Մարսէյլ կը հասնի Օգոստ. 28ին կէս գիշերին (Աչարոնեան ակումբ):

ՓԱՐԻԶԻ խումբը, Փարիզ կը հասնի Չորեքշաբթի Օգոստ. 29ին, ժամը 18–19ին Սքուար Մոնթոլոն:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

Լոյս տեսաւ

Գին 15 Ֆր.
Առաքման ծախքով
17 Ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսքանդարի
Զկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18ԻՆ

——0——

Նոր շէնքի բացում եւ վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւն

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

●

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան 45 Ռիւ տը լա Տեֆանս, Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ, Ուրբաթ Օգոստ. 31, ժամը 20.30ին,

Կը դասախօսէ, Պէյրութէն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Նիւթ՝ ՍՓԻՒՌՔ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ
(Լօզանի դաշնագրին 50ամեակին առթիւ)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.

Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:

Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները:

BON DE COMMANDE

A adresser à LIBRAIRIE HAMASKAINE, 10 RUE HUSSEIN BEYHOUM. BEYROUTH — LIBAN

NOM :

ADRESSE :

Je désire recevoir une copie du livre MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, par HAROUTIOUN KURKDJIAN.

Veuillez trouver ci-joint un chèque bancaire de 25 F. F. au nom de :
LIBRAIRIE HAMASKAINE.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 18

ԳԻՆ 2600 Ֆրանք

Երթի ընթացքին մէկ գիշեր՝ Մոսկուա, վերադարձ նոյն օրը՝
Երեւան – Մոսկուա – Փարիզ

Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ, լոգարանով, «Արմենիա»ի կամ «Անի»ի մէջ, երեք ճաշերով: Բազմաթիւ շրջապտոյտներ:

Արձանագրութեանց համար դիմել

TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre — Paris (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ունենեանի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:

MARSEILLE — Z. Aliksanian, 11 Rue du Bassin, St. Julien,
Tél. : 51-74-90 — 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. Գասպարեանի — ԼԻՈՆ՝ Պալեանի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ.Գարաեանի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ե. Պօյաճեանի

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomiac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79

NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
28
MARDI
28 AOUT
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

LE NUMERO 0,70 F.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.797

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.797

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

(1896 Օգոստոս 14/26)

———0———

Բ.

Դրամատան փոխ–տնօրէնին յուշերը (1)

Պանք Օթոմանի փոխ–տնօրէն Ժ. Օպուանօյ, որ ականատես վկան էր եղած դրամատան գրաւման եւ յարակից բոլոր դէպքերուն, գրքոյկով մը — շատ հազուագիւտ — լոյս ընծայած է իր Յուշերը, հայերէնի թարգմանուած Յովսէփ Սվաճեանի կողմէ։

1896 Օգոստոս 26 Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 1.20ին, հազիւ ճաշը աւարտած դրամատան Բ. յարկի ճաշարահին մէջ, քանի մը պայթիւններ լսելով, փոխ–տնօրէնը վազեր է դէպի պատուհան ու տեսեր, որ դրամատան մուտքի մեծ դրան եւեւ պահուըտած մարդիկ անդադար կը կրակէին դէպի փողոց։ Բակին մէջ ցրըւած շուրջ 15 հոգիներէն ոմանք պատուհանէն փողոց կը կրակէին, ուրիշներ՝ ատրճանակներով եւ ռումբերով զինուած՝ անշարժութեան մատներ էին ահաբեկ պաշտօնէութիւնը։ Վերջապէս ոմանք ալ կծկտած՝ գետինը դրուած պարկերու մէջէն ռումբեր եւ փամփուշտներ կ'առնէին։

Փոխ–տնօրէնը ուզեր է գետնայարկ իջնել, սակայն մէկ ձեռքը ատրճանակ, միւս ձեռքը ռումբ ունեցող երիտասարդ մը, որ խումբին պետն էր — Արմէն Գարօ ըսել կ'ուզէ — արգիլեր է։ Ուրիշ երկու ընկերներ իրեն միանալով զինքը եւ մղեր են փողոցին վրայ նայող գրասենեակ մը, ուր սարսափահար միճակի մէջ արգելափակուեր էին քանի չափ պաշտօնեաներ։ Անգլիացի տնօրէնը՝ Սըր Էտկար Վինսընթ (Վէնսան) փախեր էր շէնքի վերի պատշգամէն, որ դրամատունը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ Ծխախոտի Ռէժիին հետ։ Այդ ճամբով փախեր էին շուրջ տասը հոգի, որով դրամատան մէջ արգելափակուած պատանդներու թիւն էր 140 հոգի։

Օպուանօ՝ հետո ունենալով Փանաճիրի եւ Ֆէրիտ պէյերը՝ կ'ուզէ բանակցիլ երկու հայ պետերուն հետ, որոնցմէ մէկը թխադոյն, փոքր, նիհար, նուրբ պեխով խիստ մաքուր սեւ ըղտէնկոտ հագած եւ ուսէն դեղին պայուսակ մը կախած երիտասարդ մըն էր, Հայատիպար (Հրաչ), միւսը՝ խարտեաշ, գէր, կարծես թէ չէր պատկաներ միեւնոյն ցեղին (Արմէն Գարօ)։ «Երկուքն ալ սքանչելի կերպով Ֆըրանսերէն կը խօսէին»։

Խոշոր ատրճանակ մը եւ ռումբ մը դրուեր էին այն սեղանին վրայ, որուն շուրջը տեղի կ'ունենար խօսակցութիւնը, մինչ դուրսը կը շարունակուէին հրացանաձգութիւնները ներսիններուն եւ դրամատունը պաշարող զինուորներուն միջեւ։

Արմէն Գարօ եւ Հրաչ բացատրեր են թէ իրենք կը ներկայացնեն յեղափոխական կուսակցութիւնները, որոնք կը պահանջեն իրենց ճնշուած հայրենակիցներու ճակատագրին բարելաւումը։ Թէ ո՛չ մէկ թշնամութիւն ունին դրամատան եւ անոր արկղներուն հանդէպ։ Դրամատունը գրաւելով իրենց նպատակն էր Եւրոպայի ուշադրութիւնը հրաւիրել իրենց վրայ։ Խորհեր էին թէ լաւագոյն միջոցն էր բռնի ուժով տէր կանգնիլ այդ մեծ հաստատութեան, որուն մէջ ա'յնքան միջազգային շահեր խնդրոյ առարկայ են։

Այն պահուն իսկ, որ դրամատունը կը գրաւուէր, պատգամաւորներ գացեր էին Թարապիա եւ Պէօյիւքտէրէ, դեսպանատանց յանձնելու համար յուշագիր մը, որով կը յայտարարուէին, որ եթէ 48 ժամուան մէջ դոհացում չտրուի անոր մէջ արձանագրուած բաղձանքներուն, օդը պիտի հանէին դրամատունը՝ մէջիններով, որքան ալ խորունկ ըլլար իրենց ցաւը անմեղ զոհերուն համար, զորս պիտի պատճառէին—

Ու եզրակացուցեր էին.

«Խօսքերնիս պիտի պահենք։ Բաւականաչափ տինամիտ ունինք հոս ամէն ինչ ոչնչացնելու համար եւ պատրաստ ենք զոհելու մեր կեանքը այն սուրբ դատին համար, որուն պաշտպանն ենք մենք»։

Արմէն Գարօ փոխ–տնօրէնին տուն կուտայ անձնատուութեան պայմանները, որուն ամփոփումն է.—

Սուլթանը հանդիսաւորապէս կը խոստանայ մեծ Պետութեանց անյապաղ գործադրել Հայաստանի մէջ բարենորոգումները՝ նոյն օրը ապստամբներուն կողմէ դեսպանատանց յանձնուած ծանուցագրին հիման վրայ։ Պայմանները ընդունիլ 48 ժամուան ընթացքին, ապա թէ ոչ դրամատունը օդը պիտի հանուի։

Օպուանոյ բաւական դժուարութիւններով կը յաջողի լուր ղրկել Պալատ, ուսկից ժամը չորսին հրաւէր կուգայ, որ իրեն կը սպասեն։ Անհնար էր դուրս ելլել։ Փոխ–տնօրէնը եւ պալատական քարտուղար Աքիլ պէյ, որ գործով եկած ըլլալով դրամատան մէջ ծուղակն էր ինկած, առաջին յարկի պատուհանէն դուրս ցատկելով կ'իյնան զինուորներու թեւերուն մէջ։

Երկու բանագնացները ամայի փողոցներէ անցնելով ի վերջոյ կը հասնին Եըլտըզի պալատը եւ կը ներկայանան առաջին քարտուղար Թահսին պէյին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

———0———

ՎԱԼՏՀԱՅՄ ԴԱՄԱՍԿՈՍ ԳՆԱՑ

Պէյրութէն հասած լուրերու համաձայն, Եգիպտոսի նախագահը Սատաթ Թայէֆ (Սէուտական Արաբիա) գացած է եւ գաղտնի հանդիպում մը ունեցած Ֆայսալ Թագաւորին հետ։ Գահիրէ վերադարձին Սատաթ ընդունած է Գնդ. Խատաֆին, որ անակնկալօրէն Եգիպտոս ժամանած է։ Կը թուի թէ Լիպիոյ նախագահը շատ դժգոհ եղած է որ Սատաթ, գացած է տեսնուիլ Ֆայսալի հետ, այսինքն Խատաֆիի մեծագոյն թշնամիին եւ այդ ալ ըրած է Լիպիա – Եգիպտոս միութենէն հազիւ քանի մը օր առաջ։

Յայտնի չէ անշուշտ թէ Խատաֆի ի՞նչ ըսելու եկած է։

Սատաթ – Ֆայսալ հանդիպումին մասին զանազան վարկածներ կան։ Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, Եգիպտոս կըրնայ նիւթական օժանդակութիւն մը ուզած ըլլալ Սէուտական Արաբիայէն, այդ ձեւով փոխարինելով լիբիական օժանդակութիւնը։ Կը խօսուի նաեւ արաբական քարիւղային ռազմավարութեան մը սահմանումին շուրջ, որ պիտի փոխարինէր դիւանագիտական նախաձեռնութիւնները եւ Եգիպտոսի ռազմագիտական յաւակ –

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 22)

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լենինականի մէջ Երեւանեան խճուղիի վրայ նոր գրախանութ մը բացուած է։ Այնտեղ կարելի է գտնել հայերէն, ռուսերէն գիրքեր եւ գրենական պիտոյքներ։

×

Գ. ԷՄԻՆ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի գրական շրջանակները նըշած են Ուիլեըմ Սարոյեանի ծննդեան 65ամեակը։ Ջայնասփիւռը առանձին հաղորդում կազմակերպած է, իսկ Հայաստանի Գրողներու Միութեան օրգան Գրական Թերթը էջ է նուիրած Սարոյեանի կեանքին եւ ստեղծագործութեան։

Գ. Էմին այդ թիւին մէջ՝ «Օրհեալ լինես դու, Ուիլեըմ Սարոյեան» խորագրով իր յօդուածով կը գրէ թէ Սարոյեան այնքան անյիշաչար եւ բարի է մնացած որ չես կարծեր թէ Եղեռն տեսած ժողովուրդի զաւակ է։

×

ՄՐՑԱՆԱԿ ՆԱԽԱԳԾՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ

Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդի շինարարութեան գործերու պետական կոմիտէն, գիտութեան եւ թեքնիքի պետական կոմիտէն եւ արհեստակցական համամիութենական կեդրոնական խորհուրդը շնորհած են 1973ի մրցանակները առաւել աչքի ինկող նախագիծերու եւ այդ նախագծերով շինարարութեան համար։ Ասոնց կարգին 5000 ռուբլիի մրցանակի արժանացած են Խ. Մ. Մարգարեան, նախկին կառավարիչ (յետ մահու), Գ. Ա. Մելիքեան, Երեւանի Ֆիզիքայի հիմնարկութեան նախկին տնօրէն Տոքթ. Ալիխանեան։

×

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՄԵՏԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՕԹ ՄԱՍՆԱԳԷՏԸ

Սվերդլովսք քաղաքի հասարակութիւնը վերջերս նշած է գունաւոր մետաղագործութեան բազմավաստակ մասնագէտներէն մէկուն՝ Արտաշէս Բաբջանի (Բաբաջանեան) գիտական գործունէութեան 25–ամեակը։

Թեքնիք գիտութիւններու Տոքթ. Բաբաջանը եօթը մենագրութիւններու եւ 140 գիտական յօդուածներու հեղինակ է։ Կը գլխաւորէ գունաւոր մետաղագործութեան գիտաթեքնիք ընկերութեան Սվերդլովսքի մարզային վարչութիւնը։ Պատրաստած է բազմաթիւ երիտասարդ գիտնականներ։ Բաբաջան փոքր տարիքէն հեռացած է Հայաստանէն բայց սերտ կապ պահած է հայրենիքին հետ։

×

«Ս. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այս է խորագիրը վերջերս Մոսկուա լոյս տեսած հատորին, հեղինակութեամբ ճարտարապետներ՝ Վ. Յարութիւնեանի, Մ. Հասրաթեանի, Ա. Մելիքեանի։

×

ՄԵԾ ՄԱՐԴՈՑ ԻՆՔՆԱԳԻՐԵՐՈՎ ԳԻՐՔԵՐ

Ա. Միասնիկեան գրադարանը հայերէն գիրքերու աշխարհի մեծագոյն գրապահոցն է։ Հոս, խնամքով կը պահուին այնպիսի երկեր, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն եւ թանգարանային արժէք կը ներկայացնեն։ Ասոնք հանրածանօթ մարդոց ինքնագիրներով գիրքեր են, հայ գրականութեան ականաւոր ներկայացուցիչներու ստեղծագործութիւններու առաջին հրատարակութիւնները, որոնց վրայ կան հեղինակներու ուղերձներ բարեկամներու ու մտերիմներու։ Ահաւասիկ տետրակ մը, որու վրայ գրուած է «Սարսուռներ», քնարական բանաստեղծութիւններ, Դանիէլ Վարուժան, Վենետիկ, 1906, իսկ շապիկի միւս երեսին ձեռագրով՝ «Մշակի խմբագրութեան յարգանքներով կը նուիրէ հեղինակը»։ Նման գործեր կան Սիամանթօյէն, Կոմիտասէն, Յովհ. Թումանեանէն, Պերճ Պռօշեան, Մուրացան, Շիրվանզադէ, Իսահակեան, Զարեան, Վ. Թոթովենց, Զ. Եսայեան, եւն., եւն.։

×

Մ[illegible]

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հանրակառքին վարորդին սպանութիւնը, Հիւսիսային Ափրիկեցի ճամբորդի մը կողմէ, մեծ տարողութիւն ստացած է եւ ցեղապաշտական բնոյթ առած է։ Ցոյցեր, կոչեր եւ համախմբումներ իրարու կը յաջորդեն եւ կրկին խընդրոյ առարկայ կ'ըլլայ բանուորներու «վայրի ներգաղթ»ին հարցը։

ԱՊԱՏԱՆԻ մէջ հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է խափանարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ։ Երկու մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կայ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տրուած է Օգոստոս 28ին, բողոքելու համար սղրուսափ սղութեան դէմ։

ԿԻՊՐՈՍԻ Արդարութեան նախարարը ազատ արձակուած է։ Ծանօթ է որ անցեալ ամիս առեւանգուած էր Էօքայի (Զօր. Գրիվաս) անդամներու կողմէ։

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐԷՆ վերջնապէս հեռացած է օտար լեգէոնը։

ԱՆԳԼԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին եւ մթնոլորտը շատ ծանր է։ Բանակը ահազանգի մէջ է եւ Իրլանտայի յեղափոխական բանակը (Իռա) պատասխանատու կը նկատուի։

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կուսակցական պաշտօնաթերթը ծանրօրէն կը քննադատէ Չինաստանը, որ «զինակցութիւններ կը կնքէ յետադիմական տարրերու հետ»։ Միւս կողմէ Փեքինի «Ժողովուրդի Օրաթերթը» կը նախատեսէ չինարէնի խոր բարեփոխում մը, վերջ տալու համար լեզուին բարդութեան։

×

Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարը Վալտհայմ Դամասկոս հասած է։ Յոյս չկայ որ Վալտհայմի շրջապտոյտը լուծում մը բերէ Մերձաւոր Արեւելքի տագնապին եւ աւելի տեղեկատուութեան առաքելութիւն մըն է։

նութիւնները, Իսրայէլէն գիջումներ ձեռք ձգելու համար։

ՄԵԹԵՐՆԻԽ

(1773–1859)

ԾՆՆԴԵԱՆ 200ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Դիւանագիտութիւնը, կ'ըսէ Մաօ Ցէ Թունկ, պատերազմ մըն է առանց արիւնահեղութեան»: Սակայն կը մոռնայ աւելցնել որ առանց դիւանագէտներուն, շատ մը արիւնալի պատերազմներ տեղի պիտի չունենային: Դիւանագէտը մարդ մըն է, որուն այոն եւ ոչը մեր հասկցածէն բոլորովին տարբեր նշանակութիւն մը ունին եւ խոստումները կրնան համօգել միայն միամիտները:

ԺԹ. դարու պատմութեան մէջ կը յիշուին անունները շատ մը դիւանագէտներու, որոնք յաջողած են իրենց երկիրներուն մեծ ծառայութիւններ մատուցանել, բայց անոնցմէ ոչ մէկը կը հասնի Թալէրանի մը կամ Մեթերնիխի մը տաղանդին:

Այսօր պիտի փորձենք վերլուծել երկրորդին գործունէութեան լծակները եւ նպատակները:

Քլեմենս Մեթերնիխ ծնած է Գերմանիոյ Քոպլենս քաղաքին մէջ, Հռենոսի ափին, ասկէ ճիշդ երկու հարիւր տարի առաջ: Հայրը՝ Կոմս Մեթերնիխ դիւանագիտական պաշտօններ վարած էր աւստրիական կառավարութեան հաշւոյն: Քլեմենս ստացաւ իր դասակարգին պատշաճող ուսում: Երկար տարիներ յաճախեց Սթրազպուրկի համալսարանը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տալով գիտութիւններու հանդէպ: Ան հիացում ունէր ֆրանսացի դասական մեծ գրողներուն հանդէպ, ինչպէս՝ Քորնէյ, Ռասին, Մոլիէր, Փասքալ, Վոլթէր, Ռուսօ:

Քսան տարեկանին, ղրկուեցաւ Ֆրանքֆորթ, Վեսթֆալիոյ կաթողիկէ կոմսերու իբր ներկայացուցիչ եւ իրեն տրուեցաւ պատիւը բացումը կատարելու Մաքսիմիլիէն Բ. կայսեր թագադրութեան առթիւ տրուած պարահանդէսին: Քանի մը վայրկեան պարեց Լուիզ տը Մեքլենպուրկ իշխանուհիին հետ, որ յետագային պիտի դառնար Փրուսիոյ թագուհին:

Այդ շրջանին Ֆրանսա կ'ապրէր յեղափոխութեան դժուարին տարիները: Լուի ԺԶ. թագաւորին գլխատումը սկսած էր մտահոգել Եւրոպայի բոլոր վեհապետները, որոնք չէին սպասեր այսպիսի «սրբապղծութեան» մը:

Վեհապետը ինքզինքը կը նկատէր ոչ թէ ժողովուրդին ներկայացուցիչը, այլ Աստուծոյ տեղակալը երկրի վրայ: Մեթերնիխ մինչեւ կեանքին վերջը կառչած պիտի մնար միջնադարեան այս տեսակէտին, եւ ահա հոն է իր գործունէութեան խոցելի կէտը:

1793ին, Մեթերնիխ գնաց Լոնտոն, ուր ճանչցաւ Անգլիոյ անուանի քաղաքական մարդիկը, ինչպէս՝ Փիթ, Ֆոքս եւ Պուրք: Այցելութիւն մը տուաւ նաեւ Վիէննա: Իսկ 1794ին ամուսնացաւ Աւստրիոյ նախկին վարչապետին՝ իշխան Քաունիցի աղջկան հետ:

Այդ շրջանին է որ Մեթերնիխ մուտք գործեց դիւանագիտական ասպարէզէն ներս Աւստրիոյ հաշւոյն:

1801ին մեկնեցաւ Պերլին եւ Միւնիխ իբր պատգամաւոր: Ամբողջ Եւրոպա կը մտահոգուէր Ֆրանսայով, ուր Պոնափարթ կոչուած Քորսիքացի մը, անցած ժողովրդական բանակին գլուխը կը տանէր յաղթանակ յաղթանակի վրայ: Այդ օրէն սկսեալ Մեթերնիխ պիտի հանդիսանար պահպանողական Եւրոպայի ախոյեանը Փարիզի մէջ ծնունդ առած յեղափոխական գաղափարներուն դէմ, որոնք սկսած էին մուտք գործել բոլոր երկիրներու ժողովրդական խաւերէն ներս:

Եթէ Եւրոպա կ'ուզէր ձերբազատուիլ Քորսիքացի դեւէն եւ անոր տարածած գաղափարներէն, պէտք է մէկ ճակատ կազմէր անոր դէմ: Ճիշդ է որ Անգլիա, Փրուսիա, Աւստրիա եւ Ռուսիա կ'ուզէին Նափոլէոնի անկումը, բայց կը հետապնդէին հակասական շահեր: Անգլիան կը կազմակերպէր դաշնակցութիւններ, պատերազմի հողը ձգելով միւս երկիրներուն վրայ, մինչ ինք օգտուելով ծովային իր դիրքէն նոր գաղութներ կը նուաճէր: Փրուսիա կ'ուզէր պահել զինեալ չէզոքութիւն մը, իսկ Ռուսիա կ'ուզէր իրագործել իր դարաւոր երազը, տիրանալ Պոլսոյ եւ նեղուցներուն: Աւստրիան է որ կը կրէր մեծագոյն վնասները:

Աւստրիա ըսելով պէտք է հասկնալ աւստրիական կայսրութիւն մը, այսինքն, այժմու Աւստրիան, Հունգարիան, Սերպիան, Չեխոսլովաքիան եւ Գերմանիոյ հարաւային մէկ մասը, մօտ 40 միլիոն բնակիչներով:

Մեթերնիխ ի գործ դրաւ իր դիւանագիտութիւնը եւ յաջողեցաւ հաշտեցնել Փրուսիոյ եւ Ռուսիոյ շահերը: Բայց Նափոլէոն կանխեց այդ ծրագիրները աւստրիական եւ ռուսական բանակներուն դէմ տանելով Օսթերլից փայլուն յաղթանակը:

1806ին, Մեթերնիխ, Աւստրիոյ դեսպան նշանակուեցաւ Փարիզի մէջ: Նափոլէոն չհակառակեցաւ այս նշանակումին, կարծելով որ Մեթերնիխ Ֆրանսայի անկեղծ բարեկամն էր: Մինչդեռ ազուէսի մը առջեւ կը բանար փարախին դուռները:

Այդ շրջանին Փարիզ կը հանդիսանար Եւրոպայի մայրաքաղաքը: Թիւյլըրիի պալատին մէջ կը վխտային ոչ միայն Եւրոպայի քաղաքական մեծագոյն դէմքերը՝ այլեւ իշխաններ եւ թագաւորներ, որոնք կուգային իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու նոր կեսարին: Կը տրուէին նաեւ պարահանդէսներ եւ հացկերոյթներ:

Երիտասարդ դեսպանը կը հանդիսանար բոլոր նայուածքներուն թիրախը: Գեղեցկադէմ, փայլուն, կնամեծար, պերճազարդ, ան կը խօսէր ու կը գրէր մաքուր ֆրանսերէն մը, որ հիացում կը պատճառէր բոլորին: Կիները մանաւանդ կը դառնային անոր շուրջը թիթեռնիկներու պէս: Իբր հոմանուհի ունեցաւ Փարիզի ամէնէն գեղեցիկ կիները, որոնց կարգին Քարոլին՝ Նափոլէոնի անառակ քոյրը, եւ Ապրանթէսի դքսուհին՝ մարաջախտ Ժիւնոյի կինը եւ շատ մը ուրիշներ:

Մեթերնիխ երեք տարի մնաց Փարիզ՝ իբր դեսպան, եւ հասկցաւ շատ մը բաներ: Իր հոմանուհիները որ կը պատկանէին Նափոլէոնի շրջապատին իրեն կը հաղորդէին կարեւոր տեղեկութիւններ կայսեր ծրագիրներուն մասին: Թագաւորին կողմնակիցները, որոնք հասած էին բարձր պաշտօններու, պատրաստ էին յարմար առիթով դաւադրութիւն մը սարքել եւ Նափոլէոնը վար առնելով գահէն, տեղը դնել հաշմանդամ Լուի ԺԶ. գլխատուած թագաւորին եղբայրը: Մեթերնիխ իմացաւ նաեւ որ ֆրանսացի ժողովուրդը յոգնած էր պատերազմէն եւ կ'ուզէր խաղաղութեան մէջ ապրիլ ամէն գնով:

Նափոլէոն չուտով հասկցաւ երիտասարդ դեսպանին յետին նպատակները, եւ օր մը, արքունիքի խոշոր սրահին մէջ, բոլոր պալատականներու եւ դեսպաններու ներկայութեան պոռթկաց Մեթերնիխը:

— Պարոն դեսպան, ի՞նչ կ'ուզէ Աւստրիոյ կայսրը: Իմացայ որ բանակներ կը պատրաստէ: Արդեօք նոր թշնամի՞ մը չահեցաւ: Գիտեմ որ դուք պատերազմ չէք ուզեր: Բայց կայ խորհրդաւոր ձեռք մը, որ կը գործէ մութին մէջ, որպէսզի պայթի մեր չուզած պատերազմը եւ այդ ձեռքը կը կոչուի Անգլիա:

Եւ խակապէս ալ պատերազմը ծագեցաւ: Ֆրանսական բանակները տարին Էքմիւլի եւ Վակրամի փայլուն յաղթանակները եւ հասան Վիէննայի դուռներուն առջեւ:

Այս նոր աղէտը դարմանելու համար, Մեթերնիխ նշանակուեցաւ Աւստրիոյ Արտաքին Գործոց նախարար: Եւ այս պաշտօնին վրայ է որ ան յայտնաբերեց իր դիւանագիտական հանճարը: Ոչ մէկ խղճմտութիւն դրաւ գործածուելիք միջոցներուն մէջ, ինչպէս պատուիրած էր իր իտալացի վարպետը:

Պէտք էր ամէն գնով մեղմացնել Քորսիքացի դեւին զայրոյթը: Այդ շրջանին Նափոլէոն ձգած էր իր Ժոզէֆին կինը, որովհետեւ ամուլ էր: Կ'ուզէր թագաւորական գերդաստանէ իշխանուհի մը: Նախ դիմեց Ռուսիոյ ցարին, յետոյ Աւստրիոյ կայսեր: Մեթերնիխ համոզեց իր տէրը, որպէսզի չմերժէ Նափոլէոնի առաջարկը եւ 1810ին կնքուեցաւ Նափոլէոնի եւ մեծ դքսուհի Մարի Լուիզի ամուսնութիւնը:

1812ին գործեց իր մեծագոյն դաւադրութիւնը. գիտնալով որ Նափոլէոն կը պատրաստուէր արշաւելու Ռուսիոյ վրայ, եթէ ցարը չյարգէր Անգլիոյ դէմ հռչակուած ցամաքային պաշարումի տրամադրութիւնները, Մեթերնիխ ցարին հասկցուց, որ Աւստրիա պիտի ջանայ հեռու մնալ այդ արշաւէն, հակառակ որ բարեկամութեան դաշինք մը ունէր Ֆրանսայի հետ: Այսպէսով ան կը քաջալերէր ցարը որպէսզի ամուր մնայ իր դիրքին վրայ եւ չվախնայ պատերազմէն: Եթէ յաղթողը Նափոլէոն ըլլար, Աւստրիա պիտի չարունակէր մնալ անոր հաւատարիմ դաշնակիցը, հակառակ պարագային պիտի կազմակերպէր նոր դաշնակցութիւն մը չորս մեծ Պետութիւններու միջեւ, մահացու հարուածը տալու համար վիրաւոր առիւծին:

Եւ այդպէս ալ եղաւ: Նափոլէոն նախ աքսորուեցաւ Էլպա, յետոյ Սէնթ Հելէն կղզին: Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Փրուսիոյ եւ Աւստրիոյ վեհապետները եւ ներկայացուցիչները հաւաքուեցան Վիէննայի մէջ ճշդելու համար Ֆրանսայի ապագան եւ վարչակարգը:

Երեք լուծումներ կը ներկայանային՝ Պուրպոններու վերադարձը, Մարի Լուիզի խնամակալութիւնը մինչեւ Նափոլէոն Բ.ի չափահասութիւնը, նոր վեհապետի մը նշանակումը:

Ալեքսանդր Ա. կայսրը կողմնակից էր երկրորդ լուծումին, որ կը համապատասխանէր Ֆրանսացիներու մեծամասնութեան ցանկութեան: Մեթերնիխ կողմնակից էր առաջին լուծումին՝ Պուրպոններու վերադարձին, եւ ահա հոս է իր տաղանդին խոցելի կողմը: Այս մեծ ու սուառնող միտքը կառչած կը մնար անցեալին եւ կ'անտեսէր ժողովուրդներու զարթնումը եւ պահանջները: Մեթերնիխ յաջողեցաւ պարտադրել իր տեսակէտները եւ Պուրպոնները վերադարձան Ֆրանսայի գահին վրայ:

Առիւծը տապալելէ ետք, այս մեծ միտքէն կը սպասուէր նաեւ մեծ սիրտ մը, բայց Մեթերնիխի սիրտը վերածուած էր մետաղէ մեքենայի մը: Ինք որ կը խօսէր քրիստոնէութեան եւ բարոյականի սկզբունքներուն անունով, մայրը եւ զաւակը բաժնեց ամուսինէն եւ հօրմէ, եւ պատճառ դարձաւ Նափոլէոն Բ.ի չուտափոյթ մահուան: Աւելին՝ ան կարելին ըրաւ որպէսզի զաւակը տեսութիւն եւ պլուանք գտայ իր հօր՝ Նափոլէոնի հանդէպ, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ կան զգացումներ, որոնք շատ աւելի բարձր են, քան ամէնէն ճարպիկ դիւանագէտները:

Մեթերնիխ ընդունիլ տուաւ Սուրբ Զինակցութիւն կոչուած համաձայնութեան մը սկզբունքները, ըստ որուն վեհապետները պէտք է վայելէին անխոցելիութեան մենաշնորհը: Անոնք պէտք է կազմէին ոստիկանական ապայակոյտ մը, եւ ճզմէին ժողովրդային յեղափոխութիւնները, ուր որ կը ծագէին:

Այս սկզբունքին վրայ է որ Մեթերնիխ բախումներ ունեցաւ Ռուսիոյ ցարին հետ, օսմանեան կայսրութեան անդամահատման հարցով: Ցարը կողմնակից էր սուլթանի տիրապետութեան տակ գտնուող քրիստոնեայ ժողովուրդներու ազատագրման: Երբ ծագեցաւ յունական յեղա-

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Մարիա իսկապէս ազնուական աղջիկ մըն էր եւ կը հասկնար ամէն ինչ ու գիտէր վարուիլ ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ պէտք էր: Միայն թէ այս անգամ չկրցաւ հարկ եղած պաղարիւնը պահել, վրդոված էր, թէեւ բան մը չըսաւ. միայն յայտնի ըրաւ իր յուսախաբութիւնը եւ ալ չխօսեցաւ: Ես ալ բան մը չըսի եւ այդ գիշեր գրեթէ խռով անցուցինք:

Առտու մը, կանուխ, Հռոմ վերադարձայ. Մարիա յետոյ պիտի գար: Ուղղակի գացի Վարանդեանի մօտ, ուր բաւական տեղեկութիւններ առի: Նորութիւններ: Նախ, ոստիկանութիւնը ենթադրուածէն աւելի մեծ կարեւորութիւն սկըսած էր տալ խնդրին եւ մայրաքաղաքին լաւագոյն գաղտնի ոստիկաններու ջոկատը լծուած էր անծանօթ սպաննիչը գըտնելու աշխատանքին: Բազմաթիւ անձեր հարցաքննութեան ենթարկուած էին: Բայց ինչ որ ամէնէն մտահոգիչն էր, Պոլսէն խումբ մը գաղտնի ոստիկաններ ճամբայ ելած էին դէպի Հռոմ, իտալական ոստիկանութեան գործակցելու նպատակով: Մ. Վարանդեան շատ դուրս չէր ելլեր, այն օրէն ի վեր, երբ իրեն շատ նմանող իտալացի վաճառական մը սպաննուած էր Թուրքերու վարձկան Իտալացիի մը կողմէ: Փոքրիկ ատրճանակ մը կը պահէր: Տրուած լուրերուն մէջ ինծի համար տարօրինակ ու անհաւատալի լուր մը կար: Փաշային դիակը փոխանակ Հռոմի մէջ թաղելու, պիտի տարուէր Պոլիս: Դեռ Համաձայնականներուն Պոլիս գտնուած միջոցին իսկ առնուած նման քայլ մը ցոյց կուտար, թէ Թուրքերը որքան կապուած են երկրին նախկին վարիչներուն:

Այնտեղ տեսայ շարք մը թերթեր, որոնք դէպքին կարգ մը մանրամասնութիւններուն եւ ոստիկանական խիստ հետապնդումներուն դարձեալ սիւնակներ յատկացուցած էին: Միայն թերթի մը գըգացումները յայտնապէս պաղած էին, «Մարտիրոս Ցեղ»ին հանդէպ: Համակրանքի բառ չկար Փաշային համար, ոչ ալ դատապարտութեան խօսք անծանօթ «Տեռորիստ»ին մասին. սակայն պատահածին համար դժգոհութիւն եւ տեսակ մը դառնութիւն կար: Դէպքը իտալական շահերուն զգալի հարուած մը կուտար. քանի որ սպաննուած Փաշան քսան միլիոն լիրէթ փոխառութիւն մը ուզած էր Ազգ. Դրամատունէն եւ պայմանագրութիւնը պիտի ստորագրուէր յաջորդ օրն իսկ: Եւ այդ գումարը պիտի գործածուէր զէնքերու գնումին իտալական գործարաններէ՝ Մուսթաֆա Քեմալին յատկացուելու համար:

Բնականաբար Յոյներն ալ ուրախացած էին եւ Վարանդեանի միջոցաւ երբ ծանօթացայ հելլէն դեսպանին, անիկա ջերմ վերաբերում ցոյց տուաւ եւ ինծի յանձնեց յիշատակի ժապաւէն մը եւ յանձնարարական նամակ մը, զոր պարագաներու բերումով առիթ չունեցայ առնելու:

Վարանդեանի մօտէն մեկնեցայ Գ. գտնելու համար: Տան առջեւէն անցայ քանի մը անգամ Մեր Հայրենիք սուլելով: Շուտով իջաւ ու քալեցինք: Առաջին հարցումը սա եղաւ.— Ո՞ւր էիր քանի մը օր է: — Ատիկա զուտ անձնական գաղտնիքս է, ըսի եւ ուր գացած ըլլալս չյայտնեցի: Ան ալ լուրեր տուաւ: Հռոմի մէջ մեծ Թուրքեր չէին մնացած. Փաշայի սպանութենէն վերջ անհետացած էին հրապարակէն: Միւս կողմէ Արամը հասած էր: Իր լուրերուն ամէնէն ուրախալին Արամին Հռոմ հասնիլն էր:

— Քանի որ Արամն ալ եկաւ, նստինք ու խորհրդակցինք, ըսաւ Մ.:

— Ինծի համար ամէն խորհրդակցութիւն վերջացած է, պատասխանեցի: Նախ Պոլիս պիտի երթամ եւ անձամբ զեկուցում տամ Վերին Մարմնին:

— Բայց գիտես որ քեզի համար շատ վտանգաւոր է Պոլիս վերադառնալը:

— Վտանգաւոր կամ ոչ, անպայման Պոլիս պիտի մտնեմ անգամ մը:

Ձայն չհանեց. տեսակցութիւնս կարճ կապեցի, ժամ առաջ գտնելու համար Արամը, որուն հետ ժամադրուած էինք Քուաթթրա Ֆոնթանա հրապարակը:

Հռոմի ամենագեղեցիկ հրապարակներէն մէկն էր, որուն կեդրոնը շքեղ արձաններով զարդարուած աւազան մը կայ: Բազմաթիւ աղբիւրներ, արձաններու բերաններէն կը թափին աւազանին մէջ, հիանալի տեսարան մը պարզելով: Ամէնէն սիրած վայրս էր, ուր յաճախ կ'երթայի հանգստանալու. բանաստեղծական այդ վայրին մէջն էր որ կը կարդայի Գայիանէէն ստացած նամակներս:

(91 – շար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐ ԿԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՆ

—0—

Երբ քսաներորդ դարու կէսէն առաջ կանացի հագուստներու նորաձեւութիւնը չէր ստացած իր այժմու քմայքոտ վիճակը, իր կանացի տարազներով, շատ երկար, մինչեւ կրունկները ծեծող հագուստներով, եւ կամ «չափը անցած» մինի կամ կարճուկ հագուստներով կամ քղանցքներով, ֆրանսական բարձր կարարուեստը կը տիրապետէր եւ կ'առաջնորդէր կարի նորաձեւութիւնը թէ՛ ստեղծագործութեան եւ թէ ճաշակի տեսակէտէն: Իսկ Փարիզ նկատուած է իբրեւ կեդրոն աշխարհի վայելուչ նորաձեւութեան: Գեղեցիկ եւ բարձր կարի սիրահարները Փարիզ կու գան ներկայ գտնուելու մեծ կարի տուներու ստեղծագործութեանց ցուցադրութեան, ըլլայ գիշերային կամ ցերեկուան հագուստներու, որոնց համար լայն կը բացուին քսակները:

Բնածին նորաձեւութիւնը իրեն հետ քաշեց տարաւ գեղեցիկի ճաշակը, ոչ միայն խնամուած հագուստի այլեւ մազերու կոկէկութիւնը: Կարծես տեսակ մը ըմբոստութիւն կը տիրէ այն ամէն բանի դէմ, որ կը պատկանի մօտաւոր անցեալին: Երբեմն ԺԸ. դարը կ'ընդօրինակուի այլանդակօրէն, իբրեւ ԺԹ. դար:

Թէեւ բարձր կարարուեստը չազդուիր այս տեսակ նորութիւններէ, որովհետեւ ան ունի իրեն յատուկ նորաձեւութեան նուրբ ճաշակը, սակայն որոշ չափով պակսեցաւ թիւը յաճախորդներուն եւ այս բարձր կարը մտաւ վտանգի տակ:

Ազատագրութեան շրջանին 12 հազար բարձր կարի յաճախորդներու դէմ, այսօր ամբողջ աշխարհի մէջ 3000 յաճախորդ կայ, որ կրնայ 15.000 ֆրանք վճարել մէկ հագուստի համար եւ այս երեք հազար յաճախորդի համար կ'աշխատին 2400 որակեալ կարուհիներ: Բնականաբար պակսեցաւ նաեւ անոնց թիւը, հինգ տարուան մէջ 600 որակեալ բանուոններ գործէ հանուեցան, նաեւ գոցուեցան կարի մեծ տուներէն ոմանք:

Շատ խօսուն են թիւերը զորս կուտայ Ռոզին Վիտան իր մէկ ուսումնասիրութեան մէջ: Կ'ըսէ թէ կարուձեւի աշխատաւորներու թոշակը 25 առ հարիւր պակաս է մետաղագործներու թոշակէն:

Աչքառու կարուհիներէն ոմանք կ'ուզեն տեսնուիլ Ճարտարարուեստի Զարգացման Նախարարին հետ առաջարկելու որ պակսեցնեն կարի տուներու տուրքերը եւ ընկերային ծախքերը, որպէսզի անոնք կարենան ստեղծագործել եւ աւելի լաւ վճարել աշխատաւորներուն: Կ'ուզեն նաեւ նախարարին ցոյց տալ կարուհիներու անստոյգ վիճակը եւ ֆրանսական բարձր կարարուեստին ապագան որ վտանգուած է:

Այլեւս աշկերտներ չեն կրնար պատրաստուիլ, նոյնիսկ փռէթ ա փորթէի մէջ, ուր աշխատանքը տեղի կ'ունենայ գլխաւորաբար մեքենայի վրայ, եւ ոչ թէ պաբիկի մատներով, ինչպէս կը յատկանշուին բարձր կարարուեստի մէջ աշխատողներու ձեռքերը:

Սակայն այս ճարտարարուեստի անկայուն վիճակին դէմ, ամէն նշանաւոր կարի տուն ունի յարակից ուրիշ ճարտարարուեստ մը, ինչպէս շօքօլայի, դուլպայի, տիկնիկի եւայլն, որոնք կըրնան մինչեւ հինգ միլիառի շահ մը ապահովել, մինչ բարձր կարը կրնայ միայն հինգ հարիւր միլիոն ապահովել:

Օրինակ, Տիոռ տան համար դուլպաներ կը շինեն քսան դանազան քաղաքներ քսան այլազան պայմանագիրներով: Այս ճարտարարուեստին մէջ է որ ան ամէնէն մեծ գործառնութիւնը ունի: Տնօրէնը կը խոստովանի թէ յարակից ճարտարարուեստը աւելի բարգաւաճ է թէեւ քան բարձր կարը, բայց այս վերջինն է ընկերութեան մղիչ տարրը:

Կարուհի մը 1959ին 250 ֆրանք կը շահէր, իբրեւ երկրորդ ձեռք, բայց երբ թոշակները ճշդուեցան, անոնց ամսականը հազար ֆրանքի բարձրացաւ եւ առաջին ձեռք մը որ քսան տարի աշխատած է մեծ տան մը մէջ, կը ստանայ մինչեւ 1650 ֆրանք, առաւել տարուան մէջ երկու անգամ 480ական ֆրանք պարգեւ:

Կարի մեծ տուն մը կ'ըսէ թէ 25 առ հարիւր կը կորսնցնէ բարձր կարարուեստի մէջ, օրինակ կ'ըսէ, գիշերային հագուստ մը որ 12350 ֆրանքի նստած է իրեն, ձեռագործը 7500 ֆրանք, ջայլամի փետուրը 500 ֆրանք, տուրքը քսան առ հարիւր (ծախու գինին վրայ) ծախողին առ հարիւրը 700 ֆրանք, բանուորուհիին աշխատանքը 1250 ֆրանք: Բայց այդ մեծ տունը ունի 280 ուրիշ ձեռնարկներ, ձեռք բերած ըլլալով, շնորհիւ իր տան բարձր կարարուեստի համբաւին:

Ուրիշ նշանաւոր տան մը տնօրէնը կը խոստովանի թէ 0,5 առ հարիւր է առաւելագոյն շահը ամէն մէկ հագուստի վրայ որ կ'արժէ 6500 ֆրանք: Ուրիշ տուն մը 1,5 կամ 1 առ հարիւր, այսինքն 55 ֆրանք հագուստի մը համար որ կ'արժէ 5500 ֆրանք, պէտք է 130 բանուորական ժամ հաշուել, ինչ որ կ'ընէ 2850 ֆրանք: Ուրիշ տուն մը 34 բանուորական ժամ կը հաշուէ մէկ տարատի համար. 65 ժամ բուրդէ սկովտական քղանցքի մը համար:

Կարուհիները կը գանգատին թէ գործատէրերը եւ յաճախորդները կ'արհամարհեն զիրենք, թէ իրենց կեանքը կ'անցնի սեղաններուն առջեւ նստած ասեղ քաշելով, թէ յաճախ ամուսին մը երկու երեք ժամ կը սպասէ իր կնոջ որ վար դրուած է հագուստի փորձ մը ընելու համար երբ «հաւաքածոն» պէտք է ցուցադրուի:

Իսկ միլիառատէր յաճախորդ տիկիններն ալ չափազանց գնահատելով հանդերձ այդքան աշխատուած հագուստ մը, երբ կարգը կու գայ գնահատանքի պարգեւով մը վարձատրել կարուհին, շատ ժլատ կը դառնան: Մէկը կուտայ օրինակ տասը ֆրանք, որով քանի մը փոքրիկ պարկ շաքարեղէն կը գնեն եւ կը բաժնեն իրենց միջեւ կարուհիները: Ուրիշ մը վեց պնակիտ շօքօլայ կուտայ: Բարձր կարի կարուհիները սէրը ունին իրենց արհեստին եւ ճաշակը կատարելին:

Մ. Մ.

փոխութիւնը, Մեթերնիխ կանգնեցաւ սուլթանի կողքին եւ իր դաշնակիցներէն պահանջեց որ ընեն նոյնը: Բայց Անգլիա եւ Ռուսիա ուրիշ ծրագիրներ կը հետապնդէին:

Քառասուն տարի շարունակ Մեթերնիխի դրութիւնը յաջողեցաւ զսպել ժողովուրդներու ցանկութիւնը շնորհիւ ոստիկանական ընդարձակ ցանցի մը եւ խիստ գրաքննութեան մը:

Երբ յանկարծ ծագեցաւ 1848ի յեղափոխութիւնը եւ այնքան ճարտարօրէն կառուցուած այս շէնքը փլաւ, ժողովուրդը ոտքի ելաւ բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ. նոյնիսկ Վիէննայի մէջ, Մեթերնիխի քթին տակ: Ցուցարարները պահանջեցին ծեր աղուէսին մեկնումը, եւ յաջողեցան 24 ժամէն փախուստի մատնել միապետութեան ախոյեանը: 1848 Մարտ 13ին, ան գաղտագողի լքեց Վիէննան ու ապաստան գտաւ Անգլիա, որ սովորաբար մեծ սիրալիրութեամբ կ'ընդունէր բոլոր այն մեծամեծները՝ որոնց անկումին պատճառ եղած էր:

1851ին, Մեթերնիխ կրցաւ Գերմանիա վերադառնալ, ուր ապրեցաւ մինչեւ իր մահը, որ տեղի ունեցաւ 1859ին, 86 տարեկան հասակին: Անդին իր ոխերիմ թըշնամիին զարմիկը՝ Նափոլէոն Գ. կը լուծէր իր հօրեղբօր վրէժը՝ պարտութեան մատնելով աւստրիական բանակները Մաժենթայի եւ Սոլֆերինոյի մէջ, իտալական ժողովուրդը փրկելու համար Վիէննայի լուծէն:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԳԱՐԵՋՈՒՐԸ՝ ՊԱՀԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄՆՈՒՆԴ

Սննդագիտութիւնը դարմանումի մաս կը կազմէ: Բոլոր հիւանդութիւններու ընթացքին պահեցողութիւնը այնքան կարեւոր է, որքան դեղը: Կարգ մը պարագաներու, օրինակ՝ գիրութիւն, շաքարախտ, մաղձաճարպի յաւելում, յօդախտ եւայլն, պահեցողութիւնը բուժման էական միջոցն է:

Երբ պահեցողութեան մասին կը խօսինք, կը մոռնանք գլխաւոր պատահկութիւնը խմելիքներու, որոնց մէջ կ'ուզենք շեշտել գարեջուրը, որ կրնայ նկատուիլ առողջարար խմելիքի տիպարը:

Տկարութեան դարմանումներու առթիւ խմելիքը գլխաւոր հարցերէն մէկը կը կազմէ: Արդարեւ, պէտք է թելադրել խմելիք մը, որուն համը տանելի դարձնէ սննդային դրկումները եւ միաժամանակ քիչ ջերմուժ պարունակէ:

Պարզ քննութիւն մը ցոյց կուտայ որ 100 խորանարդ սանթիմեթր գինին կը պարունակէ 55 ջերմուժ, խնձորը՝ 52, անանասի հիւթը 54, կաթը՝ 70, ալքոլը՝ 300–400, մինչդեռ անդին նոյն ծաւալով գարեջուրը հազիւ 45–50 ջերմուժ ունի:

Յետոյ՝ խմուած հեղուկը պէտք չէ բըռնուի հիւսկէններուն մէջ, ինչ որ յաճախակի երեւոյթ է գէրերու մօտ: Ջուրը այս ծանր անպատեհութիւնը ունի: Մինչդեռ՝ այդպէս չէ գարեջուրին համար, քանի որ ան կարեւոր միզեցուցիչ մըն է, երիկամունքի գործունէութիւնը խթանելով՝ գարեջուրը կը խթանէ նաեւ մարմնին թունազերծման գործողութիւնը եւ կ'արագացնէ կշռական նուազումը: Այս հաշուով գարեջուրը կրնայ նկատուիլ տկարանալու պահեցողութեան հետեւորդներուն տիպար խմելիքը:

Գարեջուրը կը պարունակէ շատ քիչ քանակութեամբ մակնեզիում, պղինձ, երկաթ, զինկ, ծծում, որոնք այնքան անհրաժեշտ տարրեր են մեր օրկանիզմին համար:

Մարսողական խողովակին մէջ գարեջուրը կը գործէ իր պարունակած բնախմորներով, ածխային թթուով եւ ալքոլով: Այս վերջինը շատ քիչ քանակութեամբ, լեարդին վրայ որեւէ դէշ ազդեցութիւն չի կրնար ունենալ:

Ընդհակառակն, այս քիչ քանակութեամբ ալքոլը, բնածխային թթուին վրայ աւելնալով, կը խթանէ ստամոքսի եւ աղիքներու հիւթանջատումն ու շարժականութիւնը:

Մարսողութիւնը ուրեմն, աւելի կը դիւրանայ, իւրացումը աւելի կատարեալ եւ շարժականութիւնն ալ աւելի ազդու կը դառնայ:

Ասկէ զատ՝ գարեջուրը իր ունեցած բնախմորով կը զօրացնէ նաեւ մարմնին բնախմորները եւ անբաւարարութեան պարագային ալ կը փոխարինէ զանոնք:

Կ'ըսեն թէ «երբ լաւ ոսկորներ չունիս կատարեալ առողջ չես»:

Պզտիկը եւ պատանին, որոնք կըճիկէն մեկնելով իրենց ոսկորը պիտի շինեն, ծերունին որուն ոսկորները կիրէ զրկուելով կը տկարանան (ասոր հետեւանքը՝ բեկումներ, յօդացաւ, յօդախտ) իրենց ոսկորներուն կազմութեան համար պէտք ունին երկու գլխաւոր տարրերու, կրածինի (քալսիոմ) եւ փոսփորի: Ուրեմն, պէտք է անոնց հայթայթել այս երկու էական տարրերը: Գարեջուրը կը պարունակէ այդ երկու տարրերը:

Ընթացիկ բոլոր ըմպելիներուն մէջ գարեջուրը առանձնաշնորհեալ տեղ կը գրաւէ: Աւելի հարուստ է քան պտուղներու հիւթերով, անանաս, խնձոր, խաղող, հնդկալեմոն եւայլն:

Կարգ մը փորձեր ցոյց կուտան, որ գարեջուր խմողները աւելի երկար կը դիմանան աղմուկի ժխորին առաջ բերած հոգեկան տագնապներուն: Կը կարծուի, թէ գարեջուրին մէջ «լիւբիւլէն» կոչուած նիւթն է, որ ջղային դրութեան վրայ հանդարտեցուցիչի դերը կը կատարէ:

Անիրաւ պիտի ըլլայինք չյիշելով գարեջուրի միքրոպասպան դերը: Գարեջուր խմողները, աղիքային վարակումներու դէմ մասնաւոր դիմադրականութիւն կ'ունենան. պարագան նոյնն է մորթային հիւանդութիւններու համար ալ:

ՏՈՔԹ. ԺԵՐՓԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (262)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ե.

— Ի՞նչպէս:

— Պէտք է փաստաբան մը գտնել... անոր խորհուրդ հարցնել եւ յանձնել դատը... ընդվզում ցոյց տալ: Այո, փաստաբանի մը դիմելու է, կրկնեց Ժանն, քարափին վրայ գտած պահարանը յիշելով: Պ. Լիւսիէն Լապրուի բարեկամը Ժորժ Տարիէ չի՞ կոչուիր միթէ:

— Այո, ազնիւ Լիզոնս:

— Հասցէն գիտէ՞ք:

— Այո: Պոնափարթ փողոց, թիւ 27 կը բնակի:

— Լաւ, պիտի երթամ գտնեմ զայն:

— Մի ընէք այդ բանը, մայր Լիզոն: Մի դիմէք անոր. Լիւսիէն Լապրուի բարեկամը ըլլալուն՝ պիտի ճամբէ ձեզ...:

— Ո՞վ գիտէ թերեւս, լաւագոյն զգացումներ ներշնչէ իր մանկութեան ընկերոջ:

— Պ. Փօլ Հարմանի փաստաբանը եւ խորհրդականն է:

— Ի՜նչփոյթ: Պ. Տարիէ կրնար իր յաճախորդը յորդորել, որպէսզի դադրեցնէ իր անուանարկութիւնը, անոր հասկցնէ թէ պատժի արժանի ոճիր մըն է անուանարկութիւնը ասկէ զատ կրնայ իր յաճախորդէն՝ պահանջել որ վնասի հատուցում ընէ փոխան ձեզի հասցուցած նիւթական վնասին... ոչ, ոչ, չեմ վարանիր բնաւ, ու հիմա պիտի երթամ գտնեմ Պ. Ժորժ Տարիէն:

Առանց սպասելու Լիւսիի պատասխանին, Ժանն իսկոյն դուրս ելաւ ձեղնայարկէն: Քսան վայրկեան չանցած, Ժորժ Տարիէի բնակարանը հասաւ, արագ քալելուն շնորհիւ:

Պառաւ սպասուհին դուռը բացաւ:

— Փաստաբան Պ. Տարիէ հո՞ս է, հարցուց Ժանն:

— Պարոնը հոս չէ, պատասխանեց սպասուհին: Պարոնը Թուր գացած է դատի մը համար: Յառաջիկայ Չորեքշաբթի օր միայն պիտի վերադառնայ:

— Վեց օր սպասելո՜ւ է ուրեմն: Նորէն պիտի գամ, մրմնջեց Ժանն վհատած:

Ու Քէ Պուրպոն վերադարձաւ:

Լիւսի սաստիկ տենդի մը ենթակայ, ստիպուած էր անկողին մտնել: Ժանն սարսափի մատնուեցաւ, հիւանդ գտնելով զայն: Գլխէն մինչեւ ոտքերը սարսռաց, խորհելով որ իր աղջիկը կրնայ մեռնիլ: Իսկոյն բժիշկ մը բերելու գնաց, ու քիչ յետոյ անոր հետ վերադարձաւ հիւանդին քով: Բժիշկը քննելէ յետոյ Լիւսին՝ գլուխը ցնցեց, շրթունքը խածաւ, յօնքերը պռստեց: Ծանր էր անոր վիճակը, կամ կրնար ծանրանալ: Կարելի էր որ վայրկեանէ վայրկեան ուղեղային տենդ մը երեւան գար:

×

Հիմա մեր ընթերցողներուն պիտի բացատրենք թէ ինչու Ժուանիի քաղաքապետական պաշտօնեայ Պ. Ռաուլ Տիւշըմէն կը գտնուէր այն կառախումբին մէջ, որ Պուա–լը–Ռուայի կայարանը, ուրիշ կառախումբի մը զարնուած էր: Կեղծ պարտամուրհակներ շինող այդ մարդը ամբողջապէս վճարած ըլլալով իր պարտքը չէր քաշուեր հասնողին պատմելէ թէ ինչպէս կրցած էր անակնկալ կերպով հատուցանել, շնորհիւ իր անծանօթ պաշտպանին: Ժուանիի մէջ շուտով իմացուեցաւ թէ սովորաբար նեղ դրութեան մէջ գտնուող այդ պաշտօնեային գրպանները դրամով լեցուն էին: Բնականաբար կը խորհէին թէ ինչ արտակարգ պարագաներու բերումով Տիւշըմէն կրցած էր իր պարտքերը վճարել:

Ժուանիի մէջ տեսած էին որ Տիւշըմէն անծանօթի մը հետ կը խօսակցէր ու կը ճաշէր: Կասկածելի թուեցաւ ասիկա: Զրոյցը տարածայնուեցաւ օրէ օր, ու Ժուանիի քաղաքապետին ականջը հասաւ: Քաղաքապետը բացատրութիւն ուզեց իր պաշտօնեայէն: Այս վերջինը չկըրցաւ որեւէ բացատրութիւն տալ: Եզրակացութիւնը սա եղաւ.

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պուլվառ Օտտոյի ընկերուհիներէն Աստղիկ Գույումճեանի իր մօր մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Պօմոնէն Տէր եւ Տիկին Մկրեան իրենց թոռնուհիին՝ Քաթիա Գրիգորեանի պաքալորէան մանուկ պսակով յաջողելուն առթիւ 50 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Մուրատեան (Լիոն) 50 ֆ., Պր. Վաղարշակ Տէր Վարդանեան իր եղբօր թոռնիկին մկրտութեան առթիւ 20:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վկայեալ եւ որակեալ հաշուապահ մը կը փնտռէ Փարիզի Ազգաքատախնամը:

Գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոսի վերջը, տալով աշխատանքի վկայականներուն ցանկը եւ ամսական պահանջները:

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, Rue Lafayette, Paris (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆԻ խումբը, Լիոն կը հասնի Օգոստոս 28ին ժամը 19ին, եկեղեցին (295 Ռիւ Պուալօ):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խումբը Մարսէյլ կը հասնի Օգոստ. 28ին կէս գիշերին (Ահարոնեան ակումբ):

ՓԱՐԻԶԻ խումբը, Փարիզ կը հասնի Չորեքշաբթի Օգոստ. 29ին, ժամը 18–19ին Սքուար Մոնթոլոն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

«Իմաստութեանց Ուղիով»

Ամբողջական հատորը
(Հէքեաթներ եւ աւանդութիւններ)
330 էջ, ընտիր թուղթ,
մաքուր տպագրութիւն
Գին՝ թղթակազմ 15 ֆր.
լաթակազմ 20 ֆր.

×

Հայաստանի

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

իբրեւ գաղափար եւ իբրեւ
առաջադրութիւն)
Գին 5 ֆր.

Կարելի է ստանալ Փարիզի
Մշակ. Տան գրասենեակէն
17. Ռիւ Պլէօ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Օգոստ. 19ի դաշտահանդէսին առթիւ, Պելֆոնթէն, օդափոխութեան կայանի նոր շէնքին կառուցման ի նպաստ եղած են հետեւեալ նուէրները.—

Ցովակիմեան (Լիոն), Նալպանտեան (Լիոն), Օր. Զարգեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Փեշտիմալճեան (Փարիզ), Պ. Մինասեան (Մարսէյլ), Գալուստեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկ. Փողհարեան (Լիոն), Ֆրանկիւլեան (Մարսէյլ), Պապեան (Սէն Շամոն), Պ. Կարապետեան (Թուլոն), Փաշանեան, Վարդանեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին. Թաթուլ Ինճէեան (Փարիզ), Էքինճեան (Լիոն), Տիկին Ճամուղեան (Մարսէյլ), Համանճեան (Լիոն), Մել-քոնեան (Լիոն), Գրաճեան (Փարիզ) 100-ական, Պալեան, Զաթըրեան (Ռոման), Մինասեան (Միրիպէլ), Ճերոյեան, Հէլվաճեան (Փարիզ), Ոմն, Ոմն, Ոմն, Գրիգորեան, Այանեան (Կրընոպլ), Տիկ. Այվազեան (Լիոն), Տիկին Մամուրեան (Լիոն), Գարակէօզեան (Լիոն), Թահան (Սէն Մօրիս) 50ական, Ճիվէլէկեան (Լիոն), Ոմն, Ոմն, Ոմն 20ական:

Ընդհ. գումար 7330):

LES EDITEURS FRANÇAIS REUNIS
21, Rue de Richelieu, Paris (1er)

A paraître, Septembre 1973
Domaine poétique

Anthologie de la Poésie Arménienne

des origines à nos jours
réalisée sous la direction de
ROUBEN MELIK

Adaptations françaises : Marc Delouze, Charles Dobzynski, Jean-Pierre Faye, Frédéric Feydit, Max-Pol Fouchet, Pierre Gamarra, Jacques Gaucheron, Vahé Godel,- Gérard Hekimian, Luc-André Marcel, Jean Marcenac, Rouben Melik, Armand Monjo, François Monod, Lionel Ray, Léon Robel, Pierre Seghers, Archag Tchobanian.
Chronologie de la civilisation arménienne établie pour la première fois par
ARTAVAZD BERBERIAN

Un volume 14×20, 568 pages, 25 cul-de-lampe, relié toile 47 Frs.

Chants d'amour, complaintes d'émigrés, compositions didactiques et allégoriques, vastes fresques lyriques toutes les formes et tous les aspects de la poésie profane et religieuse, populaire ou savante, se retrouvent en ce livre qui rassemble, pour la première fois, en français, deux mille ans de poésie arménienne.

DISTRIBUTEUR GENERAL :
ODEON-DIFFUSION
146, rue du Fbr-Poissonnière, Paris-X
Tél. : 526-11-03 - CCP. Paris 9303-31
Comptoir de vente :
24, rue Racine, Paris-VIe

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնէերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով
17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

●

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան 45 Ռիւ տը լա Տեֆանս, Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ, Ուրբաթ Օգոստ. 31, ժամը 20.30ին, կը դասախօսէ, Պէյրութէն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Նիւթ՝ ՍՓԻՒՌՔ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ
(Լօզանի դաշնագրին 50ամեակին առթիւ)

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18ԻՆ

——0——

Նոր շէնքի բացում եւ վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւն

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ
ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4ԻՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձ-նախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայման-ներուն:

ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որ[illegible] բերու Օգնութեան Մարմնի տարեկ[illegible] պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վար[illegible]դան ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէս[illegible] Հոկտեմբեր 27ին:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցու-թիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւ[illegible] կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման [illegible] ռասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահ[illegible]

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE
RENOMMEE EUROPEENNE

super thomiac
THOMASSIAN Frères
Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79
NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

BON DE COMMANDE

A adresser à LIBRAIRIE HAMASKAINE, 10 RUE HUSSEIN BEYHOUM, BEYROUTH — LIBAN

NOM : ..

ADRESSE : ..

Je désire recevoir une copie du livre MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, par HAROUTIOUN KURKDJIAN.

Veuillez trouver ci-joint un chèque bancaire de 25 F. F. au nom de :

LIBRAIRIE HAMASKAINE.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
29
MERCREDI
29 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 փր.	Հատը	0,70 փր.
Արտասահման	Տար. 135 փր.	Վեցամսեայ	65 փր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·798

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.798

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

(1896 Օգոստոս 14/26)

———0———

Գ.

Դրամատան փոխ–տնօրէնին յուշերը (2)

Ելլըըզի պալատը երթալով, Օպուա–նոյի միակ նպատակն էր ողջ–առողջ ա–զատել հայ յեղափոխականներուն ձեռքը պատանդ մնացող իր պաշտօնեաները: Առաջին քարտուղար Թահսին պէյի կար–գադրութեամբ փոխ–տնօրէնը կը հրա–ւիրուի Մապէյնի մէկ հիւրասրահը, ուր նախարարական մասնակի խորհուրդ մը նիստ գումարած էր: Մարմարեայ սեղա–նին վրայ դրուեր էին ռումբի քանի մը կտորներ: Օպուանօ խօսքը մեծ–եպար–քոսին ուղղելով կ'ըսէ թէ դրամատան մէջ արգելափակ կը մնան 150–160 հոգի. պէտք է փրկենք անոնց կեանքը եւ պաշտ–պանենք աւանդները: «Ի՞նչ փոյթ մեզի Հայերուն պահանջները. մեր պաշտօնէու–թեան փրկութիւնն է, որ կը պահանջեմ եւ մեր տան պահպանումը», կը շեշտէ Օպուանօ, որ կ'աւելցնէ թէ յարձակման մը պարագային անոնց բոլորն ալ սպա–նուելու պիտի մեռնին եւ դրամատունը պիտի քանդուի:

Յետոյ հեռզհետէ շեշտը աւելի սպառ–նական կը դառնայ.

— Երբ այդ անձերը կը պատկանին հինգ–վեց տարբեր ազգերու, եւ երբ հաստատութիւնը ա'յնքան միջազգային շահեր կը ներկայացնէ, հաշուի չէ՞ք առ–ներ թէ ի՛նչքան սուղի կրնայ նստիլ ձեզի: Արդէն Նորին Վեհափառութիւնը պատաս–խանատու պիտի բռնեմ մեր պաշտօնէու–թեան կեանքին եւ մեր դրամատան փըր–կութեան»:

Արքունի սենեկապետ Իզզէթ պէյ իրմէ կը պահանջէ Հայերուն ծանուցագիրը, զոր հետը բերած էր: Մեծ եպարքոսը քա–ղաքավար ձեւով կ'ուզէ ճամբու դնել զինքը, սակայն Օպուանոյ կ'ընդդիմանայ:

— Հոսկէ դուրս պիտի չելլեմ, կ'ըսէ, մինչեւ որ ինծի բացարձակ կերպով ա–պահովութիւն չտրուի թէ մեր պաշտօ–նէութեան կեանքն ու դրամատունը պի–տի խնայուին:

Մինչ այդ դրամատան տնօրէն Սըր Էտկար Վինսընթ եւս պալատ եկած եւ Նախարարաց Խորհուրդին հետ կը բա–նակցի եղեր: Զինք ալ կը տանին անոր քով: Երկուքով կ'որոշեն պահանջել կա–ռավարութենէն, որ ազատ թողու դրա–մատունը գրաւող Հայերու եւ իսկոյն օ–տար նաւու մը վրայ փոխադրէ զանոնք. դեսպանատուները պէտք է երաշխաւորեն անոնց կեանքի ապահովութիւնը:

Իզզէթ պէյ անդադար կ'երթեւեկէ Նա–խարարաց Խորհուրդին եւ Սուլթանին միջեւ:

Նախարարները կը յայտարարեն թէ կառավարութիւնը չի կրնար անձնատուր ըլլալ յեղափոխականներուն առջեւ: Ապ–տիւլ Համիտ կը յանձնարարէ անգլիացի տնօրէնին, որպէսզի երթայ ըսելու Հա–յերուն թէ Սուլթանը ներած է իրենց եւ թէ ազատ պիտի ըլլան մեկնելու օտար երկիր: Երկու տնօրէնները կը մերժեն այդ պաշտօնը, որ արժէք կրնար ունենալ այն ատեն միայն, երբ իրենց ընկերանային մեծ Պետութեանց ներկայացուցիչները:

Այդ անվերջանալի բանակցութեանց ըն–թացքին, պահ մը դուրս կ'ելլեն Մա–պէյնէն եւ բակին մէջ դիպուածաւ կը հանդիպին ռուսական դեսպանատան ա–ւագ թարգման Մաքսիմովին, որ Պէօ–յիւքտէրէէն Ելլըըզ փութացեր էր՝ տե–ղեկանալու համար անցուդարձերուն: Տնօրէնները սրտագրաւ կը խնդրեն ա–նոր հեղինակաւոր միջամտութիւնը՝ «ըս–տոյգ մահէ փրկելու համար դրամատան խեղճ պաշտօնեաները»:

Ի վերջոյ կայսեր սուլթանը կ'որոշէ, որ տնօրէնները Մաքսիմովի եւ երկու զօ–րավարներու ընկերակցութեամբ դրամա–տուն երթան՝ հայ ֆէտայիներուն հաղոր–դելու համար եղած կարգադրութիւնը: Պատգամաւորները գիշերուան ժամը 10ին կը մեկնին Ելլըըզէն:

Դրամատան գրաւումէն առաջ իսկ մայ–րաքաղաքին մէջ սկսեր էր Հայերու ջար–դը, որ պիտի տեւէր երեք օր եւ պիտի խլէր 6·000 զոհեր: Օպուանոյ կը պատմէ թէ ճամբու ընթացքին ձիերը կը փոխեն իրենց ուղղութիւնը, զգուշանալով կոխ–տել դիակները, որոնք անցքը կը խափա–նէին: Ածխաբարձ նաւերու բեռը պարպող խեղճ հայ բեռնակիրներն էին անոնք, զատելով անոնց սեւ փոշիով ծածկուած հագուստներէն: Թոփհանէի առջեւ Մաք–սիմով կը նշմարէ բիրերով զինուած խումբ մը մարդիկ, որոնք կը պահուէ–տէին մութին մէջ: Մաքսիմովի հրամա–նով իրենց ընկերացող սպաները զինա–թափ կ'ընեն ջարդարարները:

Բանագնացներ սանդուխ չկարենալով գտնել, չեն կրնար դրամատան պատու–հանէն ներս մտնել: Ուստի փողոցին մէ–ջէն կը բանակցին հայ երկու պարագլուխ–ներուն հետ, որոնց ամէն մէկը ձեռքին մէջ ունէր հրացէն մը եւ ռումբ մը: Արմէն Գարօ եւ Հրաչ կը յայտնեն թէ՝

«Անընդունելի են ձեր առաջարկները: Պիտի սպասենք մինչեւ յաջորդ երեկոյ: Դեսպանները թո՛ղ հոս ղրկեն իրենց թարգմանները եւ մեզի խօսք տան թէ մեր պահանջները գոհացում պիտի գըտ–նեն: Այն ատեն դուրս պիտի ելլենք: Ապա թէ ոչ, ամէն ինչ օդը պիտի հա–նենք: Մենք զոհած ենք մեր կեանքը, քաջ գիտնալով թէ անգամ մը այստեղ մտնելէ ետք պիտի չկարենանք ողջ դուրս ելլել:

Օպուանոյ կը գրէ թէ Հայերու այս պատասխանէն սահմռկած կը մնան: Մաք–սիմով կը գործածէ իր ամբողջ պերճա–խօսութիւնը: Կը համոզէ, կը սպառնայ, կը խոստանայ, կ'աղաչէ, ամէն ինչ կը փորձէ: Ի վերջոյ առտուան ժամը մէկին Հայերը իրենց միջեւ երկար խօսակցու–թիւններէ վերջ եւ գթալով դրամատան պաշտօնեաներուն վրայ, կը հաւանին դուրս ելլել հետեւեալ պայմաններով.—

1.— Ուղղակի պիտի երթան զբօսանաւ բանագնացներու ընկերակցութեամբ: 2.— Դեսպանատանց թարգմանները յա–ջորդ օր իրենց մօտ պիտի երթան քննելու իրենց պահանջները: 3.— Պիտի պահեն իրենց ատրճանակները, բայց պիտի յանձ–նեն ռումբերն ու պայթուցիկ նիւթերը: 4.— Մեռեալներն ու վիրաւորները պիտի փոխադրուին ռուսական հիւանդանոց. վիրաւորներէն անոնք որ պիտի առողջա–նան, պիտի արտօնուին երթալու օտար երկիր:

«Ամէն ինչ լմնցաւ. հասանք մեր նպա–տակին», կը գրէ Օպուանոյ: Ֆէտայի–ները կը սկսին վերցնել մէճիտիէներու պարկերը, որոնցմով ամրօրէն փակեր էին մուտքի մեծ դուռը: Ու դուրս կ'ել–լեն: Քանի մը կառքեր բռնագրաւելով ա–նոնց մէջ կը զետեղեն երեք մեռեալները: Կտաւներով կը ծածկեն ռումբի պայ–թիւնէն յօշոտուած երկու դիակները: Կառքերով ռուսական հիւանդանոց կը փոխադրեն վեց վիրաւորները: Ֆէտայի–ները զինուորական զօրաւոր ջոկատով մը շրջապատուած, կը մեկնին հաստատ քայլերով: Անոնց կը հետեւին Սըր Էտ–կար Վինսընթ եւ Մաքսիմով:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1972Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՆՈՐ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցու–թեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը քննութեան առ–նելով Հայկ. Նախարարաց Խորհուրդի ա–ռընթեր գրականութեան, արուեստի, ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինու–թեան պետական մրցանակներու յանձնա–ժողովներու առաջարկութիւնը, որոշած է Հայաստանի 1972ի պետական մրցանակ–ները շնորհել.—

Գրականութեան բնագաւառ.— Նայիրի Եղիազարի Զարեան (յետ մահու) «Սպա–սում եմ քեզ» եւ «Սասունցի Դաւիթ» ստեղծագործութեանց համար:

Մանկական գրականութեան բնագաւառ. Խաժակ Մեսրոպի Գիւլնազարեան «Պատ–ուոյ քարը», «Պատմուածքներ Ար–տուտիքի մասին» եւ «Անտեսանելի ըստ–ուերներ» մանկա – պատանեկան ստեղ–ծագործութիւններու ժողովածուներուն համար:

Երաժշտութեան բնագաւառ.— Մ. Ա–լեքսանդր Գրիգորի Յարութիւնեան, ժո–ղովրդական արուեստագէտ, «Ջօն Լենի–նին», «Օրատորիօ» եւ Սայաթ–Նովա օ–փերային համար:

Համերգային կատարողական գործու–նէութեան բնագաւառ.— Մետէա Վար–դանի Աբրահամեան, վերջին տարիներու համերգային ծրագիրներուն համար:

Թատերական արուեստի բնագաւառ.— Գուրգէն Ջանիբեկի Ջանիբեկեան, Հայկ. պետական Ակադեմիական Դրամատիկա–կան Թատրոնը վերջին տարիներուն խա–ղացած իր դերերուն համար:

×

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԿԱՊԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԵՏ

Բիւրականի աստղադիտարանը ստեղ–ծագործական կապեր կը պահէ արտա–սահմանի աւելի քան քսան աստղաֆիզի–քական կեդրոններու հետ, ինչպէս յայ–տարարեց տնօրէնի տեղակալը, Ֆիզիքա–մաթեմաթիքական գիտութիւններու տոք–թոր Լուդվիգ Միրզոյեան, Արմէնփրէսի թղթակցին: Ներկայիս Բիւրականի դասա–ւանդութեանց կը հետեւին Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ երիտասարդ աստղագէտ–ներ: Իրենց կարգին հայ աստղագէտները գիտական աշխատանքներու համար եղած են Արեւելեան Գերմանիա, Մեքսիքա, Ֆրանսա, Ամերիկա, Աւստրալիա:

×

ՎԻՄԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀՆՉԻՒՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե–միայի հրատարակչութիւնը լոյս ընծա–յած է Սուրէն Աւագեանի «Վիմական ար–ձանագրութիւններու հնչիւնաբանութիւն» գիրքը: Աշխատութիւնը նուիրուած է Ժ.–ԺԳ. դարերու վիմական արձանագրու–թիւններու աւանդուած հայերէնի հնչիւ–նական օրինաչափութիւններուն ուսում–նասիրութեան: Միջնադարու վիմական բնագրերը մեծ մասամբ շարադրուած են ժամանակի աւելի հասկնալի, պարզ գրա–բարով, որ իր բոլոր յատկանիշերով գգա–լապէս կը տարբերի դասական գրական հայերէնէն: Սակայն արձանագրութիւն–ներ կազմողները կամ փորագրողները, հմուտ չըլլալով նոյնիսկ այդ ոչ խրթին գրաբարին, արձանագրուող բնագրերն–րուն մէջ յաճախ ներմուծած են իրենց կենդանի բարբառներու բազմաթիւ տար–րեր՝ առօրեայ աշխարհիկ կեանքին ու կենցաղին վերաբերող նոր բառեր, դար–ձուածքներ, եւայլն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ - ԼԻԲԻԱ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

———0———

Լիբիոյ յեղափոխական խորհուրդի նա–խագահը՝ Գնդ. Խատաֆի յայտարարած է Ալ Նահար անկախ օրաթերթին.—

«Ցոռետես ենք դալով Եգիպտոս – Լի–բիա միութեան իրագործման, նախա–տեսուած թուականին, Սեպտեմբեր 1ին եւ Եգիպտոսն է այդ ձախողութեան պատասխանատուն»:

Այս տեսակցութիւնը շնորհուած է Կի–րակի օր, երբ Խատաֆի անակնկալ կեր–պով Գահիրէ կը հասնէր: «Գահիրէ ե–կանք կացութիւնը քննելու համար Նա–խագահ Սատաթի հետ եւ Սեպտեմբեր 1ի հանրաքուէին հարցը»:

Եւ Լիբիոյ պետը չի ծածկեր որ «տա–րակարծութեան բազմաթիւ կէտեր կան» ինչ կը վերաբերի «միութեան ձեւին» եր–կու երկիրներու միջեւ: Խատաֆի առա–ջարկած կ'ըլլայ Սատաթի որ հանրաքուէի դրուին միութեան երկու բանաձեւում–ները՝ մէկը լիբիական, մէկը՝ եգիպտա–կան, բայց Սատաթ մերժած է:

Եզրակացնելով Խատաֆի շեշտած է թէ չի գիտեր տակաւին որ միութեան ձա–խողութիւնը խզում պիտի բերէ թէ ոչ Եգիպտոսի եւ Լիբիոյ միջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ բացուած է Պիօտր Եակիրի եւ Վիկտոր Կրասինի դատավա–րութիւնը: Առաջինը զաւակն է Սթալինի օրով գնդակահարուած Զօր. Եակիրին, պատմաբան է եւ ամբաստանուած է ինչ–պէս Կրասին որ գաղտնի կապեր հաս–տատած է հակախորհրդային կազմակեր–պութեան մը հետ:

ԻՐԱՔԻ մէջ Քիւրտերու եւ Պաղտատի իշխանութեանց յարաբերութիւնները վատթարացած են: Պաաս կուսակցու–թեան պաշտօնաթերթը Ալ Սաուրա կը մեղադրէ քրտական տարրեր որ խափա–նարարական արարքներ գործած են Սան–ճարի եւ Քէրքիւքի շրջանները:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ դանիական ընկերութիւն մը, որ պետական նպաստ ալ ստացած է, որոշած է դարձնել «Յիսուսի սիրային կեանքը» ինչ որ բաւական յուզում յա–ռաջ բերած է կրօնական շրջանակներու մէջ: Վօքլիւզի մէկ գիւղաքաղաքը՝ Աւիթ ընտրուած է իբրեւ վայրը, մինչ Պապը ցաւ յայտնած է նման ծրագրի մը առթիւ:

ՉԵ՞Ն ԱՄՉՆԱՐ...

(ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՆՈՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Մարսէյլէն մեզի ղրկուած նամակէ մը եւ անոր ընկերացող ֆրանսական «Լը Փրովանսալ» *թերթի Օգոստոս 7ի թիւէն, ինչպէս նաեւ Փարիզի մեր պաշտօնակից «Յառաջ»ի Օգոստոսի առաջին շաբթուան համարներէն կը տեղեկանանք թէ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յուսահատած չէ Ֆրանսայի պետական շրջանակներուն կողմէ Նահատակաց Յիշատակարանի խնդրին առթիւ ցոյց տրուած լայնախոհական եւ արդարակորով կեցուածքէն ու նոր արշաւի մը ձեռնարկած է՝ կերպո՛վ մը աչքէ հեռու պահելու համար Փրատոյի (Մարսէյլի թաղամասերէն) Հայց. Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ Մարսիլահայերու կողմէ կանգնուած յուշակոթողի արձանագրութիւնը.*

— «Ֆրանսայի համար մեռած եւ թըրքական ջարդերու հետեւանքով նահատակուած Հայերու յիշատակին»:

Աւելորդ է ըսել, թէ Անգարայի յուզումը կը բխի «թըրքական ջարդերու» *յիշատակութենէն...:*

Պետական ու քարոզչական ամէն խաղի դիմեցին, շարժման մէջ դրին մամուլ եւ դիւանագիտական անձնակազմ՝ ճնշում ի գործ դնելու համար Ֆրանսայի վրայ, որպէսզի ջնջուի այդ արձանագրութիւնը, սակայն չյաջողեցան: Սպառնալիքէն գործի անցնելով՝ Փարիզէն Անգարա հրաւիրեցին իրենց դեսպանը, Հասան Իշըք, դիւանագիտական յարաբերութեանց անպաշտօն խզում յառաջ բերելով. սակայն Փարիզ գոհացաւ Անգարայի ֆրանսական դեսպանին միջոցաւ ցաւ յայտնելով Թուրք դեսպանի մեկնումին համար...:

Ֆրանսական մամուլը պարզեց աներկբայօրէն թէ կանգնուած յուշակոթողը պատմական ճշմարտութեան մը խորհրդանշական արտայայտութիւնն է ու ատո՛վ ալ՝ Մարսիլահայ քաղաքացիներու իրաւունքի սահմաններուն մէջ:

Անցան ամիսնե՛ր, ու կը պարզուի, ահաւասիկ, որ Թուրքիա «գոհացած չէ Անգարայի ֆրանսական դեսպանին միջոցաւ յայտնուած ցաւէն», *եւ, անշուշտ, կ'ակնկալէ որ ձեւո՛վ մը ընթացք տրուի Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան պահանջին. այլապէս, Թուրք դեսպանը պիտի չվերադառնա՛յ իր պաշտօնատեղին:*

Մարսէյլի ֆրանսական երկու թերթերը՝ «Լը Փրովանսալ» *(ընկերվարական) եւ* «Լա Մարսէյէզ» *(համայնավար), իրենց Օգոստոս մէկի թիւերուն մէջ արձագանգելով Պոլսոյ Թուրք թերթերէն «Հիւրրիէթ»ի Յուլիս 31ի համարին մէջ հրատարակուած գրութեան մը, դիտել կուտան թէ Անգարայի նուազագոյն պայմանն է...* պատ մը քաշել Մարսիլիոյ հայկական յիշատակարանին առջեւ, *որպէսզի կարելի ըլլայ «Թուրքեւֆրանսական բարեկամութիւնը» վերահաստատել լրիւ, ու «երկու երկիրներու միջեւ ստեղծուած ցրտութիւնը դարմանել»...*

Մէջբերումներ ընելու պէտք չենք տեսներ:

Անգամ մը եւս բացորոշ կը դառնայ որ Ջարդարարը կը յամառի Ֆրանսան շփոթել Անատոլուի իր գաւառներո՛ւն հետ ու դիմել ամէն հնարքի՝ Ֆրանսացիներու ազատութեան ըմբռնումը ներդաշնակելու համար իր բռնամիջոցներու քաղաքականութեան հետ:

Համայնավարներու պաշտօնաթերթ «Լա Մարսէյէզ», *իր Օգոստոս մէկի թիւով իսկ — «Հիւրրիէթ»ի հրատարակութեանց արձագանգ ըլլալէ ետք — դիտել կուտայ թէ «ամուլ վիճաբանութեան» մը լծուած է Թուրք կառավարութիւնը՝ երբ կը շարունակէ նոր ու ծիծաղելի առաջարկներով իր պահանջը պարտադրել:* «Հասկընալի չէ այս վերաբերումը, որ կը ձգտի ուրանալ պատմական ճշմարտութիւնը», *կ'եզրակացնէ թերթը:*

Թրքական այս նոր խեղկատակութիւնը իր կարգին կը ձաղկէ մեր պաշտօնակիցը՝ «Յառաջ» (1973 *Օգոստոս* 7) *ֆրանսերէնով գրի առնուած խմբագրականով մը:*

— «Բացումէն վեց ամիս ետք ալ, *դիտել կուտայ «Յառաջ»*, մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու ի յուշ կանգնուած յուշակոթողը կը շարունակէ մելան հոսեցնել, ու Փարիզի թուրք դեսպանը չի վերադառնար իր պաշտօնատեղին՝ որովհետեւ, համաձայն Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին, *«Հայրենասէր մը չի՛ կրնար փոխել իր որոշումը»*: Ի՜նչ գեղեցիկ նախադասութիւն...: Ուրեմն, հարցը լուծում կրնայ գտնել ա՛յն պարագային միայն, երբ պատ մը կը քաշուի յիշատակարանին առջեւ: Երա՞զ կը տեսնեն...

«Ճիշդ է որ ամօթի պատերը անհետացած չեն տակաւին աշխարհի երեսէն. ահաւասի՛կ, Թուրքերը կ'ուզեն անոնցմէ մէկն ալ Ֆրանսայի մէջ բարձրացնել: Հաւանաբար հարց ծագի այս նոր պատին վրայ հետեւեալ արձանագրութիւնը քանդակելու. *«Թուրքիոյ պահանջով* 1973*ին հաստատուած պատ՝ ի հեճուկս Ֆրանսայի Դաշնակից Հայութեան եւ անոր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն — որոնք ջարդուեցան Թուրքերու կողմէ,* 1915 *թուականին եւ ի նպաստ Ֆրանքեւ-Թուրք բարեկամութեան յաւերժացման»*..

«Եւ սակայն, թրքական ցանկութիւնները մէ՛կ բան են՝ իսկ անոնց իրականացման համար առաջարկուած անհեթեթ ու ծիծաղելի ծրագիրները ուրի՛շ բան... Ո՞վ պիտի համարձակէր նման պատ մը բարձրացնել. ա՛յն ալ հայ եկեղեցիի մը սեփական եւ անբռնաբարելի շրջափակին մէջ:

«Ո՞ր օրէն ի վեր կարելի եղած է պատերով... պատմութիւնը ծածկել...»:

Հոս չեն վերջանար մեր պաշտօնակցին եւ ուրիշներու հաստատումները՝ Թրքական խեղկատակ առաջարկութեան մասին, ո՛չ ալ մեր ըսելիքը՝ այդ առթիւ:

Կ'ըսենք մնացեալն ալ՝ յաջորդով:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԼԻՒՔՐԷՍ ՊՈՌՃԻԱՅԻ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

Ակադեմական Մարսէլ Պիոն ուսումնասիրելով պատմական եւ համբաւաւոր ընտանիքին՝ Պոռճիաներու կեանքը, ի վեր կը հանէ Ռոտրիկօ Պոռճիայի (յետագային Աղեքսանդր Զ. Պապ) եւ իր տղուն Սեզար Պոռճիայի դաժան գործերը եւ անոնց զոհ Լիւքրէս Պորճիայի անմեղունակ դիմագիծը:

Ծագումով Սպանացի, բայց հաստատուած Իտալիա, Պոռճիա ընտանիքին կեանքը ծնունդ տուած է ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին բազմաթիւ վէպերու եւ թերթօններու, որոնց մէջ չէ յարգուած թէ՛ պատմական ճշգրտութիւնը եւ թէ յարգանքը դէպի մարդկային ճշմարտութիւնը:

Երկու դէմքեր Աղեքսանդր Զ. Պապը եւ իր տղան Սեզար Պոռճիան ներկայացուած են ոչ թէ իբրեւ հրէշներ, որոնց մոլութիւնները չափազանց մեծցուած են, այլ եւ եղած են այնպիսի դէմքեր, որոնք չեն ունեցած այն առաքինութիւնները զորս մարդիկ կ'ուզեն տեսնել եկեղեցականներու քով, այս պարագային՝ Պապին: Գարշելի կը թուի որ Պապը երբ Կարդինալ Ռոտրիկօ էր սիրականն եղած ըլլայ շատ գեղեցիկ կնոջ մը որ իրեն տուած է հինգ զաւակներ... Կարդինալ Ռոտրիկօ, Աղեքսանդր Զ. Պապ ըլլալէն առաջ ունեցած է այդ կապը եւ Վերածնունդի Իտալիան որոշ չափով ներողամիտ էր մարմնական սխալներուն, որոնց համար չքմեղանքներ կը գտնէր: Իսկ այն որ պիտի ուսումնասիրէ Պոռճիաներու պատմութիւնը, պիտի հաստատէ թէ անոնք աւելի վատ եղած չեն քան շատ մը անոնց ժամանակակիցները, միայն զարմանալի կը թուի որ Լիւքրէս Պոռճիան ալ խառնուած ըլլայ անոնց սոսկալի պատմութեանց:

Այս ամբողջ խնդրին մէջ, կը գրէ ակադեմական Մարսէլ Պիոն, ծանր պատասխանատուութիւն կ'իյնայ Վիքթոր Հիւկոյի վրայ, որ ներկայացուցած է Լիւքրէս Պոռճիան իբրեւ անառակ կին մը եւ գիտուն մը թոյն պատրաստելու մէջ:

Լիւքրէս Պոռճիա կրնար միայն կրաւորական դեր մը խաղալ իր հօր եւ եղբօր ձեռնարկներուն մէջ, այսինքն գրաւել Իտալիան քաղաքականապէս եւ միացնել զայն:

Իտալիան կազմուած բաժան բաժան իշխանապետութիւններէ, Պապը իբրեւ դերիշխան կ'ուզէր եկեղեցիի հոգեկան առաջնորդութեան հետ միացնել Պետութեան վարչութիւնը: Պոռճիաները հաւաքեցին իրենց բոլոր նիւթական եւ հոգեկան ուժերը միացնելու այս անհունօրէն բաժնուած Իտալիան դաշնակցութեան մը մէջ: Հայր եւ որդի կը մտածէին թէ Լիւքրէս ալ բնականօրէն իր դերը պէտք է ունենար քաղաքական այս մեծ որոշումին մէջ:

Լիւքրէս աղջիկն էր շատ գեղեցիկ Վանոցա Քաթթանայի, որ ամուսնացած էր յարգելի պաշտօնակալի մը հետ: Պապը իր զարմուհի Ատրիանա Միլայի խնամքին յանձնած էր զայն: Ատրիանա մեծցուցած էր նաեւ Լիւքրէսի եղբայրները:

Ռոտրիկօ Պոռճիա Կարդինալ էր երբ ծնաւ Լիւքրէս 1480*ին: Անոր սորվեցուցին լատիներէն, պար, ասեղնագործութիւն, բանաստեղծութիւն, ճենապակիի վրայ նկարչութիւն:*

Արդէն տասը տարեկանին, Ռոտրիկօ որ տակաւին Պապ չէր, կ'ուզէր զայն ամուսնացնել: Ան կը նախընտրէր Սպանացի մը քան Իտալացի, որով նախապատուութիւն տուաւ Շէրիւպէն տը Սանթիլի, Վալանսացի կոմս Օլիվաններու ընտանիքէն, որոնց հետ դարաւոր կապեր ունէին Պոռճիաները: Երիտասարդը տասնըհինգ տարեկան էր եւ հանդիսաւորապէս նշանեցին փոխանորդագրերով:

Լիւքրէս եւ Շէրիւպէն զիրար երբեք տեսած չէին եւ պէտք չէ տեսնէին: Բայց տարի մը ետք Կարդինալին ազդեցութիւնը այն աստիճան աւելցաւ, որ Օլիվայի հետ կապը ցանկալի չթուեցաւ ինչպէս նախորդ տարին, հետեւաբար չեղեալ համարեցան նշանտուքը եւ բանակցեցան Աւեռսայի հետ, նմանապէս Սպանացի: Բայց Աղեքսանդր Զ. Պապ ընտրուելէն ետք, մտածեց թէ Պապի մը վայել էր արքայական ընտանիքի մը հետ միանալ, որով հեռացուց սպանական թեկնածուն եւ նախընտրեց Միլանի զօրաւոր դքսութեան Լիւտովիք Լը Մոռի եղբօրորդին՝ Ճիովանի Սֆորցան:

Լիւքրէս եղած էր տասներեք տարեկան եւ երեք տարուան մէջ երեք անգամ նշանուած եւ երկու անգամ ետ ըրած: Միլանի եւ Վատիկանի միջեւ այս դաշնակցութիւնը լաւ քաղաքականութեան նշան էր, ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսա կը յարձակէր Իտալիոյ վրայ, որով աճապարեցին ամուսնացնել փոխանորդագրերով:

Ճիովանի Սֆորցա որ երեք տարիէ ի վեր այրի էր, անհամբեր էր տանելու իր փոքրիկ կինը Փեզառօ, սակայն Պապը կը յետաձգէր մեկնումը իր աղջկան, զոր շատ կը սիրէր եւ որուն ներկայութիւնը

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Արամը գտայ եւ մտանք սրճարան մը ու խորհրդակցութիւն մը ունեցանք ապագայի մեր ընելիքներու մասին: Ան ալ շարք մը նորութիւններ բերաւ տեղեկացուց Հրաչ Փափազեանի պարագան:

Մասնաւոր կարգադրութեամբ Հրաչ Թուրք ուսանողի դերը պիտի կատարէր, Թուրք շրջանակներու մէջ եւ այդ հանգամանքով ալ եկած էր Հռոմ, Պերլին անցնելու համար: Շատ հետաքրքրական էր Հրաչի պարագան եւ կրնար մեծ օգուտներ ունենալ:

Մեր հետապնդումներուն ատեն մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպէինք եւ կը յոգնէինք: Այնպէս որ Թուրք շրջանակի մէջ գտնուող մեզմէ մէկը, անգնահատելի ծառայութիւն կրնար մատուցանել, դիւրացնելով մեր գործը, կարեւոր անձնաւորութիւնները մեզի տեղեկագրելով:

Արամ խօսեցաւ իր ճամբորդութեան մասին ալ եւ, հետաքրքրական պարագայ, յայտնեց թէ Պրինտիզիէն կառախումբով Հռոմ եկած միջոցին, իր բաժնին մէջ ուղեկից ունեցած էր բարձրաստիճան Թուրքեր, որոնց խօսակցութեան միակ նիւթը եղած էր Սայիտ Հալիմ Փաշային սպանութիւնը: Ինք լուռ մտիկ ըրած էր եւ միայն վայրկեան մը հարցուցած էր անոնց, թէ սպանողը ձերբակալուա՞ծ է: — Ոչ, ոչ, կը պատասխանէ Թուրքերէն մէկը: Արամին սիրտը կը հանդարտանայ:

Կը ճանչնայի Հրաչը. ուշիմ եւ գործունեայ, Կ. Կ.ի վստահելի գործավարը, եռանդուն երիտասարդ մըն էր, որմէ հրահանգներ ստացած էի Վ. Իհսանի ահաբեկման շրջանին: Իրաւաբանական համալսարանի ուսանող, Թուրքի մը չափ սահուն Թուրքերէն կը խօսէր եւ լաւատեղեակ էր Թրքական բարքերուն ու սովորութիւններուն: Բոլորովին ապահով էի յաջողութեան: Արամը նորութիւն մը եւս աւելցուց. — Թէ Հրաչ Թլփատման պզտիկ գործողութեան մըն ալ ենթարկուած է... կատարեալ դառնալու համար իր «Թրքացումը»: Յայտնեմ, թէ, յետագային, Պերլինի մէջ, Հրաչ, շատ նուրբ եւ անթերի կերպով կատարեց իր դերը եւ շատ օգտակար եղաւ մեզի, խընայելով մեզի այն թանկագին ժամանակը, զոր ստիպուած պիտի ըլլայինք վատնել, երկարատեւ ու տաժանելի հետապնդումներու համար:

Արամ՝ ինքն ալ Գ. Մ.ին պէս, դէմ գտնուեցաւ Պոլիս վերադառնալու գաղափարիս: Բայց որոշումս անդառնալի էր: Գլուխը շարժեց ու քթին տակէն բաներ մը մրմռաց: Հաւանաբար կը խորհէր որ Պոլիս երթալուս մտադրութեանս մէջ Գայեանէն տեսնելու փափաքս առաջին տեղը կը բռնէր եւ ընթացքս տղայական կը գտնէր:

Շուտով բաժնուեցանք իրարմէ. խոհեմութիւն չէր միասին ըլլալ: Ուրիշ փողոցէ մը տանս ճամբան բռնեցի, շուրջս զգուշութեամբ քննելէ վերջ. տուն մտայ եւ սենեակս ելայ. պատուհանէն կը դիտէի անցորդները եւ կը տեսնէի ոստիկանական յայտարարութեան կարմիր թուղթը, որուն վրայ դեղարանին վրայ բացուող ու գոցուող լոյսերը կը խաղային: Անցորդներէն ոմանք կը կենային ու կը կարդային եւ ոմանք ալ գաւազանով ծալուած անկիւնը կը բանային, լման կարդալու համար:

Մարիան ներս մտաւ ու մինչ ես տարբեր ուղղութեամբ նայելու վրայ էի, եկաւ կեցաւ կողքիս եւ մատովը կարմիր թուղթը ցոյց տալով, ըսաւ.

— *Կարդացի՞ր...*

— *Այո, կարդացի, պատասխանեցի եւ բարձրաձայն խնդացի:*

— *Եթէ ճանչնայիր փնտռուած անձը եւ գիտնայիր անոր տեղը, ոստիկանութեան լուր կուտայի՞ր, հարցուց, կէս-կատակ, կէս-լուրջ:*

— *Ոչ. ըսի, չէի յայտներ...*

— *Ինչո՞ւ. չէ՞ որ մեծ պարգեւ կը խոստանան:*

— *Սպաննուած մարդը մեծ ոճրագործ մըն է եւ հաւանաբար սպաննողն ալ ազնիւ մէկը. դրամի համար կարելի՞ է մէկը մատնել:*

— *Բայց փնտռուողը ոճիր մը գործած է...*

— *Իսկ մեռնողը մէկ միլիոն ոճիր գործած է...*

Չպատասխանեց, անդրադառնալով որ խօսակցութիւնը հետզհետէ լուրջ հանգամանք կ'առնէ ու ես ալ կը խոժոռիմ: Լռութիւնը խզելու համար սկսայ կատակել եւ իմ կարգիս հարցուցի.

(92 — շար.)

կը հանդարտեցնէր զինք իր իշխանու – թեան հողերէն։

Ծիրանի Սֆորցա Հռոմ գնաց առնել եւ միասին տանելու իր կինը, սակայն երկու ամիս մնալէ ետք առանձին վերադարձաւ իր փոքրիկ մայրաքաղաքը։ Կ՚ուզէր անպատճառ տանիլ կինը պատճառաբանելով թէ ժանտախտ կար Հռոմի մէջ, մինչդեռ անոր յիսուն հազար ոսկի օժիտը վճարելու համար եղած ծախքերը։ Կը պահանջէր պապական զանձէն, վճարելու համար ամուսնութեան համար եղած ծախքերը։

Դիւանագիտական խաղերէն բոլորովին անտեղեակ՝ Սֆորցա սարդի ոստայնի մը մէջ ինկած էր։ Երբ ամուսնալուծման ձեռնարկեցին, ըսին թէ մերձեցում տեղի ունեցած չէր ամուսիններուն միջեւ, թերեւս այդ կողմը զինուորին ճաշակին չէր եկած այդ վոխտ տասներչորս տարեկան աղջնակը։

Լիւքրէսի ամուսինը անխոհեմութեամբ իր հօրեղբօր Լիւդովիք Լը Մօռի տեղեկացուցած էր Վատիկանի գաղտնիքները։ Սֆորցա այնքան միամիտ էր որ չէր գիտեր թէ կը բացուէին իր նամակները եւ կը կարդացուէին։ Ան կը նախընտրէր իր փոքրիկ բոյնը՝ Փեզառօն, հեռու ամէն տեսակ մեքենայութիւններէ։ Պոռճիաները մտածեցին կարելի եղածին չափ շուտ ազատիլ անկէ։ Բայց երբ Լիւքրէս իմացաւ, խնդրյն լուր ղրկեց Փեզառօ, զգուշացնելու միամիտը։ Ան ազատեց ամուսինը արագ որոշումով մը եւ ուզեց անոր քով երթալ, սակայն հայրը եւ եղբայրը հակառակեցան։ Ամուսնալուծման դատը սկսած ըլլալով, աւելորդ էր երթալ մէկուն քով որ իրապէս ամուսինը եղած չէր եւ պիտի չըլլար։ Փոքրիկն Լիւքրէս բողոքեց թէ այլեւս չէր ուզեր Վատիկանի մէջ մնալ։ Սան Սիսթոյի վանքը քաշ – ուեցաւ, յոգնած ըլլալով աշխարհիկ կեանքէն։ Անոր այս ծրագիրը Պապին գործին չեկաւ։ Ան կ՚ուզէր իր քաղաքական նպատակներուն համար գործածել աղջիկը եւ նոր ամուսնութեան մը մասին կը մտածէր։ Ուզեց որ Լիւքրէս ձգէ վանքը։ Աղջկան մերժումին վրայ, ան ղրկեց զինուորները, որոնք մեծ աղմուկ հանեցին, բայց զգուշացան խորտակելէ վանքին դուռը։ Ի վերջոյ Պապը համաձայնեցաւ որ մնայ վանքը, պայմանաւ որ համաձայնի ամուսնալուծման եւ յայտարարէ թէ մերձեցում տեղի ունեցած չէ։ Դատը տեսնուեցաւ 1497ին, չեղեալ համարուեցաւ ամուսնութիւնը եւ յայ – տարարուեցաւ Վիռկօ ինթաքթա։

Միեւնոյն թուականին Պոլոնեյի դեսպանը կը տեղեկացնէր իր կառավարութեան թէ տարաձայնութեան մը համա – ձայն, Պապին մեծ սենեկապետը՝ Փեռոթօ, յղի ձգած ըլլալով Փեզառօյի դքսուհին, զեղեցիկ տղու մը ծնունդ տուած էր։

Փեռոթօյի թեւերը եւ ոտքերը կապուած, մարմինը գտնուեցաւ Տիբերիսի մէջ։ Ըսուեցաւ նաեւ թէ Սեզառ դաշունահարած էր զայն։

Լիւքրէս Պոռճիայի բազմաթիւ ազ – նուական թեկնածուներէն, Պապը կը նախընտրէր Ալֆոնսօ Բ. Թագաւորին ապօրինի զաւակը, որ Պիսչէյլի դուքս եղած էր եւ կը գոհանար քիչ դրամօժիտով։

Նափոլիի Թագաւորը իր օրինաւոր աղջիկը՝ Քառլոթան կ՚ուզէր Սեզառի տալ, բայց երբ Լիւքրէս ամուսնացաւ Թագաւորին ապօրինի զաւկին հետ, այլեւս խօսք չէր կրնար ըլլալ Սեզառի ամուս – նութեան Քառլոթայի հետ։ Դուքսը ամուսնացած էր Լիւքրէսի հետ, պայմանաւ որ Սեզառ ամուսնանար Քառլոթայի հետ, քանի որ չեղաւ, գիտնալով թէ ինչ պիտի գար գլխուն, եւ հեռացաւ։ Իսկ մխիթարելու համար Լիւքրէսը, Պապը անոր տուաւ երկու քաղաք։

Դուքսը վերադարձաւ իր կնոջ քով, Պեսչէյլի կը մեղադրէր Պապին ֆրանսասիրական քաղաքականութիւնը, ըսելով թէ Լուդովիկոս ԺԲ.ի վախէն էր։ Իսկ Սեզառ Վալանթինուայի դուքս դառնա – լով, ինքզինք Սեզառ տը Ֆրանս կը կոչէր։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԸ ՊԸԼՖՕՆԹԵՆԻ ՄԷՋ

———0———

ԼԻՈՆ.— Կիրակի Օգոստ. 19, առաւօտ Կապոյտ Խաչի տեղւոյս վարչութիւնը, ուրիշ տարիներու նման կրկին կազմա – կերպած էր երթուդարձի սպասարկու – թիւն մը դէպի փոքրիկներու կայանը։ Օթոքարը ճամբայ կ՚ելլէ Հայոց եկեղեցիէն, դէպի Ժիւրա. հոն տեղի պիտի ունենայ Աստուածածնայ տօնակատարու – թիւնը եւ խաղողօրհնէքի արարողու – թիւնը։

Ամբողջ երեք ժամ ոլորապտոյտ ճամբաներէ եւ բնութեան պարզեւած հրա – շալի տեսարանները դիտելէ յետոյ կը հասնինք կայան։ Հեռուէն կը տեսնուի զոյգ Եռագոյններու եւ Կապոյտ Խաչի դրօշներու ծածանումը։

Փոքրիկ Հայաստանն է անիկա, Ֆրանսայի Հայութեան գուրգուրանքին եւ խնամքին առարկայ։ Եկած են Միջին Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն, ինչպէս նաեւ Փարիզէն եւ Մարսէյլէն. շատեր եկած են տեսնելու համար իրենց հոգեհատորները, որոնք կատարեալ վստահութեամբ լման մէկ ամիս յանձնած են Կապոյտ Խաչուհիներու մայրական եւ գուրգուրոտ խնամքին, եկած են ուրիշներ տարեց թէ երիտասարդ վայելելու համար հայկական օր մը, բառին իսկական իմաստով. որովհետեւ քանի տարագրութեան տարիները կ՚երկարին, այնքան հայկականութիւնը կը փնտռուի, մասնաւորապէս տարեցներու մօտ։

Ժամը 10.30ին կը սկսի «Եկեղեցին հայկական» հոգեզմայլ եւ խորիմաստ շա – րականներու որ կ՚արձագանգեն շատ հեռուները։

Օրուան պատարագիչն է Լիոնի նախկին հոգեւոր հովիւ եւ այժմ Ժընեւ հաստատուած, Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան։ Օրուան զպրաց դասը կը ղեկավարէ Պր. Աւետիս Իշխանեան։ Ի՜նչ հոգեպարար եւ յուզիչ է լսել հայկական պատարագը կայանէն ներս, եւ տեսնել թէ ինչպէս 145 փոքրիկներ ինչ ուշադրութեամբ կը հետեւին արարողութեան այն բոլոր շարժումներուն որոնք կը կատարուին պատարագի ընթացքին. այս Արմենական ցեղը դեռ երկար, շատ երկար կրնայ դիմանալ օտարութեան այս ափերուն վրայ քանի կան ազգանուէր եւ անսակարկ նուիրեալներ, որոնց մտահոգութեան միակ առարկան Հայը Հայ պահելն է։

Պատարագի վերջաւորութեան կը լսուի մեր հոգեպարար Տէր ողորմեան, —Տո՛ւր աշխարհիս խաղաղութիւն եւ հիւանդաց բժշկութիւն, ազգիս Հայոց սէ՛ր, միութիւն։

Այո, սէր միութիւն, որպէսզի օր մըն ալ կարենանք երգել. «Ազգիս Հայոց Ազատութիւն»։

Ճաշի պահն է. փոքրիկները կը բոլորուին սեղաններու շուրջ։

Կարգը մեծերուն է. սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է. հոգեւոր հովիւին Տէրունական աղօթքով կը սկսի ճաշը. հացիւ աւարտած, կ՚ըլլան ինքնաբուխ նուէրներ. կարճ ժամանակէն գումարը կը բարձանայ 7500 Ֆրանքի. կուտան սրտաբուխ, գիտնալով որ իրենց նուիրած իւրաքանչիւր սանթիմը պիտի ծառայէ կայանի բարգաւաճման։

Շրջանային վարչութեան ատենապետուհի Օրիորդ Աստղիկ Առաքելեան ցոյց կուտայ այն հողամասը որ դեռ վերջերս գնած են, ապագայի ծրագիրներու իրագործումով, ցոյց կուտայ նորակառոյց շէնքը, որ սակայն դեռ չէ լրացած, որ պիտի պարփակէ իր մէջ 8–10 սենեակներ մեծկակ սրահ մը իր յարակից մասերով. տեղեկութիւններ կուտայ թէ դեռ ի՜նչ ի՜նչ մտահոգութիւններ ունին կատարեալ ընելու համար կայանը. «Մեզի համար շատ դժուար է մերժել ծնողք մը որ իր փոքրիկին ձեռքէն բռնած կը ներկայա – նայ, իր փոքրիկը կայան ընդունիլ տալու համար. սակայն մենք վստահ ենք որ յառաջիկայ ամառ շէնքը լրացած կ՚ըլլայ եւ պիտի կարենանք աւելի մեծ թիւով փոքրիկներ ընդունիլ, եւ հաւատք ունինք որ այդ մերժումները տեղի պիտի չունենան յառաջիկային։

«Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով, այն խոր եւ անվերապահ հաւատքը ունի դէպի մեր ժողովուրդը, որ միշտ ալ թեւ ու թիկունք կանգներ է մեր բոլոր ձեռնարկներուն, մեր նիւթական աղբիւրը մեր ժողովուրդը ինքն է»։

Խօսք առնուեցաւ նմանապէս հոգեւոր հովիւին որ շեշտեց. «Աստուածածնայ տօնը եւ անոր նշանակութիւնը մեր եկեղեցական եւ ազգային կեանքին մէջ մեծ եղած է. այդ տօնով է որ հայ կինը գտած է իր տեղը մեր հանրային կեանքէն ներս. հայ կնոջ դերը միշտ ալ եղած է աչքառու մեր ամբողջ պատմութեան ընթացքին՝ հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը. առէք արհաւիրքի օրերը երբ հայ մայրը իր բոլոր տառապանքներուն մէջ երբեք չմոռցաւ Ա. Բ. Գ. սորվեցնել իր զաւակներուն Միջագետքի անապատներուն մէջ։ Ահա այսօր այս երկրին մէջ ունինք կանացի կազմակերպութիւն մը՝ Կապոյտ Խաչը, որ իր 45 տարիներու գոյութեան ընթացքին, իր գուրգուրանքին առարկան է դարձուցած Հայը Հայ պահելու սըրբազան եւ նուիրական գործը. անիկա հասած է եւ կը հասնի ամէն տեղ, ուր կարիքը կայ։ Այո, գուրգուրանք այս մեծ կազմակերպութեան վրայ, որպէսզի կարենայ շարունակել իր առաքելութիւնը յօգուտ մեր փոքրիկներուն։ Կեցցէ՛ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը»։

Օրիորդ Աստղիկ Առաքելեան իր փակման խօսքին մէջ ըսաւ.— Մասնաւոր շնորհակալութեան խօսք ունինք հոգեւոր հովիւին, ինչպէս նաեւ բոլորիդ եւ բոլորիդ, որ եկաք այսօր եւ քաջալերեցիք կայանի այս ձեռնարկը. ինչպէս ըսի քիչ առաջ, նորէն կը կրկնենք՝ մեր նիւթական աղբիւրը մեր ժողովուրդն է։

Յետոյ սկսաւ կայանի փոքրիկներու կողմէ պատրաստուած գեղարուեստական բաժինը, որ տեւեց ամբողջ երկու ժամ. երգ, պար եւ խմբերգ, արտասանութիւն եւ մանաւանդ փոքրիկներու կողմէ մեզի հրամցուած ծաղիկներու պարը, գոյնզ – գոյն հագուստներով, բոլորն ալ յաջող էին։

Ինչպէս գովելի է այն խումբ մը երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներու աշխատանքը որոնք այս տարի եկած էին Միջին Արեւելքէն, օգտակար ըլլալու թէ՛ Կապոյտ Խաչի եւ թէ կայանի փոքրիկ – ներուն։

Անշուշտ Ֆրանսայի Հայութեան կը մընայ գնահատել եւ քաջալերել Կապոյտ Խաչի գործը որ տեսանելի եւ շօշափելի է. այս կազմակերպութիւնը պէտք ունի աղնիւ եւ հայրենասէր անձերու նիւթական աջակցութեան՝ յօգուտ մեր նորահաս սերունդի հայապահպանման։

Ապրի՛ք քոյրեր, հազար ապրիք, որ ձեր առօրեայ մտահոգութիւնները մէկ կողմ դրած, լծուած էք հայրենանուէր գործունէութեան՝ այս հիւրընկալ ափե – րուն վրայ։

Կ. ՑՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (263)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ե.

— Անկարելի է որ քաղաքապետարանին մէջ պաշտօնավարէք այսուհետեւ։ Ձեր հրաժարականը տուէք, եթէ ոչ պիտի ստիպուիմ պաշտօնանկ ընել ձեզ։

Տիւշըմէն այս անվերաքննելի վճիռէն ընկճուած, իր հրաժարականը տուաւ ու անգործ մնաց. ամէն ոք դէշ աչքով կը դիտէր զայն։

Երիտասարդ կենցաղասէրը նախ խորհեցաւ Փարիզ երթալ, ուր պիտի կրնար պաշտօն մը գտնել ու ամբոխին մէջ կորսուիլ։

Քովը քանի մը ոսկի ունենալուն, պիտի կրնար հոն երկու–երեք շաբաթ ապրիլ. ուստի կառախումբ նստաւ։ Անկէ ետքը պատահած արկածը գիտենք արդէն։

Ամանտա անհամբերութեամբ կը սպասէր այն վայրկեանին, երբ վիրաւորին վիճակը իրեն թոյլ պիտի տար տեսնելու զայն։ Մանկամարդ աղջիկը բնաւ պիտի չզարմանար, եթէ պառոն տը Ռայս նորէն Պուա–լըՌուա չդառնար։

Ամանտա գուշակած էր թէ Օվիտին մեկնումը խզում կը նշանակէր, բայց սեւեռուն գաղափար մը ունէր, այն է իր վրէժը լուծել ու կը խորհէր Ռաուլ Տիւշըմէնը իբր թանկագին օժանդակ ու հաւատարիմ ընկեր գործածել իր վրիժառութեան համար։

Վերջապէս, օրին մէկը, սպասուհի Մատլէն նշանացի հասկցուց Ամանտայի թէ կրնար ապաքինող Տիւշըմէնի այցելել, առանց նշմարուելու։

Երկու անգամ դուռը մեղմօրէն զարնելէ յետոյ, Ամանտա վիրաւորին սենեակէն ներս մտաւ ու դուռը գոցեց։ Երիտասարդը, որ բնաւ չէր սպասեր իր նախկին սիրուհիին այցելութեան, նախ չճանչցաւ։ Ամանտա յուշիկ սահեցաւ մինչեւ անկողնին քով։ Տիւշըմէն ճանչ – ցաւ զայն, ու զարմանքի բացականչութիւն մը արձակեց, բայց չզայրացաւ։

— Ամանտա՛, դուն հո՛ս, դուն հո՛ս, գոչեց Տիւշըմէն։

— Այո, ես հոս, նոնոշս, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը ու Տիւշըմէնի ձեռքը բռնելով համբուրեց զայն։ Իմ ներկայութիւնս թող քեզի զարմանք չպատճառէ։ Ես ականատես եղայ քու անցուցած վտանգիդ, ու քեզ ճանչցայ։ Իմացայ որ հոս կը փոխադրէին քեզ։ Ամէն օր լուր առի քու մասիդ, ու սպասեցի այն վայրկեանին, երբ պիտի կըրնայի քեզ տեսնել...։

Ամանտան մօտիկ ըրած պահուն՝ հին օրերու յիշատակը ողեկոչեց Տիւշըմէն։

— Ի՞նչ կ՚ուզես ինձմէ, հարցուց երիտասարդը, ետ քաշելով ձեռքը։ Գիտես թէ ամէն ինչ վերջ գտած է մեր միջեւ։ Դուն ես պատճառը որ վիրաւորուեցայ, ու քիչ մնաց որ պիտի մեռնէի։

— Ես ե՛մ պատճառը, գոչեց մանկամարդ աղջիկը, ապշութեան մատնուած։

— Այո, քանի որ կորսնցուցի իմ ապրուստս ապահովող պաշտօնը, ու ստիպուեցայ Ժուանեէն հեռանալ այն թշուառական պարտամուրհակներուն երեսէն, զորս ստորագրեցի, քեզի դրամ տալու համար։ Քիչ մնաց որ, այդ պատճառով թիւրան երթայի։ Քեզի համար անունս անպատուեցի։ Քեզի համար ապագաս խորտակեցի։ Ա՛հ, ինչո՞ւ չմեռայ կառախումբի այս արկածին մէջ։

— Կ՚ընդունիմ որ արժանի եմ քու յանդիմանանքներուդ, սիրելի Ռաուլ, ըսաւ Ամանտա յուզումէն դողդոջուն ձայնով մը։ Անգիտակցօրէն, շատ վնաս հասցուցի քեզի...։ Կը զղջամ, ներում կը խնդրեմ... բայց կը վստահեցնեմ որ լուրջ պատճառներու համար այս այցելութիւնը կուտամ։ Թերեւս անոնք փա – րատեն ապագայի մտահոգութիւններդ, որոնց վրայ կը խօսէիր քիչ առաջ։ Կ՚ուզե՞ս զիս մտիկ ընել ու պատասխանել։

— Այո, քանի որ հոս ես։

— Նախ կ՚ուզեմ քեզ զգուշացնել սպառնացող վտանգներու դէմ։ Պառոն տը Ռայսը կը ճանչնա՞ս։

Նախկին պաշտօնեան բնաւ չէր սպասեր այդ անունը արտասանուելուն, այնպէս որ գանկին վրայ մուրճի մը հար – ուածը ստացաւ։

— Պառոն տը Ռա՞յսը, թոթովեց Տիւշըմէն, ու Ամանտայի նայեցաւ, անոր աչքերուն մէջ կարդալու համար բոլոր գիտցածները։

— Այո, մարդ մը որ գրեթէ ամիս մը առաջ տեսած ես Ժուանեի մէջ. անոր ձեռքը կը գտնուին կեղծ պարտամուր – հակներդ...։

Տիւշըմէն դեփ–դեղին կտրեցաւ։ Խեղ – դուկ ձայնով մը թոթովեց ան.

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Պր. Անդրանիկ Յովսէփեան եւ զաւակը Րաֆֆի, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան Մամբրէեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Քէհեաեան Փասքալ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Խայեան Փասքալ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մամբրէեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պետեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Գլեր Կուջուկեան եւ զաւակները Կոստան եւ Փաթրիկ, Տէր եւ Տիկին Արա Փափազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Անժէլ Ճերմակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տօնիկ եւ զաւակները (Մարսէյլ), Պր. Յովնան Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Գափուճեան Աւետիք ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, հարսին, քրոջ, զարմիկին եւ սանուկին՝

ԶՈՒԱՐԹ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ
(ծնեալ Ազատեան)

մահը, 42 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Հինգշաբթի Օգոստոս 30 ժամը 10.30ին եւ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի Էնթեր Քոմինալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԴԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

•

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան 45 Ռիւ տը լա Տեֆանս, Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ, Ուրբաթ Օգոստ. 31, ժամը 20.30ին, կը դասախօսէ, Պէյրութէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՍՓԻՒՌՔ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ

(Լօզանի դաշնագրին 50ամեակին առթիւ)

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վկայեալ եւ որակեալ հաշուակէտ մը կը փնտռէ Փարիզի Աղքատախնամը:

Գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոսի վերջը, տալով աշխատանքի վկայականներուն ցանկը եւ ամսական պահանջները:

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, Rue Lafayette, Paris (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18ԻՆ

———0———

Նոր շէնքի բացում եւ վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւն

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնճերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ձկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 փր.
Առաքման ծախքով 17 փր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Տարեկան մեծ արձակուրդներու առիթով կազմակերպած է

ARMENIE : du 1er au 19 Septembre 1973
Séjour en pension complète à l'Hôtel ANI Avec retour via LENINGRAD
PRIX : SEJOUR ET VOYAGE AVEC TOUTES LES EXCURSIONS 2150 F.

Մանրամասնութիւններու համար դիմել գրասենեակ:

Այս ճամբորդութեան կրնան մասնակցիլ 18էն 35 տարեկան բոլոր հայ երիտասարդները:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, վստահօրէն յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին Հասցէն.—

1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ – Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ – պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը 28 Հոկտ. Կիրակի օր հանդիսաւոր կերպով կը տօնէ իր հիմնադրման քառասնամեակը, Կիմէ Թանգարանի սրահը:

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Կիրակի Հոկտ. 28ին, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ:

BON DE COMMANDE

A adresser à LIBRAIRIE HAMASKAINE, 10 RUE HUSSEIN BEYHOUM. BEYROUTH — LIBAN

NOM : ..

ADRESSE : ..

Je désire recevoir une copie du livre MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, par HAROUTIOUN KURKDJIAN.

Veuillez trouver ci-joint un chèque bancaire de 25 F. F. au nom de :
LIBRAIRIE HAMASKAINE.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէհլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռախօսել տեղեկանալու համար պայմաններուն:

ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 18

ԳԻՆ 2600 Ֆրանք

Երթի ընթացքին մէկ գիշեր՝ Մոսկուա, վերադարձ նոյն օրը՝
Երեւան – Մոսկուա – Փարիզ

Երկու հոգինոց առաջին կարգի սենեակ, լոգարանով, «Արմենիա»ի կամ «Անի»ի մէջ, երեք ճաշերով: Բազմաթիւ շրջապտոյտներ:

Արձանագրութեանց համար դիմել

TRANSTOURS, 22 rue du 4 Septembre— Paris (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. Ունենեանի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:

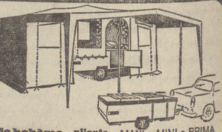
MARSEILLE — Z. Aliksanian, 11 Rue du Bassin, St. Julien,
Tél. : 51-74-90 — 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. Գասպարեանի — ԼԻՈՆ՝ Պալեանի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. Գարաեանի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ց. Պօյաճեանի

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomiac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79

NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
30
JEUDI
30 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.799
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.799

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

(1896 Օգոստոս 14/26)

—0—

Դ. եւ վերջ

փոխ-տնօրէնին յուշերը (3)

Ժ. Օպուանոյ կը պատմէ թէ իր Եւրոպացի պալատը մեկնումէն ետք դրամատան մէջ ո՛չ մէկ հրացանաձգութիւն լսելի եղեր է: Պաշտօնեաները զգուշութեան համար գետին պառկեր են: Հայ պարագլուխներն ալ հանդարտ մնացեր են:

Արմէն Գարօ Վուլֆինկին պատմեր է այն վայրագութիւնները, ջարդերն ու կողոպուտները, որոնք տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ: Իր ընտանիքն ու բարեկամները սպաննուած են: Յուսահատ, իր կեանքը զոհած է իր հայրենակիցներու օգտին, վճռած ըլլալով իրականացնել իր նպատակը կարելի միջոցներով, որքան ալ սոսկալի ըլլան անոնք, այն է՝ ապահովել գործադրութիւնը բարենորոգութեան, որոնք քանիցս խոստացուած են Սուլթանին կողմէ եւ երբեք չեն գործադրուած:

Ու աւելցուցեր է թէ այն պահուն երբ ինք կը գրաւէր դրամատունը, ապստամբութիւն ծագեր էր մայրաքաղաքին եօթը զանազան կէտերուն վրայ: Հայերուն նպատակն է եղեր կործանել Պոլիսը առեւտրական եւ տնտեսական տեսակէտներով, չարունակ նոր խռովութիւններ յարուցանելով: Իրենք յարմար դատեր էին ամէնէն առաջ տէր դառնալ դրամատան, մտածելով որ անիկա իր գրաւած դիրքով կը շահագրգռէր ո՛չ միայն Օսմ. կառավարութիւնը, այլ նաեւ բոլոր մեծ Պետութիւնները:

Փոխ-տնօրէնը կը սխալի, երբ Վանեցի կը կարծէ երզրումցի Արմէն Գարօն, որուն համար կ'ըսէ թէ հայերէնէ եւ թրքերէնէ զատ սահուն կերպով կը խօսէր նաեւ ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Դրամարկղին մօտ բազմաթիւ դրամատոմսեր եւ դրամներ մնացեր էին, զորս կարելի էր դիւրաւ գողնալ: Արմէն Գարօ անձամբ կ'օգնէ Վուլֆինկին եւ Փանճիրի պէյին զանոնք դրամարկղներուն մէջ փոխադրելու համար: Իրիկուան ժամը 8ին պաշտօնեաներէն ոմանք գանգատած ըլլալով, որ անօթի են, Արմէն Գարօ պաշտօնեաներուն յատուկ ճաշարանէն կը հաւաքէ ինչ ուտելիք որ գտնէ եւ կը հրամցնէ անօթիներուն, քիչ մըն ալ ներողութիւն խնդրելով:

Յարձակման պահուն Ոսկեղջիւրի վրայ նայող պատուհանէն փախչիլ փորձող երկու պաշտօնեաներ՝ Փէն եւ Կրապովսքի՝ ձեռքը կ'իյնան Թուրքերուն, որոնք ծանրապէս կը վիրաւորեն զանոնք, Հայ կարծելով անշուշտ:

Օպուանոյ Օգոստոս 15/27ի առտուան ժամը հինգին կը տեսնէ, որ դրամատան փողոցէն կ'անցնին աղբահաւաք կառքեր, որոնց մէջ խառնիխուռն դիզուած են դիակներ: «Բազուկներ եւ սրունքներ դուրս են կախուած աղբագին կերպով: Այս տխուր Թափօրները դէպի Բերա կը բարձրանան: Ոմանք կ'երթան Ֆէրիգիւղի Հայոց գերեզմանատունը»:

Ժամը 7ին տնօրէն Սըր Էտկար Վինսընթ այցելութեան կ'երթայ զանազան դեսպանատուններ, անոնցմէ ապահովութիւն ստանալու համար, թէ պիտի յարգուին Հայոց տրուած յանձնառութիւնները: Ժամը 10ին դեսպանները կը հաւաքուին երիցագոյն անդամ աւստրիացի Պարոն Կալիսի մօտ եւ կ'որոշեն շոգենաւ գնել Հայ յեղափոխականները օտար երկիր ղրկելու համար: Ֆրանս. դեսպանատան գործակատար տը լա Պուլինիէրի պաշտօն կը տրուի հսկելու այդ որոշման գործադրութեան վրայ:

Առտուընէ մինչեւ կէսօր դրամատան այցելողները կը պատմեն թէ նախորդ օրը հազարաւոր Հայեր ջարդուած են Ոսկեղջիւրի շրջակայ Թաղերուն մէջ, «աչքերուն առջեւ զինուորական միութիւններուն, որոնք եւս մեղսակից են կամ անտարբեր»:

Դրամատան գետնայարկին մէջ խուզարկելով կը գտնեն 11 քիլօ 400 կրամ կշռող պարկ մը՝ ռումբերով լեցուն: Գտեր են նաեւ պատրոյգներ, 45 դղաձեւ ռումբեր, ռումբի 25 գլանաձեւ փամփուշտներ եւ մեծ Թիւով վեցհարուածեանի զանազան տեսակ փամփուշտներ: Բոլորը կը յանձնեն ամբաշէն զօրաց սպայի մը, որ զանոնք բեռնակառքով մը Թօփհանէ կը փոխադրէ:

Դրամատան պաշտօնեաներէն մեռած են երեք եւ վիրաւորուած վեց հոգի: Ռէժիի մէջ ալ գտեր են երկու մեռեալներ:

Ոստիկանական Նախարարութենէն պաշտօնեայ մը դրամատան տնօրէնէն կը պահանջէ, որ իշխանութեան յանձնուին չորս քան Հայեր, որ մաս կը կազմեն ստորադաս պաշտօնէութեան: Օպուանոյ կը գրէ. «Եթէ այդ խեղճերը անոնց յանձնենք, անոնք կորսուած են: Շատերը անմեղ են եւ պէտք է զանոնք փրկել»:

Առաջին յարկի մէկ սենեակին մէջ կ'արգելափակեն այդ Հայերը, որոնք ոստիկանութեան պիտի յանձնուին զոյգ զոյգ: Ո՛չ ոք դուրս պիտի ելլէ դրամատունէն, մինչեւ որ վերադառնան անոնք որ հարցաքննութեան գացին: «Ապահովաբար, կ'ըսէ, վերջինները բնաւ պիտի չտեսնենք, եւ մենք մեր միջեւ կը համաձայնինք, որ ամէնէն վերջը պիտի յանձնենք երկու բեռնակիրներ, որոնց մեղսակցութիւնը յեղափոխականներուն հետ ոչ մէկ կասկած կը վերցնէ: Ես աչքովս տեսայ, որ անոնցմէ մէկը համբուրեց Գարօն սանդուխին վրայ, յարձակման պահուն»:

Դուրսը հրացանաձգութիւնը կը շարունակուի: Հեռուէն երբեմն կը լսուին ուժգին պայթիւններ: Իրեն կը պատմեն թէ Ղալաթիոյ մէջ Հայերու պատկանող դրասենեակներ եւ խանութներ յարձակման ենթարկուած են եւ կողոպտուած: Յարձակողները ընդունուած են ռումբի հարուածներով: «Այդքան ռո՞մբ կը գտնուի ուրեմն ամէն կողմ», կը հարցնէ Օպուանոյ:

Դրամատան շէնքը պաշարուած է զինուորներով: Պահակախումբեր կը շրջին անընդհատ: Պաշտօնեաները ճամբու կը դնեն ժամը 4ին, կը պահեն միայն տասնեակ մը «անվեհերներ», որոնք գիշերը դրամատունը պիտի մնան:

Հայ յեղափոխականներու շոգենաւ դրուելուն ալ ականատես եղեր է փոխ-տնօրէնը: Ֆրանս. Ֆլէշ պահականաւը խարսխեր է մօտը անգլիացի տնօրէնին Կիւլնար զբօսանաւին, որուն մէջ էին Հայերը: Ծովային Նախարարութեան եւ ոստիկանութեան շոգեմակոյկները պաշտպանած են զբօսանաւը, արգիլելու համար փախուստի ամէն փորձ: Հայերը տեսնուեր են մեծ Պետութեանց Թարգմաններուն եւ Ֆրանս. դեսպանատան առաջին Թարգման Ռուէյի հետ: Անոնցմէ խնդրեր են Թոյլ տալ իրենց երթալ Պիրէյն, «որ կեդրոն մըն է յեղափոխական քարոզչութեան»: Խնդրանքը կը մերժուի: Որոշուեր է զանոնք ղրկել Մարսիլիա, Մէսաժըրիի Ժիրոնտ շոգենաւով: Ֆլէշի նաւաստիները կը խուզարկեն Հայ ֆէտայիները եւ կը գրաւեն անոնց ատրճանակները: Շատերը երկ-երկու հատ ունէին. մէկուն վրայ նոյնիսկ ռումբ մը կայ եղեր:

Ո՛չ մէկ սանթիմ՝ իրենց գրպանը:

«Անոնցմէ ազատած ըլլալնուս համար ա՛յնքան գոհ ենք, որ անոնց մաս մը դրամ կուտանք իբր օգնութիւն»:

Լա Ֆլէշի երկու նաւակները՝ ոստիկանական մակոյկներու ընկերակցութեամբ Ժիրոնտի վրայ կը փոխադրեն Հայ ֆէտայիներն ու ֆրանսացի սպաները: Ժամը վեցն է: «Շոգենաւը կը հեռանայ եւ հետզհետէ աներեւոյթ կ'ըլլայ»:

×

Հոս կը վերջանան Ժ. Օպուանոյի Յուշերը: Իր գրքոյկին խորագիրն է «1896 Օգոստոս 26ի օրը Օսմանեան Կայսերական Դրամատան մէջ, Կոստանդնուպոլիս»:

Ապտիւլ Համիտի եւ դեսպաններու տըրւած խոստումներէն ո՛չ մէկը կը գործադրուի: Չենք խօսիր Բարենորոգումներու մասին, որոնք մեռեալ տառ մնացին մինչեւ վերջ: Շոգենաւին վրայ Ֆրանս. դեսպանատան Ա. Թարգմանը Հայ ֆէտայիները նաւապետին կը ներկայացնէ իբրեւ հասարակ աւազակներ, որոնք դրամատունը մտեր էին զայն կողոպտելու համար... Ա՛յնքան վատութիւնը չէր բաւեր: Մարսիլիա հասնելնուն, Թրքական «փաշա» տիտղոսով պատուուած Արտաքին նախարար Գաբրիէլ Հանոթոյին հրահանգով մեր հերոսները կ'արգելափակուին Սէն Փիէրի բանտը: Արմէն Գարօ եւ Հրաչ կը յաջողին արտօնութիւն ստանալ Եւրոպայի մէջ իրենց ուսումը շարունակելու: Միւսները կը ղրկուին Արժանթին... իբրեւ աքսորական:

Ի՞նչ տարբերութիւն ունէին Ապտիւլ Համիտ եւ երաշխաւոր վեց մեծ Պետութիւնները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻԼԻԻ ՄԷՋ՝ ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

—0—

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԿԸ ՏԻՐԷ

Ազգ. Պաշտպանութեան նախարար Զօր. Փրացի հրաժարումէն ետք ծովակալ Ռաուլ Մոնթերօ եւս իր կարգին հրաժարեցաւ Ելմտական նախարարի պաշտօնէն: Արդէն քանի մը օրէ ի վեր նախարարը չէր ներկայանար իր պաշտօնատեղին, որովհետեւ, ինչպէս կը հաղորդուի, ըսպաներ ճնշում կը բանեցնէին, որպէսզի ինք եւս քաշուի կառավարութենէն:

Դէտերու հաստատումով աւելի ծանր երեւոյթ մըն ալ կայ: Արդարեւ ցամաքային ուժերու սպայակոյտը՝ բաղկացած 21 զօրավարներէ, իր հաւաքական հրաժարականը ներկայացուց. այս ձեւով նոր ընդհ. հրամանատարը՝ Զօր. Օ. Փինոշէ, որ Զօր. Փրացի տեղը գրաւած է, պիտի կարողանայ «ազատ շարժիլ»:

Միւս կողմէ գործադուլները, որոնք կառավարական ներկայ տագնապին պատճառ դարձած են, կը շարունակուին: Այսպէս, 140.000 առեւտրականներ եւ խանութպաններ որոշեցին շարունակել գործադուլը: Փոխադրակառքերու գործադուլն ալ վերջ գտած չէ եւ բանակցութիւնները ցարդ արդիւնք տուած չեն:

Դէտերու վկայութեամբ ներքին մթնոլորտը ծայր աստիճան լարուած է եւ ձախ թէ աջ իրենց շարքերը զօրակոչի կ'ենթարկեն. տագնապը նոր փուլի մէջ կրնայ մտնել նոր դահլիճի կազմութեամբ, թէեւ նախագահը՝ Այենտէ դժուարութիւններու կը հանդիպի նոր դահլիճին կազմութեան ուղղութեամբ:

Աջ կամ ձախ կրնան պետական հարուածի փորձ կատարել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին սպանացի լրագրողներուն յայտարարեց, թէ Ֆրանսա կը փափաքի, որ Սպանիա փութով մաս կազմէ ոչ միայն Հասարակաց Շուկային, այլեւ «եւրոպական կազմակերպութեան»: Այս բաղձանքը երկու առիթներով արդէն իսկ պաշտօնապէս արտայայտած էր Ֆրանսա՝ Փոմփիտուի եւ անկէ առաջ Զօր. տը Կոլի միջոցաւ: Ժօպէր Սէն Սեպասթիէնի մէջ տեսակցած էր Սպանիոյ Արտաքին նախարարին հետ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ հանդարտ մթնոլորտով յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ հանրակառքի սպաննուած վարորդին: Երկու հազար վարորդներ, իրենց աշխատանքի զգեստներով, իրենց վերջին յարգանքը մատուցին՝ ընկերանալով դագաղին: Յուղարկաւորութեան Թափօրին մաս կազմեցին աւելի քան երբեք հազար հոգի, որոնց շարքին Մարսէյլի քաղաքապետ — երեսփոխանին ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ այլ երեսփոխաններ եւ Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներ: Միւս կողմէ Մարսէյլի ոստիկանապետը ցնոր տնօրինութիւն արգիլեց որեւէ բնոյթի հրապարակային ցոյց: Արդարեւ հրապարակային ցոյց մը նախատեսուած էր՝ կազմակերպութեամբ «Մարսէյլի Պաշտպան Կոմիտէի», որ կը պահանջէ երբեւակ քննութիւններ (արհեստի, առողջապահական եւ դատական) սահմաններուն վրայ, օտար աշխատաւորներու համար:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ յայտարարեց «Էշշիէյթըտ Փրէս»ի եւ «Լը Մոնտ»ի Մոսկուայի Թղթակիցներուն, թէ իր կեանքը վտանգուած է, այսուհետեւ, եթէ թունաւորուի կամ սպաննուի՝ «իր հիմնական աշխատանքները լոյս պիտի տեսնեն»: «Սպառնական նամակներ ստացած եմ. կը սպառնան սպաննել զիս եւ ընտանիքիս անդամները... այդ նամակները խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ ուղարկուած են. անիկա կը հաստատուի բազմաթիւ տուեալներով»: Միւս կողմէ Պիօտր Եակիր եւ Վիկտոր Կրասին, ըստ «Թաս» գործակալութեան «զղջում» յայտնած են իրենց հակախորհրդային գործունէութեան համար: Երկու դատապարտեալները ընդունած են, միշտ ըստ «Թաս» գործակալութեան, թէ կապի մէջ եղած են արտասահման գտնուող սպիտակ Ռուսերու հետ: Երկու դատապարտեալները «հերքած» են թէ իրենց խոստովանութիւնները ճնշումի տակ եղած են:

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Վալտհայմ Դամասկոս այցելելէ ետք Պէյրութ ժամանեց: Այս առթիւ նկատել տուաւ, թէ Մերձ. Արեւելքի հարցը աշխարհի ամէնէն վտանգաւոր խնդիրներէն մէկն է եւ «մեր պարտականութիւնն է օգնել, որպէսզի լուծում մը գտնէ անիկա, սակայն հրաշքներ չեմ կրնար գործել»:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ կեդրոնական մասին մէջ զօրաւոր շարժ մը տեղի ունեցաւ: Հինգ հարիւր հոգի մեռաւ եւ հազար հոգի ալ վիրաւորուեցաւ: Հազարաւորներ անպատսպար կը մնան:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

1866–1927 Օգոստոս 30

Ազատութիւն սիրող բոլոր ժողովուրդները, նոյնիսկ չսիրողները, հերոսապաշտ են: Ու վա՛յ այն ժողովուրդին՝ որ հերոս չունի, իր ծոցէն հերոս չէ հասցուցած :Փառք Բարերարին՝ մենք շատ ենք ունեցած հերոս․ կարելի է անոնց մեծին ու փոքրին, յայտնիին ու անյայտին անուններով էջեր լեցնել․ բայց այդ դուրս է մեր ծրագրէն․ այսօր մենք պիտի խօսինք անոնց մեծագոյններէն մէկուն, անման Զօր․ Անդրանիկի մասին:

Ան, Շապին Գարահիսարի, իր ծննդավայրին բազմաթիւ աչքառու զաւակներէն ամէնէն մեծը, համբաւուածը, սիրուածը ու համազգային փառքի արժանացածն է: Ծնած է 1866ին՝ եկեղեցւոյ թաղը: Հայրը՝ Թորոս, մայրը՝ Մարիամ: Մեծցած է Նազելի անուն իր քրոջ հոգածութեամբ: Զայն կը յիշէր գորովով ու անհուն գուրգուրանքով:

Համեստ ընտանիքի զաւակ, պատեհութիւն չէ ունեցած միջակորեար կամ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու: Կանուխէն մտած է գործի ասպարէզ՝ հօրը խանութին մէջ ատաղձագործութիւն ընելու:

Ի ծնէ ըմբոստ էր, յախուռն, աւանդապաշտ ու հայրենասէր:

1880ին, երբ ինք դեռ հազիւ 14 տարեկան էր, Թարգմանչաց տօնի նախընթաց Կիրակին, Շապին Գարահիսարի Թեմին առաջնորդական տեղապահ Տէր Սարգիս քահանայ Ներսէսեան, աւուր պատշաճի կը քարոզէ ու կը պատուիրէ որ ժողովուրդը այդ օրը սուրբ տօն պահէ․ խանութ չբանայ, աշխատանք ու առեւտուր դադրեցնէ (մեղմէ զատ ո՞ր ազգը Մշակոյթի Տօն ունի): Կեսարացի բողոքական Հայ մը, Կարապետ Թորոսեան անունով, անսաստելով կամ եղած հրահանգին անտեղեակ, կը բանայ իր կրպակը: Անդրանիկ, իրեն հասակակից երկու ընկերներով, կ՚երթայ ու կը հրամայէ որ փակէ կրպակը: Աղմուկ ու կռիւ: Վրայ կը հասնի ոստիկանութիւնը ու Անդրանիկը, իր ընկերներով կը նետեն բանտ: Լուրը առնող առաջնորդը, փէշերը գօտին կոխած, կը վազէ կառավարչատուն, կը միջամտէ ու կ՚ազատէ տղաքը նոյն օրն իսկ:

Հինգ տարի յետոյ, 1885ին, Շ․ Գարահիսարի մէջ յեղափոխական շարժումներ ծայր կուտան: Առանց կուսակցական պիտակի, ինքնապաշտպանութեան խումբեր կը կազմուին: Անդրանիկ այդ խումբերուն միացողներուն առաջիններէն կ՚ըլլայ:

Վախճանեալ Վռամշապուհ Արք․ Քիպարեան, որ այդ օրերուն իբրեւ Նազարէթ քահանայ կը պաշտօնավարէր իր ծննդավայրին մէջ, տղաքը, գիշերով, գաղտնի կը տանի Հազին Քարը: Տիքմէն Սարի կողքին, Ս․ Սարգիսի ուխտատեղին ուր լալկան փոքր ուռենիին տակ, քարէ գուռին մէջ պաղ ճռիկ աղբիւր մը կը չաղկրատէ Սուրբին հետ, ծունկի կը բերէ տղաները, ու յեղափոխական կը մկրտէ զանոնք: Կ՚օրհնէ անոնց ճանապարհն ու զէնքերը, գործին մասին տեղեկութիւններ կուտայ ու իրենց դերերը կը բացատրէ:

Իննիսունական թուականներուն Անդրանիկ կ՚անցնի Պոլիս: Վռամշապուհ քահանայ, իր յեղափոխական գործունէութեանց պատճառաւ կը հալածուի կառավարութեան կողմէ ու կ՚ապաստանի Պոլիս: Երէցկնոջ մահով արդէն այրիացած էր: Պոլսոյ զարիպ Մշեցիները կ՚որդեգրեն զայն ու կը կոչեն «Ղարիպ Տէրտէր»: Արփիար Արփիարեան իր Նորավէպին, Կարմիր ժամուցին մէջ կ՚անմահացնէ զայն: Այդ նորավէպը յետոյ թատերախաղի ալ վերածուեցաւ ու մեծ ընդունելութիւն գտաւ Պոլսոյ բեմին վրայ:

Ժամանակ վերջը, Քիպարեան քահանայ կը ձեռնադրուի վարդապետ՝ եւ, աւելի ուշ՝ կ՚եպիսկոպոսանայ: Մեռաւ՝ երբ արքեպիսկոպոսի կոչման էր արժանացած:

Վախճանելէ առաջ, խոր ծերութեան մէջ, օրհնեց Անդրանիկի պսակը, ու աւելի ուշ՝ լալով՝ ու ճիշդ այն խաչով որ յեղափոխական էր մկրտած զայն ու պսակած, կատարեց նաեւ անոր, Մեծ Հերոսին Թաղումը:

×

Ըսինք արդէն թէ հայ ժողովուրդի հերոսներէն ամէնէն աչքառուն, հիացուածն ու սիրուածն էր ան: Իր ողջութեան իսկ, ժողովուրդը ճանչցաւ անոր մեծութիւնը, սիրեց զայն ու երգեց իր փառքը: Իր կոյսերուն ձեռքով «զափնեպսակ» կապեց անոր ճակտին․ «իբրեւ արծիւ» սաւառնեցուց զայն Հայաստանի կապոյտ երկինքին վրայ, իր մոխիչէն «սուլթաններ դողացին», ու մաղթեցին որ չուտով «բացուի զարունը»որ հերոսը գործի սկսի:

Հայերէն զատ օտարներ ալ սիրեցին զայն: Պուլկարները, իբրեւ երախտագիտութիւն, խաչ ու ատրճան տուին իրեն, Քիւրտեր հիացան իր քաջութեան վրայ, ու իր ազնիւ զինուորականի համբաւը տարածուեցաւ չորս կողմ:

Եղաւ տեսակ մը մեր օրերու Սասունցի Դաւիթ: Իր մէկ ոտքը Մուշ էր, միւսը՝ Սասուն, օր մը Վասպուրական, ուրիշ օր մը, անակնկալօրէն՝ մի այլ տեղ․․․

Կռուէ կռիւ, սարէ սար, վտանգէ վտանգ սուրաց: Լման երեսուն տարի կռուեցաւ անարգ թշնամիին դէմ, միշտ եղաւ առաջին գիծերուն վրայ․ ինչ որ ինք պիտի վարանէր ընել՝ չպահանջեց որ ուրիշներ ընէին․․․ Ինկան իր ընկերներէն շատերը ու իրենց արիւնով բոսոր ներկեցին հայրենի հողը․ ինք, ո՛վ հրաշք, սկրդուք մը իսկ չստացաւ: Մենք իսկ սկսանք հաւատալ թէ իր «անխոցելիութեան» առասպելին մէջ ճշմարտութեան բաժին մը ըլլալու է․․․

Զինակիցներ ու հետեւորդներ շատ ունեցաւ: Բայց բոլորը, անտրտունջ, ծառայեցին կարգապահութիւն պարտադրող իր ծանր ձեռքին տակ: Սիրեցին զինքը ու կապուած մնացին իրեն:

Արդարադատ էր ու ընկերական ոգին ամուր իր մէջ: Ծնած առաջնորդ էր: Երկու հիմնական կիրք ունէր, — անսահման ատելութիւն դէպի Թուրքը, խո՛ր, գործօն սէր՝ դէպի հայ ժողովուրդը, մանաւանդ դէպի անոր խոնարհ դասակարգը:

Լաւ կը ճանչնար Հայաստան երկիրը: Կը բաւէր որ անգամ մը անցած ըլլար տեղէ մը, կրնար անվրէպ յիշել ամէն թուփի, մացառի, փոսի ու քարի տեղ՝ յարմարագոյն կռուի դիրքը որոշելու համար:

Իր զէնքի ընկերները գիտէին այս պարագան ու կը հնազանդէին առանց առարկութեան ու կասկածի:

Զնչին զոհերով մեծ գործեր է կատարած, ու անել կացութիւններէ՝ անսպասելի ելք գտած:

Իր մահուան տարելիցին առթիւ — 1927 Օգոստոս 30ի երեկոյին — իր կենսագրականը գրել չէր մեր նպատակը, պարզապէս փափաքեցանք որ մոռցուած շատ մը բաներու պէս սա մէկն ալ չմոռցուի․․․ Մեղքը մերն ալ է․․․ Այս տարի մոռցանք թէ իր ծննդավայրին, Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին տարելիցն էր Յունիս ամիսը — Յունիս 2էն Յունիս 27— Այդ ամսուն էր որ ափ մը Հայեր, բերդ քաշուած, Թքին մահուան ու Թուրքի դէմքին:

Խունկ ու ծաղիկ տանիլ կամ ղրկել կարելի չէ հոն․ բայց գիտեմ, վստահաբար գիտեմ թէ, հիմա հոն, աւազուտքին վրայ ու ժայռերուն փէշին տակ, միաթերթ ու ուժգնօրէն բուրումնաւէտ վայրի մեխակներ կը բուսնին․․․ Թող անոնք բուրումնաւետեն հերոսներու ինկած տեղերը:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԳՈՐԾՕՆ ԸԼԼԱՆՔ, ՄՆԱՆՔ ՎՃՌԱԿԱՆ

Խիղճը հոգեկան խռովք կ՚ենթադրէ: Դատումով կ՚անդրադառնանք մեր սխալներուն, սակայն հոգի՛ով կը տառապինք, հոգեկան ապրումով միայն կը վերադառնանք ուղիղ ճամբուն կամ ճշմարտութեան:

Նո՛յնն է պարագան ամօթապարտութեան, — «ամօթի զգացումին»: Հոգին պարպուած անհատներ եւ ժողովուրդներ ամչնալ չեն գիտեր, որովհետեւ գիտակցելով հանդերձ իրենց սխալին՝ չունին հոգեկան մեծութիւնը իրենց մեղքին դատումին ենթարկուելու, մարդկային սայթաքումը ընդունելու եւ ինքնասրբագրութեան ճիգը ընելու:

Թուրքը շատ լաւ գիտէ թէ ոճրապարտի դատակնիքը կը կրէ իր ճակտին վրայ, թէ հայաջինջ արարքը անպարտելի պատմութեան իսկ փաստով: Սակայն հոգի չունի, որպէսզի գիտցը, խիղճը, ամօթի զգացումը իրենց փրկարար դերը կատարեն՝ հատուցման քայլը առնելու, վէրքերը սպիացնելու եւ քաւութեան մեկնելու համար զինք․․․

«Յառաջ»ի հարցումը թէ «ո՞ր օրէնքի վեր կարելի եղած է պատերով ծածկել պատմութիւնը»՝ մեզ կը տանի ի վերջոյ այն հաստատումին թէ Թուրքը իր սեփական պատմութեան հանդէպ իսկ յարգանք չէ ունեցած եւ չունի: Ո՛չ միայն հեռաւոր անցեալի, այլեւ ժամանակակից օրերու իր պատմութիւնը նենգափոխած ու խաթարած է յաճախ՝ համաձայն օրուան պահանջին․․․:

Սխալիլը մարդկային է, սխալ մը ընդունիլը՝ աւելի՛: Սակայն մարդկօրէն գործուած սխալի մը չանդրադառնալ ու յամառիլ այն պնդումին մէջ թէ գործուած որեւէ սխալ չկայ՝ խնդրոյ առարկայ անձին մէջ տմարդութիւն, գազանային բնազդ եւ ոճրագար էութիւն կ՚ենթադրէ: — Եղեռնէն յիսունեւութ տարի ետք, Թուրքը տակաւին հո՛ն է, ուր Թալէաթները կը փայփայէին ցնորքը դատնջելու, ազգեր բնաջնջելով․․․:

Փարիզի մեր պաշտօնակիցը Թրքական հին ու նոր այդ ցնորամտութեան կ՚անդրադառնայ, երբ Օգոստոս 7ի Փրանսերէնով իր խմբագրականին մէջ կը շարունակէ հաստատել․

— «Ափ մը կրաղիսո՞վ պիտի ծածկէ ոճիրը, զոր չկրցան մոռցնել Եփրատն ու Տէյր էլ Զօրը՝ իրենց ջուրերով ու աւազներով: Սպանդի ճամբաներուն վրայ ջարդակոտոր դարձած մեր նահատակները, որոնք հասարակաց փոս մը իսկ չունեցան իրենց աճիւնին համար, հիմա — յանո՛ւն Դիւանագիտութեան — յիշատակարան մըն ալ պէտք չէ ունենան․․․:

«Այո, դիւանագիտութիւնը անհրաժեշտ է անշուշտ եւ ժողովուրդներու բարեկամութիւնը գեղեցիկ բան է․ սակայն երբեք ժողովուրդի մը արիւնը զոհելու գնով․․․

«Թուրքերը շատ աւելի լաւ բան մը րած պիտի ըլլան՝ եթէ հետեւին այսօրուան Գերմանիոյ օրինակին եւ ո՛չ թէ հետամուտ ըլլան ամօթի պատերով ծածկելու ամօթալի ոճիրներ:

« Մարսէյլի յիշատակարանը երեւակայական բոլոր պատերէն եւ պատնէշներէն անդին․ պիտի մնայ խորհրդանիշը ժողովուրդի մը, զոր ուզեցին բնաջնջել, սպաննել, եւ որ, սա-

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱՐԵԿՈՒՄ
ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ․ ՄԱՍ

— Իսկ դուն, եթէ ճանչնայիր փրնտռուողը, կը մատնէի՞ր․․․

Երկար լռութիւն մը․ յետոյ մէկէն ըսաւ․

— Այո, ես կը ճանչնամ մէկը, որ անպիտան տղայ մըն է, չար է, անհնազանդ է եւ կ՚արժէ որ ոստիկանները զինքը բռնէին ու լաւ մը պատժէին, ո՛չ թէ այդ Թուրքը սպաննած ըլլալուն համար, այլ գիշերները փողոցները թափառելուն համար․․․

Մարիա, պահ մը եւս մնաց սենեակին մէջ, եւ դուրս ելած պահուն ըսաւ․

— Եթէ գիտնայի թէ քեզ այստեղ, այս տունիս մէջ պիտի բանտարկեն, անմիջապէս կ՚երթայի ոստիկանատուն․․․

Զարմանալի տխրութիւն մը եկած էր վրան․ կարծես նախազգացումը ունէր, որ մեր վերջին գիշերները պիտի ըլլային: Բնականաբար անտեղեակ էր մեր առաքելութեանս եւ չէր գիտեր թէ պիտի մեկնէի Վենետիկ, ալ բնաւ հոմ չվերադառնալու համար․ բայց կը զգար որ անախորժ բան մը կը սպասէ իրեն: Կարծես վերադարձած էր առաջին օրերու մելամաղձոտութեան: Շատ կ՚ուզէի սրտագին խօսք մը ըսել իրեն, բայց մեկնումս գաղտնի պահած ըլլալով, կը վախնայի որ կեղծիքի տպաւորութիւն կը թողում վրան եւ գէշ յիշատակ մը․ չէի ուզեր խաբել զինք:

Գիշերը կրկին հանդիպեցանք Արամին հետ: Խօսեցանք ճամբորդութեան մասին ու որոշեցինք երկուքս զատ զատ Վենետիկ մեկնիլ: Արամը անծանօթ էր քաղաքին մէջ եւ Փաշային սպանութենէն վերջ եկած էր․ որով, ոստիկանութիւնը անոր հետ խնդիր չէր կրնար ունենալ: Մինչդեռ ես կը փնտռուէի եւ ձերբակալուելու պարագային, եթէ հետս ըլլար, ան ալ կը վտանգուէր․պիտի հարցաքննուէր եւ մեր չարք մը ծրագիրները նոյնպէս պիտի վտանգուէին: Հետեւաբար Արամ առաւօտեան շոգեկառքով մեկնեցաւ․ երկու օր ետքի համար իրեն հետ ժամադրուեցանք:

Իրիկունը ընկերներուս հետ պտոյտներ ըրի: Դէպքն ու հեղինակը ծանօթ էր այլեւս իրենց, բայց որեւէ մտավախութիւն չունէի․ բոլորն ալ մաքուր ու գաղտնապահ երիտասարդներ, ինծի որեւէ հարցում չէին ըներ եւ հետաքրքրութեամբ թերթերը կը կարդային: Մեծ մասը հարցաքննութեան տարուած էին․ բայց բոլորն ալ արձակուած էին :Կը պատմէին թէ ի՞նչ հարցումներ ուղղած էին իրենց եւ իրենք ինչ պատասխաններ տուած: Վարդապետ մըն ալ հարցաքննած էին, կ՚ըսէին: Իսկ ոստիկանութիւնը իմ գոյութեանս անտեղեակ էր, երեւի, քանի որ փանսիոն մը չէի բնակեր:

ՀԵԼԵՆԱՅԻՆ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Սայիտ Հալիմի սպանութիւնը իտալական թերթերուն պատուոյ սիւնակներէն իջած էր այլեւս երկրորդական սիւնակներու մէջ, թէեւ Ա․ էջին վրայ: Միշտ նորութիւն փնտռող մամուլին բնական վերաբերումն է սա զգայացունց դէպքերուն հանդէպ: Մտահոգիչ բան մը կար ինծի համար, թերթ մը կը գրէր, թէ ոճրագործին հետքը գտնուած է եւ ձերբակալութիւնը ժամերու խնդիր է:

Ուրիշ թերթ մը շատ աւելի լուրջ եւ մտահոգիչ լուր մը կուտար: Կը գրէր թէ Փաշային տան առջին յաճախ տեսնուած է երիտասարդ մը օրիորդի մը ընկերակցութեամբ: Այդ երիտասարդն է ոճրագործը եւ իր ընկերուհին անկասկած մեղսակիցն է: Հասկցայ որ խնդրոյ առարկայ աղջիկը Հելենան է: Եթէ ոստիկանութիւնը գտնէ Հելենան, կացութիւնը կը լրջանայ․ առնուազն ոստիկանութիւնը կ՚ունենար իմ ճշգրիտ եւ մանրամասն նկարագրութիւնս: Զեւով մը պէտք է տեղեկանայի թէ Հելենան ոստիկանութեան հետ շփում ունեցա՞ծ է․ շատ կարեւոր էր: Եթէ աղջիկը խօսած ըլլար, տոկալով պիտի ըլլայի ծպտուիլ ու այդպէս ճամբորդել․ ինչ որ խիստ դժուար էր ինծի համար:

Հելենան տեսնելու համար իրենց տան կողմերը երթալ վտանգաւոր էր․ պէտք էր զինքը գտնել վարժարան գացած կամ վերադարձած միջոցին․ վարժարանին անունն ու տեղը գիտէի եւ որոշեցի յաջորդ օրն իսկ հոն երթալ:

Առտուն կանուխ գացի եւ հեռուէն հսկեցի դպրոցի մուտքի դրան վրայ:

Համազգեստաւոր խումբ-խումբ աղջիկներ ամէն կողմէ կուգային ու ներս կը մտնէին:

(93 — շար․)

կայն, կենդանի՛ է այսօր աւելի քան երբեք ու չի կրնար իր նայուածքը հեռացնել աւերակեալ այն շէնքերէն՝ ուր մայր տաճարներու կերտիչ իր զաւակները ճարտարապետութեան դասեր տուին արեւմտեան աշխարհին:

«Անիէն ու Աղթամարէն սկսեալ՝ հայկական բոլոր վէմերն ու քարերը Հայոց մարտիրոսագրութեան յուշարարներն են: Ո՛չ մէկ պատ կրնայ փոխել ա՛յն, ինչ որ եղաւ: Ու ա՛յն, ինչ որ եղաւ, պատիւ չի բերեր մարդկութեան»:

×

Թրքական ցնորքաբանութեանց առթիւ Տ. Խ. ստորագրութեամբ խորանիչ գրութեան մը տեղ տուած է նաեւ Մարսէյլի ընկերվարական օրաթերթը, «Փրովանսալ», Օգոստոս 7ի իր թիւով:

«Մարսիլիացիները իրենց ամօթի պատը պիտի ունենա՞ն» *խորագրին տակ, յօդուածագիրը (Տիրան Խայիկեան կ'անդրադառնայ «Հիւրիէթ» թերթի եւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան...* պատ մը բարձրացնելու *մտածումին ու սուր կերպով հեդնելէ ետք ծիծաղելի այս պահանջին հեղինակները, դիտել կուտայ թէ Մարսիլիոյ քաղաքացիները պիտի չներեն Թուրքիոյ՝ որեւէ միջամտութիւն կամ ոտնձգութիւն իրենց ներքին գործերուն:*

Մարսիլիոյ հայկական յիշատակարանը ճշմարտութեան կոթողումն է, կ'ըսէ նամակագիրը, նուիրուած՝ 1915ի անմեղ զոհերուն: Թրքական ոճիրը ո՛ր թուականին եւ որո՛ւ կողմէ ալ որ գործուած ըլլայ, դատապարտելի է, համաձայն Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան 1968 Նոյեմբեր 26ի բանաձեւին: Ու անոնք որ կ'անտեսեն կամ կը ժխտեն զայն՝ կրկնակ առումով մեղապարտ ու մեղսակից կը դառնան:

— «Թուրքերը պէտք է գիտնան թէ Փրատոն... ՀԱՐԵՄ մը չէ ու Մարսէյլի սրտին վրայ ամօթի պատ մը պիտի չբարձրանայ երբեք»:

×

Ու հիմա, կը վերադառնանք մեր... յանկերգին:

Բացայայտ է թրքական զօրաշարժը՝ օտար աշխարհի եւ հիւրընկալ բոլոր երկիրներուն մէջ հակահայ պայքարը Թուրքիոյ ի նպաստ արդիւնքներով պսակելու համար:

Պետական մեքենան, մամուլը, դիւանագիտական կապեր ու նիւթական աղբիւրներ՝ շարժման մէջ են դրուած ամէն տեղ, պատմական ճշմարտութիւններն իսկ խարդախելու համար:

Ընդունելով հանդերձ թէ մեր միջոցները սահմանափակ են անհամեմատօրէն, մեզի կը մնայ ըլլալ արթուն, շրջահայեաց եւ զուսպ՝ այլ վճռական ու գործօն:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԼԻՒՔՐԷՍ ՊՈՌՃԻԱՅԻ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

———0———

(Բ. եւ վերջին մաս)

Լիւքրէսի ամուսինին վրայ սկսան կասկածներ ունենալ թէ Սպանիոյ հաշւոյն կը լրտեսէր:

Վախնալով որ Պոռճիաներու ազդեցութիւնը կրնար վտանգուիլ, սուրը իր դերը կատարեց: Երբ իր պալատը կը վերադառնար, յարձակում կրեց Ս. Պետրոսի եկեղեցիին առջեւ: Հանրային կարծիքը դատապարտեց Պոռճիաները: Վիրաւորեալը Պապին յարկաբաժինը տարին, Լիւքրէս նստաւ սնարին քով եւ խընամեց գիշեր-ցերեկ, հարկ եղած զգուշութիւնները ձեռք առնելով:

Լիւքրէս սպասեց որ քիչ մը լաւնայ ամուսինը որպէսզի կարենայ փոխադրել Նափոլի ուր աւելի ապահով պիտի ըլլար: Գիտնալով որ ինչ կրնար պատահիլ Լիւքրէս երբեք չէր ձգեր սնարը, եւ երբ ստիպուած ըլլար բացակայիլ, իր տեղը Սանչիան կը փոխարինէր զայն: Վստահութիւն ունէին նաեւ դուքսին հօրեղբօր վրայ: Բայց պատահեցաւ որ անգամ մը բացակային երկու կիներն ալ, կանչուած ըլլալով Պապի կամ Սեզարի կողմէ: Հազիւ թէ դուրս ելած էին երկու կիները, զինեալ մարդիկ յարձակեցան, պատրուակելով թէ պիտի խուզարկէին ամբողջ տունը, Պապին դէմ մահափորձ կատարուած ըլլալով: Այս առիթով դուքսին բոլոր բարեկամները ձերբակալեցին եւ տարին:

Երբ Լիւքրէս ուզեց ամուսինին սենեակը մտնել, բոլոր դուռները գոց գըտաւ, պահպանուած զինուորներով, հոն էր նաեւ Սեզարի մեծ ձեռնարկներուն գործադրիչը:

Լիւքրէս այլեւս բնաւ չտեսաւ իր ամուսինը: Իրեն ըսին թէ անկողնէն վար ինկած եւ մեռած էր արիւնահոսութեան հետեւանքով, ան ոչ իսկ կրցաւ աղօթել դիակին վրայ կամ ներկայ ըլլալ թաղման: Արդարացնելու համար իրենց ոճիրը, ըսին Լիւքրէսի թէ իր ամուսինը կ'ուզէր սպաննել Սեզարը: Լիւքրէս այլեւս չկըրնալով հանդուրժել, որ սպաննելէ ետք անպատուէին ամուսինը, ձգեց եւ հեռացաւ, մանաւանդ երբ տեսաւ որ Պապը եւ Սեզար երրորդ ամուսնութեան մը կը ձեռնարկէին:

Իր հրամանով սենեակ մը սեւերով ծածկեցին: Իր բոլոր զարդեղէնները եւ հագուստները ղրկեց Վատիկան, պահելով միայն սուգի հագուստ մը եւ սպանական սովորութեան մը համաձայն, կոպիտ հոգէ աման մը գործածեց:

Որոշ ատենի համար Պապը յարգեց անոր առանձնութիւնը եւ վիշտը, բայց մինչոյն ատեն զայն վերամուսնացնելու քայլերէ ետ չկեցաւ:

Լիւքրէս միշտ կ'աղօթէր եւ անհիմն է այն առասպելը թէ մէկ այր մարդու բազուկներէն միւսին կ'անցնէր: Ժողովուրդը կ'ատէր Պոռճիաները եւ Լիւքրէս իբրեւ Պապին աղջիկը թիրախ էր այդ զրպարտութեանց:

Լիւքրէսի հասկցուցին թէ իր պարտքն էր իր ծնողքին քով վերադառնալ, ծառայել եւ օգնել ինքն ալ անոնց մեծ ծրագրին իրականացման, — միացեալ Իտալիոյ մը համար:

Երկար ատեն մերժեց որ ամուսնութեան մասին խօսին, ան կ'ուզէր նուիրուիլ իր զաւկին: Եւ երբ հայրը ստիպեց, Լիւքրէս պոռաց թէ յոգնած էր այլեւս դժբախտութիւն պատճառելէ բոլոր այն մարդոց որոնք կ'ամուսնանային հետը:

Ալեքսանդր Զ. համբերութեամբ սպասեց, որ անցնի բարկութիւնը: Ի վերջոյ Լիւքրէս պիտի հասկնար եւ պիտի ամուսնանար մէկուն հետ, որ յարգանք, խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն բերէր: Պապը եւ Սեզար ալ կը ձգտէին ստանալու յարգանք, որովհետեւ շատ մը պալատներու մէջ անոնց վրայ կը նայէին իբրեւ արկածախնդիրներ, իսկ Լիւքրէս կը տառապէր Պոռճիաներու դէշ համբաւէն: Պապն ալ խաղաղութեան կը ձգտէր այլեւս, այս էր պատճառը, որ աղջկանը համար ընտրեց խոթէ տը Ֆէռառէ ընտանիքէն մէկը, մտածելով թէ բարոյապէս հիմնալի պիտի ըլլար իր քաղաքականութեան համար, որով իր բոլոր ճարպիկութիւնը գործածեց համոզելու խոթէները, որոնք կը կասկածէին աղջկան իրական արժանիքներուն վրայ եւ Պապին չհապրղութեան իրենց հետ դաշնակցելու:

Ի վերջոյ Ալֆոնս դուքսին համար կը հաւանէին Լիւքրէսը իբրեւ հարս առնել, պայմանաւ որ Իփոլիթօ խոթէին Կարդինալի աստիճան տրուէր, խոթէ կը պահանջէր նաեւ որ Ֆէռառներու կողմէ Պապին տրուած տարեկան տուրքը ջընջուէր: Այս պայմանները դնելով, կը կարծէր թէ Պապը պիտի հրաժարէր, բայց ընդունեցաւ: Այս բանակցութեանց միջոցին բազմաթիւ անգամներ խզում յառաջացաւ, որովհետեւ խոթէ Ֆէռառները միշտ կ'աւելցնէին իրենց պահանջները: Ամէնէն վերջը խնդիր յարուցին թէ ի՛նչ պիտի ըլլային Լիւքրէսի զարդեղէնները, զորս ստացած էր իր նախորդ ամուսիններէն եթէ «մեռնէր»: Կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ ազդեցութիւն կը գործէին Լիւքրէսի նման խելացի մէկուն վրայ այս անվերջանալի սակարկութիւնները:

Այսուհանդերձ Լիւքրէս մտաւ անոնց տան մէջ մեծ յոյսերով եւ գոհ էր որ կ'ապրէր Ֆէռառի մէջ, ուր ի պատուի էին արուեստը եւ մշակոյթը: Իսկ խոթէները որոնց ախորժակը յագեցում գտած էր, գնահատեցին դքսուհիին առաքինութիւնները եւ ընդունեցան իրենց շրջանակին մէջ անկեղծ համակրանքով:

Լիւքրէսի զարդեղէնի ճաշակը զուգընթաց կ'երթար իր մտաւորական գործօն կեանքին հետ: Իր գրադարանը ճոխ էր, մանկութենէն սորված էր յունարէն, լատիներէն, դասականները, իտալացի բանաստեղծները: Ո՛չ մակերեսային էր ոչ ալ թեթեւսօլիկ: Բայց քիչ մտաւորական գոհացում կը ստանար ամուսինէն, որ պարզապէս զինուոր մըն էր եւ կը չհասկընար միայն պատերազմով: Տասնըլինը տարի ապրեցաւ Ֆէռառի մէջ եւ որեւէ մեղադրանքի տեղի չտուաւ: Իր մտաւորական հաճոյքները կը մխիթարէին զինք ամուսինն բազմաթիւ անհաւատարմութեանց դէմ:

Իր դիրքը այս տան մէջ քիչ մը խախտեցաւ երբ խորտակուեցան Պոռճիաները: Ալեքսանդր Զ.ի մահով եւ Սեզարի բանտարկութեամբ Սպանիոյ մէջ, քաղաքական օժտակարութեան ամէն յոյս ցնդեցաւ: Պոռճիաները «յարդի կրակի» պէս անցան գացին, ինչպէս կ'ըսէին:

Լիւքրէս կամքի գերագոյն ուժով տարաւ ընտանիքին քայքայումը: Անոնց հետ ալ չքացաւ միացեալ Իտալիոյ մը ծրագիրը: Լիւքրէս ողբաց հօրը մահը, նաեւ եղբօրը, որ սպաննուած էր Սպանիոյ մէջ: Սրտաշարժ ջերմեռանդութեամբ ինքզինք նուիրած էր Սէն Ֆռանսուայի եւ ամէն օր կը խոստովանէր:

Բազմաթիւ զաւակներ ունեցաւ: Երկու հատին իր հօրը՝ Աղեքսանդր անունը դրաւ, բայց չուտով մեռան: Կ'ըսէին թէ ինչ որ այդ Պապին հետ կապ ունէր, դժբախտութիւն կը բերէր իր յաջորդներուն: Խնամքով կը հսկէր իր տղոց Էռքոլի, Իփոլիթոյի, Ֆռանչեսքոյի եւ աղջկան Էլէօնօռայի կրթութեան վրայ, թէեւ անոնց դաստիարակութիւնը յանձնած էր նշանաւոր մանկավարժի մը, սակայն ինքն իսկ կը սորվեցնէր լատիներէնը: Իր տղան Էռքոլ նշանաւոր անձնաւորութիւն մը եղաւ:

1519 Յունիս 15ին, երբ ծնունդ կուտար ժամանակէն առաջ ծնած աղջկան մը Իզաբելա Մառիայի, տղաբերքի ջերմը զգետնեց այս ուժեղ եւ գեղեցիկ կինը, որ մեռաւ ինը օր ետք, երեսունեւինը տարեկանին:

Մ. Մ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (264)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

Ե.

— Ուրկէ՞ կը ճանչնաս այդ մարդը: Ինչէ՞ն գիտես որ այդ սպարտամուրհակները անոր ձեռքը կը գտնուին:

— Ես գիտեմ թէ ան Տիկին Տէլիոնէն գնած է ու խնամքով կը պահէ իմ ստորագրած մէկ յայտարարութիւնս, որ շատ վնասակար է: Այդ կեղծ կամ ճշմարիտ պարոն տը Ռէյը անշուշտ լուրջ պատճառներ ունի, այդ կարգի թուղթեր գնելու եւ անոնց հաւաքածոն պատրաստելու համար: Անշուշտ գիտեմ ինծի վերաբերեալ բաները, բայց տեղեկութիւն չունիմ ձերիններու մասին. պէտք կը զգամ իմանալու:

— Ինչո՞ւ:

— Շատ պարզ պատճառով: Երկուքնիս ալ սպառնալիքի տակ կը գտնուինք: Հետեւաբար միանալու ենք, հասարակաց թշնամիին դէմ պայքարելու համար:

Տիւշըմէն ամբողջ մարմնովը կը դողար: Ուզեց չփոթեցնել իր նախկին սիրուհին ու ըսաւ.

— Բայց ես անկէ վախնալիք բան չունիմ:

Ամանտա ուսերը ցնցելով պատասխանեց.

— Ես չեմ կլլեր այդ պատմութիւնները, պատասխանեց Ամանտա: Դուն լաւ գիտես որ ես տխմար չեմ: Պարոն տը Ռայս ի՞նչպէս ձեռք անցուցած է այն պարտամուրհակները, զորս դուն ուրիշի անունով ստորագրած ես:

— Վճարելով զանոնք:

— Շատո՞նց կը ճանչնայիր այդ մարդը: Քու բարեկա՞մդ էր:

— Այդ օրը առաջին անգամ կը տեսնէի զայն...:

— Առաջին հանդիպումէն ետքն իսկ քեզի օգնե՞ց: Ի՞նչպէս եղաւ ատիկա:

Տիւշըմէն կը վախնար: Ան պատմեց թէ պարոն տը Ռայս ինչ անակնկալ կերպով իրեն առաջարկած էր ծառայութիւնը:

— Տարօրինակ չգտա՞ր ատիկա եւ նոյնիսկ տարօրինակէն աւելի բան մը, գոչեց մանկամարդ կինը:

— Այո, շատ տարօրինակ թուեցաւ, բայց...:

— Սակայն ընդունեցար:

— Ինչո՞ւ մերժէի օգնութիւն մը, որ ճիշդ ատենին կը հասնէր, զիս ազատելու համար...:

— Կը կարծես որ զի՞ս պիտի համոզես թէ այդ մարդը բան մը չէ պահանջած քեզմէ:

— Ի՞նչ կ'ուզէիր որ պահանջէր:

— Ռաուլ, խօսէ, ճշմարտութիւնը ըսէ ինծի: Քեզի ըսի թէ երկուքս ալ սպառնալիքի տակ կը գտնուինք ու պէտք է իրարու միանանք, ազատելու համար այդ թշուառականին ձեռքէն, որ պարոն չէ, ինչպէս դուն պարոն չես:

— Ի՞նչ է անոր անունը:

— Օվիտ Սոլիվօ: Գող եւ մարդասպան մըն է. ու քանի մը օր առաջ թունաւորեց զիս...:

— Քեզ թունաւորեց: Ինչո՞ւ:

— Ան կը զգար թէ իր միտքը հասկըցած էի: Կը նշմարէր որ իր դիմակէն չէի խաբուեր: Այդ մարդը մէկէ աւելի ոճիրներ գործած է: Ինծի ծանօթ է անոր գործած մէկ ոճիրը, որ ձախողած է իր կամքէն անկախ պարագաներու մէջ:

— Ի՞նչ ոճիր է ատ, հարցուց Ռաուլ Տիւշըմէն, չափազանց հետաքրքրուած:

— Մէկ ամիս առաջ, ինքնակոչ պարոն տը Ռայս, իր բուն անունովը՝ Օվիտ Սոլիվօ, կ'ուզէր անդիի աշխարհը ղրկել մանկամարդ աղջիկ մը, որ Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստարանը մեծցուած որբուհի մըն էր: Կիսովին միայն յաջողեցաւ: Դանակի հարուած ստացող որբուհին ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, բայց չմեռաւ:

— Վստա՞հ ես թէ այդ մարդն էր ըսպաննիչը:

— Հարիւր պատճառներ ունիմ այդպէս ենթադրելու: Փոքր նշանի մը պէտք կայ, կատարելապէս վստահ ըլլալու համար: Թող այդ նշանը ինծի հայթայթուի, ու այն ատեն զէնքեր պիտի ունենամ եւ զօրոր պիտի ըլլամ վրէժս լուծելու համար:

Որբուհի, Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստարան բառերը Ռաուլ Տիւշըմէնի ուշադրութիւնը գրաւած ու սարսափը կրկնապատկած էին:

— Գիտե՞ս թէ ինչ է այդ որբուհիին անունը, թոթովեց Տիւշըմէն:

— Լիսա:

— Լիսա՛, գոչեց Տիւշըմէն: Ա՜հ, այդ անունը կը գտնուէր մանուկին ապաստարան յանձնումի փաստաթուղթին մէջ, զոր ինծմէ կը պահանջէր այդ մարդը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Պր. Անդրանիկ Յովսէփեան եւ զաւակը Րաֆֆի, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան Մամբրէեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Քէչեճեան Փասքալ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Խայեան Փասքալ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մամբրէեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պեռեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Գլեր Կուջուկեան եւ զաւակները Կոստան եւ Փաթրիկ, Տէր եւ Տիկին Արա Փափազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Անժէլ Ճերմակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տօնիկ եւ զաւակները (Մարսէյլ), Պր. Յովնան Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Գափուճեան Աւետիք ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, հարսին, քրոջ, զարմիկին եւ սանուկին՝

ԶՈՒԱՐԹ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ
(ծնեալ Ազատեան)

մահը, 42 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Հինգշաբթի Օգոստոս 30 ժամը 10.30ին եւ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի Էնթեր Քոմինալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուսիկ Գարակէօզեան, Պետրոս Արսլանեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ
(ծնեալ Եառմայեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 2) Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ (Ավընիւ տիւ Փրատօ):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Լեւոն Մուրատեանի, Տէր եւ Տիկին Նշան Մուրատեանի եւ իրենց զաւակներուն եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ այրի Տիկին Ալթուն Մուրատեանի կսկծալի մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Օգոստ. 24-25ի լուսնալիք գիշերը՝ 71 տարեկանին:

Նոյնպէս ցաւակցութիւն կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհիին Տիկին Ալթուն Մուրատեանի մահը եւ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալի զաւակներուն եւ իրենց պարագաներուն:

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՄԱՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Սիրարփի Թոմասեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր Գրիգոր Թոմասեանի մահուան տխուր առթիւ կը նուիրեն Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ 1000 Ֆր, Հայկազեան վարժարանին եւ Կոմիտաս երգչախումբի 500ական, Աղքատախնամին, Տէսինի եկեղեցւոյ, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու 250ական: «Յառաջ»ի բարգաւաճման 250:

Նոյն առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.— Պոլէնէն Պր. Յարութիւն Առաքելեան եկեղեցւոյ 200 եւ Առաքելեան ընտանիք՝ 100, Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեան դպրոցին 100, այրի Տիկ. Ռեբեկա Կիւլպէնկեան դպրոցին 50, Պոլիսէն Տէր եւ Տիկ. Արթաքի Էօզչահին եկեղեցւոյ եւ դպրոցին 100ական:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

●

Իսի Հայ Մշակոյթի Տան 45 Ռիւ տը լա Տեֆանս, Սեբաստացի Մուրատ - Երեմեան սրահին մէջ, Ուրբաթ Օգոստ. 31, ժամը 20.30ին, կը դասախօսէ, Պէյրութէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՍՓԻՒՌՔ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ

(Լօզանի դաշնագրին 50ամեակին առթիւ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆԻ

Իմաստութեանց Ուղիով»

Ամբողջական հատորը
(Հէքեաթներ եւ աւանդութիւններ)
330 էջ, ընտիր թուղթ,
մաքուր տպագրութիւն
Գին՝ թղթակազմ 15 ֆր.
լաթակազմ 20 ֆր.

×

Հայաստանի

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

իբրեւ գաղափար եւ իբրեւ
առաջադրութիւն)
Գին 5 ֆր.

Կարելի է ստանալ Փարիզի Մշակ. Տան գրասենեակէն 17. Ռիւ Պլէօ

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris, (10e)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Յակոբ Գույումճեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վկայեալ եւ որակեալ հաշուակէտ մը կը փնտռէ Փարիզի Աղքատախնամը:

Գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոսի վերջը, տալով աշխատանքի վկայականներուն ցանկը եւ ամսական պահանջները:

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, Rue Lafayette, Paris (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ, Սեպտ. 8, կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԲՈՅՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան անդամները անծանօթ զինուորի բոցի արծարծումը կը կատարեն Սեպտ. 5ին ժամը 18.30ին եւ ծաղկեպսակ կը զետեղեն:

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնթըլ Անտոռեան
Աւելի Կամուրջներ
Խութանցուլ
Ջնջնիլը
Ընտանեկան Նամակներ
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախսով
17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18ԻՆ

———0———

Նոր շէնքի բացում եւ վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւն

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը յայտարարէ Փարիզի Հայութեան որ Տան ներքնայարկի Ս. Թէքլիրեան սրահը, սիրով կը տրամադրուի հարսանիքներու, նշանտուքներու եւ այլ հաւաքոյթներու առթիւ:

Կարելի է անձամբ դիմել կամ հեռաձայնել տեղեկանալու համար պայմաններուն:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 17ին:

×

Բացառիկ Կալա մը Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 8ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 2ին:

×

Սարսէլ - Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ճաշ - պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27ին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, վստահիլ յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն:

Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին հասցէն.—

1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

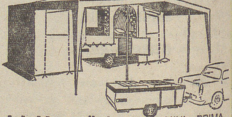
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4ԻՆ

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères

Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79

NEUF-OCCASION-ACCESSOIRES-POSE D'ATTELAGES

BON DE COMMANDE

A adresser à LIBRAIRIE HAMASKAINE, 10 RUE HUSSEIN BEYHOUM, BEYROUTH — LIBAN

NOM :

ADRESSE :

Je désire recevoir une copie du livre MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, par HAROUTIOUN KURKDJIAN.

Veuillez trouver ci-joint un chèque bancaire de 25 F. F. au nom de :
LIBRAIRIE HAMASKAINE.

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
31
VENDREDI
31 AOUT
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.800

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.800

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆԸ

———0———

Բ. ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐԸ

———0———

Լօզանի մէջ Թուրք պատուիրակները ամէն ճիգ ըրին միանգամ ընդմիշտ ջնջելու համար Պոլսոյ Ֆէնէրի յունական Տիեզերական Պատրիարքութիւնը, որուն կրօնական իշխանութիւնը կը տարածուէր օրթոտոքս եկեղեցիներու վրայ ի սփիւռս աշխարհի :

Ջնջել էր օտար Պետութեանց վայելած դատական, Թղթատարական, տնտեսական եւ այլ առանձնաշնորհները՝ ծանօթ կապիտիւլասիոն անունով, քեմալական Թուրքերը կ'ուզէին միանգամ ընդմիշտ ձերբազատուիլ օսմանեան կայսրութեան օրով, — Սուլթան Ֆաթիհէն սկսեալ — քրիստոնեայ պատրիարքարաններու վայելած աշխարհիկ – դատական ու ընկերային — իրաւասութիւններէն :

Իսմէթ Փաշա այդ կէտին մէջ բախեցաւ Վէնիզէլոսի եւ մեծ Պետութեանց բուռն ընդդիմութեան, որուն շնորհիւ Յունաց Տիեզերական Պատրիարքութիւնը պահուեցաւ Պոլսոյ մէջ, իբրեւ դարաւոր պատմական յիշատակ, սակայն զրկուեցաւ ո՛չ միայն աշխարհիկ բոլոր իրաւունքներէն, այլ եւ կրօնական–եկեղեցական իրաւասութիւններն ալ բոլորովին սահմանափակուեցան : Դարձաւ «կրօնական ազգ. հիմնարկութիւն» մը՝ ենթակայ Թրքական օրէնքներուն :

Նոյնը՝ Հայոց Պատրիարքութեան համար : Ինչպէս քանիցս յիշեցուցած ենք, Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը իջեցուցած են Իսքանտէրի պաշ փափազի աստիճանին :

Լօզանի դաշնագրին 27էն մինչեւ 45րդ յօդուածները կը վերաբերին Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն, որոնք հակառակ շատ սահմանափակուած ըլլալուն՝ լրիւ չեն գործադրուիր : Հանրապետական Թուրքիան կը չարունակէ Բարձրագոյն Դրան աւանդական քաղաքականութիւնը՝ ըստ կամս վարելու համար երկիրը, անտեսելով հանդիսաւորապէս եւ գրաւոր կերպով իր ընդունած միջազգային յանձնառութիւնները :

Հայերու պարագային, Պոլսոյ քաղաքապետութիւնն ու Անգարայի կեդրոնական կառավարութիւնը ցարդ արգելք կը հանդիսանան Լօզանի դաշնագրով արտօնուած համայնքային ընդհանուր ժողովի գումարման եւ կրօնական ու վարչական ժողովներու ընտրութեան : Անոնք նոյնիսկ չեն ուզեր ապասեփականացուած հայկական որբանոցի մը եւ եկեղեցիի մը փոխարէն նորերը կառուցանելու արտօնագիր տալ :

Գալով Մոնտի գրութեան, Թղթակիցը՝ Բոպէր Սոլէ՝ դիտել կու տայ Թէ Յունաց նոր պատրիարքը՝ Տիմիթրիոս Ա.՝ չունի իր հռչակաւոր նախորդին՝ Աթենակորասի պատկառազդու կերպարանքն ու խորոխտ եւ տառապակոծ դէմքը : Ու մինչ Աթենակորաս մինակը եւ արագ որոշումներ կու տար, Տիմիթրիոս շատ չաճապարեր, միշտ կը խորհրդակցի տասներկու անդամներէ բաղկացեալ սուրբ սինոդին հետ, որ որոշումները կու տայ, ըստ Ֆէնէրի աւանդական սովորութեան, ինչպէս դիտել տուեր է մետրոպոլիտ մը :

Տիմիթրիոս իբրեւ նորութիւն իր կողքին ստեղծած է մասնաւոր դրասենեակ մը, որուն տնօրէնը կը վարէ պատրիարքարանի ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնը : Սինոդն ալ իր կարգին նշանակած է համակարգումի եւ ծրագրումի յանձնաժողով մը, որուն նախագահն է Մելիտոն, Քաղկեդոնի ազդեցիկ մետրոպոլիտը, որ Աթենակորասի ամէնէն հաւանական յաջորդը պիտի ըլլար, սակայն Թուրք կառավարութիւնը իր անունը ջնջած էր Թեկնածուներու ցանկին վրայէն :

Տիմիթրիոս Ա. Յունաստանի սինոդին ընտրութեան եղանակի փոփոխութեան մասին վէճ ունեցեր է Աթէնքի առաջնորդին հետ եւ յաղթած՝ ի դոհունակութիւն սլաւ օրթոտոքսներու, որոնք՝ նոր պատրիարքը կը նկատեն եղեր նուազ Յոյն, ուստի եւ աւելի «տիեզերական» :

Որոշ տարակուսութիւններ կան Պոլսոյ պատրիարքարանի եւ այլ «ինքնագլուխ» օրթոտոքս պատրիարքութեանց միջեւ : Համօրթոտոքսական տիեզերական մեծ ժողով մը միայն կրնայ հարթել վէճերը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ – ԼԻԲԻԱ

ՆԱԽ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ

———0———

Եգիպտոս – Լիբիա միութեամբ «արաբ նոր Պետութեան» մը ծնունդը հաղորդեցին Սատաթ եւ Գնդ. Խատաֆի, Գահիրէի մէջ : Սակայն յստակ դարձաւ նաեւ, Թէ իրական միութեան մը հաստատումը դեռ երկար ժամանակի կը կարօտի :

Արաբ երկու երկիրներու առաջնորդներուն միացեալ յայտարարութենէն կը պարզուի, որ Գահիրէի տեսակցութիւնները լիովին ընդունուած են, որով Սատաթ կարեւոր յաջողութիւն մը արձանագրած է : Արդարեւ, Եգիպտոս կը ձգտի «դանդաղ» ճամբով եւ յաջորդական փուլերով իրականացնել Եգիպտոս – Լիբիա միութիւնը եւ անհամաձայնութեան մը պարագային՝ չիրագործել այդ միութիւնը : Գնդ. Խատաֆի, ընդհակառակն, կ'ուզէր, որ երկու երկիրներու միութիւնը իրականութիւն դառնար Սեպտեմբեր մէկին, այնպէս սպառնացած էր հրաժարիլ :

Արդ, ըստ միացեալ յայտարարութեան նախ պիտի կազմուի Սահմանադիր մարմին մը՝ բաղկացած եգիպտացի 50 երեսփոխաններէ եւ նոյնքան Թիւով Լիբիացիներէ : Սահմանադիր մարմինը պիտի մշակէ նոր Սահմանադրութիւն մը, որ հանրաքուէի պիտի դրուի երկու երկիրներու մէջ. ապա միացեալ Պետութեան նախագահը պիտի ընտրուի : Այս յաջորդական փուլերուն համար ոչ մէկ Թուական նշանակուած է :

Դէպերու հաստատումով Սատաթ նըպաստաւոր դիրքի մէջ կը գտնուի : Արդարեւ, Գնդ. Խատաֆիի հետ տեսնուելէ առաջ, Եգիպտոսի նախագահը Սէուտական Արաբիա այցելած եւ Ֆէյսալ Թագաւորէն նիւթական լայն օժանդակութեան մը խոստումը ստացած էր : Միւս կողմէ, միութիւնը հաստատուելու պարագային Եգիպտոս մեծապէս պիտի օգտուի Լիբիոյ քարիւղի արտադրութենէն : Միեւնոյն ատեն հազարաւոր անգործներ Եգիպտոսէն հնարաւորութիւն պիտի ըստանան Լիբիոյ մէջ աշխատելու, ուր արդէն 200.000 Եգիպտացիներ բնակութիւն հաստատած են :

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 23–24)

ՀԱՅ ԵՐԳԶՈՒՀԻԻՆ ՈՍԿԷ ՇՔԱՆՇԱՆԸ

Վերջերս Պերլինի մէջ տեղի ունեցած երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան միջազգային փառատօնին մասնակցած է նաեւ Մելանիա Աբովեան, որ երգչուհի է Հայֆիլհարմոնիայի մէջ : Երգչուհին այդ փառատօնին դափնեկիրը դարձած է՝ ստանալով ոսկէ շքանշան : Անոր երգացանկին մէջ առանձնայատուկ տեղ կը գրաւեն Կոմիտասի երգերը եւ Պերլինի փառատօնին ալ այդ երգերով հանդէս եկած է :

×

Գ. ԶՕՀՐԱՊ՝ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրիգոր Զօհրապ գրական այն դէմքերէն է, որոնք իրենց ստեղծագործութեան արդիւնք անդրադարձած են նաեւ գրականութեան տեսութեան, գեղագիտութեան հարցերուն եւ օրուան գրական կեանքին՝ փորձելով յառաջադէմ տեսակէտներ հաստատել այդ մարզին մէջ : Այդ միտքերը միշտ կը պահեն իրենց այժմէականութիւնը : Այս իրողութիւնը վերստին կը հաստատուի «Գր. Զօհրապ՝ գրականութեան մասին» հատորով, որ լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչութիւնը : Գիրքին յառաջաբանը գրած է Փրոֆ. Մինաս Հիւսեան : Հաւաքածոն կը բովանդակէ գրագէտին «Ծանօթ դէմքերը», մամուլէ եւ գիրքերէ քաղուած յօդուածներ, Թերթօններ, ակնարկներ, գրախօսականներ, Թատրոնի քննադատութիւններ եւ ճառեր : Հատորը ունի նաեւ ծանօթութիւններու բաժին մը :

×

ՁՈՒԿԻ ՊԱՇԱՐՆԵՐԸ ԱՒԵԼՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սեւանի ձուկի պաշարները աւելցնելու ուղղութեամբ կարեւոր աշխատանքներ կը կատարէ Կամոյի ձկնաբուծարանը : Քանի մը տասնեակ ջրաւազաններու մէջ լեցուած ձկնկիթները 65–67 օրէն ձկնիկ կը դառնան : Ամիս մը ետք, երբ անոնք 20–22 միլիմեթր երկարութիւն կ'ունենան եւ մէկ կրամէն աւելի ծանրութիւն, ջրուղիներու մէջ կը զետեղեն : Երեսուն ջրաւազաններու մէջ ալ վեց ամսուան տեւողութեամբ կ'աճեցնեն հարիւր հազարաւոր ձկնիկներ, որոնք երբ հինգ սանթիմեթր երկարութիւն կ'ունենան, կը Թափեն Գաւառագետ, Ծակքար եւ Լիճք գետերը :

Բուծման տարբեր ձեւերով ամէն տարի Սեւան կը Թափեն 60–65 միլիոն Բախտակ, Գեղարքունի, Կողակ եւ այլ տեսակի ձուկեր : Ջերմուկ առողջարանին մօտ, Արփի գետի ափին, սկսած է «Իշխան» տնտեսութեան հաստատումը. պիտի շինուին 70 ջրաւազաններ՝ Իշխան եւ Կարմրախայտ տեսակի ձուկեր բուծելու համար :

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Երեւանի Շահումեան շրջանի ոտնագնդակի պատանեկան խումբը, որ «Սասուն» անունը կը կրէ, իր դասին մէջ Հայաստանի ախոյեանն է : Այս հիմունքով ալ մասնակցած է «կաշիէ գնդակ» ակումբի համամիութենական մրցումներուն՝ 11–12 տարեկաններու միջեւ : Հայաստանի ախոյեան խումբը յաջողութեամբ վերջացուցած է ենթախումբի խաղերը՝ յաղթելով իր բոլոր մրցակիցներուն և ապահովելով տասը կէտ : Սակայն կէս–եզրափակիչ մրցումներու ընթացքին պարտուած է «Օրլեոնոկ» խումբէն (1–2 կէտով) : «Սասուն» մնացած է երկրորդ դիրքի վրայ :

1965էն ի վեր է, որ տեղի կ'ունենան ոտնագնդակի պատանեկան ախոյենական մրցումները : 1966ին եւ 1969ին «Կաշիէ գնդակ» բաժակը նուաճած է Երեւանի «Անի» խումբը, իսկ 1968ին, երբ մրցումները երկու դասաւորումով տեղի կ'ունենային (11–12 եւ 13–14 տարեկաններ) յաղթանակները կ'ապահովէին Երեւանի «Էրեբունի–2750» եւ «Մասիս» խումբերը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ, Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը յայտարարութիւն մը ըրաւ, առջի օր, Սախարովի եւ Սոլժենիցինի տեսակցութիւններուն առթիւ, ուր խորհրդային գիտնականը ու գրագէտը կը դատապարտեն խորհրդային վարչակարգին ազատութեան անընդունելի սեղմումները : Մառշէ կ'ըսէ Թէ ստալինեան մեթոտներու վերադարձ մը չկայ եւ եթէ ըլլար, Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը հրապարակաւ կը դատապարտէր : Կ'աւելցնէ Թէ քանի որ Սախարով եւ Սոլժենիցին կրցած են նման յայտարարութիւններ ընել, այդ իսկ կը փաստէ Թէ... ազատութիւն կայ Խորհ. Միութեան մէջ : Միւս կողմէ, Փիէր Տէքս («Ինչ որ գիտեմ Սոժենիցինի մասին» գրքին հեղինակը) յայտարարեց ձայնասփիւռի Ֆրանս–Էնթէռ կայանէն Թէ բացարձակապէս համախոհ է Սոլժենիցինի հետ :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մօտերը 47 հոգի ձերբակալուած են : Բոլորն ալ կը պատկանին մահմետական կրօնական խմբակցութեան մը :

ՓԵՔԻՆ հաղորդեց Թէ Օգոստոս 24էն 28 գումարուած է չին Համայնավար կուսակցութեան 10րդ համագումարը, որու ընթացքին դատապարտուած է պաշտօնապէս Լին Փիայոյի «դաւաճանութիւնը» : Այս վերջինը « արտաքսուած » է կուսակցութենէն : Լին Փիայօ 1969 Ապրիլին, չին Համայնավար կուսակցութեան 9րդ համագումարին, Մաօյի յաջորդը ընտրուած էր : Լին Փիայոյի «արտաքսման» պարագան տարօրինակ կը նկատուի, քանի որ կիսապաշտօնական լուրերու համաձայն, ան մեռած է 1971 Սեպտեմբեր 13ին, երբ օդանաւը, որով փախուստ կու տար ան, վար ինկած է Մոնկոլիոյ մէջ : Չին Համայնավար կուսակցութեան անդամներու Թիւը 28 միլիոն է : 1249 պատգամաւորներ մասնակցած են 10րդ համագումարին :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը՝ Հիթ Պելֆասթ ժամանեց, ուր տեսակցեցաւ Հիւս. Իրլանտայի բողոքական եւ կաթողիկէ պարագլուխներու հետ :

ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետին համաձայն, Ֆրանսա հիւլէական ռումբ մը եւս պայթեցուցած է Խաղաղականի մէջ : Ասիկա հինգերորդ փորձն է՝ հիւլէական ռումբի պայթումի, Ֆրանսայի կողմէ, Փոլինեզիոյ մօտերը :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ եւ լիբանանեան այլ քաղաքներու մէջ խաղաղ ցոյցեր կատարուեցան՝ բողոքելու համար ապրուստի սղութեան դէմ : Համաձայն արհեստակցական միութեանց, ապրուստը որոշ ճիւղերու մէջ վերջին ամիսներուն սղած է մինչեւ 15 տոկոս :

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԵՐԷՆ...

Կարմիր Վանքի չնորհաչատ աչակերտը՝ Ներսէս, որ յետագային Շնորհալիի պսակը արժանաւորապէս պիտի կրէր գըլխուն վրայ, իր «Թուղթ Ընդհանրական»ին մէջ կը փորձէ աստուածային չնորհի նշո՛յլ մը գտնել չրջանի ուղեկորոյս հոգեւորականութեան վարք ու բարքին, կենցաղային եւ բարոյական ըմբռնումներուն մէջ:

Ընդհանուր գաղափար մը տուած էինք արդէն պատմական այդ փաստաթուղթի գրական եւ բարացուցական կարեւորութեան մասին: — Քանի մը պարբերութիւն ալ կուտանք այսօր՝ մեր կարգին ազօթելո՛վ որ... չնորհք աստուածային ընուն զմիտս եւ զհոգիս մերազնեայս· այսինքն՝ մերիննե՛րն ալ կաթիլ մը արժանաւորութիւն, գիտակցութիւն, առաքինի վարք ու բարք և գիտութիւն կարենան ծծել հին ու անսպա՛ռ այդ կարասէն:

Կլայեցի սուրբը տրտում է, ի տես եկեղեցականներու՝ որոնք «ագահութեամբ եւ որկրատութեամբ» կ՚ապրին. չեն գոհանար միաբանական կերակուրով եւ հանդերձանքով ու կը յանձնուին արբեցութեան՝ սարօքն հանդերձ...

Վանական — միաբանական կեանքէ խոյս տալով, կ՚ըսէ Շնորհալի, նման կրօնաւորներ առանձին կ՚ապրին «ո՛չ յաղագս ճգնական վարուց՝ որպէս միայնակեացք, այլ վասն ագահութեան ախտի, զի զանձին իւրոյ աշխատութիւն ոչ հասարակաց եկեղեցւոյն, այլ իւր միայնոյ ամբարիցէ ... Զի առ բազումս՝ քան զերկիւղ Աստուծոյ առաւել զօրէ ընկերակցացն ամօթոյ երկիւղ, յետս դարձուցանելով զյօժարութիւն մտացն ի չար ցանկութեանց մեղացն կատարմանէ»...:

Եսասիրութիւն, աչխարհիկ կեանքի միտում, Եկեղեցւոյ սպասաւորութեան տեղ՝ սեփական չահերու հետամտութիւն, աստուածավախութեան տեղ՝ անձնատուութիւն չար ցանկութեանց եւ մեղանչումներու... Ու տակաւին, աւելի՛ նսեմ բարքեր.

— «Են ոմանք դարձեալ յաչխարհասէր եւ ի մեղկ կրօնաւորաց, զի անձամբ իսկ ընդ աչխարհականս բնակեն ի գիւղս եւ ի քաղաքս, եւ ի բանից բերանոյ զարչութիւնս եւ ի գործս վատթարութեան, եւ յորովայնամոլութիւնս անպատկառս եւ յարբեցութիւնս անառակս, եւ յամենայն անկարգութեանց բերմունս՝ առաւելուն քան զնոսա... Ստութիւն վասն զողութեան, ո՛չ լոկ բանիւ՝ այլեւ մեծամեծ երդմամբ ուրացութիւն... Յազգի մերոյ կրօնաւորաց բազումս տեսանեմք անհրահանգս եւ անխրատս եւ անհնազանդս աւագագունից եւ գրեթէ զբովանդակն բաց ի սակաւուց»...

Աչխարհարարի վերածելու հարկ կա՞յ:

Ձենք կարծեր: Լաւ է, կը խորհինք, որ ըսուածը քի՛չ մըն ալ անհասկնալի մնայ...

Հայրապետը անուղղայ կը նկատէ բարձրաստիճան եկեղեցականութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը. եւ որպէսզի չկարծուի՛ թէ քահանաները սուրբեր են, նո՛յն բարեկրօն խստասրտութեամբ կը ձաղկէ նաեւ անոնցմէ ոմանք.

— «Յառաւօտէ մինչեւ ցժամ պատարագին, ի վաճառափողոցս քաղաքին շրջեին ի տուրեւառութիւն վաճառաց»...:

Խոնարհամիտ, պարկեչտ, ուղղադատ՝ Շնորհալի իր «Թուղթ Ընդհանրական»ին մէջ գիտել կուտայ թէ Հայ. Եկեղեցին ունի՛ նաեւ արժանաւորներ. իր կողմէ ուղիղ ճամբու հրաւիրուած կրօնաւորներու սայթաքումները կը վերագրէ չըրջանի ընդհանուր թչուառութեան, աղքատութեան եւ տգիտութեան: Կը չեչտէ, թէ այդպէս չէի՛ն եկեղեցին ու եկեղեցականութիւնը՝ հին օրերուն, «մինչեւ յաւերումն աշխարհի ի հիմանց»: Եւ վերջապէս, խօսելով նաեւ ի՛ր մասին՝ կը հաստատէ.

— «Բայց մի՛ ոք կարծիցէ զմէնջ թէ իբրեւ առողջս զմեզ համարելով յախտից մեղաց՝ ձե՛զ միայն զբժշկականս զայս մատուցանեմք դեղ՝ որպէս հիւանդանոց. այլ ծանիցէ ամենայն ոք, զի մեք առաւել քան զամենեսեան ունիմք պէտս հոգւոց բժշկութեան»...:

Ձեզմէ ոչ ոք թող ենթադրէ թէ մենք զմեզ մեղքի ախտէն զերծ կը նկատենք, կ՚ըսէ Շնորհալի: Գիտցէ՛ք բոլորդ ալ, որ մենք ձեր բոլորէն աւելի պէտք ունինք հոգւոյ բժշկութեան:

×

Հատուկտոր պատառիկներ միայն մէջբերեցինք մեր քանի մը ակնարկներուն մէջ՝ անմեռ Սուրբին յորդորականներէն ու հաստատումներէն: Իր «Թուղթ Ընդհանրական»ը ա՛յլապէս ուսանելի դրուագներ, վկայութիւններ, անժամանցելի դասեր կը բովանդակէ: Ի՛նչ լաւ բան ըրած պիտի ըլլային օրուան մեծերը, եթէ այդ «Թուղթ»ը իբրեւ մչտական կոչ ու հրաւէր բազմացրէին ու ղրկէին աչխարհասփիւռ մեր իչխաններուն և սպասաւորներուն Հայ. Եկեղեցւոյ...:

Մ. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԶԻԷ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ամառնային բանակատեղին հաստատուած է Պեզիէ քաղաքի մօտերքին, բլրակի մը վրան: Զանազան ցուցատախտակներ այցելուն կ՚առաջնորդեն բանակատեղին, որ կը նշմարուի հեռուէն՝ ծածանող գոյն. Եռագոյներով:

Ֆրանսայի զանազան չրջաններէն եկած մօտ երկու հարիւր հայ տղաք, հաւաքուած են իրարու քով, հայկական մթնոլորտի մէջ գիրար գտնելու եւ ամրանալու համար:

Օգոստոս 14ին բանակատեղին կ՚ընդունէր այցելուներ, ծնողքներ, նախկին Նոր Սերնդականներ եւ բարեկամներ:

Դաչտահանդէսը, Օգոստոս 15ին տեղի ունեցաւ զուարթ եւ ջերմ մթնոլորտի մէջ: Բակին մէջ, ծառերու չուրջին, հաւաքուած էին երէց եւ երիտասարդ, աւանդական եւ հաւաքական ճաչին համար:

Կէսօրուան ժամը մէկին Իրանահնդկաստանի թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Սարգիսեան, տեղական թերթերու եւ հեռատեսիլի թղթակիցներու ներկայութեան կատարեց խաղողօրհնէքի արարողութիւնը: Ներկաները յուզումով հետեւեցան եպիսկոպոսին աղօթքին, գրուած յատկապէս այս առիթով: Արարողութեան աւարտին ներկաները միաբերան երգեցին Հայր Մերը:

Յետ միջօրէին, ժամը չորսին, սկսաւ դաչտահանդէսը: Բանակողներ, հայրենակիցներ, հիւրեր, աւելի քան երկու ժամ տեւող այս հանդէսին հետեւեցան հետաքրքրութեամբ եւ հաճոյքով:

Հանդէսին բացումը կատարեց Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կեդրոնական վարչութեան անունով, բանակումի վարիչ՝ ընկ. Անրի Փափազեան: Երիտասարդ ընկերը, բարի գալուստի իր խօսքէն ետք, երեք կէտերով սահմանեց բանակումին նպատակը եւ կարեւորութիւնը, որոնք կը բխին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնական առաջադրութիւններէն: Կը մէջբերենք ընկեր Փափազեանի խօսքին հիմնական մասերը.

«Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնները միչտ հիմնական նպատակ ունեցած են, բանակումի ընթացքին հաւաքուած հայ երիտասարդութեան փոխանցել հայ մչակոյթի ծանօթացումը եւ սէրը, տալ անոնց բաւարար տուեալներ ճանչնալու համար Հայ Դատը եւ ըմբռնելու մեր հաւաքական պայքարին իմաստը»:

Ընկերը, իր խօսքին վերջաւորութեան, կոչ ըրաւ բոլորին, որպէսզի աջակցին Նոր Սերունդի ծրագիրներուն իրականացման, յայտարարելով որ Նոր Սերունդը կը ծառայէ հայ ժողովուրդի գոյատեւման:

Ընկ. Փափազեան բեմ հրաւիրեց ը... կերուհի Հիլտա Սապունճեանը, որպէ... վարէ հանդէսը:

Բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Յակոբ Գա... եան, յատկապէս հրաւիրուած Պէյրու... թէն, որպէս բանակումի դասախօս: Ը... կերը չեչտեց ի միջի այլոց.—

«Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ անոր ... խմբուած երիտասարդութեան հետ ... բելու կոչուեցայ. ծառայութիւն՝ որ ... րէ երկիր սերունդները կը կապէ իրա... Դուք կ՚ըսէք Ֆրանսահայ երիտասարդ... թիւն, ինչպէս Լիբանան կ՚ըսենք Լի... նահայ երիտասարդութիւն, այլուր՝ Ա... րիկահայ կամ Իրանահայ: Այս բաց... րութիւնները զուտ աչխարհագրական ... մաստ ունին. կը բաւէ որ քերթենք ... նազան երկիրներու մէջ մեր վրայ ... բարակ մաչկը, տժգունող կեղեւը, ... տեսնենք որ Աւստրալիայէն մինչեւ ... րան, Պէյրութ, Մարսէյլ կամ Փա... կը բաբախէ նոյն երակը Հայութե... Թաթխուեցէք այս երիտասարդութ... մէջ, ունեցէք ներքին տեսիլքը, ... զգաք որ տարբեր կչռոյթով, բայց ... հիմնական զգայարանքներով այս տղ... կ՚ապրին իրենց ժողովուրդին ճակատա... գիրը, եւ եթէ արու եւ ձեռներէց ... հասցնենք զիրենք գիտակցութեան, ... տղաքը տէր են նաեւ իրենց ժողովու... ճակատագրին:

... Թող ներուի ինծի եթէ փորձեմ ... տագործել այս առիթը, ոչ չատ պատ... վերլուծելու համար մեր ցանուցիր ... զութիւններու կեանքին ընդմէջէն, հայ եր... տասարդութեան վիճակուած դերը, ... ազգային լինելութեան եւ մեր ճակատա... գրի իրականացման ճամբուն վր... Մարդկային հաւաքականութիւնները ... բոխ են, անդիտակից, կոյր եւ ... մինչեւ այն ատեն, որ զիրենք միաւոր... ուժի վերածող, կամք դարձնող զաղա... փար, իտէալ չունին: Այլազան երկիր... րու մէջ ապրող մեր սերունդները ... կացնող տղաքը չեն կրնար ոչ իսկ մ... ւորներու գումար ըլլալ, եթէ չիմ... հաւաքական իտէալի մը չուրջ, եւ ... հաւաքական իտէալը մէկ կրնայ ըլ... բոլոր սերունդներուն համար, երկ... զոկուած երէկ, այսօր զանազան ափե... րու վրայ, կամ ծնած օտար երկինքներ... տակ: Այդ մեր մեծ Երազն է որ կը ... րոչուի Հայաստանի ամբողջականու... թեամբ, սահմանի այս կողմ եւ այն կո... ղմնուող հողերու միացումով, կը ... րոչուի հայ ժողովուրդի մէկ ըլլալու հ... նական հաւատքով եւ ազատ պետակ... նութեամբ:

Ե՞րբ, ե՞րբ կրնայ այդ ըլլալ, ... տուէին ինծի այս տղաքը: Ես կ՚ըսեմ ... պատմութիւնը կ՚իրագործուի նախ ... գիտակցութեան մէջ, մեր հաւաքա... ապա այդ կ՚իրագործուի պայքար... Հարկ է տեսնել որ ազգի մը պատմու... թիւնը սերունդի մը կեանքով չի ... մանուիր: Ազգի մը պատմութիւնը գոր... է սերունդներու: Իւրաքանչիւր սերուն...

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ

Բ. ՄԱՍ

Հելենան չուչացաւ. ընկերուհիի մը հետ խօսելով, գիրքերը թեւին տակ դանդաղօրէն կը քալէր: Զմօտեցայ իրեն եւ այնպէս մը ըրի, որ ինքն ալ զիս չնկատէ: Զինք առանձին պէտք է գտնէի: Ուչադրութեամբ կը զննէի փողոցը եւ կողմնակի ճամբաները, ստուգելու համար թէ արդեօք հետեւող մը ունի՞: Պահ մը կասկածեցայ հեծանիւով մարդու մը վրայ, որ զպրոցին դրան առջեւ կանգ առնելով, թուղթ մը հանեց, տուաւ դռնապանին: Կրնար գաղտնի ոստիկան մը ըլլալ, բայց կասկածներս փարատեցան, երբ քիչ վերջ ներսէն թուղթը վերադարձուցին եւ հեծանիւով մարդը մեկնեցաւ: Ով գիտէ ինչ էր: Ինչ ալ ըլլար, Հելենան արդէն ներս մտած էր եւ ինծի կը մնար սպասել կէսօրուան դադարին:

Դպրոցէն քիչ մը անդին փողոցի մը մէջ սրճարան մը մտայ եւ ժամանակս սպաննելու համար քանի մը նամակներ գրեցի Պոլիս: Կէսօրին նոյն դիրքս գրաւեցի ու սպասեցի Հելենային. քիչ վերջ աղջիկը դուրս ելաւ խումբ մը ընկերուհիներու հետ եւ չիտակ իմ ուղղութեամբ սկսան առաջանալ: Կանուխ իրենց զարձուցած կը քալէի առջեւէն. երբ ինծի հասան, ճամբայ տալու ձեւով քիչ մը մէկ կողմ քաչուեցայ: Կը սպասէի որ Հելենան ինք նկատէ զիս, որպէսզի իր ընթացքէն հետեւցնեմ ընելիքս: Տեսաւ զիս. դէմքին վրայէն լոյս մը անցաւ. սիրուն աչքերը վար առաւ, ձայն չհանեց ու յայտնի ըրաւ թէ զիս կը ճանչնայ: Ես ալ բան մը յայտնի չըրի եւ այս անգամ անոնց հետեւեցայ:

Քիչ վերջ Հելենան բաժնուեցաւ ընկերուհիներէն եւ մինակը բռնեց ուրիչ ճամբայ մը տուն երթալու համար: Քայլերս արագացուցի եւ հասայ իրեն ու յունարէնով բարեւեցի զինքը եւ թեւէն բռնելով կեցուցի:

Նոյնպէս յունարէնով բարեւս փոխադարձեց բայց գլուխը կախ:

— Հելենա, գիտե՞ս քանի մը ժամէն կը մեկնիմ Հռոմէն եւ չուզեցի, առանց քեզ անգամ մըն ալ տեսնելու ճամբայ ելլել:

— Ո՞ւր կ՚երթաս, հարցուց.

— Փարիզ...

Ձայն չհանեց: Փարիզ երթալու մտադրութիւն չունէի անչուչտ, բայց մասնաւոր կը սաէի, որպէսզի երբ զինքը հարցաքննեն, տարբեր տեղերու մէջ փնտռեն զիս: Ինչ կ՚ըլլայ չըլլար:

— Քեզի հետ չատ մը անոյչ յիչատակներով կապուած եմ, Հելենա. մեր պըտոյտները բնաւ պիտի չմոռնամ... քեզ երբեք պիտի չմոռնամ...

Այդ պահուն տան ճամբէն չեղած էինք արդէն եւ ձեռք ձեռքի պտոյտ կ՚ընէինք, մեր առաջին հանդիպումներու օրերուն պէս: Միչտ կը լռէր եւ տխուր էր. մատովս կզակը թեթեւ մը վեր առի, որպէսզի աչքը աչքիս գայ ու հարցուցի.

— Ինչո՞ւ բան մը չես ըսեր:

— Ըսելիք բան մը կա՞յ, պատասխանեց ու չեչտակի աչքերուս մէջ նայեցաւ:

Աչքերը լեցուած էին զարմանքով եւ անձկութեամբ: Յայտնի էր որ նեղուած էր ինծի դէմ, բայց կը վարանէր արտայայտուիլ: Թեթեւ մը վարդագոյնով անուչցած դէմքին սպիտակ մորթը պըլլուած էր կարծես: Հետզհետէ աչքերուն զարմանքն ու անձկութիւնը փարատեցա... հաւանաբար հոգածութեամբ լեցու... նայուածքներուս տակ եւ միայն թե... մեղադրանքի պէս բան մը մնաց: Գա... զուկ, բարի ու միամիտ աղջիկ: ... գիտէ ինչեր կ՚անցնէին մտքէն. պէտք ... հանդիպումիս նպատակը պարզել իր... այլեւս հարկ չկար ծածկելու: Եւ ըսի.

— Հելենա, չեմ գիտեր թերթերը ... կարդա՞ս թէ ոչ: Կը գրեն աղջկան ... մասին, որ երիտասարդի մը հետ յանձ... տեսնուած է սպաննուող Փաչային ... կողմերը: Արդ, քեզ ճանչցող չկայ ... կային. բայց կրնայ պատահիլ որ ... կանութիւնը կերպով մը երեւան ... ինքնութիւնդ եւ հարցաքննուիս:

— Ի՞նչ պէտք է ըսեմ, եթէ հակա... ամէն բանի գտնեն զիս ու հարցաքննեն...

— Ըսէ որ դուն բանէ մը լուր չունի... բայց մանաւանդ կրցածիդ չափ բոլոր... վին տարբեր ձեւով նկարագրէ դէմք... կազմս. օրինակ, հսկայ մարդ մըն է... ըսէ, կարմիր մազերով ու կապոյտ ... քերով, աւելցուցի ժպտելով եւ ժպիտ մ... ալ իր աչքերը լուսաւորեց: Յետոյ ... երկու լուսանկարներս ունիս քովդ. գ... նոնք պատռէ նետէ, տուն երթալուդ պէ... չմոռնաս...

(94 - 2րդ...

պարտի տանիլ իրեն վիճակուած պայքարը:

Մեր պայքարը ունի բազմաթիւ երեսներ: Առաջին հերթին, պայքարիլ հարկ է ներքնապէս մեզ տկարացնող, մեզ իրարմէ բաժնող, մեզ իրարու օտարացնող ազդակներու դէմ: Ընկերային անորոշ տեսիլքներ, առանց մեր ազգային խոճալներուն, մեզ կը պարպեն ոչ միայն մեր հայութենէն, այլ նաեւ մեր մարդկութենէն: Ինչ որ ալ պատահի, մեզ հիւրընկալող բոլոր երկիրներուն համար, մենք օտար ենք, նոյնիսկ եթէ պահուըտինք հպատակութեան անցագրի մը ետեւ: Մեր օրրանը, այսօր եւ վաղը, կրնայ միայն մեր հաւաքական հայրենիքը ըլլալ: Ասոր համար ալ, հարկ է խմբել սերունդները ազգային արժէքներու, հասկացողութեան շուրջ, եւ այդ հասկացողութենէն մեկնիլ հաւաքական դրական աշխատանքի: Այս ընելու համար միջոցները այլազան են, — տեղ մը այդ գործը կ'ընեն դպրոցները, այլ տեղ՝ եկեղեցին, ուրիշ տեղ՝ ակումբները: Կարեւորը այդ օճախներէն ցոլացող մեր յոյսն ու հաւատքն է:

Երկրորդ հերթին մենք պայքար ունինք բոլոր անոնց դէմ, որոնք իրաւազրկած են, որոնք յափշտակած են մեզմէ ինչ որ կը պատկանէր եւ կը պատկանի մեզի: Ներքին ճակատի վրայ իրաւունքի տիրանալու այս հիմնական միտքը կ'ամրացնէ մեր շարքերը: Այս իրաւունքի տիրանալու ձգտումը կը կազմէ նաեւ հիմնաքարը Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն: Եթէ ճիշդ է որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն կայ եւ կան օրէնքներ, վերաբերող մարդկային իրաւանց ցեղասպանութեան անժամանցելիութեան եւ դատապարտութեան, ազգերու ինքնորոշման, մենք ալ, որպէս ազգ ունինք այդ օրէնքներէն օգտուելու անրանաբերելի եւ անժխտելի իրաւունքը»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին բանակողներ հայկական խանդավառ պարերով, խմբական արտասանութեամբ, մեներգով, խմբերգով: Երկար պիտի ըլլար թուել բոլորին անունները, — Նազար եւ Հիլտա, Սիւզի եւ Եղիշէ, Սիլվա եւ Յակոբ, Օտէթ եւ Գրանեաններ···: Բոլորը անխտիր, ապրեցան եւ փոխանցեցին տաքուկ հայութիւն եւ ներկաները կը պահեն անկասկած, այս դաշտահանդէսէն, քաղցր յիշատակներ:

Գարեգին Արք. կատարեց հանդիսութեան փակումը: Սրբազան հայրը յատկապէս շեշտեց, որ հաւաքական կերպով պէտք է բացուինք ընդհանրապէս մշակոյթին, մասնաւորաբար հայ մշակոյթին: Կարեւորութեամբ ընդգծեց որ մեր փարումը մեր արժէքներուն մեզ կը դարձնէ աւելի մարդ: Կոչ ըրաւ բոլորին ծանօթանալ մեր պատմութեան, մեր մշակոյթի բոլոր երեսներուն:

Գարեգին Արք.ի խօսքէն ետք ներկաները հաւաքուեցան իր եւ ընկ. դասախօսին շուրջ, շարունակելու համար հանդիսութեամբ ստեղծուած մթնոլորտը:

Անոնք որոնք ներկայ եղան կրնան վկայել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բանակումի դրական աշխատանքին մասին: Հարկ է զարգացնել բանակումի առաջադրութիւններու իրականացումը եւ ստեղծել նիւթական աւելի լայն պայմաններ, որպէսզի բանակումին կարենան մասնակցիլ աւելի մեծ թիւով տղաք եւ աղջիկներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ ԺԻՐԱՅՐ ԲԱՄՊՈՒՃԵԱՆ

ՔԱՆՆ (Յառաջ) — Ամառուան եղանակին այս քաղաքին բազմաթիւ կալըրիներուն մէջ նկարներ կը ցուցադրուին: Ծանօթ կամ սկսնակ նկարիչներ իրենց գործերը կը ներկայացնեն հանրութեան, որ բազմազան գոյներու եւ տեսակներու խճանկար մըն է անկասկած:

Ուրախալի է հաստատել, թէ հայերու անուններ եւս կ'երեւին թերթերու եւ ծանուցումներու վրայ: Այդ անուններէն մէկը՝ Ժերար Բամպուճեան, որ 29 կտաւներ կը ցուցադրէ ներկայիս Մարթինէզի կալըրիներէն մէկուն մէջ:

Նկարիչը երիտասարդ է՝ 29 տարեկան եւ ծնած է Թուլոն: Արդէն տարիներէ ի վեր գործեր կը ցուցադրէ եւ 1972ին միջազգային մրցանակ ստացած է: Անոր նախասիրած «նիւթերն» են հարաւի փոքր նաւահանգիստները՝ իրենց մակոյկներով եւ երբեմն առագաստներով, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ինքնատիպ վայրերէն մէկը՝ Քամարկը՝ իր ցուլերով, ձիաւորներով եւ ցլամարտիկներով: Նկատելի է, որ ան կը սիրէ «կենդանի պահեր» արձանագրել իր պաստառներուն վրայ. այսպէս ցուլը իր խոյանքի պահուն կամ ձին ու իր հեծեալը առուի մը մօտ՝ օրուան խոնջէնքէն ետք իրենց ծարաւը յագեցնելու պահուն եւ, վերջապէս մակոյկներ, որոնք կիսամութին կարծես կիսարթուն կը սպասեն լուսաբացին:

Անոր մթնոլորտը թանձր է, հանդարտ եւ «եղերական»: Այս տարրերը կը ստեղծէ առաւելաբար մուգ գոյներու խառնուրդով — կանաչ - կապոյտ, մոխրագոյն, վառ կարմիր — անոնց տիրապետումով: Բայց «լոյս»ը միշտ ներկայ է իր «դեղին» ճաճանչումով: Երիտասարդ նկարիչը իր գործերուն մէջ ներդաշնակութիւն մը կը փորձէ հաստատել «շարժում»ին եւ «արձանացում»ին միջեւ, թէեւ առաջինը՝ խոյանքներով արտայայտուած՝ աւելի ցայտուն է:

Ժ. Բամպուճեանի « Աղջիկները » ցայգայառոյց են իրենց ժեսթերուն մէջ, երազի եւ կեանքի խառնուրդ մը՝ կիրքի արտայայտութեամբ:

Հաճելի է դիտել նկարիչին գործերը, որոնք արուեստի կնիքն ունին:

Ժ. Մ.

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ԳԵՐԱՍԻՄ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ՝ ՓՈԽ - ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Գերասիմ Մարտիրոսեան որ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահին առաջին տեղակալն է, ծնած է 1926ին Երեւան: Միջնակարգ դպրոցը աւարտելէն յետոյ աշխատած է որպէս ատաղձագործ: 1948ին աւարտած է Թիֆլիսի երկաթուղային փոխադրութեան ճարտարագէտներու հաստատութիւնը: Այնուհետեւ աշխատած է որպէս Պէչորա կայարանի գլխաւոր ճարտարագէտ: 1965–1973 աշխատած է որպէս կուսակցութեան Վորկուտայի քաղաքային կոմիտէի առաջին քարտուղար: 1973էն Գերասիմ Մարտիրոսեան պատասխանատու աշխատանք է կատարած կուսակցական Կեդր. Կոմիտէի մէջ, պարգեւատրուած է Լենինի, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան շքանշաններով:

×

ՀԻՒՐԵՐ ՃԱՓՈՆԷՆ

Երեք օր իբրեւ զբօսաշրջիկ Հայաստան եղած են Ճափոնի 55 տարբեր քաղաքներէ քաղաքապետներ, փոխ–քաղաքապետներ եւ նահանգապետարանի անդամներ: Հիւրերը ընդունած է Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդի գործադիր կոմիտէի նախագահը Գրիգոր Հասրաթեան: Հանդիպում ունեցած են նաեւ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի առընթեր օտար երկիրներու զբօսաշրջիկութեան վարչութեան պետ Եղիա Գէորգոֆի հետ: Այցելած են Երեւանի տեսարժան վայրերը:

×

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրէ ի վեր, հայրենիքի մէջ կատարելագործուելու նպատակով, Երեւան կը գտնուին Միացեալ Նահանգներէն, Քանատայէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն, Յորդանանէն, Եգիպտոսէն, Կիպրոսէն եւ Եթովպիայէն ժամանած սփիւռքի հայ 25 ուսուցիչներ:

Երեւանի ուսուցիչներու կատարելագործման հիմնարկին մէջ արդէն իսկ սկըսած են աշխատանքները:

Զեկուցումներով հանդէս եկած են Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից - անդամ Էդուարդ Աղայեան («Հայ լեզուաբանութեան զարգացումը»), Երեւանի քաղաքային խորհուրդի գործադիր կոմիտէի ժողովրդական կրթութեան բաժնի վարիչ, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Ռոմա Դալլաքեան («Հայ գրականութեան դասաւանդումը դպրոցի մէջ»), Խորհրդային Միութեան գեղարուեստի Ակադեմիայի թղթակից - անդամ Գրիգոր Խանջեան («Խորհրդային Հայաստանի կերպարուեստը») եւ բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր Աշոտ Տէր–Գրիգորեան («Հայոց լեզուի դասաւանդումը դպրոցի մէջ»):

Աշխատանքները պիտի տեւեն մօտ մէկ ամիս: Սփիւռքի հայ ուսուցիչներու համար Հայաստանի ճշգրիտ գիտութիւններու, գրականութեան եւ ժողովրդական կրթութեան նուիրուած դասախօսութիւններ պիտի կարդան ծանօթ գիտնականներ Սերգէյ Մերգելեան, Բարգէն Առաքելեան, Գուրգէն Սեւակ, Մկրտիչ Մկրեան, գրող Ստեփան Ալաջաջեան, Լուսաւորութեան նախարար Ս. Հախումեան եւ ուրիշներ:

Սփիւռքի հայ ուսուցիչները պիտի երթան նաեւ Կիրովական, Լենինական եւ Սեւան, ծանօթանալու համար մանկավարժական աշխատանքի դրութեան եւ պիտի այցելեն Հայաստանի տեսարժան ու պատմական վայրերը:

×

«ՆՈՒԱԳՈՒՄ Է ԱՆԱՀԻՏ ՑԻՑԻԿԵԱՆԸ»

Մոսկուայի մէջ հրապարակ ելաւ «Նըւագում է Անահիտ Ցիցիկեանը» ձայնապնակը:

Ջութակահարուհիին եւ համամիութենական ռատիոյի եւ պատկերասփիւռի սէնֆոնիք նուագախումբի կատարումով ձայնագրուած են՝ Էրիկ Յարութիւնեանի Քոնչերթ-պոէմը, ջութակի եւ նուագախումբի համար,, Էդուարդ Բաղդասարեանի Ռապսոտին ջութակի եւ նուագախումբի համար, Գրիգոր Հախինեանի Պոէմը՝ Սայաթ - Նովայի երգերուն թեմաներով եւ կտոր մը « Աղթամար » պալէէն: Առաջին երեքը ձօնուած են Ա. Ցիցիկեանի:

Ձայնապնակի կողքին վրայ ռուսերէնով եւ անգլերէնով ներկայացուած է արուեստագիտուհիին կատարողական դիմանկարը:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ ՆԱՒԵՐ

Հեռաւոր արեւելեան ծովային նաւատորմի հիանալի շոգենաւներէն է «Երեւան»ը որ քառորդ դարէ աւելի ուղեւորութիւններ կը կատարէ Վլատիվոստոքէն Խաղաղական եւ Հնդկական ովկիանոսներուն վրայէն դէպի Ճափոն, Աւստրալիա եւ այլ երկիրներ: «Կամօ» շոգենաւը որ յաճախակի խարիսխ կը նետէ Հնդկաստանի, Վիէթնամի, Պիրմանիայի, Ինտոնեզիոյ նաւահանգիստներուն մէջ:

«Արմենիա» գեղեցիկ նաւը Սեւ ծովեան նաւագնացութիւններ կը կատարէ դէպի Յունաստան, Լիբանան, Թուրքիա եւ Միջերկրականեան ծովի այլ երկիրներ: Եօթը տարուան պատմութիւն ունի «Լենինական» շոգենաւը որ հեռաւոր ուղեւորութիւններ կ'ընէ դէպի Պրազիլիա, Քուպա, Քուէյթ, Իտալիա: Կան նաեւ «Արարատ», «Յակոբ Յակոբեան», «Սեւան» հեղուկանաւերը ինչպէս նաեւ «Ներսոն Ստեփանեան» ձկնորսանաւը, եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (265)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶԱՆ

Ե.

— Յանձնումի փաստաթուղթը, կրկնեց օրիորդ Ամանտա, անձկութեամբ եւ յոյսով սարսռուն:

— Այո: Ինծի մատուցած ծառայութեան փոխարէն՝ գիս բանդատեց որ Ժուանեէի քաղաքապետարանին մէջ գտնուող այդ փաստաթուղթը իրեն յանձնեմ, որու համաձայն՝ ստնտուն Փարիզի Ընկեցիկ Մանուկներու ապաստարանը յանձնած էր այդ աղջնակը, պահպանումի ծախքերը անվճար մնացած ըլլալուն համար: Այդ մարդը կ'ըսէր թէ ինք աղջկան հայրն էր···:

— Թշուառական: Այլեւս տարակոյս չունիմ: Այդ մարդը զարկած է Լիւսին, եւ քեզմէ առած փաստաթուղթը անտարակոյս պիտի ծառայէ նոր ոճիր մը գործելու: Բայց դուն իրաւունք ունէի՞ր այդ թուղթը անոր յանձնելու, յարեց Ամանտա:

— Ոչ: Քաղաքապետութեան արշիւին մէջ պէտք է մնար:

— Եթէ երբեք իմացուի, որ այդ թուղթը առած ու անոր յանձնած ես, ի՞նչ կրնայ ըլլալ հետեւանքը:

Ռաուլ սարսռաց: Պաղ քրտինքի կաթիլներ թրջեցին քունքերը:

— Կորստեան պիտի մատնուիմ անպատճառ, ըսաւ Տիւշըմէն:

— Եւ դուն վրէժ պիտի չլուծե՞ս այդ չարագործէն, որ քեզ անդունդէ մը ազատել ուզած է, ուրիշ անդունդի մը մէջ գլտորելու համար: Դուն պիտի չջանա՞ս անոր ձեռքէն կորզել քեզ կորստեան մատնող այդ փաստաթուղթը եւ այն կեղծ պարտամուրհակները, որոնցմով օճիքէդ բռնած ու քեզ լռութեան դատապարտած է:

— Օ՜հ, ես ալ կ'ուզեմ վրէժ լուծել: Բայց ի՞նչպէս:

— Իմ վրաս վստահութիւն ունի՞ս:

Ռաուլ Տիւշըմէն վարանեցաւ: Սակայն քանի մը երկվայրկեան յետոյ որոշեց սա պատասխանը տալ.

— Այո···:

— Կ'ուզե՞ս որ ես գործեմ. կատարեալ հնազանդութիւն կը խոստանա՞ս ինծի:

— Այո: Ի՞նչ պէտք է ընել:

— Կեղծ պարոն տը Ռոյսի արարքներուն վրայ հսկել:

— Ատոր համար դրամի պէտք կայ, մինչդեռ ես դրամ չունիմ:

— Քեզի դրամ կը գտնեմ···: Հիմա իմ մասիս ճշմարտութիւնը պէտք է ըսեմ քեզի: Մենք երկուքնիս ալ այդ մարդուն մեղսակից ենք, ինչ որ կրնայ մեզ հեռուները տանիլ: Հետեւաբար ինքզինքնիս ազատելու ենք:

Ամանտա Ռեկամի երիտասարդին պատմեց բոլոր այն բաները, որոնց ծանօթ են մեր ընթերցողները: Ռաուլ ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ:

— Սա ստոյգ է որ անզգամը շատ ճարտարօրէն գործիք ըրած է քեզ, իր ծրագիրը յաջողցնելու համար, ըսաւ Տիւշըմէն: Ոչ նուազ բացայայտ է որ իր շահը կը պահանջէ երեւան չելլել: Ի՞նչպէս գտնելու է զայն: Ո՞ւր գտնելու է:

— Օվիտ Սոլիվօ Փարիզի մէջ կը ճանչնայ մեծ ճարտարագործ մը, որ Քուրպըվուայի մէջ գործարան մը ունի: Ականջիս հասած կարգ մը խօսքեր ինծի սա կասկածը կը ներշնչեն թէ մասնաւոր մտերմութիւն մը կը տիրէ այդ գործարանատէրին ու այդ աւազակին միջեւ:

Անոնք իրարու կը յաճախեն: Փօլ Հարմանի տան ու գործարանին վրայ հսկողութիւն կատարելով կարելի պիտի ըլլայ օրին մէկը տեսնել պարոն տը Ռոյսի հոն մտնելը: Այսպէս պէտք է գործել:

— Ի՞նչպէս կարելի է գործել, բոլորովին բուժուելէ առաջ:

— Քու բուժումիդ պիտի սպասենք: Կարեւորը սա է որ այժմ համաձայն ենք իրարու հետ: Վաղը պիտի տեսնե՞մ քեզ:

— Այո: Վաղը պիտի գամ, հրաժեշտ առնելու քեզմէ: Դրամի պէ՞տք ունիս: Ընկերութիւնը այս առտու ինծի առաջարկեց հինգ հազար ֆրանք տալ, հաշտարար կերպով կարգադրելու համար վնասի խնդիրը:

— Ընդունեցա՞ր:

— Անշուշտ: Այդ գումարը քանի մը օրէն պիտի վճարուի ինծի: Թերեւս աւելի դրամ ստանայի, եթէ դատ բանայի, բայց չեմ ուզեր մէջտեղ ելլել:

Ամանտա ուրախութեամբ հեռացաւ, որովհետեւ իր նախկին սիրահարին տուած այցելութիւնը փափաքած արդիւնքը տըւած էր: Մանկամարդ աղջիկը կը հաւատար որ իր եւ Ռաուլի միջեւ կնքուած զինակցութիւնը ի վերջոյ պատճառ պիտի ըլլար Օվիտ Սոլիվոյի կորստեան:

ԿՋԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Սեպտեմբեր 2) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօրեղբօր որդւոյն՝

ԱՐՇԱԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ
(Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղէն)

մահուան (Պուէնոս–Այրէս) քառասունքին առթիւ։

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.— 50ական ֆր. Մոնմորանսիի Հանգստեան տան, Կապոյտ Խաչի Անիէռ–Պուա Քո – լոմպի մասնաճիւղին, Նոր Սերունդի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի խումբին, Անիէռ–Պուա Քոլոմպի Զորեքշաբթի օրուան դըպրոցին, Իսիի նորակառոյց եկեղեցւոյ ֆոնտին, «Յառաջ»ին եւ 100 ֆր. Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Այրի Տիկին Սիրվարդ Ալեքսանեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՄՍՈՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Սեպտ. 2, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Պ. Եղիա Սերոբեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ
(ծնեալ Էլմայեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի Սեպտ. 2, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս առթիւ Պ. Եղիա Սերոբեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— Իսիի Հայ Մշակոյթի «Մուրատ – Խրիմեան» տան 100 ֆր., Իսիի Կապ. Խաչին 100 (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Եավրուեան եւ զաւակը Շահէն, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Հացունի (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զատրճեան եւ զաւակները Անուշքա եւ Քրիստին (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Ժիլ Օնորա, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ճիհանեան եւ զաւակները (Մոնթրէալ), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Օհաննէսեան (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Օհաննէսեան եւ զաւակները (Երեւան) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ–մօր եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՊԷԱԹՐԻՍ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆԻ
(ծնեալ Սահապալեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Վիքթորիա Խաչմանեան 100 ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի ի յիշատակ Պարտիզակցի Կարապետ Աղամեանի մահուան։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ, Սեպտ. 8, կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վկայեալ եւ որակեալ հաշուագէտ մը կը փնտռէ Փարիզի Աղաքատախնամը։

Գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոսի վերջը, տալով աշխատանքի վկայականներուն ցանկը եւ ամսական պահանջները։
Association Arménienne d'Aide Sociale
77, Rue Lafayette, Paris (9e)

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնճերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

Le Voyage en Grèce

n'hésitez pas, adressez-vous à
Mayda BERBERIAN
6, Rue de l'Echelle, PARIS (1er)
Tél. : 260-30-20 et 260-67-34
de 9 h. à 19 h. tous les jours
Spécialiste de Voyages en Grèce, Orient, Moyen-Orient (Liban, Egypte, etc.)
Les voyages à partir de 395 F.

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
LE VOYAGE EN GRECE
Ամէն օր ժամը 9էն 19
Ճամբորդութիւններ դէպի Յունաստան, Արեւելք, Եգիպտոս, Լիբանան
395 Ֆր.էն ՍԿՍԵԱԼ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ծնողքներ, որոնք կ'ուզեն իրենց զաւակներուն տարիքին համապատասխանող ֆրանսական զարգացման հետ, տալ նաեւ հայեցի դաստիարակութիւն, կրնան անվարան, զանոնք յանձնել հայ վարժարանի խնամքներուն։
Դիմել ամէն օր դպրոցի Տեսչուհիին հասցէն.—
1, Bld. du Nord — Le Raincy
Tél. : 927-01-72

ԲՈՅՍԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան անդամները անծանօթ զինուորի բոցի արծարծումը կը կատարեն Սեպտ. 5ին ժամը 18.30ին եւ ծաղկեպսակ կը զետեղեն։

— E T E —　　　　— HIVER —

PRA - LOUP
ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.
LA STATION DE SKIS DES ALPES DU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre
Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de
Mr. SAMUELIAN
RESTAURANT « LA FOURCHETTE »
04400 PRA-LOUP
Tél. : 81 à Pra-Loup

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18ԻՆ

—0—

Նոր շէնքի բացում եւ վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւն

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՒՆ
ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 ԻՆ

Passez vos vacances
en caravanes pliantes ou rigides

la bohème rigide 310 • 360 • 395 • 425 • 525
Cinq modèles standing. 10 versions. L'équipement de chacun vous étonnera par le nombre des accessoires et les solutions rationnelles que nous avons donné au problème confort. Ce sont vraiment des caravanes pour caravaniers difficiles.

la bohème pliante • MAXI • MINI • PRIMA
Trois caravanes pliantes, tractables par les plus "petites cylindrées". Leur coque est celle d'une caravane rigide (double paroi avec isolation totale, toit couvercle en polyester). A l'étape, un vaste séjour encadré par deux grandes chambres séparées.

LES VACANCES C'EST
la bohème
UNE MARQUE DE RENOMMEE EUROPEENNE

super thomlac
THOMASSIAN Frères
Carrefour de l'Eléphant PALAISEAU
T.928.03.88
N.20 Saint-Germain-les-ARPAJON
T.490.17.79
NEUF–OCCASION–ACCESSOIRES–POSE D'ATTELAGES

BON DE COMMANDE

A adresser à LIBRAIRIE HAMASKAINE, 10 RUE HUSSEIN BEYHOUM, BEYROUTH — LIBAN

NOM : ..

ADRESSE : ..

Je désire recevoir une copie du livre MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, par HAROUTIOUN KURKDJIAN.

Veuillez trouver ci-joint un chèque bancaire de 25 F. F. au nom de :

LIBRAIRIE HAMASKAINE.